

2000
"
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ
καθηγητοῦ ἐν τῷ Βαρβακείῳ Λυκείῳ.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ
ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥ ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Μετ' εικόνων καὶ τῶν προσωπογραφιῶν τῶν συγγραφέων.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
46 Ὁδὸς Σταδίου (Μέγαρον Ἀρσακείου) 46
1925

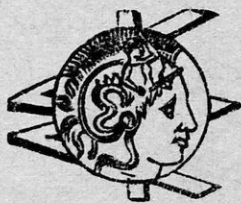
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ
καθηγητοῦ ἐν τῷ Βαρβακείῳ Λυκείῳ.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ
ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥ ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Μετ' εικόνων καὶ τῶν προσωπογραφιῶν τῶν συγγραφέων.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

46 Ὁδὸς Σταδίου (Μέγαρον Ἀρσακείου) 46

1925

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συλλο-
γέως.

Ἀθήνη

Σημείωσις διὰ τοὺς διδάσκοντας. Τὰ τεμάχια παρατίθενται τεταγμένα κατὰ λογοτεχνικὰ εἶδη. Ὁ διδάσκων ὅμως ἄς ἔχη ὑπ' ὄψιν ὅτι δὲν ἔχει καμμίαν υποχρέωσιν ν' ἀκολουθῇ τὴν σειρὰν τοῦ βιβλίου, ἀλλὰ δύναται νὰ ἐκλέγῃ ἐκάστοτε ὅποιονδήποτε τεμάχιον κρίνει αὐτὸς προσφορώτερον διὰ τοὺς μαθητάς, ἀναλόγως πρὸς τὰς γλωσσικὰς δυνάμεις αὐτῶν, τὴν πρόοδον τῶν ἄλλων μαθημάτων, ἰδίᾳ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς γεωγραφίας καὶ τὰς ἐκάστοτε παρουσιαζομένας διὰ τὴν διδασκαλίαν ἀφορμάς.

Σημείωσις διὰ τοὺς μαθητάς. Ὅπου ὑπάρχει ἀστερίσκος, ζήτει τὴν ἐξηγήσιν τῆς λέξεως ἢ τοῦ πράγματος εἰς τὸ **Παράρτημα Β'** τοῦ βιβλίου (σελὶς 261 κ.ε.).

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ι. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

Α΄. ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

Ὁ Θούριος τοῦ Ῥήγα.

Ἰ. Γενναδίου.

Ὅποίαν ἀκατάσχετον ροπὴν ἔσχουν ἐπὶ τῶν ψυχῶν τῶν τότε Ἑλλήνων τὰ ἄσματα ἐκεῖνα τοῦ Ῥήγα καὶ τοῦ Κοραῖ δυσκόλως δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ἡμεῖς σήμερον. Φιλέλλην τις ἀφηγεῖται δραματικώτατόν τι περὶ τούτου ἐπεισόδιον, ὡς ἤκουσεν αὐτὸ παρ' Ἑλλήνος διελθόντος τὴν Μακεδονίαν μικρὸν πρὸ τῆς Ἑλληνο-νικῆς Ἐπαναστάσεως.

Φθάσας εἰς χωρίον τι, κατέλυσε παρὰ τῷ ἀρτοποιῷ, οὗτινος τὸ ἐργαστήριον ἐχρησίμευε καὶ ὡς πανδοχεῖον.

Βοηθὲς τοῦ ἀρτοποιοῦ ἦτο νέος τις Ἠπειρώτης, τοῦ ὁποίου οἱ ἡλιοκαυμένοι βραχίονες, τὰ γυμνὰ σκέλη, ἡ ἀθλητικὴ παράστασις κατεμήνουσαν ἀκμαίαν ρώμην καὶ ἀνδρικὴν ψυχὴν. Καιροφυλακτῆσας κατάλληλον στιγμήν, ἐπλησίασε τὸν ὁδοιπόρον καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν μυστικῶς: «ἐξεύρεις νὰ διαβάζῃς;» Κατανεύσαντος δ' αὐτοῦ, «ἐλθέ μαζί μου», τῷ εἶπε, καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς ἀπόκεντρον καὶ σύσκιον ἄκρον τοῦ κήπου.

Ἐκεῖ ἐκαθέσθησαν ἐπὶ πέτρας, καὶ εἰσαγαγὼν ὁ νεανίας τὴν

Α. ρ. 18228

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

χειρα εἰς τὸν κόλπον, ἐξήγαγε μικρὸν καὶ πεπαλαιωμένον φυλλάδιον, κρεμάμενον ἀπὸ τοῦ τραχήλου με ῥάμμι· ἦτο τοῦ Ρήγα ὁ Θούριος, καὶ ἐξήτησε νὰ τὸν ἀκούσῃ μεγαλοφώνως ἀπαγγελλόμενον.

Ἦρξατο λοιπὸν ὁ ὁδοιπόρος ἀπαγγέλλων με τὴν κατάνυξιν ἐκείνην, ἣν οἱ στίχοι τοῦ Ρήγα διήγειρον ἐν πάσῃ ἐλληνικῇ καρδίᾳ. Καταπαύσας δὲ καὶ ἀναβλέψας ἔμεινεν ἐκπληκτος ἐπὶ τῷ θεάματι, ὃ παρούσας τοῦ νέου Ἡπειρώτου ἡ ὄψις· εἶχεν ἐγεσθῇ καὶ ἴστατο ἐνώπιόν του ὡς ὀπτισία τις ὑπεράνθρωπος. Δὲν ἦτο πλέον ὁ ἀπλοῦκὸς ὑπηρέτης τοῦ ἀρτοποιοῦ, ἀλλ' εἶχε μεταμορφωθῇ εἰς ἡμιθέου ἥρωος εἰκόνα ἰδανικὴν. Τὸ πρόσωπόν του ἔλαμπεν ὡς πῦρ φλέγον, οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐσπινθηροβόλουν, τὰ ἡμιανειφγμένα χεῖλη του ἔτρεμον, δάκρυα θαλερὰ ἔδαπτον τὰς παρειάς του, καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ γυμνοῦ τοῦ στήθους εἶχον ἀνορθωθῇ. Ἰστατο ἐκεῖ ἀκίνητος, Ἰνδαλμα Ἀχιλλέως.

— Πρώτην λοιπὸν φορὰν ἀκούεις τοῦ Ρήγα τὸ τραγοῦδι· ἡρώτησεν ἐκπεπληγμένος ὁ ταξιδιώτης.

— Ὅχι· κάθε διαβάτην παρκαλῶ νὰ μοῦ τὸ εἴπῃ καὶ πολλὰς φορές τὸ ἀκούσῃ.

— Καὶ πάντοτε με τὴν συγκίνησιν αὐτὴν;

— Ναί, πάντοτε! ἀπεκρίθη ὁ Ἡπειρώτης με φωνὴν σταθερὰν καὶ νεῦμα ἀποφασιστικόν..

Καὶ ὁ ὁδοιπόρος διελογίσθη καθ' ἑαυτὸν ὅτι οἱ σιδηροὶ ἐκεῖνοι βραχίονες ταχέως θὰ ἐπελαμβάνοντο ἔργου ἄλλου ἢ τὸ φυρὰν τὴν ζύμην. Οὕτως ἡτοιμάσθη τότε τῆς Ἑλλάδος ἡ ἐλευθερία.

1903.

Πῶς ἐφύγομεν ἐκ τῆς Χίου τὸ 1822.

Δ. Βικέλα.

Εἰσαγωγή. Διηγείται ὁ Λουκῆς Λάρας, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια, φυγοῦσα ἐκ τῆς πρωτευούσης κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Τούρκων, κατῴρθωσε μετὰ πολλὰς περιπετείας νὰ φθάσῃ εἰς τὸ χωρίον Μεστά, εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς νήσου, καὶ ἐκεῖ ἀναμένει πλοῖον διὰ ν' ἀναχωρήσῃ. Ἐξαφνα ὅμως ἀγγέλλεται ὅτι οἱ Τούρκοι ἐφθασαν εἰς τὸ χωρίον, καὶ ὅλοι τότε ἐξέρχονται ἐν ἀγωνίᾳ εἰς τὸν δρόμον, ζητοῦντες ἐν τῇ φυγῇ σωτηρίαν.

* *

Ἐν ᾧ ἐτρέχομεν οὕτω περίφοβοι, παρὰ ζαλισμένοι, μὴ γνωρίζοντες ποῦ νὰ καταφύγωμεν, μία γραία, εἰς τὴν θύραν ταπεινῆς οἰκίας Ἰσταμένη, μᾶς εἶδε, μᾶς ἐλυπήθη καὶ ἤπλωσε πρὸς ἡμᾶς τὴν χεῖρα :

— Ἐλάτε ἐδῶ νὰ σᾶς κρύψω, Χριστιανοί.

Ἐχούθημεν ὅλοι ἐντὸς τῆς ἀνοικτῆς θύρας, ἀκολουθοῦντες τὴν γραίαν. Ὁ Θεὸς τὴν ἐφώτισεν ! Εἰς ἐκείνην χρεωστοῦμεν τὴν σωτηρίαν, τὴν ὑπαρξίν μας. Δὲν τὴν εἶδα ἔκτοτε, οὔτε τὸ ὄνομά της γνωρίζω, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐλησμένησα τὸ ἀγαθὸν πρόσωπόν της, οὐδ' ἔπαυσα εὐλογῶν τὴν μνήμην της. Εἴθε νὰ τὴν ἀντήμειψεν ὁ Θεὸς καὶ νὰ τὴν ἀνέπαυσεν ἐν εἰρήνῃ ! ✓

Ὁπισθεν τῆς οἰκίας ἦτο αὐλὴ ὑπαίθρος, εἰς δὲ τὴν ἄκρην τῆς αὐλῆς στάβλος. Ἐντὸς τοῦ στάβλου μᾶς ἔκρυψεν ἡ γραία. Αἱ ἀγγελᾶδες τῆς ἔδωσαν εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ δὲν ἐπέστρεψαν, οὔτε τὴν ἐσπέραν ἐκείνην οὔτε τὰς ἐπιούσας, νὰ μᾶς διαφιλονεικήσουν τῆς κατοικίας των τὴν κατοχὴν. Δὲν ἤχημαλῶτιζαν γυναικῶπιδα μόνον οἱ Τούρκοι· ὅ,τι εὑρίσκαν ἦτο λεῖα εὐπρόσδεκτος. Ἀλλὰ δὲν ἐζημίωσαν ἡμᾶς τότε, ληστεύσαντες τῆς πτωχῆς γραίας τὰ ζῆα. Ἡ εἴσοδος ἦτο στενὴ καὶ σκοτεινὴ, εἰς δὲ τὸ βάθος ἡνοίγετο ὁ στάβλος τετράγωνος καὶ ὀπισθοῦν εὐρύχωρος, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς εἶχε παράθυρον ἢ ἄλλην ὁπλὴν, ὥστε, ὅτε ἐκλείετο ἡ ἐπὶ τῆς αὐλῆς θύρα τῆς διόδου, τὸ σκότος ἦτο ψηλαφητὸν καὶ ἡ ἀποφορὰ δὲν εἶχε διέξοδον. Τέσσαρα ἡμερονύκτια ἐμεῖναιμεν ἐντὸς τοῦ κρυφῶνος τούτου, δεκαοκτὼ ἐν συνόλῳ ψυχαί !

Τὴν ἐσπέραν τῆς πρώτης ἡμέρας ἡ φιλόανθρωπος γραία μᾶς ἔφερε σάκκον πλήρη σύκων. Ὅτε δὲ συνηθίσαιμεν εἰς τὸ σκότος, ἀνεκαλύψαμεν εἰς μίαν γωνίαν κάδον, ἔχοντα εἰσέτι ὕδωρ ἀρκετὸν πρὸς ποτισμὸν τῶν ἀγγελᾶδων. Χάρις εἰς τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο καὶ εἰς τὰ σύκα δὲν ἀπεθάνομεν τῆς δίψης καὶ τῆς πείνης ! Εἰς θέσιν δὲ προέχουσιν ἐπὶ μᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ στάβλου ἀνεκαλύψαμεν ἄχυρον, τὸ ὅποιον ἐστρώσαμεν κατὰ γῆς, διὰ νὰ μὴ κατακλίνωνται· ἐπὶ τοῦ βορβορώδους ἐδάφους αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά. Καὶ ἐζήσαμεν οὕτω τέσσαρας νύκτας καὶ τέσσαρας ἡμέρας !

Ἐκ τοῦ κρυφῶνός μας ἠκούαμεν ἔξω συχνάκις τὰς κραυγὰς τῶν Τούρκων καὶ οἰμωγὰς Χριστιανῶν, πότε μακρὰν καὶ ἄλλοτε πλησίον. Τὴν τελευταίαν μάλιστα νύκτα τοὺς εἶχαμεν πολὺ, πολὺ πλησίον, διότι διενυκτέρευσαν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς γραίας καὶ ἠκούαμεν

τάς ὁμιλίας των καὶ τὰς διηγήσεις τῶν αἰσχυρῶν κατορθωμάτων των.

Ὁ κύριος τῶν Τούρκων σκοπὸς ἦτο ἡ ἀνακάλυψις τῶν κρυπτομένων φυγᾶδων. Τοὺς ἄνδρας ἐφόνευαν, τὰ δὲ γυναῖκόπαιδα ἡχμαλώτιζαν, μεταφέροντες τὴν ἄγραν των εἰς τὴν πόλιν. Τοὺς χωρικοὺς δὲν ἐδλαπταν συνήθως, ἐκτὸς διὰ ὕδρεων καὶ ραβδισμῶν καὶ λακτισμάτων καὶ διὰ τῆς καταναλώσεως τῶν τροφίμων των. Δὲν ἔμεναν δὲ ἐπὶ πολὺ οἱ αὐτοὶ Τούρκοι εἰς τὸ χωρίον. Ἄφ' ἐσπέρας ἤρχετο μία συμμορία, ἔτρωγαν, ἔπιναν, ἐκοιμῶντο, τὴν δὲ πρωΐαν ἤρχιζεν ἡ ἔρευνα πρὸς σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν. Ἀνεχώρουν οἱ πρῶτοι μὲ αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα, καὶ τοὺς διεδέχετο νέη τὴν ἐσπέραν συμμορία καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Ἡμεῖς δ' ἐπεριμένεμεν νὰ κορεσθοῦν καὶ νὰ παύσῃ τὴν διαδοχὴν τοῦ διωγμοῦ ἡ ἐξάντλησις τῆς λείας, παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν νὰ μὴ ἀνακαλυφθῶμεν μέχρι τέλους.

Τὴν τελευταίαν νύκτα ἐξημερώθημεν μὲ τὸν φόβον ὅτι δὲν θὰ σωθῶμεν ἀπὸ τὰς χειρὰς των. Ἡ θύρα μόνη τοῦ στάβλου μᾶς ἐχώριζεν ἀπ' αὐτῶν. Τὴν αὐγὴν ἐπληθύνθη εἰς τὴν αὐλὴν ἡ σιωπὴ, ἀλλ' ἐξηκολούθει ἐντὸς τοῦ χωρίου ὁ θόρυβος. Πόσον βραδέως αἱ ὥραι παρήρχοντο ! Θὰ ἐπανεέλθουν οἱ Τούρκοι πλησίον μας ; Θὰ τοὺς ἔχωμεν καὶ τὴν νύκτα πάλιν ; Ἡσθάνομεθα ὅλοι ὅτι δὲν ἡδυνάμεθα ν' ἀνθέξωμεν πλειότερον.

Πρὸς τὴν ἐσπέραν τοὺς ἠκούσαμεν εἰς τὴν αὐλὴν, ἐτοιμαζομένους πρὸς ἀναχώρησιν, καὶ ἐκρατοῦμεν τὴν ἀναπνοὴν μας, περιμένοντες τὴν ἐλπίζομένην ἀπομάκρυνσίν των. Ἐκεῖ ἀκούομεν αἴφνης, πλησίον τῆς θύρας, βροντώδη Τούρκου φωνήν :

— Ἄς ἴδωμεν, πρὶν φύγωμεν, τί ἔχει εἰς αὐτὴν τὴν ἀποθήκην.

Ἐκκαμα τὸν σταυρόν μου. Κρύος ἰδρῶς μὲ περιέχυσεν !

Ἡ θύρα τοῦ στάβλου ἔτριξε καὶ ἠνοιχθή, καὶ εἰς τὸ ἀνοιγμὰ της εἶδα Τούρκου μορφὴν φοδεράν. Ἐκράτει ξίφος γυμνὸν εἰς τὴν μίαν χεῖρα, εἰς δὲ τὴν ἄλλην ράβδον καὶ ἀπὸ τῆς ἄκρας τῆς ράβδου ἐκρέματο λύχνος, τὸ δὲ φῶς τοῦ λύχνου ἐφώτιζε τοῦ Τούρκου τὸ πρόσωπον. Καὶ ὀπισθεν τῶν ὤμων του ἄλλαι Τούρκων κεφαλαὶ ἔρριπτον περίεργα ἐντὸς τοῦ σκότους δλέμματα. Ἐκαθήμην κατὰ γῆς, εἰς τὸ βάθος τοῦ στάβλου, ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου. Χίλια ἔτη νὰ ζήσω, δὲν θὰ λητμονήσω τὴν ἀποτρόπαιον ἐκείνην ὀπτασίαν.

Ἀναπνοὴ ἐντὸς τοῦ στάβλου δὲν ἠκούετο. Ὁ Τούρκος ἐκτεί-

νει τὸν πόδα, προχωρεῖ ἐν βῆμα . . . Ἀντήχησε διὰ μιᾶς ὁ πάταγος ὑδάτων πατουμένων καὶ βλάσφημος τοῦ Τούρκου ἐκφώνησις : —Μόνον θρώμει εἶναι ἐδῶ. Δὲν ἔχει τίποτε. Πηγαίνωμεν!

Ἡ θύρα ἐκλείσθη μετὰ κρότου καὶ οἱ Τούρκοι ἀνεχώρησαν. Ἐσώθημεν! Ἐν θήξιμον, εἰς στεναγμὸς ἠδύνατο νὰ μᾶς προδώσῃ. Ἄλλ' ὁ Θεὸς μᾶς ἐλυπήθη καὶ ἠδούκησε νὰ μᾶς διαφυλάξῃ, ἡ δὲ σωτηρία μας τὴν ὥραν ἐκείνην μᾶς ἐφάνη ὡς ἀγαθὸς διὰ τὸ μέλλον οἰωνὸς καὶ ἐπεριμένεσθαι μὲ πλειότερον ἤδη θάρρος τῆς δοκιμασίας μας τὸ τέλος.

Δὲν ἐψεύσθησαν αἱ ἐλπίδες μας. Τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐσπέραν, ἀφ' οὗ ἐνύκτωσεν, ἠγοίχθη τοῦ στάβλου ἡ θύρα καὶ πάλιν, ἀλλ' ὑπὸ φίλης τῶρα χειρὸς, καὶ ἦλθεν ἐν μέσῳ ἡμῶν ὁ χωρικός, τὸν ὁποῖον ὁ θεὸς μου εἶχεν ἀποστείλει πρὸς εὗρεσιν πλοίου. Πῶς ἐξετέλεσε τὴν παραγγέλιαν, πῶς ἀνεκάλυψε τὸ κρησφύγετόν μας δὲν γνωρίζω. Ἐφερε τὴν ἀγγελίαν ὅτι πλοῖον ψαριανὸν μᾶς ἐπερίμενεν εἰς ἔρημον λιμενίσκον ὅχι μακρὰν τοῦ χωρίου, καὶ ἦτο ἔτοιμος ὁ χωρικός νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ ἀμέσως πρὸς αὐτό.

Ἡ νυκτερινὴ ὥρα, ὁ φόβος τῶν Τούρκων, ἡ ἀγνοία τοῦ μέλλοντος, οἱ κίνδυνοι τῆς φυγῆς, ἡ ἀνάμνησις τῶν πρώτων ματαίων περιπλανήσεων πολλοὺς δισταγμοὺς τὴν ὥραν ἐκείνην ἐγέννησαν. Ἄλλ' ἂν ἐμένεμεν, ὁ θλεθρὸς ἦτο βέβαιος σήμερον ἢ αὔριον, ἐν ᾧ φεύγοντες ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ σωθῶμεν. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἡ φυγὴ καὶ ἀνεχωρήσαμεν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ χωρικοῦ.

Κρατούμενοι τὰς χεῖρας καὶ βαδίζοντες ἐν σιωπῇ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἄκραν τοῦ χωρίου, πρὸς τὸ ἀντίθετον τῆς εἰσόδου μέρος. Ἐφεύγαμεν τὴν πύλην (1), ὑποπετυόμενοι ὅτι ἐφρουρεῖτο ὑπὸ Τούρκων ὁ ὀδηγὸς μας εἶχε λάβει τὰ μέτρα του. Εἰσῆλθαμεν ἐντὸς οἰκίας ἐρήμου διὰ νὰ δραπετεύσωμεν ἐκ τῶν ὀπισθεν. Ἡ νύξ ἦτο σκοτεινὴ, διεκρίνετο ὅμως ἐκ τοῦ παραθύρου τὸ κρημνώδες κάτω ἔδαφος. Ἐκρεμάσθη σχοινίον καὶ κατέβην πρῶτος ἐγώ. Ἐδεσα εἰς τὴν ζώνην μου τὸ σχοινίον καὶ τὸ ἐκράτουν ἐκ τῶν χειρῶν, ἐν ᾧ μὲ κατεβιβάζαν οἱ ἄνωθεν. Κατέβησαν κατόπιν οἱ λοιποὶ ἄνδρες

(1) Εἰς τὰ Μεστέ, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα χωρία τῆς Χίου, τὸ ὀπισθεν μέρος τῶν οἰκιῶν, τῶν κειμένων κατὰ τὰς τέσσαρας ἐξωτερικὰς πλευρὰς τοῦ χωρίου, συνέχετο καὶ οὕτω ἀπετέλει ἀδίκλοπον τεῖχος, εἰς ὃ εἰσέρχοντο διὰ μιᾶς πύλης.

ἀνὰ εἰς καὶ ἐπεριλάβαμεν ἔπειτα τὰς καταβιβαζομένας γυναῖκας καὶ τὰ παῖδια. Τελευταῖος ἐπῆδησεν ὁ χωρικός, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῇς μας καὶ ἤρχισεν ἡ νυκτερινὴ ὁδοπορία.

Ἡ ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγάλη, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐκόλος ὁ δρόμος, ὅταν μὲ τὴν καρδίαν τρέμουσαν φεύγῃς εἰς τὸ σκοτός, μὴ γνωρίζων ποῦ πηγαίνεις, καὶ φοβεῖσαι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν μὴ φανοῦν οἱ Τούρκοι, καὶ ἔχῃς γέροντας καὶ γυναῖκας καὶ παῖδια μικρὰ εἰς τὴν συνοδείαν σου!

Ἐξημέρωνε μόλις, ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὰ ὑψώματα, τὰ περιλείοντα τὸν λιμενίσκον, ὅπου ἡ σωτηρία μᾶς ἐπερίμενε. Λευκὴ σειρὰ ἀμυδρῶ φωτός, χάράττουσα τὸν ὀρίζοντα, προσέμνηνε τὴν ἀνατολήν. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἀποτόμου λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐστάθημεν, ἐδoléπαμεν τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἀκτὴν, ἀλλὰ δὲν ἤκούετο ῥόχθος. Ἐντὸς τοῦ λιμένος ἦτο ἄκρα γαλήνη, ἐκτὸς δ' αὐτοῦ, μακρὰν, μᾶς ἐδειξεν ὁ χωρικός τὸ πλοῖον. Δὲν ἐδoleπα ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν ὁδῶν τὸ σκάφος, ἀλλ' ὀδηγοῦμενος ἀπὸ τοῦ χωρικοῦ τὴν χεῖρα διέκρινα τοὺς δύο ἰστούς καὶ μοῦ ἐφάνη ὅτι κινούνται, προχωροῦντες μὲ κρεμάμενα ἐπ' αὐτῶν τὰ ἱστία. Ἐσπεύσαμεν τὸ ἔθνος καὶ ἐντὸς ὀλίγης ὥρας ἤμαθα κάτω εἰς τὴν παραλίαν.

Δὲν ἤθεε διὰ μόνους ἡμᾶς τὸ πλοῖον ἐκ Ψαρῶν. Ὁ πλοίαρχος ἐφρόντισεν ἅψ' ἐσπέρας νὰ διασπείρῃ τῆς ἀφίξεώς του τὴν εἶδησιν, καὶ συνέρρεον οἱ πρόσφυγες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ ἐκ τῶν σπηλαίων, ὅπου ἐκρύπτοντο. Ἡ ἀκτὴ ἦτο ἤδη κεκαλυμμένη ὑπ' αὐτῶν, ὅτε κατέβημεν, ἐξηκολούθουν δὲ καὶ ἄλλοι φθάνοντες κατόπιν ἡμῶν. Εὐτυχῶς οἱ πρῶτοι φθάσαντες εἶχαν δώσει τὸ συμφωνηθὲν σημεῖον καὶ τὸ πλοῖον ἔπλεεν ἤδη πρὸς τὸν λιμένα, καθ' ἣν στιγμὴν ἀπὸ τοῦ ὑψώματος διέκρινα μακρόθεν τοὺς ἰστούς του.

Ὅτε ἐπλησιάζαμεν εἰς τοὺς σωρούς τῶν φυγάδων εἶδαμεν ὅλα τὰ πρόσωπα, ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἦρχετο ἡ λέμβος. Ἐπλησιάζεν! Ἡκούοντο αἱ κῶπαι σχίζουσαι τὴν θάλασσαν, ἤκούετο καὶ τῶν σκαρμῶν* ὁ γογγυσμὸς ὑπὸ τῆς κώπης τὴν πίεσιν. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐταίναμεν σιωπῶντες τὰ ὅτι πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ἐκείνους παρηγόρους ἤχους.

Ἀλλ' ὅτε ἡ λέμβος προσωρμίσθη καὶ ἐπῆδησεν οἱ ναῦται εἰς τὴν ξηράν, τότε ἡ σιωπὴ ἐλύθη καὶ ἐπῆλθε ταραχὴ καὶ σύγχυσις,

διότι ὅλοι, συνωθούμενοι ἐπὶ τῶν βράχων, ἀνυπομόνουν θέλοντες νὰ ἐπιβιδοχθῶσιν. Ἦσαν δὲ πολλοὶ οἱ φεύγοντες καὶ ἡ λέμδος μικρά. Ἡ ἡχηρὰ τοῦ ναυκλήρου φωνὴ καὶ τῶν ναυτῶν οἱ βραχίονες ἐχαλίνωσαν τοῦ πλήθους τὴν ἀνυπομονήσιν.

— Ἦσυχάσατε, ἐφώναζε· θὰ σὰς πάρωμεν ὅλους. Κανένα δὲν θ' ἀφήσωμεν !

Ἐν τούτοις ἡ λέμδος ἀνεχώρησε μὲ τὸ πρῶτον φορτίον, ὃ δὲ ναυκλήρος καὶ τρεῖς ναῦται ἔμειναν εἰς τὸ παράλιον ὀπλισμένοι. Ἐπήγγαγεν ἡ λέμδος καὶ ἤρχετο, ἐσμικρύνετο δὲ βαθμηδὸν ὃ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ ἠϋξανε μετὰ πᾶσαν ἀναχώρησιν ἡ ἀνυπομονήσιν τῶν μενόντων. Δὲν ἐφαίνετο ἀκόμη ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἐλάμβανεν ἥδη τῆς ἡμέρας τὰ χρώματα.

Οἱ ἡμίσεις περίπου ἦσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἡμεῖς ἐμέναμεν εἰσέτι ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐδoléπαμεν τὴν λέμδον ἐπιστρέφουσιν, εὐχόμενοι νὰ μὴ βραδύνη ἡ σειρὰ μας, ὅτε ἀντήχησεν αἶφνης κρότος τουφεκίου καὶ ἠκούσθη σφαίρας συριγμός. Αἱ κεφαλαὶ ὅλοι ἐστράφησαν διὰ μιᾶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἶδαν ὕψηλάν, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, πρὸς τὰ δεξιὰ μας, τέσσαρας ἀνδρῶν μορφάς. Ἀλίμονον ! Οἱ Τοῦρκοι ἐπλάκωσαν ! Θεέ μου ! Ὅποιον τρόπον ἔφερον εἰς τὴν ἀκτὴν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη ἐμφάνισις τῶν διωκτῶν μας ! Δύο τρεῖς τουφεκισμοὶ ἐκ νέου ἀντήχησαν. Ὁ ὄμιλος τῶν προσφύγων ἐσκορπίσθη καὶ ἐτρέξαμεν ὅλοι εἰς τοῦ λόφου τὰς ὑπορείας διὰ νὰ προφυλαχθῶμεν ὑπὸ τῶν βράχων τὰς ἐξοχάς.

Οἱ τέσσαρες ναῦται μόνοι ἔμειναν εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης καὶ ὑψώσαντες τὰ ὅπλα ἐσκόπευσαν καὶ ἐπυροβόλησαν διὰ μιᾶς καὶ οἱ τέσσαρες. Οἱ Τοῦρκοι ἄνωθεν δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν χαιρετισμὸν τούτον. Ἐφοδῆθησαν ἄρά γε ; Ἡ μὴ αἱ σφαῖραι τῶν ναυτῶν μας ἐπέτυχαν ; Ἡ μὴ ἦσαν πολυαριθμοῦ σάματος ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ἐπερίμεναν ἐπικουρίαν διὰ νὰ ἐπιπέσουν καθ' ἡμῶν ; Καὶ τότε ; Τί θὰ γίνωμεν ; Πῶς θ' ἀντισταθῶμεν ;

Ἐν τούτοις ἡ λέμδος ἐπλησίαζεν. Ἐνθαρρυνθέντες ὑπὸ τῆς παύσεως τῶν πυροβολισμῶν ἐτρέξαμεν ὅλοι πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Θὰ προφθάσωμεν ἄρά γε νὰ σωθῶμεν ; Θὰ φανοῦν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ λόφου οἱ Τοῦρκοι ;

Προσυρμίζετο σχεδὸν ἐπὶ τῶν βράχων ἡ λέμδος, ὅτε εἶδα τὸν

πατέρα μου πλησιάζοντα εἰς τὸν ναύκληρον. Τὸν ἔδλεπα νὰ λαλῇ περιπαθῶς δακτυλοδεικτῶν τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἐμέ, ἐν ᾧ ὁ ναύτης ἀπέσυρε τὴν χεῖρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐξήτει ὁ πατήρ μου νὰ θέσῃ φιλοδώρημα. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ μήτηρ μου ὀπισθεν μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρός. Ἐστράφην πρὸς αὐτήν.

— Λουκῆ μου, πάρε τὰς ἀδελφάς σου καὶ πηγαίνετε μὲ τὴν εὐχὴν μας. Ἀφήσατε ἡμᾶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ !

Καὶ συγχρόνως ἐναπέθεσεν εἰς τὸν κόλπον μου μικρὸν δέμα, περιέχον ὅσα κοσμημάτων εἶχε δυνήθῃ νὰ περισώσῃ. Τὴν ἐνγυκαλίστην καὶ ἐφίλουν τὸν λαμὸν τῆς καὶ ἔλεγα :

— Ὅχι, ὄχι, ὄλοι ὁμοῦ θὰ σωθῶμεν.

Ἐκεῖ μὲ ἤρπασεν ἐκ τοῦ βραχίονος ὁ πατήρ μου :

— Πήγαινε μὲ τὰς ἀδελφάς σου. Ἐρχόμεθα κατόπιν ἡμεῖς.

Ἡ λέμβος ἦτο ἤδη πλήρης, αἱ δὲ ἀδελφαί μου ἐκάθηντο ἐντὸς αὐτῆς. Μὲ ὤθησεν ὁ πατήρ μου, μ' ἔσυρεν ὁ ναύκληρος, καὶ πρὶν προφθάσω νὰ λαλήσω ἢ ν' ἀντισταθῶ, εὐρέθην ἐντὸς τῆς λέμβου καὶ ἐγώ.

Αἱ κῶπαι ἐκινήθησαν ἀμέσως. Ἐστράφην πρὸς τὴν ξηρὰν νὰ ἴδω τὴν μητέρα μου καί, ἐνῶ ἔστρεφόμην, εἶδα καπνὸν ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ νέος τουφεκισμὸς ἠκούσθη. Ἐπὶ τῶν βράχων τὸ πλῆθος συνεσφίγγετο καὶ οἱ ὀπισθεν ὤθουν τοὺς πρῶτους, ἐπιπταν δὲ τινες ἤδη εἰς τὴν θάλασσαν. Μετὰ τῶν πιπτόντων βλέπω αἰφνης τὴν μητέρα μου.

Δὲν ἤξεύρω πῶς ἠδυνήθην ν' ἀπλώσω ἐκ τῆς λέμβου τὴν χεῖρα, πῶς ἤρπασεν ἡ μήτηρ μου τὴν χεῖρά μου, πῶς μία ἄλλη γραῖα ἐκράτει διὰ τῶν δύο χειρῶν τὸ φόρεμα τῆς μητρός μου. . . Ἡ δὲ λέμβος ἐπροχώρει καὶ ἔπλεον αἱ δύο γραῖαι συρόμεναι ἐκ τῆς χειρός μου, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους τὰς ἀνεσύραμεν ἐκ τῆς θάλασσης. Οὐδ' ἐνθυμοῦμαι πῶς εὐρέθην ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου.

Οἱ τουφεκισμοὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐξηκολούθουν, ἡ δὲ λέμβος ἐπήγγαινε καὶ ἤρχετο καὶ τὴν ἔδλεπα ἐκάστοτε ἐπιστρέφουσιν, προσπαθῶν νὰ ἴδω μακρόθεν, ἐὰν ἦσαν ἐντὸς αὐτῆς ὁ πατήρ μου καὶ ἡ Ἀνδριάνη. Εἰς τὸ τελευταῖόν τῆς ταξιδίου τοὺς εἶδα ἐπὶ τέλους ἐρχομένους. Ἡμεῖς ἤδη ὄλοι ἐπὶ τοῦ πλοίου, καὶ ἡμεῖς ἐκάτὼν ὀγδοήκοντα ψυχαί ! Ἐμετρήθημεν κατόπιν. Οἱ

(¹) Ἡ ὑπερήτρια των.

Τούρκοι δὲν ἐπέτυχαν ἀπὸ τοῦ λόφου νὰ ἐλαττώσουν τὸν ἀριθμὸν μας.

Τὸ πλοῖον ἀνεπέτασε τὰ ἱστία του καὶ ἤρχισε νὰ πλέῃ ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν πνοὴν οὐρίου ἀνέμου, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι παρὰ τὸ στέμιον τοῦ λιμένας, ὅτε εἶδαμεν τὰ ὑψώματα καλυπτόμενα ὑπὸ Τούρκων. Οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἦσαν τῷ ὄντι ἐμπροσθοφυλακὴ, ἀλλὰ, θεῖα χάριτι, ἐδράδουν οἱ πολλοὶ νὰ ἔλθουν, καὶ ἡμεῖς ἤμεθα ἤδη σῶοι καὶ ἀσφαλεῖς, οὐδ' ἐφοδούμεθα πλέον τὰ ἀπέχοντα ὅπλα των.

1879.

·Η· Ἑξοδος.

·Ι· Βλαχογιάννη.

Τὸ Μεσολόγγι τώρα τοιμάζεται νὰ βγῇ, μὲ τὸ σπαθί. Τοιμάζεται κι' ἡ χήρα Μάνθα, ἡ Μεσολογγίτισσα, νὰ βγῇ κι' αὐτὴ. Ὁ Τούρκος ἂν νικῆθηκε χίλιες φορές, τῆς πείνας τὸ θερὸ εἶν' ἀνίκητο. Ἔτσι ὁ λαὸς μαζὶ μὲ τὴ φρουρά, πήρανε τὴν ἀπόφαση. Κι' ἀπόψε !

Νύχτα, σκοτάδι. Ἡ χήρα στὰ τυφλὰ ψηλαφώντας γύρε τὸ δέμα μὲ τὰ ρούχα τ' ἀχαρά τοῦ μακαρίτη ἀντρός της. Ἡ μπόμπα ἡ τούρκικη τὸν ἔκοψε στὰ δυό, μόλις ἀρχίζε ἡ πολιορκία. Κι' αὐτὸ μοναχά ; Τὸ βόλι, τὸ σπαθί, τῆς ἀρρώστειας ἡ ὀργή, τῆς πείνας ἡ κατάρρα θέρισαν κάθε δικό της γύρω της. Ἐρημὴ ἡ χήρα, ἔρημη μὲ τὴν Ἀνθὴ τὴν κόρη της, ἑπτὰ χρονῶν μικρούλα κι' ἀρρωστη, στὰ βάσανα μπασιμένη, ἀπὸ τὴν πείνα ἀγνώριστη, φάντασμα ζωντανό, κι' ἡμερο κι' ἡμερὸν σὰν ἄλλου κόσμου πλάσμα . . . Ἡ χήρα ντυμένη βρίσκεται μὲ τὴ στολὴ τὴ λεβέντικη καὶ τὴ ματόδαρη τ' ἀντρός της. Τὴ φύλαγε σὰν ἅγιον λείψανον, τόσον καίρῳ. Καὶ τώρα πόσα γέλοια θ' ἀκουγε, μέρα ἔτσι νὰ τὴν ἐδλεπε κανεὶς ! Τόσο εἶν' ἀχαρὴ καὶ τόσο κωμικὴ. Κι' ἔχει στὴ μέση της ζωσμένο τὸ σπαθί. Καὶ πρέπει νά'ναι τόσο τρομερὴ κι' ἡ ὄψη κι' ἡ ματιά της, ποῦ θάδιωχνε ἀκόμα καὶ τοῦ χωρατοῦ τὸν ἱσκιὸ ἀπὸ μπροστά της. Κι' εἶναι τόσες ἄλλες, χήρες εἴτε ἀνύπαντρες, νιές καὶ γριές, ἀντροντυμένες, ἔτοιμες νὰ βγοῦν ἀπόψε !

Τὴν κόρη της σηκώνει ἀπὸ τὸ στρώμα. Τὸ χάδι τῆς καρδιάς

τραχύ τῆς βγαίνει ἀπ' τὸ λαϊμό. Μοιάζει σὰν προσταγή καὶ σὰ φοβέρα. Τὴ σέρνει ἀπὸ τὸ χέρι, τῆς κρυφομιλεῖ, μὰ στὴν ἀγκαλιά νὰ τὴ σηκώσει δὲ μπορεῖ. Τέτοια δύναμη κι' ἡ μάνα δὲν τὴν ἔχει !

Τραυρὸν ἀργὰ τὸ δρόμο κατὰ τὰ προχώματα μαζί μὲ τ' ἄλλο ρέμα τοῦ κόσμου ποὺ τραυᾷ. Ζυγώνει ἡ ὥρα ! Κανένας δὲ φωνάζει, κι' ἔμως μιὰ σύσμειχτη βοή ἀκολουθεῖ τὸν ἴδιο δρόμο. Ἡ χήρα σκύδει γιὰ στερνὴ φορά, κι' ἄγρια καὶ βραχνερὰ τὴν ἄμοιρη μικρούλα θέλει νὰ δρμηνέψη :

— Ἀνθή μου, Ἀνθή, Ἀνθίτσα μου, ἐδῶ ποὺ θὰ κινήσουμε, σφιχτὰ νὰ μοῦ κρατῆς τὴ φουστανέλα. Τίποτ' ἄλλο νὰ μὴ βλέπῃς καὶ νὰ μὴν ἀκοῦς ; τὴ φουστανέλα νὰ μὴ χάσῃς ἀπ' τὰ χέρια σου ! Ἀνθή μου, Ἀνθίτσα μου . . . Ἐδῶ ποὺ πᾶμε, γιὰ νὰ σὲ γλυτώσω, πρέπει νὰ χτυπῶ μὲ τὸ σπαθί, μ' ὅ,τι μπορῶ. Δὲ θᾶχω ὅλο τὸ νοῦ μου ἀπάνω σου. Βαστάξου ἐσὺ μὲ τὰ χεράκια σου, μὲ τὴν καρδιά σου ! Πιάσου . . .

Καὶ κινήσανε. Μέσ' στὴ θεοποντή, ποὺ ἀνοίγαν καὶ περνοῦσανε, χωρὶς νὰ γείρῃ πίσω, κάποτε ρωτοῦσε ἡ χήρα :

— Ποῦ εἶσαι, Ἀνθή ;

— Ἐδῶ εἶμαι, μάνα.

Μὰ κάποτε, καὶ καὶ ποὺ πλάκωσε τὸ κύμα τὸ τρανό, καὶ σάρωσε καὶ σαρώθηκε, ἡ χήρα ἔέχασε τὴν Ἀνθή, γιὰ μόννη μιὰ στιγμὴ ἔέχασε καὶ νὰ τὴ ρωτήσῃ. Κι' ἄμα βρέθηκε σὲ μιὰ βρουλιὰ* κρυμμένη καὶ πῆρε ἀναπνοή, τότε εἶδε πῶς ἔλειπε ἡ Ἀνθή τῆς.

Δὲν ἄργησε ὕστερα στὴ ράχη ἀπάνου νὰ βρεθῇ. Τότε γύρισε στὸν ἑαυτὴ τῆς. Τότε ξύπνησε τῆς θυγατέρας ὁ καημὸς μέσ' τὴν καρδιά τῆς.

— Ἀνθή ! . . . Φώναξε, καὶ πάλι φώναξε. Ἀνθή ! Ἀνθίτσα ! Τοῦ κίκου ! Ἡ Ἀνθίτσα πᾶει παιά ! Πᾶει καὶ τὸ Μεσολόγγι !

Ὁ θάνατος τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη.

Κ. Παπαρηγοπούλου.

Ἐπειδὴ τὸ κίνημα¹ ἔμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ τὴν 23ην, διαταγαὶ εἶχον δοθῇ εἰς ὅλον τὸν στρατὸν ν' ἀναπαυθῇ τὴν 22αν καὶ ν' ἀπέχῃ παντὸς ἀκροβολισμοῦ. Καὶ ὅμως, τινὲς τῶν ἐν τῷ Φαλήρῳ σταθμευόντων Κρητῶν, ἀφ' οὗ ἔφαγον καὶ ἔπιον, ἐκίνησαν παρὰ τὴν δοθεῖσαν διαταγὴν καθ' ἑνὸς τῶν πλησιεστέρων ἐχθρικῶν ὀχυρωμάτων, ὅπερ, καίτοι κείμενον ἐπὶ χώρου πεδινοῦ, ἦτο ὅμως ἰσχυρότατον.

Ὁ τουφεκισμός, ἀκουσθεῖς, ἐφείλκυσε πολλοὺς, καὶ Ἕλληνας καὶ πολεμίους· οἱ μὲν ἔδραμον εἰς ὑποστήριξιν τῶν Κρητῶν καὶ ἐπεχείρησαν νὰ κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου τὸ ὀχύρωμα, οἱ δὲ Τούρκοι, ἱππεῖς καὶ πεζοί, ἀντεπεξῆλθον πρὸς ἀντίκρουσιν αὐτῶν. Πολλοὶ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ προσῆλθον ἵνα καταπαύσωσι τὴν ταραχὴν καὶ ἐπαναγγάζωσι τοὺς στρατιώτας εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀλλ' ἢ φωνὴ τῶν δὲν εἰσηκούετο, καὶ ὁ κατὰ πρῶτον μικρὸς ἀκροβολισμὸς κατήντησε μετ' ὀλίγον μάχῃ σπουδαίᾳ. Μετ' ὀλίγον ὁ πάντοτε ἀτρόμητος Νικήτας* πληγώνεται εἰς τὴν σιαγόνα, πληγώνονται δὲ καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ καὶ οὐκ ὀλίγοι στρατιῶται, ὥστε οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν.

Ὁ Καραϊσκάκης τὴν στιγμὴν ἐκείνην κατέκειτο πυρέσσων ἐν τῇ σκηνῇ του, ἀλλ' οἱ πυροβολισμοὶ καὶ αἱ κραυγαὶ ἐξεγείρουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ληθάργου, καί, τιναχθεὶς ἀπὸ τῆς κλίνης, ἐρωτᾷ τί τρέχει, πρὶν δ' ἔτι φθάσῃ νὰ ἐξηγήσωσιν εἰς αὐτὸν τὰ συμβάντα, βλέπει οἴκοθεν τὴν τῶν Ἑλλήνων τροπὴν. Ἀναπηδήσας λοιπὸν ἀμέσως εἰς τὸν ἵππον του λαμβάνει ἀπὸ τινος τῶν παρατυχόντων τὸ γιαταγάν* του, καὶ συμπαραλαβὼν ὄρους τῶν ἱππέων ἣ ἐφ' ἱππων ἀξιωματικῶν ἀπήντησε καθ' ὁδόν, ἐξορμᾷ κατὰ τῶν πολεμίων, μεταβάλλει τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων καὶ ἀναγκάζει αὐτοὺς ὑποχωρήσαντας νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὰ ὀχυρώματα αὐτῶν.

Ἀλλὰ, ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας παροξυνόμενος, δὲν ἔδειξε τὴν συνήθη αὐτοῦ φρόνησιν, καί, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰ γενόμενα, προέβη μετὰ τῶν ὀλίγων περὶ αὐτὸν ἱππέων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρικῶν ὀχυρωμάτων, πυροβολῶν δεξιὰ καὶ ἀριστερά.

1 Ἡ ἐναντίον δηλ. τοῦ στρατοπέδου τοῦ Κιουταχῆ ἐπίθεσις πρὸς λύσιν τῆς πολιτικῆς τῆς Ἀνδροπόλεως.

Μετ' ὀλίγον ὁμοῦς ὁ Κιουτχῆς ἐκπέμπει κατ' αὐτοῦ ὁλόκληρον τὸ ἵππικόν· οἱ περὶ τὸν Καραϊσκάκη, μὴ δυνάμενοι ν' ἀνθέξωσιν εἰς τοσοῦτον ἀνωτέραν δύναμιν, τρέπονται εἰς φυγὴν, ὁ δέ, μέινας κατὰ τὴν συνήθειάν του τελευταῖος ἐν τῇ πεδίῳ τῆς μάχης ἵνα ἐνθαρρύνῃ τοὺς συναγωνιστάς καὶ ἵνα μὴ ἀφήσῃ ν' ἀποδῇ ἐπιβλαβὴς ἢ καταδιώξεις των, πληγώνεται καὶ πίπτει ἀπὸ τὸν ἵππον του· ἀλλὰ τὴν αὐτὴν σιγμὴν, συναλθὼν, ἱππεύει πάλιν καὶ παραμένει, προτρέπων τὸ ἵππικόν εἰς τὸ νὰ ἀνθέξῃ ὅσον δύναται, καὶ δώσῃ οὕτω καιρὸν εἰς τοὺς πεζοὺς, τοὺς ἐν τῇ μεταξὺ περιπλεκέντας εἰς τὴν μάχην, νὰ ὁπισθοδρομήσωσι.

Τότε ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ ἵππικοῦ Παναγιώτης Κακλαμάνος, ὅστις διέμενε πλησίον τοῦ Καραϊσκάκη καθ' ὅλους τοὺς κινδύνους τῆς ἡμέρας ταύτης, ἔδειξε τέλμην τῇ ἀληθείᾳ ἡρώτικῇ. Ἡξεύρει ἄρα γε ἡ παροῦσα γενεὰ ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν σφαῖρα κανονίου ἀφῆρεσε τὸν δεξιὸν τοῦ γενναίου ἐκείνου τέκνου τῆς Βυτίνης βραχίονα, ὁ ἀνὴρ, οὐδόλως πτοηθεὶς, ἐξηκολούθησε μαχόμενος, λαδῶν τὴν σπάθην διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς! Ἀς τὸ μάθῃ, ἵνα γνωρίσῃ ὅποια ἦτο ἡ ψυχὴ τῶν ἀθλητῶν τῶν ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης διεξαχγόντων τὴν ἐπικράσασιν.

Ἄλλ' ἐρχόμεθα εἰς θέαμα οἰκτρότερον ἅμα καὶ φοβερώτερον. Ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἐσκέφθη περὶ ἑαυτοῦ, εἰ μὴ ἂν οὐ εἶδε τὸν στρατὸν ἐκτὸς κινδύνου· εἶχε δὲ διαδοθῇ ἡ ὀλεθρία φήμη καὶ πληθος ἀξιωματικῶν συνδραμόντες συνώδευσαν αὐτὸν μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐκεῖθεν δὲ μετεκόμεσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ ἀρχιστρατήγου,⁽¹⁾ ἵνα τύχῃ πλειοτέρας τινὸς περιποιήσεως. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὁδοιπορίας ἐκείνης δὲν μετέβαλε παντάπασιν ἦθος, καὶ μετὰ πλήρους τῆς ψυχῆς ἀταραξίας ὠμίλησε περὶ πολλῶν ἀντικειμένων.

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ πλοῖον, κατεβίβασαν αὐτὸν εἰς τὸ δωμάτιον, καί, στρώσαντες τάπητα, τὸν ἀπέθεσαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰκείων του. Ἡ πληγὴ ἦτο εἰς τὸ ὑπογάστριον, καὶ ὁ μὲν χειρουργὸς δὲν εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι εἶναι θανατηφόρος, ἀλλ' αὐτὸς, παρατηρήσας ὁ ἴδιος τὸ τραῦμα, ἀπεφώνητο, διὰ συνήθους τινὸς φράσεώς του, οὐ μόνον ὅτι ἦτο ἀνίατον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὀλίγας εἶχε νὰ ζήσῃ ἔτι ὥρας. Ὅθεν ἐζήτησεν ἀμέσως τὸν πνευματικὸν καὶ

(1) Τοῦ Ριχάρδου Τζώρτζι, διαμένοντος τότε ἐντὸς γολέττας ἐν τῇ λιμένι τοῦ Πειραιῶς.

τὸν Χριστόδουλον Χατζηπέτρον καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, τοὺς δύο ἀρχηγούς τοῦ τάγματος τῶν Παλαμηδιωτῶν*, τὸ ὁποῖον ἐθεώρησε πάντοτε ὡς τὸ κυριώτατον ὄργανον καὶ στήριγμα τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἀγώνων.

Ἄφ' οὗ δὲ ἐξωμολογήθη, ἐζήτησε συγχώρησιν παρ' ὅλων τῶν περιεστώτων καὶ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὑπηγόρευσε καὶ ἰδίᾳ χειρὶ ὑπέγραψε τὴν διαθήκην του. Ἡ ἀρελὴς αὕτη διαθήκη δ' ἐλάμβανε τάδε :

«Σαραντατέσσαρες χιλιάδες γρόσια εἰς τὸ καμέρι* τοῦ Μήτροῦ Ἀγραφιώτη. Ἀπὸ αὐτὰ αἱ τριάντα χιλιάδες νὰ δοθοῦν εἰς τὰς τοσούπες* μου· νὰ τὰς περιλάβουν οἱ δύο Μήτρηδες, τοῦ Σκυλοδήμου καὶ Ἀγραφιώτης. Δύο χιλιάδες νὰ πάρῃ ὁ ἕνας Μήτρος καὶ δύο ὁ ἄλλος, ὅπου μὲ ἐδούλευαν. Χίλια νὰ πάρουν ἐκεῖνοι ὅπου θὰ μὲ θάψουν. Δύο χιλιάδες ἔχει ὁ γραμματικὸς, τέσσαρες χιλιάδες γρόσια τῆς Μαριώσ*. Τὰ ἄλλα θὰ μοιρασθοῦν διὰ τὴν ψυχὴν μου. Αὐτὰ, ὅπου ἔχω εἰς τὴν σακκούλαν μου, νὰ τὰ λάβουν οἱ γραμματικοὶ καὶ τοκουσάδες* μου.

22 Ἀπριλίου.

Καραϊσκάκης».

Ταῦτα δὲ διατάξας πρὸς τὴν ἐκκλησίαν νὰ τὴν θάψωσιν εἰς τὴν κατὰ τὴν Σαλαμίνα ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Καὶ τότε, ὥσταναι ἐπιφυλάττων τοὺς τελευταίους αὐτοῦ λόγους διὰ τοὺς φιλετάτους τῶν συναγωνιστῶν, στραφεὶς πρὸς τὸν Χριστόδουλον Χατζηπέτρον καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, «ἐλάτε τώρα, τοὺς εἶπε, νὰ σὰς ἀσπασθῶ». Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἐδάκρυον, ἐπροσπάθησεν ὁ Καραϊσκάκης νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ, παραγγέλλων ἰδίως νὰ καταβάλωσι πᾶσαν φροντίδα ἵνα φυλάξωσι τὰς θέσεις αὐτῶν καὶ κατορθώσωσι τὴν λύσιν τῆς τῶν Ἀθηνῶν πολιορκίας· «πρὸ πάντων, εἶπε, σεῖς οἱ παλαιοὶ συναγωνισταί μου νὰ μὴν ἐντροπισθῇτε· ἰδοὺ ἡ διαθήκη μου... Εἰς τὸν υἱόν μου ἀφήνω τὸ τουφέκι μου, τὴν μόνην περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἔχω τώρα· τὰς θυγατέρας μου τὰς ἀφιερώνω εἰς τοὺς συναγωνιστάς μου».

—Μὴν ἀναφέρῃς τὸν θάνατον, εἶπεν ὁ Χριστόδουλος, διότι δὲν εἴμεθα εἰς ἐκείνην τὴν κατὰστασιν.

—Ἡκούσατε, ἐπανέλαθεν ὁ Καραϊσκάκης, ὅσα σὰς εἶπα διὰ τὰ παιδιὰ μου· διὰ σὰς ὅμως τί νὰ εἶπω ; Ἐπεθύμουν νὰ ἔχω τὸ ἔθνος ἐμπρὸς μου διὰ νὰ τῷ εἶπω τί ἀξίζετε· ἀσπασθῇτε ἐκ μέρους μου ὅλους τοὺς ἀξιοματικούς, καὶ αὖριον τὸ πρῶτ' ἐλάτε πάλιν νὰ σὰς ἰδῶ ὅλους.

Ἄλλ' ἢ ἐπαύριον δὲν ἔμελλε νὰ εὕρῃ αὐτὸν μεταξύ τῶν ζώντων, διότι, ἀφοῦ δι' ὅλης σχεδὸν τῆς νυκτὸς διετήρησεν ἐν μέσῳ δριμυτάτων πόνων τὰς φρένας του σώας καὶ τὴν φωνὴν ἀναλλοίωτον, ἐξέπνευσε περὶ τὴν ἡμέραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥραν, εἰς τὰ ἐξημερώματα τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἣτις, ὠρισμένη οὕσα διὰ τὸ μεγάλυτερον τοῦ στρατοῦ ἐπιχειρήματα καὶ καθιερωμένη ἐν ταῦτῳ εἰς τὴν μνήμην τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, τοῦ ὁποίου ἔφερεν ὁ Καραϊσκάκης τὸ ὄνομα, πρὸ μικροῦ ἔτι ἐφαίνετο μέλλουσα νὰ ἐορτασθῇ ὡς ἡμέρα χαρᾶς καὶ θριάμβου, ἥδη δὲ ἀνέτειλεν ἵνα ἀναγγεῖλῃ συμφοράν, τῆς ὁποίας τὸ μέγεθος μετ' ὀλίγον κατὰ δυστυχίαν ἔμελλε νὰ καταμετρήσῃ ἡ Ἑλλάς.

Ἡ ἀγγελία ὅτι ὁ Καραϊσκάκης ἐπληρώθη εἶχεν ἤδη προξενήσει πολλὴν καθ' ὅλον τὸ στρατόπεδον ἀνησυχίαν· ὅτε δέ, τὴν πρωίαν τῆς 23ης, διεδόθη καὶ ἡ τοῦ θανάτου αὐτοῦ φήμη, ἐκορυφώθη ἡ γενικὴ θλίψις καὶ κατήφεια. Ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου στρατιώτου μέχρι τῶν ἐπιφανεστέρων στρατηγῶν κοινὴ ἐπεκράτησε πεποίθησις ὅτι ἡ ζήμια ἦτο ἀνεπανόρθωτος, καὶ ὅτι ὁ στρατὸς ἐστερήθη τῇ ὄντι τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς ψυχῆς, ἣτις συνετῆρει, ἣτις ἔσωζεν, ἣτις ὠδήγει αὐτόν. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, οἵτινες εἶδον ἐκ τοῦ σύγγενος πῶς ἐπὶ ὀκτῶ ἡδὴ ὀλοκλήρους μῆνας κατῴρθωσεν οὗτος ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν, οὕτως εἶπεν, καὶ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν νὰ συναρμολογήσῃ, νὰ ὀργανώσῃ, νὰ ἐμψυχώσῃ καὶ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν νίκην τὴν πολυαριθμοτέραν τῶν στρατιῶν, ὅσας ποτὲ συνεκρότησεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις· οἵτινες ἐγνώρισαν διὰ τίνων ἀγώνων, διὰ τίνος συνέσεως, διὰ τίνος θυσίας τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ φιλοτιμίας εἶχε φθάσει εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἀποτέλεσμα, οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἶχον τὴν συνείδησιν ὅτι οὐδεὶς ἄλλος θέλει δυνηθῇ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον, ὅτι ὁ στρατὸς δὲν θέλει δυνηθῇ νὰ διατηρηθῇ καὶ ὅτι δεινὴ τις, εἰ καὶ ἀγνωστος ἔτι, ἀλλὰ δεινὴ βεβαίως ἐπεκρέματο εἰς τὸ ἔθνος συμφορά.

Εἰς μάτην ὁ ἀρχιστράτηγος ἐξεληθὼν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ συγκαλέσας περὶ αὐτὸν ἅπαντας τοὺς ἀνωτέρους τοῦ στρατοῦ ἀξιωματικούς, ἐλάλησε πρὸς αὐτοὺς πολλὰ πρόσφορα εἰς τὴν περίστασιν, παραμυθητικὰ μὲν διὰ τὴν στέρησιν τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ, προτρεπτικὰ δὲ ἵνα ἐξακολουθήσωσι τὸν ἀγῶνα μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας καὶ γενναιότητος· εἰς μάτην ὑπέσχετο νὰ συναγωνισθῇ καὶ αὐτὸς ἵνα πράξῃ ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἐπιχειρήματος.

ἔτι ἦτο δυνατόν, κατὰ τοὺς ἐπιτραπέντας αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἔθνους πόρους.

Ἡ φωνὴ αὕτη δὲν ἦτο ἡ φωνὴ ἡ ἀντηχήσασα εἰς Χαϊδάρι, εἰς Ράχωδαν, εἰς Τουρκοχωρί*, εἰς Δίστομον, εἰς Κερατοῖνι καὶ περὶ τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος· δὲν ἦτο ἡ φωνὴ ἡ ἀνακαλέσασα τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸ εἶναι ἀπὸ Μακρονόρους μέχρι Φαλήρου· δὲν ἦτο ἡ φωνή, ἣτις ἐνέπνεε καὶ εἰς αὐτῶν τῶν ἀτολμοτέρων τὰς ψυχὰς τὸ ἱερὸν τῆς φιλοτιμίας πῦρ. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν, ἀποθανόντος τοῦ Καραϊσκάκη, προέκυετο νὰ προχειρισθῇ ἡγεμὼν τοῦ στρατοῦ ἕτερος, ὁ στρατὸς οὗτος ὁμοίασε τὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα τῆς καλῆς τέχνης ἀγάλματα, τῶν ὁποίων ἐν κενρῷ τῆς παρακμῆς ἀφῆρουντο αἱ κεφαλαί, ἵνα ἀντ' αὐτῶν ἐπιτεθῶσι κεφαλαὶ ἄλλαι καὶ πρὸς ἅπαντα τὸν ῥυθμὸν τοῦ ἐπιλοίπου σώματος ἀλλότριον. Δὲν κατέλιπε μὲν διὰ μῆς τὰς τάξεις αὐτοῦ· ἦτο ἀποφασισμένος βεβαίως νὰ ἐκπληρώσῃ, τὸ καθήκον, ἀλλ' ἐδίδεκεν ὅτι θέλει τὸ ἐκπληρώσει ἄνευ πεποιθήσεως πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν, ἢ μᾶλλον πεποιθὼς ὅτι ἄγεται ἐπὶ καταστροφῇ.

Ἡ κατάπληξις αὕτη δὲν περιωρίζετο εἰς μόνον τὸ στρατόπεδον τῆς Ἀττικῆς, ἀλλά, ὡς δι' ἡλεκτρικοῦ σύρματος, διαδόθη ἐν ἀκραι εἰς Σαλαμίνα, ὅπου ἐτελέσθη ἡ κηδεῖα τοῦ ἀνδρός, εἰς Πόρον, ὅπου ἤδρευεν ἡ ἀντικυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ καὶ ὑπάρχον ἔτι συνηγμένοι οἱ πληρεξούσιοι τοῦ ἔθνους, εἰς Νκύπλιον, ἅπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ ἀρχιστράτηγος, διατάξας νὰ μετακομίσωσι τὸν νεκρὸν εἰς Σαλαμίνα, διέδωκε συγχρόνως τὴν φήμην ὅτι ἐπέμψθη εἰς Αἴγιον, φοδούμενος εὐλόγως μήπως οἱ πλείστοι τῶν ἀξιοματικῶν καὶ στρατιωτῶν μεταβῶσιν εἰς Σαλαμίνα, ἵνα ἀποδώσωσιν εἰς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν τὰς τελευταίας τιμὰς, καὶ κινδυνεύσῃ οὕτω τὸ στρατόπεδον, μάλιστα εἰς περίστασιν τοσούτου κρίσιμον. Ἀλλ' οὐδὲν ἤττον πολλὰ ἐχύθησαν δάκρυα καὶ πολλοὶ ἠκούσθησαν στεναγμοὶ ἐπὶ τῆς κηδεῖας ἐκεῖνης. Ἀμα ἔφθασεν εἰς Σαλαμίνα τὸ πλοῖον τὸ φέρον τὸν νεκρὸν. πάντες οἱ κατοικοῦντες καὶ παροικοῦντες εἰς αὐτὴν ἄνδρες, γυναῖκες, παῖδια καὶ γέροντες ἐξῆλθον εἰς προὔπαντησιν μετὰ θρήνων καὶ κλαυθμῶν· δι' ὅλης δὲ τῆς ἐκφορᾶς τὴν λυπηρὰν τοῦ κλήρου ψαλμωδίαν δὲν ἔπαυσαν διακρίπτουσαι αἱ γυναῖκες τοῦ πλήθους ἐκεῖνου κραυγαί, τὸ ὅποιον ἡσθάνετο καὶ ἐκήρυττεν ὅτι ἑστερήθη πατὴρ καὶ σωτὴρ.

* Ἀλεξ. Γ. Σαρῆ - Νεοελληνικά γ' ἑλλ. σχολ. ἔκδ. γ' 20-2-25 2

ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δὲ κατελήφθησαν αἰσθήματος καὶ πάντες οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους, ζωηρῶς ἀπεικονίσαντες τὴν ταραχὴν αὐτῶν ἐν τῇ περιφύμῳ διαταγῇ τῆς ἡμέρας, ἣν ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις, ψηφίσασα ὁμοθυμαδὸν κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 25ης Ἀπριλίου, ἐξαπέστειλεν εἰς τὸ ἐν τῇ Ἀττικῇ στρατόπεδον. Ποτὲ Ἕλληγν δὲν ἠξιώθη τοιαύτης ὑπὲρ τῆς μνήμης αὐτοῦ διαδηλώσεως· ἡ δὲ ψυχὴ τοῦ Καραϊσκάκη ἐσκήρτισε βαθύως καὶ ἀποχρώντως θεωρήσεν ἑαυτὴν ἀποζημιωθείσαν διὰ τοὺς κόπους καὶ τοὺς μόχθους τοῦ πολυταράχου αὐτῆς βίου, ἀκούσασα τὴν φωνὴν τοῦ ἔθνους τάδε περὶ αὐτοῦ ἀποφαινομένην :

« Ἡ φιλάττη Πατρίς θρηνεῖ ἀπαρηγόρητος, ἀπολέσασα τὸ γνησιώτατον τέκνον τῆς θρηνεῖ καὶ κόπτεται, στερηθεῖσα τοῦ θερμοῦ προμάχου τῶν ἱερῶν τῆς δικαίῳ θρηνεῖ τὸν διαρρήξαντα τὰς νέας ἀλύσεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τὸν ἐνδοξον νικητὴν τῆς Ἀραχῶθης, τὸν ἐξολοθρευτὴν τῶν τυράννων θρηνεῖ τὸν ἀρείτολμον γενικὸν ἀρχηγὸν Καραϊσκάκη, ὅστις, μαχόμενος ὑπὲρ τῶν κλεινῶν Ἀθηνῶν, ἔπεσεν ἐνδόξως, καὶ, πνέων τὰ λοιπὰ, ἄλλο τι δὲν παρήγγειλε παρὰ τῶν Ἀθηνῶν τὴν διάσωσιν.

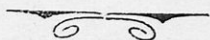
« Ἑλλάς ! Πένθησον τὸν πολυτίμον σου Καραϊσκάκη. Ἑλληγνίδες ! Μαυροφορέσατε διὰ τὸν ὑπερασπιστὴν τῆς τιμῆς σας. Φιλέλληγνες ! Ἑλληγνες ! Στρατιώται ! Ἐμβριμήσατε τὸν ἀνδρεῖον συστρατιώτην σας καὶ, καταδρέχοντες τὴν ἱεράν γῆν τῶν κλεινῶν Ἀθηνῶν μὲ τὰ καρδιοστάλκτα δάκρυά σας, ἐκδικήθητε τὸ αἷμά του, τιμωρήσατε τοὺς ἀσεβεστάτους φονεῖς του καὶ σώσατε τὰς Ἀθήνας.

« Εὐδαίμων Καραϊσκάκη ! Ὁρκισθεῖς νὰ ζήσης ἢ ν' ἀποθάνῃς ἐλεύθερος, ἐφύλαξας τὸν ὅρκον σου, ὡς χρηστὸς πολίτης, ὡς εὐσεβὴς χριστιανός, ὡς τίμιος ἄνθρωπος· ὡς τοιοῦτον τῆς ἀνεκτιμήτου ἐλευθερίας μάρτυρα, ὡς ἐντίμως ἀθλήσαντα καὶ στεφανωθέντα μὲ τὰς δάφνας τῆς δόξης τῆς ἀθανασίας, σὲ ὑπεδέχθησαν εἰς τὰ Ἡλύσια* Πεδία προσμεριδιῶντες οἱ τρισέλαιοι ἐκαῖνοι ἥρωες, ὅσοι ἀπέθανον διὰ τὰ δίκαια τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Ἀνθρωπότητος. Μεταξὺ τούτων περιπτειμένη ἡ ἀκτινοβόλος σιχὰ σου εἰς τὴν αἰώνιαν μακαριότητα, δὲν ἐλησμόνησε τὰς Ἀθήνας· καὶ ἤδη, ἐπιφαιτώσα εἰς τὰς ὀρηγύρεις τοῦ στολάρχου, τοῦ ἀρχιστρατήγου, τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν τοῦ στρατοπέδου τῆς Ἀττικῆς, θεωρεῖ τὰ πολεμικὰ καὶ σωτηριώδη ἐπιχειρήματά των, καὶ ἐπικαλεῖται τὴν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν τοῦ Ὑπερέτατου Βασιλέως διὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ

νὰ σώσουν τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἑλλάδα, εἰς δόξαν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος».

Τὶ δύνανται ἡ ἀσθενὴς ἡμῶν φωνὴ νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν κραυγὴν ταύτην ἔθνους ἐλοκλήρου :

1889.

Ἡ κήρυξις τοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν πολέμου

κατὰ τὸ 1912.

Σπυρ. Μελά.

Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν νύκτα, ποὺ ἔφθασεν ἡ πρώτη διαταγὴ ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου. Ἦτο ἡ νύκτα τῆς 4ης πρὸς τὴν 5ην Ὀκτωβρίου 1912. Ἡ μεραρχία μας, ἡ τετάρτη, εὐρίσκειτο εἰς Βλαχόν, χωρίον, τὸ ὁποῖον ἀπέχει τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους περὶ τὰς δύο καὶ πλέον ὥρας.

Ἀπὸ ἐνωρίε τίποτε δὲν ἐμαρτύρει ὅτι τὴν ἐπαύριον ἐπρόκειτο ν' ἀνταλλάξωμεν τουφεκιὰς μὲ τοὺς Τούρκους στρατιώτας. Καμμία εἰδησις δὲν ὑπῆρχε περὶ ἀμέσως ἐπικειμένων ἐχθροπραξιῶν, οὔτε εἰς τοὺς κύκλους τῶν ἀξιωματικῶν, οὔτε εἰς τὰς μάζας τῶν ἀνδρῶν, πολλοί, πλείστοι ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἐθεώρουν ἀπίθανον καὶ ἀποσπέναν τοῦ πολέμου.

Ἐπὶ τοῦτο ἀσφαλῶς συνέτεινεν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἡ μακαρία, εἰρηνικὴ καὶ θαυμασίως εἰδυλικὴ ἀτμόσφαιρα, ἡ ὁποία μᾶς περιέβαλλε. Μετὰ μίαν ἐξαίσίαν, σχεδὸν καλοκαιρινὴν ἡμέραν, ὁ ἥλιος εἶχε γεῖρει καὶ εἰς τὸ πορτοκαλόχρυσον θάμβος τοῦ δαίλιου οἱ καπνοὶ ἀπὸ τὰς καλύδας καὶ τοὺς καταυλισμούς τῶν ἀνδρῶν ἀνέβαινον ἀργὰ καὶ ἐλδισα ὡς θυσίαι δικαίων. Αἱ νεαραὶ ποιμενίδες τοῦ Βλαχοῦ, μὲ τὰ ροδαλὰ πρόσωπα καὶ τὰ χαμηλο-ελέποντα μάτια ὠδηγοῦσαν ἀπὸ τὴν βοσκήν ὀπίσω τὰς ἀγέλας τῶν καμιατέρων *, τὰ ζωηρότερα τῶν ὁποίων προπορευόμενα ἐκουτουλίζοντο* μὲ πείσμα, ἐν ᾧ συντροφίαις-συντροφίαις ἀπὸ χήνας ἔπλεον εἰς τὸν χρυσοῦν μαϊανδρον* μικροῦ ποταμοῦ, ὅπου ὑψηλαὶ

λεσθαι ἐμμοῦντο τὸν Νάρκισσον* εἰς τὰς ὄχθας. Ἐν μέσῳ τοιαύτης βδελικῆς γαλήνης καὶ γλυκείας σιγῆς, τὴν ὅποیان διέκοπτον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν οἱ χρεμετισμοὶ τῶν ἀλόγων καὶ τὸ μούγκρισμα τῶν ἀγελάδων, ὁ νοῦς μας δὲν ἐπήγαινε εἰς ἐχθροπραξίας.

Οἱ αἰσθηματικώτεροι ἀπὸ τοὺς στρατιώτας, καθισμένοι κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ ἢ στὰ πεζούλια τῶν μικρῶν παλαιοῦν γεφυρῶν, μὲ τὰ πόδια κρεμασμένα πρὸς τὰ φευγαλέα νερά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνεπτόλουν τὰς τρυφερὰς σιγὰς τοῦ ἀποχωρισμοῦ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς μεραρχίας ἀπὸ τὸ Ναύπλιον. Αὐταὶ κατεῖχον ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ψυχὴν μας. Εἶχάμεν ἀκόμα ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας τὰς εἰκόνας τῶν ἐναγκαλισμῶν καὶ τῶν περιπτώξεων, τὰ δάκρυα τῶν ἀπλόικων γυναικῶν, αἱ ὅποιαι ἐξεκίνησαν ἀπὸ χωρία μακρυνὰ διὰ νὰ συναντήσουν τοὺς ἰδικούς των καὶ νὰ τοὺς ἴδουν μίαν ἀκόμη φοράν. Εἰδέπαμεν ἐμπρὸς μας ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον νὰ φθάνῃ σκονισμένος, ἰδρωμένος, ταλαιπωρημένος, νὰ κατὰκλύζῃ τοὺς δρόμους τοῦ Ναυπλίου μὲ ὅλα τὰ οἰκιακὰ του σκεύη καὶ τὰ τζουμπελέκια*, νὰ μὴ εὕρισκῃ τί νὰ φάγῃ καὶ νὰ μαγειρεῖ ἐκ τοῦ προχείρου, νὰ μὴ ἔχῃ ποῦ νὰ κοιμηθῇ ἀπὸ τὸν μεγάλον συνωστισμόν, καὶ νὰ ξενοχτᾷ ὀρθίως εἰς τὸ ὑπαιθρον, συζύγους μὲ τὸ μωρὸ εἰς τὸν μαστόν, γερομητέρες μὲ ἄσπρα μαλλιά καὶ κυρτωμένην ράχιν. Ἦσαν αὐτές, ἀκριδῶς, ποὺ ἐγέμισαν τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου μὲ ἀεικίνητα μαντηλάκια, ὅταν τὰ πλοῖα ἔφευγαν ἀποκομίζοντα τοὺς υἱούς, τοὺς συζύγους, τοὺς ἀδελφούς των.

Τέλος, ὑπὲρ ὅλα ταῦτα, ἤρχοντο εἰς τὴν ἀνάμνησίν μας αἱ περίεργοι, αἱ σιωπηλαὶ ὅσον καὶ συγκινητικαὶ σιγὰι τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἀλόγων τῆς ἐπιτάξεως ἀπὸ τοὺς κυρίους των. Εἶδα ἐγὼ μὲ τὰ μάτια μου χωρικόν, ὁ ὁποῖος ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὸ χωριὸν τοῦ τέσσαρες ὥρες ὁρόμο, καὶ ἦλθεν ἀκριδῶς τὴν παραμονὴν τῆς ἀναχωρήσεώς μας εἰς τοὺς στάβλους τῆς μεραρχίας νὰ ἴδῃ διὰ τελευταίαν φοράν τὸ ἄλογό του, ἓνα ὠραῖον φαρῆν, οἱ παχύτατοι γλουτοὶ τοῦ ὁποῖου ἐμαρτύρουν περὶ τῆς ἀγρύπνου στοργῆς τοῦ κυρίου του. Μόλις τὸν εἶδεν, ἔστρεψε πρὸς αὐτὸν τὴν εὐφυστάτην του κεφαλὴν, ἐχρεμέτισε καὶ ἔσκαψεν ἀνυπομονῶν τὴν γῆν μὲ τὴν ὀπλήν του. Ὁ χωρικός ἐξεκρέμασεν ἀπὸ τὸν ὦμόν του ἓνα ντορδὰ* γεμάτον κριθάρι· καὶ τοῦ ἔδωκε νὰ φάγῃ, μολονότι.

τὸν διεβεδαίωσαν οἱ σταβλοφύλακες ὅτι πρὸ ὀλίγου εἶχαν ταῖσαι ἔλα τὰ ἄλογα.

—Βρὲ παιδιά, ἤρχισε νὰ κλαυθυρίζῃ τότε. Νὰ τ' ἀγαπάτε τὰ ζωντανά. Εἶναι πράγματα τοῦ Θεοῦ...

Ἐμεινεν ἐκεῖ, κοντὰ εἰς τὸ ζῶν του, μέχρι βαθείας νυκτός, καὶ δὲν ἔφυγε, παρὰ μόνον ὅταν τὸν διεβεδαίωσαν ὅτι θὰ τὸ περιποιούνται ὅσον μποροῦν.

Ὁ καημένος ὁ ψαρχῆς! Μέχρι τινὸς εἶδα νὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς ῥαχέως του τὸν ταμίαν τῆς μεραρχίας. Ἄλλ' αἴφνης ἔχασα τελείως τὰ ἴχνη του. Ν' ἀνεπαύθη διὰ παντός, ἀρὰ γε, τυμπανιστὴς, εἰς καμμίαν μακεδονικὴν πεδιάδα, μὲ τὰ σπλάγχχνα προτεταμένα εἰς τὰ μαῦρα ἔθνη τῶν πεινασμένων κοράκιων, ἀφοῦ διέδῃ τὰ Καμβούνια, τὸν Ἀλιάκμονα, τὸν Ἀξιὸν καὶ ἔπιε τὸ θολὸ νερὸ τῆς θαυμασίας λίμνης τοῦ Ὀστρόδου; Ἡ νὰ ἐπέζησε τάχα διὰ νὰ ἐπανεέλθῃ θριαμβευτὴς εἰς τὸ ζεστό ἀχουράκι του καὶ νὰ διχθῇ τὰ χάρδια τοῦ κυρίου του;

Ἀπὸ τοὺς βεμβασμούς, διὰ νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὸν Βλοχόν, ἀπίσπασε τοὺς ἄνδρας συναυλία σαλπίγγων, αἱ ὁποῖαι τοὺς ἐκάλουν εἰς μίαν ἐκτάκτως εἰρηνικὴν ἐργασίαν: τὸ συσσίτιον. Ἐδῶ ἄχνιζαν τὰ καζάνια τοῦ ἵππικοῦ, πέραν οἱ πυροβολοῦντο ἐπολιόρχουν τὴν φασολάδαν των, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην παρετάσσετο μὲ τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη του ἓνας λόχος μηχανικοῦ, ἐνῷ μακρὰν εἰς τὸ βάθος ἐδόμειε τὸ πεζικόν.

Ἡ νύκτα εὐρήκε τὸ στρατόπεδον κοιμώμενον μακαρίως.

Εἰς τὰς ἑνδεκα, νεαρὸς ἀνθυπὶλαρχος ἐθεάθη καλπάζων πρὸς τὸ μέρος τοῦ στρατηγεῖου. Ἀφίππευσεν, ἔδωκε τὸ ἄλογό του εἰς τὸν ἵπποκόμον του καὶ ἀνέβηκε τρία-τρία τὰ πέτρινα σκαλιὰ τοῦ κονακιοῦ*, ὅπου ἐφιλοξενεῖτο τὸ ἐπιτελεῖον. Μετ' ὀλίγον ἔλα τὰ παρὰθυρα τῆς μικρᾶς ἀγροτικῆς ἐπαύλεως ἐπλημμύρισαν φῶς. Ἀπ' ἔξω, δύο τρεῖς ἀγρυπνοῦντες, ἐβλέπαμεν εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς τοίχους τὰς σκιὰς τῶν ἀξιωματικῶν, οἱ ὁποῖαι ἐπηγγαινοῦρχοντο. Ἡ νυκτερινὴ αὕτῃ κίνησις εἶχε κάτι τὸ ἐκτάκτως ὑποβλητικόν. Εἰς ἔλα τὰ δωμάτια ἐργάζοντο πυρετωδῶς. Τί νὰ τρέχῃ ἀρὰ γε; Μήπως πρόκειται νὰ ξεκινήσωμεν;

Τέλος εἰς τὸν ἐξώστην ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του τὸ κομψὸν παράστημα ἐνὸς ἀξιωματικοῦ.

—Λοχίας τῆς ὑπηρεσίας!... Λοχίας τῆς ὑπηρεσίας!...

— Παρών, κύριε Ίλαρχε! ἀπήντησεν ἡ βραχνὴ φωνὴ τοῦ ὑπαξιωματικοῦ, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν βαδίζων μὲ χέρια καὶ πόδια, ὑπὸ τὸ ἀντίσκηπτόν του. Διατάξτε !

— Νὰ ἐτοιμασθῶν ἀμέσως οἱ ἑφιπποὶ ἀγγελιαφόροι.

Μάλιστα !

Ἐχαιρέτισε καὶ ἀπεμακρύνθη τροχάδην.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἐὰν οἱ φρουροὶ σὰς ἐπέτρεπαν ν' ἀναδύητε εἰς τὸ κονάκι, θὰ ἐδλέπατε πράγματα ἐνδιαφέροντα. Εἰς τὴν πρώτην, τὴν κεντρικὴν αἵθουσαν αἵφνης, θ' ἀντικρύζατε τὴν ἐπιβλητικὴν, τὴν γυναικίως στρατιωτικὴν, τὴν ἡλυσιακὴ μορφὴν τοῦ μεράρχου, μὲ ζωγραφισμένην τὴν γαλήνην τῆς αὐτοπεποιθήσεως, ἀποτυπωμένον τὸ θάρρος τῆς αὐτενεργείας, τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἀποφασιστικότητά, πρώτης τάξεως προσόντα στρατηγοῦ. Ἐμπρὸς του, ἐπάνω εἰς ἓνα ξύλινο παλιστράπεζο, θὰ ἐδλέπατε ἀνοικτὸν τὸν χάρτην τοῦ ἐπιτελείου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο σκύμμενος καὶ βυθισμένος εἰς σκέψεις.

Εἰς ἄλλο δωμάτιον θὰ ἐδλέπατε τὸν ὑπασπιστὴν του, ὑπαγορευόμενον εἰς πέντε γραφεῖς συγχρόνως, ἀγουροῦσιν ἡσυχῶς καὶ μὴ συνελθόντας ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐκπληξιν, πέντε διαφορετικὰς διαταγὰς πρὸς πέντε διάφορα σώματα, μὲ φωνὴν χαμηλὴν διὰ νὰ μὴ ταραξῇ τὰς σκέψεις τοῦ στρατηγοῦ . . .

Μετ' ὀλίγον ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ ἀγγελιαφόροι ἔφευγαν καλπάζοντες πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Ἐπαιρναν τοὺς φακέλλους τῶν διαταγῶν, ἔκαναν τὸν σταυρὸν τοὺς καὶ ἐδόθηζαν τὰ σπιρούνια* των εἰς τὰ πλευρὰ τῶν ἀλόγων.

Παρὰ τὴν μάνδραν τοῦ κονακίου ἀνεφάνη ταινία λαμπροῦ κυανοῦ φωτός, ἡ ὁποία ἔσθηνε καὶ πάλιν ἀνέλαμπε καὶ πάλιν ἔσθηνε. Μερικοὶ πεζοί, ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὸ ποτάμι, ποὺ εἶχαν πάει γιὰ νερό, περιεκύκλωσαν τὸ φῶς.

— Τί εἶναι, ρε παιδίά ; Τί τρέχει ;

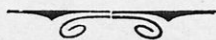
— Ὁ ὀπτικός τηλεγράφος, ρε βῶδι ! ἀπὴντα μία φωνὴ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς λάμπης. Τραῦα δουλειά σου !

Ἀπὸ τὴν ἀπέναντι ῥάχιν ἐπρόβαλε μετ' ὀλίγα λεπτά ἓν ἄλλο φῶς καὶ ἡ τηλεγραφικὴ συγκοινωνία μας μὲ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον εἶχεν ἀποκατασταθῇ.

Κατὰ τὰς πρώτας ὥρας τῆς πρωῆς ὁ κάμπος τοῦ Βλοχοῦ ἐγένετο περιπατοῦντα φῶτα, τὰ φαναράκια τῶν ὑπαξιωματικῶν, οἱ ὁποῖοι ἔσπευδον νὰ ἐξυπνήσουν τοὺς ἄνδρας διὰ νὰ ἐτοιμασθῶν.

«Τὰ μάθατε, λοιπόν, κύριε συνάδελφε ; Τί πράγμα ; Ἐνὰ τάγμα τοῦ ὀγδόου συντάγματος διατάχθη νὰ ἐκδιάσῃ τὴν εἴσοδον πρὸς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος ἀπὸ τὸν σταθμὸν Ἐλευθεροχωρίου.* Ἀλήθεια ; Ἀλήθεια, λέει. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἴσως βαδίζει κατὰ τοῦ σταθμοῦ. Συνάδελφε, νὰ σὲ φιλήσω ! Ζήτω τὸ Ἔθνος ! Μάτς ! Μούτς !» Εἰς αὐτὰ ἔλα ὑπῆρχεν ἀνακούφισις, διότι μία ἐκνευριστικὴ ἐκκρεμότης ἐπῆρε τέλος, ἔλαφρά πικρία διὰ τὸ εἶδος τοῦ τέλους, ἀγωνία περὶ τοῦ τί ἔμελλε νὰ συμβῇ, φόβος διὰ τοὺς προβλεπομένους κινδύνους, ἐν σπέρματι ἀπόφασις αὐτὴν τὴν φορὰν νὰ μὴ γίνῃ ὅ,τι ἐγινεν εἰς τὰ 1897.

1913.

Ἐν ᾧ ὁ Ἀβέρωφ ντυμαχεῖ.

(3 Δεκεμβρίου 1912)

Κ. Φαλταίης.

Μέσα εἰς τοὺς πύργους ἡ βοή, τὰ νερά, τὰ ὁποῖα εἰς ὑπερφυήλους στήλας ἐσήκωναν ὅσαι ὀβίδες τοῦ ἐχθροῦ ἔπεφταν στὴ θάλασσαν κι' ἐπλημμύριζαν τὸ καράβι, ἡ ὁσμὴ τῆς πυρίτιδος, ἡ κίνησις ἔκαμναν τοὺς ἄνδρας ν' ἀρχίσουν νὰ χάνουν τὴν συναίσθησιν τῶν γύρω ἀπὸ αὐτοὺς. Ἐπυροβολοῦσαν ὅμως ἀδιάκοπα, κύριοι εἰς τὸ ἔργον των καὶ τὰς κινήσεις των.

Κάπου κάπου ὁ νοσοκόμος τοῦ πύργου ἐμοίραζεν εἰς τοὺς ἄνδρας κανένα ποτηράκι κρασί ἢ κονιάκ, κι' αὐτοὶ ἔπιναν κι' ἐφώναζαν :

—Γειά σας, παιδιά ! Βαρᾶτε !... Φωτιά !...

Ἀλλὰ καὶ κάτω, βαθεῖά, ἀπὸ τὰς πυριτιδαποθήκας, ἐφώναζαν ἀκαταπαύστως μὲ τοὺς φωναγωγούς, ἐζητοῦσαν πληροφορίας καὶ ἐκέτευαν γιὰ λίγο ποτόν.

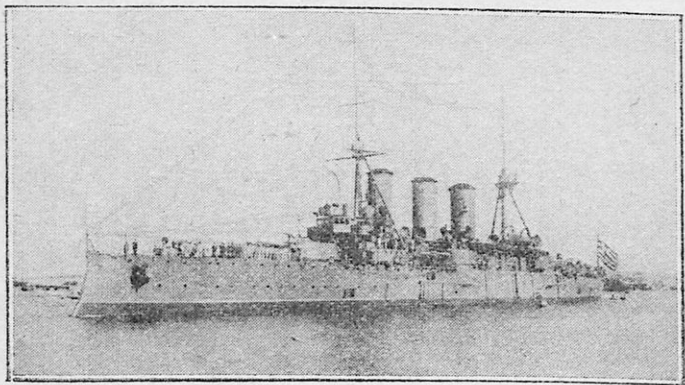
—Πῶς πάμε ; Καλὰ ; Βουλιάξαμε κανένα ;... Μωρὲ καὶ λίγο κονιάκ, γιατί στέγνωσε τὸ λαρύγγι μας.

—Τοὺς τσακίσαμε. Πάει, τοὺς σβήσαμε.

—Τοὺς τσακίσαμε, λέει ;..... Ζήτω, μωρέ, ζήτω....

Καὶ οἱ ἄνθρωποι τῶν πυριτιδαποθηκῶν δὲν ἐσταματοῦσαν τὰς ζητωκραυγὰς των, καθὼς καὶ τὰς ματαίαις φωνὰς καὶ τὰς διαμαρτυρίας των, ζητοῦντες ἀπὸ τοῦ ἐπάνω ὀλίγον ποτόν.

Ἐκεῖ μέσα εἰς τὰς πυριτιδαποθήκας, πολλὰ μέτρα κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, μία παράξενη καὶ ἀπόκοσμη ζωὴ ἐκινεῖτο καὶ ὑφαίνετο. Ὁ ἀέρας κατέβαινε ἀπὸ τοῦ ἀνεμοδόχου κομμένος, σκοτωμένος· ἡ ἀναπνοὴ ἦτο δύσκολος, καὶ τὸ συναίσθημα τῆς μοναξιάς, τοῦ βάθους, τοῦ ψύχους, τῆς θαλάσσης ποῦ παρεμόνευε, ἔφερε τὴν φρίκην καὶ τὸν τρόμον.

Τὸ θωρηκτὸν Γεώργιος Ἀβέρωφ.

Κάτω εἰς ἐκεῖνο τὸ βάθος τίποτε ἀπὸ τὴν ναυμαχίαν δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἴδῃ κανεὶς καὶ πολὺ ὀλίγα ν' ἀκούσῃ. Διαμερίσματα, διαμερίσματα μὲ ἀτσαλένια χαμηλὰ τοιχώματα, καὶ ἀραδιασμένα στὴ σειρὰ σιδερένια κιβώτια, τὰ ὅποια περιεῖχον τὰς γομώσεις τῆς βαμβάκοπυρίτιδος. Ὁρίδες βαλμέναι κατὰ τάξιν γεωμετρικὴν, μικραὶ καὶ μεγάλαι, καὶ τὰ φορεῖα, τὰ ὅποια ἀκούραστα ἀνεδίβον ἐπάνω τὸ σκληρόν των φορτίον τοῦ θανάτου καὶ τῆς καταστροφῆς. Μία κίνησις ἐδασίλευεν ἐκεῖ κάτω καὶ ἓνας πυρετός, πότε πνιγμένος ἀπὸ τὰς φωνὰς καὶ τὰς ζητωκραυγὰς τῶν ἐνθουσιασμένων ἀνθρώπων, πότε μουγκὸς καὶ νευρικὸς ἀπὸ κάποιον φόβον καὶ ἀναμονήν.

Οἱ ἄνθρωποι τῶν φορέων ἐτοποθέτουν τὰς ψυλαγὰς καὶ τὰ

βλήματα καὶ ἐφώναζαν ὕψηλὰ πρὸς τὸν πύργον μὲ τὸν φωναγωγόν :

— Δεξιὸν φορεῖον ἔτοιμον !

— Ἀριστερὸν φορεῖον ἔτοιμον !

Καὶ πνιγμένες, ὥσάν νὰ ἦσαν ψεύτικες, ἤρχοντο τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἕως κάτω εἰς τ' αὐτιά τῶν ἀνθρώπων αἱ διαταγαὶ τῶν ὑπαξιωματικῶν τοῦ πύργου εἰς τὰ φορεῖα :

— Αἶρε.

Τὰ φορεῖα ἀνέβαιναν τρίζοντα καὶ μὲ ἀσύλληπτον ταχύτητα.

Κάθε τόσο κατέβαιναν ὡς ἀπήχησις ὁ γδοῦπος τοῦ πύργου ποὺ ἐπυροβολοῦσε καὶ ἀμέσως μὲ τὴν βοήθην αἱ φωναὶ τῶν ἀνδρῶν τοῦ πύργου ποὺ ἐζητωκραύαζον φρενιασμένοι. Σὰν ἀντανάκλασις ἢ ἀντιηλεκτρισμὸς αἱ ἐπάνω ζητωκραυγαὶ ἐκινούσαν τοὺς ἀνθρώπους κάτω, ἢ δυνατὴ βοήθην ἐγέμιζε τὰ ἀτσαλένια τοιχώματα, καὶ αὐτὰ ἀπαντοῦσαν μ' ἓνα βαρὺ μουγκητό, ὥσάν μουγκητό σπηλαίου, τὸ ὅποτον ἀνέβαινε πάλιν κι' ἐπλημμύριζε τὸν πύργον, ἀπὸ τὸν ὅποτον εἶχε καταβῆ.

Μιά στιγμὴ κάτω εἰς ἑτὰς πυριτιδαποθήκας ἔγινε ἀπότομο καὶ πηχτὸ σκοτάδι. Ὅλα τὰ ηλεκτρικὰ φῶτα ἔσβησαν καὶ κανένας δὲν ἤξευρε τί νὰ σκεφθῇ. Ἐνὰ αἰσθημα φρίκης καὶ ῥίγους ἐπέρασε ὅλῳ τὸ κορμί. ἐνόμισαν ὅτι τὸ καράδι εἶχεν ἀρχίσει νὰ βυθίζεται. Καὶ βαθειὰ εἰς ἐκεῖνο τὸ χάος, πολὺ πῖθ χαμηλὰ ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, τῆς ὑγρᾶς καὶ ὑπούλου, εἶδαν τὸν ἑαυτὸν τοὺς χαμένον, ἀποξενωμένον ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον.

— Φῶσως! ἐβγήκε μιὰ βοήθ ἀπὸ τὸ στήθος των. Φῶσως!...

— Βλήματα! Βλήματα! ἐφώναζαν ἐπάνω ἀπὸ τὸν πύργον μὲ τὸν φωναγωγόν.

Αἱ πυριτιδαποθήκαι ἤρχισαν τότε νὰ στέλνουν ἐπάνω τὰ βλήματα ἔτσι στὰ σκοτεινὰ. Μέσα στὸ καταχθόνιο σκοτάδι κάποτε-κάποτε ἔσκαζαν κόκκινες λάμπεις ἀπὸ τὰ κανόνια τῶν πύργων καὶ ἐφώτιζαν πῖθ μαύρους καὶ πῖθ κολασμένους τοὺς ἀγωνιζομένους ἐκεῖ κάτω. ἔμοιαζαν σὰν ἀστραπὲς ποὺ τινάζονται ἢ σὰν κομμάτια φλόγες πυρκαϊᾶς. Καὶ μαζὶ μὲ τίς κόκκινες λάμπεις σὲ κάθε πυροβολισμόν ἤρχετο ἓνα σεισμικὸ τράνταγμα, κι' ἓνα σύννεφο καπνοῦ ξυνοῦ ἤρθέτιζε τὴν μύτην.

Ἀπὸ τοὺς πύργους ἐκατέβασαν ἔπειτ' ἀπὸ λίγὸ ὀλίγα φανάρια καὶ αἱ πυριτιδαποθήκαι ἐφωτίσθησαν ἀπὸ τὸ ἀδύνατον καὶ θαμδὸν

ἐκεῖνο φῶς. Κάποια μεγάλη χαρὰ καὶ κάποια ἀλλοιώτικη αὐτοπεποίθησις συνεπῆρε τότε ὅλους ἐκεῖ κάτω, ἐμπρὸς εἰς τὸ ὀλίγον κοκκινωπὸν φῶς τῶν φαναριῶν, γιὰ τοὺς ἐφάνηκε ὅτι ξαναγύριζαν πάλιν εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὸν κόσμον.

Εὐτυχῶς ἔπειτα ἀπ' ὀλίγα λεπτά, τρία ἢ τέσσαρα, ἤναψαν πάλιν τὰ ἤλεκτρικὰ φῶτα καὶ τὰ διανομεῖα* ἐγέμισαν πλούσιον καὶ λευκὸν φῶς....

1919.

Ὁ Σμυρνιός.

Ἐμμ. Χανδράκη (Κέδρου).

Εἶχα τὴν ἐνδεκάτην ἐνωμοτίαν, ἐκεῖνος εἶχε τὴν δεκάτην. Ἕνα παιδί μελαψό, μὲ μαῦρα μεγάλα μάτια, ὑψηλὸ καὶ ἀδύνατο, μὲ νευρώδη πόδια σὰν πεζοπόρος ἐξ ἐπαγγέλματος, καὶ μὲ καρδιὰ ἀτσαλένια*.

Χωρὶς νὰ πάρῃ γαλόνι δεκανέως ἔδειξε τόση ἐπιβολὴ στοὺς συναδέλφους του ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, ὥστε ὁ εὐζωνος ἐπιλοχίας Γκανᾶς — ἕνας ἀληθινὸς λεθένης τσολιάς — ἔταν ὁ δεκανεὺς τῆς δεκάτης ἐνωμοτίας ἐγύρισε πίσω γιὰ τὸ νοσοκομεῖο ἀπὸ τ' Ἀνώγεια*, χωρὶς κανένα δισταγμὸ ἐφώνησε :

— Ὁ Σμυρνιός.... Ποῦ εἶναι ὁ Σμυρνιός ;

Ὁ Σμυρνιός — μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἦταν γνωστός, γέννημα καὶ θρέμμα τοῦ Κορδελιοῦ* τῆς Σμύρνης — ἐπετάχθηκε ἀπὸ τὸ ἀντίσκηνόν του καὶ παρέλαβε μὲ ἐπιστημότητα τὴν ὄρφανὴν ἐνωμοτίαν.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας του, ποὺ εἶχανε βλέψεις ἐπὶ τῆς ἀρχηγίας, δὲν εἶδαν μὲ καλὸ μάτι τὴν προτίμησιν τοῦ θελοντοῦ· ἀλλὰ πολὺ γρήγορα ἐκατάλαβαν πῶς ἔπρεπε νὰ δάλουν κατὰ μέρος τίς φιλοδοξίες τους καὶ νὰ κοιτάζουν τὴ δουλειά τους. Ἐπειτα ὅλοι ἦσαν πρὸ παντὸς καλὰ παιδιὰ καὶ αὐτοὶ καθὼς καὶ ὅλοι οἱ ἄνδρες τοῦ λόχου τῶν φαντάρων, ποὺ ἦταν προσκολλημένοι εἰς τὸ τρίτον εὐζωνικὸν τάγμα.

Εὐθὺς ἐφάνηκε πῶς ὁ ἐπιλοχίας δὲν εἶχε πέσει ἔξω στὴν ἐκλογὴ του. Ποιὰ ἐνωμοτία ἔκανε τίς καλύτερες περιπολίες ; Τοῦ Σμυρνιοῦ. Ποιὰ ἐνωμοτία εἶχε μεγαλυτέραν πειθαρχίαν πυρός ; Τοῦ Σμυρνιοῦ. Ποιὰ ἐνωμοτία θὰ πάῃ γιὰ ξύλα ; Τοῦ Σμυρνιοῦ. Ποιὰ

θά κἀνῇ τὴν πρὸ ἐπικίνδυνῃ ἀναγνώριση; Τοῦ Σμυρνιοῦ. Ὁ Σμυρνιὸς καὶ πάντα ὁ Σμυρνιὸς.

Εἶχαμε χτυπήσει ἐκεῖνο τὸ πρωὶ—ἦτο ἡ 4ῃ Δεκεμβρίου 1912—τὴν πόρτα τοῦ Μπιζανιοῦ* καί, χωρὶς πραγματικῶς νὰ τὸ περιμένουμε, ἐλάβαμε μιὰ καλὴ ἀπάντησιν, ποὺ μᾶς ἔδωκε νὰ νιώσουμε πῶς εἶχαμε προχωρήσει πάρα πολὺ. Πίσω ἀπὸ τοὺς βράχους τοὺς ἀποκρήμινους ἐδλέπαμε πᾶς τὶς ῥάχες τοῦ θηρίου, ποὺ ἔκρυβε σ' ὅλες του τὶς πτυχὰς καὶ ἕνα τηλεβολοστάσιο, ποὺ ἀδιάκοπα ἀπὸ τὴ χαραυγὴ ἔδγαζε φωτιὰς καὶ σκόρπιζε στοὺς βράχους μας ὀδίδεις.

Ὁ λόχος μας ὑπεστήριζεν ἀριστερὰ ἕνα λόχον κρητικὸν ποὺ εἶχε δεκατισθῇ, γιὰτὶ τὰ «κοπέλια*» δὲν ἐννοοῦσαν νὰ «μπαλοτάρουν*» κρυμμένα... Οἱ Τουρκαλθανοί, ποὺ εἶχαν νιώσει τὸ ποῖον τῶν ἀνδρῶν, γιὰτὶ τοὺς ἔδλεπαν νὰ πολεμοῦνε γονατιστοὶ ἐπάνω στοὺς βράχους, συνεκέντρωσαν ἐπάνω τους τὰ πρὸ λυσσασιμένα πυρὰ τῶν κανονιῶν τους. Καὶ τὰ παιδιὰ κατὰ δεκάδας ἀνετρέποντο ἀπὸ τοὺς βράχους πίσω στὴν πλαγιά, αἱματομένη καὶ οἰκτρά, γιὰ νὰ κατακυλίσουν κάτω στὴ χαράδρᾳ, ὅπου ἕνα πρὸ χειρο χειρουργεῖο ἐπέδενε τὰ τραύματά των.

Ὁ Σμυρνιὸς μὲ τὴν ἐνωμοσίαν του συνέδεε τὸ τάγμα μας μὲ τὸν κρητικὸν λόχον ποὺ αἱμορροοῦσε τόσον ἀπελπιστικὰ καὶ ποὺ ἀπὸ στιγμὴν σὲ στιγμὴν ἔμελλε νὰ χάσῃ καὶ τὸν τελευταῖον τοῦ ἀνδρα.

—Σμυρνιέ, φώναζε ὁ Γκανᾶς, μὴν ἀποκοπῇς ἀπὸ τοὺς Κρητικούς... ἀρᾷωνε ἀριστερὰ!

—Ἐννοία σου, κύρ ἐπιλοχία... ἀπαντοῦσε ὁ ἐνωμοτάρχης.

Οἱ βράχοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ Κρητικοὶ ἄφηναν τὰς ἑμβροντίας των γιὰ νὰ φαίνωνται πῶς μένουν ἀνέπαφοι, ἐστεφάνωναν τὴν πρὸ ὑψηλὴν κορυφὴν τῆς κορυφογραμμῆς, ὅπου εἶχε ἀναπτυχθῇ τὸ τάγμα μας καὶ τὸ Ἀνεξάρτητον τῶν Κρητῶν καὶ ἡ κατοχὴ τους ἦταν σπουδαία. Ἀπὸ καὶ ψηλὰ μπορούσαν νὰ βλέπουν τριγύρω τους σὰν ἀπὸ προχωρημένον παρατηρητήριον. Ἐπρεπε πάσῃ θυσίᾳ ἢ θέσει νὰ κρατηθῇ καὶ τὰ κοπέλια τὸ ἤξευραν γι' αὐτὸ σὰν ἔδλεπαν κανένα πληγωμένον ἀπὸ τοὺς δικούς των, χωρὶς νὰ διακόψουν τὸ τουφέκι, τοῦ φώναζαν:

—Ἄν δὲν εἶσαι μωρὸς τοῦ θανάτου, μὴ «γιάδωγες*!» Κι' ἔτσι οἱ περισσότεροι τραυματισμένοι δὲν ἄφηναν τὴ θέσιν των. Μ' ὅλον ὅμως

τὸ ρίζωμα τῶν Κρητικῶν στοὺς βράχους, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κρατηθῇ ἡ ἄμυνα ἐκεῖ ἐπάνω πολλές ὥρες.

Καὶ ὅμως ἐπέρασε τὸ μεσημέρι καὶ ἦλθε τὸ ἀπομεσήμερο καὶ οἱ ὁμοβροντίες μὲ τὴν ἰδίαν ἔνταση ξεσποῦσαν ἀπὸ τὸ κάστρο τῶν Κρητικῶν. Τί συνέβαινε ; Ὁ κρητικὸς λόχος σχεδὸν ὁλόκληρος ἐπέρασεν ἀπὸ τὸ χειρουργεῖο τῆς χαράδρας. Ἄλλοι ἄνδρες δὲν εἶχαν ἀνεβῇ, γιατί δὲν ὑπῆρχαν ἐφεδρεῖες. Τί διάβολο ! Ἐδρικολάκιασαν ἐκεῖ ἐπάνω οἱ σκοτωμένοι καὶ βαστοῦν τὴν θέσιν ; . . . Ποιὸς ὅμως εἶχε τὸ νοῦ του ἐκεῖνες τίς ὥρες τοῦ πυρίνου κατακλυσμοῦ νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ ρωτήσῃ τί κάνουνε οἱ βράχοι καὶ οἱ βροχόλακες. Ἐκεῖνο ποῦ ἐνδιέφερε ἦτον ὅτι ἡ θέσις ποῦ ἐδέσποζεν ὅλων τῶν πέριξ λόφων ἦτανε ἀκόμη στὰ χέρια μας. . . .

Ἐθράδυναζε κι' ἐνόμιζε κανεὶς πῶς ὁ ἐχθρὸς ἤθελε νὰ κερδίσῃ χρόνον καὶ ἔχυνε μὲ περισσότερη λύσσα τὴν πύρινη βροχή, ἵσως γιὰ νὰ κἀνῃ, μὲ τὸ σκοτείνιασμα, ἀληθινὴ τὴ μαύρη κόλαση τῆς κορυφογραμμῆς.

Ἐνύκτωσε. Ὁ λόχος μας ἐπρόκειτο ν' ἀντικατασταθῇ γιατί θὰ πήγαινε νὰ κἀμῃ τὴν ἐπομένῃν μιὰ ἀναγνώριση πρὸς τὴν Γαστρίτσα*. Ἐγινε προσκλητήριον κάτω στὴ χαράδρα. Ἡμεῖθα ἀρκετὰ τσακισμένοι καὶ μιὰ ἐνωμοτία ὁλόκληρη μᾶς ἔλειπε. Ἦτον ἡ ἐνωμοτία τοῦ Σμυρνιοῦ.

Μ' ἐκάλεσεν ὁ λοχαγός, γιατί ἤμουν δίπλα στὴν δεκάτην ἐνωμοτίαν καὶ μ' ἐρώτησε τί ἔγινε ὁ Σμυρνιὸς μὲ τὴν ἐνωμοτίαν του. Εἶπα ὅτι ἤξευρα. Ὁ Σμυρνιὸς μὲ τοὺς ἄνδρας του ἀραίωνε, ἀραίωνε ὅλο ἀριστερά, καὶ κατὰ τὸ ἀπομεσήμερο τὸν ἔχασα μαζὶ μὲ τοὺς ἄνδρας του. Εἶχε ἀνεβῇ στὸ κάστρο τῶν Κρητικῶν. Ἐκεῖ ἐπάνω θὰ εἶναι ἀκόμη.

— Ποιὸς διάβολος τοῦ εἶπε νὰ πᾶῃ ἐκεῖ ἐπάνω ! ἐφώναξε θυμωμένος ὁ λοχαγός· καὶ ἔπειτα στρεφόμενος πρὸς ἐμέ : νὰ πᾶρῃς δύο ἄνδρες καὶ ν' ἀνεβῇς νὰ τὸν εἰδοποιήσῃς... Ἐπιλοχία, αὐριο νὰ βγάλῃς στὴν ἀναφορὰ τὸν ἐνωμοτάρχῃ τῆς δεκάτης ἐνωμοτίας !

Ἐπῆρα δύο ἄνδρας καὶ μαζὶ ἀρχίσαμε μὲ τὴν ἀστροφεγγιὰ νὰ σκαρφαλώνουμε, παίρνοντας τὸ δρομάκι ποῦ ἔφερνε στὸ κάστρο τῶν Κρητικῶν. Ὅταν ἐφθάσαμε στὴς ρίζες τῶν βράχων εἶδαμε σκιὰς νὰ κατεβαίνουν μὲ βογγητό.

— Τί εἶσατε ἐσεῖς, παιδιά ; ἐρωτήσαμε.

— Δεκάτη ἐνωμοτία, τοῦ πέμπτου λόχου, τοῦ τρίτου εὐζωνικοῦ...

Πᾶμε στὸ χειρουργεῖο...Οἱ ἄλλοι μείνανε ἐκεῖ ἐπάνω μὲ τὸν Σμυρνιό!
 Ἀνεβήκαμε στοὺς βράχους. Καμμιά φωνή οὔτε κίνησις. Ἐσκόψαμε στὸ ἔδαφος καὶ ἐψάξαμε. Μερικὰ κορμιά ἐπάνω καὶ πίσω στοὺς βράχους ξαπλωμένα δὲν ἔδειχναν ζωή. Δὲν μπορούσαμε ν' ἀνάψωμε σπέρτο, γιατί ὁ ἔχθρος κατεσκόπευε. Ψηλαφητὰ καὶ μὲ τὸ λίγο φῶς τῶν ἀστρῶν ἀναγνώρισαμε τὰ πτώματα: ἦσαν οἱ ἄνδρες τοῦ Σμυρνιοῦ. Σὲ λίγο βρήκαμε καὶ τὸ Σμυρνιό, μὲ τὸ κρανίον τακτισμένο, μπροστὰ στοὺς βράχους, πεσμένον στὴν πλαγιά ποὺ ἔδλεπε τοῦ Μπιζανιοῦ τοῦς λόφους. Τὸ μελαψὸ παιδί, μὲ τὰ κατὰμυαυρα τὰ μάτια, καθὼς εἶχε ρίξει πίσω τὸ κεφάλι, ἔδλεπε ἀπ' τὸ δικό του κάστρο τὸ κάστρο τοῦ ἐχθροῦ, ποὺ πάντε ὁλόκληρες ὥρες τὸ εἶχε ξεγελάσει μὲ τοὺς ἄνδρας του, γιατί εἶχε σταθῇ στὸ πόδι τῶν Κρητικῶν καὶ ἔκανε τοὺς βράχους νὰ βρικολακιάζουν.

III μάχη τοῦ Σκροῦ.*

Γ. Βραχνηνοῦ.

Ἄν εἶναι δύσκολον νὰ ἔχῃ κανεὶς ἐντυπώσεις, ἀξίας νὰ γραφοῦν ἀπὸ οἷονδήποτε γεγονός, τὸ ὅποιον μόλις ἐπρόφθασε νὰ παρακολουθήσῃ, εἶναι πολὺ δυσκολώτερον τοῦτο, προκειμένου περὶ μιᾶς μάχης, διεξαχθείσης καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τοῦ συγχρόνου πολέμου, ἐπὶ μετώπου δέκα πέντε χιλιομέτρων μήκους, ὑπὸ οὐρανὸν ἐγκυμονοῦντα τὴν θύελλαν καὶ ἐπὶ ἐδάφους ὀρεινοῦ, κατὰ φύτον, πλήρους χαράδρων, αὐχένων καὶ διαδρώσεων.

Ἔπειτα, ἡ ἐποχὴ τῶν δοράτων, τῶν ἀσπίδων καὶ τῶν πελέκεων παρῆλθεν. Ἡ σύγχρονος μάχη περιέχει ἐλαχίστην δόσιν θεαματικότητος. Ὁ Ἀχιλλεὺς δὲν καταδιώκει πλέον τὸν Ἑκτορα ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας δεκακισμυρίων θεατῶν. Σήμερον ὁ ὀπλίτης, ὅρμῳ εἰς τὴν ἐφοδόν, κύπτει, ἔρπει, προσπαθεῖ νὰ καταστῇ ὅσον τὸ δυνατόν ἀφανέστερος. Τοῦτο εἶναι ἡ ἐπιτυχία του. Τὸ λευκὸν λοφίον Ἑρρίκου* τοῦ Δ' ἀνῆκει εἰς τὴν ἱστορίαν, ὅπως καὶ ἡ μάχη τοῦ Ἰδρύ*, ὅπου ἐξέλαμψεν. Ὁ σύγχρονος στρατηγός, ἐφαρμύζων τὸ περίφημον «γιουρούσι» τῶν ἀρματολῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαποικίας, θὰ ἔθεωρεῖτο λίαν ἀκατάλληλος διὰ τὴν θέσιν του.

ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις ἡ χρεωκοπία τοῦ πολεμικοῦ ἀνταπο-

κριτοῦ, ὡς πιστοῦ ἀφηγητοῦ τῆς διεξαχθείσης πάλης, εἶναι ἀσφαλές. Μόνον τὸ «ἐπεισόδιον» δύναται νὰ τὸν σώσῃ. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ θ' ἀσχοληθῶμεν.

Τὸ τραῖνον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναλάβει, μετὰ τὰς ἐκνευριστικὰς διατυπώσεις τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς διὰ νὰ μᾶς ἐπιτραπῇ ἡ ἐπιβίσεις, τὸν μέγαν ἄθλον νὰ μᾶς μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὸν σταθμὸν τῆς Γουμανίτης - τελευταῖον ὄριον τοῦ μακεδονικοῦ μετώπου - ἐδικαιολόγει κατὰ τοῦτο μόνον τὴν ὀνομασίαν του ὅτι ἐχρησιμοποίει ὡς κινητήριον δύναμιν τὸν ἀτμὸν, καὶ ὅτι ἐκυλίετο ἐπὶ σιδηροτροχίῳ. Κατὰ τὰ ἄλλα ἦτο μία κιβωτός, ὅπου ἀνθρώποι, κτήνη, τηλεβόλα, μυδραλλιοβόλα, πυρομαχικά, χειρουργεῖα, φορεῖα, ὅλη ἡ πολυσύνθετος μορφή ἐνὸς πολεμικοῦ μετώπου συνεισέφερετο ἐν ἀγαστῇ ἀδελφότητι.

Ὡρὰ καὶ ἀμείβοι ἐφαίνοντο τὰ πρῶτα ἄστρα εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν ἐγκατελείψαμεν τὴν Θεσσαλονίκην—δαίδαλον ἐραιπίων καὶ λευκῶν μινιαρέδων*,—σπεύδοντες νὰ προλάβωμεν τὴν μάχην, ἡ ὁποία προωρίζετο νὰ στέφῃ μὲ νέους κλώνους δάφνης τὴν ἀδάμαστον ἐλληνικὴν λόγχην. Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς Βοέμιτσαν, μικρὸν χωρίον, κατάφυτον, ὡς τὰ πλεῖστα τῶν μακεδονικῶν, ἀπλούμενον ὑπὸ τὸν ἀνώνυμον λόφον, ὁ ὁποῖος σήμερον ἔχει τὴν τιμὴν νὰ φυλάττῃ τὰ ὅσα τῶσιν θρυλικῶν ἡρώων, τὸ πρῶτον ἡμῶν τῆς πρωίας εἶχε παρέλθει. Πυκνὰ καὶ μαῦρα σύννεφα ἐκάλυπτον τὸν οὐρανόν, ἡ ἀτμόσφαιρα ἦτο θαρεῖα, καταθλιπτική, ὁ ἀἰὼρ ἐνέκλειε τὴν χαρακτηριστικὴν ἐκείνην ὁσμὴν, ἡ ὁποία προηγείται τῆς θουέλλης. Ἡ θρονιὴ ἀνεμείγνυε τὸν θρυχηθμόν της μὲ τὸν ὀρυμαγδὸν τῶν τηλεβόλων. Ἡ μάχη εἶχεν ἤδη ἀρχίσαι.

Εἰς τὴν μικρὰν πλατείαν τῆς Βοέμιτσας, στεγαζομένην ἀπὸ πυκνὸν φύλλωμα πανυψήλων αἰωνοβίων δένδρων, καὶ εἰς τὰς σκολιάς δόσους της, ἡ κίνησις ἦτο καταπληκτική. Τὸ χωρίον ἐχρησίμευεν ὡς ἀκράτος σταθμὸς τοῦ μετώπου. Ἀρκετὸν τοῦτο διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν κίνησιν. Παῖδοι ἰδιόκιοι μᾶς καὶ σύμμιχοι, νοσοκόμοι, ἀδελφοὶ τοῦ ἐλέους μὲ τὴν πάλλευσκον στολὴν καὶ τὴν κυανὴν καλύπτραν, μεταγωγικά αὐτοκίνητα, φορητὰ χειρουργεῖα παρήρχοντο μὲ τὴν ταχύτητα κινηματογραφικῆς ταινίας. Καὶ εἰς ὅλων τὰ πρόσωπα ἡ ἀγωνία, ἡ πυρετός της εἰδήσεως, ἡ ἀδημονία διὰ τὴν ἐκθασιν τῆς μάχης ἀπετυποῦντο καθαρῶς.

Ἐπὶ τέλους τὸ πρῶτον αὐτοκίνητον ἐκ τοῦ μετώπου ἐφάνη ἐρχό-

μενον. Τὸ τηλεδόλον δὲν ἤκούετο πλέον παρὰ κατ' ἀρχαίᾳ διαλείμματα. Προφανῶς τὸ ἔργον τοῦ εἶχε τελειώσει. "Οἱοι, ὅσοι εὕρισκόμεθα τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν, ἐσπεύσαμεν πρὸς τὸν ὁδηγὸν τοῦ αὐτοκινήτου.

— Λοιπόν;

Ἐκεῖνος, εἰς τὰ ὄνειρόπληχτα μάτια τοῦ ὁποίου διετηρεῖτο ἕως αὐτοῦ ὁλόκληρος ἡ φρίκη τῶν ἀνωνύμων δραμάτων, τῶν ὁποίων πρὸ μικροῦ εἶχε παραστή μάρτυς, ἀφῆκε μίαν μόνον λέξιν:

— Ἐνικήσαμεν.

Καθ' ὅμοιον τρόπον εἶχε ἀπαντήσει καὶ ὁ ἀρχαῖος μαρσθονομάχος. Καὶ διευθυνθεὶς πρὸς τὸ ὅπισθεν μέρος τοῦ αὐτοκινήτου τοῦ, τὸ ἦνοιξε καὶ ἀφῆκε νὰ φανῇ πρὸ τῶν ἐκπλήκτων ὀμμάτων μας ἓνα μικρὸν μέρος τοῦ φόρου, μὲ τὸν ὁποῖον εἰχομεν ἐξαγοράσει τὴν νίκην. Πέντε πτώματα ἀξιωματικῶν μὲ χαινούσας τὰς πληγὰς, τὴν στολὴν πλήρη νοποῦ αἵματος, ἔκειντο πλησίον ἀλλήλων. Ἡ κραυγὴ τοῦ θριάμβου, μὲ τὴν ὁποίαν ἤμεθα ἔτοιμοι νὰ χαιρετίσωμεν τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα, ἔμεινεν εἰς τὸ μέσον τοῦ λάρυγγός μας.

"Οταν, μετὰ μίαν ὥραν, διὰ τοῦ ἰδίου ἐκείνου αὐτοκινήτου, τὸ ὁποῖον εἶχε μεταφέρει τοὺς ἐνδόξους νεκροὺς, ἔφθανα εἰς τὸ Μαῦρον Δένδρον, ὅπου ἦτο ἡ εἶδος τοῦ Στρατηγεῖου τοῦ Σώματος, ἡ θύελλα εὕρισκετο εἰς τὸ κορύψωμα τῆς μανίας τῆς, καὶ ἡ μάχη εἶχε τελειώσει. Μόλις πρὸ μικροῦ ἡ κρητικὴ μεραρχία εἶχε καταλάβει καὶ τὸν τελευταῖον ἀντικειμενικόν της σκοπὸν. Ὁ ἐχθρὸς εἶχε συντριβῇ, καταδιωκόμενος πλέον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων πυρῶν τοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ νύκτα διηλθε μὲ σφοδρὸν βομβαρδισμόν τῶν ἐχθρικών θέσεων.

Τὴν ἐπομένην, κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου εἰς τὰ νοσοκομεῖα, ἤδυνήθη νὰ ἀντιληφθῇ ἀκριβῶς διατί ἦτο ἀδύνατον νὰ νικηθῶμεν.

Ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλίται, φέροντες πλεῖον τοῦ ἑνὸς τραύματα, ἐξηπλωμένοι εἰς παλλεύκους κλίνας, ἀντήλλασσον τὰς ἐντυπώσεις των ἐκ τοῦ χθεσίου ἀγῶνος μὲ ὕψος ἀνθρώπων συζητούντων περὶ τοῦ καθημερινοῦ στρατιωτικοῦ γυμνασίου. Οὐδεμία μεγαλαυχία. Μὲ φωνήν, τὴν ὁποίαν συνείχεν ὁ πόνος, διηγούντο ἀπλὰ καὶ ταπεινὰ πῶς εἶχον ἐξορμήσει χθὲς τῶν θέσεων των, πῶς πρὸ τῆς ἀνατολῆς τῆς ἡμέρας, πῶς εἶχον ὑπερπηδῆσει σειρὰς ὁλοκλήρους συρματοπλεγμάτων, πῶς εἶχον περιφρονῆσει τὰ

ἀνασχετικά πυρά τοῦ ἐχθροῦ, πῶς εἶχον προχωρήσει σκορπίζον-
τες διὰ τῶν χειροβομβίδων τὸν θάνατον, ἐν ᾧ τὸ συμμαχικὸν πυ-
ροβολικὸν ἐδρέμετο, πῶς εἰς μίαν στιγμὴν εἶχον λησμονήσει ὅλα
τὰ σοφὰ διδάγματα τῶν ἀρχηγῶν των καὶ εἶχον ἀναθέσει εἰς τὴν
λόγχην τὴν «περὶ αἰῶσιν τῆς ὑποθέσεως»· οὕτως ἐκάλουν τὴν τε-
λευταίαν ἔφοδον.

Τὰ ὄρη καὶ οἱ λόφοι εἶχον ἀλλάξει σχῆμα ὑπὸ τὴν θύελλαν
τῶν ὀρίδων. Ἡ γῆ εἶχεν ἀνασκαφῇ. Ὁ σίδηρος εἶχε κατακλύσει τὰ
πάντα. Ἐν τούτοις ὁ Ἕλληγὴν ὀπλίτης, ὁ ἀφανὴς καὶ πηνένδοξος
οὗτος ἥρωες πάσης μάχης, εἶχε διέλθει διὰ μέσου τῆς γαέννης αὐ-
τῆς τοῦ πυρὸς ἀπαθὴς καὶ ἀτάραχος, ὡς ἐν ἡμέρᾳ παρατάξεως. . .

1919

ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

Β'. ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

Κυνῆγι ἀλόγων.

(Ἀπὸ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1921)

Ν. Καρβούνη.

Εἰς τὰ μικρασιατικὰ ὑψίπεδα ζῇ μία φυλὴ ἐλευθέρα, διὰ τὴν
ὁποίαν κανεὶς δὲν ἐνδιαφέρεται, ἀλλ' ἡ ὁποία ἔχει βαθύτατον τὸν
ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας. Εἶναι τὰ ἄλογα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐγνώρισαν
τὴν δουλείαν τοῦ χαλινοῦ, τῆς σέλλας, τοῦ ἀνθρώπου. Βόσκουν
ἐλὴν τὴν ἡμέραν τὸ εὐχυμὸν χόρτον, ποὺ σκεπάζει τὰς ρυτιδου-
μένας ἐκτάσεις τῶν ὀροπεδίων, ποτίζονται εἰς τὰ ρυάκια, σκιρτοῦν
εἰς τὴν χλόην, καλπάζουν τρελλὰ διὰ λογαριασμόν των μὲ τὴν
χαίτην ἀνεμιζομένην καὶ κυματίζουσαν τὴν μακρὰν οὐρὰν, κυλίσονται
εἰς τὴν γῆν μὲ πάθος εὐχαριστήσεως, πεθαίνουν ἐλεύθερα ὅπως
ἔζησαν, καὶ τὰ κόκκαλά των, καθαρισμένα ἀπὸ τὴν λαίμαργίαν τῶν
μεγαλοσώμων ἀσιατικῶν γυπαετῶν, μένουν σκορπισμένα εἰς τὰς κοι-
λάδας, τὰς στέππας, τὰ κρησφύγετα τῶν βουνῶν.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἶχε τιθασεύσει μερικὰς φυλάς τῶν
ἀγρίων αὐτῶν ἀλόγων καὶ εἶχεν ἰδρύσει ἱπποφορβεῖα διὰ τὸ ἱππι-

κόν της παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Σαγγαρίου. Ἦσαν ἔρμημα, ὅταν τὰ ἐλληνικά στρατεύματα ἐπέρασαν ἀπ' ἐκεῖ. Εἶχαν ἐφοδιάσει τὸν Κεράλ μετὰ τὰ λεπτά, εὐκίνητα, ἀνθεκτικά, λιτότατα, μικρόσωμα ἄλογα, τὰ ὅποια τόσον ἐβροθήσαν τὰς ἐπιδρομικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν ἐφίππων τμημάτων του.

Ἐμείναν, ὅμως, ἀκόμη πατριᾷ ἀδασπότων ἀλόγων εἰς τὸ χλοερὸν ὑψίπεδον, τὸ ὅποιον, ὅμοιον μετὰ τὰς «πάμπας» τῆς Ἀμερικῆς, ἀπλώνεται βορείως τοῦ Ἀριὸν Καρα-Χισσάρ, πλησίον τῶν θερμῶν ἀλκαλικῶν πηγῶν τοῦ Χαμάμ.

Ὅτε διέβαιναν ἐκεῖθεν, κατὰ τὸν Ἰούλιον, μία ἐλληνικὴ μεραρχία, ἓνα δειλινὸν ἀνεμῶδες, οἱ ἵπποις τῆς συνοδείας τοῦ στρατηγοῦ της ἀντελήφθησαν εἰκοσιπεντάδα ἀγρίων ἀλόγων, τὰ ὅποια, χωμένα εἰς τὸ ὑψηλόν, θαυοπράσινον χόρτον ἕως τὰ γόνατα, παρετήρουν ἀνήσυχα τὴν διδάσιν τῶν ὑποτακμένων εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁμοφύλων των. Ὁ ἐπίλαρχος, ποῦ ἠκολούθει τὸ στρατηγεῖον, ἐσταμάτησε καὶ τὰ παρετήρει καὶ αὐτός. Ἡ μεραρχία εἶχεν ἀνάγκην ἀλόγων. Ἡ εὐκαιρία ἦτο μοναδική. Ἐκάλεσε τριγύρω του τοὺς καλυτέρους ἀπὸ τοὺς ἵπποις, τοὺς ἔδωκε τὰς ἀναγκαῖας ὁδηγίας καὶ δέκα ἕως δώδεκα ἔφιπποι, μετὰ ὑψηλόσωμα ἄλογα, μετὰ κανονικὰ ψαλιδισμένην τὴν χαίτην καὶ τὴν οὐράν, ἄλογα κληρονομικῶς πειθαρχοῦντα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν, ἐξεκίνησαν ἀργά, εἰς δύο ἀραιὰς γραμμάς, πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τ' ἀριστερὰ τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐλευθέρων τετραπόδων τέκνων τοῦ ὑψιπέδου.

Τὸ σχέδιον ἦτο κυκλωτικόν. Ἐπρεπε νὰ σχηματισθῇ κύκλος ἀραιὸς τριγύρω ἀπὸ τὸ σπάνιον θήραμα καὶ ὁ κύκλος αὐτὸς θὰ ἐστένευεν ὁλοέν, ἕως ὅτου θὰ κατάρθωνε νὰ στριμώξῃ τ' ἄγρια ἄλογα πρὸς μίαν εὐρύχωρον μάνδραν ἐνδὲς ἐρημωμένου χωριοῦ, τὸ ὅποιον εὗρίσκετο εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιόμετρον.

Οἱ ἵπποις ἐπροχώρησαν, ὁ ἓνας κατόπιν τοῦ ἄλλου, μετὰ μικρὸν τροχασμόν. Ἐκρατοῦσαν εἰς τὸ χέρι τὰ σχοινιά ποῦ ἐχρησίμευαν διὰ νὰ δένουν τὴν νύκτα τ' ἄλογά των εἰς τὸν ἔρχον* ἢ εἰς τοὺς ἰδιωτικοὺς πασσαλίσκους, ποῦ ἐκάρφωναν εἰς τὸ μαλακὸν ἔδαφος. Εἶχαν ὅλοι ἐτοιμάσει τις θηλειάς. Αἱ δύο ἀρχικαὶ γραμμαὶ τῶν κυνηγῶν ἐκαμπυλώθησαν θαύμηδόν ἕως ὅτου ἐσχηματίσθῃ ἡμικύκλιον, τοῦ ὁποίου τὰ δύο κέρατα ὠθοῦντο πρὸς τὰ δύο ἄκρα τῆς μακρυνῆς ἀκόμῃ μάνδρας.

Αλεξ. Γ. Σαρῆ. Νεοελληνικά γ' ἐλλ. σχολ. ἔκδ. γ' 20—2—25 3

Τὰ ἀδέσποτα ἄλογα δὲν εἶχαν ἐννοήσαι τὸν κίνδυνον κατ' ἀρχάς. Αἰφνιδίως ἀνεσκίρτησαν καὶ μὲ χρεμετισμοὺς ἀνησυχίας, ἤρχισαν νὰ τρέχουν ἀσυγκράτητα, φοβισμένα ἀπὸ τὰς ὀφείας ἀνακραυγὰς τῶν αὐτοσχεδίων κυνηγῶν, οἱ ὅποιοι ἔσφριγγαν τῶρα τὸν ζωντανόν των κλοιόν μ' ἐπιμήκη τροχασμόν. Τὰ κυνηγημένα ἔκαμαν νὰ λοξεύσουν καὶ νὰ διασπᾶσουν τὸν κύκλον εἰς ἕνα του σημείου. Οἱ κυνηγοὶ ἤρχισαν νὰ καλπάζουν. Τότε τ' ἄγρια τ' ἄλογα ἐκάλπασαν καὶ αὐτὰ, ὅλα μαζὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς μάνδρας, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπωθοῦντο. Μερικὰ ἐλάκτιζαν τὸν ἀέρα μὲ μανίαν, καθὼς ἔτρεχαν, διὰ νὰ φοβίσουν τ' ἄλογα τῶν ἱππέων.

Μὲ τὰ πρόσωπα ξαναμμένα ἀπὸ τὸν πυρετὸν τοῦ κυνηγιοῦ, μὲ φωνὰς ἀδικήτους, μὲ τοὺς χαλινούς χαλαρωμένους, παραιτημένους σχεδὸν εἰς τὸν τράχηλον τῶν ἀλόγων των, μὲ τὰ γόνατα σφριγμένα εἰς τὰ πλευρὰ τῆς σέλλας καὶ τὸ σῶμα διπλωμένο πρὸς τὰ ἔμπροσ, οἱ ἱππεῖς ἐκάλπαζαν μὲ τὴν ταχύτητα τῆς καταγίδος. Ὁ τοίχος τῆς μάνδρας δὲν ἀπεῖχεν ἀκόμη πολὺ.

Τὰ καταδιωκόμενα ἄλογα τοῦ ὑψιπέδου ἠσθάνθησαν ἐξ ἐνστίκτου τὸν ἄμεσον κίνδυνον τῆς ἐλευθερίας των. Διὰ νὰ τὴν διατηρήσουν, μερικὰ ἐστράφησαν πρὸς τοὺς ἱππεῖς. Πέντ' ἔξ ὥρμησαν ἀποφασιστικὰ μὲ ἀφρισμένα τὰ στόματα καὶ παλλόμενα τὰ ρουθούνια καὶ ἀνεμισμέναις τὰς χαίτας, ὑπέροχα εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των, πρὸς τὸ δεξιὸν κέρας τοῦ κατ' ἐπάνω των καλπάζοντος πυκνοῦ τῶρα ἡμικυκλίου. Δύο ἢ τρία ἀπὸ τ' ἄλογα τῶν θηρευτῶν ἐφοβήθησαν καὶ ἐλόξευσαν. Ἀπὸ τὸ σχηματισθὲν ἄνοιγμα ἐδοκίμασαν μερικὰ ἀπὸ τὰ διωκόμενα νὰ φύγουν. Δύο-τρία-τέσσαρα ἐπέρασαν ὥσάν ἀστραπαί. Μία θηλεὶά ἐξεσφενδονίσθη εἰς τὸν ἀέρα. Ἐσφίχθη εἰς τὸν λαίμῳ λευκῆς ἀγρίας φοράδας, ἡ ὁποία ἐπὶ τρία ἢ τέσσαρα δευτερόλεπτα παρέσυρε τὸ ἄλογο τοῦ συλλαβόντος. Ἐπειτα ἐσταμάτησεν ἀποτόμως. Ἐνας ἄλλος ἱππεὺς ἐπλησίασε καὶ τῆς ἐπέρασεν ἄλλο, λεπτότερον σχοινὶ γύρω ἀπὸ τὸ στόμα τῆς.

Οἱ ἄλλοι ἱππεῖς ἀπετέλουν τώρα σύμπλεγμα μανιῶδες, πολυθόρυδον, τρικυμισμένον μὲ τ' ἄγρια τ' ἄλογα. Ἐδαγκοῦσαν αὐτὰ ἀδιακρίτως τ' ἄλογα τῶν κυνηγῶν των καὶ τοὺς ἐπιβαίνοντας, θηλαεὶς δισταυροῦντο ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς των, χρεμετισμοὶ πόνου ἔσχιζαν τὸν ἐσπερινὸν ἀέρα, ἀνάμεικτον μὲ τὰς ὠρυγὰς τῶν μεθυμένων ἀπὸ τὴν ἑξαφιν ἱππέων.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ καταδιωχθέντα ἀδέσποτα ἄλογα κα-

τώρα ἔσταν νὰ διαφύγουν. Τέσσαρα ἔμειναν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ἐφίππου ἀποσπασματός. Ὁ τρώμος τῆς ἀγνώστου δουλείας τὰ ἔκαμνεν ὥσάν τρελλὰ. Ἐστριφογύριζαν ἐπὶ τόπου, ἐκλωτσοῦσαν, αἰματωμένους ἀφρὸς ἔσταζεν ἀπὸ τὰ στόματά των εἰς τὸ χόρτον.

Ἡ ἄσπερη φορὰ δα, εὐγενὲς καὶ ὑπερήφανον ζῶον, μὲ πόδια ἰσοῦσάς χυτὰ καὶ λεπτά, δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐπιζήσῃ τῆς ἀπωλείας τῆς ἐλευθερίας τῆς. Καθὼς ὁ ἵππεὺς ἐπροσπαθοῦσε, σύρων θαυμηδὸν τὸ σχοινὶ τῆς θηλείας τῆς, νὰ τὴν πλησιάζῃ, ἐστράφη καὶ τὸν παρετήρησε μὲ μάτια φλογερά. Συνεκλονίσθη ἀπὸ ἑνα σπασμὸν καὶ ἔπεσεν εἰς τὸ χόρτον κεραυνόπληκτος.

1921.

Ὁ λιμενάρχης τοῦ Σαγγαρίου.

(Ἀπὸ τὴν μακροasiatikὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1921)

N. Καρβούνη.

Ἡ πρωινὴ ὁμίχλη τῆς ποταμιᾶς διελύετο ἀπὸ τὰς πυρίνους ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου. Μέσα εἰς τοὺς παφλασμοὺς τῶν κουπιῶν καὶ τὸν σύμμικτον ὅλον τῶν στρατιωτῶν ποὺ συνωθοῦντο εἰς τὰς ὀχθὰς τοῦ Σαγγαρίου πλησίον τοῦ Τσακμάκ, διεκρίνοντο ὀξύτεραι, ἀπροσδόκητοι, δεσπόζονσαι ἀναφωνήσεις:

— Σία, μωρέ, σία! Νοῦφυγε ὁ σκαρμὸς *.

— Ἀνά-α-α-αρρουν *!

— Κατάρρουν-ου-ουν *!

— Ἀποσον ἐσύ! τί περιμένεις;

— Ἐτοιμος, λοχία;

— Ἐτοιμος.

— Βόλισον!

— Πέντε κι' ἐξήντα ἑκατοστά.

— Μπράβο θάθος!

Ἐως αὐτὴν τὴν στιγμὴν αἱ γεφυροσκευαί, αἱ ὁποῖαι ἠκολούθουν τὰ ἐλληνικὰ στρατεύματα, ἐσύροντο ἐπάνω εἰς τοὺς ἀραμπάδες μὲ τὰ θουδάλια, ὥσάν ταριχευμένα τεφρόχρωμα μεγαθήρια εἰς τὰς ἐκτάσεις τῆς ἐρήμου. Μὲ τὴν καιλιὰν πρὸς τὰ ἐπάνω οἱ

μετάλλινοι πάκτωνες*— τὰ ποντόνια—, πυρακτωμένοι ἀπὸ τὸν ἥλιον, ἐκλυδωνίζοντο εἰς τοὺς ἀμώδεις κυματισμοὺς τοῦ στεπνώδους ὑσιπέδου μὲ ταχύτητα δύο χιλιομέτρων. Κανεῖς δὲν ἐσυλλογίζετο εἰς τὴν θέαν τῶν, οὔτε ἀκρογιάλια, οὔτε κωπηλασίαν, οὔτε ἄλλα τόσον προσφιλή καὶ δροσερὰ πράγματα.

Μόλις, ὅμως, τὴν νύκτα, ἔφθασεν ὁ λόχος γεφυροποιῶν μὲ τὰ μετάλλινα μεγαθήρια ἐπάνω εἰς τοὺς βοηλάτους ἀραιμάδες, τῶν ὁποίων οἱ ξύλινοι συμπαγεῖς τροχοὶ ἔτριζαν δαυμονιωδῶς, τὸ γεγονὸς ἠλέκτρισεν ὁλόκληρον τὴν πρώτην μεραρχίαν τοῦ ἐπερίμεναν ἀπὸ τὴν βορείαν ὄχθην τοῦ Σαγγαρίου διὰ τὰ περὶ αὐτὴν ποταμὸν.

Μὲ τὴν αὐγὴν τοῦ Θεοῦ οἱ πάκτωνες ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ποταμὸν, ὁ ὁποῖος, πλατὺς ἕως εἴκοσι μέτρα, ἔρρεε βαθύς, θολός, ὕπουλος, μὲ δίνας ἐπικινδύνους, διὰ μέσου καλαμώνων ὑψηλῶν. Καὶ εἰς τὸ πρῶτον «μπλοῦμι» τῆς καθεκλύσεως τῶν ἐξόπνησεν εἰς τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν ὅλη ἡ βαθεῖα νοσταλγία τῆς θαλάσσης, ἡ ἰδία νοσταλγία τοῦ ἀνέστυρεν ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῶν μυρῶν εἰς αὐτὰς τὰς ἀσιατικὰς μεσογειότητας τὴν ἐλληνικωτάτην ἀναφώνησιν : «Θάλαττα ! θάλαττα !»

Εἰς τὴν νοτίαν ὄχθην ὁ λόχος γεφυροποιῶν εἶχε διακριθῇ εἰς συνεργεῖα, τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο ὅλα πυρετωδῶς. Ὁ λόχος σκαπανέων εἶχε δώσει καὶ αὐτὸς συνεργεῖα δοθηθητικὰ διὰ τὸ σκάψιμον τοῦ καταβαθμοῦ εἰς τὴν ὄχθην, διὰ τὸ κόψιμο τῶν καλαμῶν, τὰ ὁποῖα ἐδέοντο εἰς δεμάτια — «φανέλλους», ὅπως τοὺς λέγουν οἱ γεφυροποιοὶ—διὰ τὸ γέμισμα τῶν γαισάκκων μὲ τὸ χῶμα τῆς ἐσκαφῆς, διὰ τὰ ὑψωθῇ μὲ ἀναβαθμὸν ἡ χαμηλοτέρα βορεῖα ὄχθη. Τὰ συνεργεῖα ἡτοιμάζον συμμετρικὰ τοὺς πασσάλους, τοὺς βάστακας*, τὰς δοκίδας*, τοὺς δίστακας*, τὰ σανίδια τοῦ καταστρώματος τῆς γεφύρας.

Ἐν τῇ μεταξὺ οἱ πάκτωνες ἀνεδοκατέβαιναν τὸν ποταμὸν. Ἐκωπηλατοῦσαν μέσα εἰς αὐτοὺς μὲ ἀχορταγίαν ὁπλίται τοῦ λόχου γεφυροποιῶν, θαρκαρήδες τοῦ Παιραιῶς, τῆς Σύρου, τοῦ Βόλου, νησιῶται, παιδιὰ τῶν ἐλληνικῶν παραλίων. Καὶ μόλις ἐπλησίαζαν εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην, ὅπου συνωστίζετο μία ὁλόκληρος μεραρχία, μεθυσμένη καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὸ θέαμα τῆς θάρκας καὶ τοῦ κουπιῶ ὕστερ' ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ τὴν ἔρημον, ἐπηδοῦσαν μέσα εἰς τοὺς πάκτωνας φαντάροι καὶ ὑπαξιωματικοὶ διὰ τὸ ἀπολαύσουν καὶ αὐτοὶ «θάρκαν». Τὸ πρᾶγμα ἤρχιζε νὰ γίνετα ἐπικίνδυνον. Οἱ πά-

κτώνες θὰ ἐδούλιαζαν ἢ οἱ φαντάροι θὰ ἐπιπταν εἰς τὸν ποταμόν.
"Ενας ἀξιωματικὸς ἔδωκε τὶς φωνές :

— "Ε ! ἐσεῖς ! μὴν πλησιάζετε μὲ τὶς βάρκες σας πρὸς τὰ ἐδῶ
ὅσο νὰ γίνη τὸ γεφύρι ! Διελύθη ἡ μεραρχία ! Τ' εἶναι τοῦτο τὸ
κακὸ !

Οἱ φαντάροι ἐν τούτοις, δὲν ἐννοοῦσαν νὰ ξεκολλήσουν ἀπὸ τὴν
ἄχθην. Ἰκέτευαν τοὺς «βαρκάρηδες» :

— Νὰ χαρῆς τὰ μάτια σου, συνάδελφε, ἔλα νὰ μῶ !

— "Ενα γύρο μοναχά, ἀδελφάκι ! Δυὸ κουπιές !

— Ἴσα μὲ τὴν Καστέλλα*, καπετάνιο ! Ἴσα μ' ἐκεῖ μοναχά !

"Εξαφνα εἰς τὸ ζωντανὸν πέλαγος τῶν φαντάρων, τὸ ὅποιον
κατέκλυζε τὴν θορεινὴν ἄχθην, ἀνεκυμάτισε μία κίνησις. "Ενας
ὕποδεκανεὺς ἐσπρωξε τοὺς συνωστιζομένους, ἐστηλώθη εἰς τὴν
ἄχθην καὶ ἐθροντοφώνησε :

— Τί φωνάζετε, θρέ ; "Εχεις ἐσὺ τὰ χαρτιά σου ἀπὸ τὸ Λιμεναρ-
χεῖο ; Ὅρίστε μας !

Κῶμα γέλωτος ἐσκέπασε τὴν θορυβώδη ποταμινάν. Οἱ φαντάροι,
ἀλλὰ καὶ οἱ «βαρκάρηδες», ἀνεκήρυξαν διὰ βοῆς λιμενάρχην τὸν
ὕποδεκανέα, κατὰ τρόπον, ὁμολογουμένως, ὀλίγον ἀσεβῆ πρὸς τὸ
ὑψηλὸν τοῦ ἀξιώμα.

— Ζήτω τοῦ κυρίου λιμενάρχᾶ ! Κύριε λιμενάρχᾶ, σκούπισε τὴ
μύτη σου ! "Αέρα, κύριε λιμενάρχᾶ !

"Ενας λοχίας, ἐπὶ κεφαλῆς ἀγγαρείας διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν
γχιοςάκκων καὶ τῶν «φακέλλων», ἐτραύηξε τὸν ὕποδεκανέα ἀπὸ
τὸ μανίκι.

— Κόπιασε, κύριε λιμενάρχᾶ, νὰ φτιάξῃς τοὺς «φακέλλους» σου.

Κανεῖς ἄλλος λιμενάρχῃς εἰς τὸν κόσμον δὲν συνέταξεν ὁμοίου
εἵδους φακέλλους ἀπὸ δεμάτια καλαμιῶν.

1921.

"Ενα συμπαθητικὸν ταμεῖον.

Παύλου Νιγβάνα.

"Ολα τὰ ταμεῖα εἶναι συμπαθητικά, δι' ὅσους ἔχουν νὰ λαμβά-
νουν. Ὑπάρχει ὅμως εἰς τὰς "Αθήνας καὶ ἓνα ταμεῖον, ἐξόχως
συμπαθητικὸν καὶ διὰ τὸν ἀπλοὺν θεατὴν. Εἶναι τὸ ταμεῖον τῆς

θαλασσινῆς δυστυχίας καὶ τοῦ ναυτικοῦ πένθους, τὸ Ναυτικὸν Ἀπομαχικὸν Ταμεῖον.

Ἐκεῖ, κάθε πρῶτην τοῦ μηνός, μαζεύονται τὰ μαῦρα φουστάνια, τὰ μαῦρα τσεμπέρια*, οἱ μαυρισμένες καρδιές. Ἀνεβαίνουν με κόπον τὰ λίγα σκαλοπάτια τοῦ καταστήματος τῆς ὁδοῦ Σοφοκλέους, σέρνονται με ἀργά, πένθημα θήματα ἕως τὸ κυγκλίδωμα τοῦ ταμείου, κι' ἐκεῖ ξεδιπλώνουν, με τρεμουλιαστὰ δάκτυλα, ἕνα μαντηλάκι, θγάζουν με κίνημα εὐλαθείας ἕνα κουρελιασμένο χαρτίκι καὶ περιμένουν τὴν σειράν τους.

Νὰ πάρουν τί ; Τὴ σύνταξιν ! Ἐκεῖνο ποῦ τοὺς ἄφησεν ὁ μακαρίτης ! Ὁ μακαρίτης ποῦ τὸν ἔφαγαν τὰ κύματα, οἱ ρευματισμοί, τὸ παλὶὸ κτύπημα, ἔταν ἔπεσε ἀπὸ τὸ ἄλμπουρο*, οἱ χίλιες ἀρρώστειες, ποῦ χαρίζει ἡ τραχεῖα ζωὴ τοῦ θαλασσινοῦ.

Κι' ἀπλώνουν οἱ μαυροφόρες τὰ τρεμουλιαστὰ χέρια καὶ παίρνουν ἕνα χαρτονομίσμα, δύο χαρτονομίσματα—πολὺ μικρὰ χαρτονομίσματα—ἕνα ἀσημένιο νόμισμα, δύο νικελάκια, μιὰ χάλκινη πενταροῦλα. Τὰ μετροῦν, τὰ ξαναμετροῦν, σὺν νὰ εἶναι ἑκατομμύρια, τὰ τυλίγουν προσεκτικὰ καὶ τὰ δένουν κομπόδεμα στὸ ταπεινὸ, ξεφτισμένο μαντήλι, τὸ ὑγρὸ τῆς περισσότερες φορές ἀπὸ τὰ δάκρυα τῶν δουδῶν παραπόνων. Καὶ τί ἀριθμοί ! Ἀριθμοί, ποῦ δὲν κάνουν βέβαια διὰ ταινίαν κινηματογράφου. Σύνταξις δρ. 5,75—8,40—12,30... Τὸ μέγιστον ὄριον τῆς συντάξεως δραχ. 90, ποῦ τῆς παίρνουν ἕνας ἢ δύο ἀρχαῖοι ἐμποροπλοίαρχοι καὶ τὸ κατώτερον δραχ. 3,50, ποῦ τῆς παίρνουν ἀναρίθμητες χήρες κακοθανατισμένων ναυτῶν, νὰ... περάσουν τὸν μῆνα τους, ἕνα ὀλόκληρον μῆνα.

Καὶ ὅμως νομίζει κανεὶς πὼς παίρνουν θησαυρούς ! Κάθε δελκάρα καὶ κάθε πεντάρα, μέσα στὸ ταπεινὸ κομπόδεμα, εἶναι ὑπερήφανη, διότι ἔχει ἕνα προορισμὸν νὰ ἐκτελέσῃ. Θὰ γείνη ἀλευρι γιὰ τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶν, φῶς γιὰ τὸ νυχτέρι, κάρθουν γιὰ τὸ τζάκι. Ἴσως νὰ συμπληρώσῃ καὶ τὸ νοίκι τῆς καμαρούλας, ἴσως νὰ γίνῃ καὶ ἀπόθεμα γιὰ τὰ προικιά τῆς κόρης. Πράγματα, ποῦ δὲν τὰ μαντεύει ἡ σοφία τῶν οἰκονομολόγων, ποῦ τὰ ξεύρει ὅμως ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ δυστυχία !

Εἶδατε ποτὲ πὼς εἰσπράττει ἕνας σοδαρὸς κύριος τὸ ἔνταλμα τῶν 20.000 δραχμῶν ἀπὸ τὸν κεντρικὸν ταμίαν τοῦ Κράτους ; Μετρᾷ ἀξιοπρεπῶς τὰ χιλιοδραχμα καὶ τὰ πεντακοσιόδραχμα, τὰ

τοποθετεί εις τὸν χαρτοφύλακά του, χαιρετᾷ μὲ ψυχράν ἀξιοπρέπειαν καὶ παραχωρεῖ τὴν θέσιν του εἰς τὸν ἐπόμενον.

Ἡ γριουλα ὁμως, ποὺ εἰσπράττει τὶς 8.40, εἶναι γεμάτῃ ἀπὸ διαχύσεις πρὸς τὸν ταμίαν της:

— Εὐχαριστῶ, παιδί μου. Νὰ ζήσης, νὰ μᾶς τὰ ξαναδώσῃς!

— Νὰ ζήσης κ' ἐσύ, κυροῦλα.

— Αἱ! Ὅσο ἔχω νὰ ζήσω, παιδί μου, ἀκόμα; Γλήγορα θὰ σὰς σγκώσω τὸ δάρος. . .

Καὶ ὁ ταμίης, γεμάτος τρυφερότητα:

— Ὅχι! νὰ ζήσης, κυρά μου, νὰ ζήσης γιατί σὲ χρειαζόμαστε ἀκόμα. . .

Ὁρισμένως τέτοιες τρυφερότητες δὲν τίς συναντᾷ κανεὶς ἐκεῖ ποὺ μετροῦν τὸ χρήμα. Ἀλλὰ τὸ χρήμα, ποὺ μετροῦν ἐδῶ, δὲν εἶναι ἡ αὐστηρὰ καὶ σκυθρωπὴ δύναμις, ποὺ κινεῖ τὸν κόσμον. Τὸ χρήμα τὸ διπλοποτισμένον ἀπὸ τὸν τίμιον ἰδρώτα καὶ ἀπὸ τὰ ἱερὰ δάκρυα εἶναι τὸ χρήμα ποὺ ξεφυλλίζεται σὰν κλωνὶ βασιλικοῦ, παρμένου ἀπὸ κάποιον Ἐπιτάφιον, σὰν κλαδί ἀπὸ βράχια, ποὺ ἐστόλισαν ἓνα Σταυρόν.

— Ἀς εἶναι συχωρεμένη ἡ ψυχουλα του, ἐκεῖ ποὺ βρίσκεται! Τόλεια ἐγὼ ποτὲς πὼς θ' ἀξιώθω. . .

Καὶ δάκρυα στάζουν στὸ ταπεινὸν τάλληρον, τὰ δάκρυα ποὺ δὲν ἀξιώθηκε ποτὲ νὰ ἰδῇ τὸ ὑπερήφανον χιλιόδραχμον.

— Αὐτὴ εἶναι ἡ τραχηδία ποὺ βλέπω καθημερινῶς ἐδῶ! μοῦ εἶπε προχθὲς ὁ ταμίης τοῦ Ἀπομαχικοῦ, ποὺ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ, ἔγινε ποιητής.

Καὶ πὼς νὰ μὴ γίνῃ; Τὸ ὅτι δὲν ἔγινε καὶ καρδιακὸς εἶναι θαυμάζω. Ὁρισμένως ὁμως δὲν μοιάζει μὲ κανένα ἄλλον ταμίαν. Εἶναι ταμίης χωρὶς νεύρα, χωρὶς συνοφρυώσεις, χωρὶς ἀνυπομονησίας, χωρὶς σκαϊότητας. Ὅλη του ἡ ταμιακὴ ἀξιοπρέπεια ἐξηγίσθη ἐκεῖ μέσα. Εἶναι ὁ ταμίης, ποὺ κουθεντιάζει, ποὺ ἀκούει περιττὰ πράγματα, ποὺ δέχεται καὶ ἀνταποδίδει εὐχάς, ποὺ σταματᾷ τὸ μέτρημά του, γιὰ νὰ δεχθῇ καὶ νὰ φιλοξενήσῃ τὸν ἀνθρώπινον πόνον.

Ἐκλείσε τὸ ταμειὸν του καὶ ἐπῆρε τὰ κλειδιά του. Τί σημαίνει ἂν βρίσκεται στὸν διάδρομον καὶ ἂν ἡ σούπα του ἐκρύωσε; Ἡ καθυστερημένη γριουλα ἀναστενάζει.

— Ποῦ νὰ ξαναγυρίσω, παιδάκι μου, μιά ὥρα δρόμο ἢ κακομοίρα; Κάνε ἓνα ψυχικό, παιδί μου, νὰ συχωρεθοῦν. . .

Καὶ ξαναγυρίζει καὶ ξανανοίγει τὸ ταμῖον τοῦ καὶ τὰ κατὰ-
στιχὰ τοῦ, γιὰ νὰ μετρήσῃ 8.40, ἓνα θησαυρόν, ποῦ τὸν περιμέ-
νουν πέντε νηστικὰ στόματα.

— Τὴν βλέπεις αὐτὴ τῇ γριουλά; μοῦ εἶπε. Τὴν εἶχα χάσει
ἓνα χρόνο. Ἐξαφνα μοῦ παρουσιάσθηκε ἓνα πρωτὶ νὰ πάρῃ μαζε-
μένα τὰ λεπτὰ τῆς χρονιάς. Τί νομίζεις πὼς εἶχε συμβῇ; Τὸ εἶχε
τάξει ν' ἀφήσῃ ἓνα χρόνο τὴν σύνταξή της, γιὰ νὰ προικίσῃ τὴν
ἐγγονή της. Καὶ τὰ πῆρε μαζωμένα, συντάξεις δώδεκα μηνῶν, εὐ-
τυχισμένη πὼς ἔζησε νὰ κἀνῃ τὸ τάξιμό της!

— Καὶ πόσα πῆρε ἀπάνω κάτω;

— Ἐξήντα δραχμές! Τὴν ἄλλη μέρα ἔγινε ὁ γάμος. . . .

1917.

Τὸ προσφυγόπουλο τ' οὐρανοῦ.

Παύλου Νιρβάνα.

Εἰς τὸν προσφυγικὸν καταυλισμὸν τῆς Λαχαναγορᾶς τοῦ Παι-
ραιῶς ἐνεφανίσθη πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἓνας ἀνέλπιτος, πληγω-
μένος πρόσφυς. Δὲν ἦτο οὔτε Μικρασιάτης, οὔτε Θράξ. Δὲν τὸν
εἶχαν κυνηγήσει αἱ ὀρδαὶ τοῦ Κεράλ. Δὲν τοῦ εἶχαν σπᾶσει τὸ
πόδι τοῦ οἱ Τοῦρκοι. Τσέτηδες. Ἦτο ἀπλούστατα ἓνας ἀθῶος
σπουργίτης.

Καθὼς ἐπετοῦσε στὸν οὐρανόν, τὸν ὁποῖον δὲν διεκδικοῦν, ὡς
γνωστόν, οὔτε οἱ Ἕλληνες, οὔτε οἱ Τοῦρκοι, τὸ λάστιχο ἐνός
μικροῦ ἐντοπίου Τσέτη τὸν ἐτόξευσεν εἰς τὰ ὕψη καὶ δὲν εἶχε τὴν
εὐσπλαγχνίαν νὰ τοῦ δώσῃ τοῦλάχιστον τὸν θάνατον: τοῦ ἐτσάκισε
τὸ ποδαράκι τοῦ. Καὶ ὁ πληγωμένος σπουργίτης, λιγοθυμισμένος
ἀπὸ τὸν τρομερὸν πόνον, ἔπεσεν, ὡς νεκρὸν σῶμα, εἰς τὸ χῶμα.

Ὁ μικρὸς Τσέτης ἔσπευσε νὰ τὸν αἰχμηλώσῃ, καὶ νεκρὸν
ἀκόμῃ. Ἀλλὰ, τὴν τελευταίαν στιγμὴν, ὁ πτερωτὸς τραυματίας
εὗρε τὴν δύναμιν τῶν πτερῶν τοῦ. Καὶ ἐσώθη πάλιν, εἰς τὰ
ὕψη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔπεσε.

Τὰ πτερά τοῦ ὅμως ἀπέκαμαν εἰς τὴν οὐρανίαν περιπλάνη-
σιν. Ἐδοκίμασε ν' ἀκουμπήσῃ σ' ἓνα κλαδί δένδρου νὰ ξεκου-
ρασθῇ. Ἀλλὰ πῶς; Μόλις ἐπροσπάθησε νὰ στηριχθῇ στὸ ποδα-

ράκι του, τρομεροί πόνοι τὸν ἔκαμαν νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ κάθε ἰδέαν ἀναπαύσεως. Καὶ μὲ τὰς τελευταίας δυνάμεις, ποὺ ἀπέμειναν στὶς μουδιασμένες φτεροῦγες του, ἐδοκίμασε πάλιν νὰ πετάξῃ. Ἐκαιε δύο—τρεῖς γύρους εἰς τὸν ἀέρα, ἀλλὰ οἱ φτεροῦγες του δὲν τὸν ἐκρατοῦσαν πλέον. Ἐνιωθε τώρα ὅτι ὕστερα ἀπὸ λίγα λεπτά, λίγα δευτερόλεπτα, θὰ εὐρίσκετο κάτω στὸ χῶμα, ἀνίκανος πλέον νὰ σωθῇ ἀπὸ τοὺς ἀγρίους μικροὺς Τσέτηδες τῆς γειτονιάς.

Εἰς ὁμοίαν περίστασιν, ὁ ἀεροπόρος, τοῦ ὁποίου ἐσταμάτησεν ἔξαφνα ὁ κινητήρ, κατοπτεῖται δικαστικὰ τὸ ἔδαφος καὶ ζητεῖ τὸ κατάλληλον μέρος, διὰ νὰ προσγειωθῇ, ὅσον ἀσφαλέστερα ἴσχυται. Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ μικρὸς πτερωτὸς ἀεροπόρος. Ὁ κινητήρ του δὲν ἐδόλυνε πιά. Κατώπτευσεν τὸ ἔδαφος. Παντοῦ δρόμοι, μὲ τρομαρὰ παιδιὰ, ποὺ ἐπερίμεναν μὲ τὰ λάστιχα τεντωμένα. Παντοῦ ἐχθρικοὶ αὐλόγυροι. Παντοῦ ἄξενα κεραμίδια, ὅπου ἕνας τραυματίας σπουργίτης, ἀνίκανος ν' ἀναζητήσῃ ἄλλου τὴν τροφήν του, θὰ ἐκινδύνευεν ἀσφαλῶς ν' ἀποθάνῃ ἀπὸ ἀσιτίαν. Ἐξαφνα, πρὸς ἕνα σημεῖον τοῦ ἐδάφους διέκρινε μίαν αὐλὴν, ὅπου γυναικοῦλες καὶ μικρὰ παιδάκια ἐκινδύνουντο, μὲ ἕνα ὕψος μεγάλης δυστυχίας. Καὶ ἐπειδὴ ἡ δυστυχία ἐννοεῖ τὴν δυστυχίαν, ὁ πληγωμένος σπουργίτης δὲν ἄργησε νὰ καταλάβῃ ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὗτοί ἦσαν ἀδελφοὶ του καὶ ὅτι ἡ αὐλὴ αὕτῃ δὲν ἦτον ὅπως οἱ ἄλλες αὐλὲς τῶν κακῶν ἀνθρώπων.

—Μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους δυστυχισμένους κι' ἐγώ! ἐσκέφθη ὁ μικρὸς σπουργίτης.

Καί, μ' ἕνα τέλειον δὺλ-πλανέ*, τὸ ὅποιον οἱ ἄνθρωποι ἐδιδάχθησαν, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τὰ πουλιά, εὐρέθη μέσα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ προσφυγικοῦ καταυλισμοῦ, κατάκοιτος εἰς τὸ χῶμα, ἀνίκανος νὰ κινηθῇ, ἔτοιμος ν' ἀποθάνῃ.

Ἀλλὰ δὲν ἄργησε νὰ βεβαιωθῇ ὅτι εὐρίσκεται μεταξὺ πονετικῶν ψυχῶν. Μία ἀτμόσφαιρα συμπαθείας καὶ ἀγάπης ἐσχηματίσθη γύρω ἀπὸ τὴν δυστυχίαν του. Οἱ ἄλλοι δυστυχισμένοι ἐννοοῦσαν τὸν πόνον του. Τὰ παιδάκια δὲν ἦσαν ἐκεῖ σκληρὰ καὶ ἀσπλαχνα, ὅπως τὰ ἄλλα παιδιά. Οἱ μεγάλοι δὲν ἦσαν κακοὶ καὶ ἀδιάφοροι. Ἀγαθὰ χέρια τὸν ἐσῆκωσαν ἀπὸ τὸ χῶμα. Ἦνοσι ἀγάπης τὸν ἐχουχούλισαν. Καὶ διὰ νὰ συμπληρωθῇ ἡ εὐτυχία του, μίᾳ ἀκόμη πονετικῇ ψυχῇ ἔσκυψε ἀποπάνω του, ὡς Θεῖα Πρόνοια.

Ἦτον ἡ ἀγαθὴ Πρόνοια καὶ τῶν ἄλλων δυστυχισμένων, ἡ δεσποινίς, ἡ διακονοῦσα τὴν Φιλανθρωπίαν εἰς τὸν προσφυγικὸν καταυλισμόν.

—Τὸ κακίμενο τὸ πουλάκι! εἶπεν ἡ δεσποινίς. Ἐχει σπασμένο τὸ ποδαράκι του. Πρέπει νὰ τὸ κρατήσουμε κι' αὐτὸ ἐδῶ, νὰ τὸ γιαιτρίψουμε, ὥς ποῦ νὰ μπορέσῃ νὰ ξαναπετάξῃ.

Ὁ μικρὸς σπουργίτης, μολονότι δὲν ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθρώπων, ἐκκτάλαθε πολὺ καλὰ τί ἔλεγεν ἡ δεσποινίς, διότι ἡ γλῶσσα τῆς ἀγάπης εἶναι μία δι' ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἔσπευσε νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν δεσποινίδα μ' ἓνα γλυκύτατον τσίου-τσίου.

—Εὐχαριστῶ, καλὴ μου κοπέλα, εὐχαριστῶ πολὺ. Ὅταν γίνω καλὰ, θάρθῃ νὰ σοῦ πῶ ἓνα ὥραϊο τραγουδάκι στὸ παράθυρό σου. Δὲν τραγουδῶ σὰν τὸ ἀηδόνι. Ἀλλὰ τὰ γλυκύτερα τραγούδια δὲν εἶναι τὰ τεχνικώτερα. Εὐχαριστῶ, καλὴ μου κοπέλα, εὐχαριστῶ. Τσίου-τσίου!

Δύο τρυφερά χεράκια ἐπῆραν τὸν μικρὸν πτερωτὸν πρόσφυγα, τοῦ ἔδωσαν τὸ ποδαράκι του, τὸν ἐτάισαν, τὸν ἐπότισαν καὶ ὕστερα τὸν ἐτοποθέτησαν σὲ μιὰ ζεστὴ καὶ μαλακὴ φωλίτσα. Ἦτο καὶ αὐτὸς ἓνα προσφυγόπουλο τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων φθάσει κάποτε, ἀγρία καὶ τρομερά, ὥς νὰ μὴν τῆς ἔφθανε γιὰ νὰ χορτάσῃ ὅλη αὐτὴ ἡ μεγάλῃ καὶ ἀπέραντῃ γῇ.

1922.

2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

Α'. ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ

Ἡ κοιλάς τοῦ Πλαττινιᾶ.

Σπυρ. Παγανέλη.

Θελκτικωτάτῃ εἶναι διὰ τὸ φυσικὸν κάλλος τῆς ἡ ἐπιμήκης αὕτη κοιλάς.

Λόφοι χλοάζοντες ὑψοῦνται ἐκεῖ, καὶ κήποι ἀνθοσκεπεῖς, καὶ ἀγροὶ πεφυτευμένοι ἐκτείνονται παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν ὠραίων λοφίσκων καὶ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, ὅστις μὲ γλυκύν, ἤσυχον

κελαρυσμὸν φέρεται ἀπὸ τῆς μεσημβρίας ἐκβάλλων εἰς τὸ κρητικὸν πέλαγος, δαφιλῆς καὶ αἰέρρους. Κελαρύζει ὁ ρύαξ, ἀφρίζει, κρημνιζόμενος ἀπὸ μικροῦ τινος ὕψους, προσκρούει εἰς κορμὸν δένδρου παρασυρθέντα ὑπὸ τῶν ὑδάτων του, σχηματίζει θραχίονας, νησιδία, διώρυχας καὶ κυλίσται κρυσταλλώδης καὶ διαυγέστατος ἐπὶ τῆς κοίτης του ἀποτελῶν φλοίσδον γλυκύν. Τὰ δροσερὰ ὕδατά του ἐδῶ μὲν κινῶσι παρόχθιον ὑδρόμυλον, ἐκεῖ, προχείρως ῥιχτευόμενα, ἀρδεύουσι τοὺς ἀραβοσίτους καὶ περικιτέρω ἔτι τὰς ἄλλας φυτείας τῶν χωρικῶν. Πλάτανοι γηραιαί, τοὺς κορμούς καὶ τοὺς κλάδους τῶν ὁποίων περιβάλλουσι κισσοὶ χλοεροὶ καὶ ἄλλα ἐρπυστικά εἶδη φυτῶν, ἐκτείνουσι τὰς ρίζας των εἰς τὸ ὑγρὸν ἔδαφος, ἐνῷ ὑπερθεὶν ψιθυρίζουσι τὰ φυλλώματα αὐτῶν σειόμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ διὰ τοῦ ψιθύρου αὐτῶν συμπληροῦσι τὴν ἀρμονικὴν ἐκείνην τοῦ ἡδέος φλοίσδου μουσικῆν. Ἀκμαία βλαστάνει καθ' ὅλην τὴν κοιλάδα ἢ ἀμπελος, ἢ ροδοδάκνη, ἢ λεμονέα, ἢ πορτοκαλέα καὶ ποικίλα ἄλλα εἶδη ὁπωροφόρων δένδρων. Ἐδῶ φαίνονται πλανώμεναι ἀγέλαι βοῶν· ἐκεῖ παρέρχονται διὰ τῶν ὁρέων ποίμνια προβάτων καὶ κατεσπαρμέναι, ἐν εὐθύμῳ σκιρτήσῃ, εἰς τὰς ἀποτόμους ἀκρας καὶ τὰ ὕψη τῶν βουνῶν φαίνονται βόσκουσαι αἰγες. Συρίζει τὸν αὐλὸν αὐτοῦ ὁ αἰπόλος· ᾄδει ᾄσμα πολεμικὸν ὁ ποιμὴν, καθήμενος παρὰ τὴν ρίζαν γηραιᾶς ἐλαίας, λιγέως ψάλλουσιν εὐστομοὶ αἱ ἀηδόνες καὶ τὰ ἄλλα πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κεκρυμμένα ὑπὸ τὰ πυκνὰ τῶν δένδρων φυλλώματα. Αὖραι εὐώδεις καὶ δροσεραὶ πνέουσιν ἡδέως διὰ τῆς κοιλάδος. Τὰ Λευκὰ Ὅρη ὑψοῦνται μεγαλοπρεπέστατα εἰς τὸ βάθος τοῦ ὠραίου σκηνογραφηματος καὶ ἡ θάλασσα ἐν ἐπιβλητικωτέρᾳ ἔτι μεγαλοπρεπεῖᾳ ἐκτείνει ἀποκτινῶν τὰς κυανὰς ἀτελευτήτους ἐκτάσεις τῆς.

Ὁ ὀφθαλμὸς τέρπεται βλέπων· καθηθύνεται ἀπὸ τὸν διπλοῦν ψιθύρον τῶν φύλλων καὶ τοῦ ὕδατος ἢ ἀκοή, μεθεῖ ἢ ὀσφρησὶς ἀπὸ τῶν ἀρωμάτων τῶν ἀνθέων καὶ ἀκρόεστον εὐρύνεται τὸ στῆθος, ὅπως εἰσπνεύσῃ τοῦ βουνοῦ τὸν εὐωδιάζοντα ἀνεμὸν καὶ τῆς θαλάσσης τὴν αὖραν.

1889.

Β') ΦΥΣΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Καταιγίδες.

Κ. Καλλινίκου.

Ἡ ἔντασις καὶ ἡ φορὰ τοῦ ἀνέμου, ὡς γνωστόν, ποικίλλει. Κάποτε φυσᾷ πράως καὶ κάποτε ὀρμητικώτατα ὁ ἀνεμος. Κάποτε ἐπιπνέει ὡς μαλακὸς ζέφυρος καὶ ἀπαλὴ αὔρα, θωπεύουσα τὰ κολπούμενα ἱστία τῆς λέμβου καὶ τοὺς κομῶντας στάχους τῶν ἀγρῶν, καὶ κάποτε ἐφορμᾷ ἀκάθεκτος καὶ ἄγριος ὡς «Εὖρος καὶ Νότος καὶ Βορρᾶς αἰθρηγενέτης*», ὡς Σιμόν* καὶ ὡς Χαμσίν*, ὥσει ἐπὶ ῥχετο ν' ἀναμοχλεύσῃ τὸ σύμπαν ἐκ θεμελίων αὐτοῦ. Καὶ τότε ἔχομεν τὰς καταιγίδας καὶ τοὺς τυφῶνας καὶ τὰς λαίλαπας, τὰ φοβερά αὐτὰ μετεωρολογικὰ φαινόμενα, πρὸ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος ἴσταται περιδεὴς καὶ συντετριμμένος.

Καὶ βεβαίως. Διότι οὐδαμοῦ ἄλλαχού ἀναφαίνεται παρυστατικώτερον ἢ δύναμις τοῦ Ἑλ-Σαδάτ, τοῦ ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων διὰ τῆς πλάσεως παρερχομένου, εἰμὴ ἐν τῇ λαίλαπι καὶ τῇ καταιγίδι. Ἡ ὄψις τοῦ παντὸς αὐτοστιγμει ἀλλοιοῦται. Τὰ μόρια τοῦ ἀέρος εὐρίσκονται ἐν ἀναθρασμῷ. Τὰ νέφη πυκνοῦνται καὶ πυκνούμενα ἀποκλείουν τοῦ ὡραίου οὐρανοῦ τὰς πύλας. Τὰ πτηνὰ ἀνήσυχα φεύγουν. Τὰ θηρία περίτρομα καταφεύγουν εἰς τὰς φωλεὰς τῶν ὥσει προαισθανόμενα τὴν ἐπερχομένην συμφορὰν. Αὐτοσώδης διὰ μέσου τοῦ δάσους ὁ ἀνεμος ἐφορμᾷ, καὶ τὰ μεγάλα δένδρα ὡς κάλαμοι γονυκλιτοῦν ἐμπρὸς του. Ἡ θάλασσα μαυρίζει ὡς στύγιον* ὕδωρ. Ὁ ὠκεανὸς ἀνασπᾷται ἐκ τῶν ἐγκάτων. Τὰ κύματα ὑψοῦνται ὡς ὄρη διανοίγοντα κάτωθεν τῶν μυρία μνημάτα. Οἱ βράχοι συγκλονίζονται καὶ μετατίθενται ἐν ταῖς καρδίαις τῶν θαλασσῶν. Ἰδὲ πῶς αἱ ἀστραπαὶ διασχίζουν τὴν πλάσιν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ὡς ἡ φλογίνη ρομφαία τοῦ Ἀρχαγγέλου! Ἀκούσον πῶς σμερδαλέα ἀντηχοῦν τὰ τηλεβόλα τοῦ Ὑψίστου εἰς τοὺς οὐρανοὺς! Παρατῆρει πῶς πίπτουν πυρίκυστα τὰ υπερήφανα κτίρια ὑπὸ τὰς ὀβίδας τῶν κεραυνῶν του! «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὕδατων. Φωνὴ Κυρίου ἐν ἰσχύι. Φωνὴ Κυρίου ἐν μεγαλοπρεπείᾳ. Φωνὴ Κυρίου συντρίβοντος κέδρους. Φωνὴ Κυρίου συσσειόντος ἔρημον».

Ἐνώπιον τοιαύτης εἰκόνας ὁ ἁμαρτωλὸς ἀναλογίζεται τὴν δευτέραν κρίσιν καὶ τρέμει. Τῷ φαίνεται ὅτι ὁ ἐξολοθρευτὴς ἄγγελος

ψαύει τὸν αὐχένα του διὰ τοῦ ξίφους του. Ἀναμετρᾷ τὰς ἀμυχ-
τίας του, διὰ τὰς ὁποίας ἐπέφερε καθ' ἑαυτοῦ τὴν ὀργὴν τοῦ Δι-
καίου Κριτοῦ. Ἀντιλαμβάνεται τὴν μηδαμινότητά του, ἣν ἐπὶ ξυροῦ
ἀκμῆς κρατεῖ ὁ Μεγαλοδύναμος. Καὶ συνέρχεται. Καὶ προσεύχε-
ται. Καὶ τύπτει ὥς ὁ τελώνης τὰ στήθη.

1910.

3. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑΙ.

Α') ΒΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Εἰκόνες ἀμερικανικοῦ βίου.

P. Δημητριάδου.

Μετὰ μακρὸν σιδηροδρομικὸν ταξίδιον ἐφθάσαμεν ἐπὶ τέλους
εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ προορισμοῦ μας, μικρὰν πολίχνην εἰς τὰ
Ἀλλεγάνεια ὄρη. Εἴχομεν πληροφορηθῆ ὅτι εὐρίσκονται ἐκεῖ πολλὰ
ἐγκαταλελειμμένα κτήματα, πωλούμενα ὑπὸ συμφέροντος ὄρους
καὶ τοῦτο μᾶς προσείλκυσε.

Ἡ πολίχνη ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν παραλλήλων ὁδῶν, ὧν ἡ
κεντρικὴ μεγάλῃ ὁδῷ ἔχει τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς λεωφό-
ρου Πανεπιστημίου¹. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ οἰκίαι εἶναι διεσπαρμέναι
ἀραιῶς ἐν μέσῳ κήπων. Διακρίνομεν μερικὰ ὠραῖα κτίρια, ἀξιο-
πρεπὲς ταχυδρομεῖον, καλὸν δημοτικὸν σχολεῖον, μίαν «Ἀκαδη-
μείαν», ἥτοι ἀνωτέραν πρακτικὴν σχολὴν πάσης τέχνης καὶ ἐπι-
στήμης, διάφορα ἐμπορικὰ καταστήματα πολυτελέστατα, τὰ ὅποια
ἡδύναντο νὰ στολίσουν ἰοιανδῆποτε κεντρικὴν ὁδὸν μίᾳ μεγα-
λουπόλει, τέσσαρας ἢ πέντε ἐκκλησίας διαφόρων θρησκευμάτων
καὶ πολλὰς κομψὰς ἰδιωτικὰς ἐπαύλεις. Τέλος καταλύομεν εἰς τὸ
ἕτερον τῶν δύο ξενοδοχείων.

Ὅλα αὐτὰ τὰ μεγαλεῖα τὰ εὔρομεν εἰς πόλιν 1500 μόνον κα-
τοίκων. Ταχέως ἕμως ἐνόησα ὅτι ἡ πόλις ὀλόκληρος εἶναι κυρίως

(¹) τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις ἔχει μῆκος μὲν 1000 περίπου μέτρων,
πλάτος δὲ 30.

μόνον τὸ διοικητικόν, ἐμπορικόν, σιδηροδρομικόν, ταχυδρομικόν καὶ βιομηχανικόν κέντρον εὐρείας περιφερείας, ὅπου χιλιάδες εὐπόρων γεωργῶν κατοικοῦν διεσπαρμένοι ἀνὰ τὰς ἐξοχὰς εἰς τὰς μονήρεις ἐπαύλεις των. Εἶναι δηλαδή πόλεις, τῆς ὁποίας οἱ κυρίως πολῖται κατοικοῦν ἐκτὸς αὐτῆς εἰς τὴν ἐξοχὴν δι' ὅλου τοῦ ἔτους.

Τὴν πρώτην ἐσπέραν μετὰ τὴν ἀφίξίν μου εἰς τὸ «χωρίό μου» ἐξήλθον εἰς τοὺς δρόμους διὰ νὰ ἀντιληφθῇ τὴν νυκτερινὴν ζωὴν τοῦ τόπου. Οἱ φανοὶ τοῦ ἀερίωφωτος καὶ αἱ λαμπρῶς φωτισμέναι προθήκαι τῶν ἐμπορικῶν ἔρριπτον ἄπλετον φῶς ἐπὶ τῆς λευκῆς χιόνος καὶ οἱ κρύσταλλοι τῶν πύγων ἐλούοντο εἰς τὸ φῶς καὶ ἐξέπεμπον ζωηρὰς ἀκτῖνας.

Αἱ θύραι ἠνοίγοντο καὶ ἐξήρχοντο εἰς τὸν δρόμον πολλοὶ ἄνθρωποι, οἱ περισσότεροι νέοι καὶ νεάνιδες. Ὅλοι διηυθύνοντο πρὸς μίαν διεύθυνσιν. Ποῦ ἀρά γε μεταβαίνουν; Θέατρον δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ χωρίον, αἱ δὲ ἐπὶ τῆς πλατείας ἐκκλησίαι ἔκαιντο σιωπηλαὶ καὶ σκοτειναί.

Ἀπεφάσισα ν' ἀκολουθήσω δύο νεάνιδας, αἱ ὁποῖαι ἐπεριπάτουν μὲ δῆμα ταχὺ καὶ σχεδὸν ἔτρεχον ὀλοταχῶς, προφανῶς διὰ νὰ ξεσταθοῦν. Μετ' ὀλίγον, ὅτε ἔφθασαν πρὸ μεγάλου ὠραίου κτιρίου μὲ ρυθμὸν ἑλληνικόν, χωρὶς νὰ σταματήσουν, ἀνῆλθον τὴν εὐρεῖαν κλίμακα, διέσχισαν τὴν εὐρεῖαν ὑπὸ στύλων ὑποδοσταζομένην στοᾶν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν φωτόλουστον εἴσοδον.

Πλήθος νέων καὶ νεανίδων εἰσῆρχετο. Δὲν εἶχα τὸ θάρρος νὰ τοὺς παρακολουθήσω, μὴ γνωρίζων ἂν εἶναι ἐλευθέραι ἢ εἴσοδος. Κατῶρθωσα ὅμως νὰ εὕρω κατάλληλον θέσιν εἰς τὸ ἀπέναντι πεζοδρόμιον, ὅπῃθεν ἔρριψα περίεργον βλέμμα διὰ τῶν κρυσταλλίνων παραθύρων. Εἶδα μέγαν θάλαμον μὲ μακρὰς τραπέζας καὶ ἀνακυττικὰ καθίσματα. Ἐκεῖ ἐκάθηντο σοβαροὶ καὶ σιωπηλοὶ μὲ τὴν γνωστὴν ἡρεμίαν τῶν Ἀμερικανῶν οἱ νέοι καὶ αἱ νεάνιδες καὶ ἀνεγίνωσκον διδλία· ἄλλοι εἶχον ἔμπροσθέν των χάρτας γεωγραφικοὺς καὶ διάφορα σχεδιαγράμματα. Ἐνόησα τὸ κτίριον τοῦτο ἦτο ἡ λαϊκὴ βιβλιοθήκη τοῦ χωρίου. Καθὼς ἔμαθα κατόπιν, κάποιος ἑκατομμυριούχος, ἔλκων τὴν καταγωγὴν του ἐκ τοῦ χωρίου, τὸ εἶχε προικίσει διὰ τοῦ λαμπροῦ κτιρίου, τοῦ ὁποίου οἱ θάλαμοι κατάφωτοι καὶ καταλλήλως θερμαινόμενοι ἀποπνέουν χλιδὴν καὶ εὐμάρειαν.

Ἐκάστην ἐσπέραν γίνεται ἡ κἀθοδος πολλῶν κατοίκων εἰς τὴν

Βιβλιοθήκην. Ἡ μικρὰ ἐκείνη δεσποινίς, ἡ ὅποια μίαν ὁλόκληρον μακρὰν ἡμέραν ἔστατο ὀρθία εἰς τὸ ἐμπορικὸν ὡς πωλήτρια, μετὰ τὸ ἐσπερινὸν δεῖπνόν της συναντᾷ τὴν φίλην της, τὴν ἐργαζομένην ὡς στενογράφων εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἀμφότεραι σπεύδουν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην. Ὁ ζωηρὸς ἐκεῖνος παῖς, ὅστις ὄλην τὴν ἡμέραν ὠδήγει τὴν ἀμαξίαν ἐνδὲς παντοπώλου, διανέμων τὰ ψῶνα εἰς τοὺς πελάτας, τοὺς ψωνίζοντας τηλεφωνικῶς, «ξεξεύει» τοὺς ἵππους του, ἐνδύεται καθαρὰ, συναντᾷ τὸν φίλον του ὁμήλικα, τὸν δοῦλον τοῦ πετάλωτος, καὶ ἀμφότεροι σπεύδουν πρὸς τὴν Βιβλιοθήκην, μετὰ μειωματικῶν καὶ μολυβδοκόνδυλων ἀνὰ χεῖρας. Καὶ αὕτη ἡ ὕπηρετρια τῆς ἀπέναντι οἰκίας, ὁ δημοδιάσκαλος, ὁ κουρεύς, ὅλοι τέλος φοιτῶσιν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην. Ὅλοι ἐμπνέονται ὑπὸ τοῦ ζήλου νὰ προάγῳνται ἕκαστος εἰς τὸν κλάδον του.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας εὗρον ἕνα γεωργόν, ὅστις ἔστειρε νὰ μᾶς δεχθῇ ὡς οἰκιστράφους εἰς τὸ κτήμά του. Σκοπὸς μας ἦτο νὰ ζήσωμεν ἐπὶ τινὰς μῆνας εἰς τὴν ἐξοχὴν πλησίον γεωργοῦ, διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν ἐκ τοῦ πλησίον πῶς γίνονται ἐδῶ αἱ γεωργικαὶ ἐπιχειρήσεις. Τοῦτο ἐπράξαμεν διότι ἐπρόκειτο μετὰ τὴν ἡσυχίαν μας ν' ἀποφασίσωμεν περὶ ἀγορᾶς κτήματος καὶ γεωπονικῆς ἐπιχειρήσεως.

Μίαν πρωΐαν λοιπὸν ἦλθεν ὁ χωρικὸς οὗτος — Μπὶλ ὀνομάζεται — μετὰ τὸ μέγα φορτηγὸν ἑλκηθρόν του καὶ ἀνεχωρήσαμεν διὰ τὴν ἐξοχὴν, καλὰ κουκουλωμένοι, ἐννοεῖται, μετὰ τὰ χονδρότερα ἐκ τῶν χονδρῶν ἐπανωφορίων μας. Διήλθομεν πλησίον παγωμένου ποταμοῦ, ὅστις ἐσχημάτιζε μέγαν παγωμένον καταρράκτην. Ὡς δράχαι ἡμιδιαφανεῖς ἐκ κρυστάλλου, ἄλλου κυανοῦ, ἄλλου ροδόχρου, ἄλλου χρυσοπρασίνου, ἐφάνιντο αἱ παγωμέναι μᾶζαι τῶν κρεμασμένων πάγων, καὶ ὡς γιγάντιοι ἀδάμαντες ἐξέπεμπον ἀκτῖνας φωτεινὰς ἐξ ἀντανκλάσεως τοῦ ἡλίου. Κάτωθεν τοῦ καταρράκτου, ὅπου ὁ ποταμὸς σχηματίζει πλατεῖαν λίμνην, ἔτρεχον νέοι καὶ νέαι ἐπὶ τῆς παγωμένης ἐπιφανείας, ἡ μᾶλλον ἐπαγοδρόμου διὰ παγοπεδίλων, διαγράφοντες ὠραίας καμπύλας ἐπὶ τοῦ πάγου. Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐφθάσαμεν εἰς τὸ κτήμα τοῦ Μπὶλ καὶ ἐσταματήσαμεν πρὸ μεγάλης λευκῆς οἰκίας.

Ὁ Μπὶλ εἶναι, ὡς λέγουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, «ἄπλους γεωργός». Ἔχει ἕν μόνον ζευγὸς ἀροτριῶντων ἵππων, μετὰ τοὺς ὁποίους καλλιεργεῖ τοὺς ὀλίγους καὶ ὄχι πολὺ γονίμους ἀγρούς του. Ἐχει

10-12 ἀγελάδας, σχετικῶς μικροσώμους, ἀξίας 200 δραχ. ἐκάστην, τὰς ὁποίας διατηρεῖ κατὰ τοὺς μακροὺς ἑπτὰ χειμερινοὺς μῆνας ἐντὸς τῆς χορτονομῆς του

Μὲ τόσα μόνον κτήνη ἀροτριῶντα ὑπέθεσα ὅτι θὰ τὸν εὖρω κατοικοῦντα εἰς πενιχρὸν χωριατόσπιτο, ὡς πτωχὸν γεωργόν. Παρὰ προσδοκίαν εὐρέθην εἰς εὐρύχωρον οἰκίαν, καλῶς ἐπιπλωμένην. Εἰς τὴν τραπεζαρίαν του ἔκακει ὠραία θερμάστρα, πλησίον τῆς ὁποίας ἦτο ἀναπαυτικὸς καναπές. Τὰ παράθυρα ἔχουν μονοκόμματα μεγάλα τζάμια· πρὸ αὐτῶν μικραὶ κομφαὶ τράπεζαι, ἐπὶ τῶν ὁποίων θάλλουν διάφορα ἄνθη καὶ πρασινίζουν κομφαὶ πτέριδες· μικρὰ χρυσόψαχα δίδουν ζωὴν εἰς τὸν κομφὸν ἄνθων. Ἡ αἴθουσα ἔχει ἀνάκλιντρα, βαρύτιμα παραπετάσματα καὶ πιάνο καὶ λάμπαν καλλιτεχνικὴν μὲ ἀνάγλυφα· τέλος ὅλα τὰ στοιχεῖα τὰ δεικνύοντα πολιτισμὸν καὶ καλοπέρασιν.

Τὸ ἀπόγευμα ἔκαμα μετὰ τοῦ Μπίλ μικρὰν περιοδείαν ἀνὰ τὸ κτῆμά του.

—Πῶς τὰ ἐκαταφέρατε νὰ ζῆτε καλὰ μὲ τόσα στρέμματα γῆς καὶ ὀλίγας ἀγελάδας ;

—Διότι δὲν πληρώνομεν ἡμερομίσθια.

—Καλὰ ποῖος θερίζει ; ἤμπορεῖ εἰς γεωργὸς νὰ θερίξῃ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ὅσα ἔσπειρεν ἐπὶ μῆνας ;

—Μάλιστα· ἔχω δέτην, ἥτοι θεριστικὴν μηχανήν.

—Πόσον κοστίζει ;

—150 δολλάρια*.

—Καὶ ποῖος ἀλωνίζει ;

—Ἔρχεται ἐργολάβος μὲ ἀτμομηχανήν.

—Καὶ ποῖοι βοηθοὺν εἰς τὸν ἀλωνισμόν ;

—Μιὰ δεκαριά γείτονες σχηματίζουν «παρέαν» καὶ ἀλωνίζουν σήμερον εἰς τοῦ Α, αὔριον εἰς τοῦ Β, καὶ οὕτω καθεξῆς.

—Εὖγε ! Αὐτὸ θὰ εἴπῃ πνεῦμα συμπράξεως. Καὶ ποῖος ἀρμέγει τὰς ἀγελάδας ;

—Ἐγώ, ἡ γυναῖκα μου, τὰ τέκνα μου.

—Ποῖος φορτώνει τὸν σανόν, τὸ ξηρὸν χόρτον ;

—Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι πάντοτε.

Τὰς πρώτας ἡμέρας εἶχα συχνὰ τὸ συναίσθημα ὅτι διατελῶ εἰς μαγευμένον τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον παντοδύναμος μάγισσα διὰ

μαγικῆς ράβδου μεταβάλλει ἐκάστοτε τὸ περιβάλλον ἀποτόμως καὶ κατὰ βούλησιν.

Ἰδοὺ ἐν παράδειγμα. Μίαν Κυριακὴν τί συνέβη; Εἴχομεν ἀπογευματινὴν συναναστροφὴν. Ἐφθασαν οἱ γείτονες γεωργοὶ ἐπὶ ἀμαξῶν,—ὄχι κάρρων, ἀλλ' ὠραίων ἀμαξῶν πολυτελείας. Ἡ «νοικοκυρά» ἦτο ἐνδεδυμένη μαῦρον μεταξωτὸν φόρεμα, αἱ ἐπισκέπτριαι εἶχον καπέλλα μὲ πτερὰ καὶ μὲ ἄνθη τοῦ τελευταίου συρμοῦ, αἱ δεσποινίδες ἦσαν μὲ ἀνοικτὰς ροδόχρους καὶ λευκὰς περιβολάς, ὁ Μπίλ μὲ ρεδιγκόταν. Λεπτὸν ἄρωμα ἐπλήρου τὴν αἴθουσαν, ἡ συναναστροφή ἦτο εὐχάριστος, ἡ ὁμιλία προέβαινεν ἀκατάσχετος, δύο γεροντότεροι κύριοι ἔπαιζαν σκάκι*, εἰς νέος καὶ μία νέα μᾶς ἔτερπαν δι' ἄσματος διψώνου, μία δεσποινὶς τοὺς συνώδευεν ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ ἐγὼ ἔπινα τὸ τσάι μου ἐκλέγων μεταξὺ τῶν ἐκλεκτῶν γλυκυσμάτων, τὰ ὅποια προσεφέροντο ἐν ἀφθονίᾳ. Ἄλλοι μετέβαινον εἰς τὸν «μπουφέ», ὅπου ὑπῆρχον ὑλικώτεραι ἀπολαύσεις: χοιρομήρια, τυριά, σαλάμια καὶ ἀφρώδης οἶνος μηλίτης.

Ἡ συναναστροφή ἦτο εἰς τὸν κολοφῶνά της καὶ ἡρώτων τὸν ἑαυτὸν μου διὰ χιλιοστὴν φορὰν πῶς συμμιδάζονται αὐτὰ τὰ μεταγαλεῖα, αὐταὶ αἱ τουαλέτται, αὐτὰ τὰ βερνικωμένα τῆς ὥρας ἀμάξια, τὸ κλειδοκυμβάλον, τὸ ἀργυροῦν κουταλόλογι τοῦ τσαγιοῦ μὲ «ἀπλοὺς γεωργούς». Αἶφνης μία γραῖα ἐσηκώθη ὑψώνουσα τὴν χεῖρα πρὸς τὸ μέγα βαρύτιμον ὥρολόγιον τοῦ τοίχου. Ἐγνώριζα ἤδη ὅτι ἐπρόκειτο νὰ προσέρῃ τὴν μαγικὴν λέξιν, διὰ τῆς ὁποίας ὅλη ἡ σκηνὴ θὰ μετεβάλλετο ἀποτόμως. Καὶ τῇ ὄντι τὴν εἶπε—σὰς τὴν μεταδίδω νὰ τὴν γνωρίζετε καὶ σεῖς—λοιπὸν ἡ γραῖα μὲ τὸν λιλα* τὸν φλόγκο εἶπε: *Μίλκιν τάσμε* καὶ . . .

Ἡ σκηνὴ μετεβλήθη ἀποτόμως: οἱ προσκεκλημένοι ἐν δίᾳ εἰσηλθόντες εἰς τὰ ἀμάξια καὶ ἀπήλθον· ἡ νέα μὲ τὸ λευκὸν ἔνδυμα ἀπέβαλε τὴν ἀγγελικὴν περιβολὴν της, ἐφόρεσεν ἐν ζεῦγος ὑποδημάτων λερωμένων καὶ ἐν παμπάλαιον σχισμένον φόρεμα τῆς γιαιᾶς της· ὁ Μπίλ ἀφῆρεσε τὴν ρεδιγκόταν του καὶ τὰ ὑψηλὰ περιλαίμια καὶ ἄντ' αὐτῶν ἐφόρεσεν εὐτελεῖ μπλοῦζαν*. Ὅλοι ὅσοι δὲν εἶχον φύγει μετεμορφώθησαν ἀναλόγως. Ἐκλίσαν αἱ θύραι τῶν αἰθουσῶν καὶ ἤνοιξαν αἱ θύραι τῶν στάβλων· ἕκαστος ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας ἓνα κουδὸν καὶ ἤρχισε ν' ἀρμέγῃ. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ οἱ προσκεκλημένοι μᾶς ἐγκατέλειψαν διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Ἐκαστος καὶ ἐκάστη σπεύδει εἰς τὰ ἴδια, ἀποβάλλει τὴν ἐορτάσιμον περιβο-

* Ἀλέξ. Γ. Σαρῆ—Νεοελληνικὰ γ' ἐλλ. σχολ. ἔκδ. γ' 20-2-25 4

λήν, ἐνδύεται ὡς οταυλίτης καὶ ἀρχίζει τὸ ἄρμεγμα. Σημαίνουν γὰρ αἱ μαγικαὶ λέξεις *μίλκιν τάεμ* «καὶρός δι' ἄρμεγμα.» Μετὰ δὲ τὸ ἄρμεγμα αἱ μὲν κυρίαὶ καὶ αἱ δεσποινίδες πλένουν τὰ πιάτα, οἱ δὲ κύριοι ταγίζουσιν τοὺς ἵππους καὶ καθαρίζουσιν τὴν κόπρον τῶν στάβλων.

Ἐπειτα ἀκούεται δευτέρα μαγικὴ λέξις, ἀνακουφιστικὴ ταύτην τὴν φοράν. Κάποιος ἐρωτᾷ τὸν οἰκοδεσπότην δειλὰ-δειλὰ: «Θροῦ»; Καὶ αὐτὸς ἀπαντᾷ στεντορεῖα* τῇ φωνῇ: «Θροῦ!». Αὐτὸ θὰ εἴπῃ «έτελείωσε». Καὶ ἰδοὺ οἱ ὑπολειπόμενοι ἐκ τῶν προσκεκλημένων καὶ οἱ νοικοκυραῖοι ἐνδύονται ἐκ νέου τὰ καλά των, τινὲς ἐκ τῶν ἀπελθόντων ἐπιστρέφουν, ἀνοίγουν ἐκ νέου αἱ θύραι τῶν αἰθουσῶν καὶ ἡ συναναστροφή ἐξακολουθεῖ μέχρι βαθείας νυκτός.

Οἱ γεωργοὶ τοῦ τόπου τούτου ἔχουν ριζωμένην τὴν συναίσθησιν ὅτι εἶναι σπουδαῖοι ἄνθρωποι. Ἔχουν ἵππους ἀξίας δύο χιλιάδων δραχμῶν τὸ ζεῦγος εἰς τὴν ἀμαξάν των, τὰ ἐπιπλά των εἶναι *σιάιλι*, ἦτοι μὲ ρυθμὸν καλλιτεχνικόν. Ἀλλὰ μὲ ὅλην αὐτὴν τὴν εὐμάρειαν, εἰς τὴν ὅποιαν ἡμπορεῖτε νὰ προσθέσετε καὶ δύο τρία εἰκονογραφημένα περιοδικὰ διὰ πνευματικὴν τροφήν μεγάλων καὶ μικρῶν, γνωρίζουν νὰ ἐργάζωνται ὅπου πρέπει.

Κυρίους εὐπόρους, μὲ τοὺς ὁποίους ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἶχα δειπνήσει εἰς τὸ πρῶτον ξενοδοχεῖον τῆς πρωτεύουσας τῆς κομτείας*, τοὺς ἐπανεῖδα τὴν ἐπομένην εἰς τὸν ἀγρόν, φορτώνοντας κόπρον καὶ λιπαίνοντας τὰς ἰδιοκτησίας των ἰδιοχειρώς. Τοῦτο δὲν θεωρεῖται διόλου ἄτοπον ἢ προσβλητικόν.

Τοὺναντίον, ἂν τις τῶν ἐνταῦθα γαιοκτημόνων ᾔθελε νὰ κάμῃ τὸν «ἀριστοκράτην», δηλ. ν' ἀπέχῃ πάσης ἰδιοχείρου ἐργασίας, θὰ ἐξελαμβάνετο ὡς μεγαλομανὴς καὶ θὰ περιεφρονεῖτο ὡς «ἄχθος ἀρούρης*».

Καὶ αὐτὸς ὁ Πρόεδρος τῆς Συμπολιτείας ἀκολουθεῖ τὴν «μόδον», ὥστε, ὅταν εἶναι εἰς τὸ κτήμιά του καὶ εὐκαιρῇ, προτιμᾷ ἀντὶ πάσης ἄλλης σωματικῆς ἀσκήσεως νὰ ἐργάζεται ὡς ἀπλοῦς ἐργάτης, φορτώνων σανὸν καὶ ἐκτελὼν ἄλλας γεωργικὰς ἐργασίας, εἴτε ἐκ κλίσεως, εἴτε ἐξ ἀδροφροσύνης πρὸς τοὺς γεωργοὺς ἐκλογεῖς του.

Θαυμάσια εἶναι τὰ δάση τοῦ ὄρεινοῦ τούτου διαμερίσματος. Ὑψηλαὶ πεῦκαι καὶ ραδινὰ ἐλάται παράγουν πολύτιμον ξυλεῖαν,

μεγαλοπρεπείς δξυαί έξωρατίζουν τούς λόφους, αλλά πρό παντός τὰ σακχαρόδενδρα έπροκάλεσαν τήν περιέργειάν μου. Είς άλλους χρόνους ταύτα άπετέλουν συνεχή δάση, καλύπτοντα όλην σχεδόν τήν χώραν· αλλά και σήμεραν έκαστον κτήμα περιλαμβάνει δάσος εκ των χρησίμων τούτων δένδρων, τά όποια παρέχουν άφ' ενός τήν κύσιμον ξυλείαν, τήν τόσον άπαραίτητον δια τούς μακρούς και θριμείς χειμώνας, άφ' έτέρου δέ τό πολύτιμον «σφενδαμνοσάκχαρον».

Τό σακχαρόδενδρον (σφένδαμνος ή σακχαροφόρος) είναι ώραιον ύψηλόν δένδρον, τοϋ όποιου τά φύλλα όμοιάζουν κάπως με πλατανόφυλλα. Τό κομψόν σχήμά του, ή κανονικότης τής στεφάνης του τό καθιστούν κατάλληλον δια δανδροστοιχίας.

Αλλά τό ιδιαιτερον χαρακτηριστικόν του είναι ή σακχαροϋχος χυμός του. Τήν άνοιξιν, όταν ήμέραι θερμαί έναλλάσσονται με παγεράς νύκτας και οί όφθαλμοί τοϋ δένδρου άρχίζουν νά «φουσκώνουν», οί γεωργοί συνηθίζουν νά άνοίγουν όπας μικράς εις τόν κορμόν και νά θέτουν κάτωθεν αυτών κατάλληλα δοχεία. Τότε εκ τής πηγής εκρέει ή χυμός τοϋ δένδρου, ύγρόν τό όποιον περιέχει περίπου 4 %) σάκχαρον. Ό χυμός ούτος καταλλήλως συλλεγόμενος και έξατμιζόμενος σχηματίζει πυκνόν σιρόπιον, τό όποιον χρησιμοποιείται άντι μέλιτος, τόσον μάλλον καθ' όσον έχει ειδικόν άρωμα μελιτώδες και γεϋσιν ευχάριστον. Όταν τό σιρόπιον συμπυκνωθή επί τοϋ πυρός (προσεκτικώς έννέειται), εϋκόλως αποκρυσταλλούται και σχηματίζεται είδος καραμέλας λίαν ευγεύστου. Ένϋ τό σάκχαρον των τεύτλων και άλλων σακχαροφόρων φυτών έχει ανάγκην καθαρισμοϋ δια νά γίνεται εδώδιμον, τό σφενδαμνοσάκχαρον τούναντίον χρησιμοποιείται πάντοτε εις τήν φυσικήν του κατάστασιν.

Έκ δάσους 40 στρεμμάτων δύναται τις, αν έχη τά άπαιτούμενα δοχεία και εργαλεία, νά παράγη έτησίως μέχρι 500 δραχμών αξίας σάκχαρον, δηλαδή ή γεωργός εδω εκ μόνων των σακχαρόδένδρων του δύναται νά έχη εισόδημα τόσον, όσον πολλοί πτωχοί γεωργοί έν Ελλάδα: έχουν εξ όλης τής καλλιεργείας των!

Και έν τούτοις ούτε τό σακχαρόδενδρον δέν δύναται νά εξηγήση τήν προφανή οικονομικήν ευμάρειαν των γεωργών εδω.

Υποθέτω ότι οί κύριοι παράγοντες τής ευμαρείας των είναι οί εξής:

Έν πρώτοις ή άγάπη, όπως είδομεν, τής εργασίας.

Ἐπειτα τὸ κλίμα, τὸ ὁποῖον, καίπερ θορυβὸν καὶ δυσάρεστον, εἶναι ὑγιεινότερον (διὰ τοὺς γεωργοὺς τοῦλάχιστον) καὶ δίδει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ὀρεξιν καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐργάζωνται ὑπερανθρώπως ὅπου καὶ ὅταν χρειάζεται. Οἱ εὐτυχεῖς αὐτοὶ θνητοὶ ἐξ ἀκοῆς μόνον γνωρίζουν τοὺς τρομεροὺς πυρετοὺς τοὺς μαρακίζοντας τοὺς γεωργοὺς ἄλλων μερῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τρίτον λόγον πιστεύω ὅτι τὸ πνεῦμα τάξεως καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ξένην ἰδιοκτησίαν συντελεῖ εἰς τὴν οἰκονομικὴν εὐδαιμονίαν. Οὐδεὶς ἐδῶ παραπονεῖται κατὰ τῶν ἀγροφυλάκων, διότι ἀγροφύλακες δὲν χρειάζονται, καὶ συνεπῶς δὲν ὑπάρχουν· οὐδεὶς κατηγορεῖ τὰ δικαστήρια καὶ τοὺς δικηγόρους, διότι οὐδεὶς λαμβάνει ἀνάγκην αὐτῶν. Ὁ λόγος τῆς εὐτοχοῦς ταύτης καταστάσεως εἶναι ἀπλοσύστατος· δὲν ὑπάρχουν οὔτε ἀγροζήμια, οὔτε ζωοκλοπαί, οὔτε φυγόδικοι, οὔτε λησταί. Καὶ δὲν ὑπάρχουν διότι ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου, εἴτε ἕνεκα στερεῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, εἴτε ἐξ ἀνατροφῆς, ἀποστρέφονται τὴν ἀδικίαν.

1908.

B') BIOY ZΩΩΝ

Ἡ πρώτη δοκιμή.

Σπυρ. Μελά.

Πρὸ τῆς καπνοδόχου, εἰς τὸ γεῖσον τῆς στέγης, ἐπρόβαλεν ἓνα κεφαλάνκι, ἓνα ράμφος, καὶ δύο ματάκια, δύο ἐκστατικὲς χανδρίτσες, ἐπεσιδύνησαν ἐπιμελῶς τὰ περίξ. Ἦτο ἓνα φετιναράκι*, ἓνα σπουργιτάκι τῆς τελευταίας ἐσοδείας, μὲ πρόσφατον πτεροφυάν, ἓνα τόσο δὲ πλασματάκι, ὀλοκαίνουργιον, τὸ ὁποῖον, ἀπὸ τὴν βοεμικὴν* κατοικίαν τῶν γονέων του, ἀπὸ κάποιαν πτυχὴν τῶν κεραμιδιῶν, εἶχε τολμήσει διὰ πρώτην φοράν νὰ φθάσῃ μέχρι τῶν συνόρων τοῦ γνωστοῦ του κόσμου, διὰ νὰ μείνῃ ἐμδρόντητον.

Ὅπως τὰ ρόδα τοῦ λαμπροῦ παραμυθιοῦ τοῦ Φοντενέλ*, τὰ ὁποῖα ἐφαντάζοντο, ἐπάνω εἰς τὸ στέλεχος τῆς τριανταφυλλιάς των, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος κήπος ἐκτὸς ἐκείνου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφύοντο, ὅτι ὁ κόσμος ἦτο ἡ γωνία των καὶ κύριός του αἰώνιος ὁ περιβολάρχης, αὐτὸ τὸ νέον σπουργιτάκι θὰ ἦτο βέβαιον ὅτι τελειώνει τὸ σύμπαν εἰς τὴν καπνοδόχον.

Ἡ ὁποία συγκλονιστικὴ ἐκπληξίς ! Ἐνα κυανοῦν δάθος ἀπαλώ-
τατον ἐκτείνεται μέχρι τῆς στακτιᾶς σκιᾶς τῶν βουνῶν, ἐκεῖ
κάτω, μέγα, κολοσσιαῖον, ἀπίστευτον, εἰκὼν ὑποβάλλουσα τὴν
ιδέαν μιᾶς ἀπεράντου ἐλευθερίας. Πλήθος ἀκκακίαι ταλαντεύουν
ἀπέναντι τὰς χιονισμένας ἀνθοσταφυλὰς των καὶ τὸ φύλλωμά των,
φουντωτόν, τρυφερόν, δροσερόν, προκαλεῖ τὸν ἄλλον νὰ παῖξῃ
μέσα τὸ κρυφτούλι. Ἀλλὰ τὸ ἀμαξοστάσιον πάρα πέρα, σὰς παρα-
καλῶ ; Μία μεγάλη αὐλὴ, κισσὸς πελώριος, τὰ νέα βλαστάρια μιᾶς
κληματαριᾶς καὶ σωροὶ κόπρου, οἱ ὅποιοι, ἀναμφιδόλως, εἰς τὰ μά-
τια τοῦ μικροῦ θὰ παρίσταναν τὰ χρυσωρυχεῖα τῆς Ἀλάσκας. Θεέ
μου ! Καὶ νὰ μὴν εἶναι κανεὶς βέβαιος ὅτι τὸν βαστοῦν τὰ
περὰ του !

Ἀπὸ τὸ παράθυρον παρηκολούθουν αὐτὸν τὸν χαριτωμένον
δισταγμὸν τοῦ ἀρχαρίου. Νὰ πετάξῃ, νὰ μὴν πετάξῃ, καὶ ἂν πε-
τάξῃ τί μπορεῖ νὰ συμβῇ ; Αὐτὸ πάλι κάτω τί εἶναι ; Πέτρες,
χώματα, δρόμοι ; ἄγνωστα πράγματα. Εἶναι μαλακά ; Μπορεῖ νὰ
πετάξῃ ἔπειτα κανεὶς ἀπὸ ἐκεῖ ; Ἄν ἔρθῃ ὅμως ἡ γάτα ; Ἐδῶ
σὰς θέλω !

Εἰς μίαν στιγμὴν ὁ μικρὸς ἀποφασίζει νὰ δοκιμάσῃ· τινάζει τὰ
περὰ του, τὰ ὅποια διὰ πρώτην φοράν ἀνοίγονται, λάμπουν καὶ
στίλβουν ὡς μετάλλινά εἰς τὸν ἥλιον. Ἀλλὰ τὰ ποδαράκια του δὲν
ἀφήνουν τὸ κεραμίδι, ὁ φόδος τὰ κάγει ἀπὸ μολύδι καὶ τὸ μόνον
ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης αὐτῆς δοκιμῆς εἶναι νὰ καρφωθῇ ἔντρομος
εἰς τὸ χεῖλος τοῦ γείσου.

Ἐνας μέγας, ἕνας πεπειραμένος σπουργίτης περνᾷ—τσάβ !
τσάβ ! τσάβ !— μὲ γοργὸν ἐλιγμὸν ἀπὸ πάνω καὶ φεύγει πρὸς τὸ
ἀμαξοστάσιον, ὅπου προσγειώνεται μὲ ἀσφάλειαν, μὲ ἐλευθερίαν,
μὲ δεξιотехνίαν. Ὁ μικρὸς παίρνει ἑξαφνα θάρρος καὶ φρρρρρρ !
ρίχνεται μὲ ἀνοικτὰ περὰ εἰς τὸ διάστημα.

Ἄλλ' ἡ πτήσις του εἶναι ἀπόπειρα πτήσεως. Δὲν κατέχει κυ-
ρίως τὴν χρῆσιν τοῦ πηδαλίου τῆς οὐρᾶς του, δὲν ἔμπορεῖ νὰ διευ-
θυθῇ ὅπου θέλει, διαγράφει μιλάνδρον* εἰς τὸν ἀέρα, ἐπανερχεται
εἰς τὰ ἴχνη του, χάνει τὸ ἡθικόν του, τὰ περὰ του παραλύουν,
καὶ τέλος πέφτει μὲ βόλ-πλανέ* καὶ κραυγὰς ἀπογνώσεως εἰς τὴν
βάσιν τῆς μάνδρας γειτονικοῦ οἰκοπέδου. Φυσικά. Ἡ ἀεροπορία
δὲν εἶναι παιγνίδιον. Εἶναι ὁλόκληρος ἐπιστήμη.

* *

Ἡ μητέρα καταφθάνει ἀσθμαίνουσα. Πετᾷ γύρω του, τὸν ἐπιπλήττει, καὶ ἀμέσως ἀρχίζει νὰ τοῦ δίδῃ πρακτικὰ μαθήματα φυσιογνωσίας.

Ποίος εἶναι ὁ μεγαλύτερος παιδαγωγός ; Ἡ ἐσχάτη τῶν μητέρων ! Κατέχει τὴν τέχνην νὰ κατέρχεται μέχρι τοῦ νηπιώδους ἐγκεφάλου τοῦ παιδιοῦ της, διὰ νὰ τὸ ἀνυψώσῃ ἔπειτα μέχρι τοῦ ἰδικοῦ της. Ἡ ἀγάπη, τὸ φίλτρον, ἡ στοργή της δίδουν τὴν δύσκολον κλειδα τῆς μεθόδου, τὴν ὁποίαν κανεὶς σοφὸς δὲν κατώρθωσε μέχρι σήμερον ν' ἀνακαλύψῃ.

Ὅριστε τώρα αὐτὴ, ἡ σπουργιτομάνα. Διὰ νὰ διδάξῃ τὰ μυστικά της πεητικῆς ἀρχίζει νὰ γίνεται μωρό. Προσγειώνεται. Ἐπειτα μ' ἓνα ἀδέξιον, πρωτόγονον πέταγμα, ὥσάν τοῦ παιδιοῦ της, ἀπὸ τὸ ἔδαφος, ὑψώνεται καὶ σκαρφαλώνει ἀμέσως εἰς μίαν προεξοχὴν τῆς μάnderας. Κάνει τέσσαρες φορὲς αὐτὸ τὸ ἴδιον πρᾶγμα, μέχρις ὅτου πείσῃ τὸ μικρὸ της νὰ τὴν μιμηθῇ. Καὶ ἔτσι, μὲ μικρὰς-μικρὰς πτήσεις, ἀπὸ προεξοχῆς εἰς προεξοχὴν καὶ ἀπὸ στηρίγματος εἰς στηρίγμα ἀπομακρύνονται ὁλονὲν καὶ χάνονται εἰς τὸν θαύδαλον* τῶν στεγῶν.

Στὸ καλὸ ! Ἰερὰ, εὐλογημένη δυάς, μητέρα καὶ παιδιοῦ, εἰσθε τὸ σύμβολον τῆς ἀφιλοκερδοῦς ἀγάπης, καὶ ὁ πρῶτος κρίκος, τὸ θεμέλιον τῆς δημιουργίας.

1922.

4. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ ΔΙΗΓΗΜΑΤΙΚΑΙ

Α) ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ

Τὸ Πηλίον.

Ἑμμ. Λυκοῦδη.

Ὅταν, ἀντικρύζοντες τὸν Παγασητικόν, προσδλέπετε τὰς μεσημβρινὰς κλιτὺς τοῦ Πηλίου, μέχρις αὐτῆς τῆς κορυφῆς, παρ' ὅλον τὸ ἔκπληκτον τοῦ θεάματος, παρ' ὅλην τὴν θαυμασίαν ἀρμονίαν τῶν χρωμάτων καὶ τῆς χλωρίδος* τὴν ἄσπτον θαψίλειαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας, ὡς ἐντὸς εὐρυτάτου πλαισίου, διορατὲ τὰς εἰκόνας τῶν μα-

γευτικῶν αὐτοῦ κωμοπόλεων, τὸν Ἄνω Βόλον, τὴν Πορταριάν, τὴν Μακρυνίτζαν, λίαν ἀτελῶς ἀντιλαμβάνεσθε καὶ τοῦ ὕψους τοῦ ὅρους καὶ τοῦ μεγαλείου του.

Ἐνθ' ὁλέπετέ τι ἐξόχως ἀσύνηθες, τῶν ὀφθαλμῶν χάριμα ἀνέκφραστον, ἐν τούτοις, φειδωλὸν τὸ Πήλιον, μόνον πενιχρὰν μερίδα τῶν καλλονῶν του σὰς ἀποκαλύπτει. Πρὸ παντός, ἐνθ' σὰς ἐπιδεικνύει τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ κορυφήν, ἐν τούτοις σὰς ἀποκρύπτει τὸ ὕψος του. Ὁφθαλμαπάτη, τὴν ὁποίαν παρετήρησα πάντοτε ἐφ' ὅλων τῶν ὁρέων, τῶν ὁποίων ἢ πρὸς τὰ ἄνω κλίσεις ἄρχειται ἀμέσως ἢ σχεδὸν ἀμέσως ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Τῷ ὄντι ἀπὸ τοῦ λιμένος τοῦ Βόλου τὸ Πήλιον παρ' ὅλον τὸ ἐκ 1630 μέτρων ἢ 5000 ποδῶν περίπου ὕψος του φαίνεται ταπεινότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὑμηττοῦ*, θεωμένου ἀπὸ τοῦ Ζαππεῖου*. Καὶ ὅμως, ἐὰν ἡ ἀποτυχία τῶν Γυγάντων, τοῦ νὰ ἐκριζώσουν τὸ Πήλιον καὶ ἐπιθέσουν τοῦτο ἐπὶ τῆς Ὀσσης πρὸς ἐκπολιόρκεσιν τοῦ Ὀλύμπου δὲν ἀπεθάρρυνε πάντα ἄνθρωπον ἀπὸ τοιαῦτα ἐγχειρήματα, καὶ ἤθελεν ἐπιχειρήσει οὗτος, ἀποσπῶν τὸν Ὑμηττὸν ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς του, νὰ τὸν ἐνθρονίσῃ εἰς τὰς Παγασάς, μόλις ἡ κορυφή του θὰ ὑπερέβαινε τὴν Πορταριάν.

Τὸ Πήλιον, τὸ ἀπαράμιλλον ὅρος μὲ τὰ εἴκοσι τέσσαρα χωριά του, ὅπως μετριοφρόνως καλοῦνται καὶ θαυμάσαι κωμοπόλεις, εἰς τὰς ὁποίας συναντᾶται φιλεργίαν, πολιτισμόν, ἡμερότητα, πρόδοον, τὴν ὁποίαν οὐδαμῶς ἀλλαγῶς τῆς ἀγροτικῆς Ἑλλάδος θὰ συναντήσητε, μόνον ὅταν διαδῆτε τὰς διασφάγας του καὶ τὰς φάραγγας του, μόνον ὅταν ἀναρριχηθῆτε εἰς τὰς κλιτῆς του καὶ πατήσητε τὴν ὑψικάρηνον κορυφήν του, τότε μόνον ἀποκαλύπτει πληρὴς πρὸ τοῦ ἀφώνου θαυμασμοῦ ὑμῶν τὸ ἀνέκφραστον αὐτοῦ μεγαλεῖον.

Τὴν κορυφήν ταύτην ἡδύτχησα νὰ πατήσω εἰς διήμερον ἐκδρομὴν ἀνὰ τὸ Πήλιον ἐν συνοδείᾳ φίλων Πηλιορειτῶν. Ἀνήλθομεν δὲ οὐχὶ διὰ Πορταριάς ἢ Μακρυνίτζης, ἐπιφυλάξαντες τὸ δρομολόγιον τοῦτο διὰ τὴν κάθοδον, ἀλλὰ διὰ πλαγίου δρομολογίου, ἀσυγκρίτως πλουσιωτέρου εἰς ἐντυπώσεις. Διότι, ἀκολουθήσαντες τὴν μαγευτικὴν μέχρις Ἀγριάς παραλίαν, ἀπ' ἐκαὶ ἀνήλθομεν εἰς Δράκιαν, καί, διανυκτερεύσαντες ἐν καταυλισμῷ παρὰ τὸ Χάνι τῆς Σουδάλας περὶ τὰ 500 μέτρα κάτωθεν τῆς ἀνωτάτης κορυφῆς, ἀνήλθομεν εἰς ταύτην περὶ τὴν τρίτην πρωΐνην ὥραν, ὅταν ἤδη ἡ

Ἐφροδίτῃ ἀνεδύετο ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ σκοτεινοῦ ἐρίζοντος.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐκδρομὴ αὕτη ἐγένετο ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ὅταν τὰ κυνικά καύματα ἦσαν εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς κυριαρχίας των, καὶ οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι τῶν πεδιάδων ἐτήκοντο καὶ ἀνελύοντο ὑπὸ θερμοκρασίαν 35 βαθμῶν. Ἄλλ' ἡμεῖς πολὺ ταχέως ἀπεξενώθημεν εὐτυχῶς τῆς ἥκιστα ἐπεράστου ταύτης θαλπωρῆς, εὐθύς ὥς οἱ ἡμίονοι ἡμῶν, καταλιπόντες τὴν Ἀγρίαν, ἀκροβάται ἐκ φύσεως καὶ ἐκ παραδόσεως, ἤρχισαν νὰ πατοῦν τὴν ἀνάντη. Ἡ ἀναρρίχῃσι εἶναι τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἡμίονου, ἰδίως τῶν νευρωδῶν ἡμίονων τοῦ Πηλίου, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἀναγκάζονται νὰ βαδίζουσιν εἰς τὴν πεδιάδα, ἀφήνουν τὴν κεφαλὴν των νὰ πίπτῃ πρὸς τὴν γῆν, ὑπὸ τὸ κράτος ἀνεκφράστου ἀνίας καὶ μελαγχολίας

Ἡ πρὸς τὴν Δράκιαν ἀνοδος τοῦ ὄρους διήρκεσε περὶ τὰς τρεῖς ὥρας. Ἡ ἀναρρίχῃσι αὕτη ἡδύνατο βεβαίως νὰ γίνῃ ταχύτερα. Ἄλλ' ἐν ταιαύτῃ πορείᾳ εἶναι τις ἀπληστος τῶν ἐντυπώσεων, αἵτινες ἐναλλάσσουσιν μορφὴν μὲ ἀπέραντον ὀπτικὸν κύκλον.

Ἐδῶ κατέρχεται τις θαυτάτην χαράδραν, ἀνήλιον, σύσκιον, ὑπὸ τὴν ἀγρίαν ἀρμονίαν καταρρακτῶν, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα ἀφρίζουσιν ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων καὶ ἐπὶ τῶν βράχων τῶν θρυοσκεπάστων, ἐλίσσόμενα, διασπώμενα, παταγοῦντα. Παρέκει φθάνει εἰς λόχμην θαθύσκιον, τὴν ὁποίαν μετὰ κόπου διαπεροῦν ἀμυδραὶ ἡλικαὶ ἀκτῖνες καὶ μέχρι τοῦ βάθους τῆς ὁπίας ὁ ἀνεμος, ὅστις πρὸ ὀλίγου μᾶς ἐμάστιζεν ἐπὶ τῶν δειράδων, δὲν φθάνει οὐδ' ὥς ἐκπνέουσα αὔρα . . . Διότι πυκνοὺς σχηματίζουν θόλους αἱ πλάτανοι, θόλους πρασίνοους, ἀδιαπεράστους ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καὶ ἀναρριχῶνται ἐπ' αὐτῶν ἀκάματοι καὶ τὰς ἐναγκαλιζόνται καὶ συμπλέκονται καὶ σχηματίζουν τόξα καὶ διασταυροῦνται καὶ μεταπηδοῦν ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον ἢ αἰωροῦνται ἡρτημένοι κισσοὶ καὶ ἀγριάμπελοι καὶ παντὸς εἶδους κληματίδες καὶ περιπλοκάδες. Καὶ κύκλῳ ἡμῶν φίλυδρα φυτά, χνοώδη, μὲ ὅλας τὰς παραλλαγὰς τοῦ πρασίνοου, ἐπιστεφόμενα ἀπὸ ποικίλα ἀνθη, τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτον συνήντων, δέχονται τὰ ἐφήμερα φιλήματα τῶν χρυσαλλίδων καὶ τῶν ὕμενοπτέρων μὲ τὰς βελουδίνας, τὰς χρυσιζούσας πτέρυγας. Ὁ τέτιξ, ὁ προσφιλὴς τοῦ Ἀνακρέοντος* αἰιδός, «θέρεος γλυκὺς προφήτης δεινδρέων ἐπ' ἄκρων», ψάλλει ἀκούρατος τὸν ὕμνον τοῦ θερινοῦ θάλλπου. Οὔτε τῆς ἀηδόνος ὅμως, οὔτε οὐ-

θενός ἄλλου πτηνοῦ ἠκούσαμεν τὸ κελάδημα. Δὲν γνωρίζω δια-
τί ἀπουσιάζουν τὰ κελαδιστικά ἀπὸ τῆς ὑψηλᾶς ζώνης τοῦ ὠραίου
Πηλίου.

Ἄλλὰ πόσον ποικίλλει ἡ ἀναρρίχσις τοῦ Πηλίου! Πόσον
ραγδαίαι ὑπαμείδονται αἱ σκηνογραφίαι! Ἐνθ' εὕρισκεσθε ὑπὸ
τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐντυπώσεων τῆς ἀπολύτου ἐρημίας καὶ τῆς σιγῆς
καὶ ἀφήνετε πλάνητα τὸν νοῦν νὰ μεταπηδᾷ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν
σκέψεων, τῆς ὁποίας φέρει ἡ μόνωσις, ἀφυπνίζεσθε αἰφνης ἀπὸ
μίαν ἀνέκφραστον ἀρμονίαν φαιδρότητος καὶ ζωῆς· κωδωνίσκοι
ἡμιόνων, γέλωτες, ἄσματα φαιδρά, λάλος φλυαρία τῆς νεότητος
πλήττουν αἰφνης τὰ ὦτά σας. Συνδδεῖται ὁλόκληροι ταξιδιωτῶν τῶν
διαφόρων χωρίων ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης Ζαγοράς μέχρι Δράκκας δια-
σταυροῦνται πλειστάκις μεθ' ὁμῶν ἀπροόπτως εἰς τὰ ἀτελεύτητα
ζίγ- ζιγ* τῆς μακρᾶς ἐπὶ τοῦ Πηλίου πορείας. Καὶ ἐνθ' ἐπὶ μακρὸν
δὲν βλέπετε εἰ μὴ πράσινον θόλον ἄνωθεν ὁμῶν, αἰφνης εἰς μίαν
στιγμὴν ἀνόδου ἐπὶ τῶν δευράδων ἐξελίσσεται ἐνώπιον ὁμῶν ἀπο-
τόμως εὐρύτατον τὸ πανόραμα τῶν ἀνεκφράστου κάλλους παρα-
λίῳ τοῦ Παγασητικοῦ, αἱ ἀνατολικαὶ ἄκται τοῦ Πηλίου, ἡ «ἄξενος
ἄκτις» τοῦ Εὐριπίδου μετὰ τὴν Σηπιάδα ἄκραν, ἡ ὁποία τόσον ἐδι-
κάωσε τὴν προσωυμίαν τῆς εἰς θάρος τοῦ Περσικοῦ στόλου, καὶ
αἱ ἡλίδατοι* ἀνατολικάι πλευραὶ μετὰ τὰ χωρία τὰ πάγκαλα, λευκά-
ζοντα ἐν μέσῳ τῶν βαθυπρασίνων κλιτύων παρέκει ἡ Εὐβοία, αἱ
Σποράδες πᾶσαι ὡς παροψίδες ἐπὶ τῆς ἀπεράντου κυανῆς τραπέζης
τῆς θαλάσσης.

Ἄλλ' ἡ εἰκὼν αὕτη ἐξαφνίζεται ἄφ' ὁμῶν, εὐθὺς ὡς ἀντικρύ-
σῃτε νέαν χαράδραν, νέας τοῦ ὄρους κυμάνσεις, αἱ ὁποῖαι σὰς ἀναγκά-
ζουν νὰ κατέλθῃτε ἐκατοντάδας μέτρων εἰς τὰ βάθη ἀνηλίων
φαράγγων.

Ἄλλὰ πάντοτε κερδίζετε εἰς ἄνοδον καὶ εἰς ἐκάστην ἔξοδον
ἀπὸ τῶν φαράγγων ἡ εὐρυνσις τῆς πρὸ ὁμῶν εἰκόνης σὰς εἰδο-
ποιεῖ ὅτι εἰσθε τώρα πολὺ ὑψηλότερον. Ἄλλως μαρτυρεῖ τοῦτο
καὶ ἡ ἐναλλαγὴ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους χλωρίδος. Ἀπὸ πολλοῦ διήλ-
θετε τὴν ζώνην τῶν ὀπωροφόρων δένδρων, δασῶν ἀτελευτήτων,
τὰ ὁποῖα ἐφύτευsen εἰς τὰ κατώτερα τοῦ Πηλίου κρᾶσπεδα τῶν
Πηλιοραιτῶν ἡ ἀπαράμιλλος φιλοπονία. Καταλείπετε καὶ τοὺς
ἐλαιῶνας τοὺς σφριγηλοὺς, μετὰ τοὺς τεφροπρασίνοὺς κλάδους τοῦ
ἱεροῦ δένδρου τῆς παρθένου θεοῦ. Ἦδη βαίνετε ἐν τῇ μέσῳ κρα-
ταίᾳ αὐτομάτου ἐλαστήσεως· παντοειδεῖς θάμνοι καὶ δένδρα, ὧν

κυριαρχούν πυκνά δξυῶν δάση, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων παφλάζουν κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν κρυστάλλινα ρεύματα, καθιστοῦν δυσχερῇ καὶ ἐπίπονον τὴν ἀνοδὸν.

Ἀλλὰ τώρα ἐφθάσαμεν τὴν Δράκιαν, τὴν ὠραίαν καὶ φιλόξενον κωμόπολιν, ἥτις τόσον πολιτισμόν, τόσην πρόοδον καὶ τόσην εὐμάρειαν συγκεντρώνει ἐκεῖ ἐπάνω.

Μετὰ δίωρον ἀνάπαυσιν ἤρχισε καὶ πάλιν ἡ ἀναρρίχσις.

Νῦν καὶ ἡ Δράκια ἀπλοῦται κάτωθεν ἡμῶν ἐντὸς τοῦ πρασίνου πλαισίου τῆς μετὰς ὑψηλᾶς στέγας τῆς, τὰς θαυτοτέρους, ὡς ὅλων τῶν ὑψηλῶν χωρίων τοῦ Πηλίου. Διότι, ἀντὶ κεράμων, οὐς θὰ συνήρπαζον ὡς πτίλα οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι τοῦ Πηλίου, ἕνεκα τῶν ὁποίων «εἰνὸσίφυλλον»* τὸ ἀπεκάλεσεν ὁ Ὅμηρος, οἱ Πηλιορεῖται στεγάζουν τὰς οἰκίας των μετὰ θαυτάτας πλάκας σχιστολίθου χρώματος λάδας καὶ δίδουν εἰς τὰς στέγας αὐτῶν τὸ δξὺ σχῆμα ἐλβετικῶν οἰκιῶν, διὰ νὰ μὴ καταχωσθοῦν ὑπὸ τὸ βάρος τῶν πυκνῶν χιόνων.

Μετὰ πορείαν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸ χάνι τῆς Σουδάλας, πρὸ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἐκ Βόλου εἰς Ζαγοράν ὁδός.

Ἦτο ἤδη νύξ· ἡπλώσαμεν ἐν ὑπαίθρῳ πτέριδας ἀφθόνους καὶ κλάδους πυκνοὺς δξυῶν. Οἱ ἡμίονοι ἀφέθησαν ἐλεύθεροι εἰς τὴν ρέμβην των. Ἀνήθησαν αἱ πυραὶ καὶ ἐπὶ πυραμίδων ἐκ κλάδων ἀνηρτήσαμεν τοὺς φανούς μας. Μετ' ὀλίγον οἱ ὁδοῖοι μετὰ τὰ σουδάλαια τοῦ ἐριφίου ἀνέδιδον πυκνὸν καπνὸν ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης δευράδος τοῦ ὕληεντος ὄρους, διότι ἤμεθα ἤδη εἰς ὕψος 1100 μέτρων.

Θὰ ἦτο πανήγυρις δι' ἓνα Ρέμπραντ* ἡ σκηνογραφία ἐκείνη. Αἱ ἀπότομοι φωτοσκιᾶσεις ὑπὸ τὸ φῶς τῶν πυρῶν, τῶν δένδρων, τῶν μορφῶν τῶν ἐστιωμένων, τῶν ἡμιόνων, τῶν ἀποσκευῶν, προσέδιδον εἰς τὴν εἰκόνα ὅλην ὅψιν φανταστικὴν.

Ἀλλ' ἤλθεν ἡ στιγμὴ ὀλιγοῦρου ἀναπαύσεως. «Ἄκρα σιωπὴ», ὡς λέγουν τὰ ναυτικὰ παραγγέλματα. Μολονότι δὲ ἤμεθα πάντες καταπεπονημένοι, ὁ ὕπνος κατέστη ἀδύνατος καὶ ἐκ τοῦ φέδου μήπως δὲν προλάβωμεν νὰ διανύσωμεν πρὸ τῆς αὐγῆς τὴν ὑπολειπομένην πορείαν μιᾶς ὥρας μέχρι τῆς κορυφῆς, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ φύχους τοῦ ὑπερβολικοῦ. Ἦτο τῷ ὄντι τοιοῦτο τὸ ψῆχος, ὥστε τὸ παγερὸν ὕδωρ ἐρροφῶμεν κατὰ δόσεις ὡς καφέν. Παρ' ὅλα

δὲ τὰ θαρύτατα σκεπάσματα, τὰ ὅποια εἶχον μεταφέρει τέσσαρες ἡμίονοι, καὶ τὰς ἀπαύστως ριπιζομένας πυράς, κυριολεκτικῶς ἐτρέμομεν καθ' ὅλην τὴν νύκτα ὑπὸ θερμοκρασίαν 8 βαθμῶν, ἐνῶ ὁ Βόλος κάτω ἡμῶν, εἰς βάθος 1100 μέτρων, ἐκκίετο καὶ ἐπυρακτοῦτο ὑπὸ τὴν ἀσφυκτικὴν ἐπίδρασιν τῶν καυμάτων τοῦ Ἰουλίου. Μόνον οἱ ὀρειβάται, οἱ πάσης χώρας Ἀλπινισταὶ δύνανται νὰ ἐννοήσουν τὸ ἐλκυστικὸν θέληγτρον τῶν ἀντιθέσεων τούτων.

Εἶναι ἤδη ἡ δευτέρα ὥρα τῆς πρωῒας, ὅτε ἀρχεται ἡ πρὸς τὴν κορυφὴν ἐκκίνησις. Ἡ ἀνυπομονησία ἡμῶν καὶ ὁ φόβος μὴ ροδίσῃ ἡ ἀνατολὴ πρὶν φθάσωμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς μᾶς ἔκαμε νὰ ἐκκινήσωμεν προώρως. Διότι ἤδη ἀπὸ τῆς τρίτης πρωῒνης ὥρας ἐπατοῦμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὑπερηφάνως ἐπερειδόμενοι ἐπὶ τῆς πελωρίας πυραμίδος, τὴν ὁποίαν εἶχε στήσει ἐκεῖ ἐπάνω ἡ χαρτογραφικὴ ἀποστολὴ.

Ἡ νύξ ἦτο ἀκόμη θαυμάτιη καὶ μόνη προάγγελος τῆς Ἡοῦς ἀνεπάλλετο ἤδη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ ὀρίζοντος ἡ Ἀφροδίτη μὲ τὰς γλυκεράς αὐτῆς ἀκτῖνας.

Τὸ ψῦχος ἦτο ἀφόρητον· ἐζητήσαμεν καταφύγιον κάτω τοῦ βράχου τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς, παρὰ τὸ κλειστὸν ἦδη ἐκ καταπεσόντων ὀγκολίθων στόμιον σπηλαίου. Ἔχει μεγάλην ἱστορίαν τὸ σπήλαιον τοῦτο. Ἡ παράδοσις θέλει τοῦτο κατοικίαν τοῦ Κενταύρου Χείρωνος, τοῦ σοφοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς Θετιδος καὶ τοῦ Πηλέως. Ἐντὸς αὐτοῦ φαίνεται ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Πηλιορείτης ἥρωας τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ὁ θεῖος Ἀχιλλεύς. Ἐκεῖ ὁ παιδαγωγός του τὸν ἀνέθρεψεν ὄχι μὲ γαλακτικῶδες ἄλευρον, ἀλλὰ δίδων εἰς αὐτὸν νὰ μαστᾷ ἅμα τῇ ὀδοντοφυῖᾳ κρέατα λεόντων καὶ κάπρων.

Ἄλλ' ἤδη νομίζομεν ὅτι ἀρχίζει νὰ ὑποφώσκη ἡ Ἡώς. Λέγω νομίζομεν, διότι οἱ παριστῶντες τὴν ἐμφάνισιν τοῦ λυκαυγοῦς, ὡς μίαν ἐξαπίνης ἐρυθροπυράκτωσιν τοῦ ὀρίζοντος πρὸς ἀνατολάς, οἱ ζωγραφίζοντες οὕτω τὴν αἰφνιδίαν εἰσβολὴν τῆς Ἡοῦς, εἶδον βεβαίως τὴν χαραυγὴν οὐχὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων, ἀλλὰ τῇ βοήθειᾳ τῆς φαντασίας των. Εἶναι βραδύ, πολὺ βραδύ τὸ ἔρμα τῆς Ἡοῦς . . .

Ναὶ. Κατ' ἀρχὰς εἶναι τόσον ἀσθενές, τόσον ἀόριστον, τόσον ἀμφίβολον τοῦ λυκαυγοῦς τὸ φῶς, ὥστε δὲν τὸ βλέπει τις, ἀλλὰ

τὸ πραιοθάναται, τὸ μαντεύει. Μόλις διαφαίνεται ὡς ἑλαφρὰ ροδίνῃ ὀμίχλῃ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕπνου τοῦ θαυτάτου, τῆς νάρκης τῆς φύσεως. Τὴν βλέπομεν ὄρθοι ἐπὶ τῶν βράχων τὴν χαρραυγὴν μᾶλλον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως, διότι γνωρίζομεν ὅτι ἔρχεται, διότι ποθοῦμεν τὴν ἐμφάνισίν της. Οὕτως ἐμφανίζονται καὶ αἱ μεγάλοι ἀλήθειαι εἰς τινὰς ψυχάς, πρὶν λάμπουν ἐνώπιον τοῦ κόσμου. Οὕτω καὶ οἱ μάγοι, ὑπὸ τὸ ὑποτρέμον φῶς τοῦ ἀστέρος διείδον τοῦ χριστιανισμοῦ τὸν φωτεινὸν ὀρίζοντα.

Ἄλλ' ἤδη πορφυροῦται ὁ ὀρίζων ἄνωθεν τῆς πρὸ τῆς Χαλκιδικῆς θαλάσσης. Ὁ φωτεινὸς δίσκος, ἐρυθρὸς, ἀλαμπής ἐτι, προβάλλει ἀπὸ τοῦ ἀκυμάντου πελάγους. Ἄλλὰ πόσον βραδέως, πόσον δυσχερῶς εἰσδέχεται τὸ φῶς ἡ φύσις. Ἐνῷ ἤδη αἱ πρῶται ἀκτίνες τοῦ φιλοῦν τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰς τεφρὰς τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγράφων, βραδέως ἄτονος ἰόχρους ἄχνη φωτὸς περιβάλλει τὰς ἀνωτάτας αὐτῶν κλιτῆς. Κάτω δέ, πολὺ-πολὺ κάτω ἡμῶν, ὁ Βόλος κοιμᾶται ἀκόμη σχεδὸν ἐντὸς ἀπολύτου σκότους καὶ τὰ πλοῖα τοῦ λιμένος του, κήτη ὑπνώττοντα ἀκόμη, ἔχουν ἀνημμένους καὶ λάμποντας ἐτι τοὺς φανούς των.

Ἦδη ἐκυριάρχησε τὸ φῶς πανταχοῦ. Καὶ ἀπολαύω ἀπλήστως τοῦ ἀνεκφράστου θεάματος, σχεδὸν μετὰ συναισθήματος ὀδύνης, διότι αἰσθάνομαι πόσον βραχεῖα θὰ εἶναι ἡ διάρκεια τῶν θείων τούτων στιγμῶν.

Προσδύω πρὸς βορρᾶν τὰς ὑπερηφάνους, τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐνδιαιτήματος τῶν προγονικῶν θεῶν. Χθαμαλώτερον αὐτοῦ ἢ Ὅσσα φαίνεται ταπεινὸς τοῦ Ὀλύμπου προσκυνητῆς καὶ δοῦλος. Βλέπω πλαγιώτερον τὴν κυματῶδη σειρὰν τῶν παλαιῶν ἡμῶν ὀρίων, λοφοσειρὰν ξένην ἡμῖν πλέον, διότι τὸ 1897, τὸ τρομερόν, ἀλλὰ καὶ ἐπαίσχυντον ἔτος, μᾶς κατεδίδασεν εἰς τὴν πεδιάδα. Δυσμῆθεν ἡ Πίνδος ἐνοῦται μὲ τὴν μακρὰν ὄροσειρὰν τῶν Ἀγράφων. Πρὸς νότον ἡμῶν ἀπλοῦται ἡ Ὀθρυς, ὅπισθεν αὐτῆς διαφαίνεται ἡ Οἶτη καὶ ὁ Τυμφρηστὸς καὶ ἀπώτερον νεφελώδης καὶ μὲ ἀτόνους χρωματισμοὺς ὁ Παρνασσός. Κάτω ἡμῶν αὐχμηρὰ ἤδη, τεφρὰ ἡ ἀτέρμων θεσσαλικὴ πεδιάς, μὲ τὰ ἀργυρολαμπῆ κάτοπτρα τῶν λιμνῶν της. Νοτιοανατολικῶς εἰς τὴν λευκοκύανον λεκάνην, αἱ Σποράδες, τῆς Φθιώτιδος αἱ ἀκταὶ καὶ τῆς Εὐβοίας τὰ βορειότερα. Ἀνατολικῶς κλεῖει τὸν ὀρίζοντα ἀτέρμων ἡ θάλασσα, ἐνῷ ὀλίγον ὕψη-

λότερον διαφαίνονται τῆς Χαλκιδικῆς αἱ ἄκται καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ Ἄθω.

Ἐκεῖ ἐπάνω, ὅπου τανυσίπτερος φθάνει ὁ ἀετός, εὐτυχεῖ νὰ συρθῇ ἐνίοτε καὶ ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἐκεῖθεν τίποτε δὲν ἔχει νὰ φθονήσῃ τοῦ ἀετοῦ, τὸ ἀνθρώπινον βλέμμα. Καθηλώνει ἡ γοητεία τοῦ ἀπεριγράπτου τούτου πανοράματος. Τὸ βλέμμα θυσιζόμενον ἰδίως εἰς τὸ ἀχανὲς πέλαγος ἐμφυτεύει εἰς τὴν ψυχὴν πόθους ἀορίστους, τὴν νοσταλγίαν τοῦ ἀγνώστου, ἔφασιν ἀκατανίκητον πρὸς πλάνητας περιοδείας. Ὅταν βλέπῃ τις τόσα, διψᾷ πλειότερον νὰ γνωρίσῃ ὅσα ἀποκρύπτει τοῦ ὀρίζοντος ἡ ἀχλύς. Ἦδη ἐννοῶ διατί ἀπὸ τῶν κορυφῶν τούτων ὁ Ἰάσων ἐπόθησεν ἀγνώστους ἀκτᾶς, διατί ἀπὸ τῶν δασῶν τοῦ Πηλίου ἐναυπηγῆθη ἡ Ἀργώ. Βεβαίως τὸ χρυσοῦν δέρας δὲν ἦτο παρὰ ἡ χρυσὴ χώρα τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ἐνέμων, τὴν ὁποίαν βλέπον οἱ Ἀργοναῦται πέραν τοῦ ὀρίζοντος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας.

Ἄλλ' ἀνάγκη νὰ κατέλθωμεν. Αἱ πανευδαίμονες στιγμαὶ ρέουν καὶ αὐταὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς καὶ αἱ πικραὶ καὶ ἀναιραί.

Ἀκολουθοῦμεν εἰς τὴν κάθοδον ἄλλας ἀτραπούς, ἐστραμμένοι πρὸς ἀνατολὰς καὶ βλέποντες βορειοανατολικῶς τὴν χαριτωμένην Ζαγοράν, λουομένην εἰς λουτρὸν πρασίνης θαλάσσης.

Ἄλλη ἐδῶ χλωρίς, ἄλλα φυτά. Ἀπαντῶ καὶ φυτὰ τῆς ἀττικής χλωρίδος, ἀλλ' ἐδῶ κάλυκας ἔτι, μήπω διανοιξάσας τὰ πέταλά των εἰς τῶν χρυσαλλίδων καὶ τῶν μελισσῶν τὰ φιλήματα, ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ἐνῷ ἐν Ἀττικῇ ἔχουν παρακμάσει ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου. Ἄλλ' ὁ Ἰούλιος εἶναι τὸ ἔαρ τῆς ζώνης ταύτης τοῦ Πηλίου.

Ἐκαστον θῆμα παρουσιάζει καὶ μίαν νέαν ἐκπληξιν, διότι τὸ Πήλιον εἶναι πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ χάριμα ἐνὸς βοτανικοῦ.

Μεταξὺ τῶν χαραδρῶν τῶν γυμνῶν θράχων τῆς κορυφῆς ἐδρέπομεν τὸ ἀρωματικὸν ἐγγώριον τέιον καὶ ἄνθη ἀμυράντων κίτρινα, ροδόχροα, θαυκυάνα, τὰ ἄνθη τὰ ἐκ γενετῆς ξηρὰ καὶ νεκρά, τὰ τόσον ἀρμονιζόμενα πρὸς τὴν διακόσμησιν τῶν τάφων. Ἀλλὰ δὲν εἴχομεν κατέλθαι διακόσια μέτρα καὶ ἐν τούτοις εἶχον ἀρχίσει εἰς τὸ τεράστιον ἐκαίνο ὕψος νὰ ἀναπηδῶν, ἰδίως εἰς τὴν ἀντικρύζουσαν πρὸς τὴν Ζαγοράν πλευράν, κρυσταλλίνοι πηγαί. Καὶ φύονται εἰς τὰς χαράδρας φυτὰ, καὶ κρύπτονται εἰς τὰς

λόχμας ἄνθη, τὰ ὅποια οὐδέποτε ἡ φαντασία δύναται νὰ δημιουργήσῃ, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνθοκομία νὰ τιθασεύσῃ καὶ νὰ καλλιεργήσῃ, ὥς τόσα ἄλλα, διότι ποτὲ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ δώσῃ εἰς τὰ εὐγενῆ, τὰ πάγκαλα ταῦτα δείγματα τῆς χλωρίδος τῆς ἁνῶ ζώνης τοῦ Πηλίου τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς δύνανται νὰ ζήσουν. Ἀς θάλλουν ἐκεῖ κάλλιον ἄγνωστα, παντέρημα· ἃς θνήσκουν, χωρὶς νὰ τὰ θαυμάζῃ ἀνθρώπινον δλέμμα, καὶ ἐνίοτε ἃς δραβεύῃ ἡ θέα των καὶ τὸ ἄρωμά των τὸ ἄδρόν, ὅπως καὶ τὰ ἄνθη τοῦ Παρνασσοῦ, τοῦ Ταϋγέτου, τῆς Πίνδου, τῶν Ἀγρᾶφων, μόνους τοὺς τόσον δυστυχῶς ἐλίγους Ἑλλήνας Ἀλπινιστάς, τοὺς ἀκαμάτους ἀναρριχητάς των ὑψηλῶν κορυφῶν.

Κατὰ τὴν κάθοδον ἡμῶν περὶ τὸ μέσον ὕψος τοῦ Πηλίου ἐν τῷ μέσῳ τάπητος ζωηροτάτου πρασίνου χρωματισμοῦ εἶδομεν ἐγκυττασπαρμένα καὶ θαυμασιῶς ἁρμονιζόμενα πρὸς τὸ πράσινον φόντο ζωηροῦ ἐρυθροῦ χρώματος κορᾶλλια. Ἦσαν φράουλαι, αὐτοφρεΐς, τὰ ἔξοχα, τὰ ἀρωματικώτατα χαμαικέρασα τοῦ Πηλίου. Ἐπὶ ὥρας ἐπεδόθημεν περισυλλέγοντες καὶ καταδροχθίζοντες τὸν ἀπροσδόκητον θροσερὸν καρπὸν. Πεζὴ ἐνασχόλησις θεδαίως μετὰ τόσας αἰθερίους ἐντυπώσεις. Ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ δρέπῃ τις τοὺς ἀρωματικούς τούτους καρπούς, ἄνθη μᾶλλον ἢ καρπούς, εἰς τὰ ὕψη ἐκεῖνα, ὑπὸ τοὺς θόλους τῶν ὀξυῶν καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κελαρύσματος τῶν κρυσταλλίνων ναμᾶτων, δὲν στερεῖται καὶ τοῦτο ποιήσεως.

Ἦδη κάμπομεν δεξιᾷ, διαρκῶς κατερχόμενοι· εὐρισκόμεθα αἰψῆς πρὸ τῆς λεγομένης καλύβης τοῦ Μπασιδέκη, ἀρχαίου ὀχυροῦ σταθμοῦ, ὑπὸ τὸ τόσον μετριόφρον τοῦτο ὄνομα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐφύλασσον ἄλλοτε ἄρματολοι τὴν ἀσφάλειαν τῆς διόδου ταύτης τοῦ Πηλίου.

Ἄλλ' ἐγγίζομεν ἤδη, διαρκῶς κατερχόμενοι, τὴν κατωκημένην ζώνην. Τὰ χωρία τοῦ Πηλίου τὰ πολιτισμένα, τὰ φιλόξενα, τὰ πλούσια ἐκ τῆς ἀπαραιμήλου φιλεργίας τῶν κατοίκων των, ἐκτείνονται κάτωθι ἡμῶν, καθ' ὅλας τοῦ ὀρίζοντος τὰς διευθύνσεις.

Ἄλλ' ἐγὼ προτιμῶ νὰ κλείσω τὰς ἐντυπώσεις τῆς ἀλησιμονήτου ἐκεῖνης ἐκδρομῆς ἐνόςῳ εἵμεθα ἀκόμη ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐρήμου, τῆς ἀγρίας τοῦ Πηλίου ζώνης, ὅπου νομίζω ὅτι ἡ αὖρα τοῦ περικαλλοῦς ὅρου, διὰ μέσου τῶν μυστηριωδῶν δασῶν, φέρει ἀκόμη τὸν φαίδρον θόρυδον τῆς θείας τελετουργίας τῶν γάμων τῆς Θετίδος καὶ τοῦ Πηλέως· ἐνόςῳ διασχίζομεν ἔτι τὰς χαράδρας,

τάς ὁποίας διεσκέλιζεν ἄλλοτε ἔφηβος ὁ ὠκύπους ἦρωες τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν, καί εἰς τῶν τὰς λόχμας ὁ μυθικός αὐτοῦ παιδαγωγός, ὁ Κένταυρος Χείρων, «μάχα λεόντεσσιν ἀγροτέροις ἔπρασσε φόνον κάρους ἐνείρων*».

1909.

Ὁ Ἀθωνάζ.

Ἀλεξάνδρου Μωραΐίτου.

Ὅταν ποτέ, περιηγούμενος τὸ Ἅγιον Ὄρος, διέβαινον, ταπεινὸς προσκυνητής, ἀπὸ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον, συχνὰ ὁ ἄνεμος τῆς χερσονήσου, ὁ ἡγιασμένος ἀπὸ τὰ τόσα καίόμενα θυμιάματα τῶν προσευχῶν, διανοίγων τῶν πυκνοφύλλων καστανεῶν τοὺς κλάδους, μοῦ ἀπεκάλυπτε μίαν τριγωνικὴν κορυφήν, ὡς ἀσκητοῦ πολιοῦ κεφαλὴν προσευχομένου ἐγγὺς τῶν νεφῶν, ἕνα κῶνον πέτρινον, ὅστις σὰν γὰ μ' ἐκοίταζε, καὶ σὰν γὰ μὲ συνώδευε, πανταχοῦ παρῶν, μὲ τὸ τεφρὸν ἐκείνο μέτωπόν.

Κατ' ἀρχὰς ἡσθάνομην ἀναφρικίασιν φόβου καὶ περιδεῆς ἀπέστρεφον ἀλλαχοῦ τὸ βλέμμα, κλίνων τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὰ μαῦρα ἔλατα τοῦ ξηροποταμινοῦ* δάσους. Ἀλλ' ἐν τῇ παρακαμπτῇ τῆς ὁδοῦ, πάλιν, ἰδοὺ ἐνώπιόν μου ὁ πέτρινος ἀσκητής, μὲ τὴν μολυβδίνην ἐκείνην ὄψιν του, ἱλαρῶς προσμειδῶν μοι ἀπὸ τοῦ κρημνώδους τοῦ ὕψους: ἄλλοτε ὡς νεφέλη καὶ ἄλλοτε ὡς πέτρα αἰωρουμένη. Κι' ἔκυπτον τὴν κεφαλὴν ἀναμένων κάτι τι γὰ πέσῃ ἐπ' ἐμοῦ.

Ἀλλ' ἔπειτα τόσον τὸν ἐσυνήθισα, ὥστε τὸν ἐθεώρουν πλέον ὡς συνοδοιπὸρον μου καὶ συμπροσκυνητὴν μου. Ὅπου καὶ ἂν ἦμην, ὁ φαλακρὸς γέρων πάντοτε ἐμπρὸς μου. Ἐν ὁδῷ θαδίζοντα μὲ παρηκολούθει. Εἰς τὰς ξυλίνους ἀπλωταριάς* τῶν μονῶν καθήμενον, μ' ἐσυντρόφευεν. Ἐν θαλάσῃ παραπλέοντα τὴν ἀπότομον ἀκτὴν, μὲ κατεῴδωνεν. Εἰς τὸν ὕπνον μου μ' ἐσκέπαζε. Καὶ ἔταν, ἀφυπνιζόμενος, ἐπήγαινα γὰ νιφθῶ εἰς τὴν βρύσιν τὴν κρύαν, τὸν ἐδλεπον πρῶτον-πρῶτον, ὡς ἄγγελον νεφελοσκέπαστον

τὸν πέτρινον σύντροφόν μου. Ἐδγαῖνον εἶτα ἀπὸ τὸν λεμονεῶνα τῶν Ἰβήρων* εἰς τοὺς ἀμπελῶνας, πέραν εἰς τοὺς Πέντε Μάρτυρας*, νὰ ὁ ἐρημίτης ἐνώπιόν μου μὲ τὸ συννεφένιον τοῦ κουκούλιον. Ἀνηρχόμεν ἀπὸ τὰ παντοκρατορινά* κελλία πρὸς τὰς Καρυάς*, μοῦ ἐθώπευε τὸ βλέμμα ἡ στακτερά ὄψις τοῦ. Ἐξετρώπωνον ἀπὸ καμμίαν χαράδραν τοῦ Διονυσίου*, πέραν ἀπὸ τὸν τάφον τοῦ Ἀγίου Νήφωνος, ὅπου κρημνώδης ἡ ἀτραπός, παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ βράχου, ἰδοὺ πάλιν μ' ἐχειραγῶγει ὁ σύντροφός μου ἀπὸ τὰ οὐράνια ὕψη του.

Μίαν ἡμέραν ὅμως, ἡμέραν συννεφώδη καὶ βροχεράν, τὸν ἔχασα τὸν προσφιλῆ συμπροσκυνητήν μου, ἀφανισθέντα μέσα εἰς τὰ πυκνωθέντα νέφη, τὴν ἀγαπημένην του συντροφίαν. Εἰς τὸ ρωσικὸν Σαράι* καθεζόμενος εἶδα τότε ἰσοπεδουμένην ὄλην τὴν χερσονήσον κι' ἐκτεινομένην ὁμαλὴν εἰς ἓν μόνον ὁροπέδιον. Ὁ οὐρανὸς μ' ἐφάνη ὅτι κατήλθε μελύδρινος καὶ βαρὺς πρὸς τὰ κάτω κι' ἔλειψαν ἐν τῷ ἅμα καὶ λόφοι καὶ κράσπεδα τῶν κορυφῶν. Ἐνόμισα πρὸς στιγμὴν ὅτι εὕρισκόμεν εἰς τὸ ὑψηλότερον τῆς χερσονήσου μέρος. Ἀλλ' αἰφνης, μετὰ τὴν ἐκπνοὴν τῆς τρικυμίας, διελύθησαν διωχθέντα ἐδῶ κι' ἐκεῖ τὰ νέφη καὶ ἀνέκυψε πάλιν ἡ ἱερὰ τοῦ Ἄθωνος κορυφή, τεφρὰ καὶ πέτρινος, ὡς ὄψις θυζαντινοῦ Παντοκράτορος ἐξωσμένη γύρω-γύρω τοῦ ἁγίου στήθους τοῦ ἀπὸ φαῖα νεφελώματα, ὡς πυκνωμένου ἐκεῖ λιθονοκαπνοῦ.

Ὁ Ἄθωνας εἶναι αὐτός. Ὁ Ἄθωνας, τὸν ὁποῖον ὁ ἀρχαῖος γλύπτης ἐσχεδιάσεν ποτε νὰ μεταμορφώσῃ εἰς ἀνδριάντα τοῦ μεγάλου Μακεδόνος, βαστάζοντα δύο πόλεις εἰς τὰς δύο τεταμέναις χεῖράς του, ἡ δὲ ὀρθοδοξία μετέβαλε, χαριέστερον, εἰς «Περὶ βόλιον τῆς Παναγίας», καλλιιδενδρον καὶ εὐανθές, ὁπότεν ἀναρίθμηται προσευχαὶ καθ' ἐκάστην ἀναπέμπονται πρὸς τὸν Θεόν, συνοδευόμεναι ἀπὸ τὰ εὐωδέστερα ἄνθη καὶ τὰ θυμιάματα τῶν ἀσκητῶν, ἐν ἁρμονίᾳ γοητευτικῇ καλλικελάδων ἐρημικῶν πτηνῶν καὶ τῶν ὀξυφώνων τῶν μονῶν σημάτων.

Καὶ ὅσοι ἀναδοῦν, μετανοοῦν, καὶ ὅσοι δὲν ἀναδοῦν, πάλιν μετανοοῦν. Οὕτω ζωηρῶς χρωματίζει τὸ κοινὸν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει λόγιον τὸ μεγαλεῖον τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθωνος, ἥτις κυρίως ὑπὸ τοῦ λαοῦ καλεῖται Ἄθωνας.

Δύο χιλιάδων περίπου μέτρων τὸ ὕψος του.

Ἡ ἀνάδασις εἰς αὐτὴν γίνεται ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς,

διότι ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος, πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Παύλου, τὸ μέγα βουνὸν κατέρχεται καθέτως διὰ βαθυτάτων χαραδρῶν, αἵτινες καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἶναι σκεπασμέναι ἀπὸ κρυστάλλωμένας χιόνας.

Πρέπει ἄφ' ἐσπέρας νὰ ἔχῃ βρέξει καὶ τότε, λίαν πρωΐ, ἐπι-
τυγχάνει ἡ ἀνάβασις εἰς τὴν θαυμαστὴν κορυφὴν, ὅτε ἡ ἀτμόσφαι-
ρα εἶναι διαυγὴς καὶ καθαρά, ἀμειβομένων ἀπεριγράφτως τῶν κό-
πων τοῦ προσκυνητοῦ διὰ τοῦ ἐξελισσομένου ἐκεῖθεν μεγαλοπρε-
ποῦς πανοράματος.

Συνήθως ὅμως γίνεται ἡ ἀνάβασις τῇ 6ῃ Αὐγούστου, ὅτε πανη-
γυρίζει τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ναῦσκος.
Τότε ἄφ' ἐσπέρας, ἄφ' ὅλης τῆς χειρσονήσου μοναχοὶ ἀνέρχονται,
βαστάζοντες εἰς χεῖρας, ἀντὶ ράβδου, ἀπὸ ἓν χονδρὸν ξύλον, ἵνα
τὴν νύκτα, ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ, ἀνάψωσι φωτιὰν καὶ θερμανθῶσι διὰ
τὸ ψυχρὸς, τὸ ὅποιον ἐπάνω ἐκεῖ εἶναι λίαν ἐκπαισθητόν, ἰδίως ἐν
αἰφνιδίᾳ μεταβολῇ τοῦ καιροῦ τὰς ἡμέρας ἐκείνας τοῦ Αὐγούστου.

Φθάσαντες εἰς τὴν Κερκισίαν, τὴν ὑδατόρρυτον καὶ χλοερὰν
ἐκείνην κοιλάδα, ὅπου οἱ ἀμπελώνες τῶν κελλίων τοῦ Χατζῆ
Γεωργίου καὶ οἱ καταπράσινοι κήποι μὲ τὰ μικροσκοπικὰ καζανάκια
τοῦ πατρὸς Ἱεροθέου, μὲ τὰ ὅποια ὁ «ἀλάδωτος» ἐρημίτης, εἰς τὰ
Χιώτικα, μὲ τοὺς πολλοὺς ὑποτακτικούς του, (οὗτοι εἶναι οἱ κα-
λούμενοι ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀλάδωτοι, οὐδέποτε ἐν τῇ ζωῇ ἐσθίοντες
ἐλαιον, οὐδὲ ἐλαίαν) ἀποσταλάζει εἰς μικρὰ φιαλίδια τὸ ριγανέλαιον
τὸ πολυτίμον, τὸ φασκομηλέλαιον τὸ εὐώδες καὶ τὸ φλισκουέ-
λαιον τὸ κοκκινωπὸν, φάρμακα ρευστὰ ἐκ βοτανῶν ἱαματικῶν, ἀρ-
χίζομεν ἐντεῦθεν τὴν ἀνάβασιν δι' ἡμιονικῆς ὁδοῦ, πότε πλαγίως
καὶ πότε δι' ἐλιγμῶν, διὰ μέσου ὠραιστότατου δάσους ἐλατῶν καὶ
πευκῶν, ὧν πολλοὶ κορμοὶ κατὰ ἔξοχον ὑψοῦνται κεραυνόπληκτοι,
ὡς σκελετοὶ παλαιῶν Τιτάνων.

Ὅτῳ μετὰ τρίωρον πορείαν φθάνομεν εἰς τὴν Παναγίτσαν, μι-
κρὸν ναῦσκον, ὅπου σταθμεύουν συνήθως οἱ προσκυνηταὶ οἱ ἀναμέ-
νοντες τὴν εὐδίαν τοῦ ἔρθρου διὰ τῆς ἀνάβασιν. Ὁ ναῦσκος οὗτος,
ὡς ἀετοφωλεὰ διακρινόμενος ἀπὸ τοῦ πέλαγος μὲ τὸν χαμηλὸν
σφαιρικὸν θόλον του, τέσσαρας μῆνας τοῦ ἔτους εἶναι ἀόρατος,
σκαδανωμένος ὑπὸ τὰς χιόνας, μὲ τὸ μυστὸν παράρτημά του, ὅπου
ἀναπαύονται οἱ λαυριῶται* πατέρες μὲ τοὺς ἡμιόνους των, οἱ ἀπο-
στελλόμενοι ἀπὸ τὴν Λαύραν*, εἰς τὴν ἀνήκει ἡ κορυφή, διὰ τὴν

* Ἀλεξ. Ι. Σαφῆ Νεοελληνικὰ Γ' Ἑλλ. Σχολ. γ' ἔκδ. 20-2-25 5

ἐτήσιον τῆς Μεταμορφώσεως πανήγυριν, δειπνοῦντες ἐδῶ ἀφ' ἐσπέρας καὶ τὴν ἐπαύριον μετὰ τὴν λειτουργίαν, ἐν τῇ καταβάσει, παραθέτοντες γεῦμα εἰς τοὺς προσκυνητάς.

Ἀπὸ τὴν Παναγίτσαν ἡ ὁδὸς πλέον εἶναι ἄδατος, ἐπὶ τοῦ βράχου, δι' ἀτραπῶν ἀποκρήμνων. Καὶ ἐδαπάνησε μὲν ἱκανὰς λίρας ἐξ ἰδίων τοῦ Ἰωαννῆμ* ὁ Γ'· ἵνα καταστήσῃ βατὴν εἰς τοὺς ἡμιόνους τὴν ἐπὶ τοῦ βράχου δυσχωρίαν, ἀλλὰ πάντοτε εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ μέχρι τῆς κορυφῆς δι' ἡμιόνου ἀνάβασις, διότι τὸ μέρος εἶναι ὅλως ἄδενδρον, ὀλισθηρὸν καὶ πετρώδες. Εἶναι αὐτὴ ἡ φαλακρὰ κορυφή πλέον ἢ πανταχόθεν τῆς χερσονήσου θεωρουμένη μὲ τὸ μολυβδοδινὸν τῆς κουκούλιον. Εἰς ἐν διάστημα ἡ ὁδὸς εἶναι σκαλιστὴ ἐπὶ τοῦ βράχου, καὶ εἰς ἐν αὐτῆς μέρος, ὥς πάντε θημάτων, ἕνας-ἕνας διέρχονται οἱ προσκυνηταί, ἐντρομοὶ θεωροῦντες τὴν ἄβυσσον, τὴν χαίνουσαν κάτω μὲ τοὺς αἰωνίους κρημνοὺς τῆς.

Μετὰ ἡμίσειαν ἀκριδῶς ὤραν ἀνάχωροῦντες ἀπὸ τὴν Παναγίτσαν, εὐρισκόμεθα ἐπὶ τῆς κορυφῆς.

Οὐδεὶς ποιητής, οὐδεὶς ζωγράφος, κανὲν χροῶμα καὶ καμμία φαντασίαι, καμμία πειρωτὴ λογογράφου γραφίς δὲν ἡμπορεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ μεγαλεῖον τοῦ θαύματος, τὸ ἑποῖον πληροὶ θάμβους θαυμάτου τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅλη ἡ χερσόνησος, μὲ τὰ βουνά τῆς καὶ μὲ τοὺς λόφους τῆς, τὰ ἀκρωτήριά τῆς καὶ τοὺς ὄρους τῆς, ὅλη εὐρίσκεται, θαρρεῖς, γύρω-γύρω, εἰς τὴν εὐρείαν τοῦ Ἀθωγοῦ ποδιάν. Αἱ μεγαλοπρεπεῖς καὶ πολυώροφοι μοναί, ἄλλα, μὲν ὡς καλυδάνια ἐν τῇ δάσει, ἄλλα δὲ ὡς πεταλίδαι ἐπὶ τῶν ρησιπέλων.

Ἐνθεν ἡ Χαλκιδικὴ ὅλη καὶ ὁ Θερμαϊκὸς, λάμπων ὡς καθρέπτῃς ἀπὸ ἄργυρον. Ὁ Ὀλύμπος καὶ τὰ βουνά τῆς Θεσσαλίας. Ἐκεῖθεν τὸ Θρακικὸν πέλαγος μὲ τὰς νήσους τοῦ ὡς κύκλους κολυμβῶντας πρὸς τὰ Δαρδανέλλια. Κάτω τὸ Αἰγαῖον μὲ τὰ κύματα τὰ κάτασπρα καὶ τὰ Ἐρημονήσια, ὡς κήτη φορτουλισμένα συμμαζευμένα, ὡς πρὸς σωτηρίαν, ὑπὸ τὴν μαζύρην τοῦ Ἀθωνοῦ σκιά. Ὅπισθεν τοῦ βουνοῦ οἱ κάμποι τῆς Μακεδονίας, μὲ τοὺς ποταμοὺς τῆς ὡς ὄφεις ἀσημένιους, διολισθαίνοντας μὲ γυαλιστεροὺς ἐλιγμοὺς ὑπὸ τὴν ἀνταύγειαν τῶν πρώτων τοῦ ἡλίου ἀκτίων. Ὅσοι δὲ τῶν προσκυνητῶν εἶναι καλῶς ἐτοιμασμένοι μὲ ἰσχυρὰς διόπτρας, βλέπουν τὴν Προποντίδα, ὡς ὀμίχλην ἀπλουμέ-

νην, καὶ τὸ ὀγκῶδες Ἑπταπύργιον, τὴν περίφημον τοῦ Βυζαντίου ἀκρόπολιν, ὡς μίαν μαυρίλαν με ἐπὶ στεφανωμένην κορυφᾷ.

Ἔχουν δίκαιον λοιπὸν οἱ μοναχοὶ νὰ λέγουν ὅτι καὶ ὅσοι ἀναδοῦν εἰς τὸν Ἀθῶνα μετανοοῦν, καὶ ὅσοι δὲν ἀναδοῦν, πάλιν μετανοοῦν. Μετανοοῦν οἱ πρῶτοι, διότι καταθαίνοντες χάνουν μίαν τοιαύτην μυθικοῦ μεγαλείου εἰκόνα. Μετανοοῦν ὁλοκαρδίως καὶ οἱ δεῦτεροι, διότι ἀπὸ τὴν ὀλιγοψυχίαν των δὲν ἠξιώθησαν ν' ἀπολαύσουν μίαν ἀληθινὴν ἡδονήν, ἀπὸ ἐκείνης τῆς ὁποίας σπανίως χαρίζεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ θεία δημιουργία.

Οὗ γὰρ σκοπὸς τῆς Μεταμορφώσεως μόλις δύναται νὰ περιλάβῃ

ἕως ὀκτὼ μοναχοὺς, ὡς λευκὴ καλονίτσα φαινόμενος ἀπὸ τὰ Κατουνάκια*, τὴν πρὸς τὸ νοτιώτατον ἀκρωτήριο τῆς χερσονήσου ἔρημον, ἐπὶ τῆς βραχώδους αἰχμῆς ἐκτισμένους. Ἐξω ὅμως αὐτοῦ ὑπάρχει μικρὸν ὑπόστεγον καὶ μία ἱσοπέδωσις πελεκητῇ, ὅπου ἤμποροιν νὰ σταθοῦν ἕως διακόσιοι ἄνθρωποι.

Ἡ ἀγρυπνία τελεῖται ταχέως καὶ τροχάδην μετὰ τῆς λειτουργίας, διότι ἂν αἴφνης μεταβληθῇ ὁ καιρὸς καὶ ψυχὸς ἐπιπνεύσῃ, οἱ ὁδόντες πάρουστα τρίβουν καὶ κτυποῦν, αἱ χεῖρες παχύνουν, τὰ γόνατα ξυλιάζουν. Ὅταν δὲ τὰ νέφη συμπυκνωθοῦν, τότε—δαίνυν—οἱ κεραυνοὶ ἐκρήγγυνται καὶ τελεῖται ἐπάνω εἰς τὴν πετρίνην ἐκείνην κορυφὴν φοδερὰ πάλιν τῶν στοιχείων, ἐν μέσῳ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν, χαλασμοῦ κόσμου, εἰκὼν υπερνεφεοῦ τιτανομαχίας,

ἐν ἣ συντρίβονται μετὰ σπαρακτικῶν τριγμῶν αἱ πέτραι αἱ ἀπορῶγες τῆς ψαλακρᾶς ἐκείνης κορυφῆς καὶ ἐνίοτε φεῖ! καὶ ἀνθρωποι παραπεσόντες ἀπροσδοκῆτως ἐν μέσῳ τῆς κραταιᾶς τῶν στοιχείων πάλης.

Τὰ χρονικά τοῦ Ἁγίου Ὄρους τὰ ἄγραφα μνημονεύουσι τοιαύτας κεραυνοβολίας ἀνθρωπίνων υπάρξεων. Κατὰ τινα πανήγυριν, ἀνελθόντων τῶν πατέρων εἰς τὴν κορυφὴν διὰ τὴν ἱερὰν ἀγρυπνίαν, μόλις ἤρχισεν ἡ ἀκολουθία, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἑσπερινοῦ, ὁ καιρὸς αἴφνης μεταβάλλεται. Ἄνεμος κρύος φυσᾷ, τὰ νέφη πυκνοῦνται ἐπάνω ἐκεῖ καὶ ἰδοὺ χάνεται ὁ κάτω κόσμος ὅλος μέσα εἰς μίαν ὀμίχλην ὑγρὰν καὶ φαίαν. Ἄλλ' ἐξακολουθεῖ ἡ ἀγρυπνία, μετὰ δέους ὅμως, μετὰ παλμῶν φόβου καὶ βρυγμοῦ τῶν δδόντων. Ὁ διάκονος ἱστάμενος πρὸ τῶν Ἁγίων Πυλῶν ἐξεφώνει τὴν μεγάλην Ἑκτενὴ τοῦ ἑσπερινοῦ, κράζων «Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν» οἱ δὲ φάλλται ἀντεφώνουν «Κύριε ἐλέησον». Αἴφνης ξηρὰ κλαγγὴ ἐκσπᾷ ἐντὸς τοῦ ναοῦ· αἱ εἰκόνες τοῦ τεμπλέου, αἱ ὁποῖαι ἕνεκα τῶν ἀτμοσφαιρικῶν αὐτῶν μεταβολῶν, ἵνα ἀντέχουν, εἶναι ἀνάγκη ἐπὶ μετάλλου, κραδαίνονται κωδωνίζουσαι· φῶς ἄχρουν καὶ φοβερόν πληροῖ αἴφνης τὸν ναῦσκον· ὁ κεραυνὸς ἐκρήγγυται. Ὁ διάκονος κόπτεται πάραυτα εἰς δύο ἀπανθρωκωθεῖς, καὶ ὁ ἕτερος τῶν φαλτῶν, βληθεὶς καὶ αὐτός, ἀποθνήσκει. . . .

Καὶ ἄλλοι ἔπαθον ὡσαύτως, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν περιέσωσεν ἡ ἄγραφος παράδοσις, τῶν ὁποίων ὅμως οἱ σκελετοὶ κεῖνται ἐπὶ τῶν ἀποτόμων τῆς κορυφῆς κατατομῶν, ἐντὸς σχισμᾶδων, ὡς σκελετοὶ ἀγρίων αἰγῶν ὡς κατέφαγον οἱ λύκοι, θέαμα ὀδυνηρὸν διὰ τοὺς ἀναβαίνοντας. Μεταξὺ ὅμως αὐτῶν τῶν σκελετῶν τῶν κεραυνοπλήκτων κεῖνται ἐκεῖ ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων βράχων καὶ ἄλλοι σκελετοὶ ἀνέκτων καὶ ἀγενεῖων μοναχῶν, ἰδίᾳ Ῥώσων, οἵτινες, σκαλώνοντες εὐτόλμως ἐπὶ τῶν πετρίνων ἐκείνων ἐξοχῶν, ἵνα ὀρέψωσι τὰ ἀμάραντα, τὰ λευκοπόρφυρα ἐκεῖνα καὶ ὡς ἐκ μετᾶξης στιλπνὰ ἀνθύλλια, χάνοντες τὴν ἰσορροπίαν καταπίπτουσιν εἰς τὰ χαίνοντα βάραθρα καὶ φονεύονται καὶ ὧν τὰ πτώματα οἰκτίρουσα ἡ χιών καλύπτει ἵνα μὴ καταφαγωθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀγριμῶν.

Ὁ τρόμος αὐτὸς ἀπὸ τῶν φημιζομένων σπαρακτικῶν ἐπεισοδίων παρακολουθεῖ τὸν προσκυνητὴν καθ' ὅλην τὴν ἀγρυπνίαν, καὶ τότε μόνον καταπαύει, ὅταν αἰσιῶς καταβαίνοντες οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι μοναχοὶ ἀναπνεύσωσι κάτω εἰς τὴν Παναγίτσαν.

Τότε, παρελθόντος πλέον τοῦ κινδύνου, αἰσθάνονται τὴν χαρὰν ἀπὸ τῆς ἀναπολήσεως τοῦ μεγαλοπρεποῦς πανοράματος, τὸ ὁποῖον μένει ἀλησμόνητον πλέον εἰς ὅλην τὴν ζωήν. Τότε καὶ οἱ ἔφηβοι Ρῶσοι, οἱ μόνοι τῶρα μετὰ τόσους οἰκτροὺς θανάτους κατὰ κρημνῶν συνάζοντες τὰ εὐμορφα ἀμάραντα, ἐπανακτώντες τὸ ἀφελές αὐτῶν μειδίημα, λέγουσι πρὸς τοὺς λοιποὺς, ἐπιδεικνύοντες πρὸς αὐτοὺς μετὰ τινος δικαίας ὑπερηφανίας τὰς ὥραίαις των ἀνθοδέσμας:

— Ἀτῶνα! Ἀτῶνα!

1903.

Ἡ κοιλάς τῶν Τεμπῶν.

Ἀ. Σκελλαρίου.

Λίαν πρῶτ' ἐκκινούμεν ἐκ Λαρίσης πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν Τεμπῶν, τῆς ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὀνομαστῆς ταύτης κοιλάδος.

Εἶναι μὲν Ἰούνιος. Ὁδὸς ἀμαξιτὸς ἄγει διὰ χώρας πεδινῆς καὶ ἀγρῶν σιτοφόρων, οἵτινες πρὸ ὀλίγου ἐθερίσθησαν. Μάτην κατὰ τὴν διὰ τῆς πεδιάδος πορείαν ἡμῶν ἀναζητοῦμεν διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἔγχος δένδρου καὶ χλωρίδος* ἐν γένει. Ἡ πεδιάς εἶναι γυμνὴ καὶ κατὰξῆρος.

Κατ' ἀρχὰς διευθυνόμεθα πρὸς βορρᾶν. Ὁ ὀφθαλμὸς ἡμῶν, ταχύτερον τῶν ποδῶν τὴν πρὸ ἡμῶν ἐκτεινομένην πεδιάδα διατρέχων, συνκντᾷ εἰς τὸ βάθος αὐτῆς πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὴν Ὀρσαν, τῆς ὁποίας φαλακρὰ προεξέχει ἡ κωνοειδὴς κορυφή, πρὸς βορρᾶν δὲ τὰς ἐσχάτας πρὸς τὴν Θεσσαλίαν παραφυάδας τοῦ πολυκορύφου Ὀλύμπου. Τὰ δύο ὄρη, ἅτινα ἡ δημώδης μουσα ὡς ἐρίζοντα παρέστησε, τοσοῦτον ἐνταῦθα προσεγγίζουσι πρὸς ἀλλήλα, ὥστε μάτην ζητοῦμεν μακρόθεν διὰ τοῦ βλέμματος ν' ἀνεύρωμεν τὴν διὰ τῶν ὁρέων ἔξοδον τοῦ Πηγειοῦ ποταμοῦ, ὅστις πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡμῶν ὡς ὄφρις γιγάντειος ἔρπων διασχίζει τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα.

Ἀλλὰ μετὰ τρίωρον πρὸς βορρᾶν πορείαν παραλθόντες τὸ χωρίον Μακρυχωρί· στρέφωμεν πρὸς ἀνατολὰς. Ἐντεῦθεν ἄρχεται νὰ διακρίνηται τὸ μεταξὺ τῶν δύο ὁρέων ἄνοιγμα, τὸ ὅποιον, ὅσον πλησιάζομεν, τοσοῦτον καταφανεστέρον εἰς ἡμᾶς γίνεται.

Μετὰ τετράωρον ἐν ὄλῳ ἀπὸ τῆς Λαρίσης πορείαν ἀφικνούμεθα εἰς Μπαμπᾶν, μικρὸν ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῆς κοιλάδος χωρίον, ἐνθα ὑπὸ ὕψηλους καὶ βαθυσκίους πλατάνους ἀναπαυόμεθα. Ἐντεῦθεν παρὰ τοὺς πρόποδας πάντοτε τῆς Ὀσσης καὶ κατὰ τὸν ροὴν τοῦ ποταμοῦ βαδίζοντες εἰσερχόμεθα εἰς τὰ ἔνδον τῆς κοιλάδος.

Ὀλίγον μετὰ τὴν εἵσοδον ἡμῶν εἰς τὴν κοιλάδα παρατηροῦμεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἐφ' ἧς βαδίζομεν, καταφανετὴ τῆς ἀρχαιότητος λείψανα, ἀρχαία τῆς ὁδοῦ θεμέλια καὶ τεῖχος ἀρχαῖον παρὰ τὴν δεξιὰν τοῦ ποταμοῦ ὄχθην, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ αὐλακα διπλὴν ἐπὶ τοῦ βραχώδους ἐδάφους τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ἴχνη καὶ ταῦτα τῶν ἀμυζῶν τῶν ἀρχαίων.

Ὅσον προχωροῦμεν, τοσοῦτον ἡ κοιλάς καθίσταται στενωτέρα μέχρι τοῦ μέσου περιῖπου, ὁπόθεν ἄλλιν ἄρχεται βαθμηδὸν νὰ εὐρύνηται μέχρι τῆς ἐξόδου. Τὸ πλάτος οὕτω τῆς κοιλάδος ποικίλλει μεταξὺ τριάκοντα καὶ πεντήκοντα περιῖπου μέτρων, ἐνῶ τὸ μήκος αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς δέκα περιῖπου χιλιόμετρα.

Ἡ ὁδὸς, κατ' ἀρχὰς μὲν παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν ἐπιπέδου βαίνουσα, φέρει ἡμᾶς ἐγγύτατα τοῦ ποταμοῦ, βαθμηδὸν δὲ ἔπειτα, ἀπομακρυνομένη τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀνωφερῆς γενομένη, ἄγει ἡμᾶς εἰς ἱκανὸν ἀπ' αὐτοῦ ὕψος. Ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς κοιλάδος ἡ ὁδὸς ἄρχεται καὶ πάλιν βαθμηδὸν νὰ κατέρχεται.

Ἀλλ' ὅποιον θέαμα κατὰ τὴν διόδον τῆς κοιλάδος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐκτυλίσσεται! Ὅποια ἐνταῦθα ποικιλία καὶ ἀρμονία τῆς φύσεως καὶ ὅποια ἀντίθεσις πρὸς τὴν προτέραν μονοτονίαν τῆς γυμνῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος! Πρὸς τὰ δεξιὰ ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν κατάφυτος ὑφύεται ἡ Ὀσσα, πρὸς δὲ τὰ ἀριστερὰ ἀπρόσιτος εἰς ὕψος δυσθεώρητον ὀρθοῦται ὁ Ὀλομπος. Αἱ βραχώδεις καὶ ἀποτόμως ἀπεσχισμέναι πλευραὶ αὐτοῦ, αἵτινες πολλαχοῦ φέρουσιν ἐξοχὰς ἀντιστοιχοῦσας πρὸς τὰς εἰσοχὰς τῶν ἀπέναντι πλευρῶν τῆς Ὀσσης, τρανῶς μαρτυροῦσιν ὅτι τὰ δύο ταῦτα ὄρη πρὸ χρόνων ἀμνημονεύτων βιαίως ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχώρισεν ἰσχυρὰ σεισμικὴ δόνησις. Ἐν τῇ βάθει τῆς κοιλάδος

θαλαραὶ κατὰ μήκος ἐκτείνονται τοποθεσίαι καὶ λειμῶνες χλοεροί, διὰ μέσου δὲ τούτων ἡρέμα κυλίσται ὁ Πηγινὸς ποταμός. Δένδρα ὑψηλὰ καὶ θαύσια ἐκατέρωθεν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ ὑψοῦνται, ὑπεράνω δὲ τῶν ρεϊθρῶν τοὺς κλάδους αὐτῶν συμπλέκοντα ἀποτελοῦσι πυκνὴν τοῦ ποταμοῦ σκιάδα, τὴν ὁποῖαν μόλις αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου δύνανται νὰ διαπεράσωσι. Πλάτανοι, ἱτέκι, λύγοι, ἱασμοί, ροδοδάφναι, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἡ δάφνη τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀναμῖξ ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ φύονται, ὁ δὲ ἀειθαλὴς κισσὸς καὶ ὁ χλοερὸς σμύλαξ πρὸς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν δένδρων ἀναρριχῶνται ἢ πρὸς τοὺς ἀποτόμους βράχους ἀνέρποντες καλύπτουσιν αὐτούς, χλοερὰν καὶ τούτων τὴν ὄψιν παρέχοντες. Ὑδατα, ψυχρὰ καὶ διευγέστατα, ἄλλα μὲν ἀπὸ τῶν κλιτῶν μετὰ κελευσμοῦ κατερχόμενα, ἄλλα δὲ ἐκ τῶν πολλῶν παρὰ τὰς ὑπορείας πηγῶν ἀναδελύζοντα, πάντα εἰς τοῦ ποταμοῦ τὴν κοίτην συρρέουσι.

Παρὰ τὰς δροσερὰς ταύτας πηγὰς ὑπὸ παχεῖαν σκιὰν καθήμενοι μετὰ ἡδονῆς ἀρρήτου καταπαύομεν τὴν δίψαν ἡμῶν, ἐνθ' ἀπὸ τῶν πυκνῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων τὰ ποικιλόφωνα ἄσματα τῶν ἀηδόνων καὶ τῶν ἄλλων ὀδικῶν πτηνῶν καταθέλουσι τὴν ἀκοὴν ἡμῶν, εἰς δὲ τὴν ὁσφρητὴν ἄρρητον παρέχει τέρψιν τὸ λεπτὸν ἄρωμα τῆς περιβαλλούσης ἡμᾶς φύσεως. Ὅποια ἀληθὺς ἐνταῦθα πανήγυρις τῆς φύσεως! Ὅποια ἐπιχείρις ἀπόλαυσις τῶν καλλίστων δημιουργημάτων τοῦ ἐν οὐρανοῖς θεοῦ δημιουργοῦ!

1910.

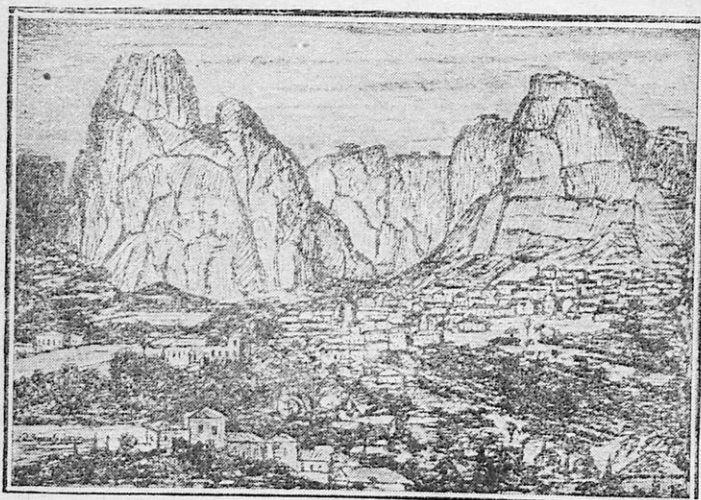
Β' ΒΙΟΥ ἈΝΘΡΩΠΩΝ

Ἀνάβασις εἰς τὰ Μετέωρα.

Χρ. Χριστοβασίλη.

*Ἦτο Μάιος τοῦ 1879 ὅταν, διὰ πρώτην φοράν, ἐπήγγεια νὰ ἐπισκεφθῶ τοὺς θαυμασίους βράχους τῆς Καλαμπάκας, ὅπου φιλόθρησκοι ἄνθρωποι, φεύγοντες τὴν κοινωνίαν, ἔστησαν, πρὸ πεντακοσίων καὶ πλέον ἐτῶν, τὰς ἱεράς των φωλεάς, ἀφ' ἑχωρίσθησαν ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τὰ μεγάλα ἀξιώματα, ἅτινα εἶχον εἰς αὐτόν.

Ἦμεθα μία συντροφιά, περισσότεροι ἀπὸ δέκα πρόσωπα, με ἀρχηγὸν μας τὸν μητροπολίτην Λαρίσης Νεόφυτον, καὶ εἶχομεν σκοπὸν νὰ περάσωμεν μίαν νύκτα μ' εὐθυμίαν καὶ χαρὰν ἐπάνω εἰς τὸν μεγαλοπρεπέστερον καὶ φοβερώτερον βράχον ποὺ ἔχει ἴσως πλάσει ἡ φύσις εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὸν βράχον, ὅστις, ἀνάμεσα εἰς τοὺς ὑψηλοὺς ἄλλους ἀδελφούς του, τοὺς ἀποτελοῦντας τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μετέωρα» κολοσσιαῖον ἀπὸ βράχους σύμπλεγμα, ὑψώνεται ὑπερύψηλος, οὐρανομήκης, γίγας ἀληθινὸς μεταξὺ ἄλλων γιγάντων.

Οἱ βράχοι τῶν Μετεώρων.

Ὁ βράχος οὗτος φέρει ἐπὶ τῆς κορυφῆς του τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος, ἥτις κατ' ἐξοχὴν, μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰκοσιτεσσάρων μοναστηρίων, ἅτινα εὐρίσκοντο ἄλλοτε ἐκεῖ, ὀνομάζεται «Μετέωρα». Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς εἶχεν εἰδοποιηθῇ ἀπὸ τὸ πρῶν περὶ τῆς μεταβάσεώς μας καὶ μᾶς ἐπερίμενε.

Πρὶν φθάσωμεν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βράχου, θαδίζοντες ἀνάμεσα εἰς ἐκεῖνον τὸν βραχόκοσμον, καὶ πρὶν ἴδω τὸ φοβερὸν ὕψος, ποὺ χωρίζει τὴν κορυφὴν ἀπὸ τὴν βᾶσιν αὐτοῦ, τὸ δίχτυ, τὸ καραδόσχοινο ποὺ τὸ κρατεῖ καὶ τὴν ἀνεμόσκαλα, ποὺ ἔχει ἑκατὸν καὶ περισσότερα σκαλοπάτια, μοῦ ἐφαίνετο παιχνιδάκι ἢ ἀνάδασις· ἀλλ' ὅταν ἐφθάσαμεν ἐκεῖ καὶ περιειργάσθην ὅλα αὐτὰ ἀπὸ κοντά,

μ' ἔπιασε λιποψυχία. Καὶ δὲν εἶναι μόνον τὸ ὕψος ποῦ προξενεῖ φόβον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγριωτάτη ὄψις τῆς φύσεως. "Οἷα ἐκεῖ εἶναι σκυθρωπὰ καὶ φοβερά. Τίποτε δὲν γελᾷ. Νομίζει κανεὶς ὅτι ὅλα τὸν φοβερίζουν, ὅτι ὅλα ἐπιβουλεύονται τὴν ζωὴν του. Ἡ φύσις ἀγριωτάτη. Τὸ ἔδαφος ἀνωμαλώτατον. Πελώριοι βράχοι, ἀπὸ τὸν μεγαλύτερον, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ ὑψώνεται ἀποτόμως διακόσια πενήντα καὶ πλέον μέτρα ἀπὸ τὴν βάσιν του, ἕως τὸν μικρότερον. Ἀληθινὸ δάσος ἀπὸ βράχους. Μόλις ὀλίγος οὐρανός, καὶ αὐτὸς γεμᾶτος ἀπὸ ὄρεα, ποῦ ἔχουν ἐκεῖ τριγύρω τὰς φωλαὰς των, εἰς τὰς κρύπτας τῶν βράχων.

Ἐῤῥομεν μαζευθῆ ὅλοι οἱ λαῖκοι τῆς συνοδείας κάτω ἀπὸ τὸν βράχον τῶν Μετεώρων, καὶ ἐπεριμένουμεν τὸν μητροπολίτην, ὅστις εἶχε καταβῆ ἀπὸ τὸ ἄλογόν του μακράν, καὶ τώρα ἀνέβαινε σιγὰ σιγὰ τὸ ἀνηφορικὸν μονοπάτι ποῦ ἔφερε πρὸς τὸ μοναστήρι, ὑποβασταζόμενος ἀπὸ τὸν διάκον του. Τὸ δίχτυ ἦτο κατὰ γῆς, καὶ οἱ καλόγηροι, ποῦ θὰ ἐγύριζαν τὴν ἀνέμην, ἦσαν τοποθετημένοι καθένας εἰς τὴν θέσιν του, ὥσάν τὰ ἄλογα εἰς τὰ μαγικανοπήγαδα· ἄλλο δὲν ἔλειπε παρὰ νὰ φθάσῃ ὁ σεβασμιώτατος διὰ ν' ἀρχίσῃ ἡ ἀνέμη νὰ γυρίζῃ καὶ νὰ τρίζῃ, τὸ σχοινὶ νὰ μαζεύεται καὶ νὰ ἀνέρχεται τὸ δίχτυ σιγὰ-σιγὰ πρὸς τὰ ἐπάνω, περικλεῖον μέσα του μίαν ζωὴν, ποῦ ἤμπορουσε μιὰ χαρὰ νὰ χαθῇ κακὴ κακῶς, ἐὰν τυχὸν ἐκόπτετο τὸ σχοινὶ ἢ ἐχαλαρώνετο ἡ ἀνέμη.

Ἐπὶ τέλους ἦλθε κοντά μας καὶ ὁ μητροπολίτης. Ἡ καρδιά μου ἤρχισε νὰ κτυπᾷ τικ-τάκ μὲ πολλὴν βίαν, τὰ πόδια μου ἔτρεμον ὥσάν νὰ εἶχε γίνει τὸ σῶμά μου δέκα φορές βαρύτερον καὶ ἐπροσπάθησα νὰ παραμερίσω, νὰ κρυφθῶ, μὴ τυχὸν διατάξῃ ὁ μητροπολίτης νὰ εἰσέλθω πρῶτος ἐγὼ εἰς τὸ δίχτυ· διότι εἶχον μάθει, σχετικῶς πρὸς τὴν εἰς τὰ Μετέωρα ἀνάδασιν, ὅτι ἀναβαίνουν πρῶτοι οἱ μικρότεροι κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ ἔπειτα οἱ μεγαλύτεροι· καὶ ὁ λόγος δὲν εἶναι μόνον ὁ φόβος, ὁ ὁποῖος φυσικὰ σιγὰ-σιγὰ ἐλαττώνεται ἐφ' ὅσον βλέπει κανεὶς ὅτι σῶοι καὶ ἀβλαβεῖς ἀνέβησαν οἱ ἄλλοι, ἀλλ' ἰδίως τὸ περίεργον θέαμα τῆς ἀναβάσεως, τὸ ὅποιον ἀπολαμβάνουσιν ἔτσι οἱ μένοντες τελευταῖοι· διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς λοιπὸν ὁ μητροπολίτης θ' ἀνέβαινε τελευταῖος ὢλων.

Ἀλλ' ἔπαθα ὅ,τι ἀκριβῶς ἐφοδούμην. Ἐκεῖ ποῦ ἐστεκόμην παρήμερα, προσπαθὼν νὰ μὴ φαίνωμαι, ἀκούω τὴν ἔρρινον φωνὴν τοῦ σεβασμιωτάτου νὰ κράζῃ ἐπιτακτικῶς:

— Ἐμπρός! Ἄς ἔμδῃ μέσα ὁ νεώτερος!

— ὦ ποῦ νὰ πάρῃ ἡ ὀργή! εἶπα μέσα μου. Μ' ἔπιασε ρήγος. Ν' ἀρνηθῶ; Ἡ φιλοτιμία μου δὲν τὸ ἐπέτρεπε. Τί νὰ κάμω; Ἐμπρός βαθῶ καὶ πίσω ρέμα, κατὰ τὴν λαϊκὴν παροιμίαν. Ὅλη ἡ συνοδεία εἶχε καρφωμένα ἐπάνω μου τὰ μάτια. Τέλος ἔκαμναι τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν, ἐπροχώρησα ὀλίγα δῆματα, ἔκλεισα τὰ μάτια καὶ ἐκάθισα μέσα στὸ δίχτυ, ὠχρός, ἄφωνος, σὰν νὰ ἐπρόκειτο ν' ἀναδῶ τὰς βαθυμίδας τῆς λαμπιτόμου. Ὅλον τὸ αἷμά μου ἐκείνην τὴν στιγμήν εἶχε μαζευθῇ εἰς τὴν καρδίαν μου. ἤθελα νὰ φωνάξω, νὰ πεταχθῶ ἔξω ἀπὸ τὸ δίχτυ· ἀλλὰ τὰ πόδια μου δὲν εἶχαν τὴν δύναμιν νὰ κινήθουν, ἡ φωνή μου εἶχε πνιγῇ μέσα στὰ στήθη μου.

Μετ' ὀλίγον τὸ σχοινὶ ἐτραυήχθη ἀπότομα, ἤσθάνθη ἓνα βίαιον κλονισμόν καὶ εὐρέθην μετέωρος εἰς τὸ κενόν. Ἡ ἀνάστασις εἶχεν ἀρχίσαι. Πάνησε πλά! Μοῦ ἐφάνη πρὸς στιγμήν ὅτι εἶχον ἀποθάνει, καὶ ὅτι, ἐγκαταλείψας τὸ γήινον σαρκίον μου, ἀνηρχόμην πρὸς τοὺς οὐρανούς μετ' τὴν κλίμακα τοῦ Ἰακώβ. Ἀλλὰ δυστυχῶς μετ' ὀλίγον συνήλθον· ἡ συναίσθησις τοῦ κινδύνου διαρκῶς ἐμεγάλωνε καὶ ἐκυριάρχει εἰς τὸ πνευμά μου. Ἦκουα τώρα καθαρώτερα τὸ ἀδιάκοπο τρίξιμο τῆς ἀνέμης καὶ τὰς φλυαρίας τῶν στρεφόντων αὐτὴν καλογγήρων, ἤκουα δὲ ἀκρόμῃ καὶ τοὺς συντρόφους μου εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βράχου, ποὺ ὠμιλοῦσαν δι' ἐμέ. Ἴσως νὰ μὲ ἤλεγχον, διότι δὲν ἔλεγα κανένα τραγουδάκι κατὰ τὴν ἀνοδὸν μου διὰ νὰ τοὺς διασκαδῶσω περισσότερον.

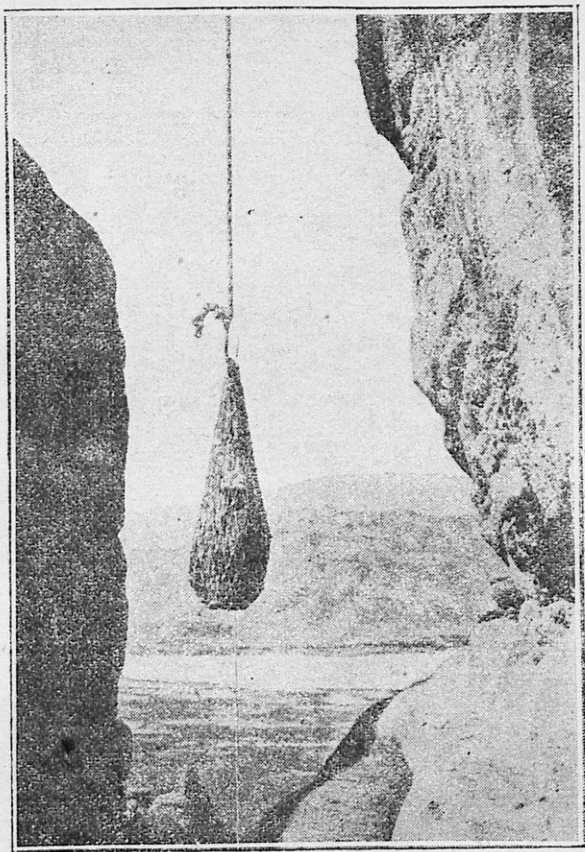
Ἡ ἀνέμη ἐξηκολούθει νὰ τρίζῃ, τὸ σχοινὶ νὰ μαζεύεται, τὸ δίχτυ διαρκῶς ν' ἀναδαινῇ, ἀναδιβάζον συγχρόνως κι' ἐμὲ συμμαζευμένον μέσα του σὰν ψάρι στὴν ἀπόχῃ. Ὁ κίνδυνος καθίστατο ὁλονὸν περισσότερον ἀποτρόπαιος. Ἐρριπτά τὰ βλέμματά μου πρὸς τὰ κάτω, καὶ τὸ θέαμα τῆς ἀδύσου, ποὺ ἠπλώνετο ἐκεῖ, μ' ἔκαμνε νὰ ζαλιζώμαι καὶ νὰ λιποθυμῶ· ἔστρεψα τὸ κεφάλι τότε πρὸς τὰ ἐπάνω, ἀλλ' ἀντίκρυστα τὸ ξεφτισμένο ἐδῶ κι' ἐκεῖ σχοινὶ ποὺ μ' ἐτραυοῦσε. Καὶ πρὸς παρηγορίαν μου καὶ ἐμψύχωσίν μου μοῦ ἦλθε τότε εἰς τὸν νοῦν ἓνας διάλογος, ποὺ εἶχα κάνει ἄλλοτε μ' ἓνα καλόγηρον τῶν Μετεώρων εἰς τὰ Τρίκκαλα, σχετικῶς μετ' τὴν ἀνάβασιν:

— Καὶ πότε ἀλλάζετε τὸ σχοινὶ; τὸν εἶχα ἐρωτήσει.

— Μὰ, ὅταν κόβεται, μοῦ εἶχεν ἀπαντήσει ἀπαθῆς. Θεὸς καὶ Κύριε! Ἐχεῖ γούστο νὰ ἦλθε ἡ ὥρα ν' ἀλλαχθῇ τώρα τὸ κατηραμένο

σχοινί ! Ἐκλείσα τὰ μάτια καὶ τὰ τρέμοντα χεῖλη μου ἤρχισαν νὰ ψιθυρίζουν μικρὰν προσευχήν.

Ἐνὰς αἰὼν τρόμου καὶ αγωνίας, διαρκῶς ἐπιτεινομένης, ἐπέ-

Μέσα στὸ δίχτυ.

(πέραν διακρίνεται ὁ Πηνειὸς ποταμὸς).

ρασεν ἀκόμῃ ζάλη μὲ εἶχε καταλάβει, τὰ δὲ χεῖλη μου ἀσυναίσθητως πλέον ἐξηκολούθουν νὰ συλλαβίζουν τὰς λέξεις τῆς προσευχῆς, ὅτε ἔξαφνα τράν ! συγκρούομαι ἐκ τῶν κάτωθεν μ' ἕνα

σκληρότατον σώμα, καὶ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς μου βλέπω ὅτι ἤμην ἐπάνω εἰς τὸ μοναστήρι, μέσα εἰς τὸ δίκτυ, ἀλλὰ καθήμενος εἰς στερεὸν ἔδαφος, εἰς τὸν βράχον τῆς μονῆς· εἶχα κυπήσει ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω εἰς τὸ ἔδαφος, κλεισμένος, ὅπως ἤμην, εἰς τὸ δίκτυ, τὸ ὅποιον ἐκρατεῖτο ἀκόμη ἀπὸ τὸ καραβόσχοινο.

Βαθὺς στεναγμὸς ἀνακουφίσας ἐδῆλκεν ἀπὸ τὸ στόμα μου, ἐνῶ πέντε ἕξ καλόγηροι ἔσπευδαν νὰ με ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὰ σχοινιά.

1922.

Ἡ ἐποποιία τοῦ Κιλκίς.

Γ. Τσοκοπούλου.

Ἀπὸ τὸ ἐλαφρὸν ὕψωμα τοῦ Σαριγκιόλ, τὸ ὅποιον στεφανώναι ἓνα μικρὸν σιδηροδρομικὸν φυλακεῖον, φαίνονται πλέον καθαρά οἱ μεγάλοι κυματώδεις λόφοι, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ Κιλκίς.

Εἶναι ὑψώματα γῆς, ἀλλεπάλληλα, στενώτατα συνδεδεμένα μεταξὺ τῶν, ἄλλα μαλακὰ καὶ ἄλλα ἀπότομα, ἐξανθήματα ἀνησίου γῆς, καταλήγοντα εἰς τὸν καθαυτὸ λόφον τοῦ Κιλκίς, γαλαζοπράσινον ἀπὸ τοὺς βράχους, καὶ φέροντα εἰς τὴν κορυφὴν ἓνα ἄσπρον στέμμα, τὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Πουλιὰ τῆς τρικυμίας θὰ ἐδιάλεξαν ἐκεῖνον τὸν βράχον, διὰ νὰ κτίσουν φωλεὰν καταφυγῆς. Θηρία καὶ οἱ Βούλγαροι, τὸν ἐδιάλεξαν διὰ νὰ τὸν κάμουν ὀρμητήριον, ἀπὸ τὸ ὅποιον νὰ χύνωνται κάτω, ὅπως οἱ κουρσάροι* τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος. Καὶ εἰς μίαν πλευρὰν τοῦ λόφου αὐτοῦ, τὴν ἀνατολικήν, τὴν βλέπουσιν ἀκριβῶς ἀπέναντι εἰς ἄλλα προχώματα, ἐκτίσθη τὸ Κιλκίς, ἡ ἀκρόπολις τῶν κομιτατζήδων*.

Ὅσοι εἶδαν τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου, καὶ βλέπουν καὶ τὰ στενὰ τοῦ Κιλκίς, δυσκολεύονται ν' ἀποφανθοῦν ποῖα εἶναι τὰ τρομερώτερα. Ὅσοι ἀπλῶς σκεφθοῦν πόσοι υπερήσπιζαν τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου καὶ πόσοι τὰ στενὰ τοῦ Κιλκίς, ἀδυνατοῦν νὰ ἐξηγήσουν ὅχι τοῦ Σαρανταπόρου, ἀλλὰ τοῦ Κιλκίς τὴν νίκην. Διότι οἱ Βούλγαροι, καλὰ ταμπουρωμένοι, με ὅλας τὼν τὰς εὐκολίας, με ὀχυρώματα ἀπόρθητα, με τελείας σκιεπύσεις, καὶ με ἐπισημάνσεις

ἐκ τῶν προτέρων ἐξηκριβωμένως, ἰσάριθμοι δὲ τῶν ἐπιτιθεμένων, εἶχαν ὅλην τὴν εὐκολίαν νὰ σαρώσουν τὸν ἐχθρόν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὅλα τὰ μειονεκτήματα τῆς θέσεως, καὶ ἕνα μόνον, ἀλλὰ θεῖον πλεονέκτημα, τὸ τῆς ἀκατάσχετου ὁρμῆς.

Καὶ τέλος, ἰδοὺ ὁ λόφος τῶν 605 μέτρων. Ἡ στρατιωτικὴ ἱστορία θὰ ὁμιλήσῃ δι' αὐτόν, ὅπως ὁμιλήσῃ δι' ἕνα ἄλλον λόφον Ἰσού ὕψους, εἰς τὸν ρωσσοῖαπωνικὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐπῆραν ἐπίσης μὲ τὴν λόγχην τῶν ἀκατάσχετοι οἱ Ἰάπωνες.

Εἰς ἐκεῖνον τὸν ἀέναν κυματισμὸν τῶν λόφων, εἰς τὸν ὁποῖον φαίνεται ὡς νὰ στέλλῃ κάποιος γήινος ὠκεανὸς ἀπὸ μακρὰ φουσκωμένα τὰ νερά του, ὁ λόφος τῶν 605 μέτρων παρουσιάζεται ὡς κύμα ὠκεανικὸν πελώριον, ἔτοιμον νὰ ὁρμήσῃ καὶ νὰ σαρώσῃ. Ὑψηλός, ἀπότομος, κυμένος πρὸς τὰ ἐπάνω μὲ τὴν ὁρμὴν ποὺ τὸν ἐτίναξε μέσα ἀπὸ τὰ σπλάγχχνα τῆς γῆς ὁ μυστικὸς Ἑγκέλαδος*, φαίνεται εἰς τὸ ἀποτυφλωτικὸν φῶς τῆς μεσημβρίας ὡς αἱματομένος. Δύο μεγάλοι βαθεῖαι χαράδραι τὸν σχίζουσιν καθέτως, καὶ ἡ πρασινάδα ποὺ σκεπάζει τὰ χεῖλη τῶν δύο χαράδρων ἔχει ἀναλογίαν μὲ παγωμένον κυανίζον αἷμα.

Ὅλα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὰ φανταστοῦν οἱ Βούλγαροι, ὅχι ἕμως ὅτι καὶ ὁ λόφος ἐκεῖνος θὰ ἐπαίρνето μὲ τὴν λόγχην ἀπὸ ἀνθρώπους, ποὺ ἔχουν σάρκα καὶ ὀστέα καὶ ποὺ δὲν εἶναι Ἐργάντες ἢ Ἑκατόγχειρες*, ἢ δὲν ἔχουν τὸ ἄτρωτον τοῦ Ἀχιλλέως. Καὶ στηρίζοντες πρὸ πάντων εἰς τὸν λόφον αὐτὸν τὰς ἐλπίδας των, ἦσαν ἡσυχαι ὅτι ἐμπρὸς εἰς αὐτὸ τὸ κύμα τῆς γῆς θὰ ἐσπαζεν ἀφρισμένο τὸ κύμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ εἶχον ὑπολογίσει χωρὶς αὐτὸν τὸν ἄλλον θεῖον, ἀόρατον καὶ ἀσύλληπτον ἄφρον ποὺ ὑπάρχει μέσα εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς τὴν ψυχὴν. Καὶ ἡ ψυχὴ ἐνίκησεν ἀκόμη ἄλλην μίαν φοράν τὴν φύσιν. Πολὺ ὕψηλὰ βεβαίως—ἐξαικίσια πέντε μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς—εἶχαν τοποθετήσῃ τὰς ἐλπίδας των οἱ Βούλγαροι. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ὕψος τὸ ὁποῖον νὰ μὴ φθάσῃ ἡ ψυχὴ.

Καὶ εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν μάχην τοῦ Κιλκίς, ἐκεῖνο ποὺ ἔχει νὰ θαυμάσῃ κανεὶς εἶναι ἡ ψυχὴ ἐνὸς στρατοῦ τὸν ὁποῖον ὠδήγει ἡ θεῖα Νέμεσις*. Ἡ πολεμικὴ τακτικὴ, ψυχρὰ διάταξις κανόνων καὶ ἀριθμῶν, ἔμεινε κατὰ μέρος, καὶ ὅλα τὰ στρατιωτικὰ διδάγματα ποὺ ἀποτελοῦν τὰς πλάκας τοῦ Μωϋσέως διὰ τοὺς στρατηγούς, ἐγράφησαν κάτω ἀπὸ τὰ τσαρούχια τῶν εὐζώνων. Ὁ ἀπαράβατος νόμος, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ στρατὸς δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρῇ

ἔφοδον διὰ τῆς λόγχης, ἀπὸ ἀποστάσεως μεγαλυτέρας τῶν διακοσίων μέτρων, ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Κιλίκης, ἐδολασαμύθη καὶ ἐκλειδώθη εἰς τὴν βιτρίναν τοῦ μουσείου, μαζὶ μὲ τὴν μοῦμιαν τοῦ Ἀρμενοφθᾶ* καὶ τοῦ Ραμσή* τοῦ Β'. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἔσυρε τὴν λόγχην καὶ τὴν προσήρμωσεν εἰς τὸ τουφέκι δύο χιλιάδας μέτρα μακρὰν τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως. Καὶ ἐπτέρωσε τὰ πόδια του, καὶ ὥρμησε δεκατιζόμενος, θεριζόμενος, ἀραιούμενος, ἀλλ' ἀκράτητος, ἀπτύχτος, ἀκατάσχετος.

Ἀπέναντί του εἶχε τοὺς σφαγεῖς, τοὺς δημίους τῶν ἀθώων, τοὺς ἐμπρηστάς.

Οἱ στρατιῶται μας προχωροῦντες ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ χωριά, τὰ καυμένα ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Τὰ βουλγαρικὰ στίφη, φερόντα ἀπὸ τὴν οὐδετέραν γραμμὴν, τὴν ὅποιαν εἶχε χαράξει ἡ δολία ἀπληστία των, ἄφησαν πίσω των μεγάλα μαῦρα ἄνθη τοῦ θάνατου ἐπάνω εἰς τὴν χρυσεῖον ἐπιφάνειαν τῆς θερισμένης γῆς. Καὶ τὸ θέαμα αὐτὸ δὲν ἤμποροῦσε παρὰ νὰ ἐξαγριώσῃ τὰ ἀγαθὰ καὶ καλὰ ἑλληνικὰ μάτια καὶ νὰ διασχετεύσῃ δι' αὐτῶν εἰς τὴν ψυχὴν τὸν πόθον τῆς ἐκδικήσεως. Ἐπτὰ ὥρατα ἑλληνικὰ χωριά, μαῦροι σωροὶ καπνιζόντων ἐρειπίων ἐτροφοδότησαν τὸ ἑλληνικὸν μένος.

Ἀπὸ τρία διαφορετικὰ σημεῖα, ὡς ἀνοιχτὰ ριπιδίου, ἐπροχώρησεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς πρὸς αὐτὴν τὴν ὁροσειρὰν τοῦ Κιλίκης. Ἄλλ' ἢ προέλασις ἐγένετο δύσκολος. Κάτω ἢ πεδιάς ἀνοικτὴ εἰς τὰ στόματα τῶν τηλεβόλων, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐχύνετο ὁ θάνατος. Τὰ ὑψώματα τοῦ ἐδάφους, κρύπτοντα πίσω των καὶ ἀπὸ μίαν ἐκπληξίν τοῦ θάνατου. Ἀδύνατος ἡ τοποθέτησις τῶν τηλεβόλων. Ἐνῷ ἀκρόμῃ μία πυροβολορχία ἐζήτει τὴν θέσιν τῆς, αἱ ὀπίδες τῆς ἐθέρισαν τριάντα ἄλογα καὶ τοὺς περισσοτέρους πυροβολητάς. Ἀλλὰ παρ' ὅλα ταῦτα, ὅλοι ἐπροχωροῦσαν ἀπτύχτοι. Καὶ ἐνῷ ἀπὸ τὴν πεδιάδα ἀνέβαιναν οἱ πεζοί, ἀκάλυπτοι, ἀκατάσχετοι, μὴ λαμβάνοντες τὴν παραμικρὰν προφύλαξιν, τρέχοντες ὡς εἰς πανηγύρι, δεξιὰ οἱ εὐζωνοὶ ἐπηδούσαν τὰ ὑψώματα σπεύδοντες εἰς αὐτὸν τὸν ὥρατον ἄθλον, ὃ ὅποιος λέγεται ἄλωσις τοῦ λόφου 605.

Οἱ Βούλγαροι, ποὺ τὰ εἶχαν ὑπολογίσει ὅλα, ποὺ εἶχαν μετρήσει μὲ προσοχὴν, ποὺ εἶχαν ἐργασθῇ μὲ σοφίαν, ποὺ ἐπερίμεναν μὲ ἀσφάλειαν, εἶδαν εἰς διάστημα ὀλίγης ὥρας ν' ἀντρεπῶνται ὅλοι των οἱ ὑπολογισμοί. Ἐπολέμησαν καλὰ, ἀντετάχθησαν

μέ λυσσαν, ἐγέμισαν μέ τὰ πτώματά των τὰ χαρακώματα, εἰς τὰ ὅποια ἐπολεμεύσαν ὄρθιοι. Ἀλλά αἱ κορυφαὶ τοῦ ἑνὸς μετὰ τὸν ἄλλον λόφον των ἐστεφανώνοντο ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν. Καὶ ἔταν μίαν στιγμὴν, μέσα εἰς τὸν θόρυβον καὶ τὸν ἀλαλαγμὸν τῆς μάχης, ἠκούσθησαν αἱ ζητωκραυγαὶ τῶν εὐζώνων ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ 605, οἱ Βούλγαροι, κατὰπληκτοὶ ἀπὸ τὸ θαῦμα, ἐροδόλησαν κάτω ἀπὸ τοὺς λόφους τρέχοντες ἐν ἄλλοφροσύνῃ.

“Ὅσα καὶ ἂν γραφοῦν περὶ τῆς μάχης αὐτῆς, καὶ ὁσονδήποτε λαπομερῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἂν ἐκτεθοῦν αἱ φάσεις τῆς, θὰ εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον εἰς τὸν ἀνιχνώστην ν’ ἀναλύσῃ μέσα εἰς τὸν νοῦν του τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου κύματος τὸ ὅποιον ὠγκώθη, ἄφρισε, ἐχύθη, συνέτριψε, συνεπῆρε, ἐσκόρπισε, ἐξηφάνισε. Μόνον ἴσως ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ἢ ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ 605, τὸ βλέμμα ἡμπορεῖ νὰ συλλάβῃ τὴν ἔκτασιν, τὴν σημασίαν καὶ τὴν παραφορὰν αὐτῆς τῆς γιγαντομαχίας.

Καθὼς ἐπροχώρησε τὸ πεζικόν, ἀνατρέπον ὄχι μόνον τῆς στρατιωτικῆς τακτικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς λογικῆς, καὶ τοῦ χρόνου ἀκόμη τὰς ἀπαιτήσεις, οἱ Βούλγαροι ἐλύγισαν ὡς καλάμια εἰς τὴν πνοὴν σφοδροῦ ἀνέμου. Πρὸς τιμὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ πρέπει νὰ λεχθῇ ἀκόμη μίαν φορὰν καὶ νὰ τονισθῇ, ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐπολέμησαν γερὰ. Ἐπάρχουν πλατεῖα χαρακώματα ὕψους ἑνὸς καὶ ἡμίσεως μέτρου, τὰ ὅποια ἐγέμισαν πτώματα. Καὶ πτώματα ὄχι μόνον ἐκείνων ποὺ εἶχαν ταχθῇ εἰς αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων, ποὺ ἦλθαν ν’ ἀντικαταστήσουν τοὺς νεκροὺς καὶ εἰς τὸ χαράκωμα καὶ εἰς τὸν Ἄδην.

Ἐμπρὸς ἀκριβὲς εἰς τὸν κυρίως λόφον τοῦ Κιλκίς καὶ εἰς τὰ πλάγια τοῦ 605 ἡ μάχη διεξήχθη εἰς μερικά σημεῖα ὄχι πλέον μέ τὸ τουφέκι ἢ μέ τὴν λόγχην· τὸ τουφέκι δὲν εὗρισκε καιρὸν νὰ γερισθῇ καὶ τὸ ἀτσάλι τῆς λόγχης ἐλύγισε. Καὶ τότε ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ χεῖρα, τὰ νύχια καὶ τὰ δόντια. Τὰ θεάματα τῶν στρατιωτῶν, Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων, ποὺ ἐλογχίσθησαν ἀμοιβαίως καὶ εὗρέθησαν νεκροὶ ὁ ἕνας πλησίον τοῦ ἄλλου, εἶναι σύνηθες. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ τοῦ θεάματος τούτου ἀγριώτερον. Ἑλληνας καὶ Βούλγαροι ἐνηγγαλίσθησαν ἀσπλοι πλέον εἰς τὸν ὑπέρτατον σπασμὸν τοῦ μίσους, καὶ ἐκατρακύλησαν κάτω ἀπὸ τοὺς βράχους καὶ ἔμειναν ἔτσι νεκροὶ, ἐνηγγαλισμένοι, θυθίζοντες τὰ

νόχια εἰς τὰ σώματα εἰς ἐκδήλωσιν μίσους, τὸ ὅποιον ἔζη, ἀκόμη καὶ μετὰ θάνατον.

Τὴν στιγμὴν ποῦ εἰς τὸ πρῶτον ἐσπερινὸν ἡμίφως ὑφώθησαν ἀπὸ τὸ Κιλκίς αἱ πρῶται φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς καὶ ἔβαψαν μὲ τὸ αἷμα τῆς φωτιᾶς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν τὰ θαμμένα μὲ τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων, ἡ νίκη, ἡ ὥραία ἑλληνικὴ νίκη εἶχε συντελεσθῇ. Οἱ Βούλγαροι, ἔξαντλήσαντες καὶ τὴν τελευταίαν σταγὸνα τοῦ θάρρους των, ἔφευγαν πλέον κάτω ἀπὸ τὰ βουνὰ πετῶντες τὰ πάντα, ζητοῦντες σωτηρίαν, κοπάδια τρομαγμένων θηρίων, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν πλέον νόχια καὶ δόντια. Τὸ Κιλκίς, ἡ ἀποτροπαία φωλεὰ τῶν κομιτατζήδων, ἐκαίετο, ὅχι μὲ τὸν τρόπον ποῦ καίουν οἱ ἀνάνδροι τὰ χωριά τῶν εἰρηνικῶν καὶ τῶν ἀπολέμων, μὲ τὸ πετρέλαιον καὶ μὲ τὰς χειροβομβίδας, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔντιμα καὶ παλικάρια μέσα τοῦ γενναίου πολέμου, μὲ τὰς βόμβας ποῦ ὥρμοῦσαν ἀπὸ τὰ στόματα τῶν πυροβόλων.

Ἄλλὰ κάτω εἰς τὸν κάμπον καὶ εἰς τὰ διάμεσα τῶν λόφων καὶ μέσα εἰς τὰ χαρακώματα καὶ εἰς τὰς πλαγιὰς τῶν βουνῶν ὁ θάνατος εἶχε θερίσει. Τριτῶν ἡμερῶν ἀγῶν ἔρριξε κάτω τὸ ἄνθος τῆς ἑλληνικῆς νεότητος καὶ οἱ γενναῖοι ἐσκέπαζαν τὴν ξανθὴν γῆν, καὶ τὰ πτώματα τῶν ἡρώων εἶχαν σωριασθῇ

σὺν τὰ θερι-

σμένα ἀστάχια εἰς τοὺς ἀγρούς.

Διὰ τὴν γραφὴν αὐτὴ ἡ ὑπέροχος σελὶς τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας, προσέφεραν τὸ αἷμά των μὲ ἴσην αὐταπάρνησιν οἱ πυροβοληταὶ καὶ οἱ εὐζωνοὶ καὶ οἱ πεζοὶ καὶ οἱ ἵππεις, καὶ οἱ βετεράνοι* τοῦ πολέμου τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου, ὅπως καὶ οἱ κληρωτοὶ τῆς τελευταίας ἡλικίας, στρατιῶται ἐνδὸς μηνός, εὐτυχῆσαντες νὰ λάβουν αὐτὸ τὸ ἀπαράμιλλον βάπτισμα τοῦ πυρός, καὶ οἱ σωματάρχαι ὅπως καὶ τὰ ἀπλά στρατιωτάνια.

1914.

Τὴν ἐπικύριον τῆς καταστροφῆς τῆς Σμύρνης.

(ἀνταπόκρισις εἰς ἐφημερίδα)

Κ. Ἀθανάτου.

Ἀπὸ τὸ Ἑγγλεζονήσι*, 7 Σεπτεμβρίου 1922.—"Ἄλλοτε ἐξεκινούσαμε κάθε τόσο γιὰ τὴ Σμύρνη καὶ ἀπ' ἐκεῖ κατ' εὐθείαν τ' αὐτοκίνητα, τὰ τραίνα, τ' ἄλλα γοργὰ μᾶς ἔφεραν πρὸς τὰ μέσα, μακρὰ, εἰς τοὺς θερμοὺς τόπους τῆς Ἀνατολῆς, σὲ ἀπέραντα βάθη, δεξιὰ-ἀριστερά, ὅλα δικὰ μας, δὲν ἤξερε ποῦ νὰ πρωτοπάῃ κανεὶς. Τώρα φέρνουμε βόλτα γύρω-γύρω τὰ νερά, καὶ μόλις ἀπὸ μακρὰ μπορούμε μόνο ν' ἀντικρύξουμε τ' ἀκρογιάλια, καθὼς οἱ διωγμένοι, οἱ ἀπόκληροι, ποῦ περιτριγυρίζουν τοὺς δρόμους, ξένοι καὶ ἄγνωστοι στὰ σπίτια τὰ κλειστά! . . . Ἡ θάλασσα ποῦ μᾶς ἤγωνε τότε, μᾶς χωρίζει γιὰ πάντα αὐτὴ τὴ φορά. Μᾶς εἶναι ἀπηγορευμένος τόπος οἱ στεριές. Καὶ παραδέρνουμε μὲ τὸν καημὸ μας στὰ πελάγη. Ἐνὰ καῖκι ἀπλώνει τὰ πανιά του καὶ λικνίζει τὸν πόνο μας στὰ κύματα.

Τὸ Ἑγγλεζονήσι—ἰδοὺ θεωρεῖται πρώτης σειρᾶς διὰ τὸ μέγα δράμα. Παραμένουν ἐδῶ μερικοὶ ἀπὸ ὅσους ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν μεγάλην καταστροφὴν. Δὲν τοὺς κάνει καρδιά νὰ περάσουν ἀπέναντι στὴ Μυτιλήνη, στὴ Χίο. Κάθονται ἐδῶ πέρα κι' ἀγναντεύουν, καὶ νὰ πιστέψουν ἀκόμη δὲν μποροῦν. . . Μία σειρὰ ἀπὸ «σάτια» (μαοῦνες) παραστέκει στὴν ἀκροθαλασσιὰ. Μ' αὐτές, δεμένες πίσω ἀπὸ μιὰ γκαζολίνα*, κατώρθωσαν νὰ φύγουν ὅπως-ὅπως, στοιδαγμένες, κάμποσες οἰκογένειες χριστιανῶν.

Δὲν εἶχαν κουράγιο νὰ φύγουν ἕως τὴν τελευταία στιγμή. Εἶχαν ἓνα σπιτάκι ὅλο κι' ὅλο καθεμιὰ, κι' ἂν τ' ἄφηναν κι' αὐτό, θὰ ἔπρεπε νὰ βγῶν ζητιανοί, στὸ δρόμο. Ἐβλέπαν τοὺς ἄλλους νὰ φεύγουν, κι' αὐτοὶ ἔμεναν. Ἐπῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ μείνουν ραγιάδες πάλι, κάτω ἀπὸ τὴ σιλαβιά, νὰ ξαναφᾶνε τὸ ψωμί τῆς πείρας μὲ τὸν τρόμο τοῦ Τούρκου, νὰ κουρνιάσουν ἄφωνοι στὸ σπιτάκι τους, καὶ νὰ πεθάνουν ἐπὶ τέλους μέσα σ' αὐτό. Κανεὶς τους δὲν μπορούσε νὰ φαντασθῇ μεγαλύτερη συμφορὰ. Εἶδαν ἓνα ξημέρωμα τὸ στρατό μας νὰ φεύγῃ, τοὺς ἱππεῖς καὶ τοὺς πεζοὺς

* Ἀλεξ Γ. Σαρῆ Νεοελληνικά Γ' Ἑλλ. Σχολ. γ' ἔκδ. 20-2-25 6

ν' αποχαιρετοῦν τὰ λιθόστρωτα, κι' ἓνα σούρουπο θακρυσμένοι ἐκίνησαν τὸ μαντῆλι πρὸς τὰ πλοῖα τοῦ στόλου, ποῦ ἔφευγαν κι' αὐτά. Ἐκλείσθησαν τότε μέσα στὰ σπιτάκια τους, σπιτάκια ποῦ εἶχαν ζήσει μαζί τους τόσων χρονῶν λύπες καὶ χαρές, ἔκαναν τὸ σταυρό τους, κι' ἐμαντάλωσαν πόρτες καὶ παράθυρα. Τὰ παιδιὰ ἐπανελάθαν βουδὰ στοὺς γέροντας γονεῖς τὸ παλιὸ παράπονο τοῦ ποιητοῦ¹:

Ραγιάδες θ' ἀπορμείνουμε, μητέρα.

Τὸ γράφει τὸ κακὸ μας ριζικό!...

* *

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ-πρωί, πίσω ἀπὸ τὴς κρυφανοιγμένες γρίλιες τῶν παραθυρῶν, οἱ ραγιάδες τῆς Σμύρνης ἐκράτησαν τοὺς λυγμούς, ἐσκοῦπισαν τὰ δάκρυα στὰ μάτια, ἔκαναν πάλι τὸ σταυρό τους, καὶ σιωπηλοὶ ἐκοίταζαν τὴν κίνηση στὸ μαχαλᾶ*. Οἱ Γιουρούκηδες* τοῦ Μπεχλιδάνη*, καθάλλα σὲ ἄλογα χωρὶς σέλλα, σὲ γαϊδουράκια, σὲ μουλάρια οἱ περισσότεροι, ἄλλοι πεζοί, μὲ γουρνοτσάρουχα καὶ μὲ κοντὰ βρακιάκια, μὲ ὄψιν ἀναμμένη ποῦ διψοῦσε αἷμα, μὲ ντουφέκια, μὲ σπαθιά, μὲ σανίδες στὰ χέρια, ἔτρεχαν, οὐρλιαζαν σὰν τρελλοί. Τὰ τρομερὰ Ταγκαλάκια* ἐλαχνίαζαν, καὶ ἡ φουντίτσα ἀνήσυχη στὸ φέσι τους ἐρευνοῦσεν ὅπως καὶ τὰ μικρὰ μαῦρα τους μάτια ἐδῶ κι' ἐκεῖ. Δέος καὶ φρίκη ἔπνιγε τὴν ἀναπνοὴ τῶν σκιάδων. Εἶχαν μετανοιώσει ποῦ ἔμειναν, ἀλλὰ ἡ ἀγάπη τοῦ σπιτιοῦ τοὺς εἶχε συγκρατήσει. Τώρα πιά ἦταν ἀργά. Μὲνον ἡ ἀχνή* ἐλπίδα στὸ Θεὸ τοὺς ἔδιδε λίγη ζωή.

Οἱ δρόμοι ἦσαν ἔρημοι ἀπὸ χριστιανούς, ἀλλὰ φωνές, κραυγές, ξεφωνητὰ σπαραγμοῦ ἀντηχοῦσαν, γύρω καὶ παντοῦ. Ἡ Σμύρνη εἶχε ἀρχίσει πιά νὰ σπαρταρᾷ. Ἀφῆνε τοῦ θανάτου τὸ ροχαλητό. Ἀγρία βροντοῦσε ὁ μπαλτάς σὲ κήποιες πόρτες σιδερένιες, τζάμια ἔσπαζαν ὁλοένα στὶς πέτρες τοῦ σοκακιοῦ, νέες κοπέλλες ἔσκουζαν*, ἐλαχταροῦσαν μωρὰ παιδιὰ. Καὶ ἡ θριαμβευτικὴ πομπὴ τῶν Γιουρούκηδων τοῦ Μπεχλιδάνη ἐπάνω στὰ ζῦα ἐπλήθαινε ὅσο περνοῦσε ἡ ὥρα. Ἐνας γέρος σωριάστηκε χωρὶς πνοή. Ἐνας ἀξιωματικός, κρυμμένος στὸ σπίτι, παρεφρόνησε. Τὰ σκυλιὰ ἀλυχτοῦσαν στὶς ἀδλές. Κάθε σπίτι κι' ἓνα δρᾶμα.

Σὲ λίγο ὁ δρόμος ἐδοῦζε. Ἐπερνοῦσαν ἓναν παπᾶ βουτηγμένο στὸ αἷμα, μὲ ξεσκισμένο τὸ ράσο του κομμάτια. Ἐνας μαῦρος,

1. Τοῦ Σμυρναίου Μιχ. Ἀργυροπούλου.

ἐντόπιος Τοῦρκος Σμυρνιός, ἐτραυοῦσε μιὰ ὁμορφὴ σὰν τὰ κρύα νερά γυναικᾶ, ἀσπλαχνα τὴν ἐτραυοῦσε ἀπ' τὰ μαλλιά. Πότε-πότε ἕνας ἀρχηγὸς ἐκάλπαζεν ἀδιάφορος ἀνάμεσα ἀπ' τὸ σπαραγμό. Φωνὲς ἐφθάναν μακρινές. Οἱ κρυμμένοι καταλάβαιναν ὅτι τοὺς ἔχει ζῶσει ὁ κίνδυνος. Ἐπερίμεναν ἀπὸ τῇ μιᾷ στιγμῇ στὴν ἄλλη καὶ τῇ δικῇ τους τῇ σειρά.

Ἔτσι σιγά-σιγά ἐσκοτείνισσε. Κάποια ἡσυχία ἄρχισε τώρα νὰ βασιλεύῃ. Οἱ σκλάβοι ἀνέπνευσαν. Μερικοὶ ἐτόλμησαν νὰ προβάλουν στίς πόρτες γιὰ νὰ μάθουν τί εἶχε συμβῇ στὴ γειτονιά. Ἡ ἡσυχία ἐξακολουθοῦσε. Καὶ ἐκοιμήθηκαν, ὅσοι ἐκοιμήθηκαν· ἕναν ὕπνο ἀνήσυχο, ταραγμένο· ὄνειρα μαύρα τοὺς ξεπετοῦσαν ἀπὸ τὸ κρεβάτι. "Ω ! ἡ νύχτα ἐκαίει τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς ἀβεβαιότητος, ποὺ δὲν εἶχε τελειωμό ! Κάθε κρότος, κάθε ψίθυρος, κάθε ἀνάσα τοὺς ἐφόδιζε, τοὺς ἐτάραζε. Ἀναπηδοῦσαν ἀπὸ τὸ κρεβάτι, ἔστηγαν τ' αὐτὶ ν' ἀκούσουν μὴν ἦτανε μπαλτάς, μὴν ἦτανε ἀλόγων ποδοβολητό. . .

Ἐπέρασαν ἔτσι δύο-τρεῖς ἡμέρες τρομάρας, κλεισούρας, ἀπελπισίας, δακρύων καὶ στεναγμῶν. "Όταν ἔξαφνα, ἕνα πρωινὸ ἡ πόλις ὅλη ξεπετάχθηκε· τρελλὴ στὸ δρόμο. Φωτιά, γιγαντία, πυρκαγιὰ ! Ὁ βάρδαρος ἐχθρὸς εἶχε ἀποφασίσει νὰ σβήσῃ ἀπ' τὸ πρόσωπο τῆς γῆς τὴν ἄπιστη τὴ Σμύρνη καὶ τοὺς γκιαούρηδες τῆς Φλόγης εἶχαν περιζῶσει τοὺς μαχαλάδες, οἱ καπνοὶ ἐγέμιζαν τὰ στενά, κι' ἡ φωτιά ἔτρεχε μὲ περισσότερὴ μανία ἀπὸ τὸν Τοῦρκο καὶ δὲν ἔκανε διάκριση οὔτε στίς πόρτες τίς μανταλωμένες, οὔτε στὰ κλειστὰ παράθυρα. Εὗρισκε τρόπο νὰ ὀρμᾷ ἀπὸ παντοῦ. Καὶ πρὶν αὐτὴ ὀρμήση, φρικτοὶ προάγγελοι τῆς οἱ Γιουρούκηδες, μὲ τοὺς μπαλτάδες ἔσπαζαν τίς πόρτες, ἔμπαιναν ἀλαλάζοντες, καί, ἴδιοι μὲ δαίμονας τῆς κολάσεως, ἄρπαζαν κι' ἐξέσχιζαν κι' ἐδοῦτοσαν.

Χεῖμαρρος κόσμου μισοντυμένου, ξεμαλλιασμένου, ξεφρενιασμένου, πλούσιοι, πτωχοί, γέροι, νέοι, ἄνδρες, γυναῖκες, ἕνας χεῖμαρρος ἀκατάσχετος ἐχύθηκε, ἐπλημμύρισε τοὺς δρόμους κι' ἐτραυοῦσε πρὸς τὴν προκυμία, ἔτρεχε πρὸς τὴν θάλασσα.

Ἀπὸ πίσω οἱ φλόγες τῆς φωτιάς ἔκιναν τὰ δοκάρια νὰ τρίξουν. Καὶ οἱ Γιουρούκηδες, κύριοι τῶν πάντων, μὲ τενακέδες γεμάτους βενζίνα, ἐπατοῦσαν ἐπάνω στὰ κορμιά ὅσων εἶχαν ἀπομείνει καταμεσῆς τοῦ δρόμου κι' ἐκατάδρεχαν τὰ σπίτια. Ἄλλοι

ἔπικανον ὥρατες κοπέλλες χριστιανές τάχα πῶς θὰ τις σώσουν, νὰ τίς πᾶνε στὰ χαρέμια τῶν πασάδων. Ἄλλοι ἐκουδάλουσαν τὰ πιά πολύτιμα πράγματα τῶν σπιτιῶν. Σιγήναι τουρκικῆς θηριωδίας, ἀπ' αὐτὲς ποὺ περιγράφουν οἱ ἱστορικοὶ στὸ πάρσιμο τῆς Πόλης, στὸ χαλασμὸ τῆς Χίου, ἀνέζησαν ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα τῆς καταστροφῆς. Καὶ γύρω-γύρω ἀπὸ τὸν τρελλὸν χαλασμὸν τοῦ πυρὸς καὶ ἀπὸ τὸν χορὸν τῶν δαιμόνων, μέσα εἰς τὴν φρικαλέαν σκηνογραφίαν τοῦ θλέθρου, συναυλία σπαρακτικῇ ἀπὸ τοὺς θριαμβευτικοὺς ἀλαλαγμοὺς τῶν ἐμπρηστῶν καὶ τῶν σφαγέων καὶ ἀπὸ τὰς γοεράς κραυγὰς τῶν θυμάτων, ἐδονοῦσε τὸν πυρωμένον ὀρίζοντα.

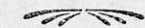
Τὰ κύματα ἐκείνων ποὺ ἔφευγαν, ἀλαλαχισμένοι ἀπ' τὴν τρομάρα, ἔτρεχαν διαρκῶς πρὸς τὴν προκυμαίαν. Εἰς τὰς ἐνώσεις τῶν δρόμων ἄλλα κύματα κόσμου ἐπροστίθεντο, κόσμου, ποὺ ἐδιώκετο καὶ ἀπεγομνώνετο στὸ δρόμο ἀπὸ τοὺς Γιουρούκηδες κι' ἔτρεχε σπαστισμένος γιὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του τοῦλάχιστον ἀπὸ τοὺς ἀπαισίους διώκτας του.

Ἀλλὰ στὴν προκυμαία ἦταν ἄλλη φοδερὴ δοκιμασία. Ὁ στενὸς ἐκεῖνος χῶρος ἀνάμεσα εἰς τὰ κτίρια τῆς παραλίας καὶ τὴν θάλασσαν ἦταν πιά γεμάτος, παστωμένος ἀπὸ χιλιάδες ψυχές, ποὺ ὑψωναν ἱκετευτικά τὰ χέρια πρὸς τὰ ξένα πλοῖα, ὅσα ἦσαν ἀραγμένα στὸν κόλπο τῆς Σμύρνης. Κι' ἀπὸ τίς ἀρτηρίες τῶν δρόμων ὄλο καὶ νέες μάζες κόσμου κατέφθαναν ἐκεῖ. Σὲ λίγο ἡ φοδερὴ πυρκαϊὰ ἄρχισε κι' ἐκεῖνη ν' ἀπλώνῃ τὰς πύρινές της γλώσσες πρὸς τὴν προκυμαία. Τὸ πλῆθος ἐπροσπαθοῦσε τώρα ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῶν καιομένων κτιρίων κι' ἐφέρετο πρὸς τὴν ἀκτὴν, οἱ δὲ δυστυχεῖς, ὅσοι εὗρισκοντο στὴν ἄκρη, σπρωγνόμενοι, ἔπιπταν καθ' ἑκατοντάδας στὴ θάλασσαν, βαθεῖα πολὺ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Μέσα στίς φωνές τοῦ ξετρελλαμένου πλῆθους ἐπνίγοντο αἱ σπαρακτικαὶ ἐπικλήσεις τῶν πνιγομένων, ἀπελπιστικαὶ δὲ καὶ γεμάται ἀγωνίαν ὑψώνοντο αἱ κραυγαὶ ἐκείνων ποὺ τοὺς εἶχαν διαδεχθῇ εἰς τὸ χεῖλος τῆς προκυμαίας καὶ ἐκινδύνευαν τώρα νὰ πᾶθουν τὸ ἴδιον. Εὐτυχισμένοι ἐστάθηκαν ἐκεῖνοι ὅσους τὸ σπρώξιμο ἔβγαλε ἀντίκρυ σὲ λίγα σάτια ποὺ ἔτυχε νὰ εἶναι ἀραγμένα σ' ἓνα μέρος τῆς προκυμαίας. Μ' ἓνα πῆδημα ὥρμησαν μέσα, ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωὴν.

Ἐνα πλοῖο μὲ ξένη σημαία τοὺς ἔδεσε πίσω του, καὶ ὕστερ' ἀπὸ μιὰ νύχτα τρικυμίας, ἔφθασαν τὴν αὐγὴ στὸ Ἑγγλεζονήσι.

Πεινασμένοι, βρεγμένοι, διψασμένοι, με τὴν ψυχὴ στὰ χεῖλη ἐπάτησαν τὸ πόδι στὴν ἀκτὴν κι' ἔκαμαν τὸ σταυρό τους. Ἀλλὰ τί νὰ τὴν κάνουν πλέον τέτοια ζωή, ἀφοῦ ἔχασαν ὅ,τι ἄλλο εἶχαν ἀγαπημένο σ' αὐτὸν τὸν κόσμον; Βλέπω ἐδῶ μιὰ μάννα ποὺ δὲν ξέρεי τί ἀπέγιναν τὰ παιδιὰ της. Εἶναι παιδιὰ χωρὶς τὴ μάννα τους. Ἀδελφία ποὺ σκορπίσανε στὴν τρέλλα της φυγῆς. Ἀνδρόγυνα χωρισμένα. Κι' ἓνα σκυλὶ δυστυχισμένο μάταια φάχνει ναῦρη τὸν ἀφέντη του.

Τρέμουν καὶ τώρα ποὺ μοῦ τὰ διηγοῦνται οἱ ἄνθρωποι. Δάκρυα δὲν ἔχουν πιά· τὰ μάτια τους εἶναι στεγνά. Ἀνατριχίλα μοῦ διαπερνᾷ τίς φλέβες. Μοῦ μιλοῦν καὶ τὸ βλέμμα τους κάθε στιγμή στρέφει μηχανικῶς πρὸς τὸ βάθος τοῦ κόλπου, ἐκεῖ ὅπου πρὸ ὀλίγων ὥρων, πρὸ μιᾶς-δύο ἡμερῶν ἐξοῦσαν μαζί· ὄλοι, μέσα στὸ σπίτι τους. Καημένα σπιτάκια! Πόσο τοὺς ἦταν ἀγαπημένα, πόσο λατρευτά! Ἡ ἡμέρα τὰ κρύβει μέσα στὴ θαμπάδα τῆς ἀντηλιάς ποὺ σκορπᾷ ἡ θάλασσα. Μὰ ἡ νύχτα, αὐτὴ τοὺς τὰ ξαναδείχνει γιὰ μιὰ τελευταία φορὰ: μόλις φθάσῃ τὸ δράδυ, οἱ φλόγες ξεχωρίζουν μακρὰ καὶ φωτίζουν τοὺς καπνοὺς, καὶ οἱ διωγμένοι προσηλώνονται ἀφῆρημένοι πρὸς τὰ ἐκεῖ, λὲς καὶ ἀνάμεσα στὴ λάμψη προσπαθοῦν νὰ διακρίνουν τὴν ψυχὴν τῶν χαμένων ἰδικῶν τους ποὺ ἀναθαίνει μαζί με τὰ σύννεφα τοῦ καπνοῦ πρὸς τὸν οὐρανό...

Ἐπάνοδος.

Ἀναστ. Πεξοπόρου.

Εἰς ὅλους τοὺς λιμένας καὶ τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς τῆς χώρας ὑποδοχαὶ χαρᾶς, ἀλλὰ καὶ θλίψεως γίνονται αὐτὰς τὰς ἡμέρας. Οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τῶν ἐπανερχομένων ἐφέδρων τοὺς ἀναμένουν. Μοῦ περιγράφουν τὰς σκηνὰς ἀναγνώσται δι' ἐπιστολῶν καὶ ἀρκτεὰς ἔτυχε νὰ ἴδω ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ἐχουν τὸν αὐτὸν χαρακτήρα: δάκρυα χαρᾶς καὶ πόνου μαζί.

Εἰς τὴν πόλιν δὲν ἀντιλαμβάνομεθα τὰς σκηνὰς αὐτὰς εἰς ὅλην τὴν βαθεῖαν συγκίνησίν των. Ἡ ζωὴ ρεεὶ γοργότερα καὶ πολυλάκις μόλις προφθάνομεν νὰ κατανοήσωμεν ἐνδιαφερούσας στιγ-

μάς της. Ἀλλά ἔξω εἰς τὸ ὑπαιθρον ἄλλως συμβαίνουν τὰ πράγματα. Αἱ ἐντυπώσεις παρέχονται ζωηρότεραι. Καὶ εἰς τὴν πόλιν ἀκούει κανεῖς συζητήσεις διὰ τὰ πολεμικὰ συμβάντα, τὰ λόγια ὅμως διασκορπίζονται μὲ κάποιαν ἀσάφειαν. Εἰς τὸ χωριό, εἰς ἓνα μαγαζάκι, εἰς ἓνα καφενεῶν, εἰς τὸν ἀγρόν, εἰς τὸ τραῖνο, ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις ἀπηχοῦν μὲ ἐντυπωτικώτερον τόνον.

Ἦκουσα πολλὰς τοιαύτας καὶ ὅλοι εἶναι μία πάλη αἰσθημάτων μεταξὺ ἐκείνων ποὺ δὲν ἐπανήλθον νικηταὶ καὶ ἐκείνων ποὺ τοὺς ὑπεδέχθησαν ἡττημένους. Μία ἐπίπληξις εἶναι γενικὴ: «Ὅχι, παιδιὰ, δὲν τὰ καταφέρατε καλά. Ὅχι, ἔτσι δὲν ἔπρεπε νὰ γίνουν τὰ πράγματα. Γιὰ σκέφθῃτε τί ἐχάσαμεν. Σαῖς, ἡμεῖς, ὅλοι. — Πρέπει νὰ ἀκούσετε πρῶτα». Ἀκούουν, προσεκτικὰ ἀκούουν. Κρέμονται ἀπὸ τὰ χεῖλη τῶν ἀφηγουμένων. Θέλουν νὰ μάθουν λεπτομερῶς τὸ τί καὶ τὸ πῶς συνέβη. Ἀλλά δὲν μένουν εὐχαριστημένοι.

Καμμίαν ἄλλην φοράν εἰς τὴν ζωὴν μου δὲν εἶδα τόσον πολὺ λυπημένον τὸν λαόν. Μὲ στεναγμὸν βαθὺν ὁμιλεῖ. Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἤκουσα ἀγαθοὺς χωρικοὺς νὰ λένε: «Ἀχ, γιατί νὰ μὴν ἤμαστε ἡμεῖς ἐκεῖ; Ὅτ' τὸν ἐκρατούσαμε τὸν Κεμάλ μὲ τὰ δόντια. Μπρὲ γιὰ τὸ Θεό, τί ἐπάθαμεν». Δὲν πρόκειται περὶ καφενειακῆς ἐκφράσεως· παρομοίαις δὲν προσέχει κανεῖς· δὲν ἀξίζουν. Θέλω νὰ εἰπῶ περὶ τῆς αὐθορμήτου ἐκδηλώσεως τῆς ψυχικῆς οὐδυνῆς τοῦ λαοῦ μὲ εἰλικρίνειαν, περὶ τοῦ φωτεινοῦ ὀρθολογισμοῦ του. Ὅμιλουν μὲ πόνον αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, ἔπειτα δὲ λέγουν: «Ναί, μαλῶνομεν τὰ παιδιὰ, ποὺ μᾶς ἤλθαν ἔτσι, ἀλλὰ πάλιν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι πταῖουν, πταῖουν πολὺ! Τί μᾶς ἔφτιαξαν, τί μᾶς ἔφτιαχν!...»

Καὶ διὰ μίαν σκηνὴν ὑποδοχῆς εἰς τὸ ἀττικὸν χωριουδάκι τοῦ Κουδαρχ* θέλω νὰ εἰπῶ. Μὲ τὸ πρωινὸν τραῖνο ἀφίχθη κάτω εἰς τὸν σταθμὸν ἓνας τραυματίας. Μία γρατὰ τὸν ἐδέχθη κλαίουσα. Ἀνεψιὸς τῆς ἦτο. « Ἦρθες, ἦρθες. . . » ἔλεγε. « Καὶ ὁ ἐξάδελφός σου ὁ γιόγκας μου; — Δὲν τὸν εἶδα. — Μαζὶ ἦσατε καὶ δὲν τὸν εἶδες; — Ἐσκορπίσαμεν. — Παιδί μου, παιδί μου, ποῦ νὰ βρισκεσαι; — Ὅτ' ἔρθῃ. Ἐννοια σου». Σιωπηλοί, ἡ γρατὰ καὶ ὁ νέος, ἀκολουθοῦν τὸν δρόμον διὰ τὸ χωριὸ ἐπάνω. Ἡ γυναῖκα προθυμοποιεῖται καὶ παίρνει ἓνα δεματάκι ἀπὸ τὰ χεῖρια τοῦ νεοελθόντος. Καθὼς πλησιάζουν εἰς τὸ χωριό, ὀλίγαι γυναῖκες, μερικά παιδιὰ, τρέχουν εἰς προὔπαντήσίον των. Φιλοῦν τὸν τραυματίαν.

Τοὺς φιλεῖ. Δάκρυα. Ὑψηλότερα εἰς λοφίσκον, ὥς εἰς θεωρεῖον, εἶναι παρατεταγμένους ὅλος ὁ θηλυκόκοσμος τοῦ συνοικισμού. Κύπτουν γυναῖκες καὶ κορίτσια πρὸς τὰ κάτω καὶ δαίπουν. Μία λέξις δὲν ἀκούεται Ἀφήνουν τοὺς συγγενεῖς νὰ χαροῦν τὴν ἐπάνοδον. Ἐπειτα μία μία προχωροῦν. Δειλὰ καλωσворίσματα καὶ ἡ αἰωνία ἐρώτησις: «Τοὺς δικούς μας δὲν εἶδες;» Ὀνόματα ἀκούονται προφερόμενα μὲ λαχτάραν. Καὶ εἰς τὸν μικρὸν ἐκαῖνον κύκλον ἀνθρώπων ἀναμένονται ἐπίσης παιδιὰ. Μερικὰ ἤλθαν. Τραυματῖαι ἄλλοι εἶναι ἀπὸ προηγουμένης μάχης. Ἀλλὰ περισσότεροι περιμένονται. Οἱ ὅμιλοι γυρίζουν στὰ σπίτια σιωπηλοί, λυπημένοι. Εἶναι τὸ ἴδιον θέαμα τοῦ διπλοῦ πόνου εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα σήμερα, τοῦ πόνου διὰ τὴν καταστροφὴν, τοῦ πόνου διὰ τὴν καθυστέρησιν πολλῶν. Βαδίζω ὀλίγην ὥραν μὲ χωρικόν. Φωτεινὸς εἶναι ὁ ἥλιος καὶ γαλήνη εἰς τοὺς λόφους. Ἀλλὰ πένθιμον τὸ ὕψος τοῦ συνοδοῦ μου. Ἀφωνος πηγαίνει μὲ σκυφτὸ κεφάλι. Μίαν στιγμὴν μοῦ λέγει σιγὰ, μὲ στεναγμόν:

—Τρεῖς δικούς μου ἔχασα εἰς τὸν πόλεμον. Γιατί νὰ μὴν ἦμουναι κι' ἐγὼ ἐκεῖ; Θὰ χανόμουναι, ἀλλὰ πίσω δὲν θὰ ἐγύριζα.

11 Σεπτεμβρίου 1922.

Γ') ΒΙΟΥ ΖΩΩΝ

Ἡ φιλοστοργία τῶν πτηνῶν.

Κ. Καλλινίκου.

Ἡ αὐταπάρνησις τῶν πτηνῶν καὶ ἡ στοργὴ των εἶναι θαυμασία.

Ὅταν ἀπαξ ἡ μήτηρ καθίσῃ ἐπὶ τῶν ὠν, ὁ νοῦς της ὅλος συγκεντροῦται εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνατόν πιστοτέραν ἐκπλήρωσιν τῶν μητρικῶν της καθηκόντων. Τὸ ἄρρεν σπεύδει νὰ τῇ φέρῃ τροφὴν ἢ καὶ τὴν ἀντικαθιστᾷ κάποτε ἐν τῇ ἐπωάσει. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐκαίνη ἔχει ἄγρυπνα τὰ ὄμματα ἐπὶ τῆς φωλεᾶς. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητος ἡ μεταβολὴ ἢ ἐπελθοῦσα εἰς τὸν χαρακτήρα της. Ἦτο πρὶν ἀμέριμνος καὶ ἀεικίνητος; Ἐπέτα πτερυγίζουσα εἰς τὰ δάση καὶ εἰς τὰ βουνά; Ἦτο φλύαρος; Ἦτο φαιδρὰ; Ἦτο λαισδάτῃ; Ἦδη μὲ τὴν ἀνάληψιν τῶν μητρικῶν της καθηκόντων

δὲν ψάλλει πλέον, ἀλλὰ σιωπηλὴ καὶ περίφροντις διαμένει ἐπὶ τῶν ὤων ἐπὶ ὥρας, ἐπὶ ἡμέρας, αὐτὴ, ἢ ὅποια προηγουμένως δὲν εἶχε μιᾶς στιγμῆς ἡσυχίαν. Αἱ ἀηδόνες, αἱ ὑπολαίδες, καὶ τὰ ἄλλα ᾠδικὰ πτηνὰ δὲν ψάλλουν, ἔταν κλωσσούν. Βέβαια ! Διότι τώρα πλέον ποὺ καιρὸς διὰ τραγούδια !

Ὅταν δὲ τὰ στρογγύλα ἐκεῖνα πράγματα σπάσῃ καὶ οἱ ἀπτήνες νεοσσοὶ προέλθωσι πιπνίζοντες καὶ τερετίζοντες εἰς τὸ φῶς, ὅποια ζωηρότης, ὅποια κελαδήματα, ὅποια κινήσεις παρατηρεῖται εἰς τὴν εὐτυχὴ κατοικίαν ! Πῶς τὰ μικρὰ πτηνάρια ἀνοίγουν τὰ μικύλα στόματα διὰ νὰ εἰσδεχθῶσι τὴν τροφὴν ἀπὸ τὸ στόμα τῶν γεννητόρων ! Πῶς οἱ γεννητόρες περιίπτανται χαίροντες περὶ τὴν φωλεάν ! Πῶς διπλασιάζουν καὶ πολλαπλασιάζουν τὴν ἐργασίαν των, ἔχοντας τώρα πλέον νὰ προνοήσουν διὰ πάντα, ἔξ, ἐπτά, ἢ καὶ περισσότερα στόματα ! Πρᾶγμα θαυμάσιον, μὴ τὴν ἀλήθειαν ! Αὐτὰ τὰ πτηνὰ φέρονται μετὰ τόσης εὐφυΐας. Τίς εἶπεν εἰς τὴν μητέρα νὰ ἐπικαθίστη ἐπὶ τῶν στρογγύλων ἐκείνων πραγμάτων ; Ποῖος τὴν ἐδίδαξεν ὅτι ἡ ζωὴ θὰ προβάλῃ διὰ τῆς ἐπιώσεως ; Ποῖος τὴ ἐνεφύσησε τοσαύτην ὑπομονήν, ὥστε καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν καὶ ὑπὸ τὴν βροχήν καὶ ὑπὸ τὸν ἥλιον νὰ ἐπιμένῃ ἐκεῖ προσπεπασσαλευμένη ; Ποῖος δὲ ὑπέδειξεν εἰς τὰ ἅπτερα νεοσσία ὅτι χρεωστοῦν νὰ ἀνοίξουν τὸ στόμα καὶ νὰ λάβουν ἀπὸ τὸ μητρικὸν ῥάμφος τὴν τροφὴν ἵνα συνεχίσουν τὴν ὑπαρξίν ; Δὲν γνωρίζω ἄλλην ἀπάντησιν εἰμὶ ταύτην : ὁ ἀγαθὸς Θεός.

Ἡ ἀγάπη τοῦ πελεκᾶνος πρὸς τὰ τέκνα του εἶναι περιήκουστος. Ἡ παράδοσις λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι, ὁσάκις δὲν εὕρσκει τι νὰ προσφέρῃ εἰς τὰ μικρὰ του (ὁ πελεκᾶν εἶναι ἰχθυοφάγος), σκίζει τὰ στήθη του καὶ τὰ τρέφει μὲ τὸ αἷμά του, διὰ νὰ μὴ τ' ἀφῇ καὶ ἀποθάνουν τῆς πείνης. Ἐπὶ τῆς τοιαύτης παραδόσεως στηρίζεται ὁ συγκινητικώτατος στίχος τοῦ Ἐπιταφίου Θρήνου :

Ὡσπερ πελεκᾶν

τετρωμένος τὴν πλευράν σου, Λόγε,

σοὺς θανόντας καὶδας ἐζώσας,

ἐπιστάξας ζωτικὸς αὐτοῖς κρουνοὺς...

Καθὼς δὲ πλείστα ὅσαι ὑπάρχουσι περιστάσεις παρὰ τοῖς πτηνοῖς, ὅπου ἐκλάμπει ἡ ἀγάπη τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, οὕτως ὑπάρχουσι καὶ ἑτεροι, ὅπου διακρίνεται ἡ εὐσέβεια τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς.

Ἦδη ὁ μέγας Βασίλειος ἔκαμε λόγον περὶ τῶν πελαργῶν, οἵτινες τὸν πατέρα, ὑπὸ τοῦ γήρατος πετρορροήσαντα, περικυκλώσαντες, διαθερμαίνουσι μὲν καὶ περιθάλλουσι διὰ τῶν ἑαυτῶν πτερύγων, βοηθοῦσι δὲ αὐτὸν ἡρέμα ἐν τῇ πτήσει, προσφέρουσι δ' εἰς αὐτὸν ἀφθόγους τὰς τροφάς. Ἰσως εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον εἰς τινὰς χώρας θεωρεῖται τοῦτ' αὐτὸ ἱερὸν τὸ πτηνὸν τοῦτο. Ἐν Τουρκίᾳ, φέρ' εἰπεῖν, ὁ εὐσεβὴς μουσουλμάνος οὐδέποτε θὰ ἐπιβάλλῃ χεῖρα ἐπὶ τοῦ ζώου τούτου, τὸ ὅποιον, εὐγνωμονοῦν διὰ τὴν ξενίαν καὶ τὴν ἀγάπην, ἀνταποδίδει τὴν χάριν διὰ τῆς καπαστροφῆς τῶν ἰσθόλων ὄψεων, ὧν τυγχάνει ἀσπονδος ἐχθρός. Τῆς αὐτῆς ἐκτιμῆσεως ἀπολαύει ὁ πελαργὸς καὶ ἐν Ὀλλανδίᾳ, ὅπου τὸν προστατεύει ὁ νόμος. Ἐνταῦθα συνέβη τὸ συγκινητικώτατον ἐκεῖνο γεγονός, καθ' ὃ, πυρπολουμένης οἰκίας καὶ τῶν φλογῶν περιβαλλουσῶν τὴν ἐπὶ τῆς στέγης φωλεὰν πελαργῶν, ἐν ᾗ οἱ ἀπτήνες νεοσσοὶ εὗρισκοντο, ἡ μήτηρ προσεπάθησε καὶ ἀπαξ καὶ δις νὰ διασώσῃ τὰ μικρά της, ἀλλ' εἰς μάτην, μέχρις οὗ, περιζωσθεῖσα καὶ αὐτὴ ὑπὸ τῶν φλογῶν, προσέτιμησε νὰ συγκατακαῇ μετὰ τῶν τέκνων της παρὰ νὰ διασωθῇ μόνη.

1910.

5. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Πτωχὸς ἄγιος.

Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη.

Ὅταν ἦμεθα παιδιά, μὴ ἔχοντες τί νὰ κάμωμεν, διότι τὸ χωρίον μας δὲν εἶχεν ἄφθονα τὰ μέσα τῆς ψυχγωγίας, συνωδεύομεν πολλάκις τὰς μητέρας μας καὶ τὰς θείας μας εἰς ἐκδρομὰς ἀνὰ τοὺς ἀγρούς καὶ τοὺς ἐλαιῶνας, ἢ διημερεῦομεν εἰς γραφικοὺς ὄρμους παρὰ τοὺς ἀμμώδεις καὶ ἀσπίλους αἰγιαλοὺς, ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ παρενοχλῶμεν καὶ «χασμεροῦμεν» μὲ τὰς ἀταξίας μας τὰς φιλέργους γυναῖκας, τὰς ἀσχολουμένας εἰς

τὸ λεύκασμα τῶν ὀθονῶν. Ἐὰν γειτόνισά τις εἶχε τάξιμο ν' ἀνάψη τὰ κανδήλια τοῦ δεινὸς ἀγροτικοῦ ἀγίου, χάριν τοῦ ξενιτεύοντος καὶ θαλασσοποροῦντος συζύγου τῆς, ἐὰν ἀγαθὸς τις ἱερεὺς μετέβαινε νὰ λειτουργήσῃ εἰς ἐξωκλήσιον, διεφεύγομεν τὴν ἐπίδρασιν τῶν γονέων μας καὶ ἐτρέχομεν ἐθελονταὶ κατόπιν τῶν εὐλαδῶν προσκυνητριῶν, αἵτινες ἐξεπλήττοντο αἱ ἴδιαι, ἀνακαλύπτουσαι ἡμᾶς συνοδοιπόρους, χωρὶς ἄλλο ἐφόδιον εἰ μὴ ὀλίγον ἄρτον, ὃν εἶχομεν κλέψει ἀπὸ τὸ ἐρμάριον τῆς πατρῴας οἰκίας.

Ἡ ἐξοχωτέρα τῶν ἐκδρομῶν τούτων ἦτο εἰς τὸ **Κάστρο**, τὴν παλαιὰν πόλιν τῆς νήσου, ἐρημιωθεῖσαν μετὰ τὸ 1821.

Τὸ Κάστρο τοῦτο ἦτο ἀληθὴς φωλεὰ γλάρου, θράχος ἐξέχων ὑπὲρ τὰς ἐκατὸν ὀργυῖας ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ διὰ στενοῦ λαίμου συνδεόμενος μὲ τὴν ξηράν, μεθ' ἧς συγκοινωνεῖ διὰ ξυλίνης γεφύρας.

Γράφω ἀπλῶς τὰς ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας μου, δὲν λέγω δὲ ὑπερβολὴν δεδαιῶν ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦτο μία τῶν ἀγριωτέρων τοποθεσιῶν, ὅσαι ἀπαντῶνται εἰς τὰ εὐκραῖα κλίματα καὶ τὰς μειδιώσας ἡμῶν παραλίας.

Ἡ σημερινὴ κόμη, ὅπου συνφικίσθησαν μετ' ἄλλων ἀποίκων οἱ συμπατριῶταί μου, κεῖται εἰς εὐλίμενον μεσημβρινὸν τοπίον¹. Τὸ παλαιὸν Κάστρον ἦτο κατὰ τὴν βορειοστάτην ἐσχατιάν, εἰς ἄβατον καὶ ἀπρόσιτον μέρος, καὶ δύο ἐπιπροσθούντα αὐτοῦ νησίδια, βράχοι ἐπίσης χθαμαλότεροι τοῦ πρώτου, οὐδόλως ἴσχυον νὰ τὸ σκεπάσουν ἀπὸ τοῦ ἀνέμου. . . Τόσον κραταιὸς ἔπνεεν ὁ βορρᾶς εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὥστε τὰ δένδρα μαστιζόμενα ἐκάμπτοντο καὶ καθίσταντο ραχιτικά ὑπὸ τὴν πνοήν του, μόνον δὲ τινες ἐρπυστικοὶ θάμνοι, προσφυόμενοι εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ ἐδάφους, εὗρισκον οἰκτρὸν ἄσυλον.

Ἐκεῖνο, ὅπερ δυσκολεύομενος νὰ ἐννοήσῃ σήμερον ὁ ἐπισκέπτης ἴσταται ἀπορῶν, εἶναι πῶς κατάρθωναν ἄνθρωποι νὰ ζῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀνύδρου καὶ ἀξένου ἐκείνου βράχου· ἀλλ' ἡ συνελεύουσα καὶ προσδιόζουσα αὐτοὺς ἦτο προδήλως ἡ ἀνάγκη. Ὁ φόβος τῶν Ἀλγερίνων, τῶν Βεγετῶν καὶ τῶν Τούρκων τοὺς συνεπίεζε καὶ τοὺς ἐστοίβαζεν ἐπὶ τῆς φύσει ἀπορρήτου ἐκείνης κόγχης. . .

(¹) Ἴδε τὸν ἐν σελ. 104—105 τοῦ βιβλίου πρκατιθέμενον χάρτην τῆς νήσου Σικιάθου.

Εἰς τὸ μέρος λοιπὸν τοῦτο ἔτρεχον ἐνάστωτε μετὰ τῶν ὁμη-
λίκων μου, κατὰ τὰς ἐορτὰς μάλιστα, ὅταν ἐτελοῦντο πανηγύρεις
εἰς τὰ ἐκεῖ σωζόμενα παρεκκλήσια. Καὶ ἔβλεπες διὰ μιᾶς τὸ ἐρη-
μωμένον μέρος ζωοποιούμενον καὶ λαμβάνον χαροπὴν ὄψιν, καὶ
αἱ ἀπὸ μακρῶν χρόνων σιγῶσαι ἤχοι ἤρχιζαν ν' ἀντιλαλῶσι τὰς
φαιδράς κραυγὰς τῶν παιδίων καὶ τὴν χειλιδανώδη λαλιὰν τῶν νε-
αρῶν γυναικῶν. . . .

Τρεῖς ἢ τέσσαρες ὁδοὶ ἔφερον ἀπὸ τῆς νεωτέρας πολίχνης
εἰς τὸ Κάστρον. Τούτων ἡ κυριωτέρα ὠνομάζετο ὁ «Μεγάλος Δρό-
μος».

Ὁ δρόμος οὗτος, ἀφ' οὗ διήρχετο διὰ πολλῶν τοποθεσιῶν, ὧν
ἐκάστη εἶχε τὴν ἱστορίαν τῆς καὶ τὰς περὶ φαντασμάτων καὶ νε-
ραϊδῶν παραδόσεις τῆς, ἔφθανεν εἰς μέρος τι ἀρκούντως ὠψηλόν,
ἀποτελοῦν ζυγὸν* μεταξὺ δύο κορυφῶν τῆς νήσου. Ἡ θέσις αὕτη
ὠνομάζετο Σταυρός. Ἰσταντο τῷ ὄντι ἐκεῖ, πρᾶγμα συνηθέστατον
ἄλλως, οὐχὶ σταυρός, ἀλλὰ τρεῖς ξύλινοι σταυροὶ παμπάλαιοι, ὧν
ὁ χρόνος καὶ αἱ καταιγίδες εἶχον ἐξαλείψει τὸ ἐρυθρὸν ἐπίχρι-
σμα. Ὁ εἰς τούτων ἴστατο ἐξ ἀνατολῶν, ὁ δεύτερος ἔβλεπε πρὸς
ἀργέστην* καὶ ὁ τρίτος πρὸς λίβα*.

Ἐκκτὸν βήματα ἀπωτέρω, ὅπου ἡ ὁδὸς ἐκατηφόριζε καὶ ἐτρέ-
πετο πρὸς τὸ Κάστρον, ἤμιστις ὥρας δρόμον ἀπέχον ἀκόμῃ, τὸ
ἔδαφος ἦτο ὅλον κοκκινόχωμα ἐν μέσῳ ἐρεικῶν καὶ σχοίνων· αἱ
δὲ μάμμαι καὶ προμάμμαι μας διηγοῦντο ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο,
ἔχον ἀσυνήθην κοκκινωπὴν χροιάν, ἐξέπεμπε προσέτι εὐωδίαν ἀνε-
ξήγητον. Ἴσως εἴπη τις ὅτι ἡμεῖθα καὶ ἡμεῖς «ἀκροαταὶ τῶν ἔρ-
γων, θεαταὶ δὲ τῶν λόγων» (ἄλλος ἄς διορθώσῃ «ἀσφρανταὶ» τῶν
λόγων, ἂν θέλῃ), ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐφαίνετο καὶ εἰς
ἡμᾶς ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο πράγματι εὐωδίαζεν.

Ἀνθρώπος εἶχεν «ἀγιάσει» ἐκεῖ, ἔλεγον. Πῶς; Πότε; Μὲ
τὴν ἐπιπόλαιον παιδικὴν περιέργειαν δὲν ἐξήτασα ἀρκετὰ καὶ δὲν
ἠδυνήθην νὰ τὸ μάθω. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ παράδοσις ἔμεινεν
ἀμυδρά καὶ τὰ καθ' ἑκάστα ἀπωλέσθησαν. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο,
ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μάρτυρος ἐκείνου παρεδόθη εἰς λήθην.
Κατὰ τὸ κοινὸν δὲ λόγιον «φτωχὸς ἄγιος δοξολογία δὲν ἔχει».

Παρήλθον πολλὰ ἔτη ἔκτοτε. Τῷ 1872, εἰκοσαετῆς ὢν, ἔτυχε
νὰ μεταβῶ καὶ νὰ διατρίψω ἐπὶ τινὰς μῆνας ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐγνώ-
ρισκα ἐκεῖ ἐντιμὸν συμπατριώτην ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποδημοῦντα.

Μετ' ἀφελείας καὶ ἄνευ στόμφου ὁ ἀνὴρ οὗτος μ' ἐδίδασκε πολλὰ, μοὶ διηγήθη δὲ καὶ πολλὰς ἀρχαίας παραδόσεις τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς μας. Ἐνεθυμήθην τότε νὰ τὸν ἐρωτήσω, ἂν ἐγνώριζέ τι περὶ τῆς παραδόξου ἐκείνης εὐωδίας, ἣ ἂν ἤκουσε περὶ τοῦ ἀνδρός, ὅστις εἶχεν ἀγιάσει πλησίον τῶν Τριῶν Σταυρῶν· μοὶ διηγήθη δὲ τὰ ἑξῆς :

Ἐγερθεὶς περὶ ὄρθρον βαθὺν ὁ πτωχὸς τσάμπανος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἰγας καὶ μανδρίζων αὐτὰς εἰς τὸ κατὰμερον* τῶν Τριῶν Σταυρῶν, ἤμελξε τὰς αἰγὰς του, καί, ἀφυπνίσας τὸν παραγυῖόν του, τὸν ἔστειλε νὰ φέρῃ τὴν καρδάραν* πλήρη εἰς τὸ χωρίον, πρὸς τὸν κολίγαν* του, τὸν προεστὸν, καὶ νὰ γυρίσῃ γρήγορα ὀπίσω. Ἐὰν ἰδῇ καὶ ἀργοῦν ν' ἀνοίξουν τὴν γέφυραν, τοῦ εἶπε νὰ κράξῃ τὸν φύλακα, τὸν πυλωρόν, καὶ ν' ἀνεβάσῃ τὸ γάλα μὲ τὸ παλάγκο* εἰς τὸ Κάστρον ἐπάνω. Ἀλλὰ νὰ μὴ φύγῃ πρὶν λάβῃ εἰδήσιν ἀπὸ τὸν κύρ Ἀναγνώστην, τὸν προεστὸν, τὸν κολίγα τους, μὴ τυχὸν ἤθελε νὰ τοῦ παραγγείλῃ τίποτε.

Ὁ παῖς ἐπέταξε τὴν κάπα* του, ἐνίφθη μὲ τὴν στάμναν, ἐσπογγίσθη μὲ τὰ μανίκια τοῦ ὑποκαμίσου του, ἤρπασε τὴν καρδάραν καὶ ἔφυγε τρέχων.

Εἶτα, ἄφ' οὗ ἐνέβαλε τὸ πολὺ γάλα εἰς μέγαν λέδητα καὶ ἔρριψεν ἄφθονον ἄλας ἐντός, ἐξῆκεῖνου τὸ ὅποιον μόνος του ἐμάζευνεν ἀπὸ ἀκρογιαλιὰ εἰς ἀκρογιαλιὰ, τρέχων ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους, ὅπου ἔβγαζε κογχύλια καὶ πεταλίδας, ὁ αἰπόλος ἦναψε πῦρ καὶ ἡσχολεῖτο νὰ τὸ βράσῃ, καθότι ἐπρόβλεπεν ὅτι θὰ εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ γευματίσῃ ὁ ἴδιος μὲ γάλα, πρᾶγμα δυσάρεστον, ἐάν, ὡς ἦτο λίαν πιθανόν, ὁ κολίγας του ὠλιγώρῃ νὰ τοῦ στείλῃ «κανένα ἄρμυρὸ ψάρι». Διότι αὐτὸς ὁ αἰπόλος δὲν ἦτο ἀπὸ ἐκείνους ὅπου γίνονται φόρτωμα εἰς τοὺς ἄλλους, καί, ἂν ὁ κολίγας δὲν εἶχε τὴν καλὴν διάθεσιν, αὐτὸς δὲν θὰ ἔρριχνε τὴν ὑπόληψίν του, διὰ νὰ τὸν κάμῃ στανικῶς* νὰ τὸν φιλέψῃ* ἢ ἄρμυρὸ ἢ ἄλλο τίποτε, ἃς ποῦμε. Ἄλλοι ὅμως εὐρίσκουν, τρόπον τινά, τὸ μέσον νὰ τὰ ἔχουν καλὰ μὲ τὸν κολίγα, καὶ ἐνθ' αὐτὰ ἀρνάνικα τὰ μισακὰ*, κατὰ κανόνα, ὁ ἀετὸς τὰ τρώγει, ἂν καὶ τὰ ἰδικὰ τοὺς τίποτε δὲν παθαίνουν, αὐτοὶ καὶ πάλι, νάχουμε καλὴ ψυχὴ, τὰ καταφέρνουν μιὰ χαρά.

Καὶ νὰ ἦτο τοῦλάχιστον ἀρκετὸν τὸ γάλα, διὰ νὰ πῆξῃ τυρὸν ἢ μυζήθραν, ὑπομονή. Ἄλλ' ὀργὴ Θεοῦ εἶχε πέσει τὸ ἔτος ἐκεῖνο

εἰς τὰ βοσκήματα. Τὰ πράγματα τὰ μισὰ τοῦ εἶχαν φορήσει· ὀλίγες μόνον γαλάρες* τοῦ ἔμειναν· ὄλο καὶ στέρφες*. Δὲν ἔκαμαν ὁ Θεὸς καλὸν καιρὸ νὰ βγάλῃ χορτάκι, νὰ βοσκῇσιν τὰ πράγματα. Τί νὰ σὲ κάμουν τὰ καημένα τὰ πράγματα !

Εἶτα ὁ πτωχὸς τσόμπανος ἤρχισε νὰ σοβῇ τὸ αἰπόλιον, ἐξάγων τὰ ζῶα πρὸς νομὴν εἰς τὴν παρκακλειμένην κοιλάδα : « Τσοῦ ! τσοῦ ! Στέρφα ! ἔ ! Ψαρή ! ὦ ! ὦ ! ».

Μόλις προσέδῃ ὀλίγα βήματα, καὶ ἰδοὺ δύο ἀγνωστοὶ ἄνθρωποι παρουσιάζονται ἐνώπιόν του καὶ τοῦ κόπτουσι τὸν δρόμον. Ἐφόρουν ἀσυνήθῃ ἀναβολήν, καὶ τὸ ἡθὸς των ἐφαίνετο ὄχι πολὺ ἄγριον, ἀλλ' ὅπως οὖν ἀλλόκοτον. Ὁ βοσκὸς δὲν ἐφοβήθη, ἐξεπλάγῃ μόνον. Ὁ μικρὸς σκύλαξ, προπηθήσας εἰς ὑπάντησίν των, τοὺς ὑπεδέχθη μὲ ὀργίλους ὕλακας.

Καὶ οἱ δύο ἐχαιρέτισαν τὸν αἰπόλον φέροντες τὴν χεῖρα εἰς τὸ στῆθος, εἶτα εἰς τὸ μέτωπον. Ὁ εἰς τῶν δύο ξένων, ὁ πρεσβύτερος, ἀποταθεὶς πρὸς τὸν ἀγρότην, εἶπε μὲ λαρυγγώδη σκληρὰν φωνὴν εἰς ἑλληνοδάρδαρον ἀκατανόητον γλῶσσαν :

— Ἐσὺ μπελλέκ ἀνάραφ ἔμεις ντρόμο σούφτ (!) ;

Ὁ αἰπόλος δὲν ἐνόησε γρῶ. Ὁ ξένος ἐπανέλαθε, συνοδεύων τὰς λέξεις δι' ἐκφραστικῶν χειρονομιῶν :

— Μπελλέκ, ποὺ πάει ντρόμο . . . πολλοί, πολλοί, ἐλέφ ἐλεφίν(!).

Ὁ βοσκὸς τότε ἤρχισε νὰ ἐννοῇ ὅτι τὸν ἡρώτων τὸν δρόμον τὸν ἄγοντα εἰς τὸ Κάστρον. Χωρὶς νὰ ὑποπτεύσῃ τίποτε, τοὺς ἔδειξε τὸν κυριώτερον δρόμον, τὸν φέροντα εἰς τὸ φρούριον, ὅστις ἄλλως ἦτο καὶ ὁ μόνος ὁρατός, καὶ διὰ νευμάτων τοὺς ἔδωκε νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι, ἂν ἐπροχώρουν ἀκόμῃ ἐκατοστῶς τινὰς βημάτων, θὰ ἔδλεπον μακρόθεν τὸ Κάστρον προκύπτον ἐκεῖ εἰς τὸν αἰγιαλὸν μεταξὺ γῆς καὶ θαλάσσης. Οἱ ξένοι ἔκαμαν νεῦμα ἀποχαιρετισμοῦ καὶ ἀπεμακρύνθησαν.

Ἀλλὰ μετὰ τινὰς στιγμὰς ὁ βοσκὸς βλέπει καὶ ἄλλους τέσσαρας, μὲ ὅμοια ἐνδύματα, ἐξερχομένους ἀπὸ τῆς γείτονος λό-

(!) Ἐσὺ τοῦ χωριοῦ, ἡξεύρεις εἰς ἡμᾶς τὸν δρόμον νὰ δείξῃς ; Σημ. τοῦ συγγραφέως.

(!) Εἰς τὸ χωρίον πόθεν φέρει ὁ δρόμος... (ὅπου κατοικοῦν) πολλοί, πολλοί, χίλια χιλιάδες. Σημ. τοῦ συγγραφέως.

χιμης και βαδίζοντας μετὰ προφυλάξεως πρὸς συνάντησιν τῶν πρώτων. Οὗτοι μάλιστα ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἔγιναν ὁρατοί, ἅμα ἐξεληθόντες εἰς τινα ἀλωγνήν*, και ἔστρεφον ὀπίσω τὰς κεφαλὰς ὥς νὰ ἀνησύχουν μὴ τυχὸν παρετηρήθησαν, και πάλιν ἐχώθησαν πάραυτα εἰς τὸ δάσος.

Ὁ αἰπόλος αὐθορμήτως, και χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ τὸ διατί, ἔσπευτε προλαβὼν και ἐκρύβη ὀπισθεν τῶν θάμνων. Εἶχεν αἰσθανθῇ ἀμυδρῶς ὅτι συνέφερε νὰ μὴ ἐννοήσωσιν οἱ τέσσαρες ἐκεῖνοι ὅτι τοὺς εἶδε.

Τέλος και οἱ ἔξ ἔγιναν ἄφαντοι.

Ὁ βοσκὸς ἐστάθη ἐπὶ τοῦ ὄχθου τῆς γῆς, ἐφ' οὗ εὗρίσκετο, ὑψηλός, εὐθυτενής, μὲ ἀγριόξανθον τὴν τραχεῖαν στοιβωτήν* κόμην, ἐστάθη ἀκουμπῶν ἐπὶ τῆς ράβδου τοῦ τῆς μακρᾶς και ἤρχισε νὰ σκέπτεται, και υποβίαι και φόβοι τὸν ἐκυρίευσαν. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ πρώτη ἀκτίς τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἐφώτισε τὸ προῶρως ἐρρυτιδωμένον μέτωπόν του και τοὺς χαρακτηρισ τοῦ ἰσχυροῦ προσώπου του, προσώπου μάλιστα τεσσαρακονταετοῦς, και ἡ μορφή του ἐφάνη μυστηριώδους θελγήτρου μετέχουσα και δὲν ἐφαίνετο ἁμοιρὸς ψυχικοῦ ἢ και αἰσθητοῦ κάλλους ὁ τραχὺς και ἀξεστός στόμπος, ὁ ὑψηλὸς και σκληραγωγημένος και ἡλιοκαής, ὁ βόσκων τὰς ὀλίγας αἰγας του εἰς τὸ κατὰμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν.

Ὀλίγαι παρήλθον στιγμαὶ και ἀκούει ὀπισθέν του, ὅχι πολὺ μακράν, θροῦν φύλλων και κλάδων κινουμένων. Ὁ βοσκὸς ἀνεσκίρτησεν. Ὁ θόρυβος οὗτος ἦτο ὥς ἐκ βηματισμοῦ ἀνθρώπων μετὰ πολλῆς πατούντων προφυλάξεως, ἀλλὰ μὴ κατορθούντων, ἐν μέσῳ τοῦ χλοεροῦ δάσους, νὰ βωδάνωσιν ἐντελῶς τὸ βῆμα.

— Κι' ἄλλοι, κι' ἄλλοι ἔρχονται, ἐπιθύρουν· τ' εἶναι τάχα, Θεέ μου!

Τότε πῶς ἐπέλαμψε διὰ μιᾶς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς του, και οἶσιναι μυστηριώδους ἐπίπνοια ἐπεφοίτησεν εἰς τὸν νοῦν του.

— Θὰ εἶναι κλέφτες! εἶπε. Και χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, πηδᾷ ἑλαφρῶς ὀπισθεν τῶν θάμνων και ἀρχίζει νὰ τρέχῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸ φρούριον.

— Εἰς ὄνομα Κυρίου! ἐπιθύρουν μόνον.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς προλαβούσης ἑκατονταετηρίδος πειρατικὸν πλοῖον πλήρες ἀγρίων και αἰμοχαρῶν Βαρβαρέζων* προσωρμί-

σθη διὰ νυκτὸς εἰς τὸν ὄρμον Ἀσέληνον, κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν⁽¹⁾ τῆς νήσου. Πάνοπλος συμμορία ἐκ δεκαπέντε ἢ εἴκοσι ἀνδρῶν, ἀποδιδασθεῖσα περὶ τὸ λυκαυγές, ἤρχισε ν' ἀνέρχεται τὰς κλιτὺς τοῦ Ἀναγύρου. γραφικωτάτου βουνοῦ εἰς πολλὰς ράχεις τεμνομένου, προφυλαττομένη καὶ θαίνουσα ἀπὸ στενωποῦ εἰς στενωπόν. Ὡς διὰ τὴν ψεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ λιμενίσκου, ὡχρὰ μὴν* φθίνουσα εἶχεν ἀνατεῖλει ἀρτίως, φέγγουσα τὸν νυκτερινὸν δρόμον τῶν πειρατῶν. Ἡ ἀγκάλη ἐκαίνη, μυστηριώδης καὶ σκοτεινὴ, ἐθεωρεῖτο ἀπαίσιος διὰ τοὺς τιμίους θαλασσοπόρους· ἐχρησίμευε μόνον διὰ τὴν ἐκδράξῃ ἢ θάλασσα τὰ πτώματα τῶν πνιγομένων, ὅσους ὁ ἀντικρὺ καίμενος «Λευτέρης» — ἡ περίφημος αὕτη ὕφαλος, ἣν ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει Μύρμηκα καὶ ἱστορεῖ ὅτι ὁ Πέρξης διέταξε νὰ κτισθῇ ὑψηλὸν σῆμα ἐπ' αὐτῆς — ὅσους λέγομεν ὁ Λευτέρης «ἡλευθέρωνε» κατὰ καιροὺς, ἀπαλλάττων τὰ μὲν πλοῖα τοῦ δάρους τοῦ φορτίου, τοὺς δὲ ναυδάτας τοῦ προσκαίρου ἄχθους τῆς ζωῆς.

Ὁ Σολμάν Μπὲν Μαιμέτ, ὁ πρεσβύτερος τῆς συντροφίας, ἐθεοδαίου ὅτι εἶχεν ἐπισκεφθῇ ἄλλοτε τὸ φρούριον καὶ ἤξευρε ποὺ κατόικουν οἱ ἄπιστοι. Ἀλλ' εἶχον παρέλθει, ἔλεγε, χρόνοι πολλοί, καὶ δὲν ἐνεθυμεῖτο καλῶς τὸν δρόμον. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Σολμάν εἶχεν ἀνδραγαθήσει κατὰ τῶν ἀπίστων, ὁ μακρὸς στριμμένος καὶ ἀγκιστροειδὴς μύσταξ τοῦ ἦτο παμμέλας ὡς κόρακος πτερόν, καὶ τώρα ἡ χιών τοῦ γήρατος εἶχε λευκάνει δαφυλῶς τὴν πλουσίαν χαίτην του.

Ἐν τούτοις ὁ γέρο-Σολμάν εἶχε βάλει σημάδι, φαίνεται, τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλιτζανάκας, καί, ὑπ' αὐτῆς ὀδηγούμενος, ἐδάδιζε πρὸς βορρᾶν. Ἐκεῖ ἦτο ἡ φωλεὰ τῶν νησῶν, τὰς ὁποίας ἤθελαν νὰ μαδῇσωσι.

Τὸ σχέδιον τῶν Ἀφρικανῶν δὲν ἦτο πολὺ πεπλεγμένον. Ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦτο ἡ τριήρης των, δὲν εἶχε τόσους μόνον ἐπιδάτας. Τὰ δύο τρίτα τοῦ πληρώματος εἶχον μείνει ἐπὶ τῆς νηός. Προσωρμίσθησαν γύχα εἰς τὸν Ἀσέληνον διὰ τὴν μὴ προδοθῶσιν. Ἄν ἔπλεον ὑπ' αὐτὸ τὸ φρούριον, ἦτο ὡς νὰ ἐδίδον εἰδησιὰν εἰς τοὺς ἀπίστους νὰ κλείσωσι τὰς σιδηρὰς πύλας καὶ νὰ σηκώσωσι τὴν

(1) Ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀκριβολογεῖ περὶ τῆς θέσεως τοῦ ὄρμου. Σημ. τοῦ συλλογέως.

γέφυραν. Οἱ δεκαπέντε ἢ δεκαοκτὼ οὗτοι ἄνδρες προεπορεύοντο πρόσκοποι· ὅπως ἐξαφνίσωσι τοὺς ἀπίστους, καὶ μὴ προλάβωσι νὰ φυλαχθῶσιν. Ἐν τῷ μεταξὺ, τὸ πλοῖον μετὰ τοῦ λοιποῦ πληρώματος, ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, ὑπήνεμον ἐκ μεσημβρίας, θὰ ἐπλεεν εἰς Ἅγιον Σώστην, ἡκαταμικρὸν τοῦ φρουρίου, καὶ ὅλη ἡ μικρὰ στρατιὰ θὰ ἐκυρίευσεν ἐξαπίνης τὴν πόλιν.

Οἱ θησαυροὶ τῶν Βενετῶν, τῶν Τούρκων, τὰ λάφυρα τῶν Ἑλλήνων κλεφτῶν, ὅσοι εἶχον πατήσαι κατὰ καιροὺς τὸν πόδα εἰς τὴν μικρὰν νῆσον, τὴν γενομένην πολλάκις ὀρμητήριον πολέμων καὶ ἐκστρατειῶν καὶ οὖσαν ἀληθῆ ὁρόμον μεταξὺ Κασσάνδρας, Ὀλύμπου, καὶ Ἀσπρῆς Θάλασσας, ἐφημίζοντο πόρρωθεν ὥς κεκρυμμένοι εἰς ἄγνωστα ἄντρα καὶ ὑπόγεια τοῦ Κάστρου καὶ ἐλθῆς τῆς νήσου. Αἱ γυναῖκες τοῦ τόπου δὲν ἦσαν μὲν ὥς αἱ χανούμισσαι μαλθακαί, ἀλλ' ἐργατικά, μελαχροιναὶ καὶ νόστιμαι ἐκρίνοντο ἄξιαι νὰ στολίζωσι τὰ χαρέμια τῶν ἀληθῶν πιστῶν ὥς σκλάδαι.

Ὅταν οἱ πρόσκοποι ἐφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἡ αὐγὴ εἶχε πορφυρώσει τὴν ἀνατολὴν μὲ τὴν ροδίνην ἀλουρίδα τῆς, καὶ αἱ δύο θάλασσαι ἐφαίνοντο ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐξαπλούμεναι, ἡ μία ὥς ὀθόνη μὲ κυανοῦν στήμονα καὶ μὲ ἀλικην* κρόκην*, δεχομένη τὰς ἀνταυγείας τῆς παμφαοῦς ἀνατολῆς, ἡ ἄλλη ὥς ὑπόσκιος μελανὴ ἄρουρα*, φέρουσα τὴν σκωρίαν τοῦ σκότους ἀκόμη ἐγκατεσπαρμένην.

Τότε οἱ βάρβαροι ἐστάθησαν εἰς μίαν στενωπὸν, ἀόρατοι ὑπὸ τὰ πεῦκα, ἐξ ὧν ἦτο κατὰφυτον τὸ βουνόν, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοὺς διέταξε νὰ μοιρασθῶσιν εἰς τρεῖς ομάδας καὶ νὰ βαδίσωσιν ἐκάστη χωριστὰ εἰς πεντακοσίων βημάτων ἀπόστασιν ἡ μία ἀπὸ τῆς ἄλλης, διὰ νὰ μὴ φανῶσιν ὑποπτοὶ εἰς πάντα ἀγροδίαιτον, ὅστις τυχὸν ὀρθρίζων ἀπὸ τῆς αὐγῆς εἰς τὸ βουνόν θὰ τοὺς παρατήρει μακρόθεν. Εἶχον κρύψει ἐπιμελῶς τὰ ὅπλα ὑπὸ τὰ πλατέα μπουρνούζια* των, εἶχον ἀφαιρέσει τὰ σαρίκια ἀπὸ τὰ φέσια των τὰ μακρά, ὀρθὰ καὶ ὑποστρόγγυλα καὶ ὁμοιάζον μὲ ἀνατολίτας ζωεμπόρους ἢ μὲ περιπλανωμένους πραγματευτάς.

Ἡ ὁδὸς διὰ τὸ Κάστρον, ἐὰν ἑκατηφόριζον κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου εἰς τὴν κοιλάδα τὴν καλουμένην «τ' Ἀρβανίτη» ἦτο πολὺ συντομωτέρα· ἀλλ' ὁ γέρο-Σολμάν, ἐπειδὴ εἶχε θάλει σημάδι τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν, τὴν Κα-

ραφιλιτζανάκην λεγομένην, τοὺς ὠδήγησεν ἀνατολικώτερον, πρὸς τὰ δεξιὰ, καὶ κατέβησαν εἰς τὴν ὠραίαν γραφικὴν τοποθεσίαν τοῦ Προφῆτου Ἡλιοῦ, ὅπου ἔπιον ὕδωρ ὁροσερὸν ἐκ τῆς κρήνης τῆς διανοῦς, ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ* σκιάν γιγαντικῶν πλατάνων. Ἦτο ἡδὴ περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου, καὶ μὲ ὕλην τὴν ἐπικρατοῦσαν δρόσον ἦτο ἄκρα νηνεμία, καὶ ἡ ἡμέρα προηγέλλετο λίαν θερμῇ, εἰ καὶ ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἀνατεῖλαι ἀκόμῃ.

Ἐκείθεν, στραφέντες πρὸς τὰ βορειοανατολικά, διέτρεξαν μέγα ἐπικλινὲς ὁροπέδιον, ὁπόθεν ἡ θέα ἐκτείνεται ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον ἀχανὲς μεταξὺ τοῦ ὕψηλοῦ Ἀθῶ, τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν νήσων, καὶ, ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλιτζανάκας, ἤρχισαν ν' ἀνέρχωνται πρὸς τ' ἀριστερὰ βορειοδυτικώτερον.

Εἰσῆλθον εἰς τὸ σύνδενδρον σκιερὸν ρεῦμα, εἰς θέσιν καλουμένην «Κρύο Πηγᾶδι», γείτονα τῶν Τριῶν Σταυρῶν, ὅπου τὸ παμπάλαιον φρέαρ εἶναι στοιχειωμένον, καὶ παρὰ τὸ χεῖλος αὐτοῦ οὐχὶ σπανίως ἐξέρχονται φαντάσματα, σὺν τοῖς ἄλλοις εἰς ἀράπης μὲ τὴν τομπούκα*, οὐχὶ ἄραφ μελαφός, ὅπως αὐτοί, ἀλλ' αἰθίοφ παρμμέλας, ὡς ἐξ ἐβένου. Ὁ γέρο-Σολμάν, ὅστις ἐγνώριζε τὸ πρᾶγμα, τοὺς ἐπρότεινε καὶ ἔκαμαν ὅλοι, ἀνατέλλοντες ἡδὴ τοῦ ἡλίου, εὐσεβῇ προσευχῇ, κροτήσαντες τρίς τὰ μέτωπα εἰς τὸ λιθόστρωτον, ἐπικαλούμενοι ἕλεων τὴν σκιάν τοῦ ἀρχαίου ὁμοθρήσκου των, ὅστις, τίς οἶδε διὰ ποίαν ἁμαρτίαν, εἶχε μείνει ἔξω τοῦ παραδείσου καὶ τὸ φᾶσμα του ἐξηκολούθει μετὰ τόσα ἔτη νὰ περιπλανᾶται εἰς τὴν μελαγχολικὴν ἐκείνην τοποθεσίαν.

Τὰς αἰγὰς τοῦ ὁ πτωχὸς αἰπόλος τὰς ἄφησεν ὅπως εὐρέθησαν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ εἶχε καιρὸν νὰ τὰς ὠδήγησῃ ὀπίσω εἰς τὴν μάνδραν καὶ νὰ τὰς ἀσφαλίσῃ. Βοσκόν ἄλλον ν' ἀφήσῃ ἀναπληρωτὴν δὲν εἶχε τὴν στιγμὴν ἐκείνην· ὁ ψυχογυῖς τοῦ δὲν εἶχεν ἐπιστρέφει ἀκόμῃ ἀπὸ τὸ φρούριον. Τὸ καλιόπαιδον θὰ ἦρε τὰς πύλας ἀνοικτὰς καὶ τὸ ἔστρωσε μὲ φίλους εἰς κανὲν καπηλεῖον. Τίς οἶδεν ἂν δὲν ἐπώλησε τὸ ἥμισυ τῆς καρδιάρας, τῆς προωρισμένης διὰ τὸν κολίχαν, ἀντὶ ἡμισείας δωδεκάδος ἰχθυδίων παστῶν;

Ὁ βοσκὸς ὀλίγα μόνον βήματα ἔτρεξεν ἐπὶ τῆς μεγάλῃς ὁδοῦ καὶ εἶτα ἐστράφη πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ ἐχώθη ἐν μέσῳ συστάδος θάμνων. Δὲν ἦτο μωρὸς αὐτὸς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον διὰ τῆς μεγάλῃς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχε δείξει ἀρτίως εἰς τοὺς κλέπτας.

Ἀλεξ. Γ. Σαρῆ Νεοελληνικά γ' ἑλλ. σχολ. ἔκδ. γ' 2) — 2 — 25 7.

Ἐγνώριζε καμπόλλας πλαγίας ὁδοὺς καὶ μονοπάτια γνωστὰ μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἐπαγγέλματός του. Ἐκεῖ μεταξύ τῶν θάμνων ἤρχιζεν ἓνα μονοπάτι γνωστότατον αὐτῷ· χιλιάκις τὸ εἶχε διατρέξει. Διὰ τοῦ μονοπατίου τούτου θὰ προσελάμβανε τοὺς πειρατὰς κατὰ χίλια τοῦλάχιστον βήματα. Εἶχε καιρὸν νὰ ὑπάγῃ, νὰ ἔλθῃ, καὶ ἐκεῖνοι νὰ μὴν ἔχουν φθάσει ἀκόμη.

Ἦτο μονοπάτι καὶ ἦτο κρημνός. Ὡμοίαζε μὲ τὸν κρημνὸν καὶ μὲ τὸ μονοπάτι τοῦ δημῶδους ἄσματος. Ἀλλ' ἐγνώριζεν αὐτὸς ἀπὸ κρημνοὺς, καθὼς καὶ ἀπὸ μονοπάτια. Ἀπὸ τέτοια δὲν «ἴδρωνε τὸ μάτι του».

Ἐπάται· τόσον ἐλαφρὰ εἰς τὴν γῆν, ὥστε δὲν ἄφηνε σχεδὸν ἴχνος. Εἰς τὸ ἐπίπεδον οἱ πόδες του ἔκοπτον ὡς τροχοί, εἰς τὸ κρημνωδὲς προσεκόλλωντο ὡς ἀρπάγαι. Οἱ καλῶς ἐσφυγμένοι περὶ τὰ σφυρὰ καὶ φολισοειδῶς ἀνερχόμενοι εἰς τὴν κνήμην ἱμάντες τῶν πεδίλων του ἦσαν ὡς πτερὰ εἰς τοὺς πόδας. Ἔτρεχεν, ἔτρεχεν, ἀναρριχώμενος εἰς βράχους, ὑπερπηδῶν χάνδακας, κατερχόμενος τὴν κρημνώδη ἀκτὴν, ταλαντευόμενος ἐπὶ τοῦ πρανοῦς, ὅπου ἄγρια ἀνθόλλια καὶ θάμνοι ἄζωοι καὶ ἄφυλλοι ἀσφραδαῖοι ἐφύοντο μόνον, αἰωρούμενος ὑπεράνω τοῦ πελάγους, προσπαίζοντος μαλθακῶς πρὸς τοὺς βράχους τῆς ἀπορρώγος ἀκτῆς.

Ἔτρεχε καὶ συγχρόνως ἐμελέτα νοερῶς τὸ σχέδιόν του. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ εἶχον συνήθειαν, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ὑπαγορευθεῖσαν, ν' ἀναδιβάζωσι τὴν γέφυραν καθ' ἑκάστην μικρὸν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, νὰ τὴν καταδιβάσῃσι δὲ τὸ πρωὶ ἅμα τῇ ἀνατολῇ. Ἐὰν εὕρισκε τὴν γέφυραν ὑψωμένην ἀκόμη, ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐξημερώσει ἤδη, θὰ ἐφώνει εἰς τὸν φύλακα τῆς πύλης τοῦ φρουρίου νὰ μὴ τὴν καταδιβάσῃ, δι' ὄνομα Θεοῦ· ἐὰν τὴν εὕρισκε καταβιδασμένην, ὡς ἦτο πιθανόν, θὰ τὸν ἐξώρριζε νὰ τὴν σηκώσῃ, νὰ τὴν ὑψώσῃ, νὰ τὴν μεταρσιώσῃ, κόπτων πᾶσαν συγκαίνωνίαν μὲ τὴν ξηράν, ἂν ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἄλλως τὸ Κάστρον χάνεται. Καὶ τοιαύτας κέψεις ἀνεκύκλου ἐν τῷ νῆϊ, καὶ τοιοῦτους φόβους ἔτρεφε κατερχόμενος τὴν ἀγρίαν ἐκείνην βορειοδυτικὴν ἀκτὴν, ὅπου αἰγες μόνον δύνανται νὰ πατῶσι.

Φθάσας ἀντικρὺ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἀγίου Σώζοντος, τοῦ ἐγειρομένου ἰδιορρύθμως ἐπὶ τινος σκοπέλου ὀλίγας ὀργυιὰς ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ, ἔκχμε τρὶς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἐπεκαλῆσθη τὸν ἅγιον τώρα νὰ τὸ δείξῃ, νὰ μὴ ψεύσῃ τὸ ὄνομά του.

Εἶτα διὰ τὸ ἀσφαλέςτερον κατῆλθεν ἀκόμη χθαμαλώτερον πρὸς τὸν αἰγιαλὸν καὶ πάλιν ἤρχισεν ἐλαφρὰ καὶ γοργὰ πατῶν ν' ἀνέρχεται πρὸς τὴν γέφυραν τοῦ Κάστρου. Εὐρίσκετο ἐνώπιον τοῦ φρουρίου. Φοδερὸν δραχμῶδες θάραθρον, ὅπου ἱλιγγος καὶ σκοτδίνη κυριεύει τὸν ἀνθρώπον, ἄδυστος ξηρὰ, αἰωρουμένη ὑπεράνω τῆς ὑγρᾶς ἀδύστου, χάσκει ὑπὸ τὴν γέφυραν.

Ἡ γέφυρα ἦτο ὑψωμένη ἀκόμη, ἀν καὶ ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνατεῖλαι πρὸ μικροῦ. Ὁ βοσκὸς δὲν ἠδυνήθη τὴν ὥραν ἐκείνην νὰ μὴ ἐνθυμηθῇ τὸν παραγυῖόν του καὶ ἠπύρει τί νὰ ἔγινε. Μὴν ἔπαθε τυχὸν τίποτα, μὴν ἔπεσε (θεὸς φυλάξαι!) εἰς τὰς χεῖρας τῶν κουρσάρων*, μήπως τὸν συνέλαβον οὗτοι περιπλανώμενον καὶ τὸν ἐπῆραν σκλάβον; Διότι ὁ βοσκὸς ἐννέει ἀμυδρῶς ὅτι, ἀν αὐτοῦ ἐφέστησαν οἱ θάρσαροι, τὸ ἔκκαμν ἐκ περισσοῦς προφυλάξεως, διὰ νὰ μὴ προδοθῶσι πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον. Ἄλλ' ὅχι· ὁ παραγυῖός του δὲν εἶχε πάθει (σίδερο στὴ μέση του!) τίποτα. Ἐκ τῆς ἀπορίας ἔμειλλε νὰ ἐξαχθῇ ὁ βοσκὸς πρὶν μάλιστα ἐρωτήσῃ.

Ἀσθμαίνων ὁ πτωχὸς τσόμπκνος ἐστάθη ἀριστερόθεν, κρυπτόμενος παρὰ τὴν θάσιν τοῦ ὑψηλοῦ πετρίνου θρηγκοῦ, καὶ ἤρχισε μεγαλοφώνως νὰ καλῇ τὸν πυλωρὸν τοῦ φρουρίου:

— "Ε! ἀπ' τὸ Κάστρο! "Ε! πορτάρη!

Οὐδεμία φωνὴ ἀπήντησεν.

Ὁ βοσκὸς ἔκραξε μὲ ὅσην δύναμιν εἶχε, διὰ τῆς κεφαλικοτέρας καὶ δραχνοτέρας φωνῆς του:

— "Ε! πορτάρη! ἔ! ἀπ' τὴν Τάρατσα! ἔ! ἀπ' τὸ Κιόσι!

Τάρατσα ἦτο ὑψηλὸς ἀκρόδομος ὑπεράνω τῆς σιδηρᾶς πύλης ἐκτισμένος, μὲ τὰς πολειμίστρας καὶ μὲ τὴν ἀπαράιτητον «ζεματίστραν» του, τὴν ὑπερθεὶν τῆς πύλης μακρὰν ὁπῆν, δι' ἧς, ὡς τελευταῖον ὅπλον καὶ καταφύγιον, ἠπειλοῦν νὰ ζεματίσωσι πάντα ἐπιδρομέα κατορθώσκοντα νὰ ξυγώσῃ εἰς τὴν σιδηρὰν πύλην καὶ ἐπιχειροῦντα νὰ τὴν διάσῃ. Κιόσι (κιόσι) ἦτο τὸ μικρὸν περίπτερον, ὅπου συνερχόμενοι ἐδουλεύοντο ἢ ἀπλῶς ἡρογολογουν οἱ προεστοὶ μὲ τὴν μακρὰν τσιμπούκκιν, μὲ τὰς ποικιλτὰς μανίκας καὶ τὰς κεντητὰς ζώνας των.

Καὶ πάλιν ἐκ τρίτου ἐπανέλαβεν:

— "Ε! πορτάρη! ἔ! σεῖς οἱ προεστοί!

Τὴν φορὰν ταύτην ἠκούσθη δραχνὸς ὁ θαρὸς καὶ δεξιὸς τριγμὸς τῶν σιδηρῶν μοχλῶν. Ἄλλ' οὐχ ἥττον παραδόξως ἡ πύλη ἔμεινε

κλειστή, ὥς νὰ μετενόησεν ἐκεῖνος, ὅστις ἔμελλε νὰ τῇ ἀνοίξῃ. Συγχρόνως διὰ τινος πολεμίστρας ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἀκροδόμενου ἤκούσθη φωνή :

— "Ε! σὺ, πῶς διάζεις τόσο, τσόμπανε ; ἔχε ὑπομονὴ νὰ κατεδάσουμε τὸ γεφύρι. "Ἡ θέλεις νὰ σ' ἀνεδάσω καὶ σὲ μὲ τὸ παλάγκο*, καθὼς ἀνέδασα τὸν παραγυιό σου τὴν αὐγὴ ;

— Τὸν ἀνέδασες μὲ τὸ παλάγκο ; εἶπεν αὐτομάτως ὁ βοσκός.

— "Ἐφερε τὸ γάλα τοῦ κυρ "Αναγνώστη τοῦ προεστοῦ, καὶ ὁ κυρ "Αναγνώστης τὸ θέλει φρέσκο, κατὰλαβες. "Ἐγὼ κατέδασα τὸ παλάγκο, γιὰ νὰ περάσῃ τὴν καρδιάρα στὸ γάντζο*, καὶ ἡ ἀφαντιά του ἐδέθηκα ὁ ἴσιος, χωρὶς νὰ μοῦ πῇ. Σὰ θαρρὸ τὸ γάλα, εἶπα, σὰν ἄρχισα νὰ τραῦω τὸ παλάγκο. Σὰν τὸν ἀνέδασα ὥς τὸ μισὸ τὸ ὕψος, βλέπω τὴ μούρη τοῦ ψυχογυιοῦ σου, καὶ μ' ἐκοίταζε καὶ γελοῦσε σὰν μαῦμοῦ. Εἶπα νὰ τοῦ παίξω καμμιὰ δουλειά, ν' ἀφήσω μιά τὸ σκοινί, ποῦ νὰ τοῦ φανῇ ὁ οὐρανὸς σφοντύλι. . . νὰ σοῦ τὸν φτιάσω ἐγὼ κοπανιστή*. . . Μὰ ἄς ἔχῃ χάρη, λυπήθηκα τὸ γάλα τοῦ κυρ "Αναγνώστη· εἰ δὲ μὴ, ἓνα τσομπανάπουλο ὀλιγώτερο, ἓνα περισσότερο, θελὰ χάσῃ, κατὰλαβες, ἡ Πόλη. . .

— Δὲ μὲ μέλει ἐμένά γι' αὐτά, τοῦ ἐφώνησεν ἀπ' ἀντικρὺ ὁ βοσκός, ἀρχίσας νὰ δυσφορῇ ἐπὶ τῇ πολυλογίᾳ τοῦ φύλακος, ὅστις, ἄρατος ὅπισθεν τοῦ τοίχου, διὰ τῆς πολεμίστρας βλέπων τὸν βοσκόν, εὐχαριστεῖτο νὰ τὸν πειρά ῃ, καπνίζων τὸ βραχὺ τσιμπούκι του, ἔχων ἀξιώσεις δημογεροντικὰς καὶ τρέφων περιφρόνησιν πρὸς τὸ γένος τῶν ποιμένων.

— Καὶ γιὰ τί «πράγματα» ἐσένα σὲ μέλει ; ἀπήντησεν ὁ πυλωρός, μμώμενος τὴν ἐπίρρινον φωνὴν τοῦ αἰπόλου.

— "Ακουσε νὰ σοῦ πῶ ! Ποῦ εἶσαι ! ἔκραξεν ἀνυπόμονος οὗτος, τρέχα νὰ πῇς στοὺς προεστοὺς, τὸ καλὸ π' σὰς θέλω, νὰ μὴν κατεδάσετε σήμερα τὸ γεφύρι ! Τὸ καλὸ π' σὰς θέλω ! "Ακοῦς ;

— Νὰ μὴν κατεδάσουμε τὸ γεφύρι ; ἐπανέλαβε μηχανικῶς ὁ πυλωρός ὅπισθεν τῆς πολεμίστρας.

— Νὰ μὴν τὸ κατεδάσετε ! ἐφώνησεν ἐμφαντικώτερον ὁ βοσκός.

— Καὶ γιὰτί ; "Εσὺ θὰ μᾶς προστάξῃς ; Νὰ μὴν ὠνειρεύτηκες τίποτε ;

Καὶ ἦτο ἔτοιμος, ὅπως πρότερον ἀνέδαλε ν' ἀνοίξῃ τὰς πύλας τοῦ φρουρίου, ἀπλῶς διὰ νὰ βασανίσῃ τὸν βοσκόν, διότι τὸν ἐνόμιζε θέλοντα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον δι' ἰδιαιτέραν του ὑπόθεσιν, οὕτω τώρα ν' ἀνοίξῃ τὴν πύλην καὶ νὰ σηκώσῃ διὰ τοῦ ἀρχετύπου

μοχλοῦ τὴν γέφυραν μίαν ὥραν ἀρχύτερα, εἰς τὸ πείσμαι τοῦ αἰπόλου, καλεῦντος νὰ μείνῃ ὑψωμένη ἡ γέφυρα. Ὁ Μπάρμπα-Δῆμος (οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ πυλωρὸς τοῦ φρουρίου) ἦτο ἡ παραξενιὰ καὶ ἡ ἀντιλογία ἐμπρόσωπος.

— Ἦρθαν κλέφτες! ἐπανελάθεν ἡ φωνὴ τοῦ βοσκοῦ. Ἦρθαν κορσάροι! Τοὺς εἶδα μὲ τὰ μάτια μου!

— Κλέφτες! Κορσάροι; ἐπανεῖπε καὶ ὁ Μπάρμπα-Δῆμος.

— Σὺρε νὰ πῆς στοὺς προεστούς, πὲς καὶ τοῦ κὺρ Ἀναγνώστη τοῦ κολίγα μου χαιρετίσματα πολλὰ ἀπὸ μένα, ἦρθαν κορσάροι! Τοὺς εἶδα ἀπὸν στὸ Σταυρό! Ἔτσι νὰ ἔχω καλὸ τέλος! Εἶδα παραπὺν ἀπὸ δέκα δώδεκα. Θὰ εἶναι κι' ἄλλοι κρυμμένοι. Δὲν ξέρω ποῦ ἔχουν ἀραμμένο τὸ καῖκι τους. . . Ὡς τόσο τοὺς εἶδα. Ἦρθαν νὰ ἐρωτήσουν τὸν δρόμο τοῦ Κάστρου ἀπὸ μένα. . .

Ὁ Μπάρμπα-Δῆμος ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ὑπὸ σπουδαιότεραν ὄψιν τὸ πρᾶγμα. Ἐν τούτοις, ὅπως μὴ ἀφήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἀντιλογίαν του:

— Μὴν εἶδες ὄνειρο, ἄνθρωπε; ἐφώνηξε. Ποῦ θελὰ βρεθοῦν οἱ κορσάροι;

— Τοὺς εἶδα, σοῦ λέω, μὲ τὰ μάτια μου. Ὅπου κι' ἂν εἶναι ἔφτασαν! Μὴν κατεδάξῃς τὸ γεφύρι, πρὶν σοῦ δώσουν τὴν ἄδεια οἱ προεστοί. . . Ἀς βάλουν βάρδια* καὶ στὸ Πρεγάδι, κι' ἄλλου, γιὰ νὰ μὴ σὰς πατήσουν νύχτα!

Καὶ ταῦτα λέγων ὁ βοσκὸς ἤρχισε νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν γέφυραν.

— Εἶσαι στὰ σύγκαλά σου; τοῦ ἐφώνηξε διὰ τελευταίαν φορὰν ὁ Μπάρμπα-Δῆμος.

-- Ἐγὼ εἰμαι στὰ λογικά μου, ἡσύχασε τώρα θὰ ἰδῇς.

— Καὶ σὺ ποῦ θὰ πῆς; τὸν ἠρώτησεν ὁ πυλωρὸς.

— Ἐγὼ ἔχω τὰ γίδια μου καὶ ξέρω κι' ὅλας τὲς σηλιὰς νὰ κρυφτῶ, ἀπήντησεν ὁ βοσκός.

Τῷ ὄντι, τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ ἤλθε τοῦ Μπάρμπα-Δῆμου ἡ ἀπορία: διατί, ἂν πράγματι εἶχαν ἔλθει πειραταί, ὁ τσόμπανος δὲν ἐφρόντιζε καὶ περὶ τῆς προσωπικῆς ἀσφαλείας του. Ἀλλ' ὁ βοσκὸς ἐξηκολούθησε ν' ἀπομακρύνεται καὶ μετ' ὀλίγον ἔγινεν ἄφαντος.

Ὁ Μπάρμπα-Δῆμος ἤρχισε νὰ σταυροκοπῆται ἀπειθῶς ὅππῃ σθεν τῆς πολεμίστρας, εἶτα ἔσπευσε νὰ καταβῇ ἀπὸ τὴν Ταρατσαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Κιόσκι καὶ μετέδωκε τὴν εἰδησιν εἰς τοὺς δημογέροντας τοῦ χωρίου.

*
*
*

Τὸ ὄντι, οὔτε ἡ ἰδέα δὲν τοῦ ἤλθε τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου, τοῦ βόσκοντος ὀλίγας αἰγας εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Μπαρμπά-Δήμου νὰ τοῦ ρίψῃ τὴν σχοινίνην κλίμακκα ἢ νὰ τοῦ καταβιδάσῃ τὸν κάλων μετὰ τὴν ἀρπάγην καὶ τὴν θηλειάν, δι' ἧς ἀνῆλθεν εἰς τὴν ταράτσαν τοῦ φρουρίου ὁ παραγοιὸς του κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ πυλωροῦ· ἀλλὰ πρῶτον ἤλπιζεν ὅτι οἱ πειραταὶ δὲν θὰ ὑπωπτεύοντο τὸ παρ' αὐτοῦ γινόμενον διάδημα· ἔπειτα αὐτὸς, ὅστις ἐγνώριζεν ὅλους τοὺς κρημνοὺς καὶ ὅλα τὰ μονοπάτια, ἐγνώριζεν ἐπίσης καὶ ὅλα τὰ σπηλαια καὶ τὰς κρύπτας τὰς ἀνοιγομένας ἀπὸ τὰς βραχὺδαὶς βορεινὰς ἐσχατιὰς τῆς νήσου. Ἐλυπεῖτο δὲ τὸ πτωχὸν αἰπόλιόν του, τὸ ὅποιον ἐθεώρει ὡς παρακαταθήκην ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς φειδωλῆς μοίρας του πρὸς φύλαξιν· ὁ κολίγας του ὁ κύρ Ἀναγνώστης, ὁ προσετός, δὲν ἦτο ἄνθρωπος μετ' ἀνοιχτὸ χέρι, βλέπει, καὶ ἂν ὁ πτωχὸς τσόμπανος ἔχανε τὰς αἰγὰς του, ἦτο κατεστραμμένος καὶ πολλὰς ἐλπίδας δὲν εἶχε νὰ εὕρῃ «σερμαγιά» διὰ ν' ἀγοράσῃ ἄλλας. Ἐπειτα ὅλοι θὰ τὸν ὠνόμαζαν ἀνάξιον. Ἐννοεῖ αὐτὸς καλὰ ἀπὸ κόσμον, ἃς ἦτο κι' αἰγοδοσκόος. Καὶ τυχερὸς νὰ εἴσαι, κατὰλαδες, καλὸ δὲν σοῦ λέγουν, μόνον «σοῦ κάνουν πρόσωπο», κι' ἀπὸ πίσω σοῦ σκάθουν τὸ λάκκο· καὶ ἄτυχος νὰ εἴσαι, πάλιν «τύφλα!» σοῦ φωνάζουν ὅλοι. Καὶ οὔτε ὠνευροπόλει ἀμοιβὴν ἢ μισθὸν τινα, διότι, κατὰ τὸ φαινόμενον, προσέφερε μεγάλην ἐκδούλευσιν εἰς τοὺς συμπατριώτας του, ἀναγγέλλων τὸν ἐπικρεμáμενον φοβερὸν κίνδυνον καὶ σώζων ἐκ φόνου καὶ διαρκπαγῆς ὁλόκληρον χωρίον. Αὐτὰ εἶναι (πῶς νὰ εἴπῃ τις;) «ἱερὰ πράγματα» καὶ ἂν ὑπάρχῃ ἀμοιβή τις, θὰ εἶναι ἄλλοῦ κάπου· εἶχε ἀμυδρὰν τὴν συναίσθησιν ταύτην. Τοιαῦτά τινα ἀνελογίζετο ὁ πτωχὸς αἰπόλος, ὁ δόσκιον ὀλίγας αἰγας εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, καὶ ἀνῆρχετο δρομαίως τὴν ἰδίαν ἀτραπὸν, δι' ἧς εἶχε κατέλθει εἰς τὸ φρούριον.

Ἄλλ' ὅταν ἐφθασεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ κρημνοῦ, ὁπόθεν ἀρχίζει ἡ ἀτραπὸς νὰ διαχαράττηται, τρεῖς ἄνδρες, κεκρυμμένοι εἰς τοὺς θάμνους, ἀναπηδῆσαντες, τὸν συνέλαβον. Ὁ βοσκὸς ἀφῆκε παπικηγμένην κραυγὴν. Οἱ ἔνοπλοι ἄνδρες ἐν ἀκαρεῖ τὸν ἐφίμωσαν καὶ τὸν ἔδεσαν. Τὸν μετέφεραν δὲ πλησίον τῶν συντρόφων των.

Ἦτο ἡ ὀπισθοφυλακὴ τῶν Ἀγαρηνῶν, ἦτις, φθάσασα εἰς τὴν καιάδα τὴν ἐκτεινομένην κάτω τοῦ ζυγώματος τῶν Τριῶν Σταυ-

ρῶν, εὔρε καλὸν ἔρμαιον ταῖς αἰγας τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου. Οἱ δάρ-
βαροι ἔσφαξαν πάραυτα τρεῖς παχεῖς τράγους, καὶ ὅσα ἐρίφια
ὑπῆρχον τὰ ἔγδαρχον καὶ τὰ ἐσοῦδλισαν. Ἐπερίμεναν τὸ σημεῖον
τῶν πέντε τουφεκισμῶν, τὸ ὁποῖον εἶχε συμφωνηθῇ μεταξὺ αὐτῶν
καὶ τῶν προπορευθέντων συντρόφων των. Ἄμα ἐπαταίτο τὸ Κά-
στρον, εἶχον καιρὸν νὰ ψήσωσι τὰ σφάγια καὶ νὰ εὐωχηθῶσιν.
Οὐχ ἤττον εἰς τούτων ἤναψε πῦρ καὶ κατεγίνετο νὰ ψῆσῃ τὸ τρυ-
φερώτερον τῶν ἐριφίων.

Τρεῖς ἢ τέσσαρες αὐτῶν εἶχον τοποθετηθῇ παρὰ τὸν κρημνὸν
ἐπισκοποῦντες πρὸς τὸν Ἅγιον Σῶστην. Ἐπερίμεναν ὁσονούπω
τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πλοίου των. Αὐτοὶ οὗτοι ἦσαν οἱ συλλαβόντες
τὸν πτωχὸν αἰπόλον. Τὸν ἐκράτησαν ἐν ἀσφαλεῖ καὶ δὲν τὸν
ἠνώχλησαν ἄλλως. Προφανῶς οὗτοι εὐρίσκοντο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς
καθόδου τοῦ θεσκοῦ πρὸς τὸ φρουρίον, καὶ οὐδ' ὑπόπτευσαν ὅτι
αὐτὸς εἶχε φέρεῖ εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὴν εἰδησιν τῆς
ἀρίξεώς των.

Παρήλθε μακρὰ ὥρα καὶ οἱ πειραταὶ ἤρχισαν ν' ἀνησυχῶσι.
Τὸ μὲν πλοῖον ἐφάνη πλέον δειλῶς πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς
Ἀγίας Ἐλένης καὶ ἐλθὼν προσωρμίσθη οὐ μακρὰν τοῦ Ἁγίου
Σῶστη. Ἐκ τοῦ φρουρίου ὅμως οὐδὲν σημεῖον ἠκούσθη.

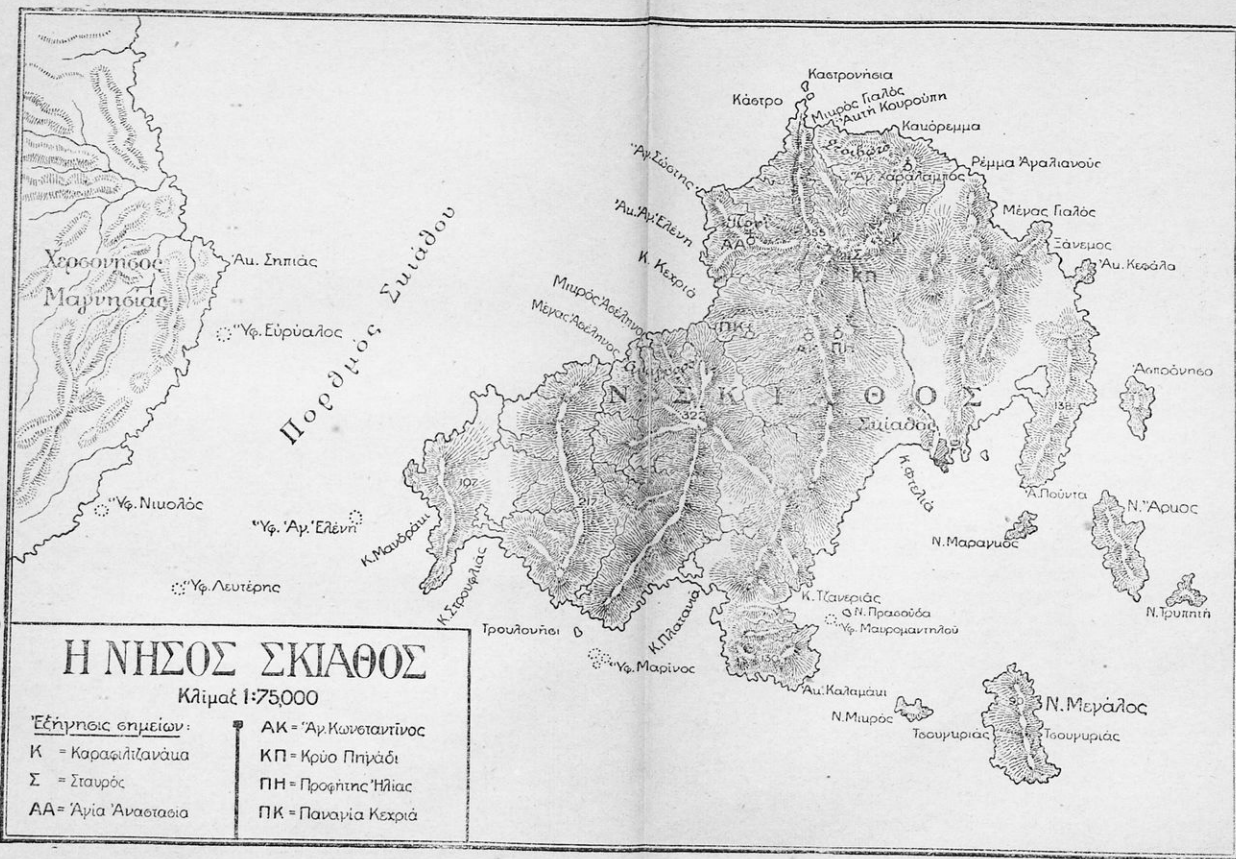
Τέλος, περὶ ὥραν τετάρτην τῆς ἡμέρας, ὅταν ὁ ἥλιος εἶχεν
ἀνέλθει ἤδη πολὺ ὑψηλὰ, οἱ δώδεκα σύντροφοὶ των κάθιστροι καὶ
πνευστιῶντες ἔφθασαν ἄπρακτοι πλησίον των. Ὁ πτωχὸς τσόμ-
πανος, ὁ δεσμώτης, ἐννοεῖ ἐκ τῶν ὀργίλων βλεμμάτων καὶ ἐκ τῆς
θηριώδους ἐκφράσεως τοῦ προσώπου των (χωρὶς νὰ ἐννοῇ τίποτε
ἐκ τῆς θαρραλώτου γλώσσης των), ὅτι εὗρον τὰς πύλας τοῦ
φρουρίου κλειστάς καὶ τὴν γέφυραν ὑψωμένην. Ὁ Ἅγιος Σῶστης
εἶχε κάμει τὸ θαῦμα του.

Αἰφνης, εἰς τῶν θαρδάρων, διαπρεπῆς καὶ μεγαλόσωμος, ὅστις
ἐφαίνετο ἐξασκῶν ἐξουσίαν τινα ἐπὶ τοὺς ἄλλους, ὑψώσας τοὺς
ὀφθαλμοὺς πρὸς ἀνατολὰς εἶπεν ἀραδιστί:

—Θυμῶ εἰς τὸν Ἀλλάχ, ἂν πέσῃ ὁ προδότης εἰς τὰς χεῖράς
μου, νὰ τὸν θυσιάσω ὡς αὐτοὺς τοὺς τράγους.

—Ποῖος προδότης; ἠρώτησεν εἰς τῶν συντρόφων του.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ πρῶτος λαλήσας, ὅστις ἦτο αὐτὸς ἐκεῖ-
νος, ὅστις μετὰ τοῦ γέρο-Σολμάν, τοῦ λαλοῦντος τὴν ἐλληνοθάρ-
δαρον, εἶχεν ἐρωτήσει τὸ πρῶτ' τὸν αἰπόλον περὶ τῆς ὁδοῦ τῆς

αγούσης εἰς τὸ φρούριον, ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν σωρόν, ὃν ἀπετέλει ὁ δέσμιος δοσκὸς καίμενος παρὰ τινι σχοῖνον.

—Τί εἶν' αὐτό; εἶπε. Καὶ κύψας ἐξήτασε τὸ πρόσωπον τοῦ αἰπόλου.

—Ἴδου ὁ προδότης! σύντροφε, ἀπήντησε τότε ὁ μεγαλόσωμος θάρδαρος πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα προηγουμένως. Καὶ εἶτα ἤρχισε νὰ ἐξηγῇ ἐν συντόμῳ πρὸς τοὺς πειρατὰς ὅτι ἐκ τῆς κινήσεως, ἣν παρετήρησεν ἐντὸς τοῦ Κάστρου μὲ τὸ ἐξησκημένον ὄμμα του, ἐκ τῶν δειμμάτων, τὰ ὅποια ἐμάντανεν ὀπισθεν τῶν πολεμιστῶν ἐπὶ τοῦ ἀκροδόμου, εἶχεν ὑποπτεύσει ὅτι κάποιος ἔδωκεν εἰδήσιν εἰς τοὺς ἀπίστους περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ μουσουλμανικοῦ στρατεύματος. Ἀκολουθῶς τοὺς ἠρώτησε ποῦ ἦσαν τὸν ἀπιστοῦν αὐτόν. Οἱ σύντροφοι τοῦ διηγήθησαν ὅτι τὸν συνέλαβον ἀναρριχώμενον εἰς τὸν κρημνὸν ἐκεῖ κάτω, ὅπου τινὲς τῶν ἀνδρῶν εἶχον κρυθῇ παραμονεύοντες.

Καὶ τότε ἠλήθευσε διὰ μυριστὴν φορὰν ἡ δεσποτικὴ* πρόρρησις, καὶ εἰς περιπλέον ἐνώμοτος θάρδαρος «ἔδοξε λατρεῖαν προσφέρειν τῷ Θεῷ...!».

Ἀπήχθη μεταξὺ τῶν ἐρεϊκῶν καὶ σχοίνων, ὅπου δειλὰ ἀνθύλ-
λια ἐποίκιλλον τὸν πράσινον ἑαρινὸν τῆς γῆς τάπητα ἐκεῖ τὸν ἔσυραν οἱ Ἀγαρηνοὶ ἀλαλάζοντες, καὶ ἐκεῖ ἔλυσσε μὲ τὸ αἶμά του τὰ ἄνθη καὶ τοὺς χλωροὺς κλάδους, καὶ ζέον ρεῖθρον ἐκοκίνησε τὴν γῆν, ἥτις εὐμενὴς τὸ ἐδέχθη, ἡ δὲ αὖρα πράξις ἀνέλαθεν ἐπὶ πτίλων τὴν πνοήν του, καὶ ἐκεῖ ἐκοιμήθη τὸν ὕπνον τὸν παραδεί-
σιον, ὁ πτωχὸς αἰπόλος, μιμηθεὶς τὸν Ποιμένα τὸν καλόν, τὸν τίθέντα τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων.

Καὶ ὕστερον, πῶς νὰ μὴ μοσχοβολᾷ τὸ χῶμα;

1891.

1 Ἰωάνν. 16, 1.

6. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

Α) ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Ὁ ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ*.

Ἄδαμ. Κοραῆ.

Εἰσαγωγή. Τὸ τεμύχιον εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ προλεγόμενα τῆς ὑπὸ τοῦ Κοραῆ μετὰ σχολίων ἐκδόσεως τῆς ἀρχῆς τῆς Ἰλιάδος (Α—Δ). Τὸ βιβλίον τοῦτο (μαζὶ μὲ τὰ προλεγόμενα) ὁ Κοραῆς παρουσιάζει ὅτι συνέγραψε δῆθεν ἐν Βολισσῷ εἰς λόγιος Χίος, ὅστις καὶ τὸ ἔστειλεν εἰς αὐτὸν εἰς Παρισίους διὰ τὴ δημοσιεύσῃ.

Ἡ συνκλαστροφὴ μου εἶναι μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ἄνδρα ὅστις, παρὰ τὰ ἄλλα τοῦ πολλὰ προτερήματα, καυχᾶται καὶ ὅτι εἰς ὅλην τὴν νῆσον δὲν εὐρίσκεται παπᾶς ν' ἀναγινώσκῃ παρ' αὐτὸν ἐργηγορώτερα τὰ καθίσματα τοῦ φαληρίου. Εἰς τῆς ἐορτῆς τῶν Χριστουγέννων τὸν ὄρθρον τὸν συνέδῃ νὰ πτερινισθῇ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τὸσον σφοδρὰ, ὥστε νὰ σδέσῃ τὴν λαμπάδα. Ὅταν τὴν ἀναψῇ, συλλογιζόμενος πόσον ἔχασε καιρὸν εἰς τὴν μεταξὺ σκοτίαν, ἐπροτίμησε νὰ πηδῇ σὺν ψαλμὸν ὁλόκληρον, τὸν μακρότερον, παρὰ τὸ θνείδος νὰ μακρύνῃ τὸν καιρὸν τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σὺνηθεῖς. Δὲν ἐξεύρω ἂν διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν, ἣ διὰ τὴν φυσικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπτικὰ παρωνύμια, ὁ βολισσινὸς ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπὸ τοῦς πολίτας τῆς Χίου Παπᾶ-Τρέχας, καὶ τὸ παρωνύμιον ἤρεσε τὸσον εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σ' ἀκούει πλέον ἢ τὸν καλέσῃς μὲ τὸ κύριόν του ὄνομα.

Καυχᾶται πρὸς τούτοις καὶ εἰς ἐξήκοντα τέσσαρα ταξίδια, καὶ φαντάζεται ἐκυτὸν ὡς ἄλλον Ὀδυσσεῖα, ἀπὸ τὸν ὅποιον τοῦτο μόνον διαφέρει, ὅτι τὰ ἔκαμιν εἰς αὐτὰ τῆς νήσου τὰ ἐξήκοντα τέσσαρα χωρία, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ τὰ σὲ δώσω, φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς ὁποίας ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξίδια πολυπειρίας, ἐπέρασεν ἐδῶ πρὸ μηνῶν Ἄγγλος τις περιηγητής, μὲ σκοπὸν ν' ἀνακαλύψῃ κανὲν ὑπόμνημα

τῆς εἰς Βολισσὸν διατριβῆς τοῦ Ὀμήρου· εἶχε σιμὰ καὶ δύο τοῦ μικρὰ παιδάρια. Μόλις τὰ ἄκουσεν ὁ Παπᾶ-Τρέχας νὰ συλλαλῶσι μὲ τὸν πατέρα των, καὶ μ' ἐρώτησεν ἐκστατικὸς :

— «Ποίαν γλῶσσαν λαλοῦσι;—Τὴν ἀγγλικήν,» τὸν ἀπεκρίθη· καὶ ἡ ἐκστασίς του ἔγινεν ἀπολίθωσις. Δὲν ἤμπορει νὰ χωρέσῃ τοῦ βολισσινοῦ Ὀδυσσέως ἡ κεφαλὴ πῶς τόσον νεαρὰ παιδάρια ἦτο δυνατόν νὰ λαλῶσι γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἄγνωστον. Δὲν ἐξεύρω πλέον ποίαν γλῶσσαν, καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν, κατ' αὐτόν, ἔπρεπε νὰ λαλῶσι τῶν Ἀγγλων τὰ τέκνα. Εἶμαι βέβαιος ὅτι γελᾶς τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπᾶ-Τρέχα. Ἀλλὰ τί ἤθελες κάμει, ἐὰν παρὼν παρόντος ἤκουες αὐτολεξεῖ ἀπὸ τὸ στόμα του τοὺς λόγους τούτους : «Τὰ διαβολόπουλα, τόσον μικρὰ νὰ μιλοῦν ἐγγλέζικα !»

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλεις, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ καταφρονήσῃς διὰ τοῦτο τὸν σεβάσμιον Παπᾶ-Τρέχαν. Naί, σεβάσμιος ἀληθῶς εἶναι, ὡς σὲ τὸ λέγω. Μ' ὅλην ταύτην τὴν ἀπλότητα, δὲν ἤμπορεῖς νὰ στοχασθῇς πόσον εἶναι φιλόανθρωπος ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς, πόσον φροντίζει διὰ τὴν χρηστοθήειαν τοῦ μικροῦ τοῦ ποιμνίου, μὲ ποίαν ψυχῆς διάθεσιν παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν καὶ τοὺς συμβουλεῖ, ὅταν εὐτυχῶσι, νὰ ἔχωσι πρόνοιαν τῶν δυστυχούντων.

Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδεῖαν δὲν ἔλαβε· δὲν εἶναι καρπὸς τῆς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κανένα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν γύμνασιν αὐτῆς· ἀλλ' ἐφυτεύθη οὐρανοκατέδατος εἰς τὴν ψυχὴν του.

Λυπεῖται πολλάκις διὰ τὴν στέρησιν τῆς παιδείας· καὶ διὰ ν' ἀναπληρώσῃ ὅτι δὲν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτόν, ἐπαμύε τὸν οἶόν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ν' ἀκούσῃ τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου Τσελεπῆ*.

Εἶναι ἀνεκδιήγητος τὴν ὅποιαν ἐδοκίμασε χαράν, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐδιέτριψεν εἰς τὴν Βολισσὸν καὶ ὅτι ἀσχολοῦμαι εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Τοῦτο μόνον μὲ ἠρώτησεν, ἂν ὁ Ὀμηρος ἦτο Χριστιανός. «Ἀδύνατον ἦτο», τὸν εἶπα, «ἐπειδὴ ἔζη χρόνους ἐννεακοσίου σχεδὸν πρὸ Χριστοῦ».

Τί μὲ ἀπεκρίθη εἰς τοῦτο : «Ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα». Μὲ τὸ πρῶτον ἐννόει φανερά ὁ φιλόανθρωπος παπᾶς, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θέλει

καταδικάζει τὸν Ὅμηρον διότι ἐγεννήθη τόσον ἀρχύτερα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ δευτέρου προσμένου ἀπὸ τὴν ἀγγλίσαν σου τὴν ἐξηγήσιν.

Ποίαν, εἰπέ μοι, συγγένειαν ἔχει τοῦ Ὀμήρου ἢ ποιήσεις με τὴν θαυμαζομένην ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ ποιήσιν τοῦ κόσμου; Εἰς πολλὰς τοιαύτας ἀπορίας με βάζει καθ' ἡμέραν προσαρμύζων ρητὰ εἰς πραγμάτων περιστάσεις, ὅπου ὁ ἰδικός μου νοῦς δὲν βλέπει καμμίαν προσαρμολήν.

Μὲ ἐρώτησε προχθὲς ἂν τυπώνεται γρήγορα ὁ Ὅμηρος. Ἄφ' οὗ ἤκουσε τὰς δυσκολίας πρῶτον τῆς συντάξεως τῶν σχολίων, ἔπειτα καὶ τῆς δαπάνης τοῦ τύπου, «Διὰ τὴν σύνταξιν», με εἶπε, «δὲν εἶμαι καλὸς νὰ κρίνω, τῆς δαπάνης ὅμως τὸ πρᾶγμα με φαίνεται εὐκολώτατον. — Πῶς, Δέσποτά μου; — Ἐχομεν» ἀπεκρίθη, «τόσους ἀρχιερεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν λείπει μήτε πλοῦτος, μήτε ζήλος ὑπὲρ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους» εἶναι ἀναμφύβολον ὅτι, ἂν γράψῃς περὶ τοῦ σκοποῦ σου πρὸς τὸν ἅγιον. . . τὸν ἅγιον. . . τὸν ἅγιον. . . (ἀπεκριθὴς οὕτως ἢ δέκα ἀπὸ τοὺς ἐγκρίτους ἡμῶν ἀρχιερεῖς), θέλουν σὲ γνωρίσειν χάριν, ἐπειδὴ τοὺς δίδεις ἀφορμὴν νὰ δείξωσι πόσον ἡ παιδεία τοῦ γένους εἶναι πρᾶγμα ἱερὸν εἰς τὴν πανιερότητά των. — Πολλοὺς», ἀπεκρίθη, «ἀπ' ὅσους ὠνόμασες ἐγνωρίσα προσωπικῶς ἀληθῶς ἄνδρας ἱεροὺς καὶ σεδασμίους, μηδ' ἀμφιβάλλω περὶ τῆς εἰς τὰ καλὰ προθυμίας των, ἀλλ' ὅμως, ἀποστρέφομαι νὰ κάμω τώρα ὅ,τι δὲν ἔκαμα τὴν περασμένην ὅλην μου ζωὴν ἢ θέλεις, Δέσποτά μου, διὰ δεκαπέντε μηνῶν εἰς τὴν Βολισσὸν διατριβὴν νὰ κατασταθῶ ψωμοζήτητης;

— Ἀλλ' ἐὰν εἰς τοῦτο», με λέγει, «ἀντιπαθῇς, δὲν θέλεις, ἐλπίζω, ἀποστραφῇ τὴν ἰδικήν μου βοήθειαν». Εἰς τὰ ἀπροσδόκητα ταῦτα λόγια, φίλε, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθω τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἔπαθεν ἐκπληξιν, ὅταν ἤκουσε τοῦ Ἀγγλοῦ τὰ τέκνα λαλοῦντα τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν διότι εἰς τὴν πολυδάπανον ἐκδοσιν τοῦ Ὀμήρου ποίαν ἀπὸ τῆς Βολισσοῦ τὸν ἐφημέριον ἐπρεπέ τις νὰ ἐλπίξῃ βοήθειαν; Χωρὶς νὰ δώσῃ πρόσοχον εἰς τὴν ἐκπληξίν μου, με προβάλλει ὁ καλὸς οὗτος παπᾶς δύο γρόσια*. «Ταῦτα», λέγει, «ἔλαβας σήμερον ἀπὸ στεφάνωμα· ταῦτα μόνον ἔχω, ταῦτα σὲ δίδω· πλείονα ἂν εἶχα, πλείονα μετὰ χαρᾶς ἤθελα σὲ δώσειν, διὰ νὰ τυπωθῇ τοῦ πατριώτου ἡμῶν Ὀμήρου ἢ ποιήσεις, τὸν ὅποιον ἐπεθύμουν νὰ ἐξεύρω εἰς ποίαν κατάστασιν νὰ εὑρίσκειται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Πλὴν ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς

πατέρας, ποιήσιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλαι τὸ στερῶμα».

Μαντεύω τώρα, φίλε, τὴν περιέργειάν σου νὰ μάθῃς πῶς ἐφέρθη εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην συνεισφορὰν τοῦ καλοῦ παπαῦ. Τὴν ἔλαβας, ἀσπαζόμενος μὲ δακρυσιμένους ὀφθαλμοὺς τὴν πλουσίαν τοῦ πένητος ἱερέως χεῖρα, ὅχι μόνον διὰ νὰ μὴ λυπήσω, μὲ τὴν ἀκκίρον περὶ αὐτὴν, τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ ψυχὴν, ἀλλ' ὅτι καὶ μ' ἐφάνη νόστιμον νὰ ὀνομάσω τὴν ἐκδοσιν ταύτην τοῦ Ὁμήρου βολλισσινὴν ἐκδοσιν, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν Βολισσὸν ὑπέμεινα τοὺς κόπους τῆς, καὶ ἀπὸ τὴν πτωχὴν ταύτην Βολισσὸν ἔλαβας πρώτην δόξαιαν τῆς ἐκδόσεως.

Ἄκουσε ἄλλο θαυμαστότερον. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶναι τόσοι ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, ὥστε ἡ πολλὰ μικρὰ τῶν ἐκκλησίᾳ ἡμπορεῖ νὰ χωρέσῃ τριπλασίους αὐτῶν. Μ' ὅλον τοῦτο τινὲς ἀπὸ τοὺς προεστώτας, οἱ πλουσιώτεροι, ἐπεθύμησαν νὰ πλατύνωσι τὴν οἰκοδομήν.

Ἐκονώνησαν τὴν γνώμην αὐτῶν εἰς τὸν ἐφημέριον, καὶ οὗτος τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ συναθροίσωσι πρῶτον τὴν χρειαζομένην δαπάνην, διὰ νὰ τελέσωσι κατ' αὐτὴν καὶ τὸ ἔργον.

Ἀφ' οὗ ἔμαθε συναγμένα τὰ ἀργύρια ὁ σεβάσμιος οὗτος παπᾶς, μίαν τῶν Κυριακῶν, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε· «Τέκνα μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ ξύλα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν χριστιανῶν. Τῆς ἐκκλησίας τὸ μέγεθος βλέπετε ὅτι δὲν εἴμεθα ἀρκετοὶ νὰ τὸ γεμίσωμεν. Ἀπὸ σᾶς οἱ περισσότεροι δὲν ἐξεύρουν μῆτε νὰ ἀναγνώσκωσι, μῆτε νὰ γράψωσι· πράγμα ἀσυγχρίτως ἀρεστότερον εἰς τὸν Θεὸν ἠθέλομεν πράξειν, βάλλοντες εἰς τόκον τὰ συναγμένα ἀργύρια, διὰ νὰ πληρῶνεται ἀπ' αὐτὸν ἐτησίως διδασκαλὸς γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως, καὶ τὸ περισσεῖον νὰ μοιράζεται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς μας, ὅσων ἡ πτωχεῖα δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀργίας, καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ ἀπὸ τὸ ὄνειδος ὅτι μόνοι ἡμεῖς εἰς ὅλην τὴν νῆσον ἀγαπῶμεν τὴν ψωμοζητίαν». Τί λέγεις εἰς τοῦτο, φίλε;

Ἀφῆνω ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστὰ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱερέως τούτου δείγματα, φοβούμενος τὸ ὑπέρμετρον μᾶκρος τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ἓν ἀκόμη, τὸ ὅποιον μὲ φαίνεται ἀσυγχώρητον νὰ σιωπήσω. Ἦκουσεν ὅτι ἱερεὺς τις, εἰδήμων τῆς ἐλληνι-

κῆς γλώσσης, ἐπερίηρχετο τὴν νῆσον, ζητῶν νὰ ἐμῶν εἰς καμμίαν ἐκκλησίαν ἐφημέριος. Τί κάμνει ὁ καλὸς σου Παπᾶ—Τρέχας ; Τρέχει πρὸς αὐτὸν νὰ τὸν προβάλλῃ νὰ δεχθῇ αὐτ' αὐτοῦ τὴν ἐφημερίαν τῆς Βολισσοῦ.

Μόλις ἔμαθαν οἱ ταλαίπωροι Βολισσινοὶ τὸ ἀπροσδόκητον εἰς αὐτοὺς μέγα δυστύχημα τοῦτο, κι' ἔτρεξαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ δάκρυα, παρκαλοῦντές με νὰ τὸ ἐμποδίσω.

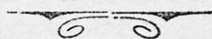
Ἀφῆνω σε, φίλε, νὰ στοχασθῇς πόσῃν ἀπορίᾳ ἐπροξένησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ ἱερέως, καὶ μάλιστα ὅταν, ἐρωτήσας αὐτὸν διατί ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῇ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβα ταύτην ἀπόκρισιν :

—Ἐγὼ, τέκνον, εἶμαι ἀγράμματος· τὸν ὅποιον ἐπιθυμῶ νὰ βάλω εἰς τόπον μου ἐφημέριον, εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶναι ἐπιτηδείτερος παρ' ἐμὲ νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ κυβερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν.

Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχα ν' ἀνταποκριθῶ ; Συνέκλυστα κι' ἐγὼ μὲ τοὺς Βολισσινοὺς, καὶ ἐπρόσμενα μὲ λύπην τῆς ψυχῆς μου τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ἱερέως, τὴν ἀπορίαν καὶ ἠθέλαμεν πάθειν, ἔὰν οἱ κάτοικοι τῶν θυμιατῶν* δὲν ἐπρόφθαναν νὰ λῶσιν τὸν λόγιον ἱερέα εἰς ἐφημέριον καὶ ν' ἀφῆρσαι πάλιν εἰς ἡμᾶς τὸν ἰδικόν μας.

Τοιοῦτος εἶναι, φίλε, ὡς σὲ τὸν περιγράψω, ὁ ἀπλούστατος καὶ φιλόανθρωπος ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ.

1811.

Β' ΟΜΑΔΟΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (ΤΟΠΙΚΟΙ, ΦΥΛΕΤΙΚΟΙ, Κ.Τ.Λ.)

•Ο βίος καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν κλέφτῶν.

Κ. Παπαρρηγοπούλου.

Οἱ κλέφται κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεως ἐγυμνάζοντο πρὸ πάντων περὶ ποικίλας χρήσιμους εἰς τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν ἀσκήσεις, Ἐρριπτον εἰς τὸ σημάδι μὲ ἀκρίθειαν πάντοτε μὲν ἀξιοσημείωτον, πολλάκις δὲ τῇ ἀληθείᾳ θαυμαστήν. Ἐγυμνάζοντο περὶ τὸν δίσκον καὶ τὸ ἄλμα καὶ τὸν δρόμον, αἱ δὲ παραδόσεις διηγούνται

περί τῆς καθόλου εἰς ταῦτα δεξιότητος αὐτῶν πράγματα σχεδὸν ἀπίστευτα. Λέγεται λ. χ. ὅτι ὁ Νικοτσάρας ἠδύνατο νὰ προστρέξῃ πρὸς ἵππον καὶ δι' ἐνὸς ἄλματος νὰ ὑπερπηδήσῃ ἐπὶ ἐπτά ἵππων στοιχηθὲν προτεταγμένων· περί δὲ τοῦ Ζαχαριά φημίζεται ὅτι, ὅταν ἔτρεχεν, αἱ πτέρναι αὐτοῦ ἤγγιζον τὰ ὄπα.

Μὴ παραλείψωμεν δὲ τὴν καρτερίαν αὐτῶν εἰς τὴν πείναν, τὴν δίψαν καὶ τὴν ἀγρυπνίαν. Πολλάκις ἐμάχοντο ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας συνεχῶς χωρὶς νὰ πῶσι, χωρὶς νὰ φάγωσι, χωρὶς νὰ κοιμηθῶσι· καὶ πολλάκις, ἐν ᾧ ὁ ἐχθρὸς ἐνόμιζεν αὐτοὺς καταβληθέντας ὑπὸ τοσούτων καὶ τηλικούτων στερήσεων καὶ περιέμενε νὰ παραδοθῶσιν, αἴφνης, ἀναλαβόντες τὴν ρώμην αὐτῶν καὶ ἐφορμήσαντες καὶ νικήσαντες, διήρχοντο τὰ χαραινώματα σώοι.

Ἄλλη ἐξαισία αὐτῶν ἀρετὴ ἦτο ἡ ἐν ταῖς ὁδύνασις καρτερία. Εἰδότες τίνα βασανιστήρια περιέμενον αὐτοὺς, προετίμων πάντοτε νὰ σκοτωθῶσιν ἢ νὰ παραδοθῶσιν. Ἄλλ' ἐνίοτε συνέπιπτε νὰ πάθωσι τὸ μέγα δεινὸν τοῦ νὰ συλληφθῶσι· καὶ τότε εἶναι ἀκατανόητον μετὰ ποίου φρονήματος ὑφίσταντο τὰς φοβερωτέρας τῶν στρεβλώσεων. Σφυροκοπούμενοι, σουδλιζόμενοι καὶ ζωντανοὶ λεπιζόμενοι δὲν ἐδάκρουν, δὲν ἐστέναζον, δὲν ἐπρόφερον λέξιν, παρκετὸς ἵνα ὑδρίσωσι καὶ περιφρονήσωσι τοὺς πασάδες* καὶ τοὺς δημίους αὐτῶν. Ἐνεκα δὲ τῶν συμφορῶν τούτων μία τῶν συνηθεστέρων εἰχῶν, ἃς ἐν τοῖς συμποσίοις αὐτῶν ἠύχοντο πρὸς ἀλλήλους ἦτο «καλὸ μολύδι».

Οὐδὲν ἦττον οἰκτρὸν ὑπελάμβανον τὸ νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν αὐτῶν οἱ Τούρκοι. Ὅθεν ἡ σπουδαιότερα καὶ ἡ ἱερωτέρα παράκλησις, τὴν ὁποῖαν ὁ ἀποθνήσκων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἠδύνατο ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τοὺς συναγωνιστάς αὐτοῦ ἦτο νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν του καὶ νὰ ἀπαγάγωσιν αὐτὴν ἵνα μὴ κοπῇ καὶ ἀπαχθῇ ὑπὸ τῶν πολεμίων. Τὸ δὲ αἶσθημα τοῦτο ἦτο ἀρχαῖον παρὰ τοῖς ἡμετέροις καὶ δὲν περιορίζετο εἰς μόνην τὴν τάξιν τῶν κλεφτῶν, διότι καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ὅταν εἶδεν ἑαυτὸν περιζωσθέντα πανταχόθεν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐπέισθη ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει σωτηρίας ἐλπίς, ἀνεβόησε: «δὲν εἶναι κανεῖς χριστιανὸς νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου:»

Πολλάκις τὰ δημῶδη ἄσματα ἐκφράζουσι τοιαύτας παρακλήσεις:

Σὰ δένδρον ἔρραγίσθηκε, σὰν κυπαρίσσι πέφτει·
 ψιλὴν φωνούλαν ἔβαλε, σὰν παλικάρι ὅπου ἦταν·
 «Ποῦ εἶσαι, καλέ μου ἀδελφέ καὶ πολλαγαπημένε ;
 Γύρισε πίσω, πάρε με, πάρε μου τὸ κεφάλι,
 νὰ μὴν τὸ πάρῃ ἡ παγανιά*, καὶ ὁ Γιουσοῦφ Ἀράνης
 καὶ τοῦ τὸ πάῃ στὰ Γιάννενα τ' Ἀλῆ Πασᾶ τοῦ σκύλου».
 Τὸ δ' εὐγενὲς τοῦτο αἶσθημα, τὸ κηδόμενον περὶ τῆς τιμῆς
 αὐτῶν καὶ μετὰ θάνατον, διεποικίλλετο παραδόξως. Ὁ κλέφτης
 λ. χ. ἐπεθύμει νὰ κηδεύεται τοιοιτοτρόπως, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι
 καὶ μετὰ θάνατον ἐξακολουθεῖ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγωνιζόμενος.
 Τίς δὲν ἤξεύρει τὸν *Τάφον* τοῦ *Δήμου*, τὸ ἔσμα ἐκεῖνο, τὸ
 ὅποτον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀντηχῆσιν εἰς ἐν τῶν θεάτρων
 τῶν Παρισίων τοιαύτας ἀπέσπασε χειροκροτήσεις καὶ τοσαύτας πα-
 ρήγαγε συγκινήσεις ;

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε, καὶ ὁ Δῆμος διατάζει :
 «Σύρτε, παιδιὰ μου, στὸ νερό, ψωμί νὰ φᾶτ' ἀπόψε.
 Καὶ σύ, *Λαμπράκη* μ' ἀνεψιέ, κάθου ἐδῶ κοντά μου·
 νὰ, τᾶρματά μου φόρεσε, νὰ εἶσαι καπετάνος.
 Καὶ σεῖς, παιδιὰ μου, πάρετε τὸ ἔρημο σπαθί μου,
 πράσινα κόψετε κλαδιά, στρῶστε μου νὰ καθίσω
 καὶ φέρτε τὸν πνευματικὸ νὰ μ' ἐξομολογήσῃ
 νὰ τοῦ εἰπῶ τὰ κρίματα ὅσα ἔχω καμωμένα,
 τριάντα χρόνια ἀρματολὸς καὶ εἴκοσι ἔχω κλέφτης·
 καὶ τώρα μοῦρθε ὁ θάνατος καὶ θέλω νὰ πεθάνω.
 Κάμετε τὸ κιβωρί* μου πλατύ ψηλὸν νὰ γένη,
 νὰ στέκω ὀρθὸς νι πολεμῶ, καὶ δίπλα νὰ γεμίζω·
 καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δεξιὸν ἀγῆστε παραθύρι,
 τὰ χελιδόνια νᾶρχονται τὴν ἀνοιξὴ νὰ φέρνουν
 καὶ τ' ἀηδονάκια τὸν καλὸ τὸ Μάη νὰ με μαθαίνουν».

* *

Ἐν γένει δὲ οἱ κλέφται, καίτοι διάγοντες βίον τοσοῦτον ἄγριον
 καὶ τραχύν, σπανίως ἦσαν θηριώδεις καὶ αἰμοχαρεῖς. Ἐφρόνουν
 μὲν ὅσους ἠδύναντο μουσουλμάνους, Τούρκους ἢ Ἀλβανούς, μὴ
 φειδόμενοι ἐνίοτε, ἀλλὰ σπανιώτατα, καὶ αὐτῶν τῶν χριστιανῶν¹.

(1). Ὅσάκις οὗτοι τοὺς κατεδίωκον χαριζόμενοι εἰς Τούρκους.
 Σημείωσις τοῦ συλλογέως.

Ἀλεξ. Γ. Σαρῆ.—*Νεοελληνικά γ' ἐλλ. σχολ. ἐκδ. γ' 20-2-25* 8

Ἐλαφρυαγῶγον, ἅμα ἐδίδετο περίστασις, τοὺς πρῶτους καὶ ἐν ἀνάγκῃ τοὺς δευτέρους, ἀλλὰ ὦμοι καὶ ἀδυσώπητοι ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν ἦσαν· δὲν ἐδασάνιζον λ. χ. οὐδὲ τοὺς Τούρκους αὐτοὺς, ἀλλ' ἠρκοῦντο νὰ τοὺς θανατώνωσιν.

Αἱ περὶ τοῦ θεοῦ ἰδέαι αὐτῶν οὔτε ὑψηλαὶ ἦσαν, οὔτε λεπταί, ἀλλὰ βεβαίως ἦσαν εὐλαδέστεραι τῶν δοξασιῶν καὶ ἔξεων τοῦ κοινοῦ πλήθους. Πότε καὶ πότε μόνον ἠδύναντο ν' ἀκούσωσιν εἰς ἐρημοκκλησίαν τὴν θεῖαν λειτουργίαν, ἀφελῶς τελουμένην ὑπὸ ὁρεινοῦ ἱερέως. Ἀλλ' ὅπουδὴποτε καὶ ἂν εὕρισκοντο τὸ Πάσχα ἢ τὰ Χριστούγεννα, ἐν δάσει, ἐν σπηλαιῶσι, ἢ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὑψηλοτάτων ὄρεων, ποτὲ δὲν ἐλησιμόνουν νὰ ἐορτάσωσιν ὅπως ἠδύναντο τὰς ἐπιφανεῖς ἐκείνας ἡμέρας τῆς ἐκκλησίας, ψάλλοντες ὅσα καὶ ὅπως ἤξευρον ἐκ τῶν εἰς αὐτὰς ἀναγομένων ὕμνων καὶ προσευχῶν. Εἰς οἰανδὴποτε ἀμνηχανίαν ἢ ἀνάγκην καὶ ἂν εὕρισκετο ὁ κλέφτης, δὲν ἐπέβαλλε χεῖρα εἰς τὸ ἐλάχιστον τῶν ἀφιερωμάτων ἢ σκευῶν τῶν ἐν τόπῳ ἱερῷ κατατεθειμένων. Ὁ δὲ γέρων Βλαχάδας, ὁ πατὴρ τοῦ μετέπειτα τοσοῦτον κλεισθέντος καὶ τοσοῦτον οἰκτρῶς μαρτυρήσαντος Παπα-Θύμιου*, ἀπῆλθεν εἰς ἡλικίαν 76 ἐτῶν παζὺς εἰς Ἱεροσόλυμα μὲ τὸ ὅπλον καὶ τὸ πρωτοπαλικάρν του, ἵνα ἀποθάνῃ, ὅπως ἠύχετο, εἰς τοὺς ἁγίους τόπους. Ποτὲ κλέφτης δὲν ἀλλαξοπίστησεν. Ὅταν εἶπαν εἰς τὸν Ἀνδρουτσὸν ὅτι, ἀσπαζόμενος μὲν τὸν ἰσλαμισμὸν, θέλει ἀξιωθῇ τιμῶν ἐξαιρέτων, ἐμμένων δὲ πιστὸς εἰς τὸ ἴδιον θρήσκευμα, θέλει ἀποθάνει οἰκτρῶς εἰς τὸ κότεργον*, ὁ γενναῖος ἀθλητὴς ἀδιστάκτως ἐπροτίμησε τὸ δεύτερον· καὶ ἄλλοι καπετάνιοι, εἰς ὁμοίους ἐκτεθέντες πειρασμούς, ἔπραξαν ὅτι ἔπραξεν ἐκεῖνος.

Μετὰ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν, οὐδὲν εἶχον ἱερώτερον τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀφοσιώσεως. Πολλάκις τὰ παλικάρια ἠδύναντο νὰ σωθῶσιν, ἐγκαταλείποντα τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, ἀλλὰ προετίμων ν' ἀποθάνωσι μετ' αὐτοῦ. Πολλάκις, ἐν ᾧ δύο συμμορίαι ἐμάχοντο κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἡ μία ἠδύναντο νὰ φύγῃ, ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς δὲν ἐγκατέλειπε τὸν συνάδελφον, ἀλλὰ, ριπτόμενος κατὰ τῶν πολεμίων, ἢ ἐσώζετο μετ' αὐτοῦ, ἢ μετ' αὐτοῦ συγκατεστρέφετο.

1888.

Τὸ Σούλι.

Ἰ. Βλαχογιάννη.

1. Τὸ Σουλιωτόπουλο.

— "Αντρα, ὁ γυιὸς μας πιά μεγάλωσε· τρέχει στὰ δεκαπέντε. Κι' εἶν' ἀπρόφταστος. Διψάει στὸν πόλεμο νάρθη. Κάθε πρωὶ καὶ κάθε βράδυ μοῦ κλαίγεται τὸ παλικάρι μου. Μπροστά σου, ἀπὸ ντροπὴ, κρατιέται καὶ σωπαίνει. Ὅμως κάθε φορὰ ποῦ ξεκινᾷς, αὐτὸ σπαράζει. Καὶ πέφτει στὴν ἀγκυλιά μου καὶ δέρνεται, σὰ νὰ βυζαίνῃ ἀκόμα καὶ σὰ νὰ τοῦ ἀρνιῶμαι τὸ βυζί. Καὶ φοβερίζει νὰ κλέψῃ τὸ καριοφίλι* τοῦ παπποῦ του, τ' ἄγγιχτο, κατὰ τὸ λόγο σου, ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ τὸν ἔφαγε τὸ βόλι τὸ πικρό, καὶ κείνον. Καὶ θὰ πάῃ μοναχὸς του νὰ κάμῃ μὲ τοὺς Τούρκους πόλεμο. Κι' ὁ φόβος ὁ δικός σου μοναχὰ τὸν ἐτρώει· ἀλλιῶς, ποῖός ξέρεῖ τί θ' ἀποκοτοῦσε*. Χάρη θὰ σοῦ τὸ γνωρίζω κι' ἐγώ, κι' αὐτὸς θὰ εἶναι ὑποταγμένος σου, καὶ δὲ θὰ σὲ βαρύνῃ. Στὴ θέλησή σου θὰ εἶναι πρόθυμος σὰ σκλάβος σου. Ἔτσι μοναχὰ θὰ γλυτώσω ἀπὸ τίς κλάψες του. Πάρ' τονε μαζὶ σου.

Ἡ μάνα, ἡ ἀμαζόνα, βλέπει τὸ γέρο τῆς παρακλεστικά. Καὶ κάποτε διανεύει* πονηρὰ τοῦ γιου τῆς. Αὐτὸς σκυμμένο τὸ κεφάλι του κρατεῖ. Καὶ κρύβει τὴν παρθενικὴ τὴν ταραχὴν του ἀπ' τὴ ματιά τοῦ γέρου, ποῦ αὐστηρὰ τὸν θεωρεῖ καὶ δὲ μιλάει.

Καὶ τὴν αὐγὴ τὸ παλικάρι τ' ἄγουρα, μὲ τὸ ντουφέκι τὸ βαρὺ στὸν ὦμο, μὲ τ' ἄλαφρό τὸ πάτημα, μὲ τὸ χαρούμενο τὸ καρδιοχτύπι καὶ μὲ τὸ φτερούγιασμα τοῦ νοῦ, ἀκολουθεῖ τὸ γέρο τὸν πολεμιστὴ καὶ τὸν πολυταίρο. Κι' ὁ πόλεμος ἀρχίζει. Καὶ τ' ἄγριο τὸ φράγγει τὸν ἀντιλαλεῖ.

Ὁ γέρος τώρα δίνει ἔλο τοῦ νοῦ του στὸ παιδί, καὶ λησμονεῖ τὸν πόλεμο. Καὶ μιλεῖ στὸ παλικάρι τ' ἄπηχτο καὶ τ' ὀδηγáει.

— Ἐδῶ, τοῦ λέει, ποῦ σ' ἔφερα, δὲ θέλω νὰ καμαρώσω τὴν παλικαριά σου. Δεῖξε τὴν ἄμικ ἔρθῃ ἢ ὦρα σου. Ὅμως ἀψὺς* μοῦ φαίνεται. Τὸ αἷμα σου δὲν κρύβεται· κρατάει ἀπὸ πηγγὴ τρελλή —τώρα θ' ἀκούς! Νὰ τὸ κοτρών*. Κρύβε τὰ ξερδιά σου. Ὁ δέξιός ὁ ἄγκωνάς σου μὴν ξεπροβάλλῃ! Τὸ ντουφέκι ἔτσι δὲν τὸ κρατοῦν —νά, ἔτσι! Καὶ δὲ δίνουν πρόσωπο γιομάτο στὸ σημάδεμα. Ὁ Ἀρβανίτης ἐκεῖ παραφυλάει. Καὶ σοῦ παίρνει καὶ τὴν τρίχα σου —σκύψε ἀκόμα, παλαβέ! Αἰτὸς τὸ μάτι σου! Ἀγρίκησε*; Ἀδεισ

ἀκόμῃ τὸ ντουφέκι σου ; Κι' ὀρθὸς ὁ λύκος του ; Χαρά στον τὸν ὀχτρή σου ἀντίκρου ποὺ σὲ σκιάζεται* ! Ἐτοιμος ; Τὸ νοῦ σου !

Ὅμως τοῦ κάκου οἱ πατρικῆς οἱ συμβουλές ! Παράφορο τὸ Σουλιωτόπουλο, μὲ τὸ πρῶτο κίνημά του, πρὶν ἀκόμῃ ρίξῃ τὴν πρώτη ντουφεκιά, δείχνει τὸ πρόσωπο ἄσκεπο στὸν Ἀρβανίτη. Καὶ δέχεται τὸ βόλι στὸ μεσόφρυδο.

2. Ἡ Σουλιωτοπούλα.

Στῆς μάχης τὸν κάπνo, ποὺ πνίγει τὸ λαγκάδι*, ὁ Σουλιώτης ὅλα τᾶχει λησμονήσει, πεῖνα καὶ δίψα. Καὶ τὸ Σούλι πέφτει ξέμακρῃ, καὶ σὰ λησμονημένο εἶναι κι' ἐκεῖνο, τ' ἄχαρο.

Κι' ἐκεῖ ποὺ πολεμᾷ τὸ παλικάρι, ἀγλύκαντο, μέρα καὶ νύχτα, ἀκούει μιὰ γνώριμη φωνή, ποὺ τὸν ξυπνάει. Λοιπὸν τὸ Σούλι δὲ χάθηκε, καὶ ζῇ ; Κι' ἦταν ἡ Λάμπη, ἡ ἀδερφή τοῦ νιοῦ. —Τί καλὰ μοῦ φέρνεις, ὦρῃ Λάμπη ;

—Ζεστή κουλούρα, ὦρ' ἀδερφέ, ποὺ σοῦ τὴ ζύμωσα μὲ τὰ χερᾶκια μου, κι' ἡ μάνα τὴν ἔψησε στὴν ἀθρακιά, μονάχῃ. Ἐλα νὰ φᾶς μιὰ ψίχα*, καὶ νὰ ξαποστάσης.

—Δὲ μπορῶ, καημένη, νὰ παρατήσω τὸ ντουφέκι . . .

—Αὐτὸ εἶν' ἡ συλλογή σου, Νάση ; Ἐρχομαι γὼ καὶ σοῦ κρατῶ τὸν τόπο σου . . . Νά, σοῦστρωσα ! Καὶ δός μου τὸ ντουφέκι.

Χαμογελαίει ὁ ἀδερφός, ὁ καπνισμένος. Καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ μάθῃ τὴν κορασιὰ πῶς πιάνουν τὸ ντουφέκι. Ὁ πόλεμος βαστοῦσε πάντα. Μὲ χέρι σταθερὸ γιόμιζε κείνη καὶ σημάδευε. Κι' ὁ ἀδερφός τῆς παραπέρα ἔτρωγε ἥσυχος, καὶ μοναχὰ τὴν πείνα του ἄκουγε τὴ θιεριεμένη μέσα του.

Κι' ὁ πόλεμος βαστοῦσε. Καὶ καὶ ἓνα βόλι ἦρθε καὶ πέτυχε κατὰστηθα τὴν κορασιὰ. Κι' αὐτὴ ἔκανε καρδιὰ καὶ δὲ μιλοῦσε. Τὸ αἷμα πλημμύριζε τὸν κόρφο τῆς. Ἡ Λάμπη σημάδευε καὶ ντουφεκοῦσε.

—Ἐφαγες, Νάση ;

—Κοντεύω, ἀκόμῃ λίγο, Λάμπη.

Ἡ κόρη ξαναρώτησε δεύτερα καὶ τρίτα. Καὶ τότε μ' ἓνα πῆδημα τὸ παλικάρι θρέθηκε κοντὰ τῆς. Ἀρπαξε τὸ ντουφέκι, κι' ἥσυχος, καθὼς εἶχε τραυχητῇ, ξανάρχισε τὸν πόλεμο. Ἀμίλητη ἡ Σουλιωτοπούλα πῆγε παραπίσω κι' ἔπεσε. Κι' ὁ πόλεμος βαστοῦσε.

3. Σουλιώτης; καὶ Σουλιώτισσα.

Νύχτα εἶχε σηκωθῇ ἡ Γιαννούσαινα. Ντύθηκε βιαστικά. Φωτιά δὲν ἄναψε καθόλου. Ἐκαμε ἓνα σταυρὸ μονάχα κατὰ τὸ εἰκονοστάσι, ἀφώτιστο. Ὁ ἄντρας τῆς εἶχε κι' αὐτὸς ξυπνήσει, καὶ ντυνότανε. Μὲ τ' ἄρματά του, ἀθώρητος, σάλευε στὸ σκοτάδι. Ἐτοιμο ἦταν, ἀπ' τὸ βράδυ, τὸ ταγάρι* μὲ τὰ μπαρουτόβολα καὶ τὸ ψωμί. Τόρριξε ἡ γυναῖκα ἀνάλαφρα στὴν πλάτη, καὶ κινήσανε. Μπροστὰ τοῦ Ζέρβα ἡ λεβεντόνυφη, τοῦ Ζάρκα κόρη, κι' ὁ ἄντρας τῆς ἀπὸ κοντά.

Στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ ἀπαντήσανε καὶ τ' ἄλλα παλικάρια, τὰ Σουλιώτικα. Ἦτανε μαζὶ καὶ κάμποσες γυναῖκες. Καὶ τώρα ἐμπρός! Δρόμο εἶχανε νὰ πάρουνε πολύν, καὶ νὰ ξημερωθοῦνε στὰ Δερβίσανα. Μέρεζ, βδομάδες οἱ Σουλιῶτες κρατοῦσαν ἐκεῖ πέρα τὸν πόλεμο μὲ τοῦ Ἀλήπασα τ' ἄσκέρι. Πόλεμο, μεροδούλι πιχ. Κι' οἱ μαῦροι οἱ μεροδουλευτάδες εἶχαν ἀνάγκη κι' ἀπὸ λίγη ἀνάπαψη· δὲν ἦταν καμωμένοι ἀπὸ πέτρα, οἱ μαῦροι! Μὰ νά, τ' ἀδέρφια ἀπὸ τὸ Σούλι, νιόφερτα, θὰ πάρουνε τὸν τόπο τους ξαποσταμένα*, κι' αὐτοὶ θὰ γείρουν πίσω στὸ χωριό.

Φτάσαν, κι' ἀκόμα ἡ νύχτα τοὺς ἀγκάλιαζε. Πήρην οἱ ἄλλοι τὸ δρόμο γιὰ τὸ Σούλι—κι' ἡ αὐγὴ καλῶς νάρθη, κι' οἱ Ἀρδανίτες! Ξέρουν, κι' ἡ αὐγὴ θάρθη, κι' οἱ Ἀρδανίτες. . . Τὰ καριοφίλια ἀκουμπισμένα στὰ λιθάρια μὲ τὰ στόματ' ἀνοιχτά, προσμένουν. Τὰ σπαθιά· γυμνά, στὸ χῶμα ξαπλωμένα. Κι' οἱ Σουλιῶτες καρτεροῦν. Ἦσυχοι, σύντροφο ἔχουν τὴν ὑπομονή. Ξέρουν, κι' ἡ αὐγὴ θάρθη κι' οἱ Ἀρδανίτες.

Ἡ Γιαννούσαινα κόβει ψωμί, καὶ τρῶνε. Σπρώχνει τ' ἀγγεῖο μὲ τὸ νερὸ κατὰ τὸν ἄντρα τῆς. Τονὲ φροντίζει μ' ἓναν τρόπο, ἀμίλητη. Τοῦ στρώνει μαλακὸ τὸ μετερίζι* του. Στὰ χέρια του περνάει τὸ καριοφίλι*.

Ἀχνόφεγγο*, καὶ πέφτει ἡ πρώτη ντουφεκιά. Ὁ Γιαννούσας ρίχνει. κι' ἡ Γιαννούσαινα γιομίζει. Αὐτὸ δὲ θάσταξε πολὺ. Καὶ κεῖ ποῦ ὁ πόλεμος εἶχε ξανάψει, ἀκούστηκε φωνή:

— Γυναῖκα, λαβώθηκα! εἶπε ὁ Γιαννούσας.

— Καρδιά, ὦρὲ Γιάννο, καρδιά λίγο καὶ γιὰ τὸ γιρούσι*! Ἀγρία ἡ γυναῖκα, τοῦ μιλεῖ σὰ νᾶκαμε κακὸ· δειλὸς τάχα σὰ νᾶτανε

τονέ μαλώνει. Μὰ ὁ Γιάννος ἄφωνος, ξαπλώθηκε στὸ πλάι καὶ δὲν κινήθηκε. Καὶ πόνου ἀχνό* δὲν ἔδγαλε.

Τραύηξε ἡ γυναῖκα τὴ φλοκάτα* μ' ἓνα κίνημα γοργό, καὶ τονέ σκέπασε. Κι' ἄρπαξε τὸ ντουφέκι. Ἐρριχνε καὶ μιλοῦσε κάποτε τοῦ Γιάννου, μέσ' στὴ θροντοταραχή· κι' ἤθελε νὰ τοῦ δώσῃ ὑπομονή. Μὰ δὲ γυρίζε καὶ πίσω της νὰ ἰδῇ. Κι' ἅμα οἱ Σουλιώτες πεταχτήκανε μὲ τὰ σπαθιά, καὶ πήρανε τοὺς Τούρκους, ἀνέδηκε κι' αὐτὴ στὸ μετερίζι κι' ἔσκουξε* στριγκά*.

Ἦστερχ συλλογίστηκε τὸν ἄντρα της. Ἐσκυψε, τὸν ἡῦρε ξυλισμένο.

4. Ἡ Γριὰ Σουλιώτισσα.

Τὸ Μεσολόγγι πιά ἦτανε κλεισμένο. Κι' ὁ πόλεμος δὲν ἔπαυε, ἄγρυπνος, νύχτα καὶ μέρα. Κι' ἡ φωτιά ἔκανε μιὰν ἀλυσίδα, συγκρατητὴ πέρα καὶ πέρα. Δύσκολα πιά μπορούσε βοήθεια νὰ περάσῃ ἀνάμεσα στοὺς Ἀρβανίτες καὶ στὸ Μεσολόγγι νὰ καλωσοριστῇ. Μὲ κάπου, ἐδῶ καὶ κεῖ, χύνονταν καὶ περνοῦσαν, ὅμοιοι στὴν ὁρμὴ μὲ λυκαγέλη, ὅσοι μέσ' στὴν καρδιά τους εἶχανε σὰ δίκικοπο μαχαίρι τῶν ἀδερφιῶν τὴ δυστυχία καὶ τὸ παράπονο.

Καὶ μιὰν αὐγὴ, ἀξημέρωτην ἀκόμα, ἔφτασε στὸ Μεσολόγγι ὁ Γιώτης Γκιώνης, ἀδελφός, μὲ τοὺς δικούς του. Καὶ μὲ τὸ πῶς τῆς μέρας, τῆς χαρούμενης στίς τόσες ποὺ περνοῦσαν ἄχαρες, Σουλιώτης μὲ Σουλιώτῃ ἀλλάζανε φιλιὰ, κι' ἔκαναν πανηγύρι.

Τόμαθε κι' ἡ Μαλάμαινα, ἡ χήρα ἡ καπετάνισσα, ποὺ βρέθηκε κι' αὐτὴ κλεισμένη μὲ τοὺς ἄλλους, καὶ μοίραζε τῶν ἄλλουνῶν τὰ βάσανα μὲ τίς δικές της πίκρες. Ξεσκούφωτη, ἔτρεξε στὸ Γιώτῃ Γκιώνῃ.

— ὦρα καλὴ καὶ βλοημένη ποῦρθες! τοῦ φώναξε ἀπὸ μακριά. Ὁ γιός μου ποῦναι;

— Τὸν ἄφησα στ' Ἀπόκορο, θειά, μ' ἄλλο μπουλούκι*. Ἐχουν ἀνεμικό* ντουφέκι. Καὶ βαρόυν τοὺς Τούρκους ὅπου τοὺς ἀντέσουν*.

— Καὶ σὺ πῶς ἦρθες; Ἐχεις κανένα δικό σου δῶ στὸ Μεσολόγγι;

— Ὅχι, γιὰ τὴν πατρίδα, θειά Μαλάμαινα.

— Λοιπόν, τ' ἀδέρφια του εἶναι δῶ, κι' αὐτὸς γυρίζει στὰ βουνά; Καὶ τὴν πατρίδα δὲν τὴ συλλογᾶται; Καὶ μένα μ' ἀφήνει νὰ κοιτάζω σὰς καὶ νὰ σὰς ντρέπωμαι;

Σκληρή κι' άγριεμένη, σήκωσε τὰ χέρια πάνου.

—Μή, θειά, μὴ τὸν καταριέσαι !

—Τὴν κατάρα μου !

“Ολοι ἔφριξαν.

Τρεῖς μέρες πέρασαν καὶ τρεῖς νύχτες μὲ τὸν πόλεμο ποὺ ἄγριεε. Κι' ἓνα πρωί, Θεοῦ χαρά, ἔγινε ἀνάπαψη. Ἀρβανίτης βγήκε ἀντίκρυ καὶ ζήτησε τὴ γριὰ Μαλάμaina νὰ ἰδῇ καὶ νὰ τῆς μιλήσῃ. Ἐτρεξαν καὶ τὴν ἔφεραν ἀπάνου στὰ προχώματα.

—Γριὰ Μαλάμaina, γυναῖκα τοῦ Γιώργου τοῦ Μαλάμου, φώναξε ὁ Ἀρβανίτης, σὲ χαιρετάει ὁ γιόγκας σου ! Ἦρθε νὰ σὲ ἰδῇ !

Κι' ὕψωσε ἓνα κοντάρι, μ' ἓνα κεφάλι ἀνθρώπου στὴν κορφή.

Ἀναταράχτηκε ἡ Μαλάμaina.

—Παῖδί μου ! Πύλιο μου ! ἔκραξε στριγκά*. Τὴν εὐχή μου νὰ χῆς, ἔτσι, παλικάρι σ' ἤθελα ! Καὶ σύ, ἄπιστε, πρέπει νὰ πληρωθῇς, κι' ἐσύ !

Ἀρπάξε ἀπὸ κοντά της ἓνα καριοφίλι*. Γονάτισε, σημάδεψε. Κι' ὁ Ἀρβανίτης ἔπεσε μαζί μὲ τὸ κοντάρι. Ἐπεσε κι' ἡ γυναῖκα σωριστὴ στὸ χῶμα.

Ὁ Γεροσουλιώτης.

Ὁ Γεροσουλιώτης μάζεε τὸν πόνο τοῦ πολλὸν καιρό. Σὲ κανέναν ὅμως δὲν ξεμολογῶταν τὸ σκοπὸ του. Χρόνια ἦταν περασμένα, ποὺ τοὺς ξέρασε τὸ κύμα τ' ἄδικο τῆς μοίρας τῆς σκληρῆς στὸ πράσινο ἀκρογιαλὶ τῶν Κορφῶν. Κι' ἐνῶ οἱ ἄλλοι μ' ἀνοδοτάνα γελοῦσανε τὴν πεῖνα καὶ τὴν συμφορὰ τους, κι' ἐνῶ δρίσκανε κάποια παρηγοριὰ στὰ κάλλη τοῦ φιλόξενου νησιοῦ, ὁ Γεροσουλιώτης εἶχε ἄλλου τὸ νοῦ του. Ὁλημερίς ἀγνάντευε* τὰ ξεροδούνια τ' ἀντικρυνά. Κι' ὀλονυχτὶς ὁ πόθος τοῦ τὸν πολεμοῦσε.

Κάποτε, ἓνα βράδυ, γύρισε στὸ σπίτι τοῦ χτυπημένος σὰν ἀπὸ καινούργια συμφορὰ.

—Ὁ ἄμοιρος ἐγώ, εἶπε, τί κατάρα μ' ἦρε ! Ὁ Θεὸς μ' ὠργίστηκε !

Ἐκαμε τοὺς ἄλλους νὰ τρομάξουν. Παιδιὰ κι' ἐγγόνια τὸν τριγύρισαν. Ὁ γέρος χτύπαγε τὰ στήθια του.

—Πάει τὸ Σούλι, φώναξε, πάει πιά !

Ἐκλαψε, κι' ὕστερα σάπασε, βλοσυρός. Στὰ φιλικὰ τὰ λόγια οὔτε καὶ πρόσεξε. Οἱ Σουλιῶτες οἱ ἄμοιροι συνήθιζαν μὲ τῆς πα-

τρίδας τὸ χαμὸ. Ἡ ἐλπίδα μοναχὰ περισσεύει ἀπ' τὰ περασμένα τους.

Ὁ γέρος ἔδειξε πρὸ ὕστερα νὰ μαλακῶνῃ. Ἐφαγε γαλαστός, καὶ πλάγιασε. Καὶ τὴν αὐγὴν δὲ βρέθηκε στὸ στρώμα του. Μὲ ψαροκάικο εἶχε περάσει στ' ἀκρογιάλι τὸ στεριανό. Βαστοῦσε τ' ἄρματα του, σὰ γιὰ πόλεμο. Ἄδειος ἀπὸ κάθε ἄλλο φόρτωμα. Νησιτικός ποῖός ξέρει πόσο πλανήθηκε καὶ ποῦ.

Κάποτε νύχτωσε ὅξω ἀπὸ τὸ Σούλι. Καὶ μπῆκε στὸ χωριὸ ἀθώρητος, ἀν ὑπαρχε κι' ἄλλη ἐκεῖ ζωὴ. Χαιρετᾶται τὸ Σούλι ὁ γέρος καὶ δὲν ἀντιχαιρετιέται. Νὰ τὰ σπίτια τώρα τὰ γειτονικά, ὅλα δουδὰ ! Κι' ἄδεια καὶ νεκρικά. Γυμνὸς χάσκουν οἱ θύρες τους καὶ τὰ παράθυρα. Μισόπνοος καὶ ζαλισμένος ἀπ' τὴν κούραση, ὁ Γεροσουλιώτης θαρρεῖ πῶς βρίσκεται σ' ἄλλο Σούλι, φανταστικό. Στέκεται καὶ φωνάζει κανένα γείτονά του.

— Γεῖά χαρά σου, καπετὰν Λαμπρούση ! Καλῶς σὰς γύρα κι' ὅλους σας !

Ἀπόκριση καμμιὰ . . .

Νὰ καὶ τὸ σπίτι τὸ δικό του ! Νάτος κι' ὁ γεροπρίναρος ὁ φουντωτός, νὰ καὶ τὸ ξεροπήγαδο στὴν πέτρινην αὐλή. Ὅμως ἡ θύρα εἶναι κλεισμένη. . . . Ἀνοίγει, βλέπει στὴ γωνιά φωτιά ζωντανεμένη. Σὰ νᾶχασε τὸ νοῦ του μόνῃ μιᾷ στιγμῇ. Ἐπειτα ὅλα φανήκανε νὰ ξαστέρωνουν*. Καὶ τὸ ξαστέρωμα ἦταν ἡ τρέλλα τοῦ Γεροσουλιώτη. Μ' ἀνοιχτόκαρδη ματιὰ κοιτάζει γύρω. Στρωμένο τὸ περαχών*, κι' ἡ φωτιὰ λαμπρὴ τὸν κρᾶζουν. Κι' ἔτοιμο τὸ τραπέζι, τὸ φτωχικό. Κάθετα σταυροπόδι καὶ τοιμάζεται νὰ πέσῃ στὸ φαῖ, σὰ θεριὸ ἐλονήστικο.

Καὶ τότε θόρυβος ἀκούγεται ἀπὸ τὴν αὐλή. Τρεῖς Ἀρβανίτες ; μπαινουνε στὸ σπίτι. Στέκονται ξαφνιασμένοι. Καὶ κρατοῦνε στὰ χέρια τ' ἄρματα.

— Τ' εἶστε σεῖς ; ρωτᾷ ὁ γέρος ἥσυχα. Δὲ συλλογιέται τίποτα κακό. Κι' ἄξαφνα ὅλα τὰ φαντάζεται. Κι' ὀρθός, καὶ φοβερός σὰ σκιαχτρο*, καθὼς εἶχε γίνεи ἀπὸ τοὺς κόπους κι' ἀπ' τοῦ νοῦ του τὸν παραδαρμό, κρᾶζει στοὺς Ἀρβανίτες :

— Ὠρέ, τί θέλετε στὸ Σούλι ἐσεῖς, σκυλιά ; Τὸ Σούλι φέματα εἶναι πῶς τὸ πήρατε ! Τὸ Σούλι ζῇ !

Κι' ὥς νὰ τραυήξῃ τὸ σπαθὶ ὁ Γεροσουλιώτης, ἔπεσε νεκρός.

1909.

Ἄετοὶ στὶς φωλιές των.

N. Πειμεζᾶ (Δαύρο).

Ὅλοι: καθέννας στὸ εἶδος του, καθέννας μὲ τὸν τρόπο του, ἐπάλλαιψαν ἐκεῖ ὁλόγυρα στὴν καμαρωμένη πόλῃ¹ τὸ μεγάλο τους ἀγωνά. Κι' ἐκεῖνοι ποὺ κουβαλοῦσαν ψωμί· κι' ἐκεῖνοι ποὺ ἔφεραν νερό· κι' ἐκεῖνοι ποὺ μοίραζαν τὶς φανελλες ἀκόμα καὶ τὰ γιλέκα· κι' ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουναν παρηγοριά καὶ βάλσαμο μὲ τὰ λόγια τους πᾶνω ἀπ' τὰ κεφάλια ἐκείνων ποὺ ξεψυχοῦσαν στὰ χέρια τους· ὅλοι μὲ τὰ ἔργα τους καὶ μὲ τὴν καρδιά τους ἔγραψαν σελίδες ἀπὸ τὸ μεγάλο καὶ ὡραῖο διδλίο.

Ἄς δώσωμε ὅμως τὴ μερίδα τὴ μεγάλη, τὴν ἀνεκτίμητη, σ' ἐκείνους ποὺ, μαζὶ μὲ ὅλα τᾶλλα, εἶχαν νὰ κάμουν κάθε ὥρα καὶ στιγμὴ μὲ τὸ θάνατο! Ἄς μὴ ζηλέψουν οἱ ἄλλοι. Ἡ τύχη τοὺς ἔταξε ἐκεῖ ἐπάνω γιὰ νὰ πάρουν τὸ μεγαλύτερο κλαδὶ ἀπὸ τὴν αἰώνια δάφνη. Εἶναι δικαίωμα τους. Εἶναι τόσο μεγάλο δικαίωμα, ποὺ κανέννας νόμος ἀνθρώπινος δὲν ἡμπορεῖ νὰ τοὺς τὸ ἀφαιρέσῃ. Καὶ οἱ θεοὶ ἀκόμη τοὺς κοίταζαν καὶ γιὰ μερικὲς στιγμὲς τοὺς θεωροῦσαν ὅτι ἦταν ἀπ' τὴ δική τους τὴ συντροφιά τὴ μεγάλη.

Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔμειναν πέντε μῆνες ἀπάνω στὶς κορυφὲς τῶν ψηλῶν δουνῶν.

Ἀπὸ κατ' ψηλά, ποὺ εἶχαν συντροφιά τὰ σύννεφα, κοίταζαν κάτω πολὺ μακρὰ σὰν μιὰ γραμμὴ λευκὴ δυσδιάκριτη, τὸ μεγάλο ἀμαξωτὸ δρόμο μὲ τὴν κίνησή του, μὲ τὰ χάνια του. Ἐκεῖ ἐπηγαίνοντο τ' ἀμάξια καὶ τ' αὐτοκίνητα· κάποια κίνηση καὶ ζωὴ· κάποια παρηγοριά, μερικὲς στέγες. Οἱ μεγάλες φωτιές, ἀναμμένες ἐκεῖ, ἐσκόρπιζαν τὶς φλόγες τους ἀπὸ μακρὰ γιὰ νὰ τὶς βλέπουν ἐκεῖ ψηλά ἐκεῖνοι, ποὺ σὰν Τάνταλοι ἐπάγωναν καὶ ἔτρεμαν πίσω ἀπὸ τὶς πέτρες τους.

Καθέννας εἶχε πιάσει τὴν πέτρα του. Ἄλλος εἶχε σκάψει μέσα στὴ λάσπη μιὰ λακκούβα· ἄλλος μὲ ξηρολιθὰ εἶχε σηκώσει ἓνα τοίχο. Τρεῖς μῆνες ὀλάκερους μερόνυχτα στὴ γραμμὴ. Ἐκεῖ ἦταν τὸ σπίτι τους. Εἶχαν συνηθίσει νὰ νανορίζωνται μὲ τὸ θρόισμα τῆς σφαίρας· νὰ ξυπνοῦν μὲ τὴ θροντὴ τοῦ κανονιοῦ, καὶ νὰ μασοῦν ἓνα κομμάτι γαλέττα, ἐνῶ ροφοῦσαν μαζὶ τὸν καπνὸ

(¹) Τὰ Ἰωάννινα.

τοῦ τουφεκιοῦ των. Ἀδιάφοροι κι' ἀνίδεοι μὲ ἔτι γινόταν τριγύρω τους· μ' ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα τὰ μαυρισμένα, ποὺ εἶχαν πάρει στὴν ἔκφραση κάτι ἀπὸ τοὺς δράχους καὶ κάτι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ποὺ κοίταζαν πολλὰς φορές.

Οἱ μέρες περνοῦσαν· οἱ νύχτες διάβαιναν. Ἀπὸ ψηλὰ ἀπ' τὶς φυλιές τους, ἀληθινὲς αὐτοφυλιές, πέρασαν τὸ φθινόπωρο, ἔζησαν τὸν χειμῶνα, ἀντίκρυσαν πιά καὶ τὴν ἀνοιξή.

Κουρελιασμένοι οἱ περισσότεροι, μὲ τὰ τσαρούχια καὶ τὶς ἀρβύλες δεμένες μὲ σχοινιά καὶ γεμάτες ἀπὸ λάσπη καὶ ἀπ' τὸ δόρβορο τοῦ χιονιοῦ, τυλιγμένοι μ' ἓνα κομιμάτι κουδέρτα, ἢ μ' ἓνα ἀντίσκηνο, γύριζαν σὰν φαντάσματα ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα κι' ἀπὸ κλαρὶ σὲ κλαρὶ μὲ τὸ ἄστατο περπάτημά τους, ποὺ εἶχε ξεσυνηθίσει πιά τὸ ἴσωμα. Ἐνόμιζαν πὼς ἡ ζωὴ τους θὰ εἶναι αὐτὴ πιά γιὰ πάντα.

Ὅταν ἔλα τελείωσαν· ὅταν τοὺς εἶπαν νὰ κατέβουν ἀπὸ ἐκεῖ ἐπάνω, καὶ δρέθηκαν κάτω στὸν ἴσιο δρόμο τὸ μεγάλο· ὅταν τραβοῦσαν γιὰ τὰ Γιάννενα ποὺ ὠνειρεύοντο τόσους μῆνες· ὅταν εἶδαν ἄλλον κόσμο, ὅταν ἀντίκρυσαν σπίτια, χωράφια καὶ ἴσωμα, ἔμειναν ὅλοι τους σαστισμένοι. Βρέθηκαν ἀπότομα μέσα σὲ μιὰ γαλήνη ποὺ δὲν τὴν περίμεναν. Τὰ κανόνια δὲν βροντοῦσαν πιά στ' αὐτιά τους! Οἱ σφαῖρες ἔπαυσαν νὰ σφυρίζουν. Στὸ πλάν τους κανεῖς δὲν ἔπεφτε λαβωμένος· κανένας δὲν ξεψυχοῦσε στὴν ἀγκαλιά τους· ὁ δρόμος ἦτανε ἴσιος καὶ δὲν εἶχε πέτρες, καὶ ὅμως αὐτοὶ δὲν τολμοῦσαν νὰ κουνηθοῦν· δὲν ἤξευραν νὰ περπατήσουν.

Ὅταν τοὺς εἶδα ἐκεῖ, μοῦ θύμησαν τοὺς αὐτοὺς μὲ τὰ κομμένα φτερά, ποὺ τοὺς βάζουν νὰ περπατήσουν στὸν κάμπο. Καὶ ὅταν τὸ δράδυ στήθηκαν τ' ἀντίσκηνα ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννενα, στὸν κάμπο ἐκεῖ ποὺ δὲν εἶχε χιόνι, ποὺ ἐδασίλευε ἡσυχία καὶ γαλήνη, κανεῖς ἀπ' αὐτοὺς δὲν κοιμήθηκε καλὰ ἐκεῖνη τὴ βραδιά.

Ἦσαν γκρινιάρηδες! Καὶ σ' αὐτὸ μοῦ θύμisan τοὺς ἄλλους ἐκείνους μεγάλους γκρινιάρηδες τοῦ Κορσικανοῦ*, ποὺ ὅλο γκρινιάζαν κι' ὅλο κοντὰ του πήγαιναν.

Τὶς πρῶτες ἡμέρες ἐφαντάζοντο ὅτι θὰ τελειώσουμε γλήγορα. Ὅταν ἔπειτα περνοῦσαν οἱ ἡμέρες ἄγονες, τοὺς ἐπικσε μιὰ βαρεσιά, μιὰ ἀπογοήτειας.

Ἐδλεπαν ὅλο κάτω ἐκεῖ κατὰ τὸ δρόμο· κατὰ τὸ μεγάλο πειρασμό· ἐκεῖ ποὺ οἱ ἄλλοι, κατὰ τὴν ιδέα τους, καλοπερνοῦσαν*

ἐκεῖ πού ἐφάνιντο οἱ μεγάλες σιηνές. Φοβέριζαν ὅτι θὰ κατέδουν κι' αὐτοί. Ἐγκρίνιαζαν· ἔπειτα ἔπιαναν τὸ τουφέκι· ἄρχιζαν μερικὲς τουφεκιές κι' αὐτὲς τοὺς συνέφερναν στὴν καθήμερινή τους ζωή.

Ἐδριζαν καὶ κορόιδευαν ἐκείνους πού ἔφερναν τὸ ψωμί ἀπάνω τὸ ἴδιο καὶ τοὺς ἄλλους, πού ἦτανε κάτω ἐκεῖ στὰ μετόπισθεν· ἐξέσπαζαν λίγο, καὶ ἔπεφταν πάλι στὴν οὐσιμὰ γαλήνη τους.

Τὴν ἄλλη μέρα ξανάρχιζαν πάλι τὸ πρῶι τῇ γκρίνια, γιὰ νὰ δαγκώσουν ἔπειτα ἓνα κομμάτι γαλέττα, γιὰ νὰ πιάσουν ὕστερα τὸ τουφέκι, καὶ γιὰ νὰ βρεθοῦν τ' ἀπόδραδο μερικοὶ σκοτωμένοι. Κι' αὐτὸ κάθε μέρα καὶ κάθε νύχτα!

Ὅσοι ἔφθναν ἀπάνω κουδालώντας φουσέκια ἢ ψωμί ἢ γιὰ ἄλλες ἀγγαρεῖες κι' ἔμεναν ἐκεῖ γιὰ λίγες στιγμές, τοὺς κοίταζαν παρᾶξένα στὸ πρόσωπο μ' ἓνα ἀπεριόριστο σεβασμὸ. Ἐκεῖνοι τοὺς ἔρριχναν μὴ ματιὰ περίεργη. Τὸ πρόσωπο καὶ ἡ ἔκφρασή του ἦτανε αἰνίγμα δλάκερο.

Οἱ περισσότεροι, ἀγνώριστοι, ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες ἀνακατεμένοι ἀδελφικά· μὲ γένεια ἄτακτα, πυκνά, πού ἔρριχναν σκιές καὶ ἐκτινίριζαν περισσότερο τὰ πρόσωπά τους τὰ χλωμά. Ἀπλῆτοι καὶ ἀκάθαρτοι, καθὼς ἦταν ντυμένοι μὲ τὸ κουρελιασμένο χακί, δὲν τοὺς ξεχώριζε κανεὶς ἀπὸ τῇ γῇ καὶ τοὺς βράχους, πού ἦσαν σωματωμένοι, θαρροῦσες, μαζί.

Καὶ ἡ καρδιά τους εἶχε πετρωθῇ ἀκόμα. Στὴν ἀρχή, ὅταν περνοῦσαν τοὺς νεκροὺς ἢ τοὺς βαριά πληγωμένους, ἔδλεπε κανεὶς κάποια ταραχή καὶ συγκίνηση. Ἐπειτα, ὅταν πέρασαν λίγες ἡμέρες κι' ἔδλεπαν κάθε μέρα τὴν ἴδια πομπή νὰ διαδαινῇ, ἐγύριζαν μὲ ἀπάθεια, ἔρριχναν μιὰ ματιὰ, ἔκαναν τὸ σταυρό τους, τὰ χεῖλια τους ἐσφίγγοντο σ' ἓνα ἐλαφρὸ χαμόγελο, λίγο εἰρωνικό, λίγο σαρκαστικό καὶ γεμάτο περιφρόνηση πρὸς τὸ θάνατο, κι' ἐξακολουθοῦσαν ἔπειτα τὸν περίπατό τους τρικλίζοντας ἀνάμεσα στὶς πέτρες μὲ τὸ ἄσταθο βῆμά τους.

Ὅλοι εἶχαν γίνει ὀλιγόλογοι. Τὶς τελευταῖες ἡμέρες, κι' αὐτὴ ἀκόμη τὴν ὥρα πού ἀνεπαύοντο, δὲν ἄλλαζαν λόγος μεταξὺ τους. Τόσο τὰ πράγματα ἦτανε τὰ ἴδια· τόσο οἱ ὥρες καὶ οἱ στιγμές παρουσίαζαν κι' ἔσερναν ἐμπρὸς τους τὰ ἴδια φαινόμενα, ὥστε εἶχε γίνει ἡ ζωὴ τους μιὰ συνήθεια, ἓνα ρολόγι· χουρδισμένο, πού τοῦ ἔλειπαν μόνον οἱ ὥρες οἱ καλὲς λίγης ἡσυχίας.

*
* *

"Άλλες μέρες δὲν εἶχαν ὄρεξη γιὰ πόλεμο. Βαριεστισμένοι ἐπαίρναν τὸ τουφέκι, ἐπιάναν ὁ καθένας τὴ θέση του, ὁ ἕνας ἕνα κοκκινωπὸ βράχο, ὁ ἄλλος ἕνα μικρὸ σωρὸ πέτρες, μία μικρὴ τσούμπα* ἀπὸ χῶμα. ἢ μία μικρὴ λακκούβα, ποὺ τὴν εἶχε σκαλίσει σιγά-σιγά καὶ ἐπίμονα μὲ τὴ λόγχη. Ἐκεῖ μέσα ξαπλωμένοι πλαγιαστά, ἐνῶ τριγύρω τὸ νερὸ κιτρινωμένο τοὺς πότιζε κατὰ-σαρκα, ἐκαρφώνοντο ὅλη τὴν ἡμέρα. Ἐκεῖ περνοῦσαν τὶς ὥρες τοὺς ὡς ποὺ νὰ βραδυάσῃ καὶ νὰ ἔλθῃ ἄλλος νὰ τοὺς ἀλλάξῃ στὴ θέση.

Καμμιά φορὰ τοὺς εὑρίσκαν ἐκεῖ ἀκινήτους, ξαπλωμένους. Τοὺς κουνούσαν. Πότε συνήρχοντο καὶ ἐσηκίωνοντο ἀργά-ἀργά, πότε δὲν ἐσηκίωνοντο διόλου! Τὶς μέρες ποὺ εἶχε πιάσει ἡ παγωνιά, τὸ δεύτερο συνέδινε συχνά!

"Άλλες φορὲς ἦταν ἄλλοι ἄνθρωποι! Δὲν ἐκρύβοντο οὔτε στὶς πέτρες, οὔτε πίσω ἀπ' τὰ πρινάρια. Ἐδῆβαιναν φανερά, λὲς καὶ ὁ κίνδυνος καὶ ὁ θάνατος ἐκείνη τὴν ἡμέρα εἶχε γοητεία ἐπάνω τους καὶ τοὺς τρανοῦσε. Σὰν νὰ ἤθελαν καὶ αὐτοὶ νὰ τελειώσουν, νὰ ξεσπάσουν, νὰ χτυπηθοῦν γιὰ νὰ ἡσυχάσουν λίγο ἀπὸ τὰ βάσανα. Τότε ἀρχίζαν μὲ δυνατὴ φωνὴ νὰ προκαλοῦν, νὰ ὑβρίζουν, νὰ χύνουν ὅλο τους τὸ μῖσος ἐκεῖ στ' ἀντικρινὰ χαρακώματα καὶ στὶς κορφές. Ἀπ' ἐκεῖ ἐδῆβαιναν τότε μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ἀρχίζαν τὰ λόγια καὶ οἱ βρισιές, ὅπως στὴν παλιά ἐκείνη ἐποχὴ τῶν ἀρχαίων παραμυθιῶν. Καθένας πκινευόταν γιὰ τὴν παλικαριά του, γιὰ τὸν τόπο του, γιὰ τὴ λεδεντιά του.

Τὸ τουφέκι ἀρχίζε· ἐπεφταν μερικοὶ ἢ λύσσα ἐξέσπασε, καὶ τὰ ἴδια στόματα ἀρχίζαν, ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο, νὰ σκορποῦν τὰ γέλια καὶ τ' ἀστεία.

Ποῦ βρέθηκαν αὐτοὶ οἱ μχηταί; Ἦτανε πολεμισταὶ ἀπ' τὰ παιδικὰ τους χρόνια; Ἦτανε καὶ ἄνθρωποι τοῦ βουνοῦ, συνηθισμένοι στὴ σκληρὴ ζωὴ καὶ στὴ στέρηση;

Λογῆς-λογῆς ἄνθρωποι: "Άλλοι τοῦ βουνοῦ καὶ ἄλλοι τοῦ κάμπου. "Άλλοι ποὺ δὲν εἶχαν βγῆ ποτὲ ἀπὸ χώρα πολιτισμένη. Μερικοὶ δὲν εἶχαν ἀφήσει ποτὲ τὰ χάρδια τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας. "Άλλοι «χωριάτες», ἄλλοι πολιτισμένοι. Ἀπὸ δῶ οἱ ἀγράμματοι, ἀπὸ καὶ οἱ γραμματισμένοι. Ἀπ' τὸ ἕνα μέρος οἱ ἐλεύθεροι, χωρὶς κανένα δεσμὸ στὸν κόσμον ἀπ' τὸ ἄλλο

οἱ γλυκοδεμένοι μετὰ τὰ σπίτια τοὺς, μετὰ τὰς ἀγάπες τοὺς, μετὰ τὰ παιδιὰ τοὺς, μετὰ τὰς ἀναμνήσεις τοὺς.

Ὅταν ἐβρέθησαν ἐκεῖ πάνω ἀνακατεμένοι, μιλοῦσε στὴν ἀρχὴ ὁ ἕνας, καὶ ὁ ἄλλος δὲν καταλάβαινε τί τοῦ λέγει. Ὑστερα ἔμως ἀπὸ λίγες μέρες δὲν ἦτανε ἀνάγκη οὔτε τὸ στόμα ν' ἀνοίξουν. Μετὰ τὰ μάτια ἔπαιρνε ὁ ἕνας τὸ λογισμό τοῦ ἄλλου. Σύντροφοι στὸ βόλι, ἀδέρφια στὸ μοίρασμα τῆς γαλέττας· κάτω ἀπὸ τὰς χονδρὰς νιφάδες τοῦ χιονιοῦ, μέσα στὴν παγωνιά, μπροστὰ στὸ μαῦρο θάνατο, ἐμάντευε ὁ ἕνας τὸ λογισμό τοῦ ἄλλου, καὶ ὅλοι μαζὶ ἐνωμένοι ἔκαναν μιὰ καρδιά, ποὺ εἶχε τοὺς ἴδιους κτύπους, καὶ μιὰ ψυχὴ, ποὺ ἐγνώριζε καλὰ - καλὰ καὶ σταθερὰ τί ζητοῦσε !

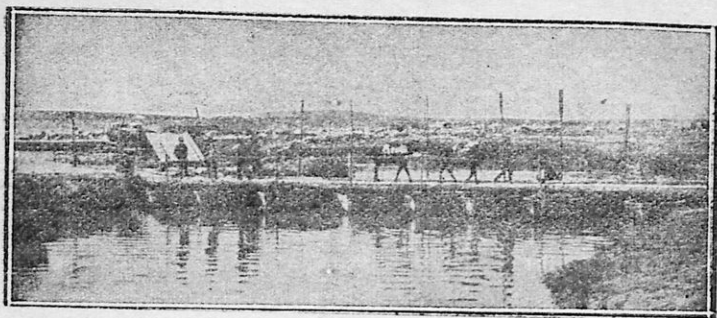
Πολλὰς φορὰς σ' ἐκείνους ποὺ ἤρχοντο ἐπάνω καὶ τοὺς παρηγοροῦσαν καὶ τοὺς ἔδιναν θάρρος, αὐτοὶ δὲν ἀπαντοῦσαν οὔτε μιὰ λέξη. Τοὺς ἔκαναν μετὰ τὸ χέρι ἕνα κίνημα ἀόριστο καὶ ἀνεξήγητο ! Οἱ ἄλλοι δὲν καταλάβαιναν τίποτε ! Καὶ πῶς νὰ καταλάβουν, ἀφοῦ ἔβλεπαν καὶ ἐσκέπτοντο μετὰ τὸν κοινὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐκεῖ ἀπάνω ζοῦσαν ἄλλη ζωὴ, κυνηγοῦσαν σχεδὸν μιὰ χίμαιρα, κι' ἔγραφαν μετὰ σταλαγματιεῖς αἷμα ἕνα ὠραῖο ποίημα !

Καὶ τὸ κίνημα ἐκεῖνο τῶν χειρῶν ἦτανε σὰν νὰ ἔλεγε : «Τί τὰ θέλετε τὰ λόγια ; Τὸ ξέρουμε καλὰ πῶς ἡ δουλειὰ αὐτὴ θ' ἀργήσῃ. Μᾶς εἶναι ἀδιάφορο. Ἐμεῖς θὰ μείνουμε ἐδῶ πέρα ὡς τὸ τέλος, — ὅσοι μείνουμε —, χωρὶς ἀνάγκη ἀπὸ παρηγοριῆς καὶ λόγια».

Ἄν ὅλοι οἱ στρεπτιῶται ἔγραφαν μετὰ τὴν ὁρμὴν τοὺς, μετὰ τὰς θυσίας τοὺς, μετὰ τὴν ἀκράτητὴν ψυχὴν τοὺς μιὰν ἐνδοξὴν ἱστορίαν, ἐκεῖνοι οἱ ἄλλοι ἐκεῖ ψηλὰ — κανεῖς δὲν τοὺς τὸ ἀρνεῖται —, μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κλεισμένοι μετὰ τὸν ἑαυτόν τοὺς, χωμένοι μέσα σ' ἕνα ὄνειρο, ἔγραφαν μετὰ αἷμα, ὀγδοῶντα ὀλόκληρες ἡμέρες, ἕνα ποίημα, μιὰν ἐποποιίαν. Κάθε μέρα ἀπὸ ἕνα στίχο !

1915.

Γεφύρας κριτικής.

(Ἀπὸ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1921)

N. Καρβούνη.

Γοργά, κανονικά, ἀπλώθη τὸ σανίδωμα ἐπάνω εἰς τὰς δοκί-
δας* τῶν πέντε ζευγμάτων. Ἐδέθησαν οἱ δίπλακες*, τὰ κουπιὰ
τῶν ποντογιγών* ὑψώθησαν καθέτως εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ καταστρώ-
ματος τοῦ γεφυρίου, ἐτενώθησαν δύο χονδρὰ σχοινιά εἰς τὰ πλά-
για του, ἀπὸ τὴν μίαν ὄχθην εἰς τὴν ἄλλην, καὶ εἰς ἓνα κοντάρι,
εἰς τὴν ὄχθην, ἐκρεμάσθη ἡ πινακίς, ποῦ ἐφάνέρωνε τὸν ποιητὴν
τοῦ ἔργου: «Ὁ λόχος γεφυροποιῶν».

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ μηχανικοῦ τοῦ Β' Σώματος ἐπέραςε πρῶτος
ἀντιπέραν. Ἐχαιρέτισε τὸν μέραρχον τῆς πρώτης, ἀντήλλαξε με-
ρικὰς χειραφίαις καὶ ἐξαναπέρασε τὴν γέφυραν. Ἐστάθη πλη-
σίον τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τριγυρισμένος ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς
καὶ τοὺς ὁπλίτας τοῦ μηχανικοῦ καὶ ἐψιθύρισε εἰς τὸν διπλα-
γόν του :

—Τώρα μοιάζουμε τοὺς ζωγράφους, ποῦ κάθονται δίπλα στὸ
ἔργον των καὶ ἀκοῦν τὰ καλὰ του καὶ τὰ κακὰ του.

Ἀπέναντι τὰ πυκνὰ τμήματα τῆς μεραρχίας ἡτοιμάζοντο διὰ
τὴν διάβασιν. Αἱ ὑπερύψηλοι ὀδοντωταὶ κορυφαὶ τοῦ Γκιουζουν-
τζουσσοῦ καὶ τοῦ Μπόζ ἦσαν χρυσωμένοι ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ πρωι-
νοῦ ἡλίου. Ἀφρόλευκοι πυκνοὶ ἀτμοὶ ὁμίχλης ἐσκέπαζαν ἀκόμη
τὴν θαθεῖαν χαράδρουν, ἣ ὅποια χωρίζει τὰ δύο δουνά. Λεπτοὶ

καπνοὶ ἀπὸ τὰς μισοσθησμένας νυκτερινὰς πυρὰς τοῦ καταυλισμοῦ διελύοντο εἰς τὸν εὐχάριστον, δροσερὸν ἀκόμη ἀνεμὸν. Ἄσπρατταν ἐδῶ κι' ἐκεῖ μεταλλικαὶ ἀναλαμπαὶ εἰς τὸ στρατόπεδον. Ὅλα εἶχαν ὄφιν χαρμωσύνου ἐπισημότητος. Ὁ Σαγγάριος εἶχε δεχθῇ τὸν ζυγὸν τῆς γεφύρας.

Ἦρχισεν ἡ διάθασις τῆς μεραρχίας. Ἐπέρασε πρῶτος ὁ μέραρχος, ἔφιππος, μὲ τὸ ἐπιτελεῖόν του καὶ τὸν ἱερέα. Ἐπειτα ἡ ἡμιλαρχία. Τὰ σανίδια τοῦ καταστρώματος ἐχοροπηδοῦσαν ἑλαφρὰ καὶ ὀλόκληρος ἡ γέφυρα ἐλινκίζετο ἐλαστικῇ ἐπάνω εἰς τὸν δαμασθέντα Σαγγάριον.

Ἐπειτα ἤρχισεν ἡ διάθασις τοῦ πεζικοῦ. Εἰς τὰ ἡλιοκαμμένα πρόσωπα τῶν φαντάρων ἑλάμπε κάποιος καμᾶρι διὰ τὴν γεφύρωσιν. Συνεκραταίτο ὁμοῦς κάθε ἐκδήλωσις. Ὅλοι παρετήρουν τὸ γεφύρι μὲ μάτι κριτικοῦ, προσπαθοῦντος ν' ἀνακαλύψῃ τὰ ἐλαττώματά του. Κανεῖς δὲν κατεδέχετο νὰ εἶναι τόσο «κορόιδο», ὥστε νὰ τὸ εὕρῃ ἀνεπίληπτον. Ἡ κριτικὴ εἶναι τὸ πατροπαράδοτον καθήκον κάθε Ἑλλήνος. Καὶ τί δὲν ἤκουσαν, Θεέ μου, οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ μηχανικοῦ καὶ οἱ γεφυροποιοὶ καὶ οἱ σκαπανεῖς!

— Ἐπρεπε νάναι πλατύτερο, εἶπε μορφαῶν ἀποδοκιμαστικῶς ἓνας δεκανεὺς. Ἰσα-ἴσα μιὰ τετράδα τόκαμαν τὸ φάρδος του. Λυπήθηκαν, δηλαδὴ, τὰ μαδέρια*;

Ἐνας ὑψηλόςσωμος στρατιώτης ἐστάθη μίαν στιγμὴν καὶ ἐχοροπήδησεν ἐπὶ τόπου εἰς τὸ σανίδωμα τῆς γεφύρας, ἡ ὁποία ἐσείετο ἀπὸ τὴν διάθασιν τῶν πυκνῶν τετράδων μὲ τὸν «πλήρη φόρτον ἐκστρατείας». Ἀπευθυνόμενος ὕστερα πρὸς τὸ ἀπέναντι βουνόν, ἐμονολόγησεν, ἔχι διὰ τὸν ἑαυτὸν του:

— Δὲν εἶναι στέρεο πρᾶμα. Χάθησαν λίγα σίδερα;

Ἐνας λοχίας μὲ ματογυᾶλια, ἀφοῦ ἐπεσκόπησεν ἐπιμελῶς τὴν γέφυραν καθὼς ἐπερνοῦσεν ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς διμοιρίας, παρετήρησε μεγαλοφώνως:

— Μοῦ φαίνεται πῶς δὲν ὑπελόγισαν καλὰ τὴν ἀντίστασιν, οὔτε τὴν ἐλαστικότητά.

Ἐνας ἄλλος προσέθεσεν ἀπὸ τὰ βᾶθη τῶν τετράδων:

— Ἄμ δὲν βλέπετε, ποῦ τὸ κάμανε ψηλότερο ἀπὸ τὸν ἓνα τὸν ὄχτο; Ψευτοδουλειές, παιδί μου!

Μιὰ φωνὴ ἀπὸ πίσω ἀνεπήδησεν εἰρωνικῇ:

—Μὴ μιλάτε, συνάδελφοι, καὶ δὲ σηκώνει κουδέντα τὸ γεφύρι.

Ἐπειτα ἤλθεν ἡ σειρά τῶν μεταγωγικῶν τοῦ ἡγουμένου τάγμα-
τος. Τὰ μολάρια ἐδυστροποῦσαν, φοβισμένα ἀπὸ τὸ λίκνισμα τῆς
γεφύρας καὶ τὸν κρότον τῶν πετάλων των ἐπάνω εἰς τὰ σανί-
δια. Οἱ μεταγωγικοὶ τὰ ἔσπρωχναν, τὰ ἐκτυποῦσαν μὲ κλάρες,
ἐδλασφημοῦσαν ἐνίοτε καὶ ἐκρατοῦσαν ὑπεύθυνον εἰς τὸ τέλος τὸ
γεφύρι.

—Ντακατούκα, ντακατούκα τὰ σανίδια, φοβοῦνται τὰ μολάρια.
Βαρεθήκατε, βρὲ σκαμπαναῖοι, νὰ στρώσετε λίγο χῶμα νὰ πατᾶνε
τὰ ζᾶ; ἐξεσφενδόνισε μὲ ἀγανάκτησιν, κάθιδρος ἀπὸ τὸ τραῦγμα
τῶν μολαριῶν του, ἓνας μελαψὸς μεταγωγικός.

Ἐνας γαίδαρος ψαρχῆς, φορτωμένος μὲ τὰς συσκευὰς καὶ τὰ
παγούρια μισῆς διμοιρίας, ἐσταμάτησεν εἰς τὸ μέσον τῆς γεφύ-
ρας. Μάτην τὸν ἔσερναν ἀπ' ἐμπρός, τὸν ἔσπρωχναν, τὸν ἐκτυποῦ-
σαν ἐν μέσῳ συναυλίας ἐπιφωνήσεων, ποὺ μόνον εἰς τοὺς καταυ-
λισμοὺς καὶ τὰς πορείας ἤμποροῦν ν' ἀκουσθοῦν. Ὁ γαίδαρος
περιεστρέφετο κι' ἐκινουσε τ' αὐτιά του ἐναλλάξ, ἀλλὰ δὲν ἐν-
νοοῦσε νὰ προχωρήσῃ. Ὅσα ἔφερε εἰς τὴν ράχην του ἐκυλίσθη-
σαν σκόρπια εἰς τὸ σανίδωμα. Οἱ μεταγωγικοὶ τὰ περιεμάζευαν,
ἐνῷ ὁ γαίδαρος ἐξηκολούθει τὸ παράξενον αὐτὸ βάλς τῶν τεσσά-
ρων ποδῶν. Ἐν τῇ μεταξὺ ἡ σειρά τῶν φαντάρων καὶ τῶν μετα-
γωγικῶν, ἡ ὁποία ἤρχετο ἀπὸ πίσω, εἶχε σταματήσει. Ἐπὶ τέ-
λους ὁ γαίδαρος ἐσηκώθη εἰς τὰ χέρια δέκα μεταγωγικῶν καὶ
κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκομίσθη εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην. Οἱ φο-
ρεῖς του τὸν ἀφήσαν εἰς τὰ πόδια του, τὸν εὐλόγησαν κατὰ τὸν
γνωστὸν ἑλληνικὸν τρόπον καὶ στραφέντες πρὸς τὸ μέρος τῶν ξε-
καρδισμένων ἀπὸ τὰ γέλια ὀπλιτῶν τοῦ μηχανικοῦ ἐξέσπασαν
εἰς φωνάς:

—Γελάτε μὲ τὸν μαγκούφη*, ἔ; Δὲν γελάτε καλύτερα μὲ τὰ
ψευτοσάνιδά σας; Δίχως πρόκες, μωρέ, τ' ἀφήσατε;

—Χίλιες φορὲς καλύτερα νὰ βρῖσκαμε μιὰ ποριά* νὰ διαθαί-
ναμε μέσ' ἀπ' τὸ νερό!

Μόνος ἓνας φαντάρος δὲν ἐπέκρινε τὸ γεφύρι. Νεώτατος, μὲ
ξάστερο παιδικὸν πρόσωπον, γελαστός, ἐφώνησε πρὸς τοὺς γεφυ-
ροποιούς:

—Γεῖά στὰ χέρια σας, σκαμπανάκια! Πάει κι' ὁ Τσαγγάριος! . . .
Δέκα τοῦλάχιστον πρόσωπα προηγουμένων φαντάρων ἐστράφη-
σαν ἀποδοκιμαστικά πρὸς τὸν ἀφελῆ στρατιωτῆκα:

— Οὐ! βλάχο! οὐ! Εὐανάιδες γεφύρι;

Εἰς ἀπόστασιν διακοσίων μέτρων ἀπὸ τὴν γέφυραν τὰ πρῶτα διελθόντα τμήματα τῆς μεραρχίας, τώρα ποὺ εἶχεν ἐκπληρωθῇ τὸ καθήκον καὶ εἶχεν εἶπει καθέννας τὴν γνώμην του, πρὸ πάντων δὲ ποὺ ἦσαν μακρὰν οἱ γεφυροποιοὶ καὶ δὲν ἤμποροῦσαν ν' ἀκούσουν, ἀφοῦ οἱ ἄνδρες «ἀπέθεσαν», ἔστρεψαν τὰ μάτια πρὸς τὸ γεφύρι, τὸ ὅποιον εἶχαν περάσει. Τὸ ρεῦμα τοῦ χακὶ ἐξηκολούθει νὰ διαβαίνει πυκνὸν ἀπ' ἐπάνω του. Καὶ ὥσάν ἐκ συνθήματος ἀπ' ὅλα τὰ στόματα ὑψώθη εἰς τὸν ἀέρα τῆς ποταμίας ἐπιφώνημα καμαριῶ :

— Μεγαλειό!

1921.

Γ') ΤΥΠΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (ΗΘΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ)

Ὁ ἀδιάκριτος.

Ἄνδρ. Λασκαράτου.

Ὁ ἀδιάκριτος, ἀπαντώντας σε στὸ δρόμο, σοῦ παίρνει τὸ ἄνθος ὅπου θαστῆς, καὶ τὸ κάνει δικό του· υποθέτοντάς σου εὐχαρίστηση μεγάλη νὰ δώσης τὸ ἄνθος σου εἰς ὑποκείμενον ὡς τὸ ἐδικόν του· κατ' αὐτὸν εἶν' ἐκεῖνη μία τιμὴ ποὺ σοῦ κάνει. Ἄλλὰ μπορεῖ καὶ νὰ μὴν ἐννοῇ μήτε τόσο· καὶ μόνον τοῦ ἀρέσει τὸ ἄνθος σου:

Ἐμβαίνει στὴ συναναστροφή μὲ πᾶταγον, καὶ ἀρχίζει ὁμιλίαν ἀδιαφορῶντας ἂν ἦταν πρωτότερα ἀρχινημένη ἄλλη. Ἐνδέχεται δὲ νὰ φέρῃ ἐμπρὸς καὶ ὁμιλίες ἀνάρμστες. Ἀντισκόδαι * ὅλους διὰ νὰ μιλήσῃ αὐτός. Ἄλλ' ἂν κανεὶς ἀντισκόψῃ αὐτόν, τὸν ἐπιπλήττει μὲ αὐστηρότητα. Δὲν εὐχαριστεῖται νὰ εἶναι μέλος τῆς συναναστροφῆς, ἀλλὰ θέλει νὰ κυριαρχεῖ ἀπάνου σ' ὅλους, καὶ ὅλοι νὰ περιστρέφονται τριγύρω του.

Ἐπισκέπτεται τοὺς φίλους σὲ στιγμὲς ὅπου τοὺς γνωρίζει ἐνασχολημένους εἰς ἐνδιαφέροντα πράγματά τους· καὶ παραπονεῖται μὲ πικρίαν, ἂν δὲν ἀφήσουνε τὴ δουλειά τους, διὰ νὰ καθίσουνε μὲ αὐτόν νὰ μιλήσουνε διὰ τὴν ψύχρα, ἢ διὰ τὴ ζέστα τῆς ὥρας, διὰ τὰ φαγητά τῆς ἡμέρας· νὰ μένουνε κάθε τόσο ἄφωνοι

Ἄλεξ. Γ. Σαγῆ Νεοελληνικά Γ' Ἑλλ. Σχολ. γ' ἐκδ 20-2-25 9

νά κοιτάζονται· ν' ἀνασκαμινσθῇ*, καὶ νὰ βαρεθῇ σὲ πολλή ὥρα· ἔπειτα ν' ἀσκωθῇ νὰ φύγῃ.

Καλεσμένος σὲ συμπόσιον, καθίζει κοντὰ στὸν κόψτη*, καὶ τραυαίει στὸ πιάτο του τὰ καλύτερα κομμάτια, ἀδιαφορῶντας διὰ τὰς κυρίες ὁποῦ τοῦ παρακκάθονται.

Συνταξιδεύοντας μὲ ἄλλους, θγάνει καὶ καπνίζει, χωρὶς νὰ τὸνε γνοιάσῃ ἂν ὁ καπνὸς ἐνοχλῇ τοὺς συνταξιδιώτες του.

Εἰς τὴν περίπατο, σταματᾷ κάθε τόσα δῆματα' ὑποχρεώνοντας ἔτσι καὶ τὸ σύντροφό του νὰ σταματᾷ κι' αὐτός, ἐναντίον εἰς τὴν εὐχαρίστησίν του, καὶ χωρὶς δίκιο.

Σὲ βλέπει μὲ ἄλλους, καὶ σοῦ κάνει ἐρώτησες ἄκαιρες· τὰς ὁποῖες ὄχι μόνον δὲν ἠμπορεῖς νὰ ἀποκριθῇς, ἀλλὰ καὶ αὐτὲς οἱ ἴδιες ἐρώτησές του σὲ στενοχωροῦν καὶ σὲ πνίγουνε.

Σὲ ξέρει γιὰ τὰς Ἀθήνας· σὲ παρακαλεῖ νὰν τοῦ πάρῃς μιὰ μικρὴ παραγγελοῦλα. Καὶ σοῦ στέλνει μίαν κάσα ροζόλια* γιὰ τὸν δαῖνα τμηματάρχῃ, καὶ ἓνα μπότι* ξεῖδι γιὰ τὴ δαῖνα κυρία.

Ἄν ξένος, καλένεται μόνος του, ἢ ἐμμέσως σὲ ὑποχρεώνει νὰν τὸν φιλοξενήσῃς διὰ «ὀλίγες ἡμέρες» Μὰ τότε παίρνει κατοχὴ στὸ σπίτι σου, καὶ δὲν ἐνθυμεῖται πλέον νὰ ξεκολλήσῃ. «Ἡ κυρία σου, φίλε μου, τοῦ λὲς τότε, πρέπει νὰ σὲ ἀποζητήσῃ.... ἢ καημένη! . . . τὴν ἀπαράτησες! . . . » Ἄλλ' αὐτὸς σοῦ ὑπόσχεται νὰ τῆς γράψῃ νᾶλθῃ!

Ὁ ἀδιάκριτος ἔχει χρεῖαν ἀπὸ μίαν τακτικὴν σειρὰν καλῶν καὶ ἀποτελεσματικῶν μαθημάτων. Ὅποιος τὸν δογηθῇ στὴ μαθητεύσῃ του, ὠφελεῖ αὐτόν, κι' εὐεργετᾷ καὶ τὴν κοινωνίαν.

1886.

Ὁ παινεσιάρης.

Ἀνδρέου Λασκαράτου.

Κάθε ἄλλος ἔχει χρεῖαν ἀπὸ πραγματικὴν εὐτυχίαν διὰ νὰ εἶναι εὐτυχής. Ὁ παινεσιάρης ὄχι· δὲν ἔχει τούτην τὴ χρεῖαν. Τὸν παινεσιάρη τόνε φθάνει ἡ ἰδέα του· ἰδέα τὴν ὁποῖαν εὐχαριστεῖται νὰ φτιάχνῃ αὐτός, καὶ νὰν τὴ φέρνῃ ἔπειτα στοὺς φίλους του, νὰν τὴ χαίρεται μαζὶ μ' αὐτούς.

Ἀς τὸν υποθέσωμε νὰ κἀνῃ πέντε χιλιάδες σταφίδες, κι' ἔνα βαρέλι κρασί. Εὐρισκόμενος μὲ φίλους· «Ἄ, λέει, ἐφέτο οἱ θρο-

χὲς τοῦ Αὐγούστου μὲ ἀφανίσανε. Δὲν ἠμπόρεσα νὰ γλυτρώσω παρὰ μόνον εἴκοσι χιλιάδες· ἔλη μου ἡ ἄλλη σταφίδα ἐχάθηκε! *Ἀπὸ καὶ κρασί: . . ἡ ἴδια δυστυχία. Δὲν ἔδαλα παρὰ δέκα βουτσία* μόνον! ».

Ἄν μέσα στὸ ὑποστατικό του εἶναι κομμάτι χέρσο: «—*Α, λέει πάλε, πρέπει ν' ἀποφασίσω νὰ σπέρνω τὰ χωράφια μου· νᾶχω κᾶνε* τὴ δίκησή* μου στάρη».

Ἄν ἔχη πούπετα κανένα ἐλῆδι, πκινάει τὸ λάδι· καὶ λέει πῶς, ἂν ἐλείπανε τὰ λιστάσια του, δὲν ἤθελε ξέρει ἐφ' ἑαυτὸ πῶς νὰν τὴν κἀμη.

Περνώντας ἀπὸ τὸ βασιλικὸ παλάτι, σταματᾷ καὶ τὸ θαυμάζει· καὶ λέει· στοὺς παρεστῶτας: «Νᾶχα τοῦτο τὸ παλάτι, καὶ ἄς μοῦ ἔλειπε καὶ τὸ δεινὸ μου Μετόχι». (κομμάτι γῆς, ἀξίας ὀλίγων λεπτῶν).

Ἄν ἔλαβε ποτὲ πολιτικὴ θέση, δὲν παύει νὰν τὴ μελετᾷ· καὶ σὲ ἀντισκόβει* λέγοντας «τοῦτο ἐσυνέβηκε ὅταν ἤμουν. . . Δῆμαρχος λ. χ.». Καὶ σοῦ κάνει μία μεγάλη παρένθεση στὴν ὁμιλία του διὰ νὰ εἰπῇ μὲ πόρους μεγαλοσιάνους ὁμίλησε ὅταν ἦτον Δῆμαρχος· καὶ τὲς περιποιήσεις, καὶ τοὺς σεβασμούς, καὶ τὴν ὑπόληψιν ποὺ ἐχαιρότουνα ἀνάμεσόν τους.

Διηγεῖται τὰ ταξίδια του, καὶ τὰ ἐξαισία ποὺ εἶδε εἰς αὐτά, μὲ ἔλην ἐκείνην τὴν ὑπεροχὴν ὅπου τοῦ δύνουν ἀπάνου στοὺς ἀκροατὰς του τὰ πράγματα ποὺ αὐτὸς εἶδε καὶ οἱ ἄλλοι δὲν εἶδαν.

Καυχᾶται διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα ποὺ ἔκαμε μακρὰν εἰς τοὺς ξένους τόπους· καὶ διὰ τὰ κατορθώματά του μὲ τὴν ἐπιτηδεότητά του.

Μελετᾷ μ' ἐπίδειξιν καὶ μὲ στόμφο τὰ μεγάλα του ἔξοδα διὰ τὴ συντήρησή του.

Ὅλοῦθε τοῦ προσφέρουνε τιμὲς. . . Ὅλοῦθε τοῦ προσφέρουνε θέσεις. . . μὰ δὲν θέλει σκοτοῦρες. Θέλει τὴν ἡσυχία του.

Καὶ τοῦτα δὲν τὰ λέει μόνον εἰς ἐκείνους ὅπου δὲν τότε γνωρίζουνε, ἀλλὰ καὶ σ' ἐκείνους ὅπου πολὺ καλὰ τότε γνωρίζουνε, καὶ ξέρουνε ποῖος εἶναι.

Ὁ καημένος! Μὲ τὸ ἀθῶόν του τοῦτο ἐλάττωμα μᾶς διασκεδάζει.

1886.

Ὁ φιλάργυρος.

Ἄνδρ. Δασκαράτου.

Ὁ φιλάργυρος ζῇ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χωρὶς οἰκογένειαν καὶ τότε δὲν στερεῖ παρὰ μόνον τὸν ἑαυτὸν του. Ἄν ὁ πόθος του διὰ τὴν προίκα τὸν κάμῃ νὰ λάβῃ σύζυγον, τὴν στερεῖ καὶ ἀπὸ τὰ ἀναγκαιότερα. Αὐτὴ ὅμως δὲν δικαιοῦται νὰ παραπονεῖται διὰ τὴν στέρησιν, ἂν ἐν γνώσει τοῦ ἐλαττώματός του ἐδόθηκε εἰς αὐτόν.

Τὰ παιδιὰ του, ἐκτὸς ἐξαιρέσεως, θὰ μοιάσουνε τοῦ πατέρα τους, καὶ θὰν εὐχαριστοῦνται καὶ ἐκεῖνα στὴ στέρησιν. Ἄν κάποιος του παιδὶ δὲν τοῦ μοιάσῃ, ἱκανοποιεῖται ἀρκετὰ ἐπειτα, ὅταν εἰς τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του δὲν θὰ ἰδῇ ἓνα μεγάλο δυστύχημα, δὲν θὰ αἰσθανθῇ πολὺν πόνο. Καὶ θὰ λησμονήσῃ τὰς ἀπερασμένους του στέρησεις, εἰς τὴν παρουσίαν σωρευμένου πλούτου.

Ὁ ἴδιος αὐτὸς ὁ φιλάργυρος δὲν υποφέρει τόσο ὅσο νομίζουμε· ἐπειδὴ υποφέρει θεληματικῶς καὶ εὐχαρίστως. Ὁ φιλάργυρος εἶναι ἀσκητής· καὶ υπομένει καὶ ἐκεῖνος εὐχαρίστως γι' ἀγάπην τοῦ πλούτου, ὅσα καὶ ὁ ἀσκητής γι' ἀγάπην τῆς ἀγιωσύνης.

Ἡ ἀγάπην τοῦ φιλαργύρου διὰ τὸν πλοῦτον εἶναι παραδειγματική. Ὁ φιλάργυρος εἶναι αὐταπάρνητος. Δὲν ἀγαπᾷ τὸν πλοῦτον διὰ τὰς ὠφέλειαις ὅπου δίνει ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ διὰ τὸν πλοῦτον... χωρὶς καμμίαν του ἰδιοτέλειαν καὶ ἀρκούμενος εἰς τὴν μόνην ψιλὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ πλούτου.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομίσωμεν ὅτι στὸ τρέξιμο τῆς ζωῆς του ὁ φιλάργυρος δὲν ἔχει καὶ αὐτὸς τὰς μεγάλαις του εὐχαρίστησεις. Καὶ πρῶτον μὲν ζῇ μὲ τὴν χαριτόβρυτον ἐκείνην ἰδέαν του τῆς σωρεύσεως πλούτου, ἣ ὅποια τὸν εὐχαριστεῖ καὶ τὸν θέλγει. Ἀλλὰ καὶ παρεκτὸς ταύτης τῆς κυρίας εὐχαριστήσεώς του ὁ φιλάργυρος ἔχει μεγάλο πανηγύρι, μεγάλη χαρά, ὅταν φίλος κάποιος τὸν καλεῖ σὲ γεῦμα, ἢ σὲ χορὸν ὅπου νὰ εἶναι μπουφές*. Ὁ φιλάργυρος τότε τρώει... τρώει μὲ ὄρεξιν, ἐπειδὴ ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐπρονήστεψε... τρώει μὲ ὄρεξιν, ἐπειδὴ εὗρηκε φαγητὰ ἐκλεκτά, καὶ ἀφθονα, καὶ καλοφτιασμένα καὶ χάρισμα!... τρώει μὲ ὄρεξιν, ἐπειδὴ στὸ σπίτι του δὲν ἔφαε ποτὲ τέτοια, καὶ δὲν ἔχει τὴν γεύσιν του ἀμδλυμένην ἀπὸ τὴν μεταχείρισιν τῶν τοιούτων. Ὁ φιλάργυρος σὲ τέτοιαις περιστάσεις χαίρεται περισσότερο

ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἐπειδὴ οἰκονομεῖ τὸ σημερινὸ ἐδικό του, τρώει χάρισμα ἐκλεκτὸ ξένο, καὶ χορταίνεται καὶ γιὰ τ' αὐτοῖς. Ἔτσι, περὶστασις τέτοιας δι' αὐτὸν εἶναι στὸ τρέξιμό τῆς ζωῆς του, ἐποχὴς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως.

Μόνη μία μεγάλη πίκρα ἢ φιλαργυρία τοῦ τοῦ φυλάει διὰ ὑστερήν' ἔταν, πληρώνοντας καὶ αὐτὸς τὸ κοινὸν χρέος, εἰς τὴν στιγμήν τοῦ θανάτου του, ὑποχρεώνεται ν' ἀποχωρισθῇ ἀπ' ὅ,τι ἔχει ἀγαπητότερο· ν' ἀφήσῃ σὲ ἄλλους τὸ λατρευτόν του ἀντικείμενο διὰ τὸ ὅποιον αἰωνίως ἐμόχθησε . . . νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ νὰ δώσῃ σὲ χέρια ἄλλα, ὅχι μῆτε δανεικά, ἀλλὰ χαριστά! . . . ἐκεῖνα διὰ τὰ ὅποια ἐδοῦλες ὅλη του τὴ ζωή . . . τὴν ψυχὴ του . . . τὸν θεὸν του . . . τὰ συναγμένα του . . . Ἄ, τότε, μὰ τότε ὁ δυστυχὴς φιλάργυρος εἶναι ἀξιολύπητος. Κανένα ξέσχισμα καρδιάς δὲν ἔμπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ ἐδικό του. Ἐκεῖνο ποῦ διὰ κάθε ἄλλον ἄνθρωπον εἶναι διαθήκη, διὰ τὸν δυστυχῆ φιλάργυρον εἶναι καταδίκη! . . . Καταδίκη ποῦ τὴν ὑπαγορεύει αὐτὸς ὁ ἴδιος! . . . Ἀλίμονο, διπλοκαταδίκη! . . .

Ἰδοὺ ὁ φιλάργυρος. Ἀρχίζει ἐλκεϊνός, καὶ τελειώνει ἀξιοδάκρυτος.

1886.

7. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

Ἀληθινὸ πνευμαύθε.

(Ὁ Εὐαγγέλης Νίππας).

Ἀριστοτέλους Π. Κουρτίου.

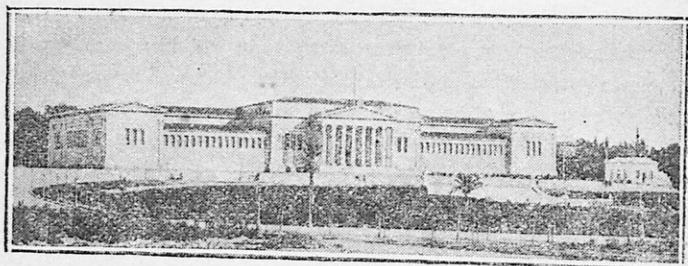
—Μαγαία! ἀναφώνησαν τυτοχρόνως μὲ θαυμασμὸν δύο πικρὰ φωναί.

—Πραγματικῶς ὅσοι ἐταξίδευσαν πολὺ καὶ εἶδαν ὅλα τὰ ὠραία μέρη τῆς γῆς, θεβαιώνουν ὅτι αὐτὴ ἐδῶ ἢ ἀποφῆς εἶναι μοναδική, εἰς τὸν κόσμον! ἐπρόσθεσε μία ἀνδρική φωνή.

Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ζαπτείου, ἐπὶ μιᾷς βαθμίδος τῶν ὠραίων ἰωνικοῦ ρυθμοῦ μαρμαρίνων προπυλαίων, στέκονται ἡ Ἀλεξάνδρα —δωδεκα ἑτῶν,— ὁ ἀδελφός τῆς Νίκος, —δεκατεσσάρων,— καὶ ὁ θεῖός των Παῦλος, ἑως σαράντα. Τὰ δύο παιδιὰ ἤλθον πρὸ δύο

ἡμερῶν ἀπὸ τῆς Ἰωάννινα. Ἡ κόρη θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Ἀρσάκειον*, καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς εἰς ἓν ἐκπαιδευτήριον ἀρρένων. Πρώτην φοράν ἐπισκέπτονται τὰς Ἀθήνας· ὁ θεὸς των, ἀκούρατος ὁδηγός, περιάγει τὸν ἀνεψιὸν καὶ τὴν ἀνεψιάν εἰς τὴν πόλιν καὶ τὰ προάστεια καὶ τοῖς δεικνύει τὰ ὀνομαστὰ μνημεῖα καὶ τὰς ὥραίαις τοποθεσίας. Καὶ τὰ παιδιὰ μὲ περιέρχονται, ὁμοιάζουσιν πρὸς διψᾶν, βλέπουν, ἀκούουν, προσέχουν, καὶ ἀπὸ ἐκπληξιν περιπίπτουν εἰς ἐκπληξιν.

Σήμερον, ἀπὸ τὴν κλίμακα τῶν προπολαίων τοῦ Ζαππείου,

Τὸ ἐν Ἀθήναις Ζάππειον μέγαρον.

περιφέρουν τὸ μαγευμένον βλέμμα των εἰς τὴν ἐνώπιόν των ἄποψιν. Ὅπισθεν ἀπὸ τοὺς ὑψηλοὺς στύλους τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, οἱ ὅποιοι διαγράφονται μεγαλοπρεπῶς ὑπεράνω τῶν φοινίκων τοῦ κήπου καὶ τῶν πευκῶν τοῦ μικροῦ δάσους, λάμπει ὡς καθρέπτης ὁ Σαρωνικός· μέσα εἰς τὴν διαυγῆ ἀτμόσφαιραν ἡ Αἴγινα, ὡς νὰ ἐπληρίασεν ἑξαφνα, δεικνύει εὐκρινῶς τὰς ὥραίαις γραμμὰς τῶν θουνῶν τῆς δεξιᾶς, ὑπεράνω τοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως, φαίνεται χρυσοκίτρινος ὁ ἀνατολικὸς θριγκὸς τοῦ Παρθενῶνος· ἀριστερὰ ὑψώνεται καταπράσινος ὁ Ἀρδητιτὸς*, λάμπει κατὰ λευκὸν τὸ Στάδιον, καὶ πέραν ἐκτείνεται ὁ Ὑμηττὸς ἐνδευμένος τὴν ἀπεριγράπτου εὐμορφίαις ἰσχύουν ἐκείνην στολήν, τὴν ὁποίαν ὑφαίνει ὁ ἀττικὸς ἥλιος. Καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου* ἐκεῖ ὑψηλὰ καὶ τὸ ἐρείπιον ἀκόμη ἐνδὸς ἀνεμομύλου εἰς τὸν ἀπέναντι λόφον, εἶναι ἐκεῖ ὡς διὰ νὰ αὐξήσουν τὴν γραφικότητα τοῦ ἐξόχου πανοράματος.

— Ἐδῶ, εἶπεν ὁ θεὸς, ὅταν ἐγὼ ἦμην εἰς τὴν ἡλικίαν σας, ἦτο ὡς ἓνα χάος ἀπὸ χῶματα· παντοῦ λάκκοι, ὑψώματα, λιθάρια,

ἀγρίοχορτα, τέλιματτα, καὶ πονθενὰ πράσινον φύλλον δένδρου. Τὸ μέρος ἦτο σχεδὸν ἀδιάβατον καὶ δὲν εἶχες ποῦ νὰ σταθῇς διὰ νὰ θαυμάσῃς αὐτὸ τὸ μαγευτικὸν θέαμα. Ἐν τούτοις ὥς μὲ μαγικὴν ῥάβδον εἰς τὸ χάος τοῦτο ἐβλάστησαν ἕν ἄλλος, ἐχαράχθησαν διάδρομοι καὶ μικραὶ πλατεῖαι, ἔπου σείουν τὰ φύλλα των ὠραῖαι φοῖνικες, ἐκαλλιεργήθησαν πρασιαί, αἱ ὅποιαι ὁμοιάζουν μὲ λουλουδένια κεντήματα, καὶ ὑψώθη ἐδῶ αὐτὸ τὸ μεγαλοπρεπὲς μαρμαρίνον μέγαρον.

— Ποία εἶναι αὐτὴ ἡ μαγικὴ ῥάβδος; ἠρώτησεν ἡ Ἀλεξάνδρα.

— Διὰ νὰ τὸ ἐννοήσετε, εἶναι ἀνάγκη πρωτότερα νὰ σὰς διηγηθῶ ἕνα παραμῦθον· ἐλάτε νὰ καθίσωμεν ἐκεῖ κάτω.

Ὁ θεὸς μετὰ τῶν ἀνεψιῶν του διηυθύνθησαν πρὸς τὴν ἄλλην μαρμαρίνην κλίμακα, κατέβησαν τὰς βαθμίδας, ἐκάθισαν ἐπὶ ἐνὸς τῶν ξυλίων καθισμάτων καὶ ὁ θεὸς ἤρχισεν.

Εἰς ἕν μικρὸν χωρίον τῆς Ἡπείρου, τὸ Λάμποδον, εἰς τὰ 1800, ἐγεννήθη ἕν ἀγόρι, τὸ ὅποιον ἐδάπτισαν Βαγγέλην. Τὸ παιδί ἐμεγάλωνεν ἔξυπνον, ζωηρόν, φιλότιμον. Γράμματα ἔμαθεν ὀλίγα—σχολεῖον δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸ μικρὸν χωρίον μὲ τὰ ἐκατὸν πενήντα σπίτια—καὶ αὐτὰ τὰ ἔμαθε μόνος του, ἡ ἐρωτῶντας τὸν παπᾶν, ποῦ τὰ ἤξευρε καὶ αὐτὸς ὀλιγοστά.

Ἀλλὰ περισσότερον καὶ ἀπὸ τὰ γράμματα ἠγάπα ὁ Βαγγέλης τὰ ὅπλα—ἀπὸ μικρὸς ἦτο λαμπρὸς σκοπευτής. Δὲν θὰ ἦτο παρὰ πάνω ἀπὸ δεκατριῶν ἐτῶν, ὅταν τὸν ἐστρατολόγησεν ὁ Ἀλῆ—πασᾶς ὁ Τεπελενλής καὶ τὸν ἐστειλε φρουρὸν εἰς ἕνα φρούριον, κοντὰ εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ἐκεῖ ἔμεινεν ὁ Βαγγέλης σωστὰ ἑπτὰ ἔτη· ἔγινεν εἴκοσι χρόνων καὶ ἦτο πρῶτος εἰς τὴν τὸλμην καὶ τὴν ἔξυπνάδα.

Τὸ 1820 ὁ Ἀλῆ—πασᾶς ἐπανεστῆσεν κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Τότε ὁ Παχόμπεης* ἐξ ὀνόματος τοῦ Σουλτάνου ἐπροσκάλεσε τοὺς ἀνδρείους Σουλιώτας· ἐξ αἰτίας τοῦ Ἀλῆ—πασᾶ ἐστέναζον οἱ ἄμοιροι εἰς τὴν ξενιτειάν καὶ μὲ λαχτᾶραν ἐκοίταζαν ἀπὸ τὴν Λευκάδα τὰ βουνὰ τῆς ἀγαπημένης πατρίδος των. Ὑπεσχέθη νὰ τοῖς ἀποδώσῃ τὸ Σούλι, ἂν τὸν βοηθήσουν. Οἱ Σουλιῶται ἔτρεξαν προθύμως, ἠγνώθησαν μὲ τὸ σιράτευμα τοῦ Σουλτάνου, ἐπολέμησαν ἥρωικὰ ὅπως πάντοτε, καὶ ἐκυρίευσαν ἀρκετὰς πόλεις.

Ἀλλὰ τὸ ποθητὸν Σούλι δὲν τὸ ἔδιδαν εἰς τοὺς Σουλιώτας·

καὶ οἱ Σουλιῶται, δυσηρεστημένοι, ἐστρατοπέδευαν χωριστὰ ἀπὸ τοῦ σουλτανικῶν στρατεύμα. Τότε ὁ Ἀλῆς ἐζήτησε νὰ τοὺς ἐλκύσῃ μὲ τὸ μέρος του· ἐπροσκάλεσε τὸν ἀρχηγόν των νὰ συνεννοηθοῦν, καὶ μίαν νύκτα ὁ Μάρκος Μπότσαρης μὲ ἓν μονόξυλον ἐπέρασε τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ φρούριον τοῦ μικροῦ νησιοῦ, ὅπου τὸν ἐπερίμεναν ὁ Ἀλῆς. Ἡ συμφωνία ἔγινεν εὐκολα. Τὴν 6ην δὲ Δεκεμβρίου τοῦ 1820 βροντερῇ «μπαρατιά», συμπυροκρότησις τριακοσίων σουλιωτικῶν ὅπλων, ἐπράνταξε τὸν ἀέρα, καὶ τὴν βοὴν ἐπανέλαβαν τὰ δόλογυρα βουνά. Ταυτοχρόνως μία δυνατὴ φωνὴ ἐδροντοφώνησε πρὸς τὸ σουλτανικὸν στρατόπεδον:

— Αἰ, σεῖς! ἀπὸ τῶρα ἔχομεν πόλεμον! Σὰς τὸ λέγω ἐγὼ ὁ Μάρκος Μπότσαρης διὰ νὰ μὴ με νομίσετε ἄπιστον!

Τὴν συμπυροκρότησιν ἐκαίνην καὶ τὴν φωνὴν ἤκουσεν ὁ Βαγγέλης, ἔμαθεν ὅτι οἱ Σουλιῶται πολεμοῦν διὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τοῦ Ἀλῆ, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ τρέχει πρὸς τὸν Μπότσαρη, ὅστις τὸν δίδεται εἰς τὸ ὀνομαστὸν σουλιωτικὸν σῶμά του. Ἦτο τῶρα ὥρατος καὶ ὑψηλὸς νέος μὲ μύστακα λεπτὰ καὶ ζωηροῦς ὀφθαλμοῦς, μὲ σῶμα εὐκαμπτον καὶ εὐκίνητον καὶ χαριτωμένον· ἀληθινὸς λεδόντης. Τόσῃ ἀνδρείᾳ ἐδειξεν ἀμέσως, ὥστε ὁ Μπότσαρης τὸν ἔκαμε πρωτοπαλικάρον του. Εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους, εἰς ὅλα τὰ ἀπίστευτα ἐκείνα κατορθώματα τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, ὁ Βαγγέλης ἦτο τὸ δεξιὸν χεῖρ. Σιμά του εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῶν Πέντε Πηγαδιῶν*, μαζὶ του εἰς τὴν κυρίευσιν τοῦ ὀχυροῦ φρουρίου τῆς Ρινιάσας*. Μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ Πέττα, ὁ Μάρκος τὸν ἐπῆρε μαζὶ του εἰς τὸ Μεσολόγγι.

Ὅταν ὁ καπετὰν Ζέρβας ἡτοιμάσθῃ νὰ ἐκστρατεύσῃ μὲ διακόσια παλικάρια εἰς τὴν Ἠπειρον, ὁ Βαγγέλης ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν ἀρχηγόν του τὴν ἄδειαν νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτός, καὶ ἐπῆγε.

Οἱ Ἕλληνες ἔφθασαν εἰς τὴν Σπλάντζαν*. Τὸ Σούλι τῶρα τὸ κατεῖχον οἱ Σουλιῶται, ἀλλὰ πολυάριθμος ἐχθρικός στρατός τὸ ἐπολιοῖρκει ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Ἦτο ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τοὺς πολιορκουμένους διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἐκ συμφώνου κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐκεῖνοι ἐκ τῶν βράχων τοῦ Σουλίου καὶ οὗτοι ἐκ τῆς κοιλάδος. Ἀλλὰ πῶς νὰ γίνῃ ἡ συνεννόησις; Ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ διασχίσῃ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἔτρεχεν εἰς βέ-

θαιον θάνατον, εἰς σκληρὸν καὶ μαρτυρικὸν θάνατον. Ἐν τούτοις ἔπρεπε νὰ εἰδοποιηθοῦν οἱ Σουλιῶται.

— Παιδιά, λέγει ὁ καπετὰν Ζέρδας, ποῖός πάγει στὸ Σουλί; Βαρβαῖα σιωπὴ ἐπακράτησε μερικὰς στιγμάς· οὔτε ἀναπνοὴ δὲν ἤκουετο. Ἐξαφνα ἐτινάχθη ἐπάνω ἓνα παλικάρι.

— Ἐγὼ πάγω! εἶπε μὲ ἀπόφασιν.

Ἦτο ὁ Βαγγέλης.

— Ἄν πάγῃ ὁ Βαγγέλης, πάγω κι' ἐγὼ μαζί του, λέγει ἄλλος ἀνδρεῖος.

Ὁ Βαγγέλης δὲν ἦτο μόνον ἀτρόμητος, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἐξυπνος. Ἐγνώριζεν ὅτι οἱ πολιορκηταὶ εἶχον ραμαζάνι* καὶ ὅτι μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, πεινασμένοι κι' ἐξηντλημένοι, ἐρρίπτοντο ὅλοι εἰς τὴν τροφήν, μετὰ τὴν νηστείαν τῆς ἡμέρας. Ἐκαί-νην τὴν ὥραν ἐξέλεξε ὁ Βαγγέλης διὰ τὸ τρομερὸν σχέδιόν του. Ἐπροχώρησε μὲ τὸν σύντροφόν του, χωρὶς νὰ τοὺς ἐννοήσουν, πλησίον τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου· ἔπειτα ἐσκεπάσθη ὁλόκληρος μὲ χόρτα καὶ φύλλα δένδρων, ἔπεσε κάτω, καὶ συρόμενος μὲ τὴν κοιλίαν, καὶ κατόπιν τοῦ ὁ σύντροφός του, διέσχισε τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον.

Οἱ ἐχθροί, ἀνύποπτοι, κατ' ἀρχὰς δὲν ἐννόησαν τίποτε. Ἄλλ' ὅταν εἶδαν νὰ προχωροῦν τὰ ζωντανὰ ἐκεῖνα δένδρα, τὰ πράσινα φαντάσματα, ἐτινάχθησαν ἐπάνω φωνάζοντες: «Σουλιῶται! Σουλιῶται!» καὶ ἤρριψαν νὰ πυροβολοῦν. Ἄλλ' οἱ δύο ἀνδρεῖοι εἶχον ἀπομακρυνθῇ. Ἐξαφνα ἀνωρθώθησαν, ἐπέταξαν τὰ χόρτα καὶ τὰ φύλλα, καὶ ταχεῖς ὡς ἀστραπὴ εἰσώρμησαν εἰς τὸ δάσος, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀνέβησαν εἰς τὸ φρούριον τῆς Κιάφας*. Φαντάζεσθε μὲ ποῖον ἐνθουσιασμόν τοὺς ὑπεδέχθησαν οἱ πολιορκούμενοι! . .

Ἡ φήμῃ τοῦ Βαγγέλη ἔφθασε παντοῦ. Καὶ ἡ ἐξουσία πρὸς ἐκδίκησιν συνέλαβε τὴν γράϊαν μητέρα του.

— Πῆς πῶς δὲν τὸν, ἔχεις πιά παιδί τὸν Βαγγέλη, ξέγραφέ τον, γιὰ νὰ σωθῇς, τὴν ἐσυμβούλευαν μερικοὶ συγγενεῖς τῆς.

Ἄλλ' ἐκαίνη, ἀληθινὴ μητέρα ἡρώος, ἀπεκρίνετο:

— Ὁ Βαγγέλης εἶναι παιδί μου, τὸ καλύτερο παιδί μου, τὸ παιδί τῆς καρδιάς μου· δὲν τὴ φοβάμαι τὴν ἐξορία, μηδὲ τὴ φυλακὴ· δὲν τ' ἀπαρνιέμαι τὸ παιδί μου! . .

Και τὴν ἐφυλάκισαν εἰς τὸ φρούριον, τὸ ὅποιον ἦτο εἰς τὸ νησάκι τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων.

Ὅταν ἔμαθε τὴν θλιθερὰν εἶδησιν ὁ Βαγγέλης, ἐλυπήθη κατὰκαρδὰ· ἐστέναξε βαθεῖα καὶ εἶπε :

— Ἡ μάνα μου στὴ φυλακὴ καὶ γιὰ μένα ! Ὅλον τὸ αἷμά μου τὸ χύνω νὰ μὴ πάθῃ μιὰ τρίχα τῆς. Ἀλλὰ τί ὠφελεῖ αὐτὴ ἡ θυσία... Ἡ μάνα μου γνωρίζει πῶς τὴ ζωὴ μου τὴν χρεωστώ εἰς τὴν Πατρίδα· καὶ στὰ βασανιστήρια νὰ τὴν βάλουν, καὶ ζωντανὴ νὰ τὴν ψήσουν, δὲν θὰ παραπονεθῇ.

Καὶ ὁ Βαγγέλης ἐξηκολούθησε νὰ ρίπτεται εἰς τοὺς κινδύνους, ἕως ὅτου ἡ Ἑλλάς ἔγινεν ἐλευθέρη. Ἡ Πατρίς ἐτίμησε τὸ ἥρωικόν τέκνον τῆς, τὸν ἀνύψωσεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ταξιάρχου τῆς φάλαγγος, τοῦ ἐχάρισεν ἐθνικὰς γαίας.

Ἀλλ' ὁ Βαγγέλης ἤθελεν ἐνέργειαν, ζωὴν, κίνησιν. Τώρα ποῦ ἐπέρασεν ἡ λαχτήρα τῶν κινδύνων, ἐπερίσσευε μέσα του δυνάμεις ποῦ δὲν εὑρίσκειν εἰς τί νὰ τὴν μεταχειρισθῇ· ἤθελε ν' ἀφοσιωθῇ εἰς κάτι πολὺ μεγάλο, τὸ ὅποιον ν' ἀπαιτῇ ὅλην τὴν ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς του.

Τὸ 1831 ἀφῆκε καὶ βαθμὸν καὶ ἐθνικὰς γαίας, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ χωρίον του διὰ ν' ἀποχειρετίσῃ τοὺς ἰδικούς του. Ἡσθάνθη τὴν καρδίαν του νὰ αἱματώνηθῃ βλέπων τὸ χωρίον του σκλαβωμένον. Ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἶχαν ἀφήσει ἐλευθέρην ἀπὸ τὰς φυλακὰς τὴν γραῖαν μητέρα του. Ὁ Βαγγέλης ἐφίλησε μὲ δάκρυα τὸ χέρι τῆς, ἐπῆρε τὴν εὐχὴν τῆς, ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν ξενιτειάν, εἰς τὴν Βλαχίαν. Ἐφθασεν εἰς τὸ Βουκουρέστι.

Χρήματα δὲν εἶχε, ἀλλ' εἶχε μεγάλην πεποίθησιν εἰς τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν καὶ εἰς τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις. Ἀπεφάσισε νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κατ' ἀρχὰς ἐνοικίασε τὰ κτήματα τῶν ἐκεῖ ἑλληνικῶν μοναστηρίων.

— Ἐδῶ εἰς τὴν Βλαχίαν, ἐσκέπτετο ὁ Βαγγέλης, ἡ γῆ ἔχει πρωτάκουστον εὐφορίαν, δίδει ἀφθονον καρπὸν καὶ ὅταν ἀκόμη τὴν καλλιεργοῦν ἐλαυνόν· διατί νὰ μὴ δώσῃ πολὺ περισσότερον εἰς ἐμέ, ὅταν τὴν καλλιεργήσω μὲ σύστημα καὶ μὲ μέθοδον ; Καὶ ἀφωσιώθῃ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς φλογερᾶς ψυχῆς του.

Οἱ ἐνοικιασταὶ τῶν πλησίον κτημάτων καὶ οἱ μεγαλοκτημα-

τίαι ἐπερίπαιζον τὸν Βαγγέλην διὰ τοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ καὶ τὴν «περιττὴν τοῦ δραστηριότητα». Ἄλλ' ἔτιν ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ θερισμοῦ, ὅλοι τὸν ἐξήλευον· κανὲν κτήμα δὲν εἶχε δώσει τόσον ἀφθονον καρπὸν.

Τότε ἔφθασεν ἐκεῖ καὶ ὁ ἐξαδέλφος τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις, ἂν καὶ πολὺ νέος, — ἦτο δεκατέσσαρα ἔτη μικρότερος τοῦ Βαγγέλη — μὲ τὴν εὐφυίαν τοῦ καὶ τὴν δραστηριότητά τοῦ ἔγινε πολῦτιμος βοηθὸς τοῦ ἐξαδέλφου τοῦ.

Αἱ ἐργασίαι προώδευαν θαυμάσια. Ὁ Βαγγέλης ἐνοικίασε καὶ ἄλλα κτήματα. Τὸ ὄνομά τοῦ ἤρχιζε νὰ φημίζεται. Τοὺς ἐντοπίους ποὺ εἰργάζοντο εἰς τὰ κτήματά τοῦ δὲν μετεχειρίζετο σκληρῶς ὡς σκλάβους, ἔπως ἄλλοι, ἀλλὰ μὲ φιλανθρωπίαν. Ἦτο πολὺ τίμιος εἰς τὰς δοσοληψίας τοῦ καὶ δίκαιος. Ἐπειδὴ μὲ τὴν ἰδικήν τοῦ καλλιέργειαν ἡ γῆ ἔδιδε περισσότερον καρπὸν, οἱ ἐντόπιοι μεγαλοκτηματῖαι ἤρχοντο καὶ παρεκάλουν τὸν Βαγγέλην νὰ ἐνοικιάσῃ τὰ κτήματά των, διότι ἤξευραν ὅτι μὲ τὸν καρπὸν ἡ ἀξία των θὰ γίνῃ δέκα, εἴκοσι φορές μεγαλυτέρα.

Τὸ χρῆμα ἐγέμιζε τὸ χρηματοφυλάκιον τοῦ Βαγγέλη. Καὶ ὁ μεγαλουργὸς Ἠπειρώτης ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐνοικιάξῃ μόνον ξένα κτήματα, ἀλλὰ καὶ ν' ἀγοράξῃ ἰδικά τοῦ.

Τὸ Βροσθένι ἦτο ἐκτεταμένον καὶ ὀνομαστὸν κτήμα διὰ τὰς πολὺ εὐφύρους γαίας τοῦ· ἀλλ' ὁ ἰδιοκτῆτης αὐτοῦ, ἀντὶ νὰ πλουτίσῃ, κατεστράφη καὶ ἀπέθανε· διότι ὁ πλησίον ἐκεῖ εὕρισκόμενος ποταμὸς μὲ τὰς συχνὰς πλημμύρας κατέστρεψε τὰ σπαρτὰ καὶ κατεπόντιζε τοὺς ὑδρομύλους. Ὁ Βαγγέλης ἠγόρασε τὸ Βροσθένι ἀπὸ τοὺς κληρονόμους τοῦ ἀτυχοῦς ἰδιοκτῆτου· καὶ μὲ τὴν εὐφυίαν τοῦ καὶ τὴν ὑπομονήν τοῦ τὸ μετέβαλε μετ' ὀλίγον εἰς ἐξόχως προσοδοφόρον. Ἔστρεψε εἰς ἄλλο μέρος τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ἤνοιξε νέαν διέξοδον εἰς τὰ νερά, κατεσκεύασε μὲ κορμούς δένδρων — διότι αἱ πέτραι εἶναι σπάνιαι εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο — προχώματτα, καὶ τοιουτοτρόπως τὸ ἀτίθασον νερόν, τὸ ὅποιον συχνὰ ἐγίνετο ἄγριον ὡς θηρίον, τὸ ἡμέρωσε καὶ ἀπὸ φοβερὸν ἐχθρὸν τὸ μετέβαλε εἰς πολῦτιμον φίλον. Ὅποτε δὲν παρέσυρε, τίποτε δὲν κατεπόντιζε πλέον, ἀλλ' εἰρηγικὸν καὶ εὐεργετικὸν ἐπόντιζε τοὺς ἀπεράντους ἀγρούς, καὶ ἔστρεψε τοὺς τροχοὺς τῶν μύλων, καὶ ἐσκόρπιζε τὴν εὐτυχίαν καὶ τὸν πλοῦτον. Οἱ ὑδρόμυλοι οὗτοι ἔσωσαν μίαν φοράν τὴν Βλαχίαν ἀπὸ τὴν πείναν· ὅλοι

οἱ ἄλλοι εἶχον καταστραφῇ ἀπὸ μεγάλης πλημμύρας καὶ οἱ μύλοι τοῦ Ἡπειρώτου. Βαγγέλη ἄλθαν νύκτα καὶ ἡμέραν δωρεὰν δι' ὅλην τὴν Βλαχίαν!

Ὁ Βαγγέλης ἡγόρασε καὶ ἄλλα μεγάλα κτήματα καὶ ἔγινεν ἑκατομυριοδχός.

Ἀλλὰ μέσα εἰς τὸν πλοῦτον, εἰς τὴν εὐτυχίαν, μέσα εἰς τὴν ἡγεμονικὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν διήγε, δὲν ἐλησμόνησε τὴν Πατρίδα. Ἡ ἀγάπη του ἦτο καὶ τώρα τόσον μεγάλη, ὅσον εἰς τὴν νεότητά του. Τότε τῆς εἶχεν ἀφιερῶσαι τὴν ζωὴν του, τώρα ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ τῆς ἀφιερῶσῃ τὴν περιουσίαν του.

Ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχεν ἀκόμη συνέλθει ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἐρήμωσιν τῆς μακρᾶς σκλαβιάς καὶ τοῦ καταστρεπτικοῦ πολέμου. Ὁ Βαγγέλης, ὅστις ἐγνώριζεν ἐξ ἰδίας πείρας τὰ ἀγαθὰ τῆς γεωργίας, ἀπεφάσισε νὰ τὴν βοηθήσῃ. Ἐδωκεν ἀρκετὸν ποσὸν καὶ διοργανώθη τὸ 1859 ἡ πρώτη ἐκθεσις—τὰ «Ὁλύμπια»—, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος χιλιοὶ περίπου ἐκθέται ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξέθεσαν διάφορα προϊόντα γεωργίας, κτηνοτροφίας καὶ βιομηχανίας.

Ἐνθαρρυνθεὶς ὁ Βαγγέλης ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἰδρύσῃ καὶ ὥρατον μεγαλοπρεπὲς κτίριον διὰ τὰ «Ὁλύμπια». ὦρισε δὲ νὰ γίνετῃ κατὰ τετραετίαν ἐκθεσις ὅλων τῶν προϊόντων τῆς ἐλληνικῆς δραστηριότητος καὶ νὰ βραβεύονται τὰ καλύτερα.

Τὸ 1865 ἀπέθανεν ὁ Βαγγέλης. Ὅταν ἠνοιχθῇ ἡ ἰδιόχειρος διαθήκη του, θαυμασμός ἐκυρίευσεν ὅλους διὰ τὴν μεγάλην φιλοπατρίαν του. Ὅλην τὴν ἀκίνητον περιουσίαν του ἐδωρήσεν εἰς τὸ ἔθνος, διὰ τὰ «Ὁλύμπια». Ἐκάμε καὶ ἄλλας δωρεάς· δὲν ἐλησμόνησε καὶ τὸ χωρίον του, ἐφρόντισε νὰ ἐπισκευασθῇ ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ κωδωνοστάσιόν τῆς καὶ νὰ κτισθῇ σχολεῖον.

Ἀλλ' ἀπὸ ὅλας τὰς διατάξεις τῆς διαθήκης τοῦ Βαγγέλη, μία πρὸ πάντων φανερώνει τὴν μεγαλοουργὸν ψυχὴν του, ἡ ὁποία μεγάλα πάντοτε ὠνεيرهύετο καὶ ἐπόθει: «Ὅταν φανῇ Ἕλλην, λέγει αὐτῇ ἡ διάταξις, ὁ ὅποιος νὰ ἐφεύρῃ μίαν μεγάλην ἐφεύρεσιν ἢ νὰ πράξῃ μεγάλον κατόρθωμα διὰ τὴν ἐλληνικὴν πατρίδα, νὰ στεφανώνεται μὲ χρυσοῦν στέφανον καὶ νὰ τοῦ δίδεται καὶ σημαντικὸν χρηματικὸν ποσὸν πρὸς χαρὰν του καὶ ἀφοσίωσιν τῶν ὁμοίων του ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ μεγαλείου».

* * *

—Πῶς σὰς φαίνεται αὐτὴ ἡ ἱστορία τοῦ Βαγγέλη ; ἠρώτησε μετὰ μικρὰν παύσιν ὁ θεῖος.

—Σὰν παραμῦθι. Ἐξεκίνησε ἀπὸ τὸ καλυδόσπιτο ἑνὸς χωρίου μὲ

Ὁ παρὰ τοῦ Ζαππεῖου ἀνδριὰς τοῦ Εὐαγγέλη Ζάππα.

ἑκατὸν πενήντα σπίτια καὶ ἔκτισε μαρμαρένια παλάτια, εἶπεν ἡ Ἀλεξάνδρα.

—Τὸ παραμῦθι αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸν καὶ ὁ Βαγγέλης εἶναι κοντὰ μας, ἔμπρὸς μας ! Διότι αὐτὸς ὁ Βαγγέλης εἶναι ὁ Ζάππας, καὶ νὰ ὁ ἀνδριὰς του ! . . .

Τὰ παιδιὰ ἀνωρθώθησαν μὲ ἐνδιαφέρον καὶ ἐπλησίασαν εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Εὐαγγέλη Ζάππα, καὶ μὲ σεβασμὸν ἐστάθησαν, καὶ μὲ συγκίνησιν παρατήρουν τὴν ὡραίαν μορφήν καὶ τὸ

στρατιωτικὸν παράστημα τοῦ ἥρωος τῶν ὅπλων καὶ τῆς ἐργασίας.

— Αὐτὸ ἔκει, προσέθεσεν ὁ θεὸς, δεικνύων τὸ μέγαρον τοῦ Ζαππείου, ἐδγήκαν ἀπ' ἐδῶ ! Καὶ ἔδειξε τὴν κεφαλὴν τοῦ Ζάππα.

— Ἀλλὰ τὸ ἐν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ζάππας, τὸν ἔθαψαν εἰς τὸ Βροσθένι· ἀλλ' ἡ διαθήκη του ὥρισε μετὰ τέσσαρα ἔτη νὰ ξεθάβουν τὰ ὀστέα του, τὰ ἄλλα νὰ τὰ θάβουν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου τοῦ χωρίου του, καὶ τὴν κεφαλὴν του εἰς τὸ κτίριον τῶν Ὀλυμπίων.

— Καὶ εἶναι ἐδῶ : ἠρώτησε μὲ δυσπιστίαν ὁ Νίκος. Ὁ θεὸς ὠδήγησε τότε τὰ παιδία πρὸς τὸ κτίριον τοῦ Ζαππείου· διήλθον τὰ προπύλαια, ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν θαυμασίαν κυκλοτερή στοὰν μὲ τοὺς ὑψηλοὺς μαρμαρίνους κίονας, καὶ ἐπὶ ἐνὸς τοίχου, δεξιᾷ, εἰς ὕψος δύο περίπου μέτρων, ἐπὶ πλακὸς θαθεὸς ἐρυθροῦ χρώματος, τὴν ὁποίαν περιβάλλει μαρμαρίνον πλαίσιον, ὑποκάτω χρυσοῦ στεφάνου, τὰ παιδία ἀνέγνωσαν μὲ μεγάλην συγκίνησιν :

ΕΝΤΑΥΘΑ ΚΕΙΤΑΙ Η ΚΕΦΑΛΗ ΕΥΑΓΓΕΛΗ ΖΑΠΠΑ.

1910.

Λουδοβίκος Παστέρ*.

Δημ. Κανλαμάνου.

Τὸ ὄνομα τοῦ Παστέρ εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, θὰ ἠκούσατε δὲ πολλὰς φορές, ὅταν συμβῇ εἰς κανένα τὸ ἀτύχημα νὰ τὸν δαγκάσῃ σκύλος ἢ ἄλλο ζῷον λυσσασμένον, ὅτι τὸν «στέλλουν στὸν Παστέρ».

Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ γνωρίζωμεν μόνον τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ νὰ τὰ ἐπικαλασθῶμεν ὡς παπαγάλοι. Πρέπει νὰ ἠξεύρωμεν καὶ τί ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἔπραξε, τί τὸν ἔκαμε γνωστὸν καὶ ἐνδοξον, διατί ἀπέκτησε τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην τῶν συγχρόνων του.

Ὁ Παστέρ ἐγεννήθη εἰς τὴν γαλλικὴν πόλιν Δόλην, κειμένην ἐπάνω εἰς τὸ βουνόν, τὸ ὀνομαζόμενον Ἰούραν. Ὁ πατὴρ του ἦτο ἀπλοῦς ἐπιτοχίας, ὁ ὁποῖος, ἀπ' οὗ ἠνδραγάθησεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἐπαραιοπορήθη ἐπάνω εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἀπεστρα-

τεύθη καὶ ἤλθεν εἰς τὴν Δόλην, διὰ τὰ κάμη τὸν βυρσοδέψην.

Τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Παστέρ δὲν ἐδιδάχθη εἰς τὴν Δόλην, ἀλλ' εἰς τὴν μικρὰν γειτονικὴν πόλιν Ἀρβουά, ὅπου ὁ πατὴρ του εἶχεν ἀγοράσει ἓνα μικρὸ σπιτάκι μὲ κήπον.

Εἵκοτον ἑτῶν διηγωνίσθη διὰ τὰ εἰσελθὼν εἰς τὸ Ἀνώτερον Διδασκαλεῖον τῶν Παρισίων. Ἀπὸ ἑκατὸν ὑποψηφίους ἐγίνοντο κατ' ἔτος δεκτοὶ εἰς τὴν σχολὴν αὐτὴν μόνον δώδεκα. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ ἑκατὸν αὐτοὶ ὑποψήφιοι ἦσαν οἱ καλῦτεροι μαθηταὶ ὅλων τῶν γυμνασίων τῆς Γαλλίας. Ὁ Παστέρ ἔγινε δεκτός· μετὰ τέσσαρα δὲ ἔτη ἔλαβε δίπλωμα διδάκτορος τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν.

Ἀπὸ τὰς θετικὰς ἐπιστήμας περισσότερο ἐνδιέφερε τὸν Παστέρ ἡ φυσικὴ καὶ ἡ χημεία. Μίαν ἡμέραν παρετήρησεν ὅτι κάποιοι οὐσίαι, τὰς ὁποίας ἔρριπτεν εἰς τὸ νερόν, ἐχάνοντο, χωρὶς νὰ ἡξεύρῃ κανεὶς τί ἔγιναν, ποῦ ἐπῆγαν. . . Φαντασθῆτε τὴν μαγεύρισσάν σας ν' ἀλατίζῃ τὴν σούπαν, νὰ τὴν δοκιμάζῃ, καὶ νὰ τὴν εὕρισκῃ ἀνάλατῃ.

Ἡθέλησε νὰ ἐξετάσῃ ποία ἦτον ἡ αἰτία τοῦ φαινομένου τούτου, καὶ ἐπὶ τέλους ἀνεκάλυψεν ὅτι μετὰ τῶν μορίων τοῦ κοινιοτοῦ, τὰ ὁποία πλανῶνται εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, ὑπάρχουν καὶ μικρὰ-μικρὰ ζῴῳφια, ἀλλὰ τόσο μικρά, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ διακρίνῃ κανεὶς χωρὶς ἰσχυρότατον μικροσκοπίον, χρειάζονται δὲ δέκα ἑκατομμύρια — δέκα ἑκατομμύρια, φαντασθῆτε! — διὰ νὰ σκεπάσουν μόνον τὸ νύχι τοῦ μεγάλου δακτύλου τοῦ χεριοῦ σας. Ἀπ' αὐτὸ σας ἀφήνω νὰ ἐννοήσετε πόσον μικρὰ εἶναι. Τὰ μικρὰ αὐτὰ ὄντα, τὰ ὁποία, μολονότι τόσο μικροσκοπικά, ζοῦν καὶ κινεῖνται, ἐπιπτον εἰς τὰ ὑγρά, τὰ ὁποία ἡτοίμαζεν ὁ Παστέρ καὶ ἔτρωγον ἐν μέρος ἀπὸ τὰς στερεὰς οὐσίας τὰς διαλυομένας ἐντὸς αὐτῶν. Τὰ ζῴῳφια αὐτὰ εἶναι: τὰ ὀνομαζόμενα «μικρόβια».

Ἀφοῦ ὁ Παστέρ τὰ ἀνεκάλυψε, δὲν τ' ἀφήκεν εἰς ἡσυχίαν. Ἠρχισε νὰ τὰ μελετᾷ μὲ ἐπιμονήν, καὶ ἀνεκάλυψε πλήθος πραγμάτων, τὰ ὁποία κανεὶς ἕως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν εἶχε παρατηρήσει. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὗρεν ὅτι τὰ μικρόβια, τὰ ὁποία εὕρισκονταί διεσπαρμένα ἀφ' ὅπως παντοῦ, εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὸ ὕδωρ, εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποία παράγουν τὴν λεγομένην «ζύμωσιν». Ζύμωσις καλεῖται ἡ μεταβολή, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπόκειται ἓν ὕγρον ἢ πᾶσα ἄλλη ζῳικὴ ἢ φυτικὴ οὐσία, μεταβαλλομένη δι' αὐτῆς

εἰς ἄλλην οὐσίαν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον διαφορετικὴν.

Ἄν π. χ. πάρετε σταφύλια, τὰ λειώσετε καὶ ρίψετε τὸ γλεῦκος, τὸ ὅποιον θὰ κάμετε, εἰς ἓνα πιθάρι, θὰ ἰδῇτε ὅτι τὸ γλεῦκος ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας θὰ ἀρχίσῃ νὰ βράζῃ μόνον του, θὰ ἀρχίσῃ δηλαδὴ νὰ υφίσταται τὴν ζύμωσιν, καὶ θὰ μεταβληθῇ εἰς κρασί. Ἐπίσης, ἐὰν θράσσετε μέσα εἰς τὸ νερὸν κριθάρι μὲ ἀνάλογον ποσότητα ἀνθέων λυκίσκου* καὶ ἀφήσετε τὸ μίγμα αὐτὸ εἰς τὸ ὑψιθρον, ἢ ζύμωσις θὰ τὸ μεταβάλλῃ εἰς ζῦθον. Λοιπὸν μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ἀνακαλύψεις τοῦ Παστέρ εἶναι ὅτι παρετήρησεν ὅτι ἡ μεταβολὴ αὐτῇ, ἢ ζύμωσις, δὲν γίνεται μόνῃ της, ἀλλ' εἶναι ἔργον τῶν μικροβίων, τὰ ὅποια, πολλαπλασιαζόμενα ἐντὸς τοῦ υγροῦ κατὰ ἑκατομμύρια καὶ δισεκατομμύρια ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, εἶναι ἱκανὰ νὰ μεταβάλουν ὅλον τὸ σάκχαρον, τὸ ὅποιον περιέχει τὸ γλεῦκος, εἰς οἶνον πνευμα. Ὁ Παστέρ ἀπέδειξεν ὅτι χωρὶς τὰ μικρόβια τὸ γάλα δὲν θὰ ἔπηξε, ὁ μούστος δὲν θὰ μετεβάλλετο εἰς κρασί, τὸ προζύμι δὲν θὰ ἐφύσκιωνε, κλπ. Μερικὰ ἀπὸ τὰ μικρόβια αὐτὰ ἄρα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζύμωσιν τῶν οὐσιῶν, μὲ τὰς ὁποίας τρεφόμεθα, καὶ κάθε ἓν ἔχει τὴν εἰδικότητά του. Ἄλλο εἶναι κατὰλληλον διὰ τὴν ζύμωσιν τοῦ οἴνου, ἄλλο διὰ τὴν ζύμωσιν τοῦ ζῦθου, κλπ.

Ἄλλ' ἂν ὑπάρχουν ἀγαθὰ καὶ εὐεργετικὰ μικρόβια, ὑπάρχουν καὶ μικρόβια κακοποιά, ἀπαράλλακτα ὥπως ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἀγαθοὶ καὶ κακοί. Τὰ μικρόβια αὐτὰ κάνουν τὸ βούτυρον νὰ ταγκίξῃ καὶ μεταβάλλουν τὸ κρασί εἰς ξεῖδι. Ἐκτὸς ἂν ἔχῃ κανεὶς ἀνάγκην νὰ κάμῃ ξεῖδι καὶ τότε τὰ μικρόβια εἶναι δι' αὐτὸν ἀγαθὰ βέβαια . . .

Ὁ Παστέρ κατόπιν πολλῶν πειραμάτων, εἰς τὰ ὅποια ἀφιέρωσεν ἔτη πολλὰ τοῦ βίου του—διότι μία ἀνακάλυψις δὲν γίνεται ὅσον γρήγορα τὴν ἀνακινώσκει κανεὶς, οὔτε εἶναι τόσον εὐκολος, ὅσον φαίνεται, ἀφοῦ γίνῃ γνωστὴ—ἀνεκάλυψεν ὅτι, θερμαίνων κανεὶς μερικὰς οὐσίας, καταστρέφει τὰ μικρόβια, τὰ ὅποια περιέχουν. Ἐὰν λειώσῃ κανεὶς τὸ βούτυρόν του καὶ τὸ ἀφήσῃ νὰ βράσῃ, δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ ταγκόν· ἢ θερμότης ἐφόνευσε τὰ μικρόβια, τὰ ὅποια περιεῖχεν.

Ἐβαλεν εἰς κλίθανον μὲ ὑψηλὴν θερμοκρασίαν ἀγγεῖα γάλακτος καὶ βουτύρου, τὰ ὅποια ἐφρόντισε πρωτότερα νὰ πλύνῃ καὶ νὰ τρίψῃ προσεκτικὰ, παρετήρησε δὲ ὅτι γάλα καὶ βούτυρον διε-

τηροῦντο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πολὺ περισσότερον καιρὸν, διότι ἡ θερμότης τοῦ κλιδαίου ἐφόνευσε τὰ μικρόδια, τὰ ὅποια θὰ παρήγον τὴν ζύμωσιν. Εἶναι μάλιστα βέβαιον ὅτι τὸ γάλα καὶ τὸ βούτυρον θὰ διετηροῦντο πάντοτε εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν, ἀνὰ νέα μικρόδια δὲν ἐπιπτον ἐντὸς αὐτῶν ἀπὸ τὸν ἀέρα.

Ὅταν διὰ λαμπρῶν πειραμάτων, τὰ ὅποια εἶναι τόσον πολλὰ καὶ πολὺπλοκα, ὥστε δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τὰ διηγηθῶμεν ἐνταῦθα, ὁ Παστέρ ἐδεδαίωθη ὅτι ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἤτο ἀληθοῦς, ἐδημοσίευσε τί ἔπρεπε νὰ κάμνῃ κανεὶς διὰ νὰ ἐμποδίξῃ τὸν οἶνον καὶ τὸν ζύθον νὰ χαλοῦν. Ἡδύνατο νὰ πωλήσῃ τὸ μυστικόν του καὶ νὰ κερδίσῃ ἑκατομμύρια, ἀλλ' ἐπροτίμησε νὰ τὸ δώσῃ δωρεὰν καὶ νὰ ζήσῃ, ὅπως ἔζη.

Ὁ Παστέρ ἦτο εὐχαριστημένος. Ἀλλ' ἅμα ὡς ἔκαμε τὴν πρώτην ἀνακάλυψιν του δὲν ἐσταμάτησεν. Ἐπεδόθη εἰς νέας ἐρεῦνας· διότι εἶναι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ποτὲ δὲν κουράζονται καὶ οἱ ὅποιοι ἔχουν ὡς σύνθημα τοῦ βίου των τὴν ἐργασίαν, τὴν ἀδιάκοπον ἐργασίαν.

Καταστρεπτικὴ ἐπιδημία ἔπεσεν εἰς τοὺς μεταξοσκώληκας ὅλης τῆς μεσημερινῆς Εὐρώπης τὸ 1865. Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἐπρότεινεν εἰς τὸν Παστέρ νὰ μεταβῇ ἐπὶ τόπου διὰ ν' ἀνακαλύψῃ τὴν αἰτίαν καὶ τὸ φάρμακον τῆς ἀσθενείας.

Ἡ ἐργασία αὕτῃ ἀπήτησε πολλὸν χρόνον. Ὁ μέγας σοφὸς διηγήθη πέντε ὁλόκληρα ἔτη μέσα εἰς ἓν βομβυκοτροφεῖον, δηλαδὴ εἰς ἓν κατάστημα ὅπου ἐτρέφοντο μεταξοσκώληκες. Ἐμελέτησεν, εἰργάσθη, ἐκοπίασε, καὶ ἰδοὺ τί ἀπέδειξεν. Αἰτία τῆς ἀσθενείας ἦσαν κάτι μικρὰ ζωῦφια, τὰ ὅποια μαζί με τὴν τροφήν εἰσέρχοντο εἰς τὸ σῶμα τῶν βομβύκων, καὶ ἀπὸ τὰ ὅποια ἦσαν γεμάτα τὰ ἀποχωρήματά των· ἕνας δὲ καὶ μόνος ἀσθενὴς βόμβυξ ἡμποροῦσε νὰ δηλητηριάσῃ ὁλόκληρον θωμάτιον.

Ἀφ' οὗ εὐρέθη ἡ αἰτία, ἡ θεραπεία τῆς νόσου ἦτο πλέον εὐκολος. Οἱ βομβυκοτρόφοι ἔπρεπε νὰ διατηροῦν ἄκραν καθαριότητα καὶ νὰ καταστρέφουν ὅλους τοὺς ἀσθενεῖς σκώληκας καὶ τὸν σπόρον των, προσέτι δὲ νὰ τρέφωσι τοὺς βόμβυκας ὅχι ὅλους μαζί· ἀλλὰ εἰς χωριστὰ θωμάτια, ὥστε, ἐὰν προσδληθοῦν οἱ σκώληκες τοῦ ἑνὸς θωματίου, νὰ σωθοῦν τοὐλάχιστον οἱ ἄλλοι.

Ἐκτοτε ἡ ἀσθένεια τῶν βομβύκων ἐξηφανίσθη ἀπὸ τὴν Γαλ-

Ἀλεξ Γ. Σαπὴ Νεοελληνικά Γ' Ἑλλ. Σχολ. γ' ἐκδ. 20-2-25 10

λίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν. Καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲ τὴν σπανίως παρουσιάζεται ἐπιδημία εἰς τοὺς βόμδουκας, διότι ἡ Κυβέρνησις φροντίζει νὰ φέρῃ σπόρον ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ὁ ὁποῖος ἐτοιμάζεται ἐκεῖ κατὰ μέθοδον τοῦ Παστέρ καὶ δὲν ἔχει φόβον ἀπὸ τὴν καταστρεπτικὴν ἐπιδημίαν. Ἡ ἀνακάλυψις αὐτῆς τοῦ Παστέρ, μολοντί τόσον ἀπλῆ, εἶναι ὅμως σπουδαιότατη. Χάρις εἰς αὐτὴν ἑκατομμύρια δραχμῶν σώζονται κατ' ἔτος, καὶ οἱ πτωχοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἀποζοῦν ἀπὸ τὴν μεταξοσκωληκτροφίαν, δὲν κινδυνεύουν πλέον νὰ χάσουν εἰς μίαν ἡμέραν τὸν μόνον πόρον τῆς ζωῆς των.

Ἄλλ' οἱ κόποι, τοὺς ὁποίους ὁ Παστέρ κατέβαλε διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ λαμπρὸν αὐτὸ ἀποτέλεσμα, ἦσαν τόσον μεγάλοι, ὥστε ἡσθένησεν ἐπικινδύνως. Ἐπαθεν ἀπὸ παράλυσιν καὶ ἐπὶ ἐξ ἑδδομάδας εὗρίσκετο μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου. Ἐπὶ τέλους ἐσώθη· ἀλλὰ τὸ ἀριστερὸν πόδι καὶ τὸ ἀριστερὸν χεῖρ ἔμειναν παράλυτα. Ἀδύνατος ἀκόμη καὶ μὴ ἡμπορῶν νὰ κινήθῃ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, ὅπου ξαπλωμένος ἐπάνω εἰς μίαν πολυθρόναν ἔφερεν εἰς πέρας τὰ πειράματά του, μὲ τὰ ὁποῖα ἐδεδαίωσεν ὀριστικῶς τὴν ἀνακάλυψίν του. Εἶναι νὰ μὴ θαυμάσῃ κανεὶς τοιοῦτον ἄνδρα; Νὰ εἶναι διαρκῶς ἀφωσιωμένος εἰς τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ νὰ θυσιάζῃ ὑπὲρ αὐτῆς καὶ αὐτὴν τὴν υγείαν του, καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του ἀκόμη!

Καὶ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν αὐτὴν ὁ Παστέρ δὲν ἐσταμάτησεν. Ἐξήκολούθησεν. Ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀσθενειῶν τῶν χρησιμωτέρων εἰς τὸν ἄνθρωπον ζῶον, τῶν ζῶων τὰ ὁποῖα νοσῶνται κατοικίδια, διότι συνοικοῦν μαζί μας, δηλ. τῶν ὀρνίθων, τῶν χοίρων, τῶν προβάτων, τῶν βοδιῶν.

Τὸ σύστημά του ἦτο πάντοτε τὸ ἴδιον. Προσεπάθει νὰ εὕρῃ ἂν ἡ ἀσθένεια προήρχετο ἀπὸ μικροβίον καὶ νὰ καταστρέψῃ αὐτό. Αἱ ἀσθένειαι, αἱ ὁποῖαι γεννῶνται ἀπὸ μικροβία, ὁμοιάζουν μὲ τὰ ἀγκάθια καὶ τίς τσουκνίδες. Ἀμα κατορθώσῃς νὰ καταστρέψῃς βλοῦς τοὺς σπόρους, δὲν ξαναθαίνουσι.

Ἡ σπουδαιότερα ἀνακάλυψις, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς τὰς ἀσθενείας τῶν ζῶων, εἶναι ἡ ἀνακάλυψις τοῦ μικροβίου τοῦ ἀνθρακος, τῆς θανατηφόρου αὐτῆς ἀσθενείας, ἡ ὁποῖα φονεύει τὰ ζῷα, ὅχι σπανίως δὲ καὶ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἔως ὅτου ὁ Παστέρ κέρμῃ τὴν ἀνακάλυψίν του, ὅταν ἔν δῶδι

ἡ ἐν πρόβατον ἀπέθνησκεν ἀπὸ ἀνθρακx, ἐνομίζετο ὅτι ἤρκει κανεῖς νὰ θάψῃ τὸ πτώμα του εἰς ἕνα λάκκον καὶ δὲν εἶχε τίποτε νὰ φοβῇ πλεόν. Πλάνη ! τὸ μικρόδιον τοῦ ἀνθρακx ἡμπορεῖ νὰ ζήσῃ χρόνια μέσα εἰς τὴν γῆν. Μίαν ἡμέραν τὰ σκουλήκια φθάνουν ἔως εἰς τὸ πτώμα, καταπίνουν κάμποσα μικρόδια καὶ τὰ φέρουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Ἐρχεται τώρα ἕνα κοπάδι νὰ βοσκήσῃ· ἕνα βῶδι, ἐν ἁγρίον ἔχουν λιγάκι σκασμένα τὰ χεῖλη ἢ τὴν γλῶσσαν, τὸ μικρόδιον ἐμβαίνει ἀπὸ αὐτὴν τὴν μικρὰν σχισμίδα εἰς τὸ αἷμα καὶ τὸ ζῆον εἶναι χαμένον. Ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη κάθε ζῆον, τὸ ὅποιον ἀπέθνησκεν ἀπὸ ἀνθρακx, νὰ καίεται.

Καλὰ ... Ἀλλὰ προτοῦ ὁ Παστέρ κάμῃ τὴν ἀνακάλυψίν του, τόσα ζῆα εἶχον ἀποθάνει ἀπὸ ἀνθρακx, εἶχον ταφῇ, τὰ μικρόδια δέ, τὰ ὅποια ἦσαν υποκείμενα ἀπὸ τὴν γῆν, δὲν ἡμποροῦσαν νὰ καοῦν.

Τότε ὁ Παστέρ ἔδειξεν ὅλην του τὴν μεγαλοφυάν. Εἶπαν εἰς τοὺς κτηνοτρόφους :

—Θὰ ἐμβολιάσω τὰ ποῖμνά σας κατὰ τοῦ ἀνθρακx, ὅπως ἐμβολιάζομεν τὰ παιδιά σας διὰ νὰ μὴ θγάζουν τὴν εὐλογίαν.

Καὶ ἔκαμεν ὅπως εἶπαν. Ἐπῆρε μικρόδια τοῦ ἀνθρακx ἀπὸ τὸ σῶμα ζῆου, τὸ ὅποιον εἶχεν ἀποθάνει ἐξ αὐτῆς τῆς ἀσθενείας, τὰ ἐξέθηκεν εἰς τὸν ἥλιον καὶ εἰς τὸ φῶς καὶ ἐξησθένησε τὴν δύναμίν των. Τὰ ἐξαδυνατισμένα δὲ αὐτὰ μικρόδια ὅχι μόνον δὲν ἡμποροῦσαν πλεόν νὰ φονεύσουν τὸ ζῆον, ἀλλ' ἐάν μὲ ἐν χάραγμα τὰ εἰσῆγε κανεῖς εἰς τὸ αἷμα τοῦ ζῆου, τὸ ζῆον αὐτὸ ἐμβολιάζετο.

Ἡ ἀγροτικὴ ἐταιρεία μὲς πόλεως, τῆς Μελύν, προσέφερεν εἰς τὸν Παστέρ δέκα θῶδια καὶ πενήνηντα πρόβατα διὰ νὰ κάμῃ τὰ πειράματά του. Ὁ Παστέρ ἐμβολίασε τριάκοντα ἐξ αὐτῶν μὲ ἐμβόλιον, τὸ ὅποιον εἶχεν ἐτοιμάσει. Μετὰ δέκα ἡμέρας ἐνωφθάλμισεν (αὐτὸς εἶναι ὁ ἐπιστημονικὸς ὅρος τοῦ ἐμβολιάσματος) εἰς τὰ ἐμβολιασμένα καὶ τὰ ἀνεμβολίαστα ζῆα αἷμα παρμένον ἀπὸ ζῆα πάσχοντα ἐξ ἀνθρακx. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε θαυμάσιον, ὅχι διὰ τὰ κακῆμένα τὰ ζῆα, ἀλλὰ διότι ἀπεδείκνυε τὴν δύναμιν τοῦ ἐμβολίου. Ὅλα τὰ ἀνεμβολίαστα ἀπέθνηγον, ἀπὸ τὰ τριάκοντα δὲ ἐμβολιασμένα δὲν ἠσθένησε καὶ οὕτε ἐν.

Τὸ θαυμάσιον αὐτὸ πείραμα ἐντὸς ὀλίγου ἔγινε γνωστὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Μετ' ὀλίγον καιρὸν εἰς τὸ Λονδίνον ἔτυχε νὰ

συνέλθῃ διεθνὲς ἱατρικὸν συνέδριον, ἡ ἀνακάλυψις δὲ τοῦ Παστέρ ἀνηγγέλθη εἰς τὰ μέλη αὐτοῦ ἐπισήμως. Τρεῖς χιλιάδες ἱατροί, ἀνήκοντες εἰς ὅλα τὰ πολιτισμένα ἔθνη τοῦ κόσμου, ὅταν ἤκουσαν τὴν ἐκθεσιν, ἐσηκώθησαν ὅλοι ὄρθοι, καὶ ἐπὶ πολλὰ λεπτὰ τῆς ὥρας ἐχειροκροτοῦν τὸν μεγαλοφυῆ Γάλλον. Καὶ εἶχον δίκαιον· διότι ἡ ἀνακάλυψις αὕτη, ἐκτὸς τῆς ἐπιστημονικῆς τῆς ἀξίας, εἶχε καὶ μεγίστην πρακτικὴν χρησιμότητα. Ὁ Παστέρ καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ κατασκευάζουν κατ' ἔτος χιλιάδας φιαλῶν ἐμβολίου τοῦ ἀνθράκος, τὸ ὁποῖον στέλλουν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Μόνον δὲ εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ θνησιμότης τῶν βοῶν καὶ τῶν προβάτων, ἡ προερχομένη ἀπὸ τὸν ἀνθράκα, ὠλιγόστευσε τόσον, ὥστε ὑπολογίζεται ὅτι ἀπ' αὐτὸ κερδίζει δέκα πέντε ἕως εἴκοσι ἑκατομμύρια κάθε χρόνον, μόνῃ ἡ Γαλλία ! Φαντασθῆτε τί κερδίζει ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος μαζί, κατορθώνων νὰ προφυλάττῃ μὲ τὸν ἐμβολιασμόν τὰ ζῷά του ἀπὸ τὴν θανατηφόρον ἀσθένειαν.

Σοφὸς Ἕλληνας, ὁ Χούζλεϋ*, εἶπε μίαν φορὰν ἀπὸ τὴν ἔδραν τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπου διδάσκει: «Ὅταν οἱ Γερμανοὶ ἐνίκησαν τοὺς Γάλλους, τοὺς ἐξήτησαν ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν πέντε δισεκατομμύρια. Ἀλλ' αἱ ἀνακαλύψεις τοῦ Παστέρ εἶναι ἱκαναὶ νὰ καλύψουν ὅλον αὐτὸ τὸ ποσό». Δηλαδή ὡς νὰ ἔλεγεν ὁ Χούζλεϋ: «Βέβαια οἱ Γάλλοι ἡτθάνθησαν τὰ πέντε δισεκατομμύρια, τὰ ὁποῖα ἐπλήρωσαν εἰς τοὺς Γερμανοὺς καὶ τὰ ὁποῖα δὲν ἤξεύρω πόσα ἀμάξια μετέφερον ἀπὸ τὴν Γαλλίαν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἀλλ' ὅταν ἔχουν ἄνδρας ὡς τὸν Παστέρ δὲν πρέπει νὰ τοὺς μέλῃ. Τότε νὰ φοβοῦνται, ὅταν ἔχουν ἄφθονα χρήματα εἰς τὰ ταμεῖά των, ἀλλὰ τοὺς λείφουν οἱ μεγάλοι ἄνδρες των.

Αὐτὸ δὲ ἐφαρμόζεται εἰς κάθε ἔθνος, ἀπὸ τὴν μεγάλην Γαλλίαν ἕως εἰς τὴν μικρὰν Ἑλλάδα· τὸν πλοῦτον τοὺς ἀποτελοῦν πρῶτον οἱ ἔξοχοι ἄνδρες των καὶ ἔπειτα τὰ χρήματα ἐκείνων οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν.

Καὶ ὅμως ὅλα αὐτὰ εἶναι μέρος μόνον τῶν εὐεργεσιῶν, τὰς ὁποίας ἡ ἀνθρωπότης χρεωστῇ εἰς τὸν Παστέρ.

Ἄμα ἤρχισε τὰς μελέτας του ἐπὶ τῶν μικροβίων, ὁ Παστέρ παρατήρησεν ὅτι τὸ κρασί, ὁ ζυθος, τὸ ξεῖδι, τόσαι ἄλλαι οὐσαὶ χαλοῦν, διότι «ἄρρωστοῦν» καὶ ἄρρωστοῦν ἀπὸ αὐτὴν ἢ ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἀρρώστειαν, διότι αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ μικρόδιον ἐμβήκεν εἰς τὴν φιάλην, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὐρίσκονται. Ἐν λεπτότατον

μόριον ἀρκαί δι' αὐτό, ἂν τὸ λεπτότατον αὐτὸ μόριον εἶναι μικρόδιον. Ὁ Παστὲρ λοιπὸν ἐσκέφθη ἀμέσως: ὅταν ἐν μικρόδιον ἔμῃ εἰς τὸ αἷμα τοῦ ζῴου, αὐτὸ θ' ἀρρωστήσῃ ἀμέσως.

Ἀφ' οὗ ἐδεδαιώθη ὅτι ἡ ὑπόθεσις τοῦ εἶναι ἀληθὴς διὰ τὰ ζῷα, ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀσθενειῶν.

Πρὸ εἴκοσι καὶ πλέον ἔτων, μέγα Ἀγγλὸς χειρουργός, ὁ Αἰστέρ, ἀνεκάλυψεν ἐν εἶδος ἐπιδέσεως τῶν πληγῶν, τὸ ὅποιον ἐμποδίζει: τὰ μικρόδια τοῦ αἵματος νὰ πέσουν ἐπάνω εἰς τὸ τραύμα καὶ ἂν πέσουν δὲ φοροῦν, ἐνῷ ἄλλοτε ἐπέφεραν τὴν σήψιν καὶ ὁ τραυματίας ἀπέθνησκε. Σήμερον ἡμποροῦν νὰ κόψουν ἐνδὲς τὸ πόδι—καὶ ὁμολογῶ ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι πάντοτε πολὺ δυσάρεστον—χωρὶς νὰ πάθῃ οὔτε πυρετόν. Ἡ θνησιμότης δὲ μετὰ τὰς ἐγχειρήσεις εἶναι τώρα ἑκατὸν φορὰς μικροτέρα ἀπὸ πρωτότερα. Ἀλλ' ὁ Αἰστέρ ἐντίμως ἀνεγνώρισεν ὅτι, ἂν ὁ Παστὲρ δὲν εἶχεν ἀνακαλύψει τὴν ὑπαρξίν τῶν μικροδίων, ἀδύνατον θὰ ἦτο καὶ εἰς αὐτὸν νὰ ἐπινοήσῃ τὴν θαυματουργὸν ἐπίδεσιν τῶν τραυμάτων.

Οἱ ἱατροὶ ὅλου τοῦ κόσμου ἄλλως τε ἠκολούθησαν τὰ ἴχνη τοῦ Παστὲρ καὶ κάθε τόσον ἀνακαλύπτεται τὸ μικρόδιον καὶ μιᾶς ἀσθενείας. Καὶ ὅταν τὸ μικρόδιον ἀνακαλυφθῇ, ἡμποροῦμεν, ἂν ὄχι νὰ τὸ κατὰστρέψωμεν, τοῦλάχιστον νὰ τὸ ἀποφύγωμεν. Τὰ περισσότερα δὲ μικρόδια ἀποφεύγει τις μὲ τὴν καθαριότητά. Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἀρκαί νὰ εἶναι κανεὶς αὐτὸς μόνος καθαρὸς· πρέπει νὰ εἶναι καθαροὶ καὶ οἱ γείτονές του καὶ οἱ γείτονες τῶν γειτόνων του, δηλ. ὅλη ἡ πόλις, εἰς τὴν ὁποίαν κατοικεῖ. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο εἶναι δύσκολον ἢ ἀδύνατον, διὰ τοῦτο ἔχομεν ἀκόμη τόσας ἀσθενείας, τὸν τύφον, τὴν χολέραν π. χ. κλπ., τῶν ὁποίων γνωρίζομεν τὸ μικρόδιον, ἀλλὰ δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τὸ ἀποφύγωμεν, διότι μᾶς ἔρχεται πρὸς ἐπίσκεψιν ἀπὸ τὸν γείτονά μας, ἢ ἀπὸ τὸν δρόμον!

Τὸ ἐμβολίασμα τῆς λύσσης εἶναι ἡ γνωστοτέρα ἀνακάλυψις τοῦ Παστὲρ, τὸ ὅποιον εἶναι φυσικόν, ὅταν συλλογισθῇ κανεὶς τί φρικτὴ ἀσθένεια εἶναι ἡ λύσσα, καὶ τί ὀδυνηρὸν θάνατον λαμβάνουν ὅσοι τύχῃ νὰ πάθουν ἐξ αὐτῆς.

Ἀλλὰ κυρίως ἐργωμοσύνην τοῦ ὀφείλομεν διὰ τὰς ἄλλας τοῦ ἀνακαλύψαι. Μὲ τὸν ἐμβολιασμόν τῆς λύσσης σώζονται κατ' ἔτος ἑκατὸν ἢ διακόσιοι ἀπὸ τὸν θάνατον, ἐν ᾧ χάρις εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν μικροδίων σώζονται χιλιάδες καὶ χιλιάδες ὑπάρξαντες. Ἐὰν ἡμπορούσε κανεὶς νὰ μαζεύσῃ ὅλους τοὺς ἀρρώστους, τοὺς

οποίους οί Ιατροί δὲν κατάρθωναν νὰ θεραπεύσουν· προτοῦ δ' Πα-
στὲρ κάμῃ τὰς ἀνακαλύψεις του, καὶ τοὺς ἀρρώστους, οἱ ὅποιοι
ἐσώθησαν χάρις εἰς αὐτὰς, θὰ ἔκαμινεν ἓνα μεγάλον στρατόν· ἐάν
δὲ ἤμποροῦσε νὰ μαζεύσῃ καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν ἀρρώστη-
σαν καθόλου, χάρις εἰς τὰς προόδους τῆς ὑγιεινῆς, θὰ ἔκαμινε
στρατὸν πολὺ μεγαλύτερον.

Διὰ τὰς λαμπρὰς ταύτας ἐπιτυχίας οἱ θαυμασταὶ τοῦ μεγάλου
ἀνδρὸς ἔστειλαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου χρήματα καὶ ἐκτί-

Ὁ Παστὴρ ἐπιβλέπων τὴν ἀντιλυσσοδικὴν
θεραπείαν λυσσοδύκτου παιδίου.

σθῇ τὸ μέγα Ἰνστιτοῦτον Παστέρ. Εἰς τὸ λαμπρὸν αὐτὸ μέγαρον
ἔχι μόνον θεραπεύονται οἱ λυσσοδύκτοι, ἀλλὰ καὶ μελετῶνται
ἀπὸ τὸν Παστὲρ καὶ τοὺς μαθητάς του ὅλα· αἱ ἀσθένειαι, αἱ ὅποιαι
γεννῶνται ἀπὸ μικρόβια.

Τὸ Ἰνστιτοῦτον Παστὲρ ἐκτίσθη εἰς ἓν μοναχικὸν μέρος τῶν
Παρισίων, ὅπου πρὸ τριῶν ἐτῶν ἀκόμη ἐφύτρωναν ρεπάνια καὶ
ἄλλα χορταρικά. Εἶναι μεγάλον εὐρύχωρον εἰκοδόμημα, γύρω
ἀπὸ τὸ ὅποιον εἶναι κτισμένα μικρὰ σπιτάκια καὶ στάβλοι.

Εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ κτιρίου ἐν χάλκινον σύμπλεγμα παριστάνει

παιδί δεκατεσσάρων ἐτῶν, τὸ ὅποιον ὀρμαῖ ἐναντίον ἐνὸς λυσσασμένου σκύλου, τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ δέρμα τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ δένει τὸ στόμα μὲ τὸ σχοινὶ τοῦ μαστιγίου του. Τὸ ζῶον προσπαθεῖ νὰ διαφύγῃ, ἀλλὰ βλέπει κανεὶς ὅτι τοῦ εἶναι πλέον ἀδύνατον.

Τὸ σύμπλεγμα αὐτὸ παριστᾷ ἡρωϊκὴν πράξιν, ἡ ὁποία πραγματικῶς ἐγένεν. Ὁ ἥρως εἶναι ἓνα τσομπανόπουλον ἀπὸ τὰ Ἰωσηγα, ὀνομάζεται δὲ Ζουπίλ. Ὁ μικρὸς αὐτὸς ποιμὴν, διὰ νὰ σώσῃ πολλὰ παιδάκια ἀπὸ ἓνα λυσσασμένον σκύλον, ὁ ὁποῖος ὥρμησεν ἐναντίον των, ἐστάθη ἐμπρὸς του καὶ κατεδαγκώθη ἀπ' αὐτόν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους κατεδάμασε τὸ ζῶον καὶ τὸ ἔσυρεν εἰς διάστημα ἑκατὸν πενήντα βημάτων διὰ νὰ τὸ πνίξῃ εἰς ἓν τέλμα, τὸ ὅποιον εὗρίσκετο ἐκεῖ κοντά. Εὐτυχῶς τὸ γενναῖον αὐτὸ παιδί εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς πρώτους λυσσοδήκτους, τοὺς ὁποῖους ἐμβολίασε καὶ ἔσωσεν ὁ Παστέρ.

Τὸ Ἰνστιτούτον ἐγκαινίσθη τὴν 14ην Νοεμβρίου 1888, ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν ἐπισήμων προσώπων καὶ σοφῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον μεταβῆ εἰς Παρίσιους ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκάθητο εἰς τὴν τιμητικὴν θέσιν, εἶχε δὲ δεξιὰ του τὸν Παστέρ, ὅστις ἔκλειεν ὡς μικρὸ παιδί ἀπὸ τὴν χαρὰν του, ὅταν ἤκουε νὰ ἀριθμοῦν ἐμπρὸς του πόσον αἱ ἰδικαὶ του καὶ τῶν μαθητῶν του αἱ ἀνακαλύψεις εὐηργέτησαν τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι παρευρίσκοντο εἰς τὴν λαμπρὰν αὐτὴν ἐορτὴν δὲν ἤμποροῦσαν νὰ κρατήσουν τὰ δάκρυα.

Ἡ ἡμέρα τῆς 14ης Νοεμβρίου 1888 θὰ μένῃ ἐνδοξος εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας, διότι εἶναι ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπισήμως ἀνεκηρύχθη ὁ θρίαμβος τῆς νέας ἱατρικῆς ἐπιστήμης. Ἡ νέα ἱατρικὴ ἱατρεὺς τὰς ἀσθενείας, τὰς ὁποίας ἡ παλαιὰ δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἱατρεύσῃ. Ἀλλὰ κάμνει καὶ κάτι ἄλλο, μυριάκις καλύτερον : ἐμποδίζει τὰς ἀσθενείας νὰ γεννῶνται.

Ἀφ' οὗ προσθέσω ὅτι καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, μιμουμένη τὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων Κυβερνήσεων, ἀπέστειλεν εἰς τὸν Παστέρ τὸν Μεγαλόσταυρον τοῦ Σωτήρος, θὰ τελειώσω μὲ ἓν ἀνέκδοτον.

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ Παστέρ ἐπῆγε νὰ περάσῃ τὸ καλοκαίρι εἰς τὴν ἡσυχον καὶ ἀνθισμένην ἰταλικὴν πόλιν Βορδигέραν. Ὁ Δήμαρχος, τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον, ὅλος ὁ λαὸς τῆς μικρᾶς πόλεως τὸν ὑπεδέχθησαν μετὰ βαΐων καὶ κλάδων.

Ὁ Παστέρ, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπερίμενε τέτοιαν ὑποδοχὴν, ἦτο πολὺ συγκεκινημένος· ἐγύρισε δὲ πρὸς τὸν Δήμαρχον καὶ τοῦ εἶπε :

—Μὲ ὑπεδέχθητε σάμπως νὰ ἤμουν κανεῖς ἡγεμὼν !

—Μὰ δὲν εἴσθε «ἡγεμὼν τῆς ἐπιστήμης ;» ἀπήντησε μὲ ἐτοιμότητα ὁ Δήμαρχος.

Ἡγεμὼν τῆς ἐπιστήμης ! Τί ὥραϊος, τί ἀληθινὸς λόγος !

1891.

8. ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ

Α) ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Τὸ λευκὸν χρῶμα.

Γεηγορίου Ξενοπούλου.

Μίαν πρωΐαν ἐξύπνησα καί, ἀνοίξας τὸ παράθυρόν μου, εὗρέθην ἐνώπιον λευκοῦ πανοράματος. Τὴν νύκτα εἶχε χιονίσει καὶ ἡ πόλις ὅλη, αἱ στέγαι, οἱ δρόμοι, τὰ δένδρα, οἱ λόφοι, τὰ πάντα ἦσαν σκεπασμένα μὲ τὸν λευκὸν πέπλον τῆς «Νύμφης τοῦ Βορρᾶ».

Ἡ χιὼν ἐκείνη τοῦτο εἶχε τὸ ἐξαιρετικὸν διὰ τὰς Ἀθήνας : ὅτι ἦτο σχετικῶς μακρόδιος, ὅτι παρέμεινε χωρὶς ν' ἀναλυθῇ ἔλγην ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν ἄλλην ἀκόμη, εἰς πολλὰ δὲ σκιερὰ μέρη καὶ τὴν τρίτην. Οὕτως ἠδυνήθη ἐπὶ πολλὰς ὥρας ν' ἀπολαύσω, νὰ χορτάσω τὸ θέαμα τοῦ λευκοῦ κάλλους ἀναλλοίωτον, θέαμα, τὸ ὁποῖον παραδόξως πληροῖ τὴν ψυχὴν μας ἀπὸ εὐφροσύνης καὶ μᾶς ὠθεῖ πρὸς γλυκεῖς ρεμβασμούς·

Ἀλλὰ διατί ἄρᾳ γε νὰ ποθῶμεν, ν' ἀγαπῶμεν τόσον τὸ λευκὸν χρῶμα ; Διατί νὰ μᾶς χαροποιῇ εἰς τόσον βαθμὸν ἡ ἀφθονία του, διατί νὰ μᾶς συγκινήῃ ἡ ἐπικράτησίς του ;

Διότι τὸ λευκὸν εἶναι τὸ ὠραιότερον, τὸ ἀγνότερον, τὸ ποιητικώτερον χρῶμα ! Ἡξεύρετε βεβαίως ἀπὸ τὴν Φυσικὴν, ὅτι τὰ ἐπὶ ἀρχικὰ χρώματα συνηνωμένα μᾶς δίδουν τὸ λευκόν. Εἶναι λοιπὸν τὸ κορυφωμα, ἡ κορωνὶς τῶν χρωμάτων !

Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ αὐτό. Ἡ ἀπλότης του, ἡ τόσον γλυκεῖα καὶ τόσον ἀπαλὴ εἰς τὸν ὀφθαλμόν, ἡ καθαρότης του, ἡ ἀγνὴ καὶ ἄσπιλος, μᾶς γεννᾷ τὴν ἰδέαν μιᾶς ἀγγελικῆς, μιᾶς οὐρανίας ἀθωότητος. Ὅ,τι ὑψηλόν, ὅ,τι μέγα, ὅ,τι θεῖον, ὅ,τι ἀθάνατον, ὅ,τι ἀγνόν, τὸ φανταζόμεθα λευκόν, τὸ παριστάνομεν ὡς λευκόν.

Λευκή είναι ἡ περιβολή καὶ λευκαὶ αἱ πτέρυγες τῶν ἀγγέλων. Ἐν εἶδει λευκῆς περιστερᾶς κατήλθεν ἐξ οὐρανοῦ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν, τὰ ἱμάτια τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Προφητῶν ἀνέλαμψαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Ἀποστόλων λευκὰ ὡς ἡ χιών.

Εἰς τὴν φύσιν, εἰς τὴν τέχνην, εἰς τὴν ζωὴν, παντοῦ, ὅ,τι ὀραῖον καὶ ὑψηλὸν μᾶς παρουσιάζεται ὡς λευκόν. Λευκὸς εἶναι ὁ ἀφρός τοῦ κύματος, λευκὸν εἶναι τὸ γάλα τῆς μητρὸς, ἡ πρώτη καὶ ἀγνή τροφή τοῦ ἀνθρώπου. Λευκὸν τὸ σπάργανον καὶ λευκὸν τὸ σάβανον, ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία περιβολή τοῦ θνητοῦ. Τὰ λαμπρότερα, τὰ ἀγνότερα ἄνθη εἶναι τὰ λευκά. Λευκὸς καὶ ὁ κύκνος ὁ πολυμήνητος καὶ ποιητικὸς. Λευκὸν καὶ τὸ πρόβατον τὸ ἁθῆον, τὸ ὁποῖον κρατεῖ ἐπὶ τῶν ὄμων τοῦ ὁ Ποιμῆν ὁ καλὸς. Λευκὰ τὰ ἐνδύματα τῶν παρθένων, λευκὸς ὁ πέπλος καὶ ὁ στέφανος τῆς νύμφης.

Καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἰδικιτέρως, λευκὰ εἶναι τὰ μάρμαρα τῶν ἀθανάτων ἐρειπίων μας, λευκὸς ὁ Παρθενὼν τῆς ἀρχαίας μας δόξης. Ἀκόμη καὶ τὸν Σταυρόν, τὸ θεῖον ἔμβλημα τῆς σωτηρίας, λευκὸν τὸν παριστᾷ ἡ σημαία μας ἐπὶ οὐρανοῦ κυανοῦ. Ὅταν δὲ ἐβλεπα χθὲς ἐνώπιόν μου τὴν λευκὴν ἔκτασιν τῆς χιόνος ἐγγίζουσιν ἐκεῖ κάτω τὸ κυανοῦν τοῦ ἀνεφέλου οὐρανοῦ, μοὶ ἐφάνη ὅτι ἡ φύσις ὅλη ἐσκεπάσθη ὑπὸ τὰς πτυχὰς μιᾶς ἀπεράντου ἑλληνικῆς σημαίας!

Ἄν τὸ πονηρὸν εἶναι μαῦρον, τὸ ἀγαθὸν εἶναι λευκόν. Μία χιονοσκέπαστος ἔκτασις μᾶς παρουσιάζει τὴν τελειοτέραν ἕως αἰσθητὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ μᾶς κάμνει νὰ ἐνθυμούμεθα ὅλα τὰ ὀραῖα, τὰ ὑψηλά, τὰ ἀγνά, τὰ λευκὰ πράγματα. Εἶναι τρόπον τινὰ ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ κατερχομένη καὶ σκέπουσα τὴν γῆν. Τὴν νύκτα τοῦ Δεκεμβρίου, καθ' ἣν ἐγεννήθη ὁ Χριστός, ἡ γῆ ἦτο χιονοσκέπαστος.

Καὶ ἐν ᾧ ἐρρέμδαζα πρὸ τῆς χιονισμένης πόλεως, ἐν ᾧ ἐπύφωον οἱ ὀφθαλμοί μου εἰς τὴν ἄπειρον καὶ ἑκπαγλὸν λευκότητά της, ἐσυλλογίζομην μυστικῶς ὅτι τοιαύτη λευκότης ἱερὰ καὶ ἄσπιλος πρέπει νὰ βασιλεύῃ πάντοτε ἐντός μας, ὅτι λευκὰ πρέπει νὰ εἶναι τὰ αἰσθημάτά μας, καὶ λευκοὶ οἱ διαλογισμοί μας καὶ λευκὴ ἡ καρδιά μας καὶ λευκὴ ἡ συνείδησίς μας!

B') ΛΕΞΕΩΝ

«'Αέρας'.

N. Πετιμεζᾶ (Δαύρε).

Λέξεις μαχηκή, ποῦ δὲν σημαίνει σχεδὸν τίποτε, καὶ ὅμως τὰ σημαίνει ὅλα. Τρεῖς συλλαβαὶ ποῦ γήγχαν μὴν ἡμέρα ἀπὸ τὰ χεῖλη ἐνὸς ἀπλοῦχοῦ ἐκεῖ στὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου, ὅταν εἶδε νὰ σκάζουν αἱ ὀδίδες ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του καὶ νὰ μὴ παθαίνει τίποτε κανεὶς, καὶ ἔκαμν ἔπειτα τὸ γυρὸ τους ὅπου συμπλοκή, ὅπου μάχη, ὅπου θάνατος ! Τὴν πῆρε ἡ Δόξα μαζί με τὰ φτερά της καὶ γύρισε ὅλους τοὺς κάμπους καὶ ὅλα τὰ βουνὰ καὶ τὰ λαγκαθία. Ὅπου αἷμα, ἐκεῖ κι' αὐτὴ ὅπου μάχη, θ' ἀντηχοῦσε κι' αὐτὴ ὅπου νίκη, θρονόφωνη θὰ ἔβγαине ἀπὸ τὰ στήθη τῶν πολεμιστῶν καὶ θ' ἀνέβαινε ψηλὰ σὰν ὕμνος ἐπινίκιος. Σήμερα δὲν ὑπάρχει χωριό, δὲν θρίσκειται σπῆτι ἢ καλύδι ποῦ νὰ μὴν ἀντηχῇ μέσα.

Γιὰ τὸν πολὺν κόσμον δὲν ἔχει καθαρὸ νόημα, καὶ ὅμως εἶναι γεμάτη ἀπὸ νόημα γιὰ ὅσους ἔζησαν τοὺς δύο πολέμους καὶ ὅμως ἔχει νόημα γιὰ κάθε περίσταση ποῦ ἐλέγετο καὶ ἄλλαζε σημασία γιὰ τὸ κάθε τι.

Ἐπεφταν αἱ ὀδίδες καὶ περνοῦσαν ἐπάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους ; «'Αέρας ! » τοὺς ἐφώναζαν.

Πήγαιναν λίγο πιὸ μακριὰ ἀπ' ὅτι ἔπρεπε, καὶ κτυποῦσαν πίσω ἐκεῖ στὰ μετόπισθεν καὶ ἔκαναν ἄνω-κάτω τὰ ἀσυνήθιστα ἐπιτελεῖα ; Ἐγύριζαν οἱ μαχηταὶ με ἓνα μειδίαμα εἰρωνείας καὶ, βλέποντας τὴν ταραχή, τὸ σκόρπισμα καὶ τὴ φυγή, «'Αέρας ! » πάλι τοὺς ἐφώναζαν.

Καμμιὰ ἀπ' ἐκεῖνες, ποῦ φεύγουν πικραπλανημένες, ἔφευτε στὴ δευτέρᾳ γραμμῇ, ἐκεῖ ποῦ ἐκάθητο οἱ ἄλλοι ξένοιοι, μακριὰ ἀπὸ τὸν κίνδυνον. Αὐτοὶ σκόρπιζαν ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ, ἀσυνήθιστοι, τρομαγμένοι. Τότε μ' ἓνα χαμόγελο εἰρωνικὸ στὰ χεῖλη ἐκείνοι ποῦ πολεμοῦσαν στὴν πρώτη γραμμῇ ἄφηγαν νὰ τοὺς ξεφύγῃ, ἓνα θρονόφωνο : «'Αέρας ! »

Μιὰ φορὰ ἓνα ταγματάρχης, ἀπ' ἐκείνους τοὺς λίγους ποῦ ὅταν βροντοῦσε τὸ κανόνι ἐγίνετο ἄφαντος καὶ μόλις ἔπαυε ἔβγαине ἐμπρὸς καὶ ἀρχίζε λόγια καὶ συμβουλὰς, πῆρε κι' αὐτὸς τὸ μερίδιό του ἀπ' τὸν «'Αέρα», γεμάτο ἀπὸ καυστικὴ εἰρωνεία. Ἐνας

«Ἀέρας !» δυνατὸς τὸν ἀκολουθοῦσε κάθε φορὰ πὺ ἀνοίγε τὸ στόμα του, ὡς πὺ ἐξηφανίσθη πὰ γὰ πάντα.

Ἦνας ἄλλος, ἀπὸ ἐκείνους τοὺς πολλοὺς πὺ ἐξοῦσαν νύκτα μέρα μαζί μὲ τὰ παλικάρια, πὺ μοίραζε τὴν γαλέττα μαζί τους, πὺ ἐκοιμάτο πλάγι-πλάγι μ' αὐτοὺς μέσα στὸν κίνδυνο, κυπήθηκε μὲ μέρα βαριά. Τὸν κουβάλησαν μὲ τὸ πῖδι σπασμένο. Μερικοί, ἀνήσυχοι, τὸν περιτριγύρισαν. Μὰ αὐτὸς, σφίγγοντας τὰ χεῖλη του γὰ νὰ μὴ φωνάξῃ ἀπ' τὸν πόνο, χαμογέλασε καὶ τοὺς φώναξε δυνατὰ :

— Δὲν εἶναι τίποτε, παιδιά. «Ἀέρας !»

— «Ἀέρας !» τοῦ φώναξαν καὶ ἐκεῖνοι καὶ τραύηξαν πηδώντας πάλι στὴν πρώτη γραμμὴ.

Ἄλλη μὲν ἡμέρα, ἕνας ἀπ' ἐκείνους τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀξιωματικούς τοῦ πεζικοῦ, πὺ εὐρίσκοντο πάντοτε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι μπροστά, ἄφησε νὰ τοῦ ξεφύγῃ ἡ ἴδια λέξις. Ἦταν μὲ ἀπὸ τὰς μέρες ἐκεῖνες τὰς ὀλίγες, πὺ ἀντικρύσαμε μερικά ἀτυχήματα. Ὅλοι οἱ στρατοί, καὶ οἱ πῖδι ἑνδοῖοι, ἔχουν πάθει ὅμοια, σὲ μερικὰς στιγμὲς. Ὁλόγυρα ἐμετροῦσαν τοὺς νεκροὺς, ἐμάζευαν τοὺς πληγωμένους. Τὸ αἷμα εἶχε χυθῇ ἄφθονα καὶ ἀνώφελα. Δὲν εἶχαμε ἐπιτύχει ἐκεῖνο πὺ ζητούσαμε· δὲν εἶχαμε κατορθώσει τίποτε. Τὸ παλικάρι ἐκεῖνο ἐγύρισε καὶ εἶδε τὸ τάγμα του ἐξηγνημένο, ἀποκαμωμένο, μισό. Εἶδε ὅλη τὴν πομπὴ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, ὅλη τὴ σωρεία ἀπὸ τοὺς τραυματίας, ὅλο τὸ πλῆθος ἀπὸ τοὺς ζωντανούς πὺ ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ πίσω μὲ τὸ κεφάλι σκυφτὸ καὶ τὰ μάτια χαμηλά. Εἶδε τὰ αἵματα, τοὺς χαμένους κόπους, τὰς μάταιες ἡρωϊκὰς προσπάθειες, εἶδε τὸν ἐχθρὸ ἐκεῖ ἀντίκρυ νὰ κρατῇ τὰς θέσεις του, ὑπερήφανος καὶ ἐπίμονος· καὶ τότε, ἀφ' οὗ ἐκτύπησε τὸ σπαθὶ του δύο-τρὶς φορές μὲ λύσσα ἐπάνω σ' ἕνα θράκο, ἐκοίταξε τὰ παλικάρια του μὲ μάτια φλογισμένα ἀπὸ μανία καὶ λύπη μαζί καὶ τοὺς φώναξε :

— «Ἀέρας» σήμερα ! «Ἀέρας» καὶ σὲ μένα, καὶ σὲ σὰς καὶ σ' ὅλους μας !

Ἔτσι, σὲ ὅλες τὰς ὥραις στιγμὲς τῆς δόξης, μέσα σὲ ὅλες τὰς μεγάλες καὶ ἀπίστευτες ἐπιτυχίες, σύντροφος ἀχώριστος ἦταν ἡ μεγάλη λέξις, ἡ λέξις χωρὶς νόημα, τὸ ποίημα τῆς μάχης καὶ τοῦ θανάτου, καὶ ἀχώριστος σύντροφος ἐπίσης μέσα στὰς πίκρες καὶ τὰς ἀτυχίες. Λέξις πὺ ἀντηγεῖ ἀκόμα σὲ ὅλες τὰς χαράδρες, πὺ πετᾷ ἀκόμα ἐπάνω ἀπὸ τοὺς κάμπους, πὺ τριγυρίζει ἀκόμα ἐπάνω.

ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν παλικάριων. Λέξις ποὺ φοβέριζε τὸν ἐχθρό, ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσε στὴ φυγὴ του. Λέξις ποὺ ἀντίκρουσε μὲ τὸ γέλοιο κι' αὐτὴ τὴ χολέρα καὶ τὴν ἐδιώξε. Πέντε γράμματα ποὺ χοροπηδοῦσαν γελαστὰ ἐμπρὸς στίς ὁδίδες, μέσα σὲ βροχὴ ἀπὸ σφαῖρες, ποὺ ἐκοιμῶντο μαζὶ μὲ τὴν πείνα, ποὺ ξυπνοῦσαν μὲ τὴν παγωνιά, ποὺ χαιρετοῦσαν τὸ θάνατο καὶ τοὺς νεκροὺς ποὺ περνοῦσαν, ποὺ εἰρωνεύοντο τὸν κάθε δειλὸ καὶ ἀνέδαξαν στὸν οὐρανὸ τὸ κάθε παλικάρι,—αὐτὰ τὰ πέντε γράμματα δὲν θὰ λησμονηθοῦν ποτέ! Ἀέρας καὶ τὰ βόλια! Ἀέρας καὶ ἡ πείνα καὶ τοῦ ἥλιου τὰ κτυπήματα καὶ ἡ παγωνιά καὶ οἱ πληγές καὶ ὁ θάνατος. Ἀέρας καὶ τ' ἀδέρφια τὰ σκοτωμένα. Ἀέρας καὶ τὰ ὄρφανὰ καὶ τὰ σπύτια ποὺ ἐρημώθηκαν καὶ ἐκλείσαν γιὰ πάντα. Ἀέρας καὶ οἱ νεκροὶ καὶ τὸ αἶμα! Ἀέρας καὶ οἱ τάφοι! "Ὅλα γι' αὐτοὺς ἦταν ἀέρας, ὅλα ἔγιναν ἀέρας, καὶ τὸ μόνο ποὺ δὲν ἔγινε ἦταν ἡ πατρίδα τους, ποὺ τὴν ἔκκνεν μεγάλη καὶ δυνατή, μὲ τὸν ἀέρα τους!

: 1915.

Γ.) ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΩΝ ΦΡΑΣΕΩΝ

N. Γ. Πολίτου.

1. "Αν μιλήσῃ καὶ δὲ σ' ἀκοῦνε, πάντεχε στὸ μύλο κι' εἶσαι.

"Αν ἐνουθέτησας τὸν περικοιμώμενον φίλον σου, καὶ διὰ τῶν συμβουλῶν σου προσπαθήσας νὰ τὸν ἐπαναφέρῃς εἰς τὴν εὐθειαν δὲν εἰσηκούσθης, ἀδικόρει τὸ καθήκόν σου τὸ ἐξετέλεσας, οὐδὲ πρέπει νὰ φέρῃς βαρέως τὴν ἀπειθειαν ἐκείνου. Ὑπόθεσις ὅτι εὐρισκόμενος ἐντὸς μύλου ἐνουθέτησας αὐτόν, ὅτε ἔνεκα τοῦ κρότου δὲν θὰ ἤκουε τοὺς λόγους σου.

2. "Ακριβὸς στὰ πέντε καὶ φθηνὸς στ' ἀλεύρι.

[Λέγεται] ἐπὶ τῶν προσπαθούντων νὰ διοικήσωσι μετὰ φειδοῦς τὰ τοῦ οἴκου των, ἀλλ' ἐξ ἀδουλίας ἢ ἀπειρίας φειδωλῶν μὲν ὄντων περὶ τὰ εὐτελεῖ καὶ ἀνάξια λόγου, διασπαθόντων δὲ τὰ μέγιστα καὶ τίμια. Ἰδίως λέγεται, μεταβαλλομένου τοῦ γένους τῶν ἐπιθέτων, ἐπὶ οἰκοδεσποινῶν δαπανηρῶν, αἵτινες φιλοτιμοῦνται νὰ φανῶσιν ἀγαθαὶ οἰκονόμοι. Λέγεται προσέτι καὶ ἐπὶ τῶν ἀσκόπως δαπανώντων «χωρὶς νὰ πιάνουν τόπο τὰ ἔξοδά των». Τὴν αὐτὴν

έννοιαν φαίνεται ἔχουσα καὶ ἡ ἀρχαία: «Μέτρω ὕδωρ πίνοντες, ἀμετρὲι δὲ μάζαν* ἔδοντες».

3. Καὶ σ' ἐμένα λῶ λῶ λῶ;

Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς συνήθεις δημώδεις φράσεις: «Καὶ σ' ἐμένα κάνεις τὸ μισοκακόμενοι;», «σ' ἐμένα δὲν περνοῦν αὐτά», «ἀλλοῦ νὰ τὰ πουλῆς αὐτά». Καὶ ἐμὲ δηλαδὴ προσπαθεῖς νὰ ἐξαπατήσης καὶ δὴ διὰ τεχνασμάτων γνωστοτάτων εἰς ἐμέ; Παραπλησίᾳ εἶναι ἡ ἀρχαία: «Μὴ πρὸς ἐμέ τὰ ποικίλα».

Εἰς τὴν παροιμίαν ταύτην ὑπόκειται μῦθος, τοῦ ὁποίου πολλὰ φέρονται παραλλαγαί. Κατὰ τινὰ τούτων, ποιμὴν, φοβούμενος ὅτι θὰ καταδικασθῇ νὰ πληρώσῃ ὑπέρογκον ἀποζημίωσιν, διότι αἱ αἰγές του ἐπροξένησαν πολλὴν ζημίαν εἰς ἐλαιῶνα, προσέφυγεν εἰς δικηγόρον, καὶ ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ἀμοιβὴν ἑκατὸν τάλληρα, ἂν δυνηθῇ νὰ τὸν σώσῃ. Ὁ δικηγόρος τὸν συνεβούλευσε νὰ κάμῃ εἰς τὸ δικαστήριον τὸν χαζόν, καὶ νὰ «μὴν κρένῃ* μπίτ*, καί, ἂν τὸν πολυδιάσουν, νὰ φωνάξῃ σὰν πρόβατο μπέ!». Οὕτως ἔγινε καὶ τὸ δικαστήριον τὸν ἠθώωσεν ὡς ἀκαταλόγιστον. Ἀλλ' ὅτε καὶ ὁ δικηγόρος ἐξῆτει τὴν ἀμοιβὴν του, ὁ ποιμὴν δὲν τοῦ ἀπεκρίνετο. «Μετὰ πολλὰ τὸν πιάνει ὁ δικηγόρος ἀπὸ τῆς σιγοῦνα* καὶ τὸν κουνάει. «Τὸν παρᾶ», τοῦ λέει. Ἰυρίζει τὴν ἀγκλίτσα ὁ τσοπάνος καὶ τοῦ δίνει μιὰ στὸ κεφάλι, καὶ τοῦ λέει: «Μπέ!...» Τότες ὁ δικηγόρος τοῦ λέει: «Ἄιντε, μωρέ, δὲν φταῖς ἐσύ φταίω γὼ πού σέ συβούλεψα.» Ὁ μῦθος εἶναι κοινὸς καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους λαούς.

4. Ἐβγήκεν ἄσπροπρόσωπος.

Ἄσπροπρόσωπος μεταφορικῶς λέγεται ὁ αἰσίως περατώσας τὴν ἐπιχείρησιν, ἣν ἀνέλαβεν, ἰδίως ὁ διαχειρισθεὶς ξένην περιουσίαν καὶ δοὺς ἀκριθεὶ λόγον τῆς διαχειρίσεως ὁ ἔχων δηλαδὴ λευκὸν καὶ ἄσπilon τὸ πρόσωπον, ὁ μὴ ἐρυθριῶν διὰ τὰς πράξεις του. Ὅθεν καὶ ἡ εὐχή: «Πάντα μ' ἄσπρο πρόσωπο», ἢ ἀπλῶς «Ἄσπροπρόσωπος!» ἥτοι εἴθε πάντα τὰ ἔργα σου νὰ στέφωνται ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ὅθεν ἡ φράσις «ἐβγήκεν ἄσπροπρόσωπος» σημαίνει ὅτι ἐπιτυχῶς συνετέλεσέ τις ἔργον τι, ἢ δοὺς τὰς εὐθύνας ἀπέδειξεν ὅτι ἐντίμως διεχειρίσθη τὰ χρήματα, τὰ ὅποια τῇ ἐνεπιστεύθησαν. «Μ' ἔδγαλες ἄσπροπρόσωπο» = συνηγορήσας ὑπὲρ ἐμοῦ ἀπέδειξες τὴν

ἀθωότητά μου. Λέγουν ἐπίσης «ἔχει καθαρὸ τὸ πρόσωπο» ἢ «τὸ μέτωπο» ἐπὶ ἀνδρῶν ἐντίμων μὴ φοβουμένων τὰς διαβολάς, παραπλησίως πρὸς τὸ γαλλικὸν *aller le front levé*. Τὸ ἀντίθετον εἶναι «μουντζουρωμένος», καὶ φράσις «τὰ μουντζούρωσε» ὁ δ' ἀναιδής, ὁ ἀπολέσας τὸ ἐρύθημα, λέγεται καὶ νῦν χαλκοπρόσωπος ἢ λέξις εἶναι ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ ε' αἰῶνος μ. Χ. Ἀνάλογοι φράσεις τῶν παλαιότερων εἶναι «παρὰτρίβεσθαι τὸ μέτωπον», «τρίβειν τὸ μέτωπον».

Εἰρωνικῶς δὲ λέγεται ἡ προκειμένη παροιμιώδης φράσις καὶ ἐπὶ πονηρῶν ἐπιτηδείων, κατὰρθούντων ὡς ἀποκρύψωσι τὴν ἐνοχλήν των. Φέρεται δὲ καὶ ὁ ἀκόλουθος μῦθος: «Ἦνας ποὺ εἶχε χίλια πρόβατα, ἀποφάσισε νὰ πάῃ στὸ χατζηλίκι, νὰ γίνη χατζής. Ἐκάλεσε τὸ λοιπὸν τὸν τσέλιγγά του, τοῦ παρέδωκε τὰ πρόβατα, τὸν ὡδήγησε τί πρέπει νὰ κάνῃ, ὡς ποὺ νὰ γυρίσῃ αὐτὸς ἀπὸ τὸ χατζηλίκι, καὶ τοῦ ἔκαμε καὶ πληρεξούσιον ἂν παρουσιαστῇ ἀνάγκη νὰ πουλῇ καὶ ν' ἀγοράζῃ. Ἄμα ἔφυγεν ὅμως αὐτὸς στὸ ταξίδι, ὁ τσέλιγγας τὰ ἔβαλε τὰ πρόβατα μπροστὰ καὶ σὲ λίγο διάστημα τὰ ξεπάστραψε. Μετὰ καιρὸ ἐγύρισε ὁ χατζής καὶ μερικοὶ φίλοι τοῦ τσέλιγγα ἔτρεξαν καὶ τοῦ ἔδωκαν εἰδήση, γιὰ νὰ λάβῃ τὰ μέτρα του. «Ἐνοιοι σας», τοὺς λέγει ἐκεῖνος, «ἐγὼ θὰ παρουσιαστῶ καὶ θὰ δώσω σωστὸ λογαριασμό, καὶ θὰ ἰδῇτε πῶς θὰ γῶ ἀσπροπρόσωπος». Ἀμέσως τὸ λοιπὸν, γαμίζει μιὰ καρδάρια γκαοῦρτι, τὴν παίρνει στὸ χέρι καὶ πάει στοῦ χατζή. Ἐβαλε τὴν καρδάρια μὲ τὸ γκαοῦρτι μπροστὰ του ἀπάνω στὸ τραπέζι, τρέχει, τὸν ἀγκαλιάζει, τὸν φιλεῖ, καὶ ἀρχίζει μὲ ξεφωνητὰ καὶ λέγει: «Ἀχ χατζή μου, ἀχ χατζή μου, δὲν ξέρεις καὶ μὴν τὰ ρωτᾷς τί ἔμαθα καὶ τί τραύηξα! Ἄμα ἔφυγες, ἐπέρασαν κάμποσες ἡμέρες καὶ ἤρθαν καὶ μοῦ εἶπαν πῶς ἐπνίγης. Ἐγὼ τότε λέγω, ὁ ἀφέντης μου ἐπνίγηκε, τὸ πρῶτο ποὺ πρέπει νὰ κάμω εἶναι νὰ φροντίσω γιὰ τὴν ψυχούλα του. Καὶ ἐμοίρασα στοὺς φτωχοὺς τὰ πεντακόσια πρόβατα γιὰ νὰ σὲ συγχωρᾶνε. Ὑστερα ὅμως ἐμάθαμε πῶς ἐγλύτωσες, καὶ ἀπὸ τῆ χαρὰ μου ἐμοίρασα καὶ τὰ ἄλλα πεντακόσια εἰς τοὺς φτωχοὺς γιὰ νὰ τὰ φᾶνε εἰς τὴν ὕψαι σου καὶ νὰ εὐχαριστήσουν τὸ Θεό, ποὺ σ' ἔχει καλά. Καὶ μόνον αὐτὴ τὴν καρδάρια ἐκράτησα ἀπὸ ὅλη τὴ στάνη, καὶ σοῦ τὴν ἔφερα.» Ὁ χατζής, ὡς ἀκούσῃ αὐτὰ, ἔγινε ἔξω φρενῶν, καὶ τὸν ρωτᾷ μὲ θυμὸ: «Ὡστε πᾶνε ὅλα τὰ πρόβατα; — Ναί, ναί, χατζή μου». Δὲν ἐδάστηξε ἐκεῖνος, ἀρπάζει τὴν καρδάρια ποὺ ἦταν μπρο-

στά του καὶ τὴ φορεῖ στὸ κεφάλι τοῦ τσέλιγγα· χύθηκε τὸ γιουρτι ἀπάνω του, τοῦκαμε τὰ μούτρα του κάτωσπρα. Ἐκεῖνος τῶρα ἀμέσως στὰ πόδια. Οἱ φίλοι του ἀπὸ περιέργεια νὰ μάθουν τὸ ἀποτέλεσμα, τὸν περιμέναν ἀπόξω ἀπὸ τὸ σπίτι, καὶ σὰν τὸν εἶδαν : «Ἐ! τσέλιγγα», τοῦ λένε, «πῶς τὰ κατάρρες;—Δὲν σὰς εἶπα», τοὺς λέει, «πῶς θὰ βγῶ ἀσπροπρόσωπος : Νὰ με ἀσπροπρόσωπος». 1900.

9. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Μετὰ τὰς ἐξετάσεις.

Ἀδαμαντίου Κοραΐ.

Εἰσαγωγή. Τὸ τεμάχιον εἶναι ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Κοραΐ, σταλείσης πρὸς τὸν φίλον του πρωτοψάλτην Σμύρνης Δημήτριον Λῶτον.

Ἐκ Μορπελλίου, τῇ 11ῃ Ἰουλίου 1786.

Ἀδελφέ μου, ἡ ἀγαλλίασις τῆς ψυχῆς μου εἶναι τοιαύτη, ὥστε τετράκις ἐπεχείρησα νὰ σὲ γράψω, καὶ τετράκις ἐμποδίσθη ἀπὸ τὰ δάκρυα. Ταύτην τὴν ὥραν ἔρχομαι ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν, ὥραν ἀρίστου· ἀλλ' ἡ χαρὰ ἤφάνισε τὴν ὄρεξιν, καὶ ἀψήκα τὸ γέσμα, διὰ νὰ σὲ περιγράψω τὴν νίκην μου.

Ἡρέσθησαν λοιπὸν τὴν θέσιν* μου ἐνώπιον τῶν διδασκάλων μου καὶ μιᾶς συνδρομῆς διακοσίων πεντήκοντα ἀνδρῶν, τῶν πλειόνων σοφῶν, ἱατρῶν, φιλολόγων. Ἦν προλαβοῦσαν νόκτα δὲν εἶχον καλύψει τοὺς ὀφθαλμοὺς· τοσαύτη ἦτοι ἡ ἀμνηχανία καὶ ὁ φόδος μου καὶ μέχρι τῆς δεκάτης ὥρας (ταύτην τὴν ὥραν γίνονται αἱ κοιναὶ διαλέξεις) ἔτρεμον ὡς τὸ ὀφάριον. Ἀλλ' ἐπλανώμην· οἱ διδάσκαλοί μου, ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες, με ἔκαμαν (δακρύω πάλιν) τὰ πλέον λαμπρὰ ἐγκώμια· εὗρηκαν τὴν θέσιν μου γραμμένην με μέθοδον, πλήρη ἀπὸ πικρατηρήσεις ὥρας, στολισμένην με πολλὴν φιλολογίαν· ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἀδελφέ μου, εἶναι ἀδύνακτον νὰ σὲ περιγράψω τὰ ὅσα εἶπαν οἱ κριταὶ μου. Ἀπ' αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ἐπαίνους ὁ φόδος μετεβλήθη εἰς θάρρος. . . Ἀπεκρίθην εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῶν με σαφένειαν, ἀνεσχεύασα τὰς ἀντιρρήσεις τῶν· εἶχα γράψαι ὅτι πολλὰ, νομιζόμενα τῶν νεωτέρων εὐρήματα, τὰ ἤξευρεν ὁ Ἰπποκράτης* πρὸ δύο χιλιάδων

ἐτῶν. Ἐδιαφέντευσά* τὴν τιμὴν τῶν προγόνων μου, ἐτίμησα τὸ γένος, τοὺς φίλους καὶ τὸν πρωτοφάλτην μου.

Ὅλη ἡ συνέλευσις ἔμεινεν εὐχαριστημένη. Ἐγὼ μόνον δὲν εἶμαι ἐντελῶς εὐτυχής. Τὸ γλυκύτερον, ἔλεγεν ὁ Ἐπαμεινώνδας μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην, ἀφ' ὅσα μὲ συνέδησαν εἰς τὴν ζωὴν μου, ἦτο τὸ νὰ νικήσω τοὺς Λακεδαιμονίους, ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς μου. Τὴν χάριν ταύτην μὲ ἐστέρησεν ἡ Πρόνοια. Πολλὰ τοὺς ἐλύπησα καὶ τοὺς δύο· καὶ ἴσως ὁ σημερινός μου θρίαμβος ἤθελεν ἐξαλείφειν τὰ τραύματα τῆς καρδίας τῶν· ἴσως ἤθελε τοὺς πληροφροῦν ὅτι δὲν εἶχον τοσοῦτον ἄδικον νὰ τοὺς παρακούσω.

Ἄλλὰ περὶ μὲν τούτων ἱκανά . . .

Ἐρρωσο εὐδαιμονῶν

ὁ φίλτατός σου
Κοραῆς.

Ἐν ὄνειρον.

Ἀδαμαντίου Κοραῆς.

Εἰσαγωγή. Τὸ τεμάχιον εἶναι ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Κοραῆ, σταλείσης πρὸς τὸν φίλον του Δημ. Λῶτον, πρωτοφάλτην ἐν Σμύρνῃ.

Ἐκ Μομπελλίου τῇ 29ῃ Ὀκτωβρίου 1787.

Φίλτατε Πρωτοφάλτα,

Ἐλάβον τὴν ἐπιστολήν σου, δεδομένην ἰα' Αὐγούστου. . .

Πολλάκις, ἀδελφέ μου, εἰς τὰς ἀνιάράς μου ἀγρυπνίᾳς, (καὶ αὐταὶ αἱ ἀγρυπνίαι μὲ συμβαίνουνσι πολλάκις, μάλιστα τὸν χειμῶνα, ὅταν αἱ νύκτες εἶναι μακραί), ἀναλίσκω τὸν καιρὸν, συλλογιζόμενος τὰ πάθη μου. Ἀφοῦ τὰ ἀπαριθμήσω ὅλα, ἐν πρὸς ἐν, ἀρχόμενος ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅποια ἦσαν αἱ πατρικαὶ παιδεύσεις διὰ τὰς ἐν οἴκῳ ἀταξίας μου καὶ οἱ ραβδισμοὶ τοῦ φροντιστηρίου διὰ τὰ γραμματικά, καὶ διαβαίνων ἔπειτα εἰς τὰ πλέον ἀνιάρά, τὴν εἰς Ὀλλανδίαν ἀποδημίαν, τὴν ἀπώλειαν τῶν ὑπαρχόντων, τὴν δευτέραν ἐκδημίαν μου εἰς Γαλλίαν, ἀφ' οὗ, λέγω, τὰ ἀπαριθμήσω ὅλα, ἢ κἂν ὅσα ἐνθυμοῦμαι, μὲ φαίνεται νὰ ἀκούω μίαν φωνὴν ἀοράτως: «Ἀχάριστε, ἂν ἡ Πρόνοια σὲ ἐπαιδεύσε πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως, σὲ ἔκαμεν ὅμως καὶ μεγάλας εὐεργεσίας». Καὶ τότε ἄρχομαι ἐκ τοῦ ἐναντίου νὰ ἀπαριθμῶ τὰ τῆς Προνοίας δωρήματα, καὶ σὲ βεβαιῶνω, φίλε μου,

ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν ὑπολογισμὸν εὗρηκα πάντοτε τὸν ἀριθμὸν τῶν καλῶν ἀνώτερον ἀπὸ τὰ κακά.

Οὕτω παρηγορούμενος μὲ τοιοῦτους λογισμοὺς ἀπεκοιμήθην μίαν νύκτα πρὸς τὸ ἐξημέρωμα· καὶ εἶδον καθ' ὕπνου θέαμα περὶέργον, καὶ ἄξιον νὰ παρηγορήσῃ ὄχι μόνον ἐμέ, ἀλλὰ πάντας τοὺς κακῶς πάσχοντας. Ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ καταβαίνων παρεστάθη εἰς τὴν κλίνην μου, κολοσσαῖος τὸ μέγεθος· ἐκράτει τρυτάνην εἰς χεῖράς του, ὡς ἐκείνην, μὲ τὴν ὁποίαν ζυγίζουσι καμμίαν φορὰν τὰ ξύλα ἔμπροσθεν εἰς τὸ κουμέρκιον*. «Παραπονεῖσαι, μὲ λέγει, ὡς ἡδικοημένος ἀπὸ τῆς Προνοίας. Ἄλλ' ἰδοὺ τῆς Δικαιοσύνης ἡ τρυτάνη. Βάλε εἰς τὸ ἓν μέρος ὅσα κακά ἐδοκίμασας ἐν τῇ βίῳ καὶ πρόσχε μὴ λησμονήσῃς τίποτε».

Ἐγὼ, τρέμων ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ὡς βλάσφημος, καὶ ἐπιθυμῶν ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ δικαιολογηθῶ, ἤρχισα μὲ μεγάλην προθυμίαν νὰ ἐπιφορτίζω τὴν μίαν πλάστιγγα τῆς τρυτάνης μὲ ὅσα κακά ἐδυνήθην νὰ συλλογισθῶ, καί, φοβούμενος μὴ νικηθῶ ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου, συνεφόρου ἀκόμη καὶ πολλὰ ἄλλα εὐτελεῖ καὶ ἀνάξια λόγου· ὅποια π. χ. ἦσαν, νὰ ὑπάγω καμμίαν φορὰν εἰς τὸν Κουγλουτζάν* περιπατῶν νὰ κρημνισθῶ μίαν ἡμέραν ἀπὸ τὴν κλίμακα τοῦ ὀσπιτίου, τρεῖς μόνον ἢ τέσσαρας βαθμοὺς (ἂν ἐνθυμοῦμαι καλά), χωρὶς ἄλλην βλάβην, παρὰ τὴν συντριβὴν ἐνὸς ποτηρίου, τὸ ὅποιον ἐκράτουν εἰς χεῖρας. Εἰς ὀλίγα λόγια, ἐφόρτισα τὴν πλάστιγγα, ὅσον ἦτο δυνατόν, καὶ ἀπὸ τὰ ὄντα καὶ ἀπὸ τὰ δοκούντα κακά. Τὸ θαυμάσιον ἦτο ὅτι ὁ Ἄγγελος δὲν ἔλεγε τίποτε πρὸς αὐτά, ἀλλ' ἐπροσποιεῖτο νὰ μὴ καταλαμβάνῃ τὴν ἀπάτην.

Ἄφ' οὗ ἐτελείωσα τὴν συγκομιδὴν ὅλων μου τῶν κακῶν, «ἔχεις ἄλλο τι περισσότερον»; μὲ λέγει ὁ Ἄγγελος. «Ὅχι», ἀπεκρίθην ἑντρομος. «Σὺ μὲν», λέγει, «ἐπεφόρτισας τὴν πλάστιγγα μὲ ὅσα ἠθελες, καὶ δὲν σὲ ἐκώλυσα κατ' οὐδέν. Ἐγὼ δὲ θέλω θάλλειν εἰς τὴν ἐτέραν πλάστιγγα τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μὲ τὴν συγκατάρθεσίν σου· σὲ δίδω ἄδειαν νὰ μὲ ἐναντιωθῇς εἰς ὅ,τι κρίνεις ἢ κατὰ πολλὰ θαρρύνῃς, ἢ ἀνοίκειον νὰ συγκαταριθμηθῇ μετὰ τῶν καλῶν».

Ἦρχισε λοιπὸν, ἀδελφέ μου, νὰ στοιδιάζῃ καὶ αὐτὸς τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρήματα. Καὶ ποῖα δωρήματα; Ὅποια ποτὲ δὲν συλλογίζομεθα, τόσον ἐτυφλώθημεν ἀπὸ τὴν φιλαυτίαν! Ἐρριψεν εἰς τὴν πλάστιγγα τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑπαρξιν, καὶ τὸ νὰ μὴν

Ἄδεξ Γ. Σαφῆ Νεοελληνικά Γ' Ἑλλ. Σχολ. ἐκδ. γ'. 20-25 11

ἀποθάνω μέχρι τοῦ νῦν, μολονότι πολλά νοσήσας, ὡς δῶρημα τοῦ Θεοῦ. Εἰς αὐτὸ βλέπων με ἀποροῦντα, «δὲν ἀνέγνως ποτέ,» μὲ λέγει, «τὴν Γραφήν; —Ναί», τὸν ἀπεκρίθη, «ἐπειδὴ μετέφρασα μίαν Κατήχησιν, εἰς τὴν ὁποίαν συνήθροισα τὰ ὀραϊότερα ρητὰ τῆς Γραφῆς.—Μεταξὺ αὐτῶν» μὲ λέγει, «πρέπει νὰ εὕρηκας καὶ τὸ ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν». Ἀλλὰ τί κακὸν μου καιρὸν ἤθελα, Πρωτοψάλτα, νὰ τὸν ἐνθυμίσω τὴν Κατήχησιν; Ἀρπάζει ἐν ἐξεμπλάριον* (δὲν ἐξεύρω ποῦ τὸ εὔρεν εὐθύς), καὶ τὸ ρίπτει εἰς τὴν πλάστιγγα, ὡς δῶρημα Θεοῦ καὶ αὐτό. Ἐξήτησα νὰ ἐναντιωθῶ, προφασίζόμενος τοὺς μόχθους τῆς μεταφράσεως, καὶ σπουδάζων νὰ δείξω ἀληθῶς ὅτι εἶναι πόνημα ἰδικόν μου, καὶ ὅχι δῶρημα ἄλλου· καὶ αὐτὸς μὲ ἀπεστόμωσε μὲ τὸ Χωρὶς αὐτοῦ δυνάμεθα ποιεῖν οὐδὲν καὶ μὲ τὸ Πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ καταβαῖνον καὶ μὲ τὸ Τὸ θέλει καὶ τὸ ἐνεργεῖν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν, καὶ μὲ ἄλλους μυρίους τόπους τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης. Ἐθαύμασα, φίλε μου, πόσον ἦτο δυνατός ἐν ταῖς Γραφαῖς ὁ Ἅγγελος, καὶ ποῦ ἀνέγνωσε τὴν Γραφήν, μὴ ὄντων (καθὼς ἐξεύρεις), ἐν οὐρανοῖς μήτε βιβλίων, μήτε τυπογράφων. Ἀνέδασεν ἔπειτα εἰς τὴν πλάστιγγα τοὺς μακαρίτας γονεῖς μου, μὲ πᾶσαν αὐτῶν τὴν προθυμίαν νὰ μὲ προσεγγίσωσιν ὅλα τὰ μέσα τῆς σπουδῆς· ἀνέδασε τοὺς κηλούς μου συγγενεῖς καὶ τοὺς εὐεργέτας μου ὡς τοσαῦτα τοῦ Θεοῦ δωρήματα. Ἡ πλάστιγξ ἤρchiσε νὰ κινήται· ἐγὼ ἔτρεμον ὅλος, ἐνθυμούμενος τὸ Οὐ δικαιοῦθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν. Ἀναδιδάξει τέλος τὸν Δόμινον Κεῦνον*. Εἰς αὐτὰ ὅλα δὲν εἶχον τί νὰ ἐναντιωθῶ. Ἐπειτα βλέπω τὴν λογιότητά σου πλησίον τοῦ Ἀγγέλου ἑτοίμον νὰ ἀναβῇ εἰς τὴν πλάστιγγα. Τότε ἀληθινὰ ἤρchiσε νὰ φοβοῦμαι· ὅτι ἔχω νὰ μείνω ἀναπολόγητος, μάλιστα βλέπων ὅτι διὰ τὸ ψῦχος (ἐπειδὴ ἦτο χειμὼν) ἦσαν ἐνδεδυμένος, ἢ μάλλον εἶπειν, καταπεφορτισμένος μὲ δύο θαρυτάτας γούνας, καὶ εἶχες ἐπὶ κεφαλῆς σου καλουπάκιον*, ὅχι ὡς τὰ σημερινὰ τῶν Χίων, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνα τὰ παλαιά, ὡς ἐφόρει ὁ μακαρίτης Θεόδωρος ὁ Λακκάνας, ὁ Χατζῆ Παντελῆς καὶ ἄλλοι πρὸ τούτων. «Οὐαί!», ἔλεγον εἰς ἐμέ, «ἂν ἀναβῇ ὁ Πρωτοψάλτης μὲ τοιαύτην σκευήν, ἡ πλάστιγξ ἔχει νὰ κλίνη ἐξ ἄπαντος». Μὴ ἔχων τί ποιήσω, εἶπον τὸν Ἅγγελον ὅτι δὲν στέργω νὰ σὲ ἀνεδάξῃ οὕτως ἔχοντα ἐπὶ τῆς πλάστιγγος· καὶ αὐτὸς, αὐθέντα* μου, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, ἤρchiσε νὰ σὲ ἐκδύνη ἐν πρὸς ἐν τῶν ἐνδυμάτων σου, ἀρχόμενος ἐκ τοῦ μπινισίου*

καὶ καταντών εἰς τὸν χιτῶνα, εἰς τρόπον ὥστε σὲ ἀφῆκε γυμνόν, παντάγυμον. Μὲ ὅλην τὴν ἀπορίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρισκόμενην, μεῖψτο ἀδύνατον νὰ κρατήσω τὸν γέλωτα, ὅχι μόνον διὰ τὴν γυμνότητά, εἰς τὴν ὁποίαν σὲ ἔδλεπον, ἀλλὰ προσέτι καὶ διὰ τὴν ἀγανάκτησιν, τὴν ὁποίαν εἶχες, καὶ τὰς ἀράς, τὰς ὁποίας ἐξέχεες κατ' ἐμοῦ ἐξ αἰτίας τοῦ ψύχους. Τέλος πάντων σὲ ἀνεβίβασεν, ντὶ* τῆς πλάκῃ*, εἰς τὴν πλάστιγγα κατὰ τὴν θέλησίν μου· Ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος; Μολοντοῦτο ἡ τρυάνη ἔκλινε πρὸς τὸ ἔδαφος.

Καὶ ὁ Ἄγγελος, θέλων νὰ με κατασχύνῃ περισσότερον, «αὐτὴ», με λέγει, «ὅσα συναφόρησα εἰς τὴν πλάστιγγα δὲν εἶναι μᾶλτε τὸ ἑκατοστημέριον ἐκ πάντων, ὅσα σὲ εὐηργέτησεν ἡ Πρόνοια, καὶ ὅμως ὑπερβαίνουσιν ὅσα κακὰ ἐδοκίμασας, ἢ φαντάζεσαι νὰ ἐδοκίμασας. Γενοῦ λοιπὸν εὐγνωμονέστερος, καὶ ἐνθυμῶ πάντοτε τὸ τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἔδωκε μοι; Καὶ ταῦτα τὰ λόγια ἤσχον τοῦ ἐνυπνίου τὸ ἐπιμύθιον.

Ἐπειτα ἀπέπηγέ με πάλιν εἰς τοὺς οὐρανοὺς με τοσούτην ταχύτητά, ὥστε, ἂν δὲν σὲ ἤρπαζον ἀπὸ τὸν πόδα διὰ νὰ σὲ ἐκβάλω ἀπὸ τὴν πλάστιγγα, ἤθελε βέβαια σὲ συνακτινάξαι μαζί* του καὶ Κύριος οἶδεν, ἂν ἐκκτέδαινε πλέον. Αὐτὸ τὸ ἔκκαμα, ὅχι φθονήσας τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνοδὸν σου, ἢ ὁποία ἤθελε βέβαια σὲ ἀξιώσαι με τὸν Ἐνώχ καὶ τὸν Ἡλὶαν, με προσθήκην νέας ἐσορτῆς εἰς τὸ μηνολόγιον, ἀλλὰ ἀπορῶν τί εἶχε νὰ γένῃ ἐγὼ χωρὶς τῆς λογιότητός σου.

Ζήτη λοιπὸν εὐδαίμωνως καὶ μένε ἀκόμῃ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ διὰ τὴν φαμίλιάν σου καὶ διὰ τὸν φίλον σου.

Ἐρρωσο,

Κοραῖς.

Πρὸς τοὺς ἐφόρους τοῦ ἐν Κυθωνίας γυμνασίου.

Ἀδαμαντίου Κοραῖ.

Εἰσαγωγή: Οἱ ἐν Κυθωνίας προεστῶτες καὶ ἑφροι τοῦ Γυμνασίου ἀνήγγειλαν εἰς τὸν Κοραῖν ὅτι ἀπεφάσισαν νὰ διαθέσωσιν ἐφ' ἅπαξ μὲν 500 γρόσια* διὰ τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς τὸ σχολεῖον ὅργανα φυσικῆς, κατ' ἔτος δὲ 400 γρόσια πρὸς πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης· παρεκάλεσαν δὲ αὐτὸν ν' ἀναλάβῃ ν' ἀποστείλῃ τὰ ζητούμενα. «Ποῖα ὅργανα καὶ βιβλία πρέπει ν' ἀγορα-

σθῶσι διὰ τῶν χρημάτων τούτων, ἔγραφον, θέλει σὲ γράφειν κατὰ μέρος ὁ διδάσκαλος ἡμῶν Θεόφιλος (ὁ Κατῆρης*). Ἐν μόνον ὄργανον προσδιορίζομεν ἡμεῖς, τὸ ὅποιον ἀναγκαιότατον στοχαζόμεθα, καὶ ἐπιθυμοῦμεν πολὺ νὰ ἴδωμεν, τὴν εἰκόνα δηλαδὴ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ· θέλομεν αὐτὴν διὰ στολισμὸν τοῦ Γυμνασίου, καὶ διὰ νὰ παρακινώμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν εἰς τὴν παιδεῖαν διὰ τοῦ τοιούτου μέσου». Ὁ Κοραῆς ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς:

Ἐκ Παρισίου, 28 Ἰανουαρίου 1815

Τιμωτάτοι καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἄξιοι διοικηταὶ τοῦ Κυθωνικοῦ Γυμνασίου,

Καὶ πρὸ πολλοῦ ἐγνώριζα καὶ ἐθαύμαζα ἀκούων ἀπὸ τὴν φήμην τὸν ὅποιον ἔχετε ζῆλον τῆς σοφίας· καὶ τώρα ἡ ἐπιστολή σας μ' ἐδίδαξε πλεόνασμα παρ' ὅσα ἐκήρυττεν ἡ φήμη. Προθυμοῦμενοι νὰ δοξάσετε τὴν πατρίδα σας, στεφανώετε τὰς κεφαλὰς σας μὲ δόξαν ἀθάνατον, καὶ δείχνετε εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὅτι εἰσθε γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀληθινοὶ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα Ἑλληνες.

Ἄν σὰς ἔλεγα, σεβάσμιοι φίλοι τῆς προγονικῆς δόξης, ὅτι ἡ ἐπιστολή σας ἀνεκούφισε τὰς ἀσθενείας τοῦ γηραλέου μου σώματος, ἤθελεν ἴσως σὰς φανῇ ὑπερβολή· μ' ὅλον τοῦτο σὰς λέγω τὴν ἀλήθειαν· τῆς ἐπιστολῆς σας ἡ ἀνάγνωσις ἐπράυνεν ἐλίγον τοὺς ποδαγρικούς μου πόνους, καὶ ἤθελεν ἴσως καὶ τοὺς θεραπεύσειν ὁλότελα, ἐὰν δὲν ἐμπόδιζε τὸ ἀκαταμάχητον γῆρας.

Παρακίνησιν εἰς τὰ καλὰ χρεῖαν ἀπ' ἐμὲ ν' ἀκούσετε δὲν ἔχετε, ἐπειδὴ ἀπ' ἐαυτοῦ σας κινεῖσθε εἰς αὐτά. Καὶ ἂν ἔχετε τοιαύτην χρεῖαν, ὁ σοφὸς καὶ καλὸς σας διδάσκαλος κύρ Θεόφιλος ἀρκετὸς εἶναι νὰ σὰς δείξῃ τῆς ἀληθινῆς δόξης τὸν δρόμον. Τοῦτο μόνον σὰς λέγω, καὶ πιστεύσατε τὸν γέροντα ὁμογενῆ σας· ὅλαι τοῦ ταλαιπώρου γένους ἡμῶν αἱ δυστυχίαι ἀπ' ἄλλην αἰτίαν δὲν ἐγεννήθησαν, πλὴν διότι ἀφήκαμεν τὸν δρόμον τοῦτον καὶ ἐπλανώμεθα οἱ δυστυχεῖς ἕως τώρα εἰς τοὺς βράχους καὶ κρημνοὺς τῆς ἀπαιδευσίας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν κατὰ θεῖον ἔλεος, εὗρήκατε τὸν δρόμον, τρέχετε τὸν ἀκοπίαστα· καὶ ὅ,τι ἐξοδεύετε διὰ τὸ ἐνδοξόν τοῦτο πρὸς τὴν παιδεῖαν ταξίδιον, στοχαζεσθὲ το ὅχι ὡς θάπανην, ἀλλ' ὡς κεφάλαιον διδόμενον εἰς τόκον, τὸν ὅποιον δὲν θέλετε ἀργήσειν ν' ἀπολαύσετε καὶ σεῖς, καὶ πλέον ἀκόμη τὰ ἀγαπητὰ σας τέκνα.

Τοῦ Κροίσου τὸν πλοῦτον ἂν ἀφήσετε εἰς τὰ τέκνα σας, χωρὶς παιδεύαν, ὁ πλοῦτος τοῦ Κροίσου θέλει τὰ βλάψαι πλεόν παρὰ τὴν ἐσχάτην πέναν· ἂν φροντίσετε νὰ τὰ στολίσετε μὲ παιδεύαν, ἢ παιδεύα μόνη ὀρκεῖ νὰ προσενήσῃ εἰς αὐτὰ καὶ τὰ πρὸς ζωὴν χρήσιμα, καὶ τὸν ἀσυγκρίτως πολυτιμότερον τῶν ἀργυρίων πλοῦτον τῆς ἀρετῆς.

Ὁ φίλος διδάσκαλός σας θέλει σᾶς εἰπεῖν τί ἔπραξα καὶ τί μέλλω νὰ πράξω περὶ τῶν σταλθέντων ἀργυρίων σας. Τὰ κατ' ἔτος διορισθέντα 400 γρόσια καλὸν εἶναι νὰ τὰ πέμπετε πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ τιμωτάκτὸν μου φίλον κύρ Ἀλέξανδρον Βασιλεῖον. Ἐκεῖνος καὶ ἐγὼ, συμβουλευόμενοι ὁμοῦ, θέλομεν φροντίζειν νὰ σᾶς προμηθεύωμεν ἄλλα ἀπ' ἐδῶ καὶ ἄλλα ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, ὅσων ἔχετε χρῆαν βελών. Καὶ χρειάζεσθε ἀκόμη μέγα πλῆθος ἀπ' αὐτά. Ἀλλὰ τοῦτο μὴ σᾶς φοβίσῃ, ζηλωταὶ τῆς δόξης τῆς Ἑλλάδος. Ὅλα γίνονται, ὅταν ἀκολουθήτε μὲ τὸν ὅποιον ἀρχίσαστε ζῆλον· ἀργὰ ναί, ἀλλ' ὅμως χωρὶς νὰ ἐγκαλέσῃ κανεὶς περὶ τοῦτου τοὺς Κυθωνιάτας, οἱ ὅποιοι, ἐξοδεύοντες ὅ,τι δύνανται, ἐπλήρωσαν καὶ πληρώνουσιν καθ' ἡμέραν τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος των, καὶ τοὺς ὁποίους ἀμποῦα νὰ ἐμμοῦντο καὶ πολλὰ πόλεις ἄλλαι πλουσιώτεραι!

Περὶ δὲ τῆς ὁποίας ζητεῖτε εἰκόνας, ἡ γνώμη μου ἦτο νὰ σιωπήσω ὁλότελα· ἀλλ' ἔπειτα συλλογισθεὶς ἔκρινα ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ μὴ σᾶς ἀποκριθῶ περὶ τοῦτου. Ἀκούσατε λοιπόν, φίλοι μου ὁμογενεῖς, τί μ' ἐσυνέβη μ' ὅλον ὅτι ἡ ἐντροπὴ δὲν εἶναι γεροντικὸν ἰδίωμα, ἐξεκοκκίνησα, μὲ τὴν κοινὴν μας πατρίδα! ὅταν ἦλθα εἰς ἐκεῖνο τῆς ἐπιστολῆς σας τὸ μέρος. Ἡ ταλαίπωρος Ἑλλάς, φίλοι μου, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀξίους εἰκόνων ἀνδρας. Εἰς τὴν ἐξουσίαν ὅμως τῶν κατὰ πόλεις προεστώτων εἶναι νὰ ταχύνωσι τὸν ποθητὸν ἐκεῖνον χρόνον, ὅταν μέλλωσι νὰ γεννηθῶσι καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες. Εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀποβλέπουσι καὶ οἱ κόποι ὅλων ἡμῶν, ὅσοι νομιζόμεθα καὶ ὀνομαζόμεθα σπουδαῖοι, ὅχι νὰ λάβωμεν ἡμεῖς εἰκόνας, ἀλλὰ νὰ φέρωμεν τὴν Ἑλλάδα εἰς κατὰστατον νὰ γεννήσῃ καὶ πάλιν, ὡς ἐγέννα τὸ πάλαι, ἀξίους εἰκόνας ἀνθρώπους. Ἐὰν τοῦτο δὲν σᾶς πληροφορῇ, εἶναι τρόπος ἄλλος, ἀγαπητοί μου Κυθωνιάται, μήτ' ἐμὲ τὸν ταλαίπωρον γέροντα νὰ κάμινετε νὰ ἐντρέπωμαι, καὶ σεῖς νὰ προσενήσετε καὶ εἰς τὰ τέκνα σας τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἴδωσι ὅ,τι εἰς ἐσᾶς δὲν συγχωρεῖ ἀκόμη τῆς Ἑλλάδος ἡ περὶ σᾶς κατὰστασις νὰ ἴδατε.

Ποῖος τρόπος; Καλὴ εἰκὼν νὰ χαλκογραφηθῇ καὶ νὰ τυπωθῇ χρειάζεται τοὐλάχιστον 300 γρόσια. Προσθέσατε τὰ τριακόσια ταῦτα γρόσια εἰς τὰ κατ' ἔτος διορισθέντα τετρακόσια διὰ τὴν αὐξησιν τῆς βιβλιοθήκης σας, καὶ πέμψατέ τα πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ φίλον μου κύριον Ἀ Βασιλείου. Ἀσυγκρίτως πλειοτέραν ὠφέλειαν θέλουν λάβειν τὰ τέκνα σας ἀπὸ τὴν καλὴν βιβλιοθήκην, παρὰ ἀπὸ ἀψύχους εἰκόνας.

Ταῦτα σὰς λέγει ἀσπαζόμενος ἀπὸ ψυχῆς,

ὁ φίλος καὶ σπουδαστὴς τῆς εὐδαιμονίας σας

Κοραῖς.

ΙΟ. ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΕΡΓΑ

Λόγος ἐπικηδείας εἰς Ἀνδρέαν Ζαῆμην*.

Σπυρ. Τρικούπη.

Ἡ παλαιὰ καὶ νέα ἱστορία τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει εἰς τὸν ἑκθαμιβὸν κόσμον δύο γενεάς πολὺ ἀνωτέρας ὅλων τῶν ἄλλων γενεῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους διὰ τὰ παράδοξα ἔργα, τὰ ὅποια αἱ δύο αὗται γενεαὶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔπραξαν.

Ἡ πρώτη τῶν δύο τούτων παραδόξων γενεῶν, αἱ ὁποῖαι χωρίζονται ἀπ' ἄλλήλων ἀπὸ μακρὸν ἀριθμὸν ἑκατονταετηρίδων, χαρακτηρίζεται ὡς συντηρητικὴ τῆς πατρίδος, κινδυνευούσης νὰ πέσῃ ὑπὸ ξένον ζυγόν· ἡ δὲ δευτέρα γνωρίζεται ὡς ἀπελευθερωτικὴ τῆς πατρίδος, ὀλοτελὼς δουλωθείσης· ἡ πρώτη ἀνήκει εἰς τὴν παλαιάν, ἡ δὲ δευτέρᾳ εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα. Αἱ δύο αὗται γενεαί, αἱ ὁποῖαι ὡς δύο ἐξάσια φαινόμενα διακρίνονται εἰς τὸν πολιτικὸν ὀρίζοντα ὅχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, ἐπρεκίσθησαν ἀναντιρρήτως καὶ ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τῆς φύσεως μὲ δῶρα τοιαῦτα, ὅποια φειδωλεύεται ἡ ἰδία νὰ χάρισῃ εἰς γενεάς, εἰς τὰς ὅποιας δὲν ἐδόθη ἄνωθεν τοιοῦτος ὑψηλὸς προορισμός· διότι, πᾶς ἄλλως θὰ ἐδύναντο νὰ κατορθώσουν αἱ γενεαὶ αὗται ὅσα ἔργα κατώρθωσαν, ἀνώτερα τῆς συνήθους ἀνθρωπίνης φύσεως; Ἡ πρώτη γενεά, λέγω ἡ συντηρητικὴ, ἀνεφάνη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων· ἡ δὲ δευτέρα,

λέγω ἢ ἀπελευθερωτική, εἴθε, ὦ Ἕλληνες, σεῖς οἱ ζῶντες· ναί, σεῖς οἱ ἴδιοι.

Εἶναι παρατηρήσεως ἄξιον ὅτι, καθ' ἃς ἐποχὰς οἰκονομοῦνται τοιαῦτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πολιτικά φαινόμενα, ἀναβλάστανουν καὶ προνοητικῶς πῶς εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν τῶν γενεῶν καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες, χωρὶς τὴν χειραγωγίαν τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἠδύναντο ποτὲ ἴσως αἱ γενεαὶ αὐταὶ νὰ φθάσουν εὐτυχῶς εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀπετείνοντο ὅρον. Τῷ ὄντι, τίς ἤμπορεῖ νὰ εἴπῃ ὅτι χωρὶς Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλεῖς ἡ Ἑλλάς ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων θὰ ἀπεθανατίζετο ὅσον ἀπεθανατίσθη; Τοιοῦτοι ἄνδρες ἐφάνησαν καὶ εἰς τὴν σημερινήν μας πολυπαθή, ἀλλὰ πολυένδοξον γενεάν, χωρὶς τοὺς ὁποίους τίς δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι θὰ εὐδοκίμει ὅσον εὐδοκίμησεν ὁ μέγας τῆς πατρίδος ἀγὼν;

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν τούτων εἶναι καὶ ὁ προκείμενος νεκρὸς. Ἀρχηγός, ὅχι ὀπαδὸς τῆς ἐπαναστάσεώς μας, αὐτὸς μετὰ τῶν ἐνδόξων Γερμανοῦ* καὶ Λόντου* ἐφώνηξε πρῶτος τὴν 25ην Μαρτίου ἀπὸ τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς Λαύρας: «Ἕλληνες, λάβετε πνεῦμα ἐλευθερίας!» Ἐφώνηξε, καὶ ἡ ψωνὴ τοῦ ἔγινε πνεῦμα ἐλευθερίας, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν γῆν καὶ εἰς ὅλην τὴν θάλασσαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ Ἑλλάς ἔγινεν ἐλευθέρη.

Τί τὸν ἐκίνησεν εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον; Δίψα τάχα ἐξουσίας, πλούτου ἢ ἐπισημότητος;

Ὅχι βέβαια· διότι ἦτο ἐκ τῶν δυνατωτέρων καὶ πλουσιωτέρων καὶ ἐπισημοτέρων τῆς Πελοποννήσου. Τὸν ἐκίνησεν ἄρα ἄλλο τι, τὸ ὅποιον αἰσθάνονται μόνον αἱ μεγάλαι ψυχαί· καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ζαΐμη ἦτον τοιαύτης φύσεως ψυχὴ, διότι ἦτον ψυχὴ οἰκογενείας, ἡ ὁποία καὶ ἄλλοτε, ἂν καὶ ἀτυχῶς, ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐμεγαλοπραγμύνησεν. Ἡ ἀδοξία ἄρα τῆς πατρίδος, ἡ ὁποία ταράττει πάντοτε τὰς μεγάλας ψυχάς, χωρὶς νὰ δύναται οὔτε ἡ ἀπόλαυσις ὅλων τῶν καλῶν τοῦ κόσμου τούτου νὰ τὰς ἀναπαύσῃ, αὐτὴ ἐκίνησε τὸν ἄνδρα τούτον εἰς τὸ μέγα τῆς ἐπαναστάσεως ἔργον.

Τὰ στενὰ ὅρια τοῦ ἐπιταφίου λόγου, καὶ τὸ ὀλιγόφωνον τῆς προμελέτης μου δὲν μὲ δίδουν κενρὸν νὰ δεῖξω διὰ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πράξεών του τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός, διότι εἰς δεῖξιν τούτου ἔπρεπε νὰ διέλθω μαζί σας τὴν πολιτικὴν ζωὴν του,

καὶ ἡ πολιτικὴ ζωὴ του εἶναι ὅλη συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεώς μας. Διὰ τοῦτο περιορίζομαι νὰ ἐλκύσω τὴν προσοχὴν σας εἰς ἓνα καὶ μόνον περιστατικόν, τὸ ἐξῆς :

Εὐφημεῖ, καὶ δικαίως, ἡ παλαιὰ ἱστορία τὴν ἀναφιλώσιν τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς κινδυνεύουσας τότε πατρίδος. Λαμπρότερον παρόδειγμα πατριωτικῆς ἀρετῆς καὶ ἐπίσης εὐτυχῆς καὶ ὥς πρὸς τὰ ἀποτελέσματά του μᾶς παρουσιάζει ἡ νέα μας ἱστορία μεταξὺ δύο ἐνδόξων πρωταγωνιστῶν μας, τοῦ Ζαΐμη καὶ τοῦ Καραϊσκάκη, ἐχθρευομένων πρὸς ἀλλήλους, καθὼς ὅλοι γνωρίζομεν.

Ἐπνεε τὰ λοιπὰ ἢ πατρίς μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἡρωικῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου, καθ' ἣν ὥραν καταπληχθεῖσα ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἑθνικὴ Συνέλευσις ἔπαυσε τὰς ἐργασίας τῆς, καὶ ἐνεπιστεύθη ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς δικτατωρικὴν κυβέρνησιν, ὀνομάσασα πρόεδρον αὐτῆς τὸν Ζαΐμην. Ἀμα ἐγκαθιδρύθη ἡ δικτατωρικὴ αὕτη κυβέρνησις, σκέψις ἔγινε περὶ ἐκλογῆς γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ρουμελιωτικῶν στρατευμάτων καὶ ἰδοὺ, πρῶτος ὁ πρόεδρος Ζαΐμης προβάλλει..... ποῖον ; Τὸν ἐχθρόν του Καραϊσκάκη. Ἐκλέγεται πάραυτα ὁ προβληθεὶς παμψηφεὶ μεταπέμπεται αὐθημερὸν εἰς τὸ κυβερνητικὸν συμβούλιον τὸν προὔπαντ᾽ ὁ Ζαΐμης ἐρχόμενον. « Ἡ πατρίς », τῷ λέγει, ἀπαιτεῖ σήμερον τὴν ἐνώσιν μας. — Τὴν ἀπαιτεῖ », ἀποκρίνεται καὶ ὁ πατριώτης Καραϊσκάκης, καὶ πίπτει ἀμέσως ἐνώπιον ἑμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὰς ἀνοικτάς ἀγκάλας τοῦ προέδρου, ὁ ὁποῖος τὸν ἐνδύει πάραυτα, ἐν ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεως, ὅλην τὴν κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα στρατιωτικὴν παντοδυναμίαν, καὶ μὲ τὴν λαμπρὰν εὐγλωττίαν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἐπροίκισεν ἡ φύσις, ἀποδίδει τὸν δίκαιον ἔπαινον εἰς τὴν στρατηγικὴν του ἐμπαίριαν. Οἱ δύο Ἕλληνες, ἐπίσης καὶ οἱ δύο μεγαλόφυχοι, δὲν εἶδαν τὴν ὥραν ἐκείνην, παρὰ τὴν πατρίδα, μόνην τὴν πατρίδα.

Ἡ πράξις αὕτη, ἀκροαταί, δὲν εἶναι μόνη ἱκανὴ νὰ κινήσῃ τὸν θαυμασμόν καὶ τὸ σέβας πάσης εὐγενοῦς καὶ φιλοπατρίδος καρδίας πρὸς ἀμφοτέρους ; Ἀλλὰ πόσαι ἄλλαι πράξεις ὑψηλῆς φύσεως εὐρίσκονται διεσπαρμέναι εἰς τὸ μακρὸν καὶ πατριωτικὸν στάδιον τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἀνδρός !

Ἄν καὶ ὥς Ἕλληνα καὶ ὥς ἄνθρωπον τοῦ ἀγῶνος καὶ ὥς στένος τοῦ ἐνδόξου Ζαΐμη φίλος θρηγῶ τὴν ὥραν ταύτην, νικῶμενος

ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δὲν ἀνέβηκα ὅμως εἰς τὸ βῆμα τοῦτο ἐπὶ σκοπῇ οὔτε ἐγὼ νὰ θρηγῆσω, οὔτε τὸ ἀκροατήριόν μου νὰ κινήσω εἰς θρήνους· ὅχι· τὰ δάκρυα εἶναι διὰ τοὺς θνητούς, δὲν εἶναι διὰ τοὺς ἀθανάτους· καὶ ἀθάνατοι εἶναι ὅσοι παρέλαβον ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους των τὴν πατρίδα δούλην καὶ τὴν παραδίδουν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους των ἐλευθέραν.

Ὅταν χιλιάδες καὶ μυριάδες Σικελιωτῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, συνώδευαν εἰς τὸν τάφον τὸν ἐλευθερωτῆν τῆς πατρίδος των Τιμολέοντα*, ἐφαίνοντο, λέγει ἡ ἱστορία, τελοῦντες ἑορτὴν μᾶλλον ἢ κηδεῖαν· ὅλοι ἦσαν λαμπροφορεμένοι, ὅλοι εἶχαν τὰς κεφαλὰς των στολισμέναις· μὲ τῆς χαρᾶς τοὺς στεφάνους. Τοιαύτην φαντάζομαι καὶ ἐγὼ τὴν σημερινὴν κηδεῖαν, ἂν καὶ δικαίως τὴν βλέπω ὅλην κατῆφειαν, ὅλην θρήνους· διότι βλέπω ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς προωρισμένους εἰς τὸ νὰ μεταβιβάσουν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἀφ' οὗ ἀτελείωσα τὸ ἄνωθεν εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθὲν τῆς παλιγγενεσίας ἔργον, μεταδίδει· σήμερον ἀπὸ τὴν θνητότητα, τὴν ὅποιαν ἐλάμπρυνεν, εἰς τὴν ἀθανάσιαν, ἣ ὅποιαν τὸν περιμένει. Ναί, ἡ παραπομπή τοῦ Ζαΐμης δὲν γίνεται εἰς τὴν γῆν, ἂν καὶ φαίνεται γῆνος· γίνεται εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν δὲν ὑπάρχει οὔτε λύπη, οὔτε θρήνος, ἀλλὰ χαρὰ ἀμείωτος καὶ ἀτελεύτητος.

5 Μαρτίου 1840.

11. ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ

Ⓢ γέρος.

Παύλου Νιρβάνα.

Ἦτο στιγματισμένος καὶ αὐτός, μὲ τὸ πλῆθος, εἰς τὸ πεζοδρόμιον κι' ἐκοίταζεν. Ἐνας γέρος! Ἐκοίταζε παρελαύνοντι τὰ στρατεύματα, ποὺ ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὸ Ζάππειον (1).

Εὐσταθείς, ὑπερήφανοι, μὲ τὰ ὅπλα στεφανωμένοι ἀπὸ κλάδους

(1) Μετὰ τὴν στρατιωτικὴν ἐπιθεώρησιν, ἣτις ἐγένεν ἐν Ἀθήναις τὴν 15ην Νοεμβρίου 1919 πρὸς πανηγυρισμὸν τῆς συνάφειας τῆς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν συνθήκης τοῦ Νεγκύ.

ελαίας, έπερνούσαν οί στρατιῶται τῶν ὀκτὼ τελευταίων ἐτῶν. Εἶχαν φύγει μίαν μακρυνήν ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐστίας τῶν, ἐδημιούργησαν μίαν μεγάλην πατρίδα καὶ ἐπέστρεψαν. Πόσον ἀπλή ἡ ἱστορία τῶν ! Ἐπέστρεψαν φέροντας ἀναμμένην τὴν λαμπράδα τῆς Ἀναστάσεως πρὸς τὰς ἀκρωρείας, πρὸς τοὺς κάμπους, πρὸς τοὺς αἰγιαλοὺς, πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Εἶχαν κάμει τὸν κύκλον τῆς τιμῆς τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς θυσίας, τὸν ἱερώτερον δηλαδὴ κύκλον τῆς ζωῆς. Καὶ ἐπέστρεψαν. Ρεῦμα ἡρωικῆς νεότητος, ποῦ ἐκυλοῦσεν ἐπάνω εἰς τὸν ἀθηναϊκὸν δρόμον, σκορπίζον ὀλόγυρά του εἰς τὰς δροσερότητας τῶν ἀγνῶν καὶ καθαρῶν νερῶν, ποῦ πηγάζουν ἀπὸ μίαν κορυφὴν καὶ χύνονται γάργαρα ν' ἀρδεύσουν τοὺς κάμπους, νὰ τοὺς πρασινίσουν μὲ τὴν νέαν βλάστησιν. Ρεῦμα χρυστάλων καὶ ἔρρεεν.

Ἀπὸ ποῦ ἤρχοντο : Ἀπὸ τὴν Πατρίδα. Ποῦ ἐπήγαιναν : Πρὸς τὴν Πατρίδα. Ἀρχὴ καὶ τέλος ἡ Πατρίς. Κι' ἐπερνούσαν. Εἰς τὸν δρόμον, ἀπὸ τὸν ὅποιον ἤρχοντο, ἔμειναν ἄλλοι, οἱ ὅποιοι θὰ ἔλθουν κατόπιν τῶν. Εἰς τὸν δρόμον, ἀπὸ τὸν ὅποιον ἤρχοντο, ἔμειναν ἄλλοι, οἱ ὅποιοι δὲν θὰ ἐπιστρέψουν ποτέ. Αὗτοί μένουν ἐκεῖ, φρουροὶ εἰς τὸν αἰῶνα τῆς ἐλληνικῆς γῆς, ποῦ ἡγοράσθη μὲ τὸ αἷμά τῶν. Καὶ τὴν φρουροὺν σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν, τὴν φρουροὺν νεκροί, ἄγρυπνοι νεκροί. Βέβηλον πόδι δὲν θὰ πατήσῃ ποτέ ἐκεῖ, ὅπου κοίτονται αὗτοί. «Οἱ νεκροὶ σηκωθῆτε!» θὰ σαλπίσῃ ἡ σάλπιγξ τοῦ κινδύνου. Καὶ οἱ νεκροὶ θὰ σηκωθοῦν πρῶτοι. Διότι ἂν ἔμειναν ὀπίσω, δι' αὐτὸ ἔμειναν.

Ἔτσι ἐπερνούσε χθὲς τὸ πρῶτὸ ὑπὸ τὰ φιλήματα ἐνὸς ἡλίου, ὁ ὅποιος ποτὲ δὲν ἀνέτειλε λαμπρότερος, ἐνὸς ἡλίου, ποῦ ἔπλεκε καὶ αὐτὸς χρυσὰ στεφάνια διὰ τοὺς γενναίους, ἔτσι ἐπερνούσεν ἡ Ἑλλὰς τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ἀθηναϊκὸν δρόμον.

Καὶ ἦτο σταχματημένος εἰς τὸ πεζοδρόμιον κι' ἐκοίταζεν ὁ γέρος. Ἕνας γέρος ! Ἦτον ὁ ἄνθρωπος ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν καὶ ὁ ἄνθρωπος τῶν παλαιῶν ἡμερῶν. Τὰ μάτια του εἶχαν ἰδῆ τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ὁποίαν ἐκλαίμεν. Τὴν εἶχαν ἰδῆ εἰς χρόνους καὶ χρόνους. Χρόνους δυστυχίας, ἐντροπῆς, κοπετῶν, σπαρταγμῶν, ψυχωραγματῶν. Εἶχαν ἰδῆ τὴν Ἑλλάδα τῶν μεγάλων λόγων καὶ τῶν μεγάλων ἀπογνώσεων, τῶν ἀπογνώσεων τῆς κάθε στιγμῆς καὶ τοῦ κάθε δευτερολέπτου. Καὶ πάλιν τὴν Ἑλλάδα τὴν καταπίνουσιν τὴν γλῶσσάν της ὑπὸ ραπίσματα, εἰρωνείας, προπηλακισμούς. Τὴν Ἑλλάδα δεχόμενην τὸν τίτλον τοῦ «ἐσχάτου τῶν ἐθνῶν» ἀπὸ

τὰ χεῖλη ἡγεμόνων, τὴν Ἑλλάδα μαιδίαμα τῶν ἐχθρῶν τῆς, καὶ μὲν τῶν φίλων τῆς. Αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα εἶχαν γνωρίσει τὰ μάτια αὐτά, καὶ αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα εἶχε ζήσει, εἰς τὰς μακρὰς καὶ τὰς πικρὰς τοῦ ἡμέρας, ὁ γέρος ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν.

Καὶ ποῖον Ἑλλάδα ἔδλεπαν τώρα τὰ μάτια του ; Ἐνὰς θρίαμβος ἐπερνοῦσεν ἐμπρὸς του. Καὶ τὸ χέρι του ὑψώθη τρεμάμενον μίαν στιγμὴν καὶ ἡ λευκὴ ἐκείνη κεφαλὴ ἔμεινεν ἀσκεπὴς καὶ κύπτουσα, ὅπως εἰς τὴν διάβασιν τῶν Ἀγίων Μυστηρίων. Κανεῖς δὲν τὸν ἐπρόσεξεν, ὅταν δύο δάκρυα ἐκύλησαν ἐπάνω εἰς τὰ ρικινὰ μάγουλά του, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ θάνατος εἶχεν ἀπλώσει τὴν ὠχρὰν σκέπην του.

Ἐπειτα ὁ γέρος, ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν, ἐκινήθη. Τὸν εἶδα ν' ἀπομακρύνεται μὲ ἀργὸν βήμα καὶ, ὅταν ἐφαντάσθῃ ὅτι δὲν τὸν ἐπρόσεχε μὰτι ἀνθρώπου, ὑψωσε τὰ θολὰ του μάτια πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔκαμε τὸ σημεῖον τῆς προσευχῆς.

Κι' ἐπροχώρησε πάλιν ὁ γέρος καὶ τὸν ἔχασα εἰς τὴν ἔκτασιν τῆς ἐξοχικῆς λεωφόρου καὶ μέσα εἰς τὰς σκιὰς τῶν δένδρων. Ποῦ ἐπήγγινεν ἀρά γε ; Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐπήγγινε ν' ἀποθάνῃ. Ἐπήγγινε ν' ἀποθάνῃ, ὅπως ἀπέθανεν ὁ Συμεών, ὁ γέρον ὁ παλαιός, ὁ γέρον ὁ πολὺς, ὁ πλήρης ἡμερῶν, ὁ ὁποῖος εἶδε τὸ «θαυμασίον» τοῦ Κυρίου.

16 Νοεμβρίου 1919.

Ἐκκρόσεις.

Ἀναστ. Πεζοπόρου.

Νύκτα. Εἰς τὸν κεντρικὸν δρόμον τῆς πόλεως περνοῦν ἐπιστρέφοντες ἑφεδρὸι ἀπὸ τὸν πόλεμον. Ἰππεῖς εἶναι. Παρελαύνουν ὡς ζωντανὰ εἰκόνες θλίψεως ὑπὸ τὸ νυσταγμένον φῶς τῶν ἡλεκτρικῶν λαμπτήρων. Δέκα λεπτὰ διήρκεσεν ἡ διέλευσίς των. Ὅλοι των φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς μακρᾶς, τῆς ἡρωικῆς, τῆς πολεμικῆς ἐκστρατείας, τὸ ὀδυνηρὸν τέλος τῆς ὁποίας κανεῖς δὲν ἀνέμεινε.

Διαφορετικὰ ἠθέλωμεν νὰ ὑποδεχθῶμεν τὰ παλικάρια μας. Μὲ ράκη, ἀλλὰ φωτιζόμενα ἀπὸ τὴν αἴγλην τῆς νίκης, ἡ ὁποία ἔχει υπερτέραν ὁμορφίαν καὶ ἀπὸ τὴν τοῦ ἀδάμαντος. Ἡ νίκη αὐτῇ

Θά ήτο ή όριστική έπισφράγις τών επί αίωνος άγώνων τής φυλής μας. Θά μᾶς ήνοιγε τὸ μέλλον υπέρλαμπρον. Έλεύθεροι εἰς τήν μεγάλην πατρίδα θά εξούσχημεν ὅλοι. Έργασίαι εὐρύσσονται, βιομηχανία, γεωργία, γράμματα, τέχναι, επιστήμαι, επιχειρήσεις θά ἐπλεόναζαν. Κύριοι τής ανατολικῆς Μεσογείου θά ήμεθα, κάτοχοι τής μεγάλης πατρίδος, ἐλεύθεροι καὶ ανεξάρτητοι. Ἀλλά...

Με δόνην, ἀλλὰ καὶ με ἀγάπην ἐβλέπαμεν ἄφωνοι τὸ πικρὸν ὄραμα τὸν ἱππέων, ποὺ ἐπανεκκρίπτον σκυθρωποί, με κυρτοὺς τοὺς ὤμους, με κατεθασμένα τὰ μάτια. Μαῦρα, ἰσχνὰ ήσαν τὰ πρόσωπά των, σχισμένον τὸ πολυπαθὲς χαλὶ των, τήν σκόνην, τήν στάχτην τής Μικρᾶς Ἀσίας ἔφερον ἐπάνω των. Καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογα ἐσύροντο με ἐπιμήκη τὸν μακρὸν λαμὸν των, ἀγωνίαν εἶχαν οἱ ὀφθαλμοὶ των. Βραχεία, ἀλλὰ ξύπνια ἀλογόγια τής ἑλληνικῆς γῆς ήσαν. Μακρυὰ, πολὺ μακρυὰ εἶχαν πάει, θριαμβευτικά ἐγλημίντρισαν μέχρι τὸν ὄχθον τοῦ Σαγγαρίου καὶ τώρα ἐπανήρχοντο πτοημένα. Ἐφαίνοντο σάν νὰ ήθελαν ν' ἀποφύγουν τὰ ηλεκτρικὰ φῶτα, τὰ βλέμματα ήμῶν, τήν κίνησιν τής πύλεως καὶ νὰ κρυβῶν εἰς κάποιαν μικρὰν κοιλάδα. Καὶ αὐτὰ ἄλλην ἐπάνοδον θά ήθελαν. Εἰς τὸν ἴδιον ἐκεῖνον κεντρικὸν δρόμον πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀκόμη εἶχε περελάσει νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος ὁ στρατὸς ἀπὸ τοὺς ήρωικοὺς πολέμους τοῦ 12, τοῦ 13, τοῦ 18, τοῦ 20. Τί ρίγη ἐθνικῆς υπερηφανείας ήσαν ἐκεῖνα! Νὰ τὰ ἐνθυμηταὶ κανεὶς γίγας γίνεται. Ὁ ἀθθενέστερος δυναμῶναι... Καὶ τώρα...

Ἀνάμιστα τὸν ἱππέων ἐσύροντο ποὺ καὶ ποὺ ὀλίγα ἄλογα χωρὶς ἀναβάτην. Τὰ ἐβλεπε κανεὶς ὡς τὸν θλιθερώτερον τόνον τής εἰκόνας. Τί ἀπέγιναν οἱ ἱππεῖς των; Μονάχα τὰ παῖδα, τὰ ὄρη καὶ αἱ χαράδραι τής ἑλληνικῆς Μικρασίας θά γνωρίζουν. Πῦρον ήρωικὸν θάνατον ἢ σύρονται εἰς τήν κατὰσχύνην τής ἀλχηλωσίης;

Ἀψήνης φῶς γλυκύτητος διεχύθη εἰς τήν πένθιμον εἰκόνα. Εἰς τήν ἀρχαϊκὴν ἱππέως εἶδαμεν ὅλοι κάτι ἀπροσδόκητον. Ὑψηλὸς ἔριππος ἀνὴρ ἐκρατοῦσε με στοργὴν ἓνα κοριτσάκι στὰ γόνατά του. Δὲν θά ήταν ὀκτὼ ἐτῶν. Τὸ παιδί ἀκουμποῦσε εἰς τὸν ἀνδρῶν βραχίονα καὶ ἐκπληκτον, σαστισμένον, γοητευμένον ἐκοίταζε. Θά ἔλεγε κανεὶς πῶς ὄνειρον ἔδλεπε· τὰ φῶτα, τὸν μακρὸν δρόμον με τὰ ὀψηλὰ σπίτια, τὰς κυρίκας, τοὺς κυρίους, τὰ αὐτοκίνητα καὶ τὰ ἀμάξια. Ἀθῶν νήπιον, ὁποῖον τρόμον θά ἐδοκίμασε εἰς

τὴν καρδοῦλάν του ἐν μέσῳ καταστροφῶν, δηλώσεων, πυρκαϊῶν, πυροβολισμῶν, κανονιστοβολισμῶν, αἱμάτων, πνιγμῶν, φρικαλεοτήτων. Εἶχε λησιμονήσει ὅλα τὰ φοβερά καὶ ἐδέχετο τὰς νέας ἐντυπώσεις εὐχαριστημένον, μὲ ὅλην τὴν χρυσὴν ἀφέλειαν τῆς ἡλικίας του, δοκιμάζον συγχρόνως τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας εἰς τὴν σταθερὰν ἀνδρικήν ἀγκάλην, ἐπάνω εἰς τὸ ἄλογον. Μάτια θεατῶν ἐδάκρυσαν εἰς τὴν σταγόνα ἐκείνην τῆς γλυκύτητος καὶ τῆς τρυφερότητος μέσα εἰς τὴν ὅλην εἰκόνα τῆς θλίψεως. Αἱ γυναῖκες συνεκινήθησαν περισσότερο καὶ ἐξεδήλωσαν τὴν εὐαισθησίαν των μὲ ἀθροισμὸν κινήσεων. Χέρια, μανδηλάκια ἐπρωτάθησαν πρὸς τὸ ἄθῳν παιδάκι, ὅμα τῶν σφαλμάτων μας. Ἦσαν αἱ χειρονομίαι ἐκεῖναί θωπεῖαι, φιλήματα παρηγορίας, ἐνθαρρύνσεως, ὁμαδικοῦ πόνου, ἐνδιαφέροντος. Τὸ κοριτσάκι ὅμως δὲν ἠγνόησε τίποτε. Ἐφευγε εἰς τὴν ἀγκαλίαν τοῦ ἱππέως μὲ ἐκστατικὰ βλέμματα. Ἦκουσα ἡλικιωμένον κύριον νὰ λέγῃ ψιθυριστά: «Ἡ φυλὴ μας, ποὺ δὲν παθαίνει ποτέ».

10 Σεπτεμβρίου 1922.

Θρύψαλα.

Δημ. Γρ. Καμπούρογλου.

Ὅταν περιπατῶ καὶ παρ' ὀλίγον νὰ μὲ κτυπήσῃ καμμία ἄμαξα, λέγω μέσα μου: «Στραβοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἄμαξάδες;» Καὶ ὅταν εἶμαι ἐφ' ἁμάξης καὶ παρ' ὀλίγον νὰ κτυπήσῃ ἡ ἄμαξά μου κανένα διαδότην, λέγω πάλιν μέσα μου: «Στραβοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι;».

Τὸ καθήκον ἐχάρισεν εἰς τὸν δειλὸν τὴν ἀνδρείαν καὶ ἀφῆρεσεν ἀπὸ τὸν ἀνδρεῖον τὴν ἀγριότητα.

Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα κατέπεσε διχροῦντος τοῦ σκότους τῆς δουλείας· ἀλλ' ὀψώθη ἡ ψυχὴ.

Ὅλα τὰ βάσανα ἐνὸς πτωχοῦ τὰ ἔχει ὁ φιλάργυρος, μόνον ποὺ δὲν θανεῖται.

1911.

Ἠνώπιον.

Ἄδαμ. Κοραή.

Οἱ πιστοὶ φίλοι τρέχουσιν εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ φίλου· οἱ κλέπται δὲν φαίνονται, πλην ἀποῦ περὰ τῆς ὁ κίνδυνος.

Ὅστις δύνανται νὰ ἐμποδίσῃ τὸ κακόν, καὶ δὲν τὸ ἐμποδίζει, εἶναι μᾶλλον ἐνοχός, παρ' ἐκεῖνον, ὅστις τὸ πράττει.

Δύο φορές ἔχει δίκαιον, ὅστις προβάλλει τὸ δίκαιόν του ἀπκ-
θῶς καὶ μετριοφρόνως.

Ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρα ἐλεημοσύνη εἶναι τὸ νὰ κόπῃ τις
τὰς αἰτίας τῆς πτωχείας, παρὰ νὰ τρέφῃ πτωχοῦς.

«Ἀδελφός ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρὰ καὶ
ὕψηλῃ, ἰσχύει δὲ ὥσπερ τεθεμελιωμένον βασίλειον»· εἶναι λόγια
τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος, βεβαιωμένα ἀπὸ τὴν καθημερινὴν πείραν.

1800—1832

Στοχασμοί.

Ἄνδρ. Δασκαράτου

Μὴν κέμῃς χάρις τοῦ ἀχάριστου, γὰρ νὰ μὴν τὸν κέμῃς ἐχθρό
σου. Τὸ χρέος τῆς εὐγνωμοσύνης τὸν ἐβραβεύει καὶ τὸν κακίωνει.

Ὁ καλὸς καὶ τίμιος ἄνθρωπος δέχεται τὴν εὐεργεσίαν σὰ μίαν
χάρις, καὶ σὰν ἕνα δάνειον. Ὁ κακὸς ἄνθρωπος δέχεται τὴν εὐεργεσίαν ἀπλῶς μόνον ὡς ὠφέλειάν του.

Θέλεις νὰ σκάς τὸν ἐχθρό σου; Γενίτσουε πάντα καλύτερος.

Ὅποιος θέλει, βρίσκει κακρό. Ὅποιος δὲ θέλει, βρίσκει πρό-
φαι.

Καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ περνοῦνε.

Ὅποιος γνωρίζει νὰ ἔχῃ δίκιο, ἔχει κρυφὴ δόναμη. Ἐκεῖνο
ποῦ τότε τοῦ χρειάζεται εἶναι τὸ θάρρος. Ἡ τόλμη ὑπὲρ τοῦ δι-
καίου καὶ τῆς ἀληθείας δὲν εἶναι αὐθάδεια.

Ἐγράφησαν τὸ 1884.

12. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

Δημώδεις.

Ἄγαθ' ἐργά. Κάμε καλὸ κι' ἂς κοίτεται σὺν νᾶσπειρες σιτάρι, ὅπου τὸ ρίχνεις εἰς τὴ γῆ κι' ὕστερα θρίσκεις χάρη.— Κάμε τὸ καλὸ, καὶ ρίξ' το στὸ γιαιλό.

Ἄδικία. Ἄδικιᾶς σπειρὶ σπαρμένο, κι' ἂν φυτρώσῃ, δὲν σταχίζει. — Ἀδικομαζώμενα, ἀδικοσκορπισμένα. — Ἀνεμομαζώματα, ἀνεμοσκορπίσματα.

Ἀλήθεια καὶ ψεῦδος. Ὅταν λέγῃς τὴν ἀλήθειαν, τὸ Θεὸ ἔχεις βοηθίαν.— Ἡ ἀλήθεια πλέει σὺν τῷ λάδι στὸ νερό.— Γέλασες καὶ γιομάτισες, μὰ δὲν θὰ δειλινίσῃς.

Ἀλληλοβοήθεια. Τὸνα χέρι νίδει τᾶλλο καὶ τὰ δυὸ τὸ πρόσωπο.— Βάστα με νὰ σὲ βασιτῶ, ν' ἀνεβούμε στὸ θουνό.— Ὅποιος δὲν ξέρει νὰ βοηθήῃ, μένει κατὰμονος καὶ δυστυχάει.

Ἀλόγηστος ἐνέργεια. Ὅποιος δὲ βλέπει ποῦ πατεῖ, στη λάσπη θε νὰ πέσῃ.

Ἀνταπόδοσις. Ὁ καθένας, ὅπως δουλεύει, πληρώνεται.— Ὁ Θεὸς ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲν λησμονεῖ.

Βία. Ὅποιος τρέχει στὴν ἀρχή, γρήγορ' ἀποσταίνεται.— Ὅπου διάζεται, πολλά, πίσω ἀπομένει.— Ὅποιος βιάζεται, σκοντάφτει.— Ἡ διάση φήνει τὸ ψωμί, μὰ δὲν τὸ καλοφήνει.— Ὅσο διάζετε ἡ γριά, τόσο κόβετε ἡ κλωστή.— Τὸ γλήγορο καὶ τὸ κακὸ δὲν πᾶν μαζί τὰ δυό.

Γερόντων πείρα. Ἀκουε γέρου συμβουλῇ, καὶ παιδεμίνου γνώμη.— Ἄν δὲν ἔχῃς γέρο, δὲς κι' ἀγόρασε.

Γλωσσομάθεια. Ὅσες γλώσσες ἔχει ὁ ἄνθρωπος, τόσα κεφάλια ἔχει.

Δυσπιστία-Εὐπιστία. Ἀπ' ὅσα ἀκούσῃς τὰ μισά, κι' ἀκόμα πα-
ρακάτω.— Ἀκουέ τα ὅλα κι' ὅσα θέλεις πίστευε.— Ὅπ' ἀκούς
πολλὰ κεράσια, θάστῃ καὶ μικρὸ καλάθι.— Παίξει ὁ λύκος μὲ
τ' ἀρνί, γυρίζει ὁ λύκος τρώει τ' ἀρνί.— Ὅποιος θέλει νὰ γελειέ-
ται, θρίσκει νὰ τονὲ γελοῦν.

Ἐλλειψις σχεδίου. Κόβει ὁ δολῆχος τὸ τσαροῦχι κι' ὅπου βγάλῃ
ὁ Θεὸς τὴ μύτη.

“Εξέσων δύναμις. Κι’ ἡ ἀνθρωπιά συνήθεια εἶναι· κι’ ἡ τάξη γονικὰ ἔναι. — Ὁ βλάχος ἄρχος κι’ ἂν γενῇ, πάλι βλαχίης μυρίζει. — Τῇ γόφτισσα τὴν ἔκταν βασίλισσα κι’ ἐκείνη κόσκινο θυμάται. — Ἐπιπολαιότης. — Ἀσπρο χαρτί, μαῦρα γράμματα.

Ἐργασία-ἀργία. Ἡ δουλειὰ νικάει τὴ φτώχεια. — Ἐκατὸ ἡ δουλειὰ στὴν πόρτα κι’ ἐκονήγησε τὴ φτώχεια. — Ὁ δουλευτὴς ποτὲ τοῦ δὲν πεινᾷ. — Ἡ πείνα περνᾷ ἀπὸ τὸ κατῳφλι τοῦ δουλευτῆ, καὶ μέσα δὲν μπαίνει. — Ὅποιος περπατεῖ μυρίζει, κι’ ὁποῦ κάθε-ται βρωμᾷ. — Ἡ ἀργία γεννᾷ κάθε ἀμαρτία. — Ὁ ἀργὸς κάθε μέρα τὸ ἔχει γιορτή.

Εὐγένεια. Ἄν χάθηκιν τὰ χρήματα, ἡ ἀρχοντιά ἀπομένει. — Ἡ ἀρχοντιά μυρίζει ἀπὸ μακρὺ. — Βασιλικὸς, κι’ ἂν μαραθῇ, τὴν μπουδιά τὴν ἔχει. — Τὸ διαμάντι, καὶ στὴν κοπριά νὰ τὸ ρίξῃς, πάλι διαμάντι εἶναι.

Ἐχαιμυθία. Βάλε κλειδί στὴ γλῶσσά σου. — Ὅποιος βαστάει τὴ γλῶσσά του, σώζει τὴν κεφαλὴ του. — Τὰ δόντια τᾶδωσ’ ὁ Θεὸς γιὰ νὰ κρατοῦν τὴ γλῶσσα. — Τὰ λόγια σου πρὶν νὰ τὰ πῇς, μέτρα τα ἕνα-ἕνα καὶ τῆς καρδιάς σου τὰ κλειδιά μὴ δίνῃς στὸν καθένα.

Θεῷ πίστις. Ὁ Θεὸς εἶναι ψηλά, μὰ βλέπει χαμηλά. — Ἀρνί, ποὺ βλέπει ὁ Θεός, ὁ λύκος δὲν τὸ τρώγει. — Δὲν ἔχει ὁ φτωχὸς, μὰ ἔχει ὁ Θεός. — Μὴν ἀπελπίζῃς ἄνθρωπο μὲ τὴ δική σου γνώση, γιὰτὶ δὲν ξεύρεις ὁ Θεὸς τί ἔχει νὰ τοῦ δώσῃ.

Κενόδοξία. Εἶναι καὶ μικρὸ τ’ ἀρνί, ἔχει καὶ πλατεῖαν οὐρά.

Λαίμαργί. Ἡ γάτα γιὰ τὸ ψάρι ἐπούλησε τ’ ἀμπέλι της. — Ἡ γούλα* κάστρα καταλεῖ καὶ κάστρα ξολοθρεῖ.

Ματαιὸ ἔλπι. Κι’ ὁ κοῦρος* μας ἠθέλησεν ἀηδὸν νὰ τὸν ποῦνε.

Μεμφιμορία. Τὸνα τοῦ βρωμᾷ καὶ τᾶλλο τοῦ μυρίζει.

Νωθότης. Κλωστᾷ τ’ αὐγὰ του. — Ἀργοκίνητο καράβι κάθε χρόνο καὶ ταξίδι.

Οὔσις νεωτέρου ἐνώπιον πρεσβυτέρου. Ἡ ἄλεπου ἑκατὸ χρόνῳ καὶ τ’ ἄλεπουδία ἑκατὸ δέκα. — Ἀλλοιῶς, βαδᾷ*, τὸ κόσκινο, ἀλλοιῶς καὶ τὸ πλαστήρι. — Ἐλα, παπποῦ, νὰ σὲ δείξω τὰ πατρογονικά σου.

Ὁκνησία. Ὅποιος θαρρεύεται, πολλὰ στερεύεται. — Ἀκαμάτης νιός, γέρος διακονιάρης. — Ἀκαμασιά, σπιτιοῦ ξεθεμελιώστρα. — Ἄν πεινάῃ ὁ ἀκαμάτης, ψυχοπόνεση δὲν ἔχει. — Ἡ ὀνικὰ παιδιά δὲν κάμνει, κι’ ἂν τὰ κάμῃ δὲν φελοῦσι. — Ἀνθρώπος θαριορί-

ζικος ἀτός του κι' ἀπατός του, κάνει κακὸ τῆς μοίρας του ποὺ δὲν τὸ κάνει ὁ ἐχθρός του.

Ὁξυθυμία. Τὰψὺ* ξεῖδι τ' ἀγγειό του δλάθει.

Ὁχληρῶν αἰτήσεις. «Νά, κουμπάρε, πάπλωμα.—Δός μου καὶ κρεβάτι». — «Δὲ σοῦ δίνω, γριά, ψωμί.—Βρέξε' μου τὸ στοὺ ζουμί». — Τῇ φιλιᾷ τοῦ γυρεψούλη μὴν τῇ πιθυμᾷς ποτέ σου.

Παλιμβουλία. Ἄλλα λέει τὸ θραδύ, κι' ἄλλα κάνει τὸ πρωτ'.

Πλεονεξία. Τὸ πολὺ τὸ διάφορο, τρώει καὶ τὸ κεφάλι.—Ποὺ γυρεύει τᾶλογο, χάνει καὶ τὸ πέταλο. — Κι' ἀπὸ τ' αὐγὸ μεράδι. — Τ' ἀχόρταχου τὸ μάτι χορταίνει το τὸ χῶμα.

Πολυαρχία. Ὅπου λαλοῦν πολλοὶ πετεινοὶ ἀργεὶ νὰ ξεημερώσῃ. — Οἱ πολλὰς γνῶμες βουλιάζουν τὸ καράδι. — Δυὸ κεφάλια σ' ἓνα φέσι δὲν χωροῦνε.

Πολυπραγμοσύνη. Ποὺ κυνηγᾷ δυὸ λαγοὺς δὲν πιάνει οὔτε τὸν ἓνα.—Δυὸ χειμωνικά* σὲ μιὰ μασχάλη δὲν βαστιοῦνται.

Πονηρῶν συναναστροφή. Ὅποιοι ἀνακατεῦεται μὲ τὰ πίτουρα, τὸν τρῶν οἱ κότες.—Ὅποιοι πᾶει στοὺ βάλτο νὰ κυνηγήσῃ, θὰ λερωθῇ.

Πονηρῶν συνάντησις. Εἶδ' ὁ γύψος τῇ γενιά του κι' ἀναγάλλιασ'* ἡ καρδιά του.— Ἀγάπα ἡ Μάρω τὸ χαρό, γῆρε κι' ἄντρα χορευτή. — Ἐκύλισεν ὁ τέντζερης καὶ θρῆκε τὸ καπάκι. — Σαράντα χρόνια γύρευεν ἡ μουτζαλιά* τὴ λάσπη. — Ἐμαζεύτηκαν οἱ κάργες κι' ἔκαναν τὸν κοῦκο ἀφέντη. — Σὰν δὲν ὁμοιάζανε δὲν συμπεθεριάζανε.

Πρόνοια καὶ ἀπρονοοσία. Δεμένος ὁ γαϊδαρος, ἀναπαμένος ὁ νοικοκύρης.—Κάλλιο γαϊδουρόδενε, παρὰ γαϊδουρογύρευε.—Σφάλλα τὸ σπίτι σου γιὰ νὰ μὴν κἀνῃς κλέφτη τὸ γείτονά σου.— Δεῖρε τότε γιὰ τ' αὐγὸ, νὰ μὴν πάρῃ καὶ τὴν κότα.—Ὁ διάβολος ἔχει πολλὰ ποδάρια. — Ἄφραγος κῆπος, ἔρμα τὰ λάχανα.— Στερνή μου γνώμη, νὰ σ' εἶχα πρῶτα.

Προσαρμογὴ εἰς περιστάσεις. Ἄφες ἐκεῖνα ποὺ ἤξερες καὶ πιάσ' αὐτὰ ποὺ θρῆκες.

Πτωχαλαζονεία. Πότ' αὐγά, πότε τυρί, δὲν μᾶς λείπει ἢ ἀρτομή. — Γιὰ ἰδέστε με, γειτόνισσες, πλεμόνια τηγαλίζω.

Σύνεσις. Τὰ γράμματα εἶναι καλὰ, μὰ νᾶχῃς νοῦ καὶ γνώση. Κάλλιο γνώση παρὰ γράσι.—Ἡ γνώση περνᾷ τὴν ἀνδρεία. — Μὲ γνωστικὸ κᾶτσε καὶ νηστικὸς σήκω.

Ἄλεξ. Γ. Σαγῆ—Νεοελληνικά γ' ἑλλην. σχολ. ἔκδ. γ' 20-2-25 12

Ἵποκρισία. Οὔτε γάτα ἦτανε, οὔτε ζῆμιά ἔκανε.—"Ἀφῆσ' ὁ Γιάννος τὴν κλειδιά κι' ἔπιασε τὸ ζευγάρι.

Φαντασιοκοπία. Ὁ Μανώλης μὲ τὰ λόγια κτίζει ἀνώγεια καὶ κατώγεια. — "Ἀπιαστα πουλιά, χίλια στὸν παρᾶ. — "Ἀς τὰ σφουγγᾶτα γι' αὔριο, φωμὶ νὰ φάμε ἀπόψε. — Μὲ τὸν νοῦ πλουτύνει ἡ κόρη, μὲ τὸν ὕπνο ἡ ἀκαμάτρα.

Φιλαργυρία. Γιὰ τὸ καρφὶ χάνει καὶ τὸ πέταλο. — Κι' ἀπὸ τὴ μυῖγα ξύγκι βγάζει. — Αὐτὸ κι' ἂν πάρῃς ἀπ' αὐτόν, κρόκο δὲ δρίσκεις μέσα. — Τὸ μάτι του βγαίνει, ἡ δεκάρα δὲ βγαίνει.

Φιλαντία. Φύγ' ἀπὸ μένα, Σατανᾶ, καὶ σύρ' στὸ γείτονά μου. — Ἀπὸ μένα, πειρασμέ, κι' ὅπου θέλεις ὅδευσ. — «Ποιὸς θὰ πάρῃ τὴ μεγάλη πῆττα ; — Ἐγώ ! — Ποιὸς θὰ πάρῃ τὸ μεγάλο πιᾶτο ; — Ἐγώ ! — Ποιὸς θὰ πάρῃ τὴ μεγάλη στάμνα ; — Ἐ, ὅλο ἐγὼ θὰ λέγω ; "Ἀς πῇ κι' ἄλλος».

Φλυαρία καὶ ὀλιγολογία. Πλούσια γλῶσσα καὶ φτωχὸ κεφάλι. — Γλῶσσα παποῦτσι, μυαλὸ κουκουτσι. — Αὐτὰ κι' ἄλλα, κυρὰ Λένη, καὶ δουλειὰ νὰ μὴ σοῦ βγαίνει. — Μὴν τὰ πετᾷς τὰ λόγια σου σὰν τᾶχυρο στ' ἄλῳν, γιατί τὰ παίρνει ὁ δαίμονας καὶ ποιὸς τὰ συμμαζώνει ; — Γρίκα* πολλὰ καὶ λέγε λίγα.

(Ἐταξινομήθησαν ἐκ τῆς Συλλογῆς ἰδίᾳ Παροιμιῶν τοῦ Ν. Πολίτου).

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΠΟΙΗΣΙΣ

Ι. ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Α΄. ΜΕΓΑΛΑ ΕΠΗ

Ἀποσπασματα

ἀπὸ τὸν Ἑρωτόκριτον*.

Β. Κορνάρου.

Εἰσαγωγή : Ὁ Ἡράκλῃς, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν, διὰ τὰ διασκεδάσει τὴν μελαγχολίαν τῆς κόρης του Ἀρετούσας προεκήρυξεν ἀγῶνα κονταροκτυπήματος, εἰς ὃν προσεκάλεσε πανταχόθεν ἀγωνιστάς. Κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν δὲ διὰ τὸν ἀγῶνα ἡμέραν πλήθος λαοῦ καὶ ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια ἔχουν καταλάβει τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ κατασκευασθεῖσαν ἐξέδραν καὶ βλέπουν θαυμάζοντες τοὺς προσερχομένους ἀγωνιστάς. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ

Ὁ Καραμανίτης*.

Ἐπρόβαλεν ὥσὰ θεοῖο ἕνας Καραμανίτης,
ὁπού'χεν ὄχθοιτα πολλὴ μὲ τὸ νησί τῆς Κρήτης.

Ἦτον ἀφέντης δυνατὸς καὶ πλούσιος καὶ μεγάλος·
ς κείνα τὰ μέρη σὰν αὐτὸν δὲν ἐγεννήθη ἄλλος·

δὲν ἐπροσκύναν Ὀυρανό, Ἄστρα μηδὲ Σελήνη,

5

τὸν κόσμον ἐφοβέριζε μὲ τὴν θωριὰν ἐκείνη·

εἰς τὸ σλαθὶν τοῦ πίστευγεν, κι' ἐκείνον ἐπροσκύνα,

πάντα πολέμους κι' ὄχθοιτες, πάντα μαλιὰς* ἐκίνα.

Ἦτονε κακοσούδαςτος καὶ δύσκολος περίσσα,

εἰς τὴ μαλιὰν ἔχαίρετο, καὶ τὴν ἀγάπ' ἐμίσα.

10

Σπιδόλιοντας* ἐκράζετο, κι' ὥς ἦρθεν εἰς τὸ Ρήγα.

- μέ γρίνιες* ἐχαιρέτισε, καί μίλησε καί λίγα.
Ποτέ ντου δὲν ἐγέλασε, μὰ πάντα ντου λογιάζει*,
κι' εἶν' ἡ λαλιά ντου ἡ σιγανὴ σὰν ἄλλου ὄντε* φωνάζει.
- 15 μιλῶντας ἐφοβέριζε, μὲ τὴν θωριά ντου βλάφτει,
καί μιὰ πλεξούδα κρέμουντον εἰς τόναν ντου ριζαῦτι*.
- Ἐκαθζάλικευε ἓνα ζῶ ἀγριώτατο περίσσα,
ὅπου τὸ φοβηθήκασι στὸ φόρο* ὅσοι κι' ἂν ἦσα.
ἽΟρά ἔχε σὰν κατόπαρδος*, καί πόδια σὰν βουβάλι,
- 20 καί μάτια σὰν ἀγριόκατος, κι' ἡ γλῶσσα ντου μεγάλη.
ἽΗτον ἡ τρίχα ντου ψαρή, μπαλώματα γεμάτη
κόκκινα μαῦρα μούρτζινα* σ' ὅλον του τὸ δερμάτι.
ἽΗτο λυγνὸ κι' ἐλεύτερο, στὸ γλάκι* δὲν τὸ σώνει
νᾶν κι' ἀπὸ χέρα δυνατὴ σαίττα οὐδὲ βερτόνι*.
- 25 Συχνιά συχνιά συρνε φωνές, μὰ δὲ χιλιμιντρίζει*,
ἀμ' εἶχεν ἄγρια τὴ φωνή, καί σὰ θεριὸ μουγκρίζει.
- ἽΩσὰν ἐγράφτη στοῦ Ρηγὸς καί τ' ὄνομά ντου λέγει,
γιὰ νὰ σταθῇ τόπο πολὺ μεγάλ' ἀδειὰ* γυρεύγει
οἱ κάμποι δὲν τ' ἀρέσουνι, κι' ὁ τόπος δὲν τὸν παίρνει,
- 30 κι' ἐπὰ κι' ἐκεῖ μὲ τὸ φαροῖ* συχνοπλαινογιαγέρνει*.
- Εἶχεν κι' ἀπάνω στ' ἄρματα βαλμένο ἵνα δερμάτι,
νοῦς* λιονταριοῦ, ποὺ σκότωσε στὰ δάση, ποὺ πορπάτει,
κι' ἐκρέμουνταν τοῦ λιονταριοῦ τὰ πόδι' ὀμπρὸς στὰ στήθη*
πολλὰ ἔχε δυνατὴ καρδιά, ποὺ δὲν τὸν ἐφοβήθη.
- 35 Συχνιά συχνιά τοῦ λιονταριοῦ τὰ πόδια ἔτσι σαλεῦγα,
ποὺ φαίνεται πὼς ἄθροπο ν' ἀρπάξουν ἐγυρεῦγα.
- Καί δίχως νὰ στραφῇ νὰ δῇ τς ἄλλους νὰ χαιρετίσῃ,
καί δίχως νὰ συγκατεβῇ ἀθρώπου νὰ μιλήσῃ,
ἐγγρίνια* πρὸς τὸν οὐρανόν, ἐγγρίνια στὸν ἀέρα,
- 40 ἡ ὄψη ντου φανέρωνε τὰ κανε μὲ τὴ χέρα.
ἽΗ φορεσὰ ντου κι' ἡ θωριά καί τὸ φαροῖν ὁμάδι*
ἐδεῖχναν πὼς εἶ* δαίμονας, κι' ἐδγῆκ' ἀπὸ τὸν ἄδιν.
Στὴν κεφαλὴ ἔχε ὁλόμαυρο τὸ Χάρο μὲ δραπάνι,
καί μὲ τὸ αἶμα γράμματα κι' ὄχι μὲ τὸ μελάνι,
- 45 κι' ἐλέγαν: «Ὅποιος μὲ θωρεῖ ἄς τρέμῃ κι' ἄς φοβάται,
καί τὸ σπαθὶ ὅπου βραστῶ, κανένα δὲν λυπᾶται».

Εισαγωγή : Ὁ Σπιδόλιοντας, συναντήσας εἰς τὴν ἀγορὰν ἄλλον ἀγωνιστήν, τὸν Κρητικὸν Χαρίδημον, τὸν ὁποῖον θανασίμωσται, ὁρῶντι αὐτὸν καὶ οὕτω, μολοντί ὁ βασιλεὺς προσεπλάθησε νὰ τοὺς συμφιλίωσῃ, ἀρχίζει:

Ἡ ξιφομαχία μεταξὺ Κρητικοῦ καὶ Καραμανίτη.

Ἐτότες λέ' ὁ Κρητικός, ὁ νιὸς ὁ παινεμένος :
 «ὄπ' ἀποθάνῃ, ἀπ' ὅλους σας ἄς εἶν' συχωρεμένος».
 Καὶ μ' ἓνα σάλτο* σὺν αἰτὸς ἐστάθηκε στὸ ζάλο*,
 καὶ βάνει χέρα στὸ σπαθί κι' ἀνίμενε* τὸν ἄλλο.
 Κι' ἐκεῖνος πάλ' ἀνάδια* ντου ὀγλήγορος σιμῶνει, 5
 καὶ διχωστὰς* παραθεσμιὰ* σὰ Δράκος ξεσπαθῶνει,
 καὶ σμίγουν* τὰ γδυμνὰ σπαθιά, σηκώνουν τὰ σκουτάρια*,
 καὶ ἀρχίζουσινε τῇ μαλιά* τοῦτα τὰ παλικάρια.
 Μὲ μάνιτα* καὶ μ' ἀντρεῖα ἀγοιεύγουν καὶ φουσκώνου
 ποὺ ὅσοι κι' ἂν τούσε θωροῦ πονοῦν κι' ἀναδακρυώνου. 10
 Σὰ δυὸ λιοντάρια ὄντ' ἐβρεθοῦ μὲ πεῖνα μέσ' στὰ δάση,
 καὶ βροῦ φαητό, κι' ἀπάνω ντου τό 'να καὶ τ' ἄλλ' ἀράσσει*,
 μουγκρίζουν κι' ἀγοιεύγουσι, πεινοῦν καὶ μὲ τὸ στόμα
 καὶ μὲ τὰ νύχια ράσσουσι*, καὶ τρέχουνε στὸ βρῶμα*.
 τό 'να καὶ τ' ἄλλο πολεμᾷ τὸ βρῶμα νὰ κερδαίσῃ. 15
 ἔτο' ἦκαμαν καὶ τοῦτ' οἱ δυὸ εἰς τοῦ λαοῦ τῇ μέσῃ.
 Τριγυρισμένους τς ἔχουσι, καὶ στέκουν καὶ θωροῦσι,
 τὸν πλιὰ ἀντρειωμένο ἀπὸ τοὺς δυὸ δὲν ξέρουσι νὰ ποῦσι,
 καὶ μόνο κεῖνα τὰ σπαθιά π' ἀνεβοκατεβαίνου,
 κι' ὥρες ζερβὰ τὰ ζάλα ντωσ, κι' ὥρες δεξὰ τὰ πηαίνου. 20

* *

Πολλὰ μεγάλη δύναμιν ἔχ' ὁ Καραμανίτης·
 πλιὰ τέχνης καὶ πλιὰ μαστοριᾶς εἶν' τὸ παιδί τῆς Κρήτης,
 καὶ μὲ τὴν τέχνη συντηρᾷ* τὴν ὥρα, ποὺ μαλῶνει,
 τῇ χέρα τοῦ Σπιδόλιοντα, σὲ ποῖα μερὰ ξαμῶνει*.
 κι' ἐξώφευγε τοῖ κοπανιές*, κι' ἤβλεπεν τὸ σπαθὶν του, 25
 κι' ὥσάν αἰτὸς ἐπὰ κι' ἐκεῖ ἐπέτα τὸ κορμὶν του·
 σῦρνετ' ὀπίσω, πάει ὀμπρός, ζερβὰ δεξὰ γιαγέρνει*,
 καὶ πρίχου* σώσ* ἡ κοπανιὰ εἰς τὸ σπαθί τὴν παίρνει·
 κι' ὅποιο σπαθί εἶχ' ἔτοια* βαφή*, σίδερο δὲν τὸ πιάνει,
 οὐδὲ ποτὲ τσακίζεται, οὐδ' ἀδοντιὰ δὲν κάνει. 30

- Πότε καὶ λίγο τοῦ διδε ἀπάνω στὸ σκουτάρι.
 στὴ γῆς κομμάτια τό ριχνε τὸ φοβερὸ λιοντάρι.
 "Ὅστεκεν ὁ Χαρίδημος σὰν ἄντρας κι' ἀνιμένει,
 καὶ γύρευε νὰ βοῇ καιρὸ ἢ χέρα ἢ τιμημένη.
- 35 Δὲ θέλει δίχως διάφορο* οἱ κοπανιὲς νὰ πηαίνου,
 ὥσάν ἐπηαῖνα τοῦ θεριοῦ τ' ἄγριου τοῦ θυμωμένου,
 ποὺ πότε δίδει στὸ σπαθί, καὶ πότε στὸ σκουτάρι,
 μ' αὐτῆνες οἱ λαβωματιῆς δὲν ἔχουνε τὴ χάρη.
- Μὰ τοῦτος ἔχ' ἀπομονή, καὶ πολεμᾷ μὲ γνώση.
 40 κι' ἐγύρευγ' ἐν τὸν ἀνοιχτό, γιὰ νὰ τόνε λαβώσῃ.
 Καὶ πάντα ὁμπρὸς στ' ἀμμάτια* ντου μὲ τὸ σπαθὶ ξαμώνει,
 γιὰ νὰ τόνε κρατῇ μακριὰ νὰ μὴν πολυσιμῶνῃ.
- Μὲ τὸν καιρὸ ὁ Χαρίδημος τὴ χέρα χαμηλώνει,
 κι' ἤρρεν του τὸ μερὶ ἀνοιχτό, δαμάκι* τὸ λαβώνει.
- 45 Σ κείνο τὸν τόπο τοῦ βγαλε τότες τὸ πρῶτον αἷμα.
 κι' ἀρχίσασι κι' ἐχαίρουνταν κεῖν' οἱ πολλοί, ποὺ τρέμα.
 Λιγὰκι τὸν ἐλάβωσε, ποῦρι* τὸ αἷμα βγῆκε,
 καὶ τὸ σπαθὶν του στὸ μερὶ λαβωματιά τοῦ φῆκε·
- κι' ὥσάν τεχνίτης στ' ἔρματα πάντα καιρὸ γυρεύει
 50 μὲ γνώση καὶ μὲ μαστοριά νὰ κρούῃ καὶ νὰ φεύγῃ.
- Τὴ δεύτερη λαβωματιά στὸ στήθος τοῦ τὴν κάνει·
 κι' ἦτον ἐτοῦτ' ἀκρόκαλῃ*, κι' αἷμα πολὺ τοῦ βγάνει.
 Ὡς εἶχε ρίξει κοπανιά, πάντα του τὸ σκουτάρι
 μὲ τὸ σπαθὶ συντροφιᾶζε τ' ἀγένειο παλικάρι.
- 55 ὀγιά* νὰ βλέπῃ* τὸ κορμὶ νὰ μὴν τοῦ τὸ λαβώσῃ
 τ' ἄγριο θεριό, ποὺ χτάσσουντο* θάνατο νὰ τοῦ δώσῃ.
 Γι' αὐτοσ* δὲν εἶχε δύναμη πολλὴν ἢ κοπανιά ντου,
 ἐβλέπουντο, κι' ἐλάβωνε, κι' ἐσίμωνε* κοντά του.
- Γυρεύει τόπο καὶ καιρὸ ἐκείνην τὴν ἡμέρα,
 60 νὰ κάμῃ μιὰ μαλιὰ καλὴ ἢ τιμημένη χέρα.

* *

- Ὡς εἶδεν ὁ Σπιδόλιοντας τὰ αἷματα καὶ τρέχου
 στὸ στήθος του καὶ στὸ μερὶ, καὶ τὸ κορμὶν του βρέχου,
 ἐπιούγκρισ', ἐταράχτηκε, καὶ σὰ λιοντάρ' ἀγριοεύγει
 καὶ νὰ βαρῇ τοῦ Κρητικοῦ τόπο νὰ βοῇ γυρεύει.
- 65 Μηδὲ ποτὲ τὸ πέλαγος ἔτοιμας λογιῆς μανίζει*,

ς τς ἀνεμικῆς* τοῦ Γεναριοῦ, ὄντε βροντᾶ κι' ἀφορίζει,
 ς καιρὸ π' ἀνεκατώνεται με ταραχὴ μεγάλη.
 κι' ὄντε σκορπᾶ τὰ κύματα ὅζω στὸ περιγιάλι.
 Σὰν ἦκαμ' ὁ Σπιδόλιοντας στὰ αἵματα, ποὺ θῶρει
 70 καὶ τρέχαν, καὶ νὰ γδικιωθῇ ἀκόμη δὲν ἐμπόρει.
 Ἐδάγκανε τὰ χεῖλη ντου, μέσ' ἡ καρδιά ντου βράζει,
 δράκοντας, κι' ὄχι ἄθρωπινὸ τὸ πρόσωπόν του μοιάζει.
 κι' ἦσυρε μουγκαλισματιᾶ* ἔτ' ἔτι πολλὰ μεγάλη,
 ποὺ τὸ πατάρι* σείστηκε πὸ μιὰ μερὰν ὡς ἄλλη,
 75 κι' ἐφάνη κι' ἦτονε βροντή, ποὺ ἀπ' τὰ ὑψ' ἀρχίζει,
 καὶ κάνει ταραχὴ πολλή, τὰ νέφαλα* ξεσκίζει,
 καὶ με πολὺ συχαλασμὸ στὰ βάθη κατεβαίνει·
 ἐδέτσι κι' ἀπ' τὸ στόμα ντου ὁ μουγκρισμὸς ἐδγαίνει.
 Μανίζει με τὰ χέρια ντου, καὶ τὸ σπαθὶν του φέγει·
 80 θωρώντας τοὶ λαβωματιῆς νὰ γδικιωθῇ γυρεύγει.
 Λέει : «Θωρῶ δὲν ἔχω πλιό* ὁδὲ σπαθὶ οὐδὲ χέρα,
 μὰ ὅλα μ' ἀπαρνηθήκασιν ἐτούτην τὴν ἡμέρα,
 ἀπότης* κι' ἕνας Κρητικὸς τόσ' ὥρα με μαλώνει*,
 κι' ἡ χέρα μου πιβούλεψε* καὶ δὲν τότε σκοτώνει».
 Ἐμάζωξε σὰν τὸ θεριὸ ὅλη τὴ δύναμήν του,
 85 κι' ὅσο μπορεῖ ψηλὰ ψηλὰ σηκώνει τὸ σπαθὶν του,
 κι' ἀπόκει* τρέχ' ἀπάνω ντου με τ' ἀγριομένο χέρι,
 κι' ἐξάμωσε νὰ τοῦ βαρῇ ς τοὶ κεφαλῆς τὰ μέρη.
 Κι' ὁ Κρητικὸς ὀγλήγορος σηκώνει τὸ σκουτάρι,
 βάνει το πρὸς τὴν κεφαλὴ, τὴν κοπανιὰ νὰ πάρη,
 90 κι' ἐβλέπησε τὴν κεφαλὴ, γιὰτὶ ἀπ' ὀμπρὸς τὸ βάνει,
 καὶ δίδει του μιὰν κοπανιά, ποὺ μέσα ς δυὸ τὸ κάνει·
 καὶ πέφτει κάτω τὸ μισό, τ' ἄλλο μισὸ πομένει,
 κι' εὐρέθηκε κι' ἡ χέρα ντου λιγάκι λαβωμένη.
 Τὴν κοπανιὰ τρομάξασι ὅλοι οἱ ἀπομονάροι*,
 95 νὰ δοῦν νὰ κόψῃ μέσα ς δυὸ τὸ σιδερό* σκουτάρι.
 Τότες σὰν εἶδ' ὁ Κρητικὸς, καὶ τὸ σκουτάρι χάσε,
 εἰς ἄλλο μὸδο* πολεμᾶ κι' ἄλλη βουλήν* ἐπιάσε.
 Πλιά δυνατὸς ἐγίνηκε, καὶ πλιά ἄφοβα μαλώνει·
 ζᾶλο δὲν κἀν' ὀπίσω μπλιό*, μ' ὅλο κι' ὀμπρὸς σηκώνει,
 100 καὶ δὲν τοῦ φαίνεται καιρὸς νὰ στέκῃ ν' ἀνιμένη,
 πόδας τὸν πόδαν ἤμπωθε*, καὶ πάντα μέσα μπαίνει.

- Στρέφεται χάμαι* καὶ θωρεῖ, καὶ τὸ κορμὶ μουλλώνει*,
καὶ με μεγάλη μαστοριά στὰ πόδια τοῦ ξαμώνει.
105 Ἐθάρρεψ' ὁ Σπιδόλιοντας, κί' ἐκεῖ θε' νὰ τοῦ δώση,
καὶ χαμηλώνει τ' ἄρματα νὰ μὴν τόνε λαβώση.
Ἐτότες τοῦ Χαρίδημου τοῦ φάνη νᾶν' ἡ ὥρα,
νὰ δώση τέλος τοῖ* μαλιᾶς, νὰ κατατάξ' ἡ χώρα,
κί' ἐσήκωσεν ὡς ἀστραπὴ τὸ γλήγορόν του χέρι,
110 ὥσάν τὸν εἶδεν ἀνοιχτὸς τοῖ κεφαλῆς τὰ μέρη,
καὶ μπήχνει τ' ὅλο τὸ σπαθί εἰς τὸ λαιμὸ ἀποκάτω
ὑπνο τὸν ἀποκοίμισε, παντοτεινὰ κοιμᾶτο.
Ἦπεσε κάτω τὸ θεριό, τ' ἀμμάτια ντοῦ γρουλλώνει*,
φαρμάκι φτεῖ με τοὺς ἀφρούς, κλάμη' ἀναδακρύνει.
115 κί' ἐμουγκάλιστη* τρεῖς φορές τὸ φοβερόν του στόμα,
κί' ἐβρόντηξεν ὁ οὐρανός, κί' ἐσχίστηκε τὸ χῶμα,
καὶ με μεγάλη ταραχὴ καὶ μουγκρισμὸν ὁμάδι
ἐπῆ' ἡ ἄγρια ντοῦ ψυχὴ στὸ μαυρισμένον ἄδη·
κί' ἐκεῖνος πού 'το φοβερός, κί' ἀπ'* ὅλοι τὸν ἐτρέμα,
120 σήμερον ἐκυλίστηκες τοῖ σάρκας του τὸ αἷμα·
καὶ σήμερο κεῖν' ἡ ψυχὴ π' ἄθρωπο δὲν ἐδείλια,
πάει νὰ δῇ τοῦ Χάροντα τὰ μαυρισμένα σπήλια.

Κί' ἓνα μεγάλο θάμασμα κείνην τὴν ὥρα φάνη :
τ' ἄλλογο τοῦ Σπιδόλιοντα τοῖ σάρκες του δαγκάνει·
125 ὅς' ὥρα ἐπολέμανε ἀντρειεύγετο νὰ λύση,
νὰ πάη στὸν ἀφέντην του ὀγιά νὰ τοῦ βουθηθή·
ὥσάν ἐμίσσεψ' ἡ ψυχὴ, κί' ἐπῆεν εἰς τὸν ἄδη,
πέφτει κί' αὐτὸ χάμαι, ψοφᾷ, τελειώνουσιν ὁμάδι.

Ἐγράφη περὶ τὸ 1650.

Β'. ΜΙΚΡΑΙ ΕΠΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

Ι. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΘΕΜΑ

Ἡ φυγή τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Ἀριστ. Βαλαωρίτου.

Εἰσαγωγή. Τὸ ποίημα ἀναφέρεται εἰς τὴν πανωλεθρίαν, ἣν ὑπέστησαν τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ὑπὸ τῶν Σουλῳτῶν τὸ 1792, στρατηγούτος τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα.

«Τᾶλογο ! τᾶλογο ! Ὁμὲρ Βοιόνη. 1
Τὸ Σούλι ἐχούμησε* καὶ μᾶς πλακώνει.
Τᾶλογο ! τᾶλογο ! Ἀκοῦς, σουρίζουν
ζεστὰ τὰ βόλια τους, μᾶς φοβερίζουν.

Γιὰ δές, σὺν δαίμονες μᾶς πελεκᾶνε ! 2
Κάτου ἀπ' τὸ βράχο τους πῶς ροβολᾶνε*!
Δές τὰ κεφάλια μας, δές τὰ κουφάρια*,
κυλᾶνε ἀνάκατ*, σὺν νᾶν λιθάρια.

Τᾶλογο ! τᾶλογο ! Ἀκοῦς πῶς σκούζουν*! 3
Οἱ λύκοι φτάσανε, ρυάζονται*, γρούζουν*.
Ἄνοιξ' ἡ κόλαση καὶ μοῦ ξερονάει
τὸν μαῦρο κόσμο της γιὰ νὰ με φάη.

Βοιόνη, πρόφθασε· ἀκόμα λίγο, 4
κι' ἀπὸ τὰ νύχια τους δὲν θὰ ξεφύγω.
Τᾶλογο! . . . Γνώρισα τὴ φουστανέλλα
τοῦ ἐχθροῦ μου τᾶσπονδου Λάμπρου Τζαβέλλα.

Δὲν τότε βλέπετε; Σὰ Χάρος φθάνει 5
ψηλ' ἀνεμίζοντας τὸ γιαταγάνι*.
Νιώθω τὸ χέρι του μέσ' στὴν καρδιά,
ποὺ πάει σπαράζοντας τὰ σωθικά.

Ἄνεμοστρόβιλος, θεοποντή, 6
ὅλα σὰ σίφουνες* θὰ καταπιῇ.
Τὸ μάτι ἐπάνω μου ἄγρια στυλώνει
μαχαίρι δίκοπο μέσα μου χώνει.

7 Κρούο τὸ σίδερο χωνεύει, σφάζει.
Ἄκοῦτε, ἀκοῦτε τὸν πῶς μοῦ φωνάζει·
νιώθω τὸ χνότο* του φωτιά ζεστό,
πῶρχει* ἐπάνω μου σὰν νᾶναι φιο*.

8 Τᾶλογο! τᾶλογο! Ὁμὲρ Βορίονη.
Ὁ ἥλιος ἔπεσε, νύχτα σιμώνει· · ·
Ἄστρο, λυτρώστε με· αὐτὴ τὴ χάρη
ζητάει ὁ Ἀλῆ πασᾶς, πιστὸ φεγγάρι».

*
* *

9 Ἐμπρός του στέκεται, καμαρωμένο,
μαῦρο σὰν κόρακας, χουσᾶ ντυμένο,
ἄτι ἀξετίμωτο*, φλόγα, φωτιά,
καθάρσιο ἀράπικο· τὸ λὲν Βοριᾶ.

10 Χτυπάει τὸ πόδι του, σκάφτει τὸ χῶμα·
δαγκάει τὸ σίδερο, πῶχει στὸ στόμα·
ρουθούνια διάπλατα καὶ τεντωμένα
ἀχνίζουν* κόκκινα σὰν ματωμένα.

11 Ἀκούει τὸν πόλεμο καὶ χλιμित्रάει*.
Ταῦτιά του τέντωσε, ἄγρια τηράει.
Ὀλόρθ' ἡ χήτη του, ὀλόρθ' ἡ ὀρά,
λογάει τὸ σῶμα του, σὰν τὴν ὀχιά*.

12 Σκώνεται λαίμαργο στὰ πισινά του·
λάμπουν τὰ νύχια του, τὰ πέταλά του·
λὲς καὶ δὲν ἔγγιζε κάτου στὴ γῆ · · ·
Κοῖμα, ποὺ τῷθελαν γιὰ τὴ φυγὴ! . . .

13 Ὁ Λάμπρος τῷθλεπε, κι' ἀπὸ τὴ ζήλια
κρυφὰ ἀναστέναζε, δαγκάει τὰ χεῖλια.
« Ἄτι περήφανο, νὰ σ' εἶχα ἴω,
μέσα στὰ Γιάννινα ἤθελα μπῶ ».

*
* *

14 Ὡς τόσο ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἀπὸ τὸν τρόμο
τὴ χήτη του ἄρπαξε, πετάει στὸν ὦμο · · ·

Σὰ βόλι γλήγορο, σὰν ἀστραπή,
τὸ ἄτι χάθηκε μὲ τὸν Ἀλῆ.

Φεύγουνε ! Φεύγουνε ! Δίκαιη κατάρα ! 15
Τοὺς ἐκυνήγαε ἀχνὴ τρομάρα·
νύχτα κατάμαυρη καὶ συγνεφιά
γύρω τους στέκονται γιὰ συντροφιά.

Λόγκους περάσανε, χαντάκια μύρια 16
αἵματα στάζουνε τὰ φτερνιστήρια·
ἀφροὺς σὰ θάλασσα τᾶλογο χύνει·
σκιάζεται ὁ Ἀλῆ πασᾶς, καιρὸ δὲ δίνει.

Καθὼς διαβαίνουνε, τρίζει ἓνα ξύλο 17
φυσάει ὁ ἄνεμος, πέφτει ἓνα φύλλο·
πουλάκι ἐπέταξε, φεύγει ζαρκάδι·
νεράκι πότρεχε μέσ' στὸ λαγκάδι.

Ὅλα ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ὅλα τρομάζει 18
κρούς ὁ ἰδρωτὰς βρύση τοῦ στάζει.
Τᾶλογο αὐτιάζεται, δὲν ἀνασαίνει,
τὰ πόδια ἐστύλωσε· λύκος διαβαίνει.

Καὶ κειὸς τὰ δάχτυλα σφίγγει στὴ σέλλα 19
τὰ μάτια τοῦ ἔβλεπαν παντοῦ Τζαβέλλα·
παντοῦ τοῦ φαίνονταν πὼς εἶν' κρυμμένα
σπαθιά ποὺ λάμπανε ξεγυμνωμένα.

Μακρὰ τὰ γένεια τοῦ, ἄσπρα σὰ χιόνι, 20
τὰ παίρνει ὁ ἄνεμος, σκόρπια τ' ἀπλώνει
ἐμπρὸς στὸ στόμα τοῦ καὶ στὸ λαιμό·
λὲς καὶ τὸν ἔχουνε γιὰ πινιμό*.

Καθὼς τὰ κύματα μὲ τὴ νοτιά 21
τὴ νύχτα χάνουνται στὴ σκοτεινιά
καὶ δὲν χωρίζουνε παρὰ οἱ ἀφροὶ τῶν
ψηλὰ ποὺ ἀσπρίζουνε στὴν κορυφή τῶν,

ἔτσι καὶ τᾶλογο κεῖνο τὸ βράδυ 22
σὰν κῆμα ἐδιάβαινε μέσ' στὸ σκοτάδι,
κῆμα ὀλοφούσκωτο καὶ σκοτεινό,
πῶχει τ' Ἀλῆ πασᾶ τὰ γένεια ἀφρό.

- 23 Φεύγουνε, φεύγουνε ! Πάντα τρεχᾶτοι.
Φθάνει, κι' ἐδείλιασε τὸ μαῦρο τᾶτι·
φθάνει, καὶ τρέμουνε τὰ γόνατά του·
ἀκοῦς πῶς βράζουνε τὰ σωθικά του !
- 24 Λυσσάει ὁ Ἀλῆ πασᾶς καὶ βλαστημιῶ.
Τὸ φτερνιστήρι του χώνει βαθιά.
Τὸ ἄτι φούσκωσε, βαριὰ μουγκρίζει,
δίνει ἓνα πήδημα καὶ γονατίζει.
- 25 Ἡ καρδιά μέσα του χτυπάει σφυρί·
ταῦτιά του γέρνουνε, πέφτει στὴ γῆ·
σπαράζει, ἀνδρειεύεται καὶ ροχαλιάζει*·
ἀπ' τὰ ρουθούνια του τὸ αἷμα στάζει.
- 26 Κι' ἐκεῖ ποὺ τᾶλογο ψυχομαχάει,
βουβὸς στὴ λύσσα του ὁ Ἀλῆς τηράει·
τηράει ἀνήσυχος, ἀχνός*, νὰ ἰδῇ...
τ' αὐτιά του ἐτέντωσε ν' ἀκουρομαστῇ*· · ·
- 27 Ἀκόμα σκιάζεται* τοῦ ἐχθροῦ τὰ βόλια,
καὶ ἀρπάζει τρέμοντας τὰ δυὸ πιστόλια...
Τᾶτι τὸ δύστυχο δίπλα στὸ χῶμα
χτυπιέται, δέρνεται, βογκάει ἀκόμα
- 28 καὶ δὲν τὸν ἄφηνε καλὰ ν' ἀκούσῃ
ἂν κεῖνοι οἱ δαίμονες τὸν κυνηγοῦσι.
Ἄφρισ' ὁ Ἀλῆ πασᾶς, καίετ', ἀνάφτει,
τὰ βόλια τῷφτεψε μέσ' στὸ ριζαῦτι*.
- 29 Τὸ ἄτι ἐταράχτηκε σὰν τὸ στοιχειὸ
καὶ μ' ἓνα μούγκρισμα μένει νεκρό.
Τὸ μάτι ἀκίνητο καὶ καρφωμένο
ἔμειν' ἐπάνω του θολό, σβημένο.
- * *
- 30 Ἀκούει πατήματα, φωνὲς πολλές...
Ἄχ! τὸν ἐπρόδωκαν οἱ πιστολιές !
Σιμώνει ὁ θόρυβος, τὸ αἷμα του πῆζει·
ἐπιασε τᾶλογο γιὰ μετερίζι*.

Γιομίζει τάρματα, καὶ στὸ μαχαίρι 31
σιγὰ καὶ τρέμοντας ρίχνει τὸ χέρι.
Ἄκούει πὺ φώναζαν : « Βεζύρη Ἀλῆ! »
κι' ἐκεῖνος ἔλειωνε σὰν τὸ κερί.

Πάλε φωνάζουνε ! Κάθε φορὰ 32
ἀκούεται ὁ θόρυβος πλέον σιμά·
τὸ μάτι ὀλάνοιχτο ὁ Ἀλῆς καρφώνει :
« Βόηθα με », φώναζε, « Ὁμὲρ Βριόνη ! »

Ἔτσι ὁ Ἀλῆ-πασῶς κυνηγημένος 33
μπαίνει στὰ Γιάννινα σὰν πεθαμένος ...
Ὅσο κι' ἂν ἔζησεν, ἡ φουστανέλλα
τοῦ Λάμπρου τῶστεκε στὰ μάτια φέλα*.

1857.

Τὸ παράπονο τῶν βουνῶν.

Δημῶδες.

Εἰσαγωγή. Τὸ ἄσμα φαίνεται ὅτι συνετέθη κατὰ τὸ 1790-92, ὅτε ὁ περιώνυμος πολέμαρχος τῆς Στερεᾶς Ἀνδριτζός (ὁ πατήρ τοῦ Ὀδυσσεύς), ἀφήσας τὰ βουνά, συνεπολέμει μετὰ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη κατὰ τῶν Τούρκων.

Κλαῖνε τὰ μαῦρα τὰ βουνά, παρηγοριὰ δὲν ἔχουν.
Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ ψήλωμα, δὲν κλαῖνε γιὰ τὰ χιόνια·
ἢ κλεφτουριά τ' ἀρνήθηκε καὶ ροβολάει* στοὺς κάμπους.

Ἡ Γκιῶνα* λέει τῆς Λιάκουρας* κι' ἡ Λιάκουρα τῆς Γκιῶνας :
— Βουνί μ', ποῦσαι ψηλότερα καὶ πιδ ψηλὰ ἀγναντεύεις*, 5
ποῦ νᾶναι, τί νὰ γίνηκαν οἱ κλέφτες οἱ Ἀνδριτζαῖοι ;
Σὰν ποῦ νὰ φένουν τὰ σφαχτά, νὰ ρίχνουν στὸ σημάδι ;
σὰν ποιά βουνά στολίζουνε μὲ τούρκικα κεφάλια ;

— Τί νὰ σοῦ πῶ, μωρὲ βουνί, τί νὰ σοῦ πῶ, βουνάκι !
Τῇ λεβεντιά τῇ χαίρονται οἱ ψωριασμένοι κάμποι. 10
Στοὺς κάμπους φένουν τὰ σφαχτά καὶ ρίχνουν στὸ σημάδι,
τοὺς κάμπους τοὺς στολίζουνε μὲ τούρκικα κεφάλια.

Κι' ἡ Λιάκουρα σὰν τᾶκουσε βαριά τῆς κακοφάνη.
Τηράει ζερβά, τηράει δεξιά, τηράει κατὰ τὴ Σκάλα* :

- 15 —Βρὲ κάμπε ἄρρωστιάρικε, βρὲ κάμπε μαραζάρη*,
μὲ τὴ δική μου λεβεντιά νὰ στολισθῇς γυρεύεις;
Γιὰ βγάλε τὰ στολίδια μου, δὸς μου τὴ λεβεντιά μου,
μὴ λειώσω οὐλα τὰ χιόνια μου καὶ θάλασσα σὲ κάμω.

Ἡ Δέσπω τοῦ Μπότση.

(25 Δεκεμβρίου 1803).

Δημῶδες.

- Ἄχὸς βαρὺς ἀκούγεται, πολλὰ ντουφέκια πέφτουν.
Μήνα* σὲ γάμο ρίχνονται, μήνα σὲ χαροκόπι*;
Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται, οὐδὲ σὲ χαροκόπι
ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μὲ ἀγγόνια.
- 5 Ἀρβανιτιά τὴν πλάκωσε στοῦ Δημοῦλᾶ τὸν πύργο:
—Γιῶργινα, ρίξε τ' ἄρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σούλι.
Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανιτῶν.
—Τὸ Σούλι κι' ἂν προσκύνησε, κι' ἂν τούρκεφεν ἡ Κιάφα,
ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες* δὲν ἔκανε, δὲν κάνει.
- 10 Δαυλὶ στοὺς χεῖριν ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει:
—Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιά μ', μαζί μου ἐλάτε!
Χίλια φουσέκια ἦταν ἐκεῖ· κι' αὐτὴ φωτιά τοὺς βάνει
καὶ τὰ φουσέκια ἀνάψανε κι' ὅλοι φωτιά γενῆκαν.

Ἡ Λένω τοῦ Μπότση.

(Ἀπρίλιος τοῦ 1804)

Δημῶδες.

- Ὅλες οἱ καπετάνισσες ἀπὸ τὸ Κακσοῦλι
ὅλες τὴν Ἄρτα πέρασαν, στὰ Γιάννινα τὶς πῆνε
σκληρώθηκαν οἱ ἄρφανεσ, σκληρώθηκαν οἱ μαῦρες
κι' ἡ Λένω δὲν ἐπέρασε, δὲν τὴν ἐπῆραν σκλάβοι.
- 5 Μὸν πῆρε δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια.
Σέρνει ντουφέκι σισανέ* κι' ἐγγλέζικα κουμπούρια,
ἔχει καὶ στὴ μεσοῦλα της σπαθὶ μαλαματένιο.

Πέντε Τούρκοι τὴν κυνηγοῦν, πέντε τζοχανταρέοι*.
 —Τούρκοι, γιὰ μὴν παιδεύεστε, μὴν ἔρχεσθε σιμά μου
 σέρνω φουσέκια στὴν ποδιά καὶ βόλια στὶς παλάσκες.
 —Κόρη, γιὰ ρίξε τᾶρματα, γλύτωσε τὴ ζωὴ σου.
 —Τί λέτε, μωρ' παλιότουρκοι καὶ σεῖς παλιοζαγάρια;
 Ἐγὼ εἰμι ἡ Λένω Μπότσαρη, ἡ ἀδερφή τοῦ Γιάννη,
 καὶ ζωντανὴ δὲν πιάνουμαι εἰς τῶν Τουρκῶν τὰ χέρια.

10

Ὁ θάνατος τοῦ Διάκου.

Δημῶδες.

Τρία πουλάκια κάθουνταν ψηλὰ στὴ Χαλκομάτα*
 τὸνα τηράει στὴ Λειβαδιά καὶ τᾶλλο στὸ Ζητοῦνι*,
 τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιρολογᾷ καὶ λέει:
 «Πολλὴ μυυρίλα πλάκωσε, μαύρη σὰν καλιακούδα*.
 Μὴν ὁ Καλύβας* ἔρχεται, μὴν ὁ Λεβεντογιάννης*;
 Οὐδ' ὁ Καλύβας ἔρχεται, οὐδ' ὁ Λεβεντογιάννης
 Ὅμιερ Βριώνης πλάκωσε μὲ δεκοχτὼ χιλιάδες».

5

Ὁ Διάκος σὰν τ' ἀγρίκησε*, πολὺ τοῦ κακοφάνη
 Ψηλὴ φωνὴν ἐσήκωσε, τὸν πρῶτο τοῦ φωνάζει:
 «Τὸ στράτεμά μου σὺνάζε, μάσε* τὰ παλικάρια*
 δὸς τοὺς μπαρούτι περισσὴ καὶ βόλια μὲ τὲς φοῦχτες*
 γρήγορα, καὶ νὰ πιάσουμε κάτω στὴν Ἀλαμάνα,
 ποῦναι ταμπούρια* δυνατὰ κι' ὁμορφα μετερίζια»*.

10

Παίρνουνε τ' ἀλαφριά σπαθιά καὶ τὰ βριαῖα τουφέκια
 στὴν Ἀλαμάνα φτάνουνε καὶ πιάνουν τὰ ταμπούρια.
 «Καοδιά, παιδιά μου, φώναζε, παιδιά, μὴν φοβηθῆτε.
 Σταθῆτε ἀντρεῖα, σὰν Ἕλληνες καὶ σὰν Γραικοὶ σταθῆτε».
 Ἐκεῖνοι φοβηθήκανε κι' ἐσκόρπισαν στοὺς λόγκους*.
 Ἐμειν' ὁ Διάκος στὴ φωτιὰ μὲ δεκοχτὼ λεβέντες.

15

Τρεῖς ὥρες ἐπολέμαγε μὲ δεκοχτὼ χιλιάδες*
 σκίστηκε τὸ τουφέκι του κι' ἐγίνηκε κομμάτια*
 σέρνει καὶ τὸ λαφρὶὸ σπαθὶ καὶ στὴ φωτιὰ χουμάει*.
 Ἐκοψε Τούρκους ἄπειρους κι' ἐφτὰ μπουλουκμπασῆδες*

20

- καὶ τὸ σπαθὶ τοῦ κόπηκεν ἅπ᾽ ἀπὸ τῇ φοῦχτα
25 κι' ἔπεσ' ὁ Διάκος ζωντανὸς εἰς τῶν ἐχτρῶν τὰ χέρια.
- Χίλιοι τὸν πῆραν ἀπὸ μπρὸς καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω·
κι' Ὁμὲρ Βριώνης μυστικὰ στὸ δρόμο τὸν ἐρώτα :
«Γένεσαι Τοῦρκος, Διάκο μου, τὴν πίστη σου ν' ἀλλάξης,
νὰ προσκυνᾷς εἰς τὸ τζαμί, τὴν ἐκκλησιὰ ν' ἀφήσης ;
30 Κι' ἐκεῖνος τοῦ ἀποκρίθηκε καὶ μὲ θυμὸ τοῦ λέει :
«Πᾶτε κι' ἐσεῖς κι' ἡ πίστη σας, μουρτάτες*, νὰ χαθῆτε !
Ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς θὰ νὰ πεθάνω.
Ἄν θέλετε χίλια φλωριά καὶ χίλιους μαχμουτιέδες*,
μόνον ἑπτὰ μερῶν ζωὴ θέλω νὰ μοῦ χαρίστε,
35 ὅσο νὰ φτάσῃ ὁ Ὀδυσσεὺς κι' ὁ Καπετὰν Νικήτας».
Σὰν τ' ἄκουσ' ὁ Χαλίλ* μπεις ἀφρίζει καὶ φωνάζει :
«Χίλια πουγγιά* σᾶς δίνω γὼ κι' ἀκόμα πεντακόσια,
τὸ Διάκο νὰ χαλάσετε, τὸ φοβερὸ τὸν κλέφτη·
γιατὶ θὰ σβῆσῃ τὴν Τουρκιά κι' ὅλο μας τὸ ντοβλέτι* !»
- 40 Τὸ Διάκο τότε παίρνουνε καὶ στὸ σουβλί τὸν βάζουν·
ὁλόρθο τὸν ἐστήσανε, κι' αὐτὸς χαμογελοῦσε·
τὴν πίστη τοὺς τοὺς ἔβριζε, τοὺς ἔλεγε μουρτάτες·
«Σκυλιά, κι' ἂν μὲ σουβλίσετε, ἕνας Γραικὸς ἐχάθη·
ἂς εἶν' καλὰ ὁ Ὀδυσσεὺς κι' ὁ καπετὰν Νικήτας*·
45 αὐτοὶ θὰ φᾶνε τὴν Τουρκιά, θὰ κάψουν τὸ ντοβλέτι!»

(Εἰκὼν Ν. Γούζη*)

Ἐν κρυφῷ σχολεῖν.

Ἰω. Πολέμη.

Ἀπ' ἔξω μαυροφόρ' ἀπελπισιά,
πικρῆς σκλαβιᾶς χειροπιαστὸ σκοτάδι
καὶ μέσα στὴ θολόκτιστη ἐκκλησιά
(στὴν ἐκκλησιά ποὺ παίρνει κάθε βράδυ
τὴ ὄψη τοῦ σχολεῖν)
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλίου
τρεμάμενο τὰ ὀνείρατα ἀναδεύει*
καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
τοῦ σκλάβου ἢ ἀλυσόδετη πατρίδα
βραχνὰ ὁ παλῆς ὁ δάσκαλος ἐκεῖ
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
μὲ λόγια μαγικά
ἐκεῖ ἡ φυλὴ πικρότερο ἀγρικᾷ

* Ἀλέξ. Γ. Σαρῆ Νεοελληνικά γ' ἐλλ. σχολ. γ' ἐκδ. 20 2-25. 13.

τὸν πόνο τῆς σκλαβιάς τῆς, ἐκεῖ βλέπει
τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

- 3 Κι' ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
ποῦ ἐβούθανε τὰ στόματα τῶν πλάνων
καὶ ρίχνει καὶ συντρίβει καὶ κυλᾷ
στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
κι' ἀπὸ τῆ σιγαλιά
ποῦ δένει στὸ λαμὸ πνιγμοῦ θηλειά,
κι' ἀπ' τῶν προγόνων τ' ἀφθαρτα βιβλία,
ποῦ δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα,
- 4 ἕνας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθὺς
σὲ μελωδίες ἐνὸς κόσμου ἄλλου
κι' ἀνατριχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
μὲ μιὰ φωνὴ βαρειά:
«Μὴ σκιάζεσθε στὰ σκότη. Ἡ λευτεριά
σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγαρόλο ἀστὲρι
τῆς νύκτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρῃ».

1899.

Ξαναγυρίζει.

Ἰω. Πολέμη.

- 1 Ξαναγυρίζει στ' Ἀργυρόκαστρο,
βρίσκει τὸ σπίτι τῆς ρημάδι·
μηδὲ σκεπὴ μηδὲ παρὰθυρο
μηδ' ἄλλο γνωριμιάς σημάδι.
- 2 Τὸ περιβόλι χέρσο κι' ἄσκαφτο
τὰ δέντρα κάρβουνα καὶ στάχτη,
τὰ λιόδεντρα βγαλμένα σύρριζα
καὶ τ' ἀμπελάκι δίχως φράχτη.
- 3 Στὸ κοιμητήρι πάει τρεμάμενη·
ἔρμο κι' ἀδέσποτο χωράφι·
δυσὸ κυπαρίσσια μόνον ἀπόμειναν·
μηδὲ σταυροὶ μηδὲ καὶ τάφοι.

Τὰ κόκκαλα τῶν πεθαμένων της 4
πνίγουν ἀγκάθια κι' ἄγρια χόρτα
καὶ γκρεμισμένος ὁ μανδρότοιχος
καὶ κατὰ γῆς ριχμέν' ἡ πόρτα.

Μηδ' ἔκλαψε μηδὲ κι' ἐδάκρυσε· 5
στὴν ἐκκλησιὰ μὲ μιᾶς πηγαίνει.
Μπρὸς στὸ Χριστό, μπρὸς στὴ Μητέρα Του
προσεύχεται γονατισμένη.

Καὶ λέει : «Χριστέ μου καὶ Παρθένα μου, 6
παρηγοριὰ σ' ὅσους πονοῦν !
τώρα ξανάρεθε ἡ γαλανόλευκη,
τ' ἀγκάθια ρόδα θὰ γενοῦν».

1916.

Β' ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΜΥΘΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ (ΠΑΡΑΛΟΕΙΣ,
ΘΥΤΑΟΙ, ΜΥΘΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ Κ.Τ.Λ.)

Τὸ κάστρο τῆς ᾠριᾶς.

Δημῶδες.

Ὅσα κάστρα κι' ἂν εἶδα καὶ περπάτησα,
σὰν τῆς ᾠριᾶς τὸ κάστρο δὲν ἐλόγιασα.
Κάστρο θεμελιωμένο, κάστρο ξακουστό,
σαράντα ὀργυιὲς τοῦ ψήλου, δώδεκα πλατύ,
μολύβι σκεπασμένο, μαρμαροχυτό. 5
μὲ πόρτες ἀτσαλένιες κι' ἀργυρὰ κλειδιά
καὶ τοῦ γιалоῦ ἡ πόρτα στράφτει μάλαμα.

Τοῦρκος τὸ τριγυρίζει χοόνους δώδεκα,
δὲν μπόρει νὰ τὸ πάρῃ τὸ ἐρημόκαστρο.
Κι' ἓνα σκολι Τουρκάκι, μιᾶς Ρωμιᾶς παιδί, 10
στὸν ᾠμιρᾶ του πάει καὶ τὸν προσκυνάει :
— Ἀφέντη μ' ᾠμιρᾶ μου καὶ σουλτάνε μου,
ἂν πάρω ἐγὼ τὸ κάστρο τί εἶν' ἡ ρόγα* μου ;
— Χίλια ἄσπρα* τὴν ἡμέρα κι' ἄλογο καλό,
καὶ δυὸ σπαθιὰ ἀσημένια γιὰ τὸν πόλεμο. 15
— Οὐδὲ τ' ἄσπρα σου θέλω κι' οὐδὲ τὰ φλωριά,
οὐδὲ καὶ τ' ἄλογό σου κι' οὐδὲ τὰ σπαθιά,

- μὸν θέλω γὼ τὴν κόρη, ποῦναι στὰ γυαλιά.
— Ὡσάν τὸ κάστρο πάρης, χάρισμα κι' αὐτή.
- 20 Πράσινα ροῦχα βγάζει, ράσα φόρεσε.
τὸν πύργο πύργο πάει καὶ γυροβολάει.
στὴν πόρτα πάει καὶ στέκει καὶ παρακαλεῖ:
— Γιὰ ἀνοίξε ἀνοίξε πόρτα, πόρτα τῆς Ὠριάς,
πόρτα τῆς μαυρομάτας τῆς βασιλίσσας.
- 25 — Φεῦγα ἀπ' αὐτοῦ, βρὲ Τούρκε, βρὲ σκυλότουρκε!
— Μὰ τὸ σταυρό, κυρά μου, μὰ τὴν Παναγιά,
ἐγὼ δὲν εἶμαι Τούρκος, οὐδὲ Κόνιαρος*,
εἶμαι καλογεράκι ἀπ' ἀσκηταριό.
Δώδεκα χρόνους ἔχω ὅπ' ἀσκήτευσά,
30 χορτάρι ἐβοσκοῦσα σὰν τὸ πρόβατο,
κι' ἦρθα νὰ πάρω λάδι γιὰ τὶς ἐκκλησιές.
Γιὰ ἀνοίξετέ μου νᾶμπω τοῦ βαριόμοιρου.
— Νὰ ρίξουμε τσιγγέλια νὰ σὲ πάρουμε.
— Τὰ ράσα μου εἶναι σάλια καὶ ξεσκιζονται.
35 — Νὰ ρίξουμε τὸ δίχτυ νὰ σὲ πάρουμε.
— Εἶμαι ἀπὸ τὴν πείνα κι' ἀντραλίζουμαι*.
Γελάστηκε μιὰ κόρη, πάει τὸν ἀνοίξε.
- “Ὅσο ν' ἀνοίξη ἡ πόρτα, χίλιοι ἐμπήκανε;
κι' ὅσο νὰ μισανοίξη, γέμισ' ἡ αὐλή,
40 κι' ὅσο νὰ καλοκλείση, ἡ χώρα πάρθηκε.
- “Ὅλοι χυθῆκαν στ' ἄσπρα, ὅλοι στὰ φλωριά,
καὶ κείνος εἰς τὴν κόρη, ποῦναι στὰ γυαλιά.
Κι' ἡ κόρη ἀπὸ τὸν πύργο κάτω πέταξε·
μήτε σὲ πέτρα πέφτει, μήτε σὲ κλαριά,
45 παρὰ σὲ Τούρκου χέρια καὶ ξεψύχησε.

Οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Φράγκων.

Δημῶδες.

Χήρας υἱὸς ἐγεύγετο σὲ μαρμαρένια τάβλα*·
χρυσὰ ἦταν τὰ πηρούνια τοῦ κι' ὀλάργυρα τὰ πιάτα
κι' ἡ κόρη ὅπου τονὲ κερνᾷ ἀσημοκουκλωμένη*.
Κι' ἡ μάνα τοῦ στὴ μιὰ μεριά φτάνει ξαγριγορεμένη :

— Γεύεσσαι, γιέ μου, γεύεσσαι, κι' οἱ Φράγχοι σὲ πλᾶκῶσαν. 5
 — Πρόβλε, μάννα μου, νὰ ἰδῇς πόσες χιλιάδες εἶναι
 κι' ἂν εἶναι δυό, νὰ χαίρωμαι, κι' ἂν εἶναι τρεῖς νὰ πίνω,
 κι' ἂν εἶναι περισσότερες, σελλώσετε τὸ Μαῦρο.
 — Ἐβγῆκα, γιέ μου, καὶ εἶδα τσι, μὰ μετρημὸ δὲν ἔχουν.

— Σελλώσετε τὸ Μαῦρο μου, καλογιγλώσετέ* τον, 10
 καὶ δός μου, μάννα, τὸ σπαθὶ τ' ἁγιοκωνσταντινάτο
 νὰ βγῶ νὰ ἰδῶ τὸν πόλεμο, ποὺ κάνουνε οἱ Φράγχοι.
 — Μαῦρέ μου, γοργογόνατε καὶ ἀνεμοκικλοπόδη*,
 πολλὲς φορὲς μὲ γλυτώσες ἀπὸ βαρεῖες φουρτοῦνες
 κι' ἂν μὲ γλυτώσῃς κι' ἀπ' αὐτὴ, θὰ σὲ μαλχαματώσω, 15
 τὰ τέσσερά σου πέταλα χρυσᾶ θὰ σοῦ τὰ κάμω,
 τὰ δαχτυλίδια τῆς ξανθῆς σκάλες καὶ χαλινάρια.

Στὸ ἔμπα χίλιους ἔκοψε, στὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες
 κι' εἰς τ' ἄλλο στροφογύρισμα δὲν ἤρρηκε νὰ κόψῃ.
 Κι' ὁ οὐρανὸς ἐσείστηκε, κι' ἡ θάλασσα μουγκίστη.* 20

~ ~ ~
 * Η ἄλωσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Δημῶδες.

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια
 σημαίνει κι' ἡ Ἁγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι
 μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι' ἐξήντα δυὸ καμπάνες
 κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος.

Σιμὰ νὰ βγοῦνε τ' ἅγια κι' ὁ βασιλεὺς τοῦ κόσμου, 5
 φωνὴ τοὺς ἤρθε ἐξ οὐρανοῦ κι' ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα:
 «Πάψετε τὸ χερουβικὸ κι' ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια!
 Παπάδες, πάστε τὰ ἱερά, καὶ σεῖς, κεριά, σθηστῆτε!
 γιατί εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκεψῇ.
 Μὲν στεῖλτε λόγο στὴ Φραγκιά, νάρθοῦν τρία καράβια· 10
 τὸνα νὰ πάρῃ τὸ σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ βαγγέλιο,
 τὸ τρίτο τὸ καλύτερο, τὴν ἅγια τράπεζά μας,
 μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τήνε μολύνουν.

Ἡ Δέσποινα τραύχτηκε, κι' ἐδάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
 — Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴν πολυδακρύζῃς· 15
 πάλι, μὲ χρόνους, μὲ καιροὺς, πάλι δικὰ σας εἶναι.

Ὁ Ὀλύμπος καὶ ὁ Κίσσαβος.

Δημῶδες.

- Ὁ Ὀλύμπος καὶ ὁ Κίσσαβος, τὰ δυὸ βουνὰ μαλώνουν
τὸ ποιὸ νὰ ρίξῃ τὴ βροχή, τὸ ποιὸ νὰ ρίξῃ χιόνι.
Ὁ Κίσσαβος ρίχνει βροχή καὶ ὁ Ὀλύμπος τὸ χιόνι.
Γυρίζει τότε ὁ Ὀλύμπος καὶ λέγει τοῦ Κισσάβου :
- 5 — Μὴ μὲ μαλώνῃς, Κίσσαβε, μπρὲ τουρκοπατημένε,
ποῦ σὲ πατάει ἡ Κονιαριά* καὶ οἱ Αλαρσινοὶ ἀγάδες*.
Ἐγὼ εἰμ' ὁ γέρο Ὀλύμπος, στὸν κόσμον ζακουσμένος*
ἔχω σαράντα δυὸ κορφές καὶ ἐξήντα δυὸ βρουσοῦλες*
κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο*, κάθε κλαδὶ καὶ κλέφτης.
- 10 Κι' ὅταν τὸ παίρνει ἡ ἀνοιξὴ καὶ ἀνοίγουν τὰ κλαδάκια,
γεμίζουν τὰ βουνὰ κλεφτιά καὶ τὰ λαγκάδια* σκλάβους.
Ἐχω καὶ τὸν χρυσὸν αὐτό, τὸ χρυσοπλουμισμένο,
πάνω στὴν πέτρα κάθετται καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέγει :
— Ἡλιε μ', δὲν κροῦς* τ' ἀποταχῶ*, μὲν κροῦς τὸ μεσημέρι,
15 νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, τὰ νυχολόδαρά μου ;

Ὁ Δικέφαλος.

Γ. Δροσίνη.

- 1 Στὴν πόρτα τῆς Ἀγιάς Σοφιάς, ποῦ σφάλησεν
ἐνὸς ἀγγέλου χέρι,
διπλοσφαιγμένος ἔπεσ' ὁ Δικέφαλος
ἀπ' τ' ἄπιστο μαχαίρι.
- 2 Στὴν πόρτα τῆς Ἀγιάς Σοφιάς, σπαράζοντας,
μὲ ματωμένα στήθη,
τὶς δυὸ φτεροῦνγες ἄπλωσ' ὁ Δικέφαλος
καὶ πάλι ὀρθὸς ἐστήθη.
- 3 Καὶ στοίχειωσε, καὶ θέριεψε, καὶ πλήθυνεν
ὁ νεκραναστημένος,
καὶ ἔγιν' ὁ ἕνας μύριοι αὐτοὶ Δικέφαλοι
στὸ δουλωμένο Γένος.
- 4 Καὶ πέταξε στὰ πέρατα καὶ φώλιασεν
ὅπου σκεπὴ τὸν κρύβει :
σὲ μοναστήρι, σ' ἐκκλησιά, καὶ σ' ἄρχοντα
καὶ σὲ φτωχοῦ καλύβι.

Στὴν πλάκα τοῦ μοναστηριοῦ τὸν σκόλισε 5
καλόγερος τεχνίτης·
ἢ καλομένα φυλαχτὸ τὸν φόρεσε
στ' ἀνήμπορο παιδί της.

Στὸν ἀργαλειό της καθιστὴ μερόνυχτα 6
τὸν ὕφαν' ἡ βοσκοῦλα·
περήφανος ὁ ἄρχοντας τὸν ἔδεσε
στὸ δαχτυλίδι βούλλα.

Κρεμάστηκε ἀπ' τὰ νύχια τοῦ τ' ἀκοίμητο 7
τῆς Παναγίᾳς καντῆλι·
κι' ἄγιασε στοῦ Χριστοῦ τὸ τετραυράγγελο
γραμμένος μὲ κοντύλι

Τέσσερα μαῦρ' ἀτέλειωτα ἐκατόχρονα, 8
βουδὸς κι' ἀποκρουμμένος,
κλωσσόῦσε τὴν ἐκδίχηση ὁ Δικέφαλος
στὸ δουλωμένο Γένος.

Ξάφνω μιὰ μέρα βρόντησ' ὁ ἀντίλαλος : 9
«Ὡς πότε, παλικάρια ! »
Καὶ μύριοι αἰτοὶ Δικέφαλοι φτερούγισαν
ἀπὸ σπαθίων θηκάρια.

1921.

Ἡ καὶ περιμένει...

Ἰω. Μ. Δαμβέργη.

Στῆς Προποντίδος μιὰν ἀκτὴ
μαῦρη φουσκών' ἡ θάλασσα.
τὰ κύματ' ἀγριοῦνε,
ὅταν περνοῦνε Ἀγροηνοί*.

Στῆς Προποντίδος μιὰν ἀκτὴ
παίζουν γλυκὰ τὰ κύματα,
ἀνθόνερο ραντίζουνε,
ὅταν περνοῦνε Χριστιανοί.

Ἐκεῖ 'ναι τῆς Ἀγίας Σοφίᾳς
ἡ Ἅγια Τράπεζα κρουμμένη,
χοόνια καὶ χοόνια βουλιαγμένη.

καὶ μέσ' στὰ φύκια τοῦ γιαλοῦ,
ὅπως οἱ ἄλλοι ἐξωρισμένοι,
τὸ λειτουργό της περιμένει.

1918.

Ὁ Θεὸς καὶ ὁ Θάνατος.

Ἰω. Καρασούτσα.

- Ὁ Θεὸς τὸν Θάνατον, λυτρωτὴν τῶν πόνων,
ἐπεμφεν εἰς ἄρρωστον ἄνδρα γεωπόνον
νὰ τῷ δώσῃ ἄνεσιν τῶν δεινῶν καὶ κόπων,
καὶ εἰς ἀναπαύσεως νὰ τὸν φέρῃ τόπον.
- 5 Ἐφθασεν ὁ Θάνατος, κί' ἐπὶ τῆς καλύβης
τοῦ πτωχοῦ ἐκάθισεν ὥς ἡ ὄρνις ἱβίς*
Στεναγμοὶ ἤκούοντο, οἰμωγαὶ καὶ θοῆνοι,
ὅλη κατεσείετο στέγ' ἡ καλαμίνη.
Πέντε ἔξ ἀνήλικα, καὶ ἀπὸ μητέρα
- 10 ὀρφανὰ, τὸν θνήσκοντα ἔκλαιον πατέρα.
«Θνήσκεις, πάτερ;» ἔκραζον κύκλωθεν τῆς κλίνης,
«καὶ ἡμᾶς τὰ ἔρημα, ἄχ! ποῦ μᾶς ἀφήνεις;
Ἦκουσεν ὁ Θάνατος καὶ τὰ ἐλυπήθη,
οἰκτιρομὸν ῥεθάνθησαν τ' ἄπονα τοῦ στήθη.
- 15 Ἀπρακτος ἐπέστρεψε πρὸς τὸν Κύριόν του,
κί' ἐν ταύτῳ φοβούμενος τὸν φρικτὸν θυμὸν του,
ἄφωνος εἰς τ' οὐρανοῦ ἵστατο τὰς θύρας.
«Διατί, ὦ Θάνατε, μὲ κενὰς τὰς χεῖρας;»
εἶπεν ἐκ τοῦ θρόνου του ὁ Θεός. Κί' ἐκεῖνος:
- 20 «Μ' ἔκαμψαν τὰ δάκρυα, τῶν μικρῶν ὁ θοῆνος.
Διὰ τὰ παντέρημα τίς θὰ προνοήσῃ,
ὅταν καὶ ὁ μόνος τῶν βοηθὸς τ' ἀφήσῃ;
«Τρέξε! εἰπ' ὁ Ἀναρχος, τρέξε ν' ἀποσπάσῃς
λίθον ἀπὸ τ' ἄμετρα βάθη τῆς θαλάσσης».
- 25 Εἶπε κί' εἰς τὴν θάλασσαν, δίχως νὰ βραδύνῃ,
ὥς βολίς ὁ Θάνατος πίπτει μολυβδίνη
καὶ εἰς τὰ οὐράνια μετὰ τάχους ἴσου,
φέρει τὸν ζητούμενον λίθον τῆς ἀδύσσου.
- «Θραυσέ τον!» Εἰς δάκτυλα δύο τὸν λαμβάνει,
30 τὸν συντρίβει, κί' ἔνδον του σκώληξ ζῶν ἐφάνη.
Τότε ὁ Πανάγιος ἔκραξεν ὀργίλος,
καὶ ὁ θόλος ἔτρεμε τ' οὐρανοῦ ὁ κοῖλος.
«Τίς εἰς τὰ ἀνήλικα βάθη, ἀποκρίσου!

συντηρεῖ τὸν σκόληκα τοῦτον τῆς ἀβύσσου ;
 τίς ὁμοῦ δι' ἅπαντα προνοεῖ τὰ ὄντα ; 35
 τίς γινώσκει μέλλοντα, πρότερα, παρόντα ;
 τίς ἐμοῦ, ὦ κάθαρμα ! κάλλιον γνωρίζει
 ἢ ζῶν ἢ θάνατον πότε νὰ χαρίζῃ ;
 Κι' ἐν ταυτῷ τὸ σκῆπτρόν του αἶρ' ἡ δεξιὰ του,
 δίδ' εἰς τὸ μετὰφρενον μίαν τοῦ Θανάτου. 40
 Ἦστραψε κι' ἐβρόντησε, τὸν κατακωφάίνει,
 καὶ κωφὸς ὁ Θάνατος ἀπὸ τότε μένει.
 Μάταια τὰ ὦτά του ὁ κλαυθμὸς μας κρούει
 δὲν ἀκούει δέησιν, θρήνους δὲν ἀκούει.

1868.

Φεσσζλωνάκη.

Ἰω. Πολέμη.

Ἡ Σαλονίκη, πού ἔσβηνε μὲ τοῦ καιροῦ τὸ διάβα 1
 (καντῆλι πού τρεμόφωτο γιὰ λάδι λαχταρᾷ)
 ἀπὸ βραδύς κοιμήθηκε δυστοχισμένη σκλάβα
 καὶ τὴν αὐγοῦλα ἐξύπνησε ἀρχόντισσα κυρά.

— Τί νᾶβλεπε στὸν ὕπνο της, τί νᾶταν τ' ὄνειρό της ; 2
 — Τὸν Ἀι-Δημήτηρ ἐβλεπε στ' ἄτι του τὸ γοργὸ
 πού ροβολῶντας ἔκραζε μὲ τὴ φωνὴ τῆς νεότητος :
 « Ἀνοίξε, πόρτα τῆς σκλαβιάς, ἡ Λευτεριά εἰμ' ἐγώ ! »

Κι' ἀνοίξ' ἡ πόρτα ὀρθάνοιχτη μπροστὰ στὸν καβαλάρη 3
 κι' ἐμπῆκ' ἐκεῖνος κι' ἔλαμψε σὰν τὸν Αὐγερινό,
 κι' ὑψώνοντας καὶ παίζοντας τ' ἀστραφτερὸ κοντάρι
 ἔδειξε μὲ τὸ δάκτυλο τοῦ Ὀλύμπου τὸ βουνό.

Κι' ἔστρεψ' ἐκεῖ τὰ μάτια της ἡ σκλάβα ἡ πονεμένη 4
 κι' ἀγνάντεψε ἀστραπόλαμπρη τοῦ Ὀλύμπου τὴν κορφή,
 κι' εἶδε ἀπ' τὴ ράχη στὴν πλαγιά γοργὰ νὰ κατεβαίνει,
 ἡ Ὁμορφη, ἡ Πεντάμορφη, τοῦ Ἥλιου ἡ ἀδερφή.

Ἡ κόμη της ἀνέμιζεν, ἰτιά χουσοκλωνάτη, 5
 τὰ στήθη της χιονόλευκα, τὰ μάτια γαλανά,
 στὸ χέρι της τὴ φλογερὴ γυμνὴ ρομφαία ἐκράτει
 κι' ὀλόχουσα ἀντιφέγγιζαν τ' ἀπόμακρα βουνά.

- 6 Κατέβηκε κι' ἐδιάβηκε τὴ διάπλατη τὴν πόρτα
ἢ Ὅμορφη, ἢ Πεντάμορφη, τοῦ Ἥλιου ἢ ἀδερφή,
κι' ὅπου πατοῦσε εὐώδιαζε, καὶ τ' ἀνανθα τὰ χόρτα
ρόδα καὶ κρίνους ἀνθίζαν σὲ κάθε της στροφῇ.
- 7 Κι' ἔπεσε ἡ σκλάβα ταπεινὰ μπρὸς στὴν ὠραία παρθένα
γονατισμένη, ἀμίλητη, σκυμμένη, ντροπαλή
κι' ἐκείνη τὴν ἀνάγειρε μὲ χέρια ἀνδρειωμένα
καὶ τὴν ἐσφικταγκάλιασε μ' ἀτέλειωτο φιλή.
- 8 Καὶ τὴ στιγμὴ πὺ ἐσμίζανε γιὰ τὸ φιλή τὰ χεῖλια,
ἔπεσαν, βροντοκόπησαν τὰ σίδερα βαρεῖα,
οἱ ἄλυσίδες ἔσπασαν, στόματ' ἀγγέλων χίλια
ἀθώρητα ἐτραγοῦδῃσαν τὸ «Χαῖρε, Ἐλευθεριά!...»
- 9 Κι' ἡ σκλάβά ἐξύπνησε μὲ μιᾶς· πετιέται ἀπ' τὸ κρεβάτι,
τὰ ξαφνιασμένα μάτια της στὰ κάστρα της κολλᾷ.
Ὅχι, δὲν ἦτον ὄνειρο· νά τη ἡ παρθένα, νά τη!
ὁμορφη, γαλανόλευκη, μὲ τὸ σταυρὸ ψηλά. 1912.

Γ' ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ.

Ὁ λαθωμένος κλέφτης καὶ τὸ ἔλλογό του.

Δημῶδες.

- Μέσ' στοῦ Βαρδαριοῦ* τὸν κάμπο
εἰς τὴν ἄκρα, στὸ γεφύρι,
σ' ἓνα δέντρο φουντωμένο
μὲ χοντρές καὶ παχειές ρίζες,
5 ξένος ἦταν ξαπλωμένος.
Καὶ ὁ γρίβας* του, δεμένος,
τρώει καὶ χιλιμιντράει*.
— Σήκω, ἀφέντη, καθαλικά!
- Δὲ μπορῶ, καημένε γρίβα,
10 γιὰτὶ μ' ἔχουν λαθωμένο,
στὴν καρδιά πιτυχημένο.
Σκάψε, γρίβα μ', μὲ τὰ νύχια,
μὲ τ' ἀργυροπέταλά σου,
τραυήξέ με μὲ τὰ δόντια

καὶ μὲ χῶμα σκέπασέ με' 15
 κι' ἔπαρε καὶ τ' ᾠματά μου
 δῶσε τὰ στὰ γονικά* μου
 Ἔπαρε καὶ τὸ μαντίλι,
 τὸ χρυσό μου δαχτυλίδι,
 νὰ τὸ δώσης τῆς καλῆς μου, 20
 νὰ μὲ κλαίῃ, ὅταν τὰ βλέπῃ.

Διαβατάριχο τρουγόνη.

Γεωργίου Δροσίνῃ.

Στ' αὐγουστιάτικα περάσματα 1
 διαβατάριχο τρουγόνη
 κυνηγοῦ ματιά σημάδεψε
 καὶ τὸ πληγώνει.
 Ἡ πληγὴ ἀλαφρὴ γιатреύτηκε. 2
 Κι' ἀπ' τὰ δάση κι' ἀπ' τὴ γλότη
 σὲ κλουβί στενὸ τὸ σφάλισαν,
 σ' ἓνα κατῶι.
 Καπηλειοῦ στολίδι γίνηκε. 3
 Στὴ ζωὴ τὴ σκλαβωμένη,
 τὸ χειμῶνα ὅλο ὀνειρεύεται,
 κι' ὅλο προσμένει.
 Κι' ἀνθισαν τὰ δένδρα κι' ἔλειωσαν 4
 στὶς βουνοκορφὰς τὰ χιόνια,
 τὸν Ἀπρίλη πάλι πέρασαν
 τ' ἄλλα τρουγόνια . . .
 Ἀπὸ ποῦ τοῦ ἦρθε τὸ μήνυμα; 5
 Σ' ἐνὸς καπηλειοῦ τὰ βάθη
 τ' ἀπριλιάτικα περάσματα
 πῶς τᾶχει μάθει;
 Καὶ μὲ μιᾶς ξυπνᾷ ἀπὸ τ' ὄνειμο 6
 καὶ τινάζει τὰ φτερά του,
 καὶ ξεψύχησε ματώνοντας
 τὰ σίδερά του.

1917.

Ο θάνατος τοῦ ἀλόγου.

Ἰω. Πολέμη.

- 1 Σπιθοβολοῦν τὰ πέταλα θραύοντας τὰ λιθάρια,
μὲ χάρη ἀνεμοδέρνεται ἡ χαίτη του ἡ σγουρή.
Ξάφνω, στυλώνεται μὲ μιᾶς στὰ πσινὰ ποδάρια
καὶ πέφτει αἱματοκύλιστον, ἀφρόπνιχτο, βαρὺ.
- 2 Σταλτὸ τὸ βόλι ἀπόμακρα τοῦ ἐπέρασε τὰ στήθια
κι' ἐφώλιασε στὰ σπλάχνα του. Κυλιέται, σπαρταρᾶ,
στρέφει θολὰ τὰ μάτια του σὰ νὰ ζητῇ βοήθεια...
βλέπει τὸν καθαλάρη του νὰ λάμπη ἀπὸ χαρά.
- 3 Νᾶνιωσε τάχα τὴ χαρά; Νᾶδε τὴ νίκη τάχα;
Ποιὸς ξέρει!.. Ἀνακλαρώθηκε*, καί, δίχως βογγητό,
ὀρθάνοιξε τὸ στόμα του, ἀνάσανε μονάχα
καὶ σιγαλὰ ἐξεψύχησε — καλότυχο κι' αὐτό!..

1912.

Γ'. ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΑ

Γονέων καὶ γερόντων συμβουλαί.

Ἰω. Βηλαρά.

- 1 Τῶν γονέων τὶς ὁρμήνιες
μὴ ποτὲ καταφρονᾶς
εἶναι πάντα πρὸς καλὸ σου,
ὅσο ἄλλοιῶς ἐσὺ ἂν φρονᾶς.
- 2 Πραχτικοῦ γερόντου γνώμη
ν' ἀφικράζῃς καλὰ
ἔχει πράξη στὰ τοῦ κόσμου,
ἔπαθε, ἔμαθε πολλά.

Ἐδημοσιεύθη τὸ 1827.

Σπεῦδε βριδέως.

Ἰω. Βηλαρά.

- 1 Σὲ κάθ' ἔργο καὶ δουλειά σου,
ποῦ θελὰ καταπιαστῇς,
μὴ ποτὲ ἄρχινᾶς μὲ βιά σου
πρὶν τὸ τέλος στοχαστῇς.

Ὅλοι εὐκόλο θαρροῦμε
κάθε εἶδος στήν ἀρχή,
μόνε ὕστερα ἀπαντοῦμε
δυσκολίας ταραχή. 2

Κι' ἂν κατόπι μετανοιώσης,
τότε πλὴν τί σ' ὠφελεῖ;
τῇ ζημιᾷ σου θελὰ νιώσης
μ' ἀδιαφόρετη χολή. 3

1827.

Δ'. ΜΥΘΟΙ

Ἄρνάκι καὶ λύκος.

Ἀχιλλέως Παράσχου.

Μιά φορὰ κι' ἕναν καιρὸ
σὲ ποτάμι δροσερὸ
ἔν' ἀρνάκι τὸ καημένο
εἶχε πάει ξεννοιασμένο.
Ὅμως, τύχη του κακὴ, 5
ἕνας λύκος φθάνει ἐκεῖ. . .

—Σ' ἔπιασα ! τοῦ εἶπ' εὐθύς·
κλέπτη, θὰ τιμωρηθῇς !
Ἦλθες εἰς τὸν ποταμὸ μου
καὶ μοῦ πίνεις τὸ νερό μου. 10
Καὶ τ' ἀρνάκι τὸ καημένο
ἀπεκρίθη τρομασμένο :

— Μὰ τῆς μάνας μου τὸ γάλα,
οὔτε μιὰ δὲν ἤπια στάλα !
—Τὶς ψευτιὲς νὰ τὲς ἀφήσης 15
μήπως καὶ μετανοήσης.
Κι' ἂν δὲν τόπιες, τὸ ποθοῦσες,
μὲ τὸ μάτι τὸ ροφοῦσες.

—Ὅχι, εἶπε τὸ ἀρνάκι·
ἔβλεπα τὸ λειβαδάκι. 20

Ὅμως πέρσι, ἕνα βράδυ,
μ' ἔβριζες μέσ' στὸ κοπάδι.
— Πέρσι, εἶπε τὸ καημένο,

- 25 μὰ δὲν ἤμουν γεννημένο !
— Καλὰ λέγεις· ἐγὼ σφάλλω·
τὸ ἀδελφάκι σου τὸ ἄλλο...
Ἀδελφάκι σοῦ ὁμῶνω
πὼς δὲν ἔχω, εἶμαι μόνο.
— Σ' ὅλα δίνεις ἀποκρίσεις·
30 τρέχα νὰ δικηγορήσης...

Καὶ τὸ στόμα του ἀνοίγει
καὶ τὸ δύστυχο τὸ πνίγει !

1860.

Παραγγυθία.

Ἰω. Πολέμη.

- Ἀπ' τὴ βροχὴ ἐξυμώθηκε λάσπη στὸ μονοπάτι,
καὶ λέγει ἡ λάσπη στὸν ἀργὸ κι' ἀδιάφορο διαβήτη :
- Ξέρεις ποιὸν εἶχα ἐγὼ γονεῖο ; Τὸ Σύννεφο στὰ οὐράνια
πὺρ τὸν ἄερα ἀνάδευε* μὲ τόση περηφάνεια,
5 κι' οὔτε ποτὲ τοῦ ἀντίκοβε* τὴ στομάτα του τὴν ἴσια
ψηλὴ κορφή καμπαναριοῦ, ψηλὴ κορφή βουνίσια·
γιατὶ πετοῦσε πειρὸ ψηλά, ὅπου εἶναι τ' ἄστρα κι' ὅπου
θαμπώνεται, κουράζεται νὰ φθάσῃ μᾶτι ἀνθρώπου.
Καὶ μόνο αὐτό ; Διαβαίνοντας τὸ δρόμο ποῦχε πάρει
10 ἐμάχονταν μὲ τοῦ καιροῦ τὸ κάθε παλικᾶρι,
μὲ τὸ βοριά, μὲ τὴ νοτιά καὶ μ' ὅλα των τὰ ταίρια,
καὶ τὸ φεγγάρι ἐσκέπαζε, κι' ἐσκέπαζε τ' ἀστέρια
ὥς καὶ τὸν ἥλιο, πὺρ ἄφοβα στὴ λάμψη του ξεννοιάζει,
κι' ἐκεῖνον τὸν ἀνάγκαζε νὰ συχνοσκοτεινιάζῃ·
15 γιατί εἶχεν ἄρματα βαριά, χρυσὰ σπαθιά, τουφέκια,
τὶς ἀστραπὲς καὶ τὶς βροντὲς καὶ τ' ἄγρια ἀστροπελέκια
κι' ἦταν φοβέρα τῶν αἰτῶν, φοβέρα ὅλου τοῦ κόσμου !...
Αὐτὸς ὁ ἀτρόμητος γονεῖος ἦταν γονεῖος δικός μου.
- Κι' εἶπ' ὁ διαβήτης :— Σώπαινε, τὸ ὕγρό σου στόμα κλείσε·
20 γιὰ τὸ γονεῖο σου δὲν ρωτῶ, ἐσένα βλέπω τ' εἶσαι.

1908.

Ε' ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΙ.

Ο ΑΙΤΟΣ.

Δημῶδες.

Ἕνας αἰτὸς περήφανος, ἕνας αἰτὸς λεβέντης
ἀπὸ τὴν περηφάνεια του κι' ἀπὸ τὴ λεβεντιά του
δὲν πάει τὰ κατώμερα νὰ καλοξεχειμιάσῃ.
μὸν μένει ἀπάνω στὰ βουνά, ψηλά, στὰ κορφοβούνια.

Κι' ἔρριξε χιόνια στὰ βουνά καὶ κρούσταλλα στοὺς κάμπους· 5
ἐμάργωσαν* τὰ νύχια του κι' ἐπέσαν τὰ φτερά του.

Κι' ἀγνάντια βγῆκε κι' ἔκατσε, σ' ἕνα ψηλὸ λιθάρι,
καὶ μὲ τὸν ἥλιο μάλωνε καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέει :
— Ἦλιε, γιὰ δὲ βαρεῖς κι' ἐδῶ σ' τούτην τὴν ἀποσκιοῦρα*,
νὰ λειώσουνε τὰ κρούσταλλα, νὰ λειώσουνε τὰ χιόνια, 10
νὰ γίνῃ μιὰ ἀνοιξη καλὴ, νὰ γίνῃ καλοκαῖρι,
νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, νὰ γιάνουν τὰ φτερά μου,
νὰρθοῦνε τὰλλα τὰ πουλιὰ καὶ τὰλλα μου τ' ἀδέρφια ;

Ο Διγενῆς κι' ὁ Χάροντας.

Κ. Παλαμᾶ.

1

Καβάλα πάει ὁ Χάροντας
τὸ Διγενῆ στὸν Ἄδη
κι' ἄλλους μαζί. . . Κλαίει, δέρνεται
τ' ἀνθρώπινο κοπάδι.

2

Καὶ τοὺς κρατεῖ στῶ ἀλόγου του
δεμένους τὰ καπούλια
τῆς λεβεντιάς τὸν ἄνεμο,
τῆς ὁμορφιάς τὴν πούλια.

3

Καὶ σὰ νὰ μὴν τὸν πάτησε
τοῦ Χάρου τὸ ποδάρι
ὁ Ἀκρίτας μόνο ἀτάραχα
κοιτάει τὸν κζβαλάρη :

4

—'Ο Ἀκρίτας εἶμαι, Χάροντα.
Δὲν περνῶ μὲ τὰ χρόνια.
Μ' ἄγγιζες καὶ δὲ μ' ἐνιώσες
στὰ μαρμαρένια ἁλώνια ;

5

Εἶμ' ἐγὼ ἡ ἀκατάλυτη
ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων.
Στὴν Ἐφτάλοφην ἔφερα
τὸ σπαθὶ τῶν Ἑλλήνων.

6

Δὲ χάνομαι στὰ Τάρταρα,
μονάχα ζαποσταίνω.
Στὴ ζωὴ ξαναφαίνομαι
καὶ λαοὺς ἀνασταίνω.

1897.

Τὸ πρωτοτάξιδο.

Γιάννη Περγαλιτῆ.

1

Καϊκάκι πρωτοτάξιδο
ἄρμενιζε * ὅλο πρίμα
πετώντας εἰς τὸ κόμα.

2

Μὰ ὁ καιρὸς τὰ χάλασε
ἡ θάλασσα ἄγριεὺς
καὶ νὰ τὸ φάη γυρεὺς.

3

Οἱ νέοι ἄρμοι τοῦ τρίζουνε,
λυγᾶνε τὰ κατάρτια·
οἱ ἄνεμοι στὰ ξάρτια

4

χυμᾶνε καὶ δαγκάνουνε
τὰ ξέδιπλα ἄρμενά του,
γιὰ νὰ τὰ ρίζουν κάτω.

5

Μὰ τὸ καϊκάκι ἐχάλευε*
τῆς θάλασσας τὰ βάρη,
χωρὶς κακὸ νὰ πάθῃ·

6

καὶ πάλι ἐκαβαλίσκει
τὰ κύματα ἀφρισμένα,
πετώντας ὀλοένα.

7

Τοῦ κάκου ἡ μαύρη θάλασσα
λυσσομανάει, θυμώνει.
Δουλεύει τὸ τιμόνι.

8

Τοῦ κάκου ρίχνει ἀπάνω τοῦ
ἀκράτητον ἄγέρα . . .
Δὲ σπάει ἡ λαγουδέρα*,

9

καὶ τ' ἄγριεμένα κύματα
κατάπρυμα τὰ φέρνει
καὶ φεύγει...μίλια παίρνει...

10

Ὡς ποὺ τὸ πρωτοτάξιδο
νικᾷ καὶ νὰ το, φθάνει
στὸ ποθητὸ λιμάνι !

1899.

ΣΤ' ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

Δημώδη.

1

Ἀνοιγοκλοῦν οἱ κάμαρες καὶ κρότος δὲν γροικιέται.

2

Ἀπὸ μητέρα κόκκινη γεννιέμαι παιδί· μαῦρο
φτερά δὲν ἔχω, μὰ πετῶ, τὰ σύννεφα γιὰ ναῦρω.

3

Ἐχω ἐδῶ ἕνα κουτί
κι' ἔχει μέσα κάτι τι·
σὰν ἐβγῇ τὸ κάτι τι,
τί τὸ θέλω τὸ κουτί ;

4

Χιλιτρούλητο λαγῆνι
καὶ σταλιά νερὸ δὲν χύνει.

Λεξιγράφου.

Ἀντ. Μάτση.

1

Ἄν τὸ πρῶτο θῆς νὰ εἰπῇς,
κακὰ βέβαια δὲν θὰ πῇς·
ἂν τὸ δεύτερο δὲν ἔχῃς,
δὲν ἠξεύρω πῶς θὰ τρέχῃς.
Καὶ τὸ ὅλον δίνει σχῆμα
εἰς τοῦ δεύτερου τὸ ντύμα.

2

Τὸ πρῶτο κάνει ὄρκο, τὸ δεύτερο ρωτᾷ·
τὸ ὅλον μου γνωρίζει ἂν σὲ εἶδα ἄλλη φορὰ.

3

Τὸ πρῶτο εἶναι ἑλληνικὸ
καὶ ματαπάλι λέει.
Συχνὰ τὸ ἄλλο τὸν κουφὸ
τ' ἀκοῦς νὰ ματαλέη.
Τὸ ὅλον μου ἂν δὲν ἔχῃς
τῇ μουσικῇ κατέχεις ;

Ἐδημοσιεύθησαν τὸ 1881

Ἀλεξ. Γ. Σαρῆ. Νεοελληνικά γ' ἑλλ. σχολ. ἔκδ. γ' 20—2—25 14

2. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Α'. ΚΥΡΙΩΣ ΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή.

Γ. Ἀθάνα.

1 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
 τὸ κοινότερο χορτάρι
 γίνεται τὸ πιὸ ὁμορφο
 τοῦ Μαγιοῦ λουλουδι !
 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
 τὸ χειρότερο πουλὶ
 λέει τὸ πιὸ γλυκὸ τραγουδι !

2 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
 τοῦ ἡλιοῦ κάθε φιλὶ
 γίνεται κι' ἀπὸνα θάμα.
 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
 καὶ τοῦ φεγγαριοῦ τὰ χάρδια
 μάγισσες τὶς κάνουνε
 τὶς γριὲς μουριὲς τὰ βράδια !

3 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
 τ' ἀγριοβόρι τοῦ Γενάρη
 τσουχτερό * δὲν τόνιωσα,
 πάντα μαλακώνει . . .
 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
 σὰ νυφιάτικη στολὴ
 πέφτει ἀργὰ καὶ πού τὸ χιόνι.

4 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
 μιὰ βρουσούλα μοῦ μιλεῖ
 γιὰ δροσιές, γιὰ δίψες.
 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
 τὴν ἀγάπη κάποιο χέρι
 ἔσπειρε καὶ τάισε
 τῆς ψυχῆς τὸ περιστέρι !

1919.

Εἰς τὸν ξενιτευμένον ἄνδρα.

Δημῶδες.

Ξενιτευμένο μου πουλί καὶ παραπονεμένο,
 ἢ ξενιτεῖα σὲ χαίρεται κι' ἐγὼ ἔχω τὸν καημό σου.
 Τί νὰ σοῦ στείλω, ξέने μου, τί νὰ σοῦ προβοδίσω* ;
 Μῆλο ἂν σοῦ στείλω σέπεται*, τριαντάφυλλο μαδιέται,
 σταφύλι ξερογιάζεται, κυδώνι μαραγκιάζει*. 5
 Νὰ στείλω μὲ τὰ δάκρυά μου μαντῆλι μουσκεμένο,
 τὰ δάκρυά μου εἶναι καυτερά, καὶ καίνε τὸ μαντῆλι.
 Τί νὰ σοῦ στείλω, ξέने μου, τί νὰ σοῦ προβοδίσω;
 Σηκώνομαι τῇ χαραυγῇ, γιατί ὕπνο δὲν εὕρισκω,
 ἀνοίγω τὸ παράθυρο, κοιτάζω τοὺς διαβάτες, 10
 κοιτάζω τὲς γειτόνισσες καὶ τὲς καλοτυχίζω
 πὼς ταχταρίζουν* τὰ μικρὰ καὶ τὰ γλυκοβυζαίνουν.
 Μὲ παίρνει τὸ παράπονο, τὸ παραθύρι ἀφήνω,
 καὶ μπαίνω μέσα, κάθομαι, καὶ μαῦρα δάκρυα χύνω.

⋯ κλέφτης ποὺ πεθαίνει.

Δημῶδες.

Παιδιά Μωραϊτόπουλα καὶ σεῖς Ρουμελιωτάκια,
 μὰ τὸ ψωμί ποὺ φάγαμε, μὰ τὴν ἀδερφοσύνη,
 περάστε ἀπὸ τὸν τόπο μου κι' ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μου.
 Καὶ νὰ μὴ μπῆτε στὸ χωριὸ μὲ γήλιο, μὲ φεγγάρι
 ντουφέκια νὰ μὴ ρίξετε, τραγούδια νὰ μὴν πῆτε, 5
 καὶ σὰς ἀκούσῃ ἡ μάνα μου κι' ἡ δόλια* ἡ ἀδερφή μου.
 Κι' ἂ ῥθοῦν καὶ σὰς ρωτήσουνε, πρώτη φορὰ μὴν πῆτε
 κι' ἂν σὰς διπλωρωτήσουνε καὶ δεύτερη καὶ τρίτη,
 μὴν πῆτε πὼς σκοτώθηκα, νὰ μὴν κακοκαρδίσουν
 μὸν πῆτε πὼς πανδρεύθηκα ἐδῶ σ' αὐτὰ τὰ μέρη 10
 πῆρα τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναῖκα,
 κι' αὐτὰ τὰ λιανολίθαρα* ἀδέρφια καὶ ξαδέρφια

Μοιρολόγια.

Δημῶδη.

4

Ἦλπε μου, πὼς ἐβίστηκες νὰ πᾶς νὰ βασιλέψης,
 ν' ἀφήσης τὸ σπιτάκι σου κι' ἄλλοῦ νὰ πᾶς νὰ φέξης ;

2

Δὲν εἶναι κρῖμα κι' ἄδικο, παραλογιὰ μεγάλη,
νὰ στέκουν τὰ παλιόδεντρα καὶ τὰ σαρκιασμένα,
νὰ πέφτουνε τὰ νιόδεντρα μὲ τάνθη φορτωμένα ;

3

Καλότυχα εἶναι τὰ βουνά, καλότυχοι εἶν' οἱ κάμπιοι,
ποῦ Χάρο δὲν ἀκαρτεροῦν, φονιά δὲν περιμένουν,
μὸν περιμένουν ἀνοιξη, τῶμορφο καλοκαίρι,
νὰ πρασινίζουν τὰ βουνά, νὰ λουλουδᾶν οἱ κάμπιοι.

4

Μὲ τί ψυχὴ, μὲ τί καρδιά θὲ νάμπω ἐγὼ στὸν Ἄδη !
Ν' ἀφήνω τὰ παιδάκια μου, νὰ κλαῖν αὐγὴ καὶ βράδυ !
νὰ κλαῖνε, νὰ φωνάζουνε : «Μανούλα μας, ποῦ νᾶσαι ;
Βαριὰ ποῦ ἀποκοιμήθηκες, κι' ἐμᾶς δὲ μᾶς θυμᾶσαι!»

5

Ποῦ πῆς, περιστερᾶκι μου, νὰ φτειάσης τὴ φωλιά σου ;
Ἄν τηνε φτειάσης στὸ βουνό, σοῦ τὴ χαλάει τὸ χιόνι,
ἂν τηνε φτειάσης στὸ γιαλό, σοῦ τὴ χαλάει τὸ κύμα,
κι' ἂν τηνε φτειάσης καταγῆς, σοῦ τὴ χαλοῦν τὰ φίδια.
Ποῦ διάης*, περιστερᾶκι μου, νὰ φτειάσης τὴ φωλιά σου,
κι' ἐμάρανες τὰ χεῖλη μου κι' ἔκαψες τὴν καρδιά μου ;

6

—Γιὰ πές μου, πές μου, κόρη μου, πότε νὰ σὲ παντέχω ;
Νά σὲ παντέχω ξάμνηνο, νὰ σὲ παντέχω χρόνο ;
Εἶναι πολὺ τὸ ξάμνηνο, ἄσωστος εἶν' ὁ χρόνος !

—Μάνα μ', ἂν ἦταν ξάμνηνο, μάνα μ', ἂν ἦταν χρόνος,
θὰ ἦτανε λίγο τὸ κακό, λίγο καὶ τὸ φτουροῦσε*.

Ἐγὼ, μανούλα μ, νὰ σοῦ εἰπῶ πότε νὰ μὲ παντέχης :
Ὅταν θὰ στύψη ἡ θάλασσα νὰ γένη περιβόλι,
ὅταν ἀνθίσῃ ὁ ξέρακας* καὶ βγάλῃ νιὰ βλαστάρια,
κι' ὅταν ἀσπρίσῃ ὁ κόρακας καὶ γένη περιστέρι ! . . .

Ἔτοιμοθάνατος βασικός.

Κ. Κρυστάλλη.

—Τ'ἔχεις, ὦρὲ Νίκα, καὶ βογγᾶς ; Δώδεκα νύχτες τώρα
οὐδ' ἔχεις εὔρει λαρωμό*, οὐδ' ἔχεις κλείσει μάτι.
Μὴ σοῦ βαροῦν* τὰ βότανα* ; Μὴ σ' ἀναψεν ἡ θέρμη ;

Ὁ Νίκας ἦταν ἄρρωστος. Ἀμίλητος, χαμένος,
 βόγγαε σὰν ἀγριοδάμαλο τοῦ λόγγου* λαβωμένο. 5
 Τρεῖς μῆνους ἦταν ἄρρωστος, τρεῖς μῆνους κοιτασμένους*.
 Σάπηκαν τὰ ἡγέλεα* του, ἔρρεψε ἡ λεβεντιά του,
 τόφαε ἡ ἀρρώστεια τὸ κορμί, κι' ἐλύθησαν οἱ ἄρμοι* του.
 Τὰ δυὸ τὰ σταυραδέρφια* του τὸν ἐγιατρολογούσαν
 Μὲ ρίζες, μ' ἀγριοδότανα, μὲ σταυρωμούς, μὲ ξόρκια. 10

— Ξύπνα, Λαμπράκη, κι' ἀναιψε τὸ ἔρμι τὸ λυχνάρι·
 πάρε κλαδιὰ ἀπ' τὸν ὁδωρό*, φέρε τα στὸ καλύδι,
 καὶ χτύπα τὰ στουρνάρια* μου λίγη φωτιὰ νὰ κάμης,
 τί ὁ Νίκας δὲν εἶναι καλὰ καὶ δὲν τὸν βρίσκ' ἡ αὐγούλα.
 Σήκου, ὦρὲ Νίκα, κρίνε* μου, κρίνε μου τ' ἀκριβοῦ σου, 15
 τοῦ Λάζου, τοῦ σταυραδερφοῦ, ποῦ σὲ ψυχοπονιέται.
 Σήκου, τὸ γλυκοχάραμα νὰ ἰδῇς στὰ κορφοβούνια,
 σήκου, νὰ ἰδῇς τὰ φοῖξα* μας, νὰ ἰδῇς τὰ ἱκρού νερά μας,
 σήκου, νὰ ἰδῇς τὰ πρόδχτα στὲς στροῦγκες* ποῦ βελάζουν.
 σήκου, τί* τὰ μαντρόσκυλα κατάραχα* βαβύζουν*. 20
 σήκου, σὲ κρᾶζουν τὰ πουλιὰ καὶ σὲ καλημερίζουν·
 σήκου, σὲ κρᾶζουν κι' οἱ ξωθιές* ποῦ σέμαθαν τραγούδια·

Μίλησε ὁ Νίκας ὕστερονὰ κι' ἀνάρια ἀνάρια λέει·
 — Δὲ μπορῶ ὁ μαῦρος, δὲ μπορῶ. Μ' ἀγγελοκροῦει* ὁ Χάρος·
 Γιὰ πιάστε με νὰ σηκωθῶ καὶ βάλτε με νὰ κάτσω, 25
 τί ἔχω δυὸ λόγια νὰ σᾶς πῶ, νὰ σᾶς ἀφήσω διάτα*.
 Χαμὸς ἡ ἀρρώστια, ὦρὲ παιδιὰ, καὶ χαλασμός ὁ Χάρος·.

Καλὰ μου σταυραδέρφια μου, μὴν κλαῖτε ποῦ πεθνήσκω.
 Πάρετε τὸ κουφάρι μου, βάλτε το σὲ κιβούρι*,
 στολίστε το μὲ λούλουδα τῆς γῆς, μ' ἀνθούς τοῦ Μάη· 30
 καὶ θάψτε το σὲ μιὰ κορφὴ περίβλεφτην*, μεγάλη,
 γιὰ ν' ἀγγαντεῦω* τὰ βουνά, τὰ χειμαδιὰ νὰ βλέπω,
 νὰ δέχουμαι τὴν ἀνοιξὴν ἐσᾶς καὶ τὰ κοπάδια·
 ν' ἀκούγω τίς φλογέρες σας, ν' ἀκούγω τὰ τρουκάνια*,
 ν' ἀκούγω τὴν καλημέρα σας, τὰ χαιρετίσματά σας. 35
 Θάψτε με δίχως κλάιματα καὶ δίχως μοιρολόγια·
 τουφέκια νὰ μοῦ ρίχνετε, τραγούδια νὰ μοῦ λέτε.

Μαζί μου, μέσ' στὸ μνήμα μου, καὶ τὸ καυκί* μου βάλτε,
 τὸ πλουμιστό* μου τὸ καυκί, τὸν ὁμορφο ἀραγό* μου,

- 40 τὸ πενταπλήχινον ραβδί, τὴν ἀκριβὴ φλογέρα
καὶ τ' ἀσημένια τᾶρματα. Λὲν πῶς στὸν κάτω κόσμον
οἱ νιοὶ βαστᾶνε τ' ἄρματα κι' οἱ λυγερὲς τοὺς στόλους*.
Νὰ κάτῃ, μωρὲ παιδιά, κοπάδι ἐκεῖ θὰ ναῦρω ;
Θὰ ναῦρω στρουγγες* καὶ μαντριά, θὰ ναῦρω βοσκοτόπι ;
- 45 Τὴν ἀκριβὴ μου τὴν κοπή*, καλὰ μου σταυραδέρφια,
ἔρμην μὴ τὴν ἀφήκετε, μονάχη στὰ λιβάδια,
ἀνάρμεχτην κι' ἀκούρευτην δίχως μαντρί καὶ στάλον*.
- Κι' ἂν μάθῃ ἡ δόλια ἡ μάνα μου κι' ἔρθῃ τὴ στρουγγα
καὶ σᾶς εὐρῇ μὲ τὰ λερά, γιὰ μένα ἂν σᾶς ρωτήσῃ,
50 μὴν πῆτε πῶς ἀπέθανα, τί μ' ἔχει μοναχό της·
νὰ εἰπῇτε ὅτι σᾶς λέρωσεν ἡ ἀναλλαξιὰ κι' ὁ κοῦρος*.
νὰ εἰπῇτε ὅτι μοῦ ζήλεψαν τὴ λεβεντιά οἱ Νεράιδες
καὶ στὰ παλάτια τοὺς συχνὰ τὰ ἔρημικά μὲ παίρνουν.
- 1893.

2. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗΝ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ.

Τὰ ὅπλα ψάλλω.

Στεφ. Δάφνη.

- 1 Ἄρματα χάλκινα, ἱερὰ, χρυσὰ καὶ τιμημένα,
χαρὰ σὲ σᾶς ποῦ εὐλόγησε πνένδοξά ὁ Καιρός.
Σήμερα ἄς εἶναι ὅλα σὲ σᾶς τὰ μάτια γυρισμένα
κι' ὁ νοῦς μας ἰλαρός.
- 2 Σπαθιά τῆς Πύλου, τοῦ Ἀναπλιῶ τοιφεκία καὶ κανόνια
καὶ μπάλες τοῦ Μωριά,
ἀδελφωμένα σήμερα μὲ τ' ἀνθισμένα κλώνια,
μὲ δάφνες καὶ κλαριά,
- 3 σὲ εἰκονοστάσια ἢ τρόπαια χαρῇτε τὴ χαρὰ σας
καὶ λάμπετε περήφανα, κι' ἄς εἴστε πάντα ἐσεῖς
ἄρματα χάλκινα, βαριά, ἱερὰ καὶ τιμημένα,
μῆς ἐποχῆς τὰ σύμβολα μεγάλης καὶ χρυσῆς.

25 Μαρτίου 1907.

Ῥῆμος τῆς σημαίας.

Στεφ. Δάφνη.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανί τὸ γαλανὸ καὶ τ' ἄσπρο 1
κοιμάτι ἀπὸ ἀνοιξιότικο καὶ ξάστερο οὐρανό,
ποῦ εἶναι λευκὸ σὰν τὸν ἄφρο τοῦ κύματος ποῦ ἀνθίζει
σὲ περιγιάλι ὁλόμορφο, σὲ πέλαο μακρυνό.
Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανί, ποῦ ὅταν περνάει μπροστά μας
ὕψαίνονται τὰ βλέφαρα καὶ σπασταρῶς ἡ καρδιά μας.

Δὲν εἶναι ἡ αὔρα ποῦ ἔρχεται γλυκὰ νὰ τὸ χαϊδέψῃ, 2
δὲν τὸ ἀνεμίζει πρόσχαρα ἡ αὔρα ἡ σιγανή.
Εἶναι μιὰ ἀθάνατη πνοή, ποῦ ὁρμαίει νὰ ζωντανέψῃ
μὲ ἀνατριχίλα ἀνέκφραστη τὸ δίχρωμο πανί.
Τὸ πῆρε κάποια μάγισσα καὶ τόκαμε χλαμύδα
καὶ ζῇ σ' αὐτὸ καὶ πάλλεται ὁλόκερη ἡ Πατρίδα.

*

Εἶναι ἡ Σημαία! Τὴ βλόγησαν παπᾶδες μ' ἄσπρα γένεια 3
μέσ' στῆς σιλαβιάς τὸ τρίσβαθο καὶ ἀπόκρυφο σκολειό.
ἔκλαψαν μάτια καὶ καρδιὲς ἐπάνω της, καὶ οἱ κόρες
τῆς νύχτες τὴν ὑφαίνανε κρυφὰ στὸν ἀργαλειό.
Σὰν Βόρειο Σέλας ἄστραψε στὴ Λαύρα μιὰν ἡμέρα
κι' ἀπλώθηκε ὡς τὸν ἑβδομο οὐρανὸ κι' ἀκόμα πέρα.

Τὴν πῆραν τῶν παλικαριῶν τὰ μπρούντζινα τὰ χέρια 4
κοί μέσ' στὰ ποῦ ἐλάμπανε καμπυλωτὰ σπαθιά
νικῆτρα τὴν περᾶσανε μέσ' στὴν ὁρμὴ τῆς μάχης
σὲ κορφοβούνια ἀπάτητα, στὰ δάση τὰ βαθιά.
Καὶ ἐκεῖνη πάντοτε ψηλά, πάντα ἱλαρὴ κι' ὠραία,
χαϊρότανε τὴ δόξα της περήφανη, ἡ Σημαία.

Τὴν πῆγαν κι' ἐκαθρέφτισε τὴ θεϊκὴ ὁμορφιά της 5
στοῦ Αἰγαίου τὰ πλάτη τ' ἄμετρα, στῆς Πύλου τὰ νερά
τροπαιοφόρα ἐφάνηκε στὰ φαριανὰ κατάρτια
ποῦ οἱ γλάροι τὴ χαϊδεύανε μὲ τ' ἀνοιχτὰ φτερά.
Κι' ὅταν μιὰ μέρα ἐστάθηκε μέσ' στ' Ἀναπλιῶν τὰ κάστρα,
τὴν εἶδαν κι' ἀνατρίχιασαν τ' ἄστρα, τὰ αἰώνια τὰ κάστρα.

Σημαία! Στὸ μαῦρον ὄλεθρο ποῦ ἐσκόρπισε μιὰ νύχτα 6
σὲ φλόγες οὐρανόφταστες ψηλὰ ὁ Πυρπολητής,

στὰ παινεμένα του ἄρμενα σ' ἀνέβασε, νὰ γίνῃς
ἐνὸς θριάμβου ἀθάνατου ἐσὺ ὁ διαλαλητῆς.
Καὶ τ' ἀγριεμένα κύματα τριγύρω σου ἐβογοῦσαν,
θαρροῦσες κι' ἦτανε ψαλμοὶ τοῦ σ' ἐδοξολογοῦσαν.

- 7 Κι' ὅταν μὲ χρόνια, μὲ καιροὺς, ἦρθε ἡ μεγάλη μέρα
μέσ' στῆς σκλαβιάς τὰ χῶματα νὰ βγάλῃς ἀστραπές,
ψηλὰ ἀπ' τὸν Ὀλυμπο οἱ Θεοὶ σ' ἀντίκρυσαν ὀλόρθοι
κι' ἀπὸ χαρὰ ἀντηλάλαξαν τοῦ Ὀλύμπου οἱ κορυφές,
κι' ἔτσι οἱ Θεοὶ σοῦ στείλανε συντροφίσσα τὴ Νίκη
γιὰ νὰ σὲ πάῃ τρισένδοξη πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη.

- 8 Τρόπαια νέα στηθήκανε στὸν ἵσκιό σου ἀποκάτου :
Νὰ τὸ Μπιζάνι, τὸ Κιλκίς, τῆς Κρέσνας τὰ βουνά.
Σὲ εἶδε ὁ Τοῦρκος κι' ἐνίωσε τὸν τρόμο τοῦ θανάτου,
σ' ἀντίκρυσεν ὁ Βούλγαρος, φεύγει καὶ δὲ γυρνᾷ.
Καὶ σὺ σκεπάζεις τοὺς νεκροὺς, τοὺς λυτρωμένους σμίγεις,
καὶ πάντα δρόμο φωτεινὸ μέσ' στοῦ σκοταδι ἀνοίγεις.

*

- 9 Ποιά λύρα ἔχει τὴ δύναμη γιὰ νὰ σὲ ψάλῃ ἐπάξια ;
Εἶσαι τῆς θείας Ἑλλάδος μας ἡ ἅγια εἰκόνα Ἐσού,
εἶσαι ἡ λαχτάρα ποὺ λυγáει τὰ γόνατα τῶν σκλάβων,
εἶσαι τοῦ Γένους τ' ὄραμα, Σημαία μας χρυσοῦ,
ποὺ ὅταν τὰ μάτια ἐπάνω σου μὲ σέβας τὰ καρφώνει
θαρρεῖ καὶ κάποιο οὐράνιο φῶς πὼς σὲ περικυκλώνει.
- 10 Χαῖρε, γαλάζια κι' ἱερὴ καὶ τιμημένη, ὦ, χαῖρε !
Ὁ Γέρο-Θρυλὸς πάντοτε τὸ λέει στὴ σκλάβα γῆ :
«Θάρθῃ μιὰ μέρα ὁ Ἄγγελος καὶ στὴν ρομφαίαν ἐπάνω
θὰ σὲ κρατῇ φωτόλουστη, καὶ θὰ μᾶς ὁδηγῇ
στὴν πόλιν τῶν ὀνείρων μας ποὺ αἰῶνες σὲ προσμένει
νὰ κυματίσῃς μιὰν αὐγὴ ἀτρόμητα ἀπλωμένη !

1917

Πόθος σκλάβου.

Δημῶδες.

Νάμουν τὸν Μάη πιστικός, τὸν Αὔγουστο δραγάτης*,
καὶ τὴν καρδιά τοῦ χειμωνιοῦ νάμουνα κρασοποῦλος.
Μὰ πλιὸ καλά 'ταν νάμουνα ἀρματολὸς καὶ κλέφτης
ἀρματολὸς μέσ' στὰ βουνά, καὶ κλέφτης μέσ' στοὺς κάμπους.

Εὐχόμενος νὰ γινῇ

νᾶχα τὰ θρόαχια ἀδέρφια μου, τὰ δέντρα συγγενάδια· 5
 νὰ μὲ κοιμᾶν οἱ πέρδικες, νὰ μὲ ξυπνᾶν τ' ἀηδόνια,
 καὶ στὴν κορφή τῆς Λιάκουρας* νὰ κᾶνω τὸ σταυρό μου·
 νὰ τρώω τούρκικα κορμιά, σκλάβο νὰ μὴ μὲ λένε.

~ ~ ~
 *Ο νέος κλέφτης.

Δημῶδες.

—Βασίλη, κάτσε φρόνιμα, νὰ γένης νοικοκύρης,
 γιὰ ν' ἀποκτήσης πρόβατα, ζευγάρια* κι' ἀγελάδες,
 χωριά κι' ἀμπελοχώραφα, κοπέλια* νὰ δουλεύουν.

—Μάνα μου, ἐγὼ δὲν κάθουμαι νὰ γένω νοικοκύρης,
 νὰ κᾶμω ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν, 5
 καὶ νᾶμαι σκλάβος τῶν Τουρκῶν, κοπέλι στοὺς γερόντους.
 Φέρε μου τάλαντιδὸν σπαθὶ καὶ τὸ βαριὸ τουφέκι,
 νὰ πεταχτῶ σὰν τὸ πουλὶ ψηλὰ στὰ κορφοβούνια,
 νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, νὰ περπατήσω λόγκους,
 νὰ βρῶ λημέριον τῶν κλεφτῶν, γιγτάκια* καπετάνων 10
 καὶ νὰ σουρίζω κλέφτικα, νὰ σμιζῶ* τοὺς συντρόφους,
 ποὺ πολεμοῦν μὲ τὴν Τουρκιὰ καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανίτες.

Πουρνὸ* φιλεῖ τὴ μάνα του, πουρνὸ ξεπροβοδιέται*.

—Γειά σας, βουνά μὲ τοὺς γκρεμούς, λαγκάδια* μὲ τίς πάχνες!
 —Καλὸ στο τᾶξιο τὸ παιδὶ καὶ τᾶξιο παλικάρι! 15

~ ~ ~
 *Ἀπὸ τὴν εἰς τὸν Ἱερὸν Λόγον.

Ἀνδρέου Κάλβου.

1
 "Ἄς μὴ βρέξῃ ποτὲ
 τὸ σύννεφον, καὶ ὁ ἄνεμος
 σκληρὸς ᾗς μὴ σκορπίσῃ
 τὸ χῶμα τὸ μακάριον
 ποὺ σᾶς σκεπάζει.

2
 "Ἄς τὸ δροσίῃ πάντοτε
 μὲ τ' ἀργυρᾷ τῆς δάκρυα
 ἢ ροδόπεπλος κόρη·
 καὶ αὐτοῦ ᾗς ξεφυτρώνουν
 αἰώνια τ' ἄνθη.

3
 "Ὡ γνήσια τῆς Ἑλλάδος
 τέκνα· ψυχαὶ ποὺ ἐπέσατε
 εἰς τὸν ἀγῶνα ἀνδρείως·
 τάγμα ἐκλεκτῶν ἡρώων,
 καύχημα νέον.

4
 Σᾶς ἄρπαξεν ἡ Τύχη
 τὴν νικητήριον δάφνην
 καὶ ἀπὸ μυρτιᾶν σᾶς ἐπλεξε
 καὶ πένθιμον κυτάρισσον
 στέφανον ἄλλον.

5
 'Αλλ' ἂν τις ἀπεθάνῃ
 διὰ τὴν πατρίδα, ἡ μύρτος
 εἶναι φύλλον ἀτίμητον,
 καὶ καλὰ τὰ κλαδία
 τῆς κορυφίσσου.

6
 "Ελληνες, τῆς πατρίδος
 καὶ τῶν προγόνων ἄξιοι"
 "Ελληνες σεῖς, πῶς ἤθελεν
 ἀπὸ σᾶς προκριθῆν
 ἄδοξος τάφος ;

7
 "Ο Γέρων φθονερός
 καὶ τῶν ἔργων ἐχθρός
 καὶ πάσης μνήμης, ἔρχεται"
 περιτρέχει τὴν θάλασσαν
 καὶ τὴν γῆν ὅλην.

11
 Καὶ δακρυχέουσα, θέλει
 τὴν ἱερὰν φιλήσειν
 κόνιν καὶ εἰπεῖν: «τὸν ἑνδοξον
 λόχον, τέκνα, μιμήσατε"
 λόχον ἡρώων».

1824.

Ὁ ἐτοιμοθάνατος Σουλιώτης.

Γερ. Μαρκοῦ.

1
 Στὴν ξενιτειᾷ πεθαίνω,
 πατρίδα μου ἀκριβή"
 Θ' ἀφήσω τὸ κορμὶ
 σὲ χῶμα ξένο.

2
 Τοῦ κάκου αὐγὴ καὶ βράδυ
 ποθεῖσα νὰ σὲ ἴδῳ.
 Χριστέ, μὲ τί καημὸ
 θὰ πάω στὸν Ἀδῆ !

3
 Δεῖξέ μου κἂν τὴν ἔρμη,
 τὴ δοξασμένη γῆ,
 μὲ ἀπάτη σπλαχνική,
 βαρεῖά μου θέρμη !

8
 Ἀπὸ τὴν στάμιναν χώνει
 τὰ ρεύματα τῆς λήθης
 καὶ τὰ πάντα ἀφανίζει.
 Χάνονται οἱ πόλεις, χάνονται
 βασιλεία κι' ἔθνη.

9
 'Αλλ' ὅτε πλησιάζει
 τὴν γῆν ὅπου σᾶς ἔχει,
 θέλει ἀλλάξιν τὸν δρόμον του
 ὁ Χρόνος, τὸ θαυμάσιον
 χῶμα σεβάζων.

10
 Αὐτοῦ, ἀφοῦ τὴν ἀρχαίαν
 πορφυρίδα καὶ σκῆπτρον
 δώσωμεν τῆς Ἑλλάδος,
 θέλει φέρειν τὰ τέκνα τῆς
 πᾶσα μητέρα.

11
 Αὐτοῦ, ἀφοῦ τὴν ἀρχαίαν
 πορφυρίδα καὶ σκῆπτρον
 δώσωμεν τῆς Ἑλλάδος,
 θέλει φέρειν τὰ τέκνα τῆς
 πᾶσα μητέρα.

1824.

Ὁ ἐτοιμοθάνατος Σουλιώτης.

Γερ. Μαρκοῦ.

4
 Ξανοίγοντας τὰ μαῦρα
 τοῦ τόπου μου βουνά,
 θὰ μοῦ φανῇ δροσιά
 τοῦ Χάρου ἢ λάδρα*.

5
 Θὰ λέω πὼς εἶναι τότες
 ποὺ πάλευαν συχνά
 μὲ ἀμέτρητη Τουρκιά
 λίγοι Σουλιῶτες.

6
 Τὰ παλικάρια ἐκεῖνα
 θὰ ξαναπλάσῃ ὁ νοῦς,
 ποὺ νίκησαν ἐχθρούς,
 δίψα καὶ πείνα.

7
Θὲ νὰ τὰ ἰδῶ στὴ μάχη
στὸν κίνδυνον ἐμπρὸς
ἄκλόνητα, καθὼς
τοῦ τόπου οἱ βράχοι.

8
Πὼς οἱ βουνίσιοι θόλοι
βγάνουν πολέμου ἄχό,
πὼς μ' εἶρηκε θὰ πῶ
τοῦρκοιο βόλι.

9
Στὸ λαβωμένο στήθος
χείλη θ' ἀκούω θεομά,
καὶ ξέπλεκα μαλλιὰ,
καὶ δάκρυα πλήθος.

10
Τοῦ κάκου! Ἐρμιᾶ, σκοτάδι
ἔχω στὰ μάτια ἐγώ
Χριστέ! Μὲ τί καημὸ
θὰ πάω στὸν Ἄδη!

1890.

Οἱ στίχοι στὴν πατρίδα μου.

Κ. Παλαμᾶ.

Οἱ στίχοι στὴν πατρίδα μου εἶναι καθάριο μέλι 1
ἀπ' τῆς καρδιᾶς βυζαίνονται τὸ ἄνθος μυστικά,
μέσα στὸ νοῦ φυλάγονται, σὰ μέσα σὲ κυψέλη,
κι' εἶναι στολίδια τῆς χαρᾶς, τῆς λύπης γιατρικά.
Οἱ στίχοι στὴν πατρίδα μου εἶναι καθάριο μέλι.

*

Ὅταν γλεντοῦμε ἀκούραστα στοῦ γάμου τὲς ἡμέρες 2
κι' ἡ νύφη σέρνει τὸ χορὸ μπροστὰ καμαρωτῇ,
μὲ στίχους τὴν παινεύουνε παρθένες συμπεθέρες,
καὶ ζωντανεῦ' ἡ ὄρεξη καὶ ὁ χορὸς κρατεῖ
ὅσο γλεντοῦμε ἀκούραστα στοῦ γάμου τὲς ἡμέρες.

Οἱ στίχοι, ὅταν οἱ πληγὲς τοῦ Χάρου μᾶς λαβώνουν, 3
σὲ μοιρολόγια ἀκούγονται κατάμαυρα, βαρεῖα,
μαζὶ ξεσχίζουν τὴν καρδιά καὶ τήνε βλῆσαι μώνουν
καὶ φέρνουν μὲ τὰ δάκρυα καὶ τὴν παρηγοριά
οἱ στίχοι, ὅταν οἱ πληγὲς τοῦ Χάρου μᾶς λαβώνουν.

Κάθ' Ἀι-Βασίλη καὶ Χριστοῦ, κάθε Λαμπρὴ καὶ Φῶτα, 4
ἡμέρες γιὰ τὰ σπίτια μας εὐχῶν καὶ παιγνιδιῶν,
χελιδονάκια τῆς χαρᾶς μᾶς φτάνουν πρῶτα-πρῶτα
καὶ κελαῖδοῦν οἱ στίχοι μας στὰ χεῖλη τῶν παιδιῶν
κάθ' Ἀι-Βασίλη καὶ Χριστοῦ, κάθε Λαμπρὴ καὶ Φῶτα.

Τοῦ ριζικάρη* τ' Ἀι-Γιαννιοῦ γιορτὴ σὰν ξημερώση 5
κάθουντ' οἱ νιὲς ὀλόγυρα στ' ἀμίλητο νερό
καὶ καθεμιᾶς τὴ μοῖρά της θάρρη νὰ φανερώση

στιχάκι πότε ολόγλυκο και πότε ἀγκυθερό,
τοῦ ριζικάρη τ' Ἀι-Γιαννιού γιορτὴ σὰν ξημερώση.

Ὅταν ἡ κόρη εἶναι σκυφτὴ στὸν ἀργαλειὸ μπροστά, 6
καὶ ἡ σαῖτα ἔξαφνα στὰ χέρια της θαρραίνει,
οἱ στίχοι ἀπ' τὰ χεῖλη τῆς πετοῦν τραγουδιστὰ
καὶ λησμονιέτ' ὁ πόνος τῆς κι' ἡ κόρη ξαποσταίνει
ὅταν δουλεῖ ὁλόσκυφτὴ στὸν ἀργαλειὸ μπροστά.

Σὰς ἀγαπῶ κι' ἔχω ἀπὸ σὰς μιὰ δόξα νὰ ζητήσω, 7
ὧ στίχοι ποὺ ἀηδονόλαλοι φωλιάζετ' ἐδῶ πέρα :
Ἐλάτε νὰ με μάθετε νὰ σὰς βαστῶ τὸ ἴσο
ἐπάνω στὰ δροσόχορτα με μιὰ καλὴ φλογέρα !
Σὰς ἀγαπῶ κι' ἔχω ἀπὸ σὰς μιὰ δόξα νὰ ζητήσω. 13.8

Μεσολογγίτης.

Ἀλ. Πάλλη.

Εἶχα ντουφέκι ἀλάθευτο, περήφανο σὰν ἄτι, 1
ποὺ μῆνες δὲν παραίτησε τ' ἀσάρκωτό μου χέρι,
κι' ὅσες οἱ τριχες μου, ἔφαγε τόσων ὀχτῶν τὸ μάτι..
Φτάνει ἡ Ἀραπιά*, τὸ πέταξα κι' ἀδράζω τὸ μαχαίρι.

Ἦταν μαχαίρι γονικὸ*, σὰ σκύλος μπιστεμένο 2
κι' εἶχε ἀπ' τὰ χρόνια τὰ παλιά, τὰ κλέφτικα, συνήθεια
νὰ κυνηγᾷ τῆς ἄπιστες καρδιῆς σὰ λυσσαμένο·
εἶδα, πολλοὶ ἦταν, τὸμπηξα στῆς Δέσπως μου τὰ στήθια.

Στῆς Δέσπως ποὺ μοῦ πείνασε, καὶ δίψασε μαζί μου, 3
ποὺ λάμπανε ἀπ' τὰ κάλλη τῆς τὰ κορφοβούνια, οἱ λόγγοι*...
Μὰ τί; τῇ Δέσπῳ θὰ θρηνᾷ καὶ τ' ἄρματα ἡ ψυχὴ μου;
Δὲν κλαίω γιὰ κεῖνα, χάθηκε σὰς λέω τὸ Μεσολόγγι. 1907.

Οἱ ἄρματολοι καὶ οἱ κλέφτες.

(Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ποιήματος ὁ Γέρο-Δράκος)

Ἀχ. Παράσχου.

Ἄ, ναί· κι' αὐτὸ τ' ἀγέννητο ἀκόμ' Εἰκοσιένα 5
νὰ φτάση τῶν ἄρματολῶν δὲ μπόρεσε τῇ γέννα·
κεῖνα τ' ἀθάνατα παιδιὰ, τ' ἀκοίμητα μιλλιόνια
τῆς φλέβης τῆς παλικαριᾶς, τῆς λεβεντιᾶς τ' ἀγέρι,
ποὺ με τὰ δόντια κράτησαν τὰ τετρακόσια χρόνια
χειμῶνα καλοκαίρι,

μ' ἄρματα, χωρὶς ἄρματα, μὲ πέτρες, μὲ μαχαίρια,
 κι' ἐσήκωσαν τὴν ἐκκλησιὰ τῆς λευτεριᾶς στὰ χέρια !....
 Ἄιτοὶ ἐπάνω στὰ βουνά, στὶς λαγκαδιὲς λιοντάρια,
 βοριάδες καὶ φαντάσματα, θηριὰ καὶ παλικάρια, 10
 τοῦ Γένους τὴ βαθεῖα νυκτιὰ φωτίζουν τ' ἄρματά τους,
 κι' ἀνοιξὴ μέσ' στὴ χειμωνιά ἐφέροναν τὰ σπαθιά τους.

Πόσα ἐκάμανε γιὰ μᾶς οἱ γίγαντες ἐκεῖνοι !
 Κι' αὐτὴ ἡ ζωντανώτερη ἀκόμα εὐγνωμοσύνη
 μπρὸς σ' ὅ,τι μᾶς ἐχάρισαν τὰ φτερωτά σπαθιά τους 15
 ἀχαριστία μοιάζει...

Χαμόγελο τῆς Παναγιᾶς εἰς τᾶταφα κορμιά τους
 καὶ τ' ἄσπρα τους τὰ κόκκαλα δαφνῶνας νὰ σκεπάζῃ !
 Ἄ, ἦταν ἡ θυσία τους, ἡ αὐταπάρνησή τους
 μεγάλῃ καὶ ἀτελείωτῃ ὥσάν καὶ τὴν ψυχὴ τους. 20
 Καμμιὰ δὲν εἶχανε, καμμιὰ γι' αὐτοὺς ἐκεῖνοι ἐλπίδα
 γι' ἀγνώριστη, γιὰ μέλλουσα ἐπάλευαν πατρίδα,
 μὲ τῆς Τουρκιᾶς τὸ δράκοντα μὲ μόνο μιὰ μαχαίρα.
 Τὸ δένδρο τῆς Ἐλευθεριᾶς ποτίζουν νύχτα-μέρα
 μὲ τὸ καθάριο αἷμα τους· τὲς ρίζες του στοιχειῶναν, 25
 σίδερο ἐκάμναν τὸν κορμό, ἀτσάλι τὰ κλωνάρια·
 ἐκεῖνοι κάτω ἔπεφταν, πλὴν τὸ δενδράκι ὑψῶναν,
 χωρὶς ἐλπίδα νᾶχουνε τ' ἀγένεια παλικάρια
 στὸν ἥσυχιο του καμμιὰ φορὰ κι' αὐτὰ νὰ ξαποστάσουν
 κι' ἀπ' τοῦ δενδροῦ τους τὸν καρπὸ τὰ χέρια τους νὰ 30
 [πιάσουν...

Ξένοι στοῦ κόσμου τὴ χαρὰ καὶ στὴν ἐλπίδα ξένοι,
 πολλὲς φορὲς χωρὶς ψωμί, γυμνοὶ καὶ διψασμένοι,
 γιὰ μᾶς καὶ μόνο πέθαιναν, γιὰ μᾶς καὶ μόνο ἐζοῦσαν
 καὶ σὰν τοὺς λύκους στ' ἄγρια βουνὰ ἐπερπατοῦσαν.
 Γι' αὐτοὺς ἐπαίρναν τὴ νυχτιὰ, αὐγὴ γιὰ μᾶς νὰ δώσουν, 35
 πεινοῦσαν κι' ἐπασχίζανε τραπέζι νὰ μᾶς στρώσουν.
 Τὸ χιόνι στρώμα εἶχανε, τὴν πέτρα προσκεφάλι
 καὶ σκέπασμα τὸ σύννεφο γεμάτο ἀνεμοζάλη.
 Δὲν ἤμποροῦσαν σ' ἐκκλησιὰ νὰ μπουνε' ἐκκλησιὰ τους
 τὰ κορφοβούνια εἶχανε, λαμπάδες τὰ σπαθιά τους. 40
 Μὲ τὸ τουφέκι ἐθύμιαζε τὸ κάθε παλικάρι
 κι' εἶχε τὸ Γένος γιὰ Θεό, εἰκόνησιν τὸν Ἄρη. 1890.

Στὸ νέο μας θωρηκτό.

Ἰω. Πολέμη.

Καλῶς ἤλθες, καλῶς ἤλθες, σιδερόφορατο καράβι, 1
καλῶς ἤλθες ἀπ' τὰ ξένα στὰ γαλάζια μας νερά !
Ἀναστέναξαν γιὰ σένα κι' ἀναθάρρεψαν οἱ σκλάβοι,
πῆρε ὁ πόθος τῶν ἐλπίδα, πῆρ' ἡ ἐλπίδα τῶν φτερά.

ὦ ! χαρά στο τὸ χουσάφι, πάντ' ἀθάνατο θὰ μείνῃ, 2
τρεῖς φορές πὶὸ τιμημένο, τρεῖς φορές πὶὸ φωτεινό,
ποὺ ἀποκτήθηκε μὲ κόπους κι' ἦρθε κι' ἔδραμε νὰ γίνῃ
θώρακας γιὰ τὴν πατρίδα, κάστρο της θαλασσινοῦ.

Καλῶς ἤλθες, καλῶς ἤλθες, στὰ νερά τῶν ἀθανάτων ! 3
Πέλαγα οὐρανοβαμμένα, θάλασσες ἐλληνικῆς
γιὰ νὰ σὲ καλοδεχθοῦνε στήνουνε τὰ κύματά των,
ἄττια ἀσέλωτα, τρεχάτα, μὲ τὶς χαῖτες τὶς λευκῆς.

Ἡ πατρίδα θὰ σὲ βλέπῃ μὲ τὰ μάτια δακρυσμένα 4
μὲ τὰ μάτια δακρυσμένα θὰ σὲ βλέπουμε κι' ἐμεῖς,
ὡς τὴν ὥρα ποὺ θ' ἀράξης μέσ' στῆς Νίκης τὸ λιμένα
μέσ' στῆς Δόξης τὸ λιμένα, τὸ λιμένα τῆς τιμῆς. 1912.

Οἱ νεκροὶ τοῦ κάμπου.

Ἰω. Πολέμη.

1	3
Ἐδῶ κι' ἐκεῖ σπαρμένοι	Ἐδῶ δὲν ξεχωρίζουν
στὸν κάμπο εἶν' οἱ σταυροί.	μ' ὀνόματα οἱ νεκροί
Ψαχουλιαστά* πηγαίνει	τοὺς ξέρουν, τοὺς γνωρίζουν
τὸν τάφο του νὰ βρῇ.	μ' ἓνα ὄνομα : «ἱεροί».

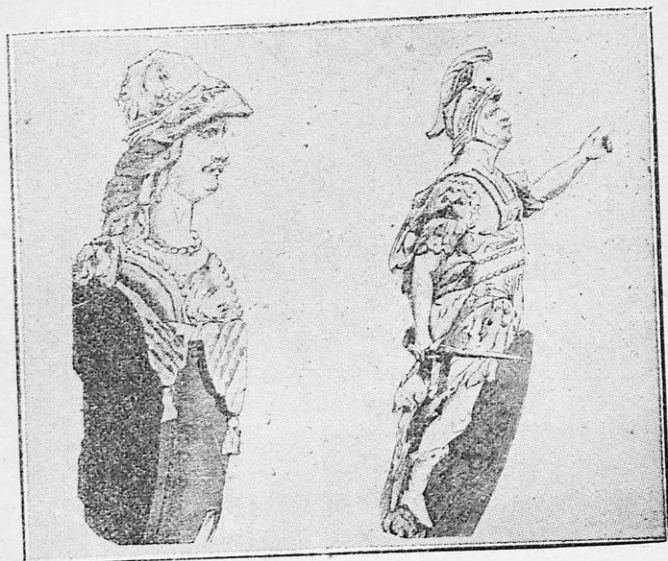
2	4
Καὶ σκύβει, σκύβει ὡς κάτου	Σ' ὅποιο σταυρὸ κ' ἂν κλάψῃς,
κι' ἀνέλπιδη περνᾷ. . .	τὸ γυιό σου θεὸ νὰ κλαῖς
—Μανούλα, τὸνομά του	ὅπου κεράκι ἀνάψῃς,
δὲ θαῦρος πουθενά.	«τοῦ γυιοῦ μου εἶναι» θὰ λές.

5

Γιατὶ ὅσους βρῇ τὸ βόλι
σὲ μάχη ζηλευτή,
στὴ Δόξα σμίγουν ὅλοι
κι' ἓνας εἶν' ὅλοι αὐτοί. 1918.

Τὸ δένδρον καὶ τὸ πλοῖον.

Ἄριστ. Προβελεγγίου.

Εἰσαγωγή. Εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας σώζονται καὶ τὰ ἀκρόπορρα (φιγούρες, Γοργόνες) μερικῶν ἀπὸ τὰ ἐνδοξα πλοῖα τοῦ Ἀγῶνος. (Ἐν τῇ εἰκόνι, πρὸς τ' ἀριστερά μὲν ἀπεικονίζεται τὸ ἀκρόπορρον τῆς ναυαρχίδος τοῦ Μισοῦλη, παριστάνον τὸν Ἄρη, πρὸς τὰ δεξιὰ δὲ εἶναι τὸ ἀκρόπορρον [Ἄρης ἐπίσης, ἀπὸ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα τοῦ ὁποῦ ἐπεσε σαπεῖσα ἡ ἀσπίς] τῆς Καρτερίας, τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου, ὃπερ ἔδρασε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ὑπὸ τὸν Ἀστιγγα*.) Ὅτε εἶδε ἐν τῷ Μουσείῳ τὰ ἀκρόπορρα ταῦτα ὁ ποιητής, τοῦ ἑκαμὴν βαθυτάτην αἰσθήσιν· ἐσκέφθη ὅτι πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν καὶ τῶν πλοίων τοῦ ἀγῶνος ἐχρησίμευσαν τὰ ὑπερήφανα δένδρα τῶν ἑλληνικῶν βουνῶν, καὶ ἐνεπνεύσθη τὸ ποίημα.

Μέσ' στὰ βουνὰ βασίλεις. Σὲ βάθῃ καταχθόνια
ἐρρίζωνες καὶ ἐθέριες. Σ' ἔχει ποτίσει χρόνια

1

αἷμα τοῦ κλέφτη ἀδάμαστον, αἷμα φωτιά γεμάτο
τοῦ ἀρματολοῦ, ποῦ ἐσύρθηκε στὸν ἴσκιο σου ἀποκάτω
καὶ λαβωμένος κάθισε στερνὰ νὰ τραγουδήσῃ,
ν' ἀφήσῃ γειὰ στὴ λεβεντιά, ν' ἀφήσῃ γειὰ τὴ φύση.

Κι' ἐπήλωνες, κι' ἐξάπλωνες, κι' ἐφούντωνες. Στὸ ἀγέρι, 2
ποῦ ἐρχόταν ἀπ' τὰ δύστυχα, τὰ σκλαβωμένα μέρη
καὶ στὰ φτερά του σοῦφερνε τὸ στεναγμὸ καὶ θρήνο,
στὸ ἀγέρι ἐκεῖνο οὐράνιον εὐώδιαζ' ἕνα κρίνο
καὶ μιὰ ἀρμονία χερουδικὴ στὸν ἄπειρον ἀγέρα
ἀσύλληπτη χυνότανε, σὰν ν' ἄλεγε: «Καρτέρα!»

Καὶ τὰ κλαδιά σου ἐτρέμανε κι' ἐσάλευαν τὰ φύλλα 3
σὰν νὰ περνοῦσε μυστικὴ στὴν πλάση ἀνατριχίλα.
Κι' ἀπὸ ψηλὰ μουρμούριζες στὸν κλέφτη ποῦ ἀκουμποῦσε
στὴ ρίζα σου καὶ μὲ πικρὸ τραγούδι ξεψυχοῦσε,
ἀπὸ ψηλὰ μουρμούριζες στὸν ἄπειρον ἀγέρα:
«Καρτέρα!»

*

ὦ, τί στιγμὴ ἐκδικήτρια, ποῦ ἡ μοῖρα κρυφοπλέκει, 4
ποῦ στὸν κορμὸ σου ἐδοῦπησε τὸ κοφτερὸ πελέκι *
κι' ἀπὸ βουνίσιο γίγαντα πελάου θεριὸ σὲ κάνει!
Κι' ἀντὶ τ' ὠραῖο καὶ πράσινο τῶν φύλλων σου στεφάνι,
τοῦ Γένους τὸ ἱερώτερο κειμήλιο σὲ στολίζει
καὶ στ' ἀνεμοδαρμένα σου κατάρτια κυματίζει.

Κι' αἰσθάνεσαι τὸν πιὸ ψηλὸ ποῦ σ' ἔχει λάχει κλῆρο 5
ὅτι βαστᾷς στὰ σπλάχνα σου τοῦ Γένους τ' ἅγιο μῦρο,
τοὺς πόθους του καὶ τὴν ψυχὴ, τὴν τύχη του κι' ἐλπίδα,
καὶ τὴν ὄνειρεμένη του μεγάλῃ του πατρίδα.
Καὶ σὺ, ποῦ χρόνια ἐπάλευες καὶ μὲ βοριᾶ καὶ νότο,
σὺ τῶν πολέμων ἀψηφᾷς τὴ ζάλη καὶ τὸν κρότο.

Ἡ πολεμόχαρη κραυγὴ τοῦ ναύτη σὲ ἠλεκτρίζει 6
κάθε μαδερὶ σου σκιρτᾷ στὸ βῆμά του καὶ τρίζει.
Κι' ὅλ' ἡ ὁρμὴ ποῦ στὰ βουνὰ σ' ἔχουν βαθιὰ ποτίσει
τοῦ ἀρματολοῦ τὰ αἵματα, τὰ φλογερά του μίση,
ἡ δίψα του γιὰ ἐκδίκηση κι' ἡ φλόγα κι' ἡ μανία
ποῦ μέσα του ἐζωντάνευαν στὴ μυστικὴ ἐρημία,

τώρα στὰ μάτια ἀστράφτουνε τῆς ἄγριας τῆς Γοργόνας 7
 ποὺ φύλακας στήν πλώρη σου στοὺς φοβεροὺς ἀγῶνας,
 φρίκη σκορπίζει στοὺς ἐχθροὺς καὶ θάνατο καὶ τρόμο.
 Καὶ στοῦ θριάμβου ρίχνεσαι τὸν πύρινο τὸν δρόμο
 καὶ πνίγεις, κζίγεις, γύρω σου συντρίμματα σωριάζεις
 καὶ τοῦ βουνοῦ σὺ γίνεσαι, τὸ κῆμα ἐξουσιάζεις.

Καὶ τὸ ὄνειρο ποὺ ἀνέβαινε σὰ φλογερὴ ἱκεσία 8
 ἀπὸ χιλιάδες μάρτυρες, καὶ σὰν μιὰν ἄχνη ἁγία
 στὰ φύλλα σου μουρμούριζε, τ' ἀγνάντεψαν νὰ βγάζει
 ἀπ' τὴ μεγάλη θάλασσα, τὴν ἀστραποκαμένη
 ποῦναι τῆς δόξας ἡ πηγὴ καὶ τῆς σκλαδιᾶς τὸ μνημα.
 "Ὅ, τι ὠνειρεύθη τὸ βουνό, τὸ γέννησε τὸ κῆμα. 1904.

Τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον.

Ἀριστομένους Προβελεγγίου.
 Δόξα στὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων, ἔχει στεφάνια ἡ Νίκη ἀκόμη
 παγκόσμιον φωτὸς πηγὴν. στὸ δένδρο τῆς τὸ ἱερό.
 Δόξα στὰ ὅπλα ἡρώων νέων Ἀπάτητοι τῆς Δόξης δρόμοι
 ποὺ λύτρωσαν αὐτὴν τὴν γῆν. προσμένουν ἥρωα τολμηροί.
 Μ' ἐκείνων τὴ χρυσὴ σοφία Ἐμπρός! Στῶν ἔργων τὸν
 με τούτων τὴν ἁγίαν ὁρμή, [ἀγῶνα!
 νέαν ἅς πλάσωμε ἱστορία, Ἐκεῖ ναι ὁ πύρινος παλμός.
 γεμάτη δόξα καὶ τιμὴ. Ἐκεῖ τῆς Νίκης ἡ κορῶνα,
 ἀθανασίας ἀσπασμός.
 1904.

Εἰς τοὺς φιλέλληνας.

Γ. Σουρεῖ.

Στεφανώσετε με δάφνης δακρυτόπιστα κλωνάρια 1
 καὶ τὰ ξένα παλικάρια
 ποὺ πολέμησαν με πόθο, σάβανό των νὰ γενῇ
 τῆς ιδέας τῆς γαλάζιας τὸ γαλάζιο τὸ πανί.
 Κλάψετε με λίγο πόνο καὶ γιὰ τοῦτα τὰ καημένα· 2
 πόσα στήθη στὴ θανή των δὲν θὰ βόγγησαν βαριά...
 Μέσ' στῆς γῆς αὐτῆς τὸ χῶμα δὲν ἐπάτησαν σὰν ξένα
 καὶ τ' ἀδέλφωσε μαζί μας τῶν λαῶν ἡ λευτεριά.
 Ἀλεξ. Γ. Σαρῆ· Νεοελληνικά γ' ἐλλ. σχολ. ἔκδ. γ' 20—2—25. 15

- 3 Τῆς πατρίδος των τὸ χῶμα θὰ τὸ βροῦνε κι' ἐδῶ πέρα·
τόπου γίνηκε μονάχα κι' ὄχι μάνας ἀλλαγή·
Κι' ὁ μεγάλος Ἀθηναῖος ἔτσι φώναζε μιὰ μέρα :
«τῶν ἀνδρῶν τῶν ὑπερόχων εἶναι τάφος κάθε γῆ».

Μάιος 1897.

3. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΘΕΟΝ.

Ἀι-Δημήτρης.

Γ. Ἀθάνα.

- 1 Στὸ χωριό μας, ποὺ δὲν εἶναι κι' ὁμορφύτερο στὴν πλάση,
μᾶς ἀφῆσαν οἱ γονεῖοί μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δὲν τῆς ἔχουμε φκιασμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι,
τὰ καντήλια τῆς δὲν εἶναι κρυσταλλένια καὶ χρυσά.
2 Φτωχικὰ ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους τῆς παπάδες.
Ταπεινοὶ κι' οἱ δύο τῆς ψάλτες εἶναι, ἀλήθεια, ἐργατικοί.
Στὰ μανάλια τῆς μεγάλες δὲν ἀνάβουμε λαμπάδες·
τὸν ἀφέντη Ἀι-Δημήτρη τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ !
3 Κι' ὅμως, στὸ μικρὸ τῆς χώρος, ποὺ ὅλους κι' ὅλους δὲ μᾶς
[πιάνει,
τοῦ Θεοῦ τὸ μεγάλειο τὸ αἰσθανόμαστε τρανό !
Πουθενὰ πιὸ μυρωμένα δὲν καπνίζει τὸ λιβάνι,
πουθενὰ τὸ καντηλάκι δὲ σπιθαίει πιὸ φωτεινὸ.

- 4 Τὴν καλή μας ἐκκλησοῦλα ! .. Ὅλοι μας ἐκεῖ στὴ μέση
Χριστιανοὶ στὴν κολυμπήθρα γίναμε κλαψαριστά.
Θὰ γελάσουμε μιὰ μέρα καὶ γαμπροὶ στὴν ἴδια θέση.
Θὰ σωπάσουμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά. . .
1919.

4. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ.

Νύχτα.

Ἰω. Βηλαρά.

1
Ὁ ἥλιος βασιλεύει,
τὸ σκότος ἀρχινάει
καὶ τὸ λαμπρό τῆς θῶροι
ἢ μέρα ἀποσκολνάει.

2
Τὰ μαῦρα φορεμένη,
στὴν ὄψη μελάνη,
σιωπηλὴ διαβαίνει
ἢ Νύχτα σιγανή.

3

Καὶ τὸ χλωρὸ φεγγάρι
μὲ φῶς σκοταδερό
στὸ ἀργυρὸ τοῦ ἀμάξι
κινιέται ὀκνηρό.

4

Ἀναμερᾶν τὰ ζῶα,
κουρνιάζουν τὰ πουλιά.
πᾶς ἄνθρωπος τραυιέται
καὶ παύει ἀπὸ δουλείας.

5

Νυστάζει ἀποσταμένη
ἡ Φύση ἡ ζωντανή,
τὰ μέλη της συνάζει
σ' ἀνάπαυσι κοινή.

6

Ὁ Ὑπνος τ' ἀλαφρά του
φτερὰ κρυφοκτυπάει,
μ' ἀφανισμένα χέρια
τὰ βλέφαρα ζουπάει.

7

Στὴ μέση ἀπὸ τὸ δρόμο
ἡ νύχτα περπατάει,
σὲ βάθος ἡσυχίας,
καὶ σιωπῇ πατάει.

8

Καθόλου δὲν γροικιέται
φωνὴ οὐδὲ καμμιὰ,
τὰ πάντα ἡσυχάζουν,
μεγάλη ἐρημιὰ.

9

Κρυφὰ κι' ἀργὸς διαβαίνει
ἀδιάκοπ' ὁ Καιρὸς,
καὶ μὲν τὸν συνοδεύει
ὀνειρώδων ὁ χορὸς.

1827.

Ἦ Ζωὴ τῶν κλεφτῶν.

Δημῶδες.

Παιδιά, σὰν θέτε λεβεντιὰ καὶ κλέφτες νὰ γενῆτε,
ἐμένα νὰ ρωτήσετε νὰ σᾶς ὁμολογήσω
τῆς κλεφτουριάς τὰ βάζαντα καὶ τῶν κλεφτῶν τὰ ντέρτια*.
Μαύρη ζωὴ ποὺ κάνουμε ἐμεῖς οἱ μαῦροι κλέφτες !
Ποτέ μας δὲν ἀλλάζουμε καὶ δὲν ἀσπροφοροῦμε 5
ὀλημερίς στὸν πόλεμο, τὴ νύχτα καρπούλι*.
Δώδεκα χρόνους ἔκαμα στοὺς κλέφτες καπετάνιος.
Ζεστό φωμι δὲν ἔφαγα, δὲν πλάγιασα σὲ στῶμα,
τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, τοῦ ὕπνου τὴ γλυκάδα
τὸ χέρι μου προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθί μου στῶμα. 10

Ὕμνος τοῦ Ἡελίου.

Δημῶδες.

- Ἡ Πλάση, ἡ παντοδύναμη κι' ἀπόνετη μητέρα,
γιά σένα δὲν ἐστάθηκε καθόλου ἀκριβοχέρα.
Ἄν ἔδωσε σ' ἄλλο βουνὸ ψηλὸς καὶ περηφάνια,
κι' ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ σκέπασε μὲ λόγγους* καὶ ρουμάνια*,
5 κι' ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ πύργωσε μὲ βράχους καὶ κοτρώνια*,
κι' ἄλλο βουνὸ ἂν στεφάνωσεν ὀλοχρονίς μὲ χιόνια,
μάζεψε ἀπ' ὅλα τὰ βουνὰ τὴ μοιρασμένη χάρη,
τὴν ἔσμιξε* καὶ σ' ἔπλασε, Βουνὸ—βουνῶν καμάρι! . .

- Ὅταν ὁ πόνος μυστικὰ τὰ σπλάχνα σου σπαράζει,
10 τοῦ πόνου ἀχνάδα* ἡ κατχνιά* τὴν ὄψη σου σκεπάζει.
Κι' ὅταν παλεύης μὲ στοιχειὰ κι' ἀπὸ θυμὸ ξανάφτης,
θεριεύεις, ἀνταριάζεσαι*, σειέσαι, βροντᾷς, ἀστράπτεις, —
πανώριο* στὴ νεροποντὴ* καὶ στὴν ἀνεμοζάλη,
πανώριο καὶ στὴν ξαστεριά ποὺ σὲ φωτίζει πάλι,
15 Κι' ὅταν ἀτόφιο* καὶ βαρὺ καὶ παγωμένο χιόνι
ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κορυφὴ πέφτη καὶ σὲ πλάκωνη,
μαρμαρωμένο φαίνεσαι, καθὼς στὰ παραμύθια. . .
Μὰ ἔχεις κρυμμένη τὴ ζωή, στὰ παγωμένα στήθια,
κι' ἅμα προβάλλῃ ὀλόφεγγος ὁ ἥλιος ἀπ' ἀγνάντια*,
20 τὸ μάρμαρο σπᾷ καὶ γεννᾷ σμαράγδια καὶ διαμάντια:
σμαράγδια τὰ ρουμάνια σου, διαμάντια τὰ νερά σου,
ἀπλώνονται, σκορπίζονται, χύνονται ὀλόγυρά σου
χαρίσματα ἀξέτιμητα* καὶ δῶρα εὐλογημένα
στὰ εἰκοσιτέσσερα χωριὰ ποὺ κρέμονται ἀπὸ σένα.
25 Καὶ δίνεις στὶς ζωὲς ζωή, φέρνεις στὶς χάρες χάρη
περήφανο καὶ σπλαχνικὸ Βουνὸ—βουνῶν καμάρι.

1892.

Ἄγριο τριφύλλι.

Γ. Δροσίνη.

Τ' ἄγριο τριφύλλι ἐχύθηκε στὸν κάμπο καταρράχτης·
δὲν τὸ ἀντικόβει* ἀνηφοριά, κι' οὐδὲ τ' ὀρίζει φράχτης.

Θεριεύει, ἀντρεϊεύει, ἀπλώνεται τρομαχτική πλημμύρα,
 στο πέρασμά του πνίγοντας ὅ,τι τοῦ φέρῃ ἡ μοῖρα :
 κι' ὄχτους* καὶ λάκκους καὶ πλαγιὲς καὶ χέρσα κι' ὠργωμένα 5
 καὶ κάθε ρίζας βλάστημα καὶ κάθε σπόρου γέννα.
 Στενεύει τὰ πλατύστρατα καὶ κλεῖ τὰ μονοπάτια.
 κάνει τῶν τάφων τοὺς σταυροὺς ἀθώρητους στὰ μάτια,
 κι' ὁ τοῦ κατώφλι καλυβιοῦ σκαλι-σκαλι ἀνεβαίνει,
 διαβαίνει ἀκάλεστο ὅπου βρῇ πόρτα μισανοιγμένη. 10
 στῶν δένδρων τὰ ριζόκορμα* πράσινη σφίγγει ζώνη
 καὶ τὸ μαρμαροχάλασμα τὸ χλωροστεφανώνει.
 Στ' ἄνθη του, —σάλπιγγες χρουσές—πετώντας τὸ μελίσσι
 τὸν ἐρχομὸ τῆς ἀνοιξῆς ζητᾷ νὰ διαλαλήσῃ.
 Τὴ νύχτα κάθε φύλλο του, σφαλώντας σὰ χεράκι, 15
 κρατᾷ μέσ' στὴν παλάμη του σταλαγματιὰ νεράκι,
 καὶ τὴν αὐγὴν, ὅταν ξέκορφος* ὁ ἥλιος τὸ φῶς του ρίχνῃ,
 κάθε χεράκι ἀνοίγεται κι' ἓνα διαμάντι δείχνει. 1917

Τραγοῦδι τῶν ἐφτὰ νησιῶν.

Κ. Παλαμᾶ.

Ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ὄνειρο μέσ' στὴ χαρὰ τοῦ Μάη, 1
 ὡς τὸν Καβομαλιά,
 σκιάχτρο* κοντὰ στὰ Κύθηρα, κάθε κορφὴ γελάει,
 καὶ κάθε ἀκρογιαλιά.
 Λάμπεις, Ἴονιο πέλαγο, σὰν νᾶσαι ἀπὸ διαμάντια. 2
 Μιὰ ὁρμὴ πάντα ὀδηγεῖ,
 σὰ χάιδια, ἀπ' τὴν Ἑλλάδα σου τὰ κύματά σου, ἀγνάντια,
 ὡς τοῦ Ἰταλοῦ τὴ γῆ.

*

Καὶ μέσ' ἀπὸ τὸ πέλαγο τὰ Ἐφτάνησα χαράζουν 3
 πλασμέν' ἀπ' τὸν ἀφρό,
 καὶ ὑψώνονται καὶ πλέκονται σεμνὰ κι' ἀναγχαλλιάζουν*,
 καὶ στήσανε χορό.
 Κι' ἡ ἐφτάδιπλη ὁμορφάδα τοὺς ἐφτάφωτη εἶναι πούλια· 4
 γύρω ὑποταχτικoὺς
 χουν τοὺς χρουσοδέλφινες καὶ τὰ θαλασσοπούλια
 κι' ἓνα τραγοῦδι ἀκοῦς :

- 5 «Σαράντα χρόνια πέρασαν. ὦ μάνα μας, ἡ ἀγκάλη
τοῦ ξένου εἶναι βραχνᾶς·
αἶμα γιὰ σένα χύσαμε καὶ γίνηκε κοράλλι
γιὰ σένα· μὴν ξεχνᾶς.
- 6 Τοῦ κάκου ὁ ξένος μὲ λογῆς δολώματα καὶ βρόχια
καὶ μάγια μᾶς τραυᾶ.
Ἀπὸ τῆς γῆς τοὺς θησαυρούς, μάνα, ἡ δική σου φτώχεια
στοιχίζει πιδὸ ἀκριβᾶ.
- 7 Παρὰ τοῦ ξένου φόρεμα κι' ἀρχοντικὸ στεφάνι
μὲ λάμψη περισσὴ,
κάλλιο, ὦ μητέρα, νὰ εἴμαστε σὰν τὰ χορτάρια, φτάνει
νὰ μᾶς πατᾶς Ἑσὺ.
- 8 Ἐμεῖς τὸ πίνουμε τὸ φῶς ἀπ' τὰ δικά σου μάτια,
ποῦ εἶν' ἥλιος τῆς αὐγῆς.
Καὶ τοῦ κορμιοῦ σου τ' ἄχραντου τὰχώριστα κομμάτια,
μητέρα, εἴμαστ' ἐμεῖς».
- *
- 9 Ζάκυνθος, χαῖρε, ὀλόανθη, Κεφαλλονιά δουλεύτρα,
ὦ Κύθηρα, ὦ Παξοί,
κι' ἐσὺ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς, ὦ Κέρκυρα, μαγεύτρα,
καὶ Ἰθάκη ἐσὺ ἀκουστή.
- 10 Χαῖρε κι' ἐσὺ, τῆς Ρούμελης γειτόνισσα, ὦ Λευκάδα,
τοῦ ἄρματολοῦ φωλιά!
Ἀκόμα τὴν ἡρωϊκὴ σου σπέρνει ἀνατριχάδα
τοῦ ψάλτη σου ἡ λαλιά.
- 11 Τάνθια τῆς πάντα ἡ λεῖμονιά, καὶ πάντα νὰ σᾶς ἔχη
καρποὺς ἡ ἐλιά, νησιά,
καὶ πάντα ἡ Ἀφροδίτη σὰς ἀπάνου σὰς νὰ βρέχη
τοῦ Ἀπρίλη τῇ δροσιά!
- 12 Πάντα, καθὼς ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ θεοῦ Ὀμήρου, ὡς τώρα,
ποὺ ἀνθίζει ὁ Σολωμός,
καμάρι σὰς νὰ τᾶχετε τοῦ τραγουδιοῦ τὰ δῶρα,
καὶ ἡ γνώμη σὰς, ρυθμός.

Σάν νά εἶστε Ἡλύσια*, σ' ἐσᾶς ἀρχαῖα στοιχεῖα καὶ νέα 13
μακάρια, δοξαστά,

τοῦ Καποδίστρια ἡ ψυχὴ, κι' ὁ ἴσκιος τοῦ Ὀδυσσεά
φιλιοῦνται ταιριαστά.

Ἄμποτε ἀπὸ τὸ ταίριασμα κι' ἀπὸ τὸ φίλημά τους 14
κάποιος νά γεννηθῇ

πλάστης, ἀπάνου ἀπ' τοὺς γκρεμοὺς κι' ἀπάνου ἀπ' τοὺς θα-
[νάτους

μὲ λόγο, ἢ μὲ σπαθί.

1905.

Πάει τὸ καλοκαῖρι.

**Αρ. Προβλεγγίου.*

Πάει τὸ καλοκαῖρι κι' ἡ καλοκαιριά. 1

Νέφη σηκωθῆκαν καὶ τὸν ἴσκιο των
στὰ πελάγη ρίχνουν, ρίχνουν στὴ στεριά.

Φθινοπώρου πνεῦμα θλιβερό περνᾷ, 2
μυστικὸ στὰ δένδρα πνέει ψιθύρισμα,
καὶ τὰ φύλλ' ἀνάρια πέφτουν τὰ στερνά.

Στεναγμός, νομίζεις, χύνεται σιγὰ 3
μέσ' ἀπὸ τὴν πλάση καὶ τὰ πλάσματα
γιά τὸ καλοκαῖρι, ποῦφυγε γοργά.

Ἐρημο τὸ κῆμα, κι' ἔρημη ἡ λαγκαδιὰ 4
καὶ ψηλὰ συρμένες τώρα κοίτονται
οἱ γοργές βαρκοῦλες μέσ' στὴν ἀμμουδιά.

Μύρεται* τὸ κῆμα στὴν ἀκρογιαλιά· 5
καὶ πρὸς ἄλλο κλίμα, γῆ θερμότερη,
βιαστικὰ μισεύουν* τώρα τὰ πουλιά.

Μοναχὰ στὰ βράχη, στὸ γιαλὸ κοντά, 6
κελαῖδεῖ τὸ λάλο πετροκότσοφο
κι' εὐθυμὸ ἀπὸ πέτρα σὲ γκρεμνὸ πετᾷ.

1916

Στὸν ἴσκιό μου.

Γεωργίου Σουρῆ.

- 1 Βρὲ ἴσκιε μου, γιατί μ' ἀκολουθεῖς ;
Δὲν μὲ ἀφήνεις μόνο μου νὰ τρέχω ;
Βρὲ ἴσκιε μου, δὲν πᾶς νὰ μοῦ χαθῆς ;
Πρέπει κι' ἐσένα σύντροφο νὰ ἔχω ;
- 2 Πότε στραβὸ σὲ βλέπω, πότε ἴσο,
πότε μακρὸ σὰ σοῦβλα, πότε νάνο,
τὴ μιὰ πηγαίνεις μπρός, τὴν ἄλλη πίσω,
σὲ ἀπαντῶ ἐδῶ, ἐκεῖ σὲ χάνω.
- 3 Δὲν ἠμπορεῖς μονάχος σου νὰ φύγης.
"Όταν γελῶ, γελᾷς, ἀγαπητέ,
κι' ὅταν μιῶ τὸ στόμα σου ἀνοίγεις,
ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν ὁμιλεῖς ποτέ.
- 4 Χωρὶς νὰ βλέπης πιάνεις ὅ,τι πιάνω,
μὲ ὀδηγεῖς, ἀλλὰ καὶ σ' ὀδηγῶ.
καὶ τέλος πάντων κάνεις ὅ,τι κάνω
καὶ εἶσαι ἄλλος δεῦτερός ἐγώ.
- 5 Βρὲ ἴσκιε μου, γιατί μ' ἀκολουθεῖς ;
Βρὲ ἴσκιε μου, δὲν πᾶς νὰ μοῦ χαθῆς ;
Σὲ ἀπαντῶ στὸ σπίτι καὶ στὸ δρόμο,
καὶ μοῦ γεννᾷς πολλὰς φορὲς τὸν τρόπο.
- 6 Ἐκεῖ ποὺ περπατῶ σιγὰ σιγὰ
νομίζω πῶς κανεῖς μὲ κυνηγᾷ,
ἀλλὰ γυρνῶ κι' ἐσένα βλέπω μόνο,
καὶ τότε μὲ τὰ δέκκα σὲ μουντζώνω.
- 7 Μ' ἐμένα τὸν καιρὸ σου καὶ σὺ χάνεις
καὶ τὸ μυαλό μου στρήβεις καὶ χαλᾷς,
καὶ μὲ αὐτὰ τὰ σκέρτσα ποὺ μοῦ κάνεις
μαζὺ μου κοροϊδεύεις καὶ γελᾷς.
- 8 Εἶσαι πιστὸς εἰς ὅλα σύντροφός μου
καὶ ἀπὸ μὲ στιγμή δὲν ξεκολλᾷς.
κι' ὅταν ἐγὼ θὰ λείψω ἐκ τοῦ κόσμου
θὰ λείψῃ κι' ὁ δικός σου ὁ μπελᾷς. 1888.

Β. ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ψευματάρχης.

Ἰω. Βηλαρά.

Τόσο ὁ Μυθούλης νὰ ψευματάρῃ
ἀπὸ μικροῦθε τὰ συνηθάει,
ὅπου ἡ γλῶσσα νὰ τοῦ λαθέψῃ
δὲν εἶναι τρόπος καὶ ν' ἀληθέψῃ.
Καὶ ἂν κανένα, ἀπ' ὅσα λέγει, 5
τὸ δέχεται ἄλλος καὶ τοῦ τὸ στρέγει*,
τὰ ψέματά του διπλᾶ ἄρμαθιάζει*,
μὲ γληγοράδα τ' ἀπανωτιάσει
σὰ νὰ φοβοῦνταν μὴν ὑποπτεύουν
ἀλήθειαν εἶπε καὶ τὸν πιστεύουν. 10
Μεγὰλὴ ἀνάγκη τὸν καταφέρει
μὴ κάποιον ἀλήθεια νὰ ἀναφέρει.
Μὲν δὲν προφταίνει νὰ τὴν προβάλλῃ,
κάνεις δὲν μνήσκει* αὐτὶ νὰ βάλῃ
καὶ τὸν ἀφήνουν, προμοῦ* ἀκόμα 15
καλαρχινήσῃ ν' ἀνοίξῃ στόμα.
Λοιπὸν ὠρκίστη ἀπ' ὅ,τι ξέρει
νὰ μὴν τραυήσῃ ποτὲ τοῦ χέρι·
κι' ὡς νὰ πεθάνῃ, νὰ μὴ θελήσῃ
ποτὲ τοῦ ἀλήθεια νὰ ξεφωνήσῃ. 20
Πολλοὶ παντέχουν* πὼς μᾶς γελάει·
τοῦ ψεύτη ὁ λόγος, λὲν δὲν φελάει*.
Ἐγὼ σὰς τάζω, πὼς τὸν κρατάει·
αὐτὸν τὸν ὄρκο δὲν τὸν πατάει.

Ἐδημοσιεύθη τὸ 1827.

Ψευδολόγος.

Ἰω. Βηλαρά.

1 Ὁ καημένος Χρυσολάτρης ζάπλα κοιτάται, βογγάει, μὲ τὸ Χάρο πολεμάει. Ἐλαιμζογήσεν ὁ δόλιος τι* γιομάτισε* σὲ σπίτι κάποιου πλούσιου συμπολίτη.	2 Τοῦ ἐπρόβαλαν καμπόσοι μὲ καρδιάς κι' ἀγάπης ζέση τὸ γιατρὸ νὰ προσκαλέσῃ. Τώρα αὐτὸς καὶ τὴν ἀρρώστεια καὶ τὸν κίντυνο λογιάζει, μὲν τὰ ἐξοδα τρομάζει.
---	---

3

“Ενας φίλος του άστεϊος
μὲ σκοπὸ νὰ χωρατέψη·
τοῦ εἶπε μήπως ἐξοδέψη
πλὺδ παράνω* στὴ θνῆ του,
ἂν ἀπόμνησκεν ἀκόμα
ἔτσι ἀνήμερος στὸ στρώμα.

4

Τότε πλὺδ ἐκαταζαλίστη·
παντοχὴ* καὶ θάρρος χάνει,
καὶ φωνάζει : θά πεθάνῃ.
Καὶ οἱ πόνοι τοῦ αὐγαταίνουν*,
καὶ γιατροῦ ζητάει τὴ χάρη,
μὴ ὁ θάνατος τὸν πάρῃ.

5

Ἐξανάλαβεν ὥς τόσο
μὲ ὀλίγα τὴν ὑγεία του·
μόν γι' αὐτὴ τὴ συμφορὰ του
ἔκαμε ὄρκον, ὅσο ζήσῃ,
νὰ δειπνᾷ μόν τὸ βράδου
μὲ νερὸ καὶ παξιμάδι.

Ἐδημοσιεύθη τὸ 1827.

Στὴ συνέθγαλση* φιλαργύρου.

Ἀνδρέου Λασκαράτου.

Τὸ βλέπω τὸ στοιχείό του, ὅπου πετώντας
ἀπάνου στὸ μαγκούφιο* λείψανό του,
μανίζει* καὶ πηγαίνει βλαστημώντας
πὼς ξοδεύουν πολλὰ στὸ βγάλσιμό του.

Χτυπάει τὰ δυό του χέρια ἀδημονώντας
στὴν ἀπονιὰ ποὺ βλέπει γιὰ τὸ βιό* του,
καὶ γιατρεῖα νὰ βάλῃ μὴ μπορώντας
καταριέται βαριὰ τὸ θάνατό του.

«Ἀνάθεμά σε, λέει, Χάρε, ποὺ φέρνεις
σήμερα ριπισμό* στὰ χρήματά μου.
Ὑπομονὴ ἐμένα νὰ μὲ παίρνεις,

μὰ νὰ μοῦ σπαταλᾷς καὶ τὰ καλά μου !
Ἀνάθεμά σε ! . . . Νᾶθε* μὴ συφθάσῃς*
νᾶλθῃς τὸ θῆσαυρό μου νὰ μοιράσῃς ! »

Ἐδημοσιεύθη τὸ 1912.

Γ'. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

Στὴν Ἑλλάδα.

Ἀλεξ. Πάλλη.

Ἄχ πότε θὰ χαράξῃ ἡ αὐγὴ
ν' ἄράζω πὰ σιμά σου,
νᾶμαι μαζί σου στὴν πλὴγῇ,
μαζί καὶ στὴ χαρά σου.

1907.

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν.

Δ. Σολωμοῦ.

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλικάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
γινωμένο ἀπὸ λίγῃ χορτάρια
ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῇ.

1825

3. ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Ὁ Δῆμος καὶ τὸ κρηοφίλι* του.

Ἀριστ. Βαλαωρίτου.

«Ἐγέρασα, μωρὲς παιδιά. Πενῆντα χρόνους κλέφτης
τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα καὶ τῶρ' ἀποσταμένος
θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Ἐστρέφεψ* ἡ καρδιά μου.
Βρύση τὸ αἶμα τόχυσα, σταλαματιὰ δὲ μένει.
Θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Κόψτε κλαρὶ ἀπ' τὸ λόγγο,
νᾶναι χλωρὸ καὶ δροσερό, νᾶναι ἀνθοὺς γεμάτο,
καὶ στρώστε τὸ κρεβάτι μου καὶ βάλτε με νὰ πέσω.

5

Ποιὸς ξέρεῖ ἀπ' τὸ μνήμα μου τί δένδρο θὰ φυτρώσῃ !
Κι' ἂν ξεφυτρώσῃ πλάτανος, στὸν ἴσκιο του ἀποκάτω
θᾶρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τᾶρματα νὰ κρεμᾶνε,
νὰ τραγουδοῦν τὰ νιῶτα μου καὶ τὴν παλικαριά μου.
Κι' ἂν κυπαρίσσι ὁμορφο καὶ μαυροφορεμένο,
θᾶρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τὰ μῆλα μου νὰ παίρνουν
νὰ πλένουν τὶς λαβωματιές, τὸ Δῆμο νὰ σχωράνε

10

15 Ἐφαγ' ἡ φλόγα τάρματα, κι' οἱ χρόνοι τὴν ἀντρεία μου.
Ἦρθε κι' ἐμένα ἡ ὥρα μου Παιδιά μου, μὴ μὲ κλάψτε.
Τ' ἀντρεϊωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωὴ στὴ νιότη. . .
Σταθῆτ' ἐδῶ τριγύρω μου, σταθῆτ' ἐδῶ σιμά μου
τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσετε, νὰ πάρτε τὴν εὐχή μου.

20 Κι' ἐν' ἀπὸ σᾶς, τὸ νιώτερο, ἄς ἀνεβῇ τὴ ράχη,
ἄς πάρῃ τὸ τουφέκι μου, τᾶξο μου καριοφίλι
κι' ἄς μοῦ τὸ ρίξῃ τρεῖς φορές καὶ τρεῖς φορές ἄς σκούζῃ* :
« ὁ Γέρο Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο Δῆμος πάει ».

Θ' ἀναστενάζῃ ἡ λαγκαδιά, θὰ νὰ βογγήξῃ ὁ βράχος,
25 θὰ βαργομήσουν* τὰ στοιχειά, οἱ βρύσες θὰ θολώσουν,
καὶ τ' ἀγεράκι τοῦ βουνοῦ, ὅπου περνᾷ δροσάτο,
θὰ ξεφυχήσῃ, θὰ σθησῇ, θὰ ρίξῃ τὰ φτερά του,
γιὰ νὰ μὴν πάρῃ τὴ βοή ἄθελα καὶ τὴ φέρι
καὶ τήνε μάθῃ ὁ Ὀλυμπος καὶ τὴν ἀκούσῃ ὁ Πίνδος

30 καὶ λειώσουνε τὰ χιόνια τους καὶ ξεραθοῦν οἱ λόγχοι.
Τρέχα, παιδί μου, γλήγορα, τρέχα ψηλὰ στὴ ράχη
καὶ ρίξε τὸ τουφέκι μου. Στὸν ὕπνο μου ἐπάνω
θέλω γιὰ ὕστερη φορὰ ν' ἀκούσω τὴ βοή του».

Ἐτρεξε τὸ κλεφτόπουλο, σὰν νᾶτανε ζαρκάδι
35 ψηλὰ στὴ ράχη τοῦ βουνοῦ καὶ τρεῖς φορές φωνάζει :
« ὁ Γέρο Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο Δῆμος πάει ».

Κι' ἐκεῖ ποὺ ἀντιβοοῦσανε οἱ βράχοι, τὰ λαγκαδιά,
ρίχνει τὴν πρώτη τουφεκιά, κι' ἔπειτα δευτερώνει
στὴν τρίτη καὶ τὴν ὕστερη, τᾶξο τὸ καριοφίλι

4) βροντᾷ, μουγκρίζει σὰν θεριό, τὰ σωθικά του ἀνοίγει,
φεύγει ἀπ' τὰ χέρια, σέρνεται στὸ χῶμα λαβωμένο,
πέφτει ἀπ' τοῦ βράχου τὸν γκορεμό, χάνεται, πάει, πάει.

Ἀκουσ' ὁ Δῆμος τὴ βοή μέσ' στὸν βαθὺ τὸν ὕπνο,
τ' ἀχνό* του χεῖλι ἐγέλασε, ἐσταύρωσε τὰ χέρια. . .

45 Ὁ Γέρο Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο Δῆμος πάει. . .

Τ' ἀντρεϊωμένου ἡ ψυχὴ τοῦ φοβεροῦ τοῦ κλέφτη
μὲ τὴ βοή τοῦ τουφεκιοῦ στὰ σύγνεφα ἀπαντιέται
ἀδερφικά ἀγκαλιάζονται, χάνονται, σθηῶνται, πάνε.

Ἀποσπάσματα.

ἀπὸ τὸν Ἑρμῶνα εἰς τὴν Ἑλευθερίαν.

Δ. Σολωμοῦ.

Περίληψις τοῦ ποιήματος.—Ὁ Ὑμνος ἀποτελεῖται ἀπὸ 158 στροφάς. Ἐν ἀρχῇ ὁ ποιητὴς χαιρετίζει τὴν Ἑλευθερίαν, ἣτις ἔπειτα ἀπὸ τόσῃν στυγνῇ δουλείᾳ καὶ ματαίας ἐπικλήσεις πρὸς τοὺς ξένους, ἀπεφάσισε τώρα μόνῃ τῆς ν' ἀγωνισθῇ (στρ. 1—16). Ἐπειτα ἐκθέτει ποίαν ἐντύπωσιν ἔκαμεν ἡ ἐμφάνισις τῆς Ἑ: τὸν ἐνθουσιασμόν, τὸν ὅποιον ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, τὴν ἀνησυχίαν καὶ δυσφορίαν, τὴν ὅποιαν ἐπροξένησεν εἰς τὰς εὐρωπαϊκάς κυβερνήσεις (στρ. 17—34). Ἄλλ' ἡ Ἑ, ἀδιάφορος πρὸς τὰς κρίσεις τῶν Εὐρωπαίων, σπεύδει ἀμέσως εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν· πρωταγωνιστεῖ εἰς τὴν ἀλῶσιν τῆς Τριπόλεως (στρ. 35—74), εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλης (στρ. 75—87), σώζει τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τοὺς ὀνυχας τοῦ Ὀμέρ Βριώνη καὶ τοῦ Κιουταχῆ (στρ. 88—122)· ὁρμᾷ κατόπιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἣτις, πρὸ ὀλίγου δεχθεῖσα τὸ λαίψανον τοῦ Πατριάρχου, ἐδίψα ἐκδίκησιν, καὶ πυρπολεῖ καὶ διασκορπίζει κατησχυμμένα τὰ τουρκικά πλοῖα (στρ. 123—138). Ἄλλ' ἐνθ' ὁ ποιητὴς ἐξακολουθεῖ νὰ φάλλῃ τὰ κατορθώματά τῆς, ἡ Ἑλευθερία σοβαρὰ τὸν διατάσσει νὰ σιωπήσῃ· στρεφομένη δὲ πρῶτον πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους εἶχον ἀρχίσει ἤδη νὰ σπαράσσωσιν αἱ διχόνοιαί, προτρέπει αὐτοὺς νὰ ὁμονοῶσι, διότι ἄλλως εἰς μάτην θ' ἀποθῶσιν ὅλας αἱ μετὰ τόσων θυσιῶν κερδηθεῖσαι ὑπέρλαμπροι νίκαι· ἔπειτα δὲ ἀπευθυνομένη πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν Δυνάμεων ὑπενθυμίζει αὐτάς ὅτι ὁ ἐλληνικὸς ἀγὼν γίνεται ὑπὲρ τοῦ Σταυροῦ καὶ ἐναντίον βαρβάρων καὶ εἶναι ἐντροπή, χριστιανοὶ αὐτοί, ν' ἀντιδρῶσι κατὰ τοῦ ἱερωτάτου τῶν ἀγώνων καὶ νὰ βοηθῶσι τὸν Τοῦρκον, τὸν φοβερώτερον διώκτην τοῦ Χριστιανισμοῦ (στρ. 139—158).

Α' Τὸ προοίμιον (στροφᾶς 1—16).

1
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή·
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

2
Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἑλευθεριά!

3

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσαι
πικραμμένη, ἐντροπαλή·
κι' ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσαι
«ἔλα πάλι», νὰ σοῦ εἰπῇ.

4

Ἄργεῖ νᾶλθῃ ἐκείνη ἡ μέρα
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά·
γιατὶ τᾶσκιαζε* ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

5

Δυστοχῆς! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

6

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπαι τᾶλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά,

7

κι' ἔλεες· «πότε, ᾶ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμιές;»
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές!

8

Τότ' ἐσῆκωνες τὸ βλέμμα
μέσ' στὰ κλάϊματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταζ' αἷμα,
πληθὺς αἷμα ἐλληνικό.

9

Μὲ τὰ ροῦχα αἱματωμένα
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά
νὰ γυρεῖς εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια, δυνατά.

10

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχὴ·
δὲν εἶν εὐκολές οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεῖα τὲς κουρταλῇ*.

11

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια
ἀλλ' ἀνάσασα καμμιὰ·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια,
καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

12

Ἄλλοι, ὦμέ! στὴ συφορά σου,
ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,
«σύρε ναῦρος τὰ παιδιὰ σου,
σύρε», ἐλέγαν οἱ σκληροὶ.

13

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι,
καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα, ἢ τὸ χορτάρι,
ποὺ τὴ δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

14

Ταπεινότητα σοῦ γέρονι
ἢ τρισάθλια κεφαλή·
σὰν φτωχοῦ ποὺ θυροδέρνει
κι' εἶναι βάρος του ἡ ζωή.

15

Ναί· ἀλλὰ τώρα, ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὁρμή,
ποὺ ἀκατάπαυστα γυροῦει
ἢ τὴ νίκη, ἢ τὴ θανά.

16

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε! ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Β' Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς (Στρ. 35—74).

35

Ἰδοὺ ἐμπρός σου ὁ τοῖχος στέκει
τῆς ἀθλίας Τριπολιτσᾶς·
τώρα τρόμου ἀστροπελέκι*
νὰ τῆς ρίξης πιθυμᾶς.

36

Μεγαλόφουχο τὸ μάτι
δείχνει πάντα ὁλῶς* νικεῖ,
καὶ ἄς εἴν' ἄρματα γεμάτη,
καὶ πολέμια χλαλὴ*

37

Σοὺ προβαίνουνε καὶ τρίζουν,
γιὰ νὰ ἰδῇς πὼς εἴν' πολλὰ
Δὲν ἀκοῦς ποὺ φοβερίζουν
ἄνδρες μύριοι καὶ παιδιὰ¹;

38

Λίγα μάτια, λίγα στόματα
θὰ σᾶς μείνουνε ἀνοιχτά,
γιὰ νὰ κλαύσετε τὰ σώματα,
ποὺ θὰ ναῦρη ἡ συμφορά.

39

Κατεβαίνουνε, καὶ ἀνάφτει
τοῦ πολέμου ἀναλαμπή·
τὸ τουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει,
λάμπει, κόφτει τὸ σπαθί.

40

Γιατί ἡ μάχη ἐστάθη ὀλίγη ;
Λίγα τὰ αἵματα γιατί ;
Τὸν ἐχθρὸν θωρῶ νὰ φύγη
καὶ σὲ κᾶστρο² ν' ἀνεβῇ.

41

Μέτρα...εἶν' ἄπειροι οἱ φευγάτοι
ὁποῦ φεύγοντας δειλιοῦν·
τὰ λαβώματα στὴν πλάτη
δέχοντ', ὥστε ν' ἀνεβοῦν.

42

Ἐκεῖ μέσα ἀκαρτερεῖτε
τὴν ἀφύγκτη φθορά.
Νά, σᾶς θάβνει' ἀποκριθῆτε
στῆς νυκτὸς τῇ σκοτεινιά³.

43

Ἀποκρίνονται, καὶ ἡ μάχη
ἔτσι ἀρχίζει, ὁποῦ μακροῦ
ἀπὸ ράχη ἐκεῖ σὲ ράχη
ἀντιβοῦζε φοβερὰ.

44

Ἀκούω κούφια τὰ τουφέκια
ἀκούω σμιζιμο*σπαθίων·
ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια,
ἀκούω τριζιμο δοντιῶν.

45

Ἄ ! Τί νύχτα ἦταν ἐκείνη,
ποὺ τὴν τρέμει ὁ λογισμός ;
Ἄλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη
πάρεξ θάνατου πικρός.

46

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
οἱ κραυγές, ἡ ταραχή,
ὁ σκληρόφουχος ὁ τρόπος
τοῦ πολέμου, καὶ οἱ καπνοί,

1. Ἀρματώθηκαν τότε ὅλοι ἀπὸ δεκατέσσερες χρόνους καὶ ἀπάνου.
Σημ. τοῦ ποιητοῦ.

2. Ἡ περιτειχισμένη Τριπολιτσά δὲν ἔχει κᾶστρον, καὶ εἰς τὸν τόπον
τοῦ κᾶστρου ἔνοιοι ὁ ποιητὴς τὴν Μεγάλην Τάπια* τῆς πόλεως. Σ. Π.

3. Ἀγαλὰ καὶ ἦτον ἡμέρα ὅταν ἐπάρθηκεν ἡ Τριπολιτσά, ὁ ποιητὴς
ἀκολούθησε τὴν κοινὴν φήμην, ὁποῦ τότε ἐσκορπίστηκεν, ὅτι τὸ πάροιμό της
ἐσυνέθηκε τρεῖς ὥρες ἔπειτ' ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα. Σ. Π.

47

καὶ οἱ βροντῆς, καὶ τὸ σκοτάδι,
ὅπου ἀντίσκοφε* ἡ φωτιά,
ἐπαράστανιν τὸν Ἄδη

ποὺ ἀκαρτέρειε τὰ σκυλιά.

48

Τ' ἀκαρτέρειε· Ἐφαίνοντο ἴσκιοι
ἀναρίθμητοι, γυμνοί,
κόρες, γέροντες, νεανίσκοι,
βρέφη ἀκόμη εἰς τὸ βυζί.

49

Ὅλη μαύρη μυρμηγκιάζει*
μαύρη ἡ ἐντάφια συντροφιά,
σὺν τὸ ροῦχο ὅπου σκεπάζει
τὰ κρεβάτια τὰ στερνά.

50

Τόσοι, τόσοι ἀνταμωμένοι
ἐπετιοῦντο ἀπὸ τῇ γῇ,
ὅσοι εἶν' ἄδικοι σφαγμένοι
ἀπὸ τούρκικην ὀργῇ.

51

Τόσα πέφτουνε τὰ θερι-
σμένα ἀστάχια εἰς τοὺς ἀγρούς·
σχεδὸν ὅλα ἐκεῖ τὰ μέρη
ἐσκεπάζοντο ἀπ' αὐτοὺς.

52

Θαμποφῆγγει κανὲν ἄστρο,
καὶ ἀναδεύοντο* μαζὶ
ἀναβαίνοντας τὸ κάστρο
μὲ νεκρώσιμη σιωπῇ.

53

Ἔτσι χάμου εἰς τὴν πεδιάδα,
μέσ' στὸ δάσος τὸ πυκνὸ
ὅταν στέλνῃ μίαν ἀχνάδα*
μισοφῆγγαρο χλωμό,

54

ἐὰν οἱ ἄνεμοι μέσ' στ' ἄδεια
τὰ κλαδιά μουγκοφουσοῦν,
σειοῦνται, σειοῦνται τὰ μαυ-
[ράδια

ὅπου οἱ κλώνοι ἀντικτυποῦν.

55

Μὲ τὰ μάτια τοὺς γυρεύουν
ὅπου εἶν' αἷματα πηχτά·
καὶ μέσ' στὰ αἷματα χορεύουν
μὲ βρυχίσματα βραχνά,

56

καὶ χορεύοντας μανίζουν*
εἰς τοὺς Ἑλλήνες κοντά,
καὶ τὰ στήθια τοὺς ἐγγίζουν
μὲ τὰ χέρια τὰ ψυχρά.

57

Ἐκεῖ τὸ ἐγγίσμα πηγαίνει
βαθιά μέσ' στὰ σωθικά,
ὅθεν ὅλη ἡ λύπη βγαίνει
καὶ ἄκρα αἰσθάνονται ἀσπλα-
[χνιά.

58

Τότε αὐξάνει τοῦ πολέμου
ὁ χορὸς τρομακτικά·
σὺν τὸ σκόρπισμα τοῦ ἀνέμου
στοῦ πελάου τῇ μοναξιά.

59

Κτυποῦν ὅλοι ἀπάνου κάτου·
κάθε κτύπημα ποὺ ἐβγῇ
εἶναι κτύπημα θανάτου,
χωρὶς νὰ δευτερωθῇ

60

Κάθε σῶμα ιδρώνει, ρεῖ·
Λὲς καὶ ἐκεῖθεν ἡ ψυχὴ,
ἀπ' τὸ μῖσος ποὺ τὴν καίει,
πολεμάει νὰ πεταχτῇ.

61

Τῆς καρδίας κτυπιὲς βροντᾶνε
μέσ' στὰ στήθια τοὺς ἀργά,

καὶ τὰ χεῖρια ὅπου χουμᾶνε*
περισσότερο εἶν' γοργά.

62

Οὐρανὸς γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι,
οὐδὲ πέλαγο, οὐδὲ γῆ·
γι' αὐτοὺς ὅλους, τὸ πᾶν εἶναι

μαζωμένο ἀντάμα ἐκεῖ.

63

Τόση ἡ μάνιτα* καὶ ἡ ζάλη,
ποὺ στοχάζεσαι μὴ πῶς
ἀπὸ μία μεριά καὶ ἀπ' ἄλλη
δὲν μείνῃ ἕνας ζωντανός.

64

Κοίτα χεῖρια ἀπελπισμένα
πῶς θερίζουνε ζωές !
Χάμου πέφτουνε κοιμένα
χεῖρια, πόδια, κεφαλές,

65

καὶ παλλάσκες,* καὶ σπαθία,
μὲ ὀλοσκόρπιστα μυαλά,
καὶ μὲ ὀλόσχιστα κρανία
σωθικὰ λαχταριστά.

66

Προσοχὴ καμμιὰ δὲν κάνει
κανεῖς, ὄχι, εἰς τὴ σφαγὴ·
Πᾶνε πάντα ἐμπρός ! ὦ,

[φθάνει,
φθάνει· ὡς πότε οἱ σκοτωμοί ;

67

Ποῖος ἀφήνει ἐκεῖ τὸν τόπο,
πάρεξ* ὅταν ξαπλωθῇ ;
Δὲν αἰσθάνονται τὸν κόπο,
καὶ λὲς κι' εἶναι εἰς τὴν ἀρχή.

68

Ὀλιγόστευαν οἱ σκύλοι
καὶ « Ἀλλᾶ » ἐφώναζαν,
[« Ἀλλᾶ »·

καὶ τῶν Χριστιανῶν τὰ χεῖλη
« φωτιά » ἐφώναζαν, « φωτιά ».

69

Λεονταρόψυχα ἐκτυπιοῦντο,
πάντα ἐφώναζαν « φωτιά »,
καὶ οἱ μικροὶ κατασκορο-
[πιοῦντο,
πάντα σκούζοντας* « Ἀλλᾶ ».

70

Παντοῦ φόβος καὶ τρομάρα,
καὶ φωνὲς καὶ στεναγμοί·
παντοῦ κλάψα, παντοῦ ἀντάρα*,
καὶ παντοῦ ξεφυγισμοί.

71

Ἦταν τόσοι ! Πλέον τὸ βόλι
εἰς τ' αὐτιά δὲν τοὺς λαλεῖ·
ὅλοι χάμου ἐκοίτοντ' ὅλοι
εἰς τὴν τέταρτην αὐγὴ.

72

Σὰν ποτάμι τὸ αἷμα ἐγίνη
καὶ κυλάει στὴ λαγκαδιά·
καὶ τ' ἄθῳ χόρτο πίνει
αἷμα ἀντὶς γιὰ τὴ δροσιά.

73

Τῆς αὐγῆς δροσᾶτο ἀέρι,
δὲν φυσᾷς τώρα ἐσὺ πλιό

στῶν ψευδόπιστων τὸ ἀστέρι.
Φύσα, φύσα εἰς τὸ Σταυρό.

74

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε ! ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά !

Γ' Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

(στροφαι 88-122)

88

Πῆγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ·
μέρα πού ἀνθισαν οἱ λόγγοι¹
για τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ.

89

Σοῦ ἦλθε ἐμπρὸς λαμποκο-
[πώντας
ἡ Θρησκεία, μ' ἓνα σταυρό,
καὶ τὸ δάκτυλο κινώντας
ὁπὺ ἀνεῖ τὸν οὐρανό.

90

«σ' αὐτὸ» ἐφώναξε, «τὸ χῶμα,
στάσου ὁλόρθη, Ἐλευθεριά·
καὶ φιλώντας σου τὸ στόμα
μπαίνει μέσ' στὴν ἐκκλησιά².

91

Εἰς τὴν Τράπεζα σιμώνει*
καὶ τὸ σύγνεφο τὸ ἀχνό*
γύρω γύρω τῆς πυκνώνει
πὺ σκοοπάει τὸ θυμιατό·

92

ἀγρικαίει* τὴν φαλμωδία
ὁπὺ ἐδίδαξεν αὐτή·
βλέπει τὴ φωταγωγία
στοὺς ἀγίους ἐμπρὸς χυτή.

93

Ποιοὶ εἶν' αὐτοὶ πὺ πλησιάζουν
μὲ πολλὴ ποδοβολή,
κι' ἄρματ' ἄρματα ταράζουν·
Ἐπετάχθηκες Ἐσού.

94

Ἄ! τὸ φῶς πὺ σὲ στολίζει
σὰν ἡλίου φεγγοβολή,
καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει,
δὲν εἶναι, ὄχι, ἀπὸ τῆ γῆ.

95

Λάμπιν ἔχει ὅλη φλογώδη
χεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμός·
φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι,
κι' ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς.

96

Τὸ σπαθί σου ἀντισπικνώνει,
τρία πατήματα πατᾶς,
σὰν τὸν πύργο μεγαλώνεις,
καὶ εἰς τὸ τέταρτο χτυπᾶς...

103

Ἡ γῆ αἰσθάνεται τὴν τόση
τοῦ χειριοῦ σου ἀνδραγαθία,
πὺ ὅλη θέλει θανατώσει
τὴ μισόχριστη σπορά.

1. «Ἀγαλλιάσθω ἔρμος καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον» Ἡσαΐα, κεφ. 35. Σημ. τοῦ ποιητοῦ.

2. Εἶναι ἀληθινόν ὅτι οἱ Τούρκοι ὥρμησαν ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου τὰ ξημερῶματα αὐτῆς τῆς ἁγίας ἡμέρας· δὲν εἶναι ὅμως ἀληθινόν, καθὼς τότε ἐκοινολογήθηκεν, ὅτι ἦσαν ἀνοικτῆς καὶ οἱ ἐκκλησίαι· μάλιστα ἐκλείσθησαν ἐπιταυτοῦ διὰ τὰ ἔχουν οἱ Ἕλληνες ὅλη τὴν προσοχὴν τοὺς εἰς τὸν πόλεμον. Σ. Π.

104

Τὴν αἰσθάνονται, καὶ ἀφρορίζουν
τὰ νερά, καὶ τ' ἀγρικῶ*
δυνατὰ νὰ μουργουρίζουν
σὰν νὰ ρυάζετο* θηριό.

105

Κακορίζικοι, ποὺ πᾶτε
τοῦ Ἀχελῷου μέσ' στὴ ροή,
καὶ πιδέξια πολεμᾶτε
ἀπὸ τὴν καταδρομὴ

106

ν' ἀποφύγετε ! Τὸ κῦμα
ἔγινε ὅλο φουσκωτό.
Ἐκεῖ εὐρήκατε τὸ μνῆμα,
πρὶν νὰ εὐρήτε ἀφανισμό.

107

Βλασφημᾷ, σκούζει*, μουγ-
[κρίζει
κάθε λάρυγγας ἐχθροῦ·
καὶ τὸ ρεῦμα γαργαρίζει*
τὶς βλασφήμιες τοῦ θυμοῦ.

108

Σφαλερὰ τετραποδίζουν
πλήθος ἄλογα, καὶ ὀρθὰ
τρομασμένα χλιμιτρίζουν*,
καὶ πατοῦν εἰς τὰ κορμιά.

109

Ποῖος στὸν σύντροφον
[ἀπλώνει
χέρι, ὥσάν νὰ βοηθηθῇ·

ποῖος τὴ σάρκα του δαγκώνει
ὅσο ποὺ νὰ νεκρωθῇ.

110

Κεφαλὰς ἀπελπισμένες
μὲ τὰ μάτια πεταχτά,
κατὰ τᾶστρα σηκωμένες
γιά τὴν ὕστερη φορά.

111

Σδηέται—αὐξάνοντας ἡ πρώτη
τοῦ Ἀχελῷου νεροσυρμή,—
τὸ χλιμίτρισμα*, καὶ οἱ κρότοι
καὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ γογγυσμοί.

112

Ἔτσι ν' ἄκουα νὰ βουύξη
τὸν βαθὺν Ὠκεανό,
καὶ στὸ κῦμα του νὰ πνίξη
κάθε σπέρμα Ἀγαρηνό*.

113

Καὶ ἐκεῖ ποῦναι ἡ Ἀγία Σοφία
μέσ' στοὺς λόφους τοὺς ἐπτά,
ὅλα τ' ἄψυχα κορμιά
βραχοσύντριφτα, γυμνά,

114

σωριασμένα νὰ τὰ σπρώξη
ἡ κατάρρα τοῦ Θεοῦ,
κι' ἀπ' ἐκεῖ νὰ τὰ μαζώξη
ὁ ἀδελφὸς τοῦ Φεγγαριοῦ¹.

115

Κάθε πέτρα μνῆμα ἄς γένῃ·

καὶ ἡ Θρησκεία, κι' ἡ Ἑλευ-
[θερία

μ' ἀργοπάτημα ἄς πηγαῖν
μεταξὺ τους, καὶ ἄς μετρᾷ.

1. Εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς τίτλους τοῦ Σουλτάνου. Σημ. τοῦ ποιητοῦ.

116

Ἐνα λείψανο ἀνεβαίνει
τεντωτό, πιστομητό*,
κι' ἄλλο ξάφνου κατεβαίνει
καὶ δὲν φαίνεται καὶ πλιό.

117

Καὶ χειρότερ' ἀγριεύει
καὶ φουσκώνει ὁ ποταμός·
πάντα, πάντα περισσεύει
πολυφλοίσβισμα καὶ ἀφρός.

118

Ἄ! Γιατί δὲν ἔχω τώρα
τὴ φωνὴ τοῦ Μωϋσῆ;
Μεγαλόφωνα, τὴν ὥρα
ὅπου ἐσβηοῦντο οἱ μισητοί,

119

τὸν Θεὸν εὐχαριστοῦσε
στοῦ πελάου τὴ λύσσα ἐμπρός,
καὶ τὰ λόγια ἠχολογοῦσε
ἀναρίθμητος λαός.

120

Ἀκλουθάει τὴν ἁρμονία
ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀαρὼν*
ἡ προφήτισσα Μαρία
μ' ἓνα τύμπανο τερπνόν¹,

121

καὶ πηδοῦν ὅλες οἱ κόρες
μὲ τς ἀγκάλες ἀνοιχτές,
τραγουδώντας, ἀνθοφόρες,
μὲ τὰ τύμπανα κι' ἐκειές.

122

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

Μάιος 1823.

¹. Ἐξοδος, κεφ. 15. Σημ. τοῦ ποιητοῦ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

ΒΙΟΙ ΚΑΙ ΕΡΓΑ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Ἀθάνας Γ. Ψευδώνυμον τοῦ κ. Γ. Ἀθανασιάδου. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπάκτῳ τὸ 1894. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ νομικά, ἀπὸ πολλοῦ δὲ ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν ποίησιν. Ποιητικὰς συλλογὰς ἐδημοσίευσεν μέχρι τοῦδε τὰς ἐξῆς: *Τὸ πρωῒνὸ ξενίημα* (1919), *Ἀγάπη σὶν Ἐπαχτο* (1922) καὶ *Καιρὸς πολέμου* (1922), βραβευθεῖσαν ἐν διαγωνισμῷ. *Διήγημα δὲ τὸ Πράσινο καπέλλο* (1922).

Ἀθάναντος Κ. Ἐγεννήθη ἐν Καλάμεις τὸ 1896. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, εἶναι δὲ σήμερον συντάκτης τοῦ «Ἐλευθέρου Βήματος». Ἔργον αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν μέχρι τοῦδε *Περπατώντας ἡ Δόξα* (πολεμικαὶ ἐντυπώσεις, 1920),

Βαλταφρίτης Ἀριστοτέλης. Ἐγεννήθη τὸ 1824 ἐν Λευκάδι, ἐκ παλαιᾶς ἀρματολικῆς οἰκογενείας. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀντεπροσώπευσεν τὴν πατρίδα του εἰς τὴν Ἰόνιον καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν. Τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του διήλθεν εἰς τὴν ὥραίαν παρὰ τὴν Λευκάδα νησίδα Μαδουρήν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν τὸ 1879. Ἐκεῖ συνέγραψε τὰ πλεῖστα τῶν ποιημάτων του, ἀναφερόμενα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὸν βίον τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν: *Στιχοσυγγράμματα* (1847), *Μνημόσυνα* (Κέρκυρα, 1857), ἡ *Κυρὰ Φρσοῦνη* (Κέρκυρα, 1859), *Ἀθανάσης Διάκος* καὶ *Ἀστραπόγιαννος* (1867) κ. ἄ. Ὁ βίος καὶ ὅλα τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν ἐπιμελείᾳ τοῦ υἱοῦ του, εἰς τρεῖς τόμους, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μαργαλῇ (1908).

Σημειώσεις. Ὅπου δὲν ἀναφέρεται τόπος ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου, εἶναι αἱ Ἀθῆναι.

Βηλαροῦς Ἰωάννης. Ἐγεννήθη τὸ 1771 εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἐσπούδασε τὴν ἱατρικὴν ἐν Ἰταλίᾳ, ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν πατρίδα του προσελήφθη ὡς ἰδιαιτέρος ἱατρὸς τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Βελῆ. Κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῇ ἀπολέσας τὴν περιουσίαν του, καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ Ζαγόριον, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1823. Ἦτο ὑπέρμαχος τῆς δημοτικῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας καὶ ἐζήτησε ν' ἀπλοποιήσῃ τὴν ὀρθογραφίαν μετὰ τὸ ἐκδελτίον του **Η ρομέηκη γλῶσσα** (Στὴν τηπογραφία τὸν Κορφόν, 1814). Εἰς τὴν ἀπλὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἔγραψε ποιήματα καὶ μετέφρασε τὴν Βατραχομουσικήν καὶ τὸν Κρίτωνα τοῦ Πλάτωνος. Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν τὸ 1827 ἐν Κερκύρᾳ.

Βικέλας Δ. Ἐγεννήθη τὸ 1835 ἐν Ἐρμουπόλει. Νεώτατος μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου καὶ ἔμεινεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐμπορευόμενος. Ἀπὸ τοῦ 1874 ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους καὶ ἀπὸ τοῦ 1896 εἰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1908.

Συνέγραψε πολλὰ ἔργα, ὧν σπουδαιότερα εἶναι Ἀ' Ποιητικά: **Στίχοι** (Λοῦδινον, 1862). Β' Πεζά: 1) Διηγήματα: τὸ εἰς πολλὰς γλώσσας μεταφρασθὲν **Λουκῆς Λάρας** (1879) καὶ τὰ **Διηγήματα** (1887). 2) Ἐντυπώσεις: **Ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν** (1886), **Διαλέξεις καὶ ἀναμνήσεις** (1893) καὶ Γ' αἱ μεταφράσεις του τῶν δραμάτων τοῦ Σαίξπηρ. Εἶναι ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Συλλόγου τῶν Ὠφελίμων Βιβλίων,

Βλαχογιάννης Ἰ. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπάκτῳ τὸ 1868. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη εἰς ἱστοριοδιφικὰς μελέτας, ἐγκύψας ἰδίᾳ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν κατὰ τὴν δουλείαν καὶ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 21 χρόνων. Εἶναι σήμερον διευθυντὴς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ἀπὸ τὰ λογοτεχνικά του ἔργα σπουδαιότερα εἶναι: **Ἱστορίαι τοῦ Γιάννου Ἐπαχτίτη** (1893),

Μεγάλα Χρόνια (1913). **Ἔρμος Κόσμος** (διήγημα, 1923) καὶ **Τοῦ Χάρου ὁ χαλασμός** (πεζὴ σάτιρα, 1923) καὶ **Λόγοι καὶ ἀντίλογοι** (πεζὰ διηγημάτιζ, 1925).

Βραχηνὸς Γεώργιος. Ἐγεννήθη ἐν Καρπενήσι τὸ 1883. Ἐνωρὶς ἐπέδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ἐξελέγη δὲ τελευταίως καὶ βουλευτὴς Ἀττικῆς.

Γεννάδιος Ίωάν. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1844. Ἐπεδόθη κατ' ἀρχάς εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον, εἶτα δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν διπλωματίαν, ὅπου ταχέως διέπρεψε, προαχθεὶς εἰς πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίνῳ. Ἐκτὸς πολλῶν ἄρθρων αὐτοῦ δημοσιευθέντων εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, ἐξέδωκε καὶ **Κρίσεις καὶ σκέψεις περὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κοραῆ** (Τεργέστη, 1903).

Δαμδέρογης Ἰωάν. Ἐγεννήθη τὸ 1860 ἐν Ἡρακλείῳ. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχάς τὰ νομικά, ἀλλ' ἐτράπη εἶτα εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἐξέδωκε καὶ διηύθυνε ἐπὶ ἔτη τὸ περιοδικὸν **Ἑβδομάς**, τὴν **Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων** καὶ τὸ περιοδικὸν τὰ **Πάτρια**. Πολλὰ του ἔργα, περὶ καὶ ποιήματα, ἐδημοσίευσεν εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας· εἰς ἰδιαίτους δὲ τόμους ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς: **Α' Διηγήματα: Οἱ Κρητὲς μου** (1898), **Διηγήματα** (1904). **Β' Ποιήματα: Μικρὰ τραγούδια** (1911), **Τραγούδια τῆς φυλακῆς** (1918), **Τραγούδια τῆς ἀγάπης** (1925).

Δάφνης Στέφανος. Ψευδώνυμον τοῦ κ. Θρασυδούλου Ζωῆσπούλου. Ἐγεννήθη ἐν Ἀργεὶ τὸ 1882, διέτελεσε δὲ καθηγητὴς καὶ νῦν εἶναι τμηματάρχης ἐν τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ. Ποιητὴς καὶ πεζογράφος, ἐδημοσίευσεν σειρὰς ποιημάτων ὑπὸ τοῦς τίτλους **Φθινοπωρινὲς Ἀρπες** (1902), **Ρόδακες καὶ Ἀνθέμια** (1904) **Ἑλληνικοὶ ἀγῶνες** (1907), ὁ **Ἀνθισμένος Δρόμος** (1911), τὸ **Ἀνοιχτὸ παράθυρο** (1921), βραβευθὲν ἐν διαγωνισμῷ. Ἐκ τῶν θεατρικῶν του ἔργων σπουδαιότερον εἶναι τὸ βραβευθὲν ἐπίσης **Πατρικὸ σπίνι** (1921).

Δημητρούδης Ραῖνόλδος. Ἐγεννήθη τὸ 1863 ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐσπούδασε γεωπονικὰ εἰς Γκρινιὸν τῆς Γαλλίας. Ἐπανελθὼν ἡσχολήθη εἰς ἐργασίας τυροκομικὰς εἰς τὸ Μαλακάσι τῆς Πίνδου καὶ ἐπέτυχεν τὸν τύπον τῶν ἑλληνικῶν τυρῶν **Ἀγράφων**. Διηύθυνεν ἐπὶ τινα χρόνον τὴν ἐν Αἰδινίῳ γεωργικὴν Σχολήν. Ἐπειτα εἰργάσθη εἰς μεγάλην καλλιέργειαν καπνῶν εἰς τὴν Φθιώτιδα. Ἀπὸ τοῦ 1906 ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὅπου

καὶ ἀπέθανε τὸ 1922. Ἐκτὸς πολλῶν ἄρθρων του, δημοσιευθέντων εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ, ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν Σύλλογον Ὁφελίμων Βιβλίων τὰ ἑξῆς βιβλία: *Ὁ γεωργὸς* (1901), *Τὸ γάλα* (1903), *Ὁ καπνὸς* (1904), *Ὁ μικρὸς κτηνοτρόφος* (1905), *Ὁ μικρὸς κτηνίατρος* (1906) καὶ *Τὰ χημικὰ λιπάσματα* (1912).

Δροσένης Γεώργιος. Ἐγεννήθη τὸ 1859 ἐν Ἀθήναις

ἐκ γονέων Μεσολογγιτῶν. Διηύθυνε ἐπὶ τινὰ χρόνον τὸ περιοδικὸν *Ἑστία* καὶ ἔπειτα τὴν ὁμώνυμον ἐφημερίδα, ὡς καὶ τὸ περιοδικὸν *Μελέτη* καὶ *Ἐθνικὴ Ἀγωγή*. Διετέλεσε τμηματάρχης ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας, ἀπὸ τινος δὲ εἶναι διευθυντῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Μουσείου Χειροτεχνημάτων. Ἔργα αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν εἰς χωριστοὺς τόμους τὰ ἑξῆς: Α΄

Ποιητικά: *Ἰστοὶ ἀράχνης* (1880), *Σταλακτῆται* (1881), *Εἰδύλλια* (1885), *Ἀμάραντα* (1891), *Γαλήνη* (1902), *Φωτέρὰ σκοτία* (1914), *Κλειστὰ βλέφαρα* (1917), *Θὰ βραδυάξῃ* (1922), καὶ *Πυρίνη Ρομφαία*—*Ἀλκυονίδες* (1923). Β΄. Πεζά: 1) Ἑντοπώσεις: *Ἀγροτικαὶ ἐπιστολαὶ* (1882), *Τρεῖς ἡμέραι ἐν Τήνῳ* (1883). 2) Διηγήματα καὶ μυθιστορήματα: *Διηγήματα καὶ ἀναμνήσεις* (1886, ὡν μετὰξὺ καὶ ἡ *Ἀμαρυλλίς*, ἐκδοθεῖσα χωριστὰ τὸ 1919), *Τὸ βοτάνι τῆς ἀγάπης* (1901), *Διηγήματα τῶν ἀγρῶν καὶ τῆς πόλεως* (1904), *Ἑλληνικὴ Χαλιμὰ* (παραμύθια, 1921), *Ἔρση* (1922) καὶ 3) ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Ὁφελίμων Βιβλίων, *Αἱ μέλισσαι* (1901), *Τὸ ψάρευμα* (1904), *Οἱ τυφλοὶ* (1906), *Ὁ κυνηγὸς* (1907) κ. ἄ. Ἀπὸ τοῦ 1921 διευθύνει τὸ κατ' ἔτος ἐκδιδόμενον *Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος*.

Κακλαμᾶνος Δημήτριος. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1869. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς νομικά, εἰτα δὲ ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἐπὶ μακρὰ ἔτη συνειργάσθη εἰς τὴν ἐφημερίδα *Ἄστυ*, βραδύτερον δὲ ἱδρύσε καὶ διηύθυνε μόνος τὴν ἐφημερίδα *Νέον Ἄστυ*. Τὸ 1907 ἐγκατέλειψε τὴν δημοσιογραφίαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον, ὅπου ταχέως διέπρεψε, προαχθεὶς εἰς πρεσβευτὴν. Νῦν διατελεῖ τοιοῦτος ἐν Λονδίῳ. Ἐκ τῶν ἔργων του εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἐξεδόθησαν: *Περὶ τοῦ ζωγράφου Γύζη* (1901), *Ἡ ζωγραφικὴ* (1907), δ *Δ. Βερναδάκης καὶ τὸ ἔργον του* (Τεργέστη, 1907).

Κάλλδος Ἀνδρέας. Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τὸ 1792.

Νεώτατος μετέβη χάριν σπουδῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου μετέβη ἐπὶ τινα ἔτη τὸν διδάσκαλον. Τὸ 1826 κατέβη εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ διδάσκων, ἰδιωτικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μέχρι τοῦ 1859· τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του διήλθεν ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1869. Πλὴν πολλῶν συγγραμμάτων του φιλολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν, ἅτινα ἔμειναν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτα, συνέθεσεν εἰκοσιν ὁδὰς, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον *Δύα* (αἱ δέκα ἐν Γενεύῃ τὸ 1824, αἱ ἄλλαι δέκα ἐν Παρισίοις τὸ 1826).

Ἑλλησθένειος Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη ἐν Βρυούλλοις τὸ 1866. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης, νῦν δὲ εἶναι πρωτοπρεσβύτερος καὶ προϊστάμενος τῆς ἐν Μάντισσερ ἐλληνικῆς ἐκκλησίας. Ἐδημοσίευσεν πολλὰ ἔργα θεολογικά, ἐν οἷς τὴν *Προσευχὴν* (1901), τὸν *Θεὸν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ* (1910) κ. ἄ.

Καμπούρογλου Δημ. Γρ. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1852. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἡσχολήθη εἰς ἱστορικὰς, λαογραφικὰς καὶ τοπογραφικὰς μελέτας, ἐκδῶσας τὴν *Ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας* (3 τόμοι, 1889—1896), τοὺς *Ἀρματολούς καὶ κλέφτας* (1913), τὸν *Ἀναδρομάρην* (1914), *Τοπωνυμικὰ παραδόξα* (1920), τὸν *Ἀναδρομάρην τῆς Ἀττικῆς* (1920), τὸ *Ριζόκαστρον* (1920), τὰς *Παλαιὰς Ἀθήνας* (1923). Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης, εἰς περιοδικὰ ἰδίως καὶ ἐφημερίδας, πολλὰ λογοτεχνικὰ ἔργα, δραματικά, διηγήματα, ποιήματα, ἐντυπώσεις καὶ σκέψεις, ὧν τινὰ ἐξεδόθησαν καὶ ἰδιαίτερος : 1) *Μῦθοι καὶ διάλογοι* (1881), 2) *Διηγήματα : Περσασμένα χρόνια* (1911), *Διηγήματα* (1915), *Ἀθηναϊκὰ Διηγήματα* (1915), *Μικρὰ Διηγήματα* (1921), *Ἡ κυρὰ Τρισεύγενη* (1924) 3) *Γινῶμαι : Θρύψαλα* (1911), *Νέα Θρύψαλα* (1922) 4) *Δράμα : Ἡ Νεοράδα τοῦ Κάστρου* (1925).

Καλαποῦτσας Ἰωάννης. Ἐγεννήθη τὸ 1824 ἐν Σμύρνῃ. Διετέλεσεν ἐπὶ τινα ἔτη καθηγητὴς τῆς γαλλικῆς ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1873. Ἀπὸ τῶν μαθητικῶν του χρόνων ἐπεδόθη εἰς τὴν ποίησιν, καὶ ἐδημοσίευσεν τὰς ἐξῆς συλλογὰς ποιημάτων : *Δύα* (Ἐρμούπολις, 1839), *Μοῦσα ὑγλάζουσα* (1840), *Ἐωθινὰ Μελῳδία* (1846), *Ποιητικὸν ἀπάνθισμα* (1849), *Βάρβιτος* (1860) καὶ *Κλεονίκη* (ποίημα ἐπικολυρικόν, 1868).

Καρδούνης Νικόλαος. Ἐγεννήθη ἐν Ἰθάκῃ τὸ 1880. Ἐσπούδασεν ἐν Ρουμανίᾳ. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν. Ἐλαβε μέρος εἰς ὅλους τοὺς ἀπὸ τοῦ 1912 πολεμικοὺς ἀγῶνας καὶ ἐδημοσίευσεν τὰς ἐξ αὐτῶν ἐντυπώσεις του εἰς ἐφημερίδας. Ἐκ τῶν ἔργων του εἰς ἰδιαίτερον τόμον ἐξεδόθη μέχρι τοῦδε ὁ **Βουλγαρικὸς πόλεμος** (1914).

Κοραῖς Ἀδαμάντιος. Ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τὸ 1748.

Ἐκπαιδευθεὶς ἐκεῖ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἐστάλη τὸ 1772 εἰς Ἀμστελδάμον ὡς ἀνταποκριτὴς τοῦ πατρὸς του καὶ ἄλλων Σμυρναίων ἐμπόρων. Μετὰ ἐξαετὴ ἐκεῖ διατριβὴν ὁ πατὴρ του τὸν ἀνεκάλεσεν εἰς Σμύρνην, ὅπου καὶ μετέφρασε τὴν **Ὁρθόδοξον Διδασκαλίαν** (Κατήχησιν) τοῦ ρώσου μητροπολίτου Πλάτωνος, τυπω-

θεῖσαν ἐν Λευφίᾳ τὸ 1782. Μὴ ὑποφέρων τὸν τουρκικὸν ζυγόν, κατῴρθωσε μετὰ μυρίας δυσκολίας νὰ πείσῃ τὸν πατέρα του νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ μεταβῇ ἐκ νέου εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸς σπουδὴν τῆς ἱατρικῆς. Οὕτω τὸ 1782 ἔφθασεν εἰς Μομπελιὲ καὶ μετὰ λαμπρὰς ἐκεῖ σπουδὰς ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τὸ 1786. Ἀπὸ τοῦ 1788 ἐγκατεστάθη εἰς Παρίσιους, ὅπου ἐπεδόθη εἰς φιλολογικὰς ἐργασίας, ἐκδίδων ἰδίᾳ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς, πρὸς φωτισμὸν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν ὁμοεθνῶν του. Πρὸς ἐμφύχωσιν δ' αὐτῶν ἐδημοσίευσεν τὴν **Ἀδελφικὴν διδασκαλίαν πρὸς τοὺς Γραικοὺς** (Παρίσιαι, 1798), καὶ ἀργότερον ἐν πεζῷ τὸ **Πολεμιστῆριον σάλπισμά** του (Ἀλεξάνδρεια, 1801), τὸ ὁποῖον μετ' ὀλίγον, μεταποιήσας εἰς στίχους, ἐξέδωκεν ἐκ νέου. Ἐτύπωσε πλείστους ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, τὸν Ὅμηρον, τὸν Ἀριστοτέλην, κ.ἄ. μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων. Ἀκαταπονήτως δ' ἐργαζόμενος ἀπέθανεν τὸ 1833 ἐν Παρίσι. **Τῶν μετὰ θάνατον εὐρεθέντων** αὐτοῦ ἐξεδόθησαν 7 τόμοι, ὧν τρεῖς τόμοι **Ἐπιστολαὶ** (1885). Ὁ Κοραῖς διὰ τὴν πολυτίμον σειρὰν τῶν συγγραμμάτων του (ἅτινα ἀποτελοῦσιν ὁλόκληρον βιβλιοθήκην) καὶ τὰ ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας κηρύγματα του, ἅτινα ἔσχον μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ὑποδούλου ἔθνους, ἐγένετο εἰς ἐκ τῶν πρωτουργῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Κορνάρος Βιτζέντζος. Ἐγεννήθη ἐν Σητερίᾳ Κρήτης κατὰ τὰς ἀρχάς, ὡς εἰκάζεται, τοῦ 17ου αἰῶνος, εἴτα δὲ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Κάστρον (Χάνδακα, τὸ σημερινὸν Ἡράκλειον). Εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ **Ἐρωτοκρίτου**.

Κουρτίδης Ἀριστοτέλης Κ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μυριό-

φυτον τῆς Θράκης κατὰ τὸ 1858. Ἐσπούδασε φιλοσοφικὰ καὶ παιδαγωγικὰ ἐν Εὐρώπῃ, διητέλεσε δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητῆς τῶν μαθημάτων τούτων ἐν Ἀθήναις καὶ ἀπὸ τοῦ 1917 εἶναι διευθυντῆς τοῦ Διδασκαλείου θηλέων Πειραιῶς. Ἐδημοσίευσε πρὸς χρῆσιν τῶν διδασκάλων ἱκανὰ παιδαγωγικὰ ἔργα (*Αἱ πνευματικαὶ ἰδιοφυῖαι* (1907), *Ὑποδείγματα διδασκαλίας ζωολογίας* (1912) καὶ *φυτολογίας* (1913) κ.ἄ.) Ἀπὸ νεότητος αὐτοῦ ἐπεδόθη καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν· ἐκτὸς πολλῶν μεταφράσεων καὶ διασκευῶν ξένων λογοτεχνημάτων ἐδημοσίευσεν παντοίας πρωτοτύπους μελέτας ὡς καὶ διηγήματα, ἰδίᾳ εἰς ἡμερολόγια καὶ περιοδικά. Ἀπὸ τοῦ 1880 μέχρι τοῦ 1893 διητέλεσεν ἀρχισυντάκτης τῆς *Διαπλάσεως τῶν Παίδων*, ὅπου ἐδημοσίευσεν καὶ μέχρι σήμερον δημοσιεύει ἔργα του, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ ἐξεδόθησαν καὶ εἰς χωριστοὺς τόμους ἐπανειλημμένως. (*Παιδικὰ διηγήματα, Θέατρον οἰκογενείας καὶ σχολείου, Παιδικοὶ διάλογοι, Παιδικὴ χαρὰ, κ. ἄ.*)

Κρυστάλλης Κώστας. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Συρράκον τῆς

Ἠπείρου τὸ 1868. Ἐνῶ ἦτο ἀκόμῃ μαθητῆς εἰς τὸ γυμνάσιον τῶν Ἰωαννίνων, ἐδημοσίευσεν τὸ ποίημα *Σκιά τοῦ Ἄδου* (1886), εἰς τὸ ὁποῖον ἐξύμνει τοὺς ἥρωας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Καταδιωχθεὶς διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατέφυγεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ, ἐργαζόμενος ὡς ἐργάτης τυπογραφείου κατ' ἀρχάς καὶ ὡς ἰδιωτικὸς ὑπάλληλος κατόπιν, ἐδημοσίευσεν εἰς τόμους τὰ ἑξῆς ἔργα: Α' Ποιητικά: *Ὁ καλόγηρος τῆς κλεισούρας τοῦ Μεσολογγίου* (1889), τ' *Ἀγροτικά* (1891), *ὁ Τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης* (1893) καὶ Β' *Πεζογραφήματα* (1894). Αἱ στερήσεις ὅμως εἶχον ὑποσκάψει ἐν τῷ μεταξὺ τὴν υγίαν του, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πρωτεύουσαν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν γενέτειραν. Ἐπιστρέφων ὅμως ἀπέθανεν ἐν Ἀρτῇ τὸ 1894. Πλήρη τὰ *Ἔργα* αὐτοῦ (*Ποιήματα — Πεζὰ*) ἐξεδόθησαν εἰς δύο τόμους τὸ 1912, χωριστὰ δὲ κατόπιν καὶ ὅλα τὰ *Ποιήματα* (1916).

Λασκαράτος Ἀνδρέας. Ἐγεννήθη ἐν Ληξουρίῳ τὸ 1811.

Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Εὐρώπῃν τὰ νομικά. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ἀφωσιώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ διέπρεψεν ὥς σατταρικός ποιητής. Ἐπειδὴ ἐκαυτηρίασε τὰς προλήψεις τοῦ ὄχλου καὶ τὴν ἀμάθειαν τοῦ κλήρου κατεδιώχθη καὶ ἀφωρίσθη ἐν τέλει ὅμως κατενοήθη ὑπὸ πάντων ἢ ἄδολος εἰλικρινεία του καὶ ἡ ἐντιμότης του καὶ ἀπέθανεν ἐν τιμῇ τὸ 1901. Ἐκ τῶν ἔργων του σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς : Α' Ποιητικά : *Τὰ μυστήρια τῆς Κεφαλλονιάς* (1856), *Σαχουρ-γήματα* (1872), Β' Ἠθικοὶ χαρακτῆρες : *Ἰδοὺ ὁ ἄνθρωπος* (1886). Πρὸ τινος ἐξεδόθησαν καὶ οἱ *Στοιχασμοί* του (1921), ἀπάνθισμα σκέψεών του.

Λουκούδης Ἑμμ. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1849. Ἐσπού-

δάσε νομικά καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ δικαστικῇ ὑπηρεσίᾳ. Ἐκτὸς πολλῶν νομικῶν συγγραμμάτων του, ἐδημοσίευσεν πλείστα λογοτεχνικὰ ἔργα εἰς ἡμερολόγια καὶ περιοδικὰ, ἅτινα ἐξεδόθησαν ἐσχάτως καὶ εἰς ἰδιαίτερους τόμους : Α' *Διηγήματα καὶ μυθιστορήματα* : *Διηγήματα* (1919), *Κίμων Ἀνδρεάδης* (1920), *Γύρω εἰς τὸν τόπο μας* (1921), *Τὸ σπιτάκι τοῦ γιαλοῦ* (1921) καὶ Β' *Ἐντυπώσεις* : *Σελίδες* (1920), *Ὀδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις* (1920), *Ψαράδικες ἱστορίαι* (1921), *Τὸ κυνήγι* (1923) κ. ἄ.

Μιχροβῆς Γεράσιμος. Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τὸ 1826.

Ἐσπούδασεν τὰ νομικά, ἀλλ' ἐνωρίς ἀφωσιώθη εἰς τὰ γράμματα. Ἀπέθανεν τὸ 1911. Ἐκ τῶν ἔργων του εἰς χωριστοὺς τόμους ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς : Α' Γλωσσικὴ μελέτη : *Ἀπλὴ καὶ καθαρεύουσα* (Κέρκυρα, 1872), Β' Ποιητικά : *Ὁ Ὅρκος* (ποίημα ἐπικολυρικόν, Κέρκυρα, 1875), *Ποιητικὰ ἔργα* (Κέρκυρα, 1890), *Μικρὰ ταξίδια* (1898).

Μάτσης Ἀντώνιος. Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τὸ 1794 ἐκ γονέων εὐπόρων. Ἐξεπαιδεύθη καλῶς, ὑπῆρξε δὲ φίλος τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Σπ. Τρικούπη. Τὸ 1874 μετέβη εἰς Σύδρον, ὅπου

καὶ ἀπέθανε τὸ 1875. Μετέφρασεν ἐκ ξένων καὶ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ὀλίγα ποιήματα, ἔγραψε δὲ καὶ τινα πρωτότυπα, ἰδίᾳ ὅμως ἐγένετο γνωστὸς διὰ τὸ δράμα του *Ὁ βασιλικός*, συγγραφέν κατὰ τὸ 1830, ἐκδοθὲν δὲ κατὰ πρῶτον τὸ 1856 ἐν Ζακύνθῳ καὶ εἶτα ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν *Ἀπάντων* αὐτοῦ (Ζάκυνθος, 1881). Ἐν αὐτῷ ἀπεικονίζεται λαμπρῶς ὁ χαρακτήρ καὶ τὰ ἦθη τῆς Ζακύνθου ἐπὶ τῆς Ἑνετοκρατίας.

Μελάς Σπύρος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1883. Ἐπιδόθεις εἰς τὴν δημοσιογραφίαν διετέλεσε συντάκτης πολλῶν ἐφημερίδων. Ἐγραψε παντὸς εἶδους λογοτεχνήματα, ὧν ἐξεδόθησαν καὶ εἰς χωριστοὺς τόμους: Α'. Δράματα: *Ὁ Γυιὸς τοῦ Ἰσκιου* (1907), τὸ *Κόκκινο πουνάμισο* (1908), τὸ *Χαλασμένον σπῖτι* (1909), *Τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο* (1914). Β'. Ἐντυπώσεις (ἀπὸ τὸν βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον): *Πολεμικαὶ σελίδες* (1913). Γ'. Ἀπάνθισμα χρονογραφημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον *Σφυρίγματα* (1922).

Μωραϊτίδης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη ἐν Σκιάθῳ τὸ 1851. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις. Συνέγραψε δράματα, διηγήματα καὶ πληθὺς χρονογραφημάτων καὶ περιηγήσεων, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Εἰς βιβλία ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε τὰ διηγήματά του, *Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς* (1876) καὶ *Διηγήματα* (εἰς 5 τόμους, 1921—3), ὡς καὶ ἐντυπώσεις ὑπὸ τὸν τίτλον *Μὲ τοῦ βοριά τὰ κύματα* (1923—24 τόμοι τρεῖς, ὧν οἱ δύο περιέχουσι περιγραφὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Βοσπόρου, ὁ ἕτερος δὲ τοῦ Ἁγίου Ὄρους).

Νιρδάνης Παῦλος. Ψευδώνυμον τοῦ κ. Πέτρου Ἀποστολίδου. Ἐγεννήθη ἐν Μαριανουπόλει τῆς Ρωσίας τὸ 1866. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς ἱατρός εἰς τὸ Πολεμικὸν Ναυτικόν. Πλὴν ψυχιατρικῶν τινῶν μελετῶν ἔγραψε καὶ διηγήματα, παραμύθια, ἐντυπώσεις ταξιδίων, χρονογραφήματα, δημοσιευθέντα εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, ἰδίως τὴν *Ἑστίαν*, ὅπου χρονογραφεῖ ἀπὸ

πολλοῦ. Ἐκ τῶν εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἐκδοθέντων ἔργων του σπουδαιότερα εἶναι : Ποιητικά : *Παγὰ λαλέουσα*, (1907). Β' Πεζά : 1) Ἐντυπώσεις καὶ χρονογραφήματα : *Ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ζωὴν* (1898), *Ἡ ζωὴ τοῦ δρόμου* (1917), κ. ἄ. 2) Διηγήματα : *Ἡ βοσκοπούλα μὲ τὰ μαργαριτάρια* (1914), *Τὸ συναξάρι τοῦ Παπα-Παρθένη* (1915), *Τὸ πέρασμα τοῦ Θεοῦ* (1922) κ. ἄ. 3) Κριτικαὶ μελέται : *Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης* (1917). 4) Στοχασμοί : *Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀσόφου* (διάλογοι, 1916). Δραματικά δὲ ἔργα τὰ ἐξῆς : *Τὸ Χελιδόνι* (1908), *Μαρία Πενταγιώτισσα* (1909) κ. ἄ.

Ξενόπουλος Γρηγόριος. Ἐγεννήθη τὸ 1867 ἐν Κων-

σταντινουπόλει ἐκ πατρὸς Ζακυνθίου. Ἐξε-
παιδεύθη εἰς τὸ γυμνάσιον Ζακύνθου καὶ ἐπει-
τα ἤκουσε μαθηματικά καὶ φιλολογίαν εἰς τὸ
Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τοῦ 1887
ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν, συνεργασθεὶς
εἰς πλεῖστα περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδας. Ἐγρα-
ψε θεατρικὰ ἔργα, μυθιστορήματα, διηγήματα,
κριτικὰς καὶ ἀισθητικὰς μελέτας, ἄρθρα καὶ χρονογραφήματα, ἐκ
τῶν ὁποίων καὶ εἰς χωριστοὺς τόμους ἐξεδόθησαν τὰ ἐξῆς : Διηγή-
ματα καὶ μυθιστορήματα : *Μητρὶὰ* (1890), *Στρατιωτικὰ διη-
γήματα* (1892), *Διηγήματα*, (τρεῖς τόμοι, 1901, 1903, 1912),
Μαργαρίτα Στέφα (1906), *Ὁ κακὸς δρόμος* (1913 καὶ 1922),
Στέλλα Βιολάντη (1914), *Ὁ Κόκκινος Βράχος* (1915), *Πε-
τριὰς σὶν ἡλίο* (1918), *Ὁ πόλεμος* (1919), *Ἡ τιμὴ τοῦ ἀδελ-
φοῦ* (1920), *Λάουρα* (1921), *Ἀφροδίτη* (1922) κ. ἄ. Κριτικαὶ
μελέται : *Οἱ Παράσχοι* (1917). Θεατρικὰ ἔργα : *Θέατρον*, τρεῖς
τόμοι (1912, 1913, 1922) κ. ἄ. Ἀπὸ τοῦ 1895 εἶναι ἀρχισυντά-
κτης τῆς *Διαπλάσεως τῶν Παιδίων*, τοὺς ἀναγνώστας τῆς ὁποίας
τέρπει καθ' ἑβδομάδα καὶ ὁδηγεῖ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐν αὐτῇ δη-
μοσιευμάτων του, μὲ τὰς « Ἀθηναϊκὰς Ἐπιστολάς » του, τὰς ὁποίας
ὑπογράφει μὲ τὸ ψευδώνυμον Φαίδων. Ἐκ τῶν διὰ παιδία καταλ-
λήλων ἔργων του σημειωτέα τὸ *Παιδικὸν Θέατρον* (1896) καὶ τὸ
μυθιστόρημα ἢ *Ἀδελφούλα μου*, ἐκδοθὲν εἰς ἰδιαίτερον τόμον
τὸ 1922.

Παγκρέλης Σπυρίδων. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις. Ἀπὸ
νεαρᾶς ἡλικίας ἡσχολήθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογο-
τεχνίαν καὶ ἐδημοσίευσεν πλεῖστα ὅσα ἄρθρα καὶ ἐντυπώσεις εἰς

ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ τὰ σπουδαιότερα τῶν εἰς χωριστοὺς τόπους ἐκδοθέντων ἔργων του εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον διηγήσεις, ἐντυπώσεις καὶ στοχασμοί: *Ἡ ἀδελφὴ Μάρθα* (1884), *Νύκτες φθινοπώρου* (1886), *Ὁ Ἀγωνιστὴς τοῦ 21* (1886), *Ἀθηναῖκαὶ νύκτες* (1888), *Ραγῆπ* (1889), *Εὐρύαλος* (1889), *Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ* (1891), *Ἀθηναῖκαὶ ἡμέραι* (1907), *Ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὴν Ἄλτιν* (1908), *Δελφοὶ* (1909), *ὁ Ἀπόστολος Παῦλος* (1924), κ. ἄ.

Παύλος Κωστής. Ἐγεννήθη ἐν Πάτραις, τὸ 1859, ἐκ γονέων Μεσολογγιτῶν. Νεώτατος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ σπουδάσῃ νομικὰ, ἀλλὰ ταχέως ἐγκατέλειψε τὴν νομικὴν καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν. Ἀπὸ τοῦ 1897 εἶναι γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐκτὸς πολυαριθμῶν δημοσιευμάτων του εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ, ἐξεδόθησαν εἰς ἰδιαιτέρους τόμους τὰ ἑξῆς ἔργα του: *Ἀ' Ποιητικὰ Τραγούδια τῆς πατρίδος μου* (1886), *Ὑμνος εἰς τὴν Ἀθηναῖαν* (1889), *Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου* (1892), *Ἰαμβοὶ καὶ ἀνάπαιστοι* (1897), *ὁ Τάφος* (ποιήματα ἐμπνευσθέντα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ τέκνου του, 1898), *Οἱ χαιρετισμοὶ τῆς Ἠλιογέννητης* (1900), *Ἡ ἀσάλευτη ζωὴ* (1904), *Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου* (1907), *Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ* (1910), *Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Μοναξία* (1915), *Οἱ καημοὶ τῆς λιμνοθάλασσας καὶ τὰ σατιρικά γυμνάσματα* (1912), *Οἱ βωμοὶ* (1915), *Τὰ παράκαιρα* (1919). Β' Πεζά. 1) *Διηγήματα: Θάνατος παλικάριου* (1901), *Διηγήματα* (1920), 2) *Κριτικαὶ μελέται: Τὸ ἔργον τοῦ Κρυστάλλου* (1894), *Γράμματα* (2 τόμοι, 1904 καὶ 1907), *Τὰ πρῶτα κριτικὰ* (1913), *Βιζυηνὸς καὶ Κρυστάλλης*, (1917), *Ἰούλιος Τυπάλδος* (1917), κ. ἄ. Δράμα δὲ ἡ *Τρισεύγενη* (1903).

Πάλλης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη ἐν Πειραιεὶ τὸ 1851. Ἐσπούδασεν ἐπὶ τινος μῆνας φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἔπειτα δὲ ἐτράπη εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὸν οἶκον Ράλλη. Θιασώτης τῆς δημοτικῆς γλώσσης συνέγραψε *Τραγουδάκια γὰρ παιδιὰ* (1889), μετέφρασε δὲ τὴν *Ἰλιάδα* τοῦ Ὀμήρου (ἐκδοθεῖσαν ἐπανειλημμένως),

τὸν Κύκλωπα τοῦ Εὐριπίδου, τὰ πρῶτα βιβλία τοῦ Θουκυδίδου, τὸν "Ἐμπορον τῆς Βενετίας τοῦ Σαίξπηρ. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ἐξεδόθησαν εἰς ἓνα τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον **Κούφια Καρύδια** (Λίβερπουλ, 1915).

Παπαδιαμάντης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη τὸ 1851 ἐν

Σκιάθῳ, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Ἐσπούδασεν ἐπ' ὀλίγον φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, εἶτα δὲ εἰργάσθη ὡς μεταφραστὴς ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς ἐφημερίδας. Ἐγραφε μυθιστορήματά τινα, ἀλλὰ τὴν δόξαν αὐτοῦ ὀφείλει ἰδίως εἰς τὰ διηγήματά του, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα περιγράφουσιν ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς πατρίδος του. Ταῦτα, δημοσιευθέντα

κατ' ἀρχὰς εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ, ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς ἑνδεκα τόμους (1911—1913).

Παπαρρηγόπουλος Κωνστ. Ἐγεννήθη τὸ 1815 ἐν

Κωνσταντινουπόλει, ἀπέθανε δ' ἐν Ἀθήναις τὸ 1891. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Δημήτριος, μεγάλως ἰσχύων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐφονεύθη κατὰ τὰς σφαγὰς τοῦ 1821, μόλις δὲ διεσώθη ἡ μήτηρ του μετὰ τῶν τέκνων τῆς εἰς Ὀδησσόν, ὅπου ὁ νεαρὸς Κωνσταντῖνος ἐξεπαιδεύθη αὐτοκρατορικαῖς δαπάναις μετ' ἄλλων Ἑλ-

ληνοπαίδων. Τὸ 1830 κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ δὲ 1851 διορίσθη καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Συνέγραψε πολλὰ ἱστορικὰ ἔργα, τὸ σπουδαιότερον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἐξάτομος (μετὰ τοῦ ἐπιλόγου) **Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους** (1860—1874), πολλὰκις ἔκτοτε ἀνατυπωθεῖσα. Ἀξία λόγου εἶναι καὶ ἡ μονογραφία αὐτοῦ **Ὁ στρατάρχης Γ. Καραϊσκάκης** (1889).

Παρόσχος Ἀχιλλεύς. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1838,

ἀπέθανε δ' ἐν Ἀθήναις τὸ 1895. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν, ἔζησε δ' ἐν δόξῃ καὶ τιμῇ, θεωρούμενος ὡς ὁ κορυφαῖος ποιητὴς τῶν συγχρόνων του. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ τρεῖς μὲν τόμοι ἐξεδόθησαν ζῶντος αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον **Ποιήματα** (1882-84), ἄλλοι δὲ δύο μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τὸν τίτλον **Ἀνέκδοτα ποιήματα** (1904).

Ηεξοπόρος Ἀνστασίας. Ψευδώνυμον Ἀθηναίου δημοσιογράφου.

Ηερογιαλῆτης Γιάννης. Ψευδώνυμον τοῦ ἐν Σπέτσαις διαιμόνοντος διδασκάλου καὶ ποιητοῦ Ἰωάννου Γ. Γιαννοῦκου. Ἐδημοσίευσεν πολλὰ ποιήματα, ιδίως παιδικά, εἰς ἐφημερίδας κυρίως καὶ περιοδικά, εἰς ἰδιαιτέρους δὲ τόμους μέχρι τοῦδε τὰ ἑξῆς: *Μετάφρασιν τῆς Μηδείας τοῦ Εὐριπίδου* (1904), *Τραγούδια τῆς ἀκρογιαλῆς* (1906), *Τρελλὰ τραγούδια* (1908), *Τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ὄνειρου*, ἐπιγράμματα (1915) καὶ *Παιδαγωγικοὺς μύθους* (1916).

Ηετιμεξῆς Ν. Ἐγεννήθη τὸ 1873 ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῆς γνωστῆς ἐκ Καλαβρύτων οἰκογενείας. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ σχολεῖον τῶν Εὐελπίδων, ἀπὸ τοῦ ὁποῖον ἐξῆλθε τὸ 1894 ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου. Ἀπὸ τοῦ 1917 παρητήθη ἀπὸ τοῦ στράτευμα καὶ ὑπηρέτησεν ὡς νομάρχης. Μὲ τὸ ψευδώνυμον Λαύρας ἐδημοσίευσεν ἀπὸ τοῦ 1910 ποιήματα, διηγήματα, ἐντυπώσεις καὶ ἀναμνήσεις εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Ἐκ τῶν ποιημάτων του ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε εἰς τόμον τὰ *Ἀπλὰ Λόγια* (1921) καὶ τὰ *Ἐγκόλπια* (1923).

Ηολέμης Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1862. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη γραμματεὺς τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1924. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐδημοσίευσεν τὰς ἑξῆς συλλογὰς ποιημάτων: *Ποιήματα* (1883), *Χειμῶνες* (1888), *Ἀλάβαστρα* (1900), *Κεϊμήλια* (1904), *Ἐξωτικά* (1905), *Τὸ παλιὸ βιολὶ* (1909), *Σπασμένα μάρμαρα* (1917), *Εἰρηνικά* (1918). Συνέθεσε δὲ καὶ ποιητικὰ δράματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξεδόθησαν εἰς χωριστοὺς τόμους τὰ ἑξῆς: *ὁ Τραγουδιστὴς* (1910), *Ὁ Βασιλεὺς Ἀνήλιαγος* (1910), καὶ *ἡ Γυναῖκα* (1915). Μετέφρασε καὶ τὴν Ἠλέκτραν τοῦ Εὐριπίδου (1923).

Ἀλεξ. Γ. Σαρῆ Νεοελληνικά Γ' Ἑλλ. Σχολ. γ' ἐκδ 20-2-25.

Πολίτης Νικόλαος. Ἐγεννήθη ἐν Καλάμῃς τὸ 1852.

Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1890 καθηγητῆς τῆς μυθολογίας καὶ ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν μέχρι τοῦ θανάτου του (1920). Ἠσχολήθη ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν σπουδὴν τῶν γῶν καὶ ἐθίμων καὶ δοξασίων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας λαογραφικὰς μελέτας εἰς περιοδικὰ, ἰδίως τὴν *Λαογραφίαν*, ὀγκώδη δὲ ἔργα περὶ τῶν *Παροιμιῶν* (τέσσαρες τόμοι, 1899—1902) καὶ τῶν *Παραδόσεων* (δύο τόμοι, 1904) τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Πλὴν τούτων ἐδημοσίευσε μεταφράσεις ξένων ἔργων, *Ἐκλογὰς ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ* (1914) καὶ πολλὰ ἄλλα.

Προβελέγγιος Ἀριστομένης. Ἐγεννήθη ἐν Σίφνῳ τὸ

1850. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, ἡσχολήθη δὲ ἐπὶ *τινα χρόνον καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἔγινε βουλευτής.* Ἐνωρὶς διεκρίθη εἰς τὰ γράμματα, ἐδημοσίευσε δὲ τὰ ἐξῆς ἔργα του : 1) *Δράματα ποιητικά :* *Ὁ Ρήγας* (1897), *Ἡ Κόρη τῆς Δήμου* (1901), *Νικηφόρος Φωκᾶς* (1907), *Φαίδρα* (1919) κ. ἄ. 2) *Συλλογὰς ποιημάτων :* *Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα* (1896), καὶ *Ποιήματα* (1916) 3) *Μεταφράσεις ἐκλεκτῶν ξένων ἔργων.*

Στακελλερίου Ἀναστάσιος. Ἐγεννήθη ἐν Ζαχωρίῳ τῆς Ἠπείρου. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν τὴν φιλολογίαν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Εὐρώπῃ τὰ παιδαγωγικά. Εἶναι σήμερον μέλος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου. Ἐδημοσίευσε μελέτην εἰς τὴν Ἀθηναίων Πολιτείαν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ διεσκεύασε τὰ *Στοιχεῖα παιδαγωγικῆς* τοῦ Κόνραδ (δύο τόμοι, 1909—1912).

Σολωμὸς Διονύσιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ

1798. Ἐννέα ἐτῶν ἔχασε τὸν πατέρα του, παρ' οὗ ἐκκληρονόμησε σημαντικὴν περιουσίαν. Ἀπὸ τοῦ 1808 ἕως τὸ 1818 διέμεινεν ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου ἐσπούδασε τὰ νομικά, κυρίως ὅμως ἡσχολεῖτο εἰς φιλολογικὰς μελέτας καὶ τὴν ποίησιν. Ἐπανελθὼν διέμεινεν εἰς τὴν πατρίδα του μέχρι τοῦ 1828· κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἔγραψε τὰ πρῶτα τοῦ ἐλληνικά

ποιήματα: τὸν *"Ὑμνον εἰς τὴν ἐλευθερίαν* (1823), *"Ωδὴν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λόρδ Μπάιρον* (1824), τὴν *Φαρμακωμένην* (1826), διάφορα σατιρικά κ. ἄ. Ἀπὸ τοῦ 1828 ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (1857). Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔγραψε τὸν *Κρητικόν*, τοὺς *Ἐλευθέρους Πηλιορκημένους*, τὴν *Φαρμακωμένην στὸν Ἄδην* κ. ἄ. Κατὰ τὸν θάνατόν του ἠλπίζετο ὅτι θὰ εὕρισκοντο ὅλα τὰ ποιήματά του (διότι ἐλάχιστα εἶχεν ἐν τῇ μεταξὺ δημοσιεύσει), ἀλλὰ δυστυχῶς μόνον ἀποσπάσματα καὶ σχέδια ποιημάτων εὕρέθησαν, ἴσως διότι φθονερὰ χεῖρ ἐξηφάνισεν αὐτά. Τὰ περισωθέντα συνελέγησαν, ἐτακτοποιήθησαν καὶ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ φίλου τοῦ Σολωμοῦ Ἰακώβου Πολυλά (Κέρκυρα, 1859).

Σουρῆς Γεώργιος. Ἐγεννήθη ἐν Σύρῳ τὸ 1853 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1919. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, ἀλλ' ἔπειτα ἀφωσιώθη ἐντελῶς εἰς τὴν ποίησιν καὶ δὴ τὴν σατιρικήν. Ἀπὸ τοῦ 1883 μέχρι τοῦ 1918, ἦτοι ἐπὶ τριάκοντα καὶ πέντε ὁλόκληρα ἔτη, ἐξέδιδε ἐβδομαδιαίαν ἔμμετρον ἐφημερίδα, τὸν *Ρωμῖον*, εἰς ἣν ἐσατίριζε τὰ διάφορα πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ γεγονότα τῆς ἐβδομάδος. Τῶν *Ποιημάτων* του ἐξεδόθησαν ἑξ τόμοι (1882 — 1890), ὧν οἱ δύο τελευταῖοι ὑπὸ τὸν τίτλον *ὁ Φασουλῆς φιλόσοφος*. Ἠσχολήθη καὶ μὲ τὸ θέατρον, γράψας εἰς στίχους τὴν κωμωδίαν ἢ *Περιφέρειαν* (1886) καὶ τὴν *Χειραφέτησιν*, μὴ ἐκδοθείσαν εἰσέτι. Μετέφρασε καὶ τὰς Νεφέλας τοῦ Ἀριστοφάνους (ἐκδοθείσας τὸ 1910).

Τρικούπης Σπυρίδων. Ἐγεννήθη ἐν Μεσολογγίῳ τὸ 1788. Ἐσπούδασεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Εὐρώπῃ φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν. Κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους θέσεις ἐπὶ Καποδιστριαίου καὶ Ὁθωνος ἐγένετο πολὺ λάκις ὑπουργὸς καὶ πρωθυπουργός, ἔπειτα δὲ ἐπὶ μακρὸν πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίνῳ. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1873. Ἐν Λονδίνῳ εὕρισκόμενος ἐδημοσίευσεν τὸ σπουδαιότατον τῶν ἔργων του, τὴν *Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως* (4 τόμοι, 1853-57). Οἱ *Δόγαι* του ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ἐν Παρισίοις τὸ 1836.

Τσοκόπουλος Γεώργιος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ

1871. Ἐνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἀπέθανε τὸ 1923. Ἔργα αὐτοῦ εἰς χωριστοὺς τόμους ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἑξῆς: 1) Ἱστορικαὶ μελέται: *Ἱστορία τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1912* (Νέα Ὑόρκη, 1914), *Αἱ γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου* (1918). 2) Διηγήματα: *Ἡ θεατρῖνα* (1911). 3) Ἐντυπώσεις: *Ἀπὸ τὰ πεδία τῶν μαχῶν* (1914) κ. ἄ.

Ἐπιτυχῶς ἠσχολήθη καὶ μὲ τὸ θέατρον καὶ ἔγραψε τὰ ἑξῆς δραματικά ἔργα: *Εἰς ἀναζήτησιν τῆς εὐτυχίας* (1902), *Τὸ παιδί* (1903), *Ἡ βασίλισσα Σαβᾶ* (1904), *Θεοδώρα* (1908) κ. ἄ.

Βαλτινίτς Κ. Ἐγεννήθη ἐν Σκόρφ τὸ 1891. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἔνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Λογοτεχνικὰ ἔργα ἐδημοσίευσεν τὰ ἑξῆς: 1) Ἐντυπώσεις: *Ὁ θάνατος τῆς ἀδελφῆς μου* (1918), *Ἡ γρίπη στὴ Σκῦρο* (1919), *Ἡ ναυμαχία τῆς Ἑλλης* (1919), *Αὐτοὶ εἶναι οἱ Τούρκοι* (1922). 2) Διηγήματα: *Ἡ ἀργία* (1920) κ. ἄ.

Χανδράκης Ἑμμ. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1886. Ἐσπούδασε μαθηματικὰ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, διέτέλεσε δ' ἐπὶ τινα ἔτη καθηγητὴς γυμνασίου νῦν ὑπηρετεῖ ὡς τμηματάρχης τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν. Μὲ τὸ ψευδώνυμον *Κέδρος* ἐδημοσίευσεν εἰς ἑφημερίδας, ἰδίως εἰς τὴν *Ἑστῖαν*, περιγραφὰς καὶ ἐπεισόδια τῶν πολέμων τοῦ 1912 καὶ 1913.

Χριστοδασίλης Χαῖτσος. Ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὸ

Σούλι Χριστοδασίλη τῆς Ἠπείρου ἐκ γονέων Σουλιωτῶν. Νεὸς ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου διήρθονεν ἐπὶ πολὺ τὰ γραφεῖα τῆς Ἑταιρείας τοῦ *Ἑλληνισμοῦ*. Ἀπὸ τοῦ 1913 ἰδιωτεύει ἐν Ἰωαννίνοις. Συνέγραψε πολλὰ ἔργα, ἱστορικὰ καὶ λογοτεχνικά· ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς: Α' Διηγήματα: *τῆς σιάνης* (1898), *τῆς ξενιτειᾶς* (1899),

τοῦ βουνοῦ (1899), *Θεσσαλικά* (1900), *τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ κάμπου* (1902), *Ἠπειρώτικα παραμύθια* (1906). Β' Δράματα ἔμμετρα: *Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου* (1901), *Γιὰ τὴν τιμὴν* (1903). Γ' Ποιήματα: *Ἡ ἀγάπη* (1897), *Ὁ μαρμαρωμένος βασιλιάς* (1901) κ. ἄ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Α

***Ααρών**=ἄδελφός πρεσβύτερος τοῦ Μωϋσέως, ἀνακηρυχθεὶς ἀρχιερεὺς ὑπ' αὐτοῦ. *Ἀδελφή του ἦτο Μαρία (Μαριάμ) ἢ προφητις.

***Αγαρηνοὶ**=οἱ Μωαμεθανοὶ (κυρίως οἱ *Αραβες, ὡς καταγόμενοι ἀπὸ τῆς *Αγαρ, τῆς συζύγου τοῦ *Αδραάμ). Ἡ λέξις περιέχει ἀπέχθειαν καὶ μῖσος (σκυλὶ ἀγαρηνὸς=σκληρὸς ἄνθρωπος).

ἀγᾶς (ὁ)=τιμητικὸς τίτλος τῶν ἀγραμμάτων Τούρκων.

ἀγγελοκρούει=ὁ ἄγγελος κρούει, κτυπᾷ τὸν ὦμον τοῦ ἐτοιμοθανάτου, εἰδοποιῶν αὐτὸν ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ πηγαίνουν πρὸς τὸν οὐρανόν.

ἀγναντεύω=παρτηρῶ, θεῶμαι μακρόθεν.

ἀγνάντια=ἀπέναντι, ἀντικρύν.

ἀγρικᾶω ὦ=ἀκούω, αἰσθάνομαι, γνωρίζω.

ἄδεια καὶ ἄδειᾶ (ἡ)=1) εὐκαιρία, 2) κενὸς χώρος, εὐρυχωρία.

αἰθρηγενέτης=ὁμηρικὸν ἐπὶ θ. τοῦ Βορρᾶ=ὁ γεννηθεὶς ἐν τῇ αἰθέρι.

ἀκουρμαίνομαι=ἀκροῶμαι, ἀκούω μὲ προσοχήν.

ἀκρόκαλος=ἀρκετὰ καλός, καλούτσικος.

ἄλικος=κατακόκκινος.

ἄλμπουρο (τὸ)=ὁ μέγας ἱστός τοῦ πλοίου.

ἄλουργις (ἡ)=ἡ πορφύρα ἐσθῆς.

ἄλωῃ (ἡ)=ἐνταῦθα μέρος ἀνοικτόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς λόχημν.

***Αμενοφθᾶς**=βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὴν γ' π. Χ. χιλιετη-

***Αμυρᾶς**=ἀρχηγὸς *Αράδων ἢ Τούρκων. [ρίδα.

ἄμμάτι (τὸ)=ὁ ὀφθαλμός.

ἀμπώθω=ἀπωθώ.

ἀμφιλαφῆς=ὁ πανταχόσε ἀπλούμενος, ὁ πανταχόθεν περιβάλλων, ἄφθονος, μέγας.

ἀναγαλλιάζω = χαίρω, εὐχαριστοῦμαι.

ἀναδεύω = ἀνακινῶ, σαλεύω, ἀνακατώνω, ἀναμειγνύω.

ἀνάδια = ἀντὶ κρύ.

ἀνάκατα = ἀναμίζ, ἀνακατωμένα.

ἀνακλαρώνομαι = τεντώνομαι.

Ἀνακρέων = περίφημος ἀρχαῖος ποιητὴς ἐκ τῆς ἰωνικῆς νήσου Τέω (559—474 π. Χ.). Εἰς αὐτὸν ἀποδίδονται ὠραῖα ποιήματα, καλούμενα ἀνακρεόντεια.

ἀνάρρουν = ἀντιθέτως πρὸς τὴν φορὰν τοῦ ρεύματος. "Ὅταν πρόκειται νὰ ζευχθῇ γέφυρα καὶ προσάγωνται διὰ τῶν κοπῶν οἱ πάκτωνες, ἵνα τεθῶσι ἐπ' αὐτῶν αἱ δοκίδες, πρέπει οὔτοι νὰ εὐθυγραμμισθῶσιν. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιωματικὸς τότε ἱστάμενος συνήθως ἐπὶ πάκτωνος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ποταμοῦ μὲ τεταμένους ἑκατέρωθεν τὰς χεῖρας παραγγέλλει «ἀνάρρουν», ὥσῳκις ὁ ἄλλος πάκτωνος πρέπει νὰ προχωρήσῃ ὀλίγον διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν γραμμὴν, ἢ «κατάρρουν», ὥσῳκις προεξέχει καὶ πρέπει νὰ ὀπισθοχωρήσῃ.

ἀνασκαμνίζομαι = ἀνακάθημαι εἰς τὸ σκαμνὶ καὶ ἀνακινουμαι ἀποταυρίζομενος (τείνων πρὸς τὰ ἄνω ἢ πλαγίως τὰς χεῖρας).

ἀνεμικὴ (ῆ) = ἰσχυρὸς ἄνεμος, θύελλα, καταιγίς.

ἀνεμικὸς = θυελλώδης, φουρτουνιασμένος.

ἀνεμοκυκλοπόδης = οὗτινος οἱ πόδες κάμνουν κύκλους εἰς τὸν ἄνεμον, ταχύτατος.

ἀνιέω = περιμένω, προσδοκῶ.

ἀντάρα (ῆ) = ἡ ὁμίχλη· εἶτα ἀνησυχία, θόρυβος, ταραχὴ.

ἀνταριάζομαι = καταλαμβάνομαι ὑπὸ ἀνησυχίας.

ἀντένω = συναντῶ.

ἀνικόβω ἢ ἀντισκόβω ἢ ἀντισκόπτω = ἐμποδίζω, διακόπτω.

ἀντραλίζομαι = ζαλίζομαι.

Ἀνώγεια (τὰ) = χωρίον τῆς Ἡπείρου.

ἀξίτιμητος = ὅστις δὲν δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ, ἀνυπολογίστου ἀξίας, πολυτιμώτατος.

ἀξέτιμωτος = ἴδε ἀξέτιμητος.

ἀπ' = ἀπού, ὀπού.

ἀπήτης = ἀφοῦ.

ἀπιθάνω = τοποθετῶ.

ἀπλωταριὰ (ῆ) = μέρος ὅπου ἀπλώνουν σῦκα, σταφύλια κλπ.

ἀπόκει = ἔπειτα, μετὰ ταῦτα.

ἀποκοιῶ = τολμῶ, ἀποτολμῶ.

ἀπομονάρης, πληθ. ἀπομονάροι = οἱ λοιποί.

ἀποσκιοῦρα (ή) = τόπος ἀνήλιος.

ἀποταχὺ (τ') = τὸ πρωί.

ἀραγός (δ) = μικρός ἀσκός.

Ἀραπιά (ή) = ἡ Αἴγυπτος, δηλ. οἱ αἰγύπτιοι στρατιῶται τοῦ Ἰμπραήμ.

ἀράσσω = ἐφορμῶ.

ἀργέστης = ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος. **Πρός** = ΒΔ.

Ἀρδητὸς (δ) = λόφος κατὰ τὴν δεξιὰν πλευράν τοῦ ἐν Ἀθήναις Σταδίου, κατὰφυτος ἀπὸ πεῦκα.

ἀρμαθιάζω = κάμνω ὀρμαθούς, δηλ. πλεξίδας (ἐκ σύκων κλπ.), ἀθροίζω, σωρεύω.

ἀρμενίζω = ταξιθεύω.

ἀρμός (δ) = ἡ ἄρθρωσις τῶν μελῶν τοῦ σώματος.

ἀρούρης ἄχθος = βάρος τῆς γῆς· φράσις τοῦ Ὀμήρου.

Ἀρσάκειον (τὸ) = σχολεῖον ἐν Ἀθήναις διὰ τὴν μόρφωσιν κορασίων, ἱδρυθὲν δαπάνῃ τοῦ Ἡπειρώτου Ἀποστόλου Ἀρσάκη (1793—1874).

ἀσημοκουλωμένος = κεκαλυμμένος τὴν κεφαλὴν μὲ ἀσημοκέντητον κάλυμμα (μανδύλαν, π. χ.)

ἄσπρα (τὰ) = ἡ μικροτέρα μονὰς τοῦ τουρκικοῦ νομίσματος (3 ἄσπρα = 1 παρὰς, καὶ 40 παρὰδες = 1 γρόσιον).

Ἀστιγὲ Φράγκ = Ἀγγλὸς ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, ὁ ὁποῖος μετασχὼν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αὐτοῦ προσέφερε μέγας εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπηρεσίας. Ὁδήγησε τὴν «Καρτερίαν» εἰς τὸ Ναύπλιον τὸ 1826, εἰτα δὲ ὀνομασθεὶς κυβερνήτης αὐτῆς καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς στολίσκου πολλὰς ναυμαχίας νικηφόρους συνήψε πρὸς τοὺς Τούρκους βυθίζων ἢ συλλαμβάνων τὰ πλοῖα αὐτῶν. Δυστυχῶς κατὰ Μάϊον τοῦ 1828 πολιορκῶν τὸ Ἀνατολικὸν ἐτραυματίσθη, καὶ μετενεχθεὶς εἰς Ζάκυνθον πρὸς νοσηλείαν ἀπέθανεν ἐκεῖ νεώτατος.

ἀστροπελέκι (τὸ) = ὁ κεραυνός.

ἀτόφιος = συνεχής, μὴ διακοπτόμενος.

ἀτσαλένιος = χαλύβδινος, σκληρότατος.

αὐγαταίνω καὶ αὐγατίζω = αὐξάνω, πληθύνω.

αὐθέντης = κύριος (τίτλος κυρίως τῶν ἐγγραμμάτων Τούρκων).

αὐτος = οὗδ. τοῦ αὐτός· **γι' αὐτος** = διὰ τοῦτο.

ἀχνάδα (ή) = ή άχνη, τὸ ἀπό τινος σώματος ἐλαφρῶς ἀποσπώμενον καὶ ἀναδιδόμενον εἰς τὸν ἀέρα, ἐξάτμισις.

ἀχνίζω = βγάζω ἀχνόν (= ἀτμούς).

ἀχνός (δ) = οὗς. ὁ ἀτμός.

ἀχνός = ἐπίθετον = λεπτός, ἀραιός, θαμβός, πελιδνός, ὠχρός.

ἀχνόφεγγο (τὸ) = θαμβδὸν καὶ ἀσθενές φῶς· ἐνταῦθα τὸ λυκαυγές.

ἀψύς = ὀρμητικός, σφοδρός, δριμύς, ὀξύθυμος.

ΒΒ

βαβᾶ (ή) = ή μάμμη.

βαβύζω = ὕλακτῶ.

Βαρβαρέζοι = οἱ καταγόμενοι ἐκ τῆς Βερβερίας (τοῦ τμήματος τῆς Β. Ἀφρικῆς τοῦ περιλαμβάνοντος τὴν Τρίπολιν, τὴν Τύνιδα, τὸ Ἀλγέριον καὶ τὸ Μαρόκον).

βαργομάω = ἀγανακτῶ, δυσαρεστοῦμαι.

Βαρδάρης = ὁ Ἀξιὸς ποταμός.

βάρδια (ή) = ή φρούρησις, ή φρουρά.

βαρῶ = κτυπῶ, ἐνοχλῶ.

βάσταξ (δ) = ὑποδαστακτῆρ τῶν στρατ. γεφυρῶν· ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς κυλινδρικοῦ ξύλου, στηριζομένου ἐπὶ τεσσάρων ποδῶν, συνδεομένων ἀνὰ δύο εἰς ἑκάτερον τῶν ἄκρων αὐτοῦ (ὡς τὰ τρίποδα τῶν προχείρων κλινῶν).

βαφή (ή) = τὸ βάψιμον, τὸ χρῶμα, ή χαλύβωσις τοῦ σιδήρου.

βερετόνι (τὸ) = τὸ βέλος.

βετεράνος = παλαιὸς στρατιώτης.

βίγλα (ή) = ή σκοπιὰ.

τὸ βιδ = ή περιουσία.

βλέπω = 1) ὀρῶ, 2) φυλάττω, προσέχω.

βοεμικός = ἀνήκων εἰς ἓνα «μποῆμ»· οὕτω καλοῦσιν οἱ Εὐρωπαῖοι τοὺς πτωχοὺς καλλιτέχνας, οἵτινες κατοικοῦν συνήθως εἰς τὰς σοφίτας τῶν οἰκιῶν, κάτω ἀπὸ τὰ κεραμίδια.

βόλ **πλανέ** = πτήσις τοῦ ἀεροπλάνου μὲ σταματημένην τὴν μηχανήν, ὅπως ὅταν «ζυγιάζονται» τὰ πτηνὰ εἰς τὸν ἀέρα. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς πτήσεως μεταχειρίζονται συνήθως οἱ ἀεροπόροι, ὅταν θέλωσι γὰ κατέλθωσι.

Βολισσός = κώμη τῆς Χίου, ἐν ᾗ κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν διέμεινε κάποτε ὁ Ὅμηρος.

- βότανα** (τὰ) = τὰ ἱατρικά.
βουλὴ (ἡ) = ἡ σκέψις, ἡ ἀπόφασις.
βουσίον (τὸ) = τὸ βυτίον, τὸ βαρέλιον.
βρουλιὰ (ἡ) = τὸ φυτὸν τοῦ βρούλου (= τοῦ σχοίνου).
βρωμα (τὸ) = τὸ φαγγιτόν, ἡ λεία.

Γ

- γαλάρα** (ἡ) = ἡ ἔχουσα γάλα· τὸ ἐναντίον στέρφα.
γάντζος (ὁ) = ἡ ἀρπάγη.
γαργαρίζω = ἀποδίδω με γαργάραν.
Γαστρίτσα (ἡ) = χωρίον τῆς Ἡπείρου, πρὸς Δ. τῶν Ἰωαννίνων.
γίλεκι (τὸ) = τὸ γιλέκο, τὸ γνωστὸν χωρὶς χειρίδας ἔνδυμα.
Γερμανὸς = Μητροπ. Παλαιῶν Πατρῶν (1806—1826) ὁ πρῶτος μολὼς τῆς κηρύξεως ἐν Πελοποννήσῳ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.
γιαγέρνω = ἐπιστρέφω, γυρίζω.
γιαταγάκι (τὸ) = ξίφος τουρκικὸν καμπυλωτόν.
γιατάκι (τὸ) = τὸ στρώμα, τὸ κατάλυμα.
γιοματίζω = γευματίζω.
Γιουρνούκηδες (οἱ) = φυλὴ ὀρεσιβία ἐν τοῖς νομοῖς Προύσης καὶ Σμύρνης.
γιουρούσι (τὸ) = ἡ ἔφοδος, ἡ ἐπίθεσις.
γιρούσι (τὸ) = ἴδε γιουρούσι.
γκάβγω = φεύγω (κυρίως κάμπτω).
γκαζολίνα = πλοῖον κινούμενον δι' ἀκαθάρτου πετρελαίου ἢ βενζίνης.
Γκιώνα (ἡ) = τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Στερεᾶς, πρὸς Β. τῆς Ἀμφίσσης (2510 μ.).
γλάκι (τὸ) = τὸ τρέξιμον.
γονικά (τὰ) = οἱ γονεῖς.
γονικὸς = πατρῷος.
γούλα (ἡ) = ἡ λαίμαργία.
γρίβας (ὁ) = ἄλογον ψαρόν.
γρικᾶω = ἴδε ἀγρικᾶω.
γρίνια (ἡ) = ἡ κατῆφεια, ἡ σκυθρωπότης.
γρινιῶ = σκυθρωπάζω.
γρόσι (τὸ) = τουρκ. νόμισμα ἀργυροῦν ἴσον πρὸς 23 περίπου λεπτά,
γρούζω = ὠρύομαι.
γρυλλώνω = γουρλώνω, ἀνοίγω τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀτενίζω.

Γύζης Νικόλαος = περίφημος Ἑλλήν ζωγράφος. Ἐγεννήθη ἐν Τήνῳ τὸ 1842. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ ἐν Ἀθήναις Πολυτεχνείου, μεταβὰς δὲ τὸ 1866 εἰς Μόναχον πρὸς εὐρυτέρας σπουδὰς διεκρίθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε κατέστη βαθμυθὸν διδάσκαλος καὶ τὸ 1882 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ αὐτῇ Ἀκαδημίᾳ, ἐν ἣ καὶ ἐδίδασκε μέχρι τοῦ θανάτου του (1900). Ἐφειλοτέχνησε πλῆθος θαυμασίων εἰκόνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλὰς μὲ θέμα ἐκ τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ὑπερηγάπα, ὡς τὴν Μνηστειάν παιδων, τὸ Τάμα, τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο, τὴν Δόξαν τῶν Ψαρῶν, κ. ἄ.

δαιδαλος = οἰκοδόμημα (οὕτω κληθὲν ἀπὸ τοῦ πρώτου κατασκευάσαντος Δαιδάλου), πλήρες διαδρόμων καὶ θωματίων οὕτω διατεταγμένων, ὥστε νὰ μὴν εὐρίσκη τις τὴν ἐξοδὸν ἄλλως λαβύρινθος.

δαμάκι = ὀλίγον τι.

δεσποτικὴ ρῆσις = τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

διάης = διέδης, μετέδης, ἐπήγες.

διανεύω = κάμνω νεύμα.

διανομεῖον (τὸ) = διαμέρισμα, ἐν ᾧ ἐναποθηκεύονται βλήματα, τρόφιμα κτλ.

διάτα (ἡ) = ἡ διαταγή.

διαφεντεύω = υπερασπίζω, ὑποστηρίζω.

διάφορο (τὸ) = τὸ κέρδος, ἡ ὠφέλεια.

δίκησις (ἡ) = ἐκ τοῦ διοικήσις = τὰ ἔσα μοῦ χρειάζονται, τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

Διονυσίου = μονὴ ἑλληνικὴ εἰς τὰ Δ. τοῦ Ἀθῶ.

δίπλακες (οἱ) = σανίδες, αἵτινες, καθέτως τιθέμεναι ἐπὶ τῶν δοκίδων, ἀποτελοῦσι τὸ πάτωμα τῆς γεφύρας.

διχωσιὰς = διχῶς.

δοκίς (ἡ) γεφύρας = μικρὰ δοκὸς ἐπακουμβῶσα ἐπὶ τῶν βαστάων καὶ χρησιμεύουσα ἵνα ὑποδαστάζῃ τὴν γεφυρόστρωσιν.

δόλιος = κακομοίρης.

δολλάριον (τὸ) = νόμισμα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, ἴσον πρὸς 5,20 χρυσᾶς δραχμάς.

δραγάτης (ὁ) = φύλαξ ἀγρῶν καὶ ἀμπέλων.

Ε

εβλέπησε = ἴδε βλέπω.

Ἐγγλεζοησί (τὸ) = νήσος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σμύρνης πρὸς Δ. αὐτῆς καὶ πρὸς Β. τῶν Βρουύλλων.

Ἐγκέλαδος = εἰς ἐκ τῶν Γιγάντων, ὅστις κεραυνωθείς ὑπὸ τοῦ Διὸς ἐτέθη ὑπὸ τὴν Αἴτναν.

εἶ = εἶναι.

εινοσίφυλλος = οὗ σεύονται τὰ φυλλώματα.

Ἐκατόγχειρες = τρεῖς γίγαντες τῆς ἀρχαίας μυθολογίας, ἔχοντες 50 κεφαλὰς καὶ 100 χεῖρας ἕκαστος.

Ἐλευθεροχώριον = χωρίον τῆς Θεσσαλίας ἀνήκον πρὸ τοῦ 1912 εἰς τὴν Τουρκίαν, παρὰ τὰ παλαιὰ σύνορά μας, Β. τοῦ Γριζάνου.

ἐμβριμήσατε = ἐμβριμάομαι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ σημαίνει συγκινουῖμαι βαθέως, ἀγανκτῶ.

ἐναίρω = φονεύω.

ἐξεμπλάριον (τὸ) = τὸ ἀντίτυπον.

Ἐρρίκος Δ' = βασιλεὺς τῆς Γαλλίας (1589.—1610). Εἰς τὸ Ἰερό, ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης, εἶπεν εἰς τοὺς στρατιώτας του τὰ ἑξῆς: «ἐὰν χάσετε τὰς σημαίας σας, ἀκολουθήσατε τὸ λευκὸν μου λοφίον· θὰ τὸ εὑρετε πάντοτε εἰς τὸν δρόμον τῆς τιμῆς καὶ τῆς νίκης».

Ἐρωτόκριτος = ποίημα ἐπικόν, γραφὲν ἐν Κρήτῃ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Ἐνετοκρατίας ὑπὸ τοῦ Β. Κορνάρου. Μετὰ τὴν ἄλυσιν τοῦ Χάνδακος ὑπὸ τῶν Τούρκων (1669), Κρήτες πρόσφυγες μετέφερον ἐν χειρογράφῳ τὸ ποίημα εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ διέδωκαν αὐτὸ ἀνὰ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Πρώτην φοράν ἐτυπώθη ἐν Ἐνετίᾳ τὸ 1713, κατόπιν δὲ εἰς ἀλλεπαλλήλους ἐκδόσεις καὶ κατέστη προσφιλέστατον ἀνάγνωσμα ὅλων τῶν Ἑλλήνων. **ὑπόθεσις αὐτοῦ**: Ὁ Ἡράκλης, ρήγας τῶν Ἀθηνῶν, ἔχει κόρην τὴν Ἀρετοῦσαν, τὴν ὁποίαν ἡγάπησεν ὁ υἱὸς ἐνὸς συμβούλου του Ἐρωτόκριτος. Ὁ βασιλεὺς δὲν τὸν θέλει κατ' ἀρχὰς διὰ γαμβρόν· ἀλλ' ὁ Ἐρωτόκριτος, γενναῖος ἔπος ἦτο, κατορθώνει νὰ διακριθῇ εἰς πολεμικοὺς ἀγῶνας, νὰ ἀπαλλάξῃ κινδυνεύουσαν τὴν πατρίδα του ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ νὰ σώσῃ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα. Ὁ Ἡράκλης τότε εὐγνωμονῶν τῷ δίδει τὴν Ἀρετοῦσαν.

ἔτοιος, α, ον = τοιοῦτος.

Ζ

Ζαΐμης Ἀνδρέας (1792—1840). Ἐκ τῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας τῶν Καλαβρύτων· νεώτατος ἔγινε προεστὼς καὶ μυηθεὶς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν ἠγωνίσθη μετὰ τῶν πρώτων εἰς τὴν κήρυξιν καὶ τὴν αἰσίαν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγώνος.

ζάλο (τὸ) = τὸ βῆμα. **Ἐστάθηκε στὸ ζάλο** = ἔτοιμος πρὸς μάχην.

Ζευγάρι (τὸ) = ζευγὸς ἀροτριῶντων βοῶν.

Ζητοῦνι (τὸ) = ἡ Λαμία.

ζίκ-ζάκ = τεθλασμένη γραμμὴ σχηματίζουσα ἀλλεπαλλήλους γωνίας, ὡς ἐν τῷ κερυνῷ.

ζυγὸς (ὁ) = δι᾿ ἄδασις, χαμήλωμα μετὰ τὸ κορυφογραμμῶν.

Η

ἡλίβατος = ἐπίθετον ὁμηρικὸν = ἀπόκληρμος.

Ἡλύσια πεδία = τόπος ἐν τῷ Ἀδῇ, ἐν ᾧ διέμενον αἱ ψυχὰι τῶν δικαίων· ὁ ἀρχαῖος Παράδεισος.

Θ

θέσις (ἡ) = οἱ περατώσαντες τὰς ἐν Πανεπιστημίῳ σπουδὰς των εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ὑποστῶσι καὶ τελευταίαν τινὰ δοκιμασίαν, πρὶν τοῖς ἀπονεμηθῇ ὁ τίτλος τοῦ διδάκτορος. Συντάσσουν πραγματείαν ἐπιστημονικὴν, ἥτις καλεῖται «θέσις» καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δοκιμασίας ἀναπτύσσουν αὐτὴν πρὸ τῶν καθηγητῶν των καὶ ἀπαντῶσιν εἰς πιθανὰς ἀντιρρήσεις αὐτῶν. Ὁ τίτλος τῆς θέσεως τοῦ Κοραΐ ἦτο «ὁ καθ' Ἱπποκράτην ἱατρός».

Θυμιανὰ (τὰ) = χωρίον τῆς Χίου πρὸς Ν. τῆς πρωτευούσης.

Ι

Ἰβήρων = μονὴ τοῦ Ἀγίου Ὄρους εἰς τὰ ΒΔ. τοῦ Ἀθῶ.

Ἰβις (ἡ) = πτηνὸν μὲ μακροὺς πόδας, ὡς ὁ πελαργός, ἱερὸν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων.

Ἰβρῦ = ἰδὲ Ἑρρῖκος Δ'.

Ἰπποκράτης = περίφημος ἱατρός ἐκ Κῶ, ὁ πατὴρ τῆς ἐπιστημονικῆς ἱατρικῆς (460-365 περίπου π.Χ.) Τούτου περιεσώθησαν ἱκανὰ συγγράμματα.

Ἰωακείμ δ Γ' = Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ 1878—1884, ὅτε παραιτηθεὶς ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος· ἐκεῖ διέμεινε μονάζων μέχρι τοῦ 1901, ὅτε ἐκλήθη ἐκ νέου εἰς τὸν θρόνον. Ἀπέθανε τὸ 1912.

Κ

Καῖρης Θεόφιλος Ἄνδριος (1784 — 1853). Εἰς τῶν λογιστῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἐσπούδασεν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐπανελθὼν ἐδίδαξεν ἐν Σμύρνῃ καὶ Κυθωνίαις μέχρι τοῦ 1821. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἔδρυσεν ἐν Ἀνδρῶν ὀρφανοτροφεῖον (1836), ἔνθα ἐδίδαξεν ἐπὶ τινα ἔτη εἰς πλῆθος μαθητῶν.

καλιακούδα (ῆ) = τὸ πτηνὸν κολοῖός.

καλογιγλώνω = σφίγγω στερεῶς κάτω ἀπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ ἔμπου τὴν γίγλαν ἢ μεσιὰ (=τὴν ζώνην, ἣτις στερεώνει τὸ ἐφίππιον).

καλουπάκιον (τὸ) = κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἐν σχήματι σκούφου, ἀλλὰ στρογγυλότερον.

Καλύβας Δημήτριος = ὁπλαρχηγὸς τοῦ Διάκου ταχθεὶς εἰς τὴν Ἀλαμάναν καὶ πεσὼν ἐκεῖ ἥρωικῶς.

καματερό = ὁ ἀροτριῶν βοῦς.

κᾶνε = κᾶν, τοῦλάχιστον.

κάπα (ῆ) = ἐπενδύτης τῶν χωρικῶν.

Καραμανίτης = ὁ καταγόμενος ἐκ τῆς Καραμανίας, τοῦ περὶ τὸ Ἰκόνιον τμήματος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐκεῖ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος ὁ μωαμεθανὸς Καραμὰν εἶχε κατορθῶσαι νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Σελτσούκου Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Ἀλλαετδὶν τὴν κληρονομικὴν διοίκησιν χωρῶν τινῶν καὶ ἔγινεν ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Καραμανικοῦ Κράτους. Τὸ κράτος τοῦτο γενόμενον μετ' ὀλίγον ἀνεξάρτητον καὶ ἐπεκταθὲν καὶ ἀκμάσαν καταλύθη τέλος ὀριστικῶς ὑπὸ τοῦ ὁσμανίδου Σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ β', ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων(σταντινουπόλεως). Ὁ Καραμανίτης

ἀντιπροσωπεύει εἰς τὸν Ἑρωτόκριτον τὸν Τοῦρκον ἐπιδρομέα, ὅστις, καθ' ὃν χρόνον συνετέθη τὸ ποίημα, εἶχεν ὑποδουλώσει τὴν Ἑλλάδα καὶ ἠγωνίζετο νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὴν Κρήτην.

καραοῦλι (τὸ) = 1) ἡ περίπολος, ὁ σκοπὸς 2) τὸ ἔργον αὐτοῦ.

καρδάρα (ἡ) = ξύλινον δοχεῖον γάλακτος.

καριοφίλι (τὸ) = πυροβόλον ὄπλον ἐμπροσθογεμές· ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ τοὺς κατασκευαστὰς τοῦ Κάρλο ἔ φίλιο (Κάρολος καὶ υἱός) ἐν Βενετίᾳ.

καρτερώ = περιμένω.

Καρυαὶ (αἱ) ἡ Πρωτάτον = κωμόπολις μεσόγειος εἰς τὸ κέντρον περίπου τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀγίου Ὀρους. Ἐκεῖ διαμένον ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν μόνων συσκειπτόμενοι καὶ ἀποφασίζοντες διὰ τὰ γενικὰ ζητήματα αὐτῶν.

Καστέλλα (ἡ) = λόφος τοῦ Πειραιῶς πλησιέστατα πρὸς τὸν κεντρικὸν λιμένα.

κατάμερον (τὸ) = ἡ τοποθεσία, ἡ περιοχή.

κατάρρουν = πρὸς τὴν φορὰν τοῦ ρεύματος. Ἴδε τὴν λ. ἀνάρρουν.

κατάραχα = ὑψηλὰ ἀπὸ τὴν ράχιν τοῦ ὄρους.

κατατάσσω = ἡσυχάζω, ἡρεμῶ.

καταχνιά (ἡ) = ἡ ὀμίχλη.

κάτεργον (τὸ) = πλοῖον κωπήλατον πολεμικόν. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς αὐτὰ ὡς κωπηλάται, ἀγρίως μαστιγούμενοι καὶ ἄλλως τυραννόμενοι, οἱ κατάδοικοι, ἰσοδύως ἢ διὰ 10 τοῦλάχιστον ἔτη.

κατόπαρδος (ὁ) = ὁ γατόπαρδος, ἡ πάρδαλις.

Κατουνάκια (τὰ) = κελλία, καλύβαι μᾶλλον, εἰς ξηρὸν μέρος (= ἔρημον), ἐνθα μόνον ὀλίγαι συκαὶ ὑπάρχουσι. Εἰς αὐτάς καταφεύγουσιν ἐκ τῶν ἄλλων μόνων μὲ τὴν κατοῦναν των (= μικρὰν ἀποσκευὴν) ὅσοι θέλουσι νὰ ζήσωσιν ἀληθῶς μόνοι καὶ ἀσκητεύοντες.

κανκί (τὸ) = ποτήριον, συνήθως ξύλινον.

κεμέρι (τὸ) = ζώνη, ἐν ᾗ τίθενται χρήματα.

Κεῦνος Δόμιнос = Βερνάρδος Κεῦνος, ἐφημέριος τοῦ ἐν Σμύρνῃ ναύσκου τοῦ Ὀλλανδοῦ προξένου· παρ' αὐτοῦ ὁ Κοραΐς ἐδιδάχθη τὴν λατινικὴν καὶ ὠδηγήθη μεγάλως εἰς τὰς πρώτας σπουδὰς του.

Κιάφα (ἡ) = ἐν ἀπὸ τὰ τέσσαρα χωρία τῶν Σουλωιτῶν (τὰ ἄλλα εἶναι τὸ Σούλι, ἡ Σαμονίδα καὶ ὁ Ἀδαρίκος).

κιβούρι (τὸ) = τὸ φέρετρον.

κοιτασμένος = ἐξαπλωμένος εἰς τὸ κρεβάτι, κλινήρης.

κολίγας (ὁ) = συνέταιρος ἐπὶ μέρους τοῦ ἀγροῦ, τοῦ ποιμνίου, κτλ. Ἐνταῦθα προϋστάμενος, ἀφεντικός.

κομιτατζής = μέλος τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου (= σωματείου πρὸς ἀπόκτησιν τῆς Μακεδονίας), ἀντάρτης.

κομιτεία (ἡ) = ἡ ἐπαρχία.

κονάκι (τὸ) = τὸ κατάλυμα.

Κονιαριά (ἡ) = οἱ Κονιάρηδες, δηλ. οἱ Τούρκοι (οἱ ἐξ Ἰκονίου ἐλθόντες).

Κόνιαρο = ὁ ἐξ Ἰκονίου καταγόμενος, ὁ Τούρκος.

κοπανιά (ἡ) = τὸ κτύπημα, τὸ πλήγμα.

κοπανιστή = εἶδος τυροῦ, ὁ ὁποῖος νωπὸς τρίβεται εἰς τρίμματα καὶ φυλάσσεται εἰς πίθους.

κοπέλλι (τὸ) = τὸ παιδί· εἴτα δοῦλος, σκλάβος, ὑπηρέτης.

κοπή (ἡ) = τὸ κοπάδι, τὸ ποίμνιον.

Κορδελλιὸ (τὸ) = ὡραία κωμόπολις ἐντὸς τοῦ κόλπου καὶ ἀντικρὺ τῆς Σμύρνης κειμένη, θέρετρον τῶν πλουσίων Σμυρναίων.

Κορσικανὸς = ὁ Ναπολέων, ὡς καταγόμενος ἐκ τῆς Κορσικῆς.

κοτρόνι (τὸ) = λίθος τραχύς.

Κουβαρά Καλύβια = χωρίον τῆς Μεσογαίας Ἀττικῆς, ἀπέχον τῶν Ἀθηνῶν περὶ τὰ 40 χμ. Δι' αὐτοῦ διέρχεται ὁ ἐκ Λαυρείου εἰς Ἀθήνας σιδηρόδρομος.

Κουγλουτζᾶς = χωρίον εἰς ἀπόστασιν μικρὰν ἀπὸ τῆς Σμύρνης, μεθ' ἧς συνδέεται σήμερον διὰ σιδηροδρόμου.

κουμέρκιον (τὸ) = τουρκιστὶ τὸ τελωγεῖον.

κοῦρος (ὁ) = 1) ἡ κουρά τοῦ ποιμνίου 2) ἐν Μάνῃ ὁ ἀλέκτωρ.

κουρσάρος ἢ κορσάρος = ὁ πειρατής.

κουρταλῶ = κρούω, κτυπῶ.

κουτουλίζω = κτυπῶ μετὰ τὴν κεφαλὴν.

κουφάρι (τὸ) = τὸ σῶμα, τὸ πτώμα.

κόφτης (ὁ) = ὁ τεμαχίζων τὸ κρέας καὶ μοιράζων εἰς τοὺς συνδαιτυμόνας.

κρένω = λαλῶ, ὁμιλῶ, λέγω.

κρίνω = ἴδε κρένω.

κρόκη (ἡ) = ἡ κλωστή (τὸ ὑφάδι) ἢ εἰσαγομένη μεταξὺ τῶν νημάτων τοῦ στήμονος.

κροῦς = κρούεις, κτυπᾷς, προσβάλλεις (μετὰ τὰς ἀκτίνάς σου).

Λ

λάβρα (ή) = 1) ή δυνατή ζέστη, 2) ό καημός.

λαγκάδι (τό) = φάραγξ, ρεματιά δασώδης.

λαγουδέρα (ή) = ό οϊαξ (=δοιάκι) του τιμονιοῦ.

λαρωμός (ό) = ή ήσυχία, ή αναψυχή.

Λαύρα = 1) έν τών μεγαλύτερων μοναστηρίων του Ἀγίου Ὁρους εἰς τὰ ΝΑ αὐτοῦ· 2) ή ιστορική μονή πρὸς Δ. τών Καλαβρύτων.

λαυριώτης = μοναχὸς ἀνήκων εἰς τὴν μονὴν τῆς Λαύρας.

Λεβεντογιάννης = ό Μπακογιάννης, όπλαρχηγὸς του Διάκου, ταχθεὶς εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας καὶ πεσὼν ἡρωϊκῶς.

Διάκουρα (ή) = ό Παρνασσός, οὕτω καλούμενος ἐκ τῆς ὑψηλότηρας κυρυφῆς του (2459 μ.).

λιανολίθαρο (τό) = μικρὸς λίθος.

Διάπηδες = φυλλή ἀλθανική οἰκοῦσα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ΝΑ τῆς Ἀθανίας.

λιλά = χρώμα κυανορρόδιον, ἰώδες.

λιψ (ό) = ό νοτιοδυτικὸς ἄνεμος. **Πρὸς λίβα** = ΝΔ.

λογιάζω = σκέπτομαι, μεριμνῶ, εἶμαι εἰς ἔγνοιαν, σύννοος.

λόγκος (ό) = φάραγξ σύνδενδρος, δάσος.

Λόντος Ἀνδρέας = ἐκ τῆς ιστορικῆς οἰκογενείας του Αἰγίου (1789 - 1846), εἰς ἐκ τών πρωταγωνιστῶν του ἀγῶνος του 1821.

λυνίσκος (ό) = δενδρύλλιον, οὗ τὰ ἀνθη συμβράζονται μὲ τὸν ζῦθον καὶ παρέχουν εἰς αὐτὸν τὸ χαρακτηριστικὸν χρυσοκίτρινον χρώμα καὶ τὴν ἐλαφρῶς πικρίζουσαν γεῦσιν.

Μ

μαγκούφης ἢ μαγκούφιος = ἄθλιος, κακομοίρης, δυστυχής.

μαδέρια (τὰ) = ξύλα, δι' ὧν ἐπενδύονται ἐξωτερικῶς τὰ ναυπηγούμενα πλοῖα.

μᾶζα (ή) = ό ἄρτος (κυρίως ἐκ κριθῆς).

Μαίανδρος = ό ποταμὸς τῆς Μ. Ἀσίας, ὅστις ἔνεκα του ἐλικοειδοῦς ρεύματός του ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὸ ὁμώνυμον γεωμετρικὸν κόσμημα.

μαλιὰ (ή) = ό πόλεμος, ή μάχη.

μαλώνω = πολεμῶ, ἀγωνίζομαι.

μανίζω = 1) μηνίω, ὀργίζομαι, 2) πλησιάζω.

μάνιτα (ή) = ή ὀργή, ό θυμός, ή λύσσα.

μαραγκιάζω = μαραίνομαι, ἐπὶ καρπῶν καὶ ἀνθέων.

μαραζάρης = μαραμμένος, ἀρρωστιάρης.

μαργώνω = ξεπαχιάζω.

Μαριῶ = κόρη Μωαμεθανή, τῆς ὁποίας τὴν ζωὴν ἔσωσε κάποτε ὁ Καραϊσκάκης· αὕτη ἔγινε Χριστιανὴ καί, εὐγνώμων πρὸς τὸν σωτήρᾱ της, ἐνεδύθη στρατιώτης καὶ παρηκολούθησε τὸν Κ. εἰς ὅλας τὰς τελευταίας ἐκστρατείας του, περιποιουμένη αὐτὸν καὶ πολεμοῦσα συγχρόνως.

μάσε = μάζευσε, συνάθροισε.

μαχαλᾶς (δ) = ἡ συνοικία (λ. τουρκική).

μαχμουτιές (δ) = τουρκικὸν νόμισμα ἀξίας πέντε φράγκων, κοπὲν ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Μαχμοῦτ Β' (1808-1839).

μετερίζι (τὸ) = προκαλύμμα ἐν πολέμῳ.

μήνα = μήπως.

μήνη (ἡ) = ἡ σελήνη.

μιναρές (δ) = στενὸς καὶ ὑψηλὸς πύργος τῶν τζαμιῶν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ μουεζίνης καλεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχήν.

μισακὸς = ὁ ἐξ ἡμισείας ἀνήκων εἰς τινα.

μισσεύγω = ἀνχωρῶ, ἀπέρχομαι.

μνήσκω = μένω.

μόδος (δ) = ὁ τρόπος.

μουγκαλίζομαι = μυκῶμαι. **Μουγκαλισματιὰ** (ἡ)* = ὁ μυκηθμός.

μουγκίστη = ἐμυκήθη, ἐδρυχήθη.

μουλλώνω = κύπτω, ζαρώνω.

μουρτάτης = ἄπιστος.

μούρεζινος = μαυροκόκκινος.

μουτζαλιά (ἡ) = ἡ μουτζούρα, ἡ ρυπαρότης, ἡ λέρα.

μπαλοτάρω = πυροβολῶ.

Μπεχλιβάνης = ἀρχηγὸς συμμορίας Τσέτηδων, δρώσης παρὰ τὴν Πέργαμον, ὅστις εἰσῆλθεν ἐκ τῶν πρώτων εἰς Σμύρνην.

Μπιζάνι (τὸ) = λόφος πρὸς Ν. τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις ἦτο τὸ σπουδαιότατον ἐκ τῶν ὁχυρωμάτων τῆς πόλεως κατὰ τὸ 1912-1913.

μπινίσιον (τὸ) = πλατὺς ἐπενδύτης κυρίως τῶν οὐλεμάδων (= διδασκάλων τοῦ Κορανίου) παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς.

μπιτ = διόλου.

μπλιδ = πλέον.

μπλούζα (ἡ) = ἐπενδύτης, τὸν ὅποιον φοροῦν οἱ ἐργάται διὰ νὰ μὴ λερῶνουν τὰ ἐνδύματά των.

μπότι (τὸ) = πῆλινον δοχεῖον συνήθως ὕδατος (ἐμπότης).

μπουλούκι (τὸ) = τμήμα στρατοῦ.

μπουλούκ μπασῆς (ὁ) = ὁ ὁδηγῶν ἓνα μπουλούκι.

μπουρνούξιον (τὸ) = ἐπενδύτης φαρδύς καὶ μακρὺς.

μπουφές (ὁ) = τὸ κυλικεῖον· τράπεζαι εἰς ἐσπερίδας ἢ ἄλλας ἐορτάς, ἐφ' ὧν ὑπάρχουν φαγητά, γλυκίσματα, οἶνοι πρὸς ἀναψυχὴν τῶν προσκεκλημένων.

μυρμηγκιάζω = περιπατῶ πολυάριθμος, ὥς οἱ μύρμηκες.

μύρομαι = θρηγῶ, ὀδύρομαι.

Ν

νάθε = νὰ ἤθελε = εἴθε.

Νάρμισσος = ὥρατος νεανίας, ὅστις ἠγάπησε τὴν μορφὴν του καὶ ἔμενε διαρκῶς παρὰ τὰς ὀχθὰς ἡσυχῶν ὑδάτων καθρεπτιζόμενος, ἕως οὗ ἀπέθανε.

Νέμεσις (ἡ) = θυγάτηρ τῆς Νυκτός, θεότης τιμωρὸς τῶν ἀδικούντων, ἧς ναὸς ὑπῆρχεν ἐν Ραμνοῦντι τῆς Ἀττικῆς.

νεροποντή (ἡ) = ἰσχυρὰ βροχὴ μετὰ θυέλλης.

νέφαλο (τὸ) = ἡ νεφέλη.

Νικήτας Σταματελόπουλος, ὁ ἐπικαλούμενος Νικηταρᾶς. Ἀγωνιστὴς ἐκ τῶν πρώτων τῆς Ἐπαναστάσεως, διακριθεὶς ἰδίως εἰς τὴν μάχην τοῦ Βαλτετσίου.

νοὺς = ἑνός, γεν. τοῦ εἷς.

ντέρτι (τὸ) = καημός, λύπη, στενοχωρία.

ντίπ = τουρκικὴ λ. = ἐντελῶς.

ντοβλέτι (τὸ) = τὸ βασίλειον, τὸ κράτος (λ. τουρκικῇ).

ντορβᾶς (ὁ) = ὁ σάκκος.

ξαμώνω = σημάδεύω, σκοπεύω.

ξαποσταμένος = κουρασμένος, πνευστιῶν.

ξαστερώνω = καθαρίζω.

ξέκορφος = ὑψηλὰ ἀπὸ τὴν κορυφὴν.

ξεπροβοδιέμαι = προπέμπομαι, ἀναχωρῶ.

ξηροποταμινὸν = ἀνῆκον εἰς τὴν μονὴν Ξηροποτάμου.

ξωθιές (οἱ) = οἱ ἐξωτικὲς, οἱ Νεράιδες.

δβωρδς (δ) = ἡ αὐλή, ἡ μάνδρα.

δγιά = γιά, διά.

δμάδι = ὁμοῦ, μαζί.

δντε ἢ ὄντες = ὅτε.

δπως = ὅτι.

δρχος (δ) = τόπος περίφρακτος, ἐν ᾧ τοποθετοῦνται οἱ ἔπποι τοῦ στρατοῦ.

δχ = ἡ πρόθεσις ἀπό.

δχιά (ἡ) = ἡ ἔχιδνα.

δχτος (δ) = ἡ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ ἢ τὰ ὑψώματα τοῦ φράκτου, ὅστις κατασκευάζεται ὡς σύνορον ἀγρῶν.

III

παγανιά (ἡ) = τὸ καταδικωτικὸν ἀπόσπασμα.

πάκιων (δ) = λέμβος μετ' ἐπιπέδου πυθμένος, ἥτις χρησιμεύει πρὸς γεφύρωσιν ποταμῶν. Ὑπάρχουσι πάκτωνες μήκους 9 μέτρων καὶ πλάτους ἕως 1,75, βάρους δὲ 600 χιλιογράμμων. Οὗτοι δύνανται νὰ βραστάσῃσι βάρος μέχρις 8500 χιλιογράμμων.

παλάγκο (τὸ) = τροχαλία σύνθετος, δι' ἧς ἀναδιδάξουν τὰ βάρη, πολὺσπαστον.

Παλαμηδιωτῶν τάγμα = σῶμα ἐπιλέκτων ἀνδρῶν ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον, ὅτε ὁ Καραϊσκάκης διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τῆς Στερεᾶς, ἀπεσπάσθη παρ' αὐτῇ ἐκ τῆς φρουρᾶς τοῦ Παλαμηδίου (= τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ Νευπλίου). Οἱ Παλαμηδιῶται ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν Κ., ἡγωνίσθησαν δὲ γενναϊότατα εἰς τὸ πλευρόν του, καθ' ὅλας τὰς μάχας τῆς ἐνδόξου ἀγῆς τῆς Στερεᾶς ἐκστρατείας του κατὰ τὸ 1826.

παλάσκα (ἡ) = ἡ φυσιογενήκη.

Πάμπας = μεγάλοι ἄδενδροι, ἀλλὰ χλοεραὶ πεδιάδες τῆς Ν. Ἀμερικῆς.

παντέχω = περιμένω, ἀναμένω, ἐλπίζω, νομίζω.

παντοκρατορινδς = ἀνήκων εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος.

παντοχή (ἡ) = ἡ ὑπομονή, ἡ ἐλπίς.

πανώριος = ὠραϊότατος κατὰ τὴν ὄψιν.

Παπᾶ—**Θύμιος** Βλαχάδας, περιώνυμος ἀρματολὸς τῶν Χασιῶν ἐπανειλημμένως ἐπανεστάτησε κατὰ τῶν Τούρκων, τέλος δὲ συλληφθεὶς διὰ δόλου ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ ἐπέστη ἐν Ἰωαννίνοις μαρτυρικὸν θάνατον.

παγαῶνι (ιὸ)=τὸ παρὰ τὴν ἐστίαν μέρος.

παραθεσμιὰ (ῆ)=ἡ ἀναβολή, ἡ βραδύτης.

παράνω=παραπάνω, περισσότερο.

πάρεξ=ἐκτός, πλὴν.

πασᾶς=τίτλος εὐγενείας παρὰ τοῖς Τούρκοις.

Παστέρ=ὁ πατὴρ τῆς μικροβιολογίας (1822—1895).

πατάρι (ιὸ)=ἡ ἐξέδρα.

Παχόμπεης ἢ Πασόμπεης=θανάσιμος ἐχθρὸς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, τὸν ὁποῖον ὁ Σουλτᾶνος εἶχε διορίσει ἀρχιστράτηγον τῆς κατὰ τοῦ Ἀλῆ ἐκστρατείας.

Πέντε Μάρτυρες=τοποθεσία πλησίον τῆς μονῆς Ἰδέρων τοῦ Ἀγίου Ὁρους.

Πέντε Πηγᾶδια=τοποθεσία ὀχυρὰ τῆς Ἠπείρου παρὰ τὸν Λοῦρον, δεσπόζουσα τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Ἀρτας εἰς Ἰωάννινα. Παλαιότερον ὑπῆρχεν ἐκεῖ φρούριον, ὅπερ καταλαβόντες οἱ Σουλῳῳται τὸ 1821 διέκοψαν τὴν τροφδοότησιν τοῦ πολιορκουμένου τὰ Ἰωάννινα σουλτανικοῦ στρατοῦ· ἐδεκάτισαν δὲ μετ' ὀλίγον 5000 Τούρκων, οἵτινες ἀπεστάλησαν πρὸς ἀνάκτησιν αὐτοῦ.

περίβλεφτος=περίδλεπτος, ὑψηλός.

πιβουλεύω=ἐπιβουλεύομαι, δολιεύομαι. Ἐνταῦθα προδίδω.

πινιμός (ὁ)=ὁ πνιγμός.

πιστομητὸς=μὲ τὴν κοιλίαν πρὸς τὰ κάτω, πρηγνηδόν.

πλιδ=πλέον.

πλουμιστὸς=ποικιλόχρους, μὲ ποικίλα στολίδια.

ποντόνι (ιὸ)=ἴδε τὴν λέξιν πάκτων.

ποριὰ (ῆ)=ὁ πόρος, μέρος διαβατόν.

πουγγι (ιὸ)=ποσὸν 500 γροσίων.

ποῦρι=καὶ ὅμως, ἐν τούτοις.

πουρνὸ (ιὸ)=τὸ πρῶν.

πρίχου=πρίν.

προβοδάω=προπέμπω τινὰ ἀναχωροῦντα, πέμπω.

προμοῦ=προτοῦ, πρίν.

P

ραμαζάνιον (ο) = νηστεία τῶν Μωαμεθανῶν κατὰ τὸν μῆνα Ραμαζάν πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Μπαϊράμ. Κατὰ τὴν νηστείαν ταύτην δὲν τρώγουν τίποτε ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου· τὴν νύκτα ὅμως τρώγουν ἕ, τι καὶ ὅσον θέλουν καὶ διασκεδάζουν.

Ρ. μ. σῆς ὁ Β' = βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου βασιλεύσας περὶ τὸ 1300 π. Χ. Ἡ μούμια του ἀνευρέθη τὸ 1881.

ράτσω = ἀράτσω = ἐφορμῶ.

Ρέμπραντ = περιώνυμος Ὁλλανδὸς ζωγράφος (1606—1669), ὅστις μετὰ μεγίστης τέχνης ἀπέδωκεν εἰς τὰς εἰκόνας του τὴν ἐνέργειαν τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀντικειμένων.

ρεῦω = καταρρέω, καταβάλλομαι, μαρμαίνομαι.

ριζαῦτι (ο) = ἡ ρίζα, τὸ ὑποκείμενόν τοῦ ὧτός μέρος τῆς κεφαλῆς.

ριζικόρις = Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, ὡς δεικνύων κατὰ τὴν ἑορτὴν του (24 Ἰουν.) εἰς τοὺς ζητοῦντας τὸ ριζικό των (= τὴν μοῖραν).

ριζόκορμο (ο) = ἡ ρίζα, ἡ βᾶσις τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου.

ΡΙνιάσα = κωμόπολις τῆς Ἡπείρου ὀλίγον ἀπέχουσα τῆς θαλάσσης, ἀπέναντι τῶν Ἀντιπάρων. Ἄλλοτε ὑπῆρχεν ἐκεῖ φρουρίον ὀχυρόν, καταληφθὲν ὑπὸ τῶν Σουλωτῶν τὸ 1821.

ριπισμός (ος) = τὸ σκόρπισμα.

ροβολάω = τρέχω, ὁρμῶ πρὸς τὰ κάτω.

ρόγα (ῆ) = ὁ μισθός, ἡ ἀμοιβή.

ροζόλι (ο) = ἡ δούτσον.

ρουμάνι (ο) = δάσος πυκνότατον.

ροχαλιάζω = ρέγχω ἐπιθανατίως.

ροάζομαι = ὠρύομαι.

Σ

σάλτο (ο) = τὸ πῆδημα.

Σαράι (ο) = μέγα οἰκοδόμημα, μέγαρον. Οὕτω καλεῖται ἡ μεγίστη ἀπὸ τὰς σκήτας (= μικρὰς μονᾶς) τοῦ Ἀγίου Ὄρους, ἡ τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου, ἄλλοτε ἐξάρτημα οὐσα τῆς μονῆς Βατοπεδίου, νῦν δὲ κατεχομένη ὑπὸ πολλῶν Ρώσων μοναχῶν.

σαρίκι (ο) = πανίον μακρόν, ὅπερ περιτυλίσσοντες οἱ Τούρκοι στερεώνουν τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς των.

σέπομαι = σαπίζω.

σερμαγιά (ή) = χρήματα χρησιμεύοντα ως κεφάλαιον ή ἐφόδιον.

σιγούνα (ή) = μάλλινον ἐπανωφόριον.

σιδερός = σιδερένιος.

Σιμόν = άνεμος φλογερός της Σαχάρας πνέων ἐκ Ν. πρὸς Β.

σιμώνω = πλησιάζω.

σισανές = τουφέκιον ραβδωτὸν με ἐξάγωνον κάννην (περσική λ.).

σίφουνας (ό) = τὸ μετεωρολογικὸν φαινόμενον σίφων.

σκάκι (τὸ) = παίγνιον ὑπὸ δύο ἀντιπάλων παιζόμενον ἐπὶ πίνακος διηρημένου εἰς 64 τετραγωνίδια.

Σκάλα (ή) = τὸ ἐπίνειον τῆς Ἀμφίσσης, ή Ἰτέα.

σκαρὸς (ό) = τὸ μικρὸν ξύλον, ὕπερ τίθεται εἰς ὁπὰς ἐπὶ τῶν παρειῶν τῆς λέμβου καὶ ἐφ' οὗ προσδένεται τὸ μέσον τῆς κώπης.

σκιάζω = φοβίζω. **Σκιάζομαι** = φοβοῦμαι.

σκιάχιτρο (τὸ) = τὸ φόδητρον.

σκούζω = κραυγάζω.

σκουτάρι (τὸ) = ή ἀσπίς.

Σκοῤῥα = ὕψωμα ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ὅρους Τζένα, ὕπερ, φοβερώτατα ὠχυρωμένον, ἐχρησίμευεν ὡς παρατηρητήριον εἰς τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Βουλγάρους. Τοῦτο διὰ λαμπρᾶς ἐπιθέσεως κατέλαβε τὴν 17ην Μαΐου 1918 ὁ ἑλληνικὸς στρατός.

σμίγω = 1) ἀνακατώνω, ἐγώνω 2) συναναστρέφομαι, ἀνταμώνω.

σμίξιμο (τὸ) = ή συνάντησις, τὸ ἀνακάτωμα.

Σπιδόλιοντας = ἐκ τοῦ σπίδα (= εἶδος φαρμακεροῦ ὀφειως, ἀσπίς) καὶ λιόντας (= λέων).

σπιρούνια (τὰ) = οἱ πτεριστῆρες τοῦ ἱππέως.

Σπλάντζα = κωμόπολις τῆς Ἠπείρου ἐπὶ τοῦ Ἀχέροντος, ὀλίγον ἀπέχουσα ἀπὸ τὸν λιμένα Φαναρίου, πρὸς Α. τῶν Παξῶν.

στάλος (ό) = μέρος περιμανδρωμένον ὅπου σταλιάζουν (=σταθμεύουν) τὰ πρόβατα, ὅταν εἶναι καύσων.

σιανικῶς = ἀκουσίως, διὰ τῆς βίας.

σταυραδέρφι (τὲ) = ἀδελφοποιητός, ὁ δι' ἱεροτελεστίας γενόμενος θετὸς ἀδελφός.

στεντορεία φωνή = ἰσχυρά· ἐκ τοῦ Στέντορος, ἐνὸς τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν τρωικὸν πόλεμον, περιφήμου διὰ τὴν ἰσχὺν τῆς φωνῆς του.

στέρφα = στεῖρα, ή μὴ ἔχουσα γάλα.

- στοιβωτὸς = ἐνταῦθα πυκνὸς καὶ ἀτίθασος· ἡ στοιβιὰ (ἀρχ. στοιδή) εἶναι θάμνος πυκνότατος καὶ ἀκανθώδης, ἐξ οὗ κατασκευάζουν σάρωθρα.
- στόλος (ὁ) = πᾶν ἔτι δύναται νὰ στολίσῃ τὸν ἄνθρωπον (ἐνδύματα, κοσμήματα, κ.λ.π.)
- στουρνάρι (τὸ) = ὁ πυρίτης λίθος (τοσκαμακόπετρα) καὶ τὰ ἐκ τούτου πυρεῖα· ἔπειτα δῆξις καὶ αἰχμηρὸς λίθος.
- στράτα (ἡ) = ὁ δρόμος.
- στρέγω = στέργω, ἀποδέχομαι εὐχαρίστως.
- στρεφεύω = στερεύω.
- στριγγὰ = τραχέως καὶ διατόρως.
- στριγγὸς = τραχὺς καὶ διάτορος.
- στρουγγα (ἡ) = ἡ μάνδρα.
- στύγιος = ὁ τῆς Στυγός, ζοφεροῦ ποταμοῦ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ᾠδῇ.
- συνέβγαλση (ἡ) = ἡ προπομπή, ἡ κηδεία.
- συντηρῶ = παρατηρῶ μὲ προσοχήν.
- συφθάνω = προφθάνω.
- συχνοπηγαινομαγέρνω = (γιαγέρνω=ἐπιστρέφω) συχνὰ πηγαίνω καὶ ἐπιστρέφω.
- σώνω = φθάνω, ἐξικνουμαι.

Τ'

- τάβλα (ἡ) = ἡ τράπεζα.
- ταγάρι (τὸ) = τὸ σακκίδιον.
- Ταγκαλάκια (τὰ)=ἄτακτοι Τοῦρκοι στρατιῶται, φοροῦντες κοντὴν βράκκαν καὶ ζώνην πλατυτάτην.
- ταμπούρι (τὸ) = πρόχωμα, προκάλυμμα.
- Τάπια (ἡ) = (κυρίως ὀχύρωμα). Μεγάλῃ Τ. ἐκαλεῖτο ἐν Τριπόλει ὕψωμα τεταχισμένον ἐντὸς τοῦ ἄλλου τείχους πρὸς τὴν δυτ. ἄκρην τῆς πόλεως, φαινόμενον μακρόθεν ὡς ἀκρόπολις αὐτῆς.
- ταχταρίζω = χορεύω εἰς τὴν ἀγκάλην μου τὸ παιδίον.
- τζιμπλάκης = γυμνὸς (λ. τουρκική).
- τζοχαντάρης = ἀκόλουθος μεγιστάνος (λ. τουρκική).
- τζουμπελέκια (τὰ) = τὰ οἰκιακά, ἰδίως δὲ τὰ μαγειρικὰ σκεύη.
- τι = διότι.
- Τιμολέων (ὁ) = Κορίνθιος στρατηγὸς (410—336 π. Χ.) διακριθεὶς διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν δημοκρατίαν καὶ τὴν πα-

τρίδα. Σταλείς εἰς Συρακούσας, ἀποικίαν τῆς Κορίνθου, κα-
τῶρθωσεν ὃ ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν ἀπὸ τὸν τύραννον τῆς Διο-
νύσιον καὶ ἐγκατέστησε τὴν δημοκρατίαν. Συνετέλεσε δὲ εἰς
τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἄλλων πόλεων τῆς Σικελίας καὶ ἐνί-
κησε τὸ 342 τοὺς κατ' αὐτῆς ἐπελθόντας Καρχηδονίους.

Τουρκοχώρι = χωρίον παρὰ τὸν Παρνασσόν, ἔνθα ὁ Καραϊσκά-
κης προσέδαλε τῇ 6ῃ Δεκ. 1826 ἀπόσπασμα 700 Τούρκων
συνοδοῦον 2000 ζῶα, κομίζοντα τροφάς καὶ ἐφόδια εἰς τὸ περὶ
τὰς Ἀθήνας τουρκικὸν στρατόπεδον. Ὁ Κ. ἐφόνευσεν ἰδίᾳ χεῖρι
τὸν ἀρχηγὸν τῶν Τ. καὶ ἐκυρίευσεν ὑπὲρ τὰ 1000 ζῶα.

τρουνάνι (τὸ) = κουδοῦνι μέγα τῶν αἰγῶν.

τσαούσης = κυρίως ὁ λοχίας (λ. τουρκική). Οὕτως ἐκαλοῦντο κατὰ
τὸ 21 ἐκεῖνοι, εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ ἐπιμελητεία ἐκά-
στου σώματος (ἢ φροντίς δηλ. περὶ ἐξευρέσεως τροφῆς, πο-
λεμοφοδίων, καταλυμάτων κτλ.).

Τσελεπής Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ περὶ τὸ 1750. Ἐκ-
παιδευθεὶς ἐν Πάτρῳ καὶ Ἰταλίᾳ διωρίσθη κατόπιν διδά-
σκαλος εἰς τὴν Χίον, ὅπου καὶ ἀπέθανε κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν
Τούρκων καταστροφὴν αὐτῆς τὸ 1822.

τσεμπέρι (τὸ) = μανθόλιον, δι' οὗ στολίζουσιν ἢ καλύπτουσι τὴν
κεφαλὴν αἱ γυναῖκες.

τσι = τῆς.

τσιγγέλι (τὸ) = ἡ ἀρπάγη.

τσιμπούκα (ἡ) = μεγάλη καπνοσύριγξ.

τσούμπα (ἡ) = σωρὸς, μικρὸν ὕψωμα.

τσούπα (ἡ) = ἡ κόρη, ἡ θυγάτηρ.

τσουχτερός = διαπεραστικός, δριμύς, καυτερός.

ῥυμητιὸς = ὄρος τῆς Ἀττικῆς, οὗ ἡ κορυφή ὑψοῦται εἰς 1016 μ.

φαρί (τὸ) = ὁ ἵππος.

φέλα (ἡ) = ἡ ἀσθένεια τῶν ὀφθαλμῶν καταρράκτης. «Τί φέλα ἔχεις
στὰ μάτια σου καὶ δὲν βλέπεις,» λέγουσιν ἐν Κεφαλληνίᾳ.

φελάω = ἔχω ἀξίαν.

φειτιναράκι (τὸ) = ὁ νεοσσός.

φιλεύω = φιλοξενῶ, χαρίζω, προσφέρω ὡς δῶρον.

Φιλόπαππος=ἦτο ὁ ἔγγονος τοῦ ὑπὸ τοῦ Βεσπασιανοῦ ἐκθρο-
νισθέντος βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου Δ', ὅστις ἔζησεν ἐν
Ἀθήναις, ποικίλας εὐεργεσίας παρασχὼν εἰς τὴν πόλιν· τούτου
τὸ ἐπιτύμβιον μνημεῖον (ἰδρυθὲν τῷ 115 μ. Χ.) σώζεται ἐπὶ
τοῦ λόφου Μουσείου πρὸς Δ. τῆς Ἀκροπόλεως.

φιδ (τὸ)=1) ἡ βιαία πνοή τοῦ ἀνέμου. 2) ἐσωτερικὴ κακὴ προαί-
σθησις.

φλάμπουρο (τὸ)=ἡ σημαία, ἰδίᾳ τῶν κλεφτῶν.

φλοκάτα (ῆ)=μάλλινοις ἐπενδύτης.

Φοντενέλ Βερνάρδος, Γάλλος συγγραφεὺς (1657 — 1757) γράψας
ποιήματα, μυθιστορήματα καὶ τὸ ἐκλαϊκευτικὸν ἔργον «Δι-
λόγος περὶ τῆς πληθύσεως τῶν κόσμων».

φόρος (δ)=ἡ ἀγορά, ἡ πλατεία.

φράξο (τὸ)=ἡ μελία (δένδρον).

φτουράω=ὑπομένω, ἀντέχω, ἐν Ἡπείρῳ.

Χ

χαλεύω=ζῆτῶ.

Χαλίλ μπηης=Τοῦρκος προύχων Λαμίου.

Χαλκομάτα=χωρίον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀμφίσης, ὅπου κατεῖχε
τὴν 23ην Ἀπριλίου τὸ σῶμα τοῦ Πανουργιά. Οἱ Τοῦρκοι δια-
σκορπίσαντες αὐτὸ ἐστράφησαν εἰς τὰ κατὰ τοῦ Διάκου.

χάμαι=χαμαί.

Χαμσίν=ἐκνευριστικὸς ΝΑ ἄνεμος ἐν Αἰγύπτῳ, κατὰ Μάγον.

χαροκόπι (τὸ)=ἡ διασχέδασις.

χειμωνικὸ (τὸ)=ὁ ὑδροπέπων (τὸ κακροῦζι).

χιλιμινιράω, χιλιμινιρίζω καὶ **χιλιμιτζάω**=χρεματίζω.

χλαλοή (ῆ)=ἡ ὀχλοβολή, ὁ θόρυβος.

χλωρίς (ῆ)=τὸ σύνολον τῶν φυτῶν μιᾶς χώρας.

χνότο (τὸ)=ἡ ἐκπνοή τοῦ στόματος.

χουμάω=ὀρμῶ, φέρομαι μεθ' ὀρμῆς.

Χούξλεῦ Θωμάς=Ἀγγλος φυσιοδίφης (1825—1895) περιώνυμος
διὰ τὰς ἀνατομικὰς καὶ φυσιολογικὰς μελέτας του.

χιάσσομαι=διανοοῦμαι, σκοπεῶ.

Ψ

ψαχουλιαστά=πασπατεύοντας, ψηλαφῶσα.

ψίχα (ῆ)=θρύμμα ἄρτου, ψίχουλο. **Μιά ψίχα**=ὀλίγον.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ.

Α' ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ :

	Σελ.
<i>Γενναδίου</i> 'Ι. 'Ο θούριος τοῦ Ρήγγα	3
<i>Βικέλα</i> Δ. Πῶς ἐφύγομεν ἐκ τῆς Χίου	4
<i>Βλαχογιάννη</i> 'Ι. 'Η Ἑξοδος	11
<i>Παπαρηγοπούλου</i> Κ. 'Ο θάνατος τοῦ Γεωρ- γίου Καραϊσκάκη	13
<i>Μελά</i> Σπ. 'Η κήρυξις τοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν πολέμου κατὰ τὸ 1912	19
<i>Φαλτάιτες</i> Κ. Ἐνφ' ὃ Ἀδέρωφ ναυμαχεῖ	23
<i>Χανδράκη</i> Ἐμμ. 'Ο Σμυρνιός	26
<i>Βραχηνοῦ</i> Γ. 'Η μάχη τοῦ Σκρά	29

Β' ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ :

<i>Καρβούνη</i> Ν. Κυνῆγι ἀλόγων	32
» » 'Ο λιμενάρχης τοῦ Σαγγαρίου	35
<i>Νιοβάνα</i> Π. Ἐνα συμπαθητικὸν ταμεῖον	37
» » Τὸ προσφυγόπουλο τοῦρανοῦ	40

2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ.

Α' ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ :

<i>Παγανέλη</i> Σπ. 'Η κοιλὰς τοῦ Πλατανιά	42
--	----

Β' ΦΥΣΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ :

<i>Καλλινίκου</i> Κ. Καταιγίς	44
---	----

3.	ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑΙ.	Σελίς
	Α' ΒΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΩΝ :	
	<i>Δημητριάδου Ρ.</i> Εικόνες ἀμερικανικοῦ βίου	45
	Β' ΒΙΟΥ ΖΩΩΝ	
	<i>Μελᾶ Σπ.</i> Ἡ πρώτη δοκιμή	52
4.	ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ ΔΙΗΓΗΜΑΤΙΚΑΙ.	
	Α' ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ :	
	<i>Λυκούδη Ἑμμ.</i> Τὸ Πήλιον	54
	<i>Μωραϊτίδου Ἀ.</i> Ὁ Ἀθωνας	63
	<i>Σακελλαρίου Ἀ.</i> Ἡ κοιλὰς τῶν Τεμπῶν	69
	Β' ΒΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΩΝ :	
	<i>Χριστοβασίλη Χρ.</i> Ἀνάβασις εἰς τὰ Μετέωρα .	71
	<i>Τσοκοπούλου Γ</i> Ἡ ἐποποιία τοῦ Κιλκίς . . .	76
	<i>Ἀθανάτου Κ.</i> Τὴν ἐπαύριον τῆς καταστροφῆς τῆς Σμύρνης	81
	<i>Πεξοπόδου Ἀ.</i> Ἐπάνοδος	85
	Γ' ΒΙΟΥ ΖΩΩΝ	
	<i>Καλλινίκου Κ.</i> Ἡ φιλοστοργία τῶν πτηνῶν . .	87
5.	ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ.	
	<i>Παπαδιαμάντη Ἀ.</i> Φτωχὸς ἄγιος	89
6.	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ.	
	Α' ΠΡΟΣΩΠΩΝ :	
	<i>Κοραῇ Ἀδ.</i> Ὁ ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ . . .	107
	Β' ΟΜΑΔΟΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (ΤΟΠΙΚΟΙ, ΦΥΛΑΕΤΙΚΟΙ, ΚΤΛ.) :	
	<i>Παπαρρηγοπούλου Κ.</i> Ὁ βίος καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν κλεφτῶν	111
	<i>Βλαχογιάννη Γ.</i> Τὸ Σούλι.	
	1. Τὸ Σουλωτόπουλο	115
	2. Ἡ Σουλωτοπούλα	116
	3. Σουλιώτης καὶ Σουλιώτισσα	117
	4. Ἡ Γριὰ Σουλιώτισσα	118
	5. Ὁ Γέρο-Σουλιώτης	119
	<i>Πετιμεζᾶ Ν.</i> Ἀετοὶ στὶς φωλιές τῶν	121
	<i>Καρβούνη Ν.</i> Γεφύρας κριτικῇ	126
	Γ' ΤΥΠΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (ΗΘΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ) :	
	<i>Λασκορίου Ἀ.</i> Ὁ ἀδιάκριτος	129
	» » Ὁ παινεισιάρης	130
	» » Ὁ φιλάργυρος	132

7. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ.

<i>Κουρτζίδου 'Αρ.</i> Ἀληθινὸ παρὰμύθι (Εὐαγγέλης Ζάππας)	Σελ. 133
<i>Κακλαμάνου Δ.</i> Λουδοβίκος Παστέρ	» 142

8. ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ.

Α' ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ :

<i>Ξενοπούλου Γρ.</i> Τὸ λευκὸν χρώμα	» 152
---	-------

Β' ΛΕΞΕΩΝ :

<i>Πευμεζᾶ Ν.</i> «Ἀέρας»	» 154
-------------------------------------	-------

Γ' ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΩΝ ΦΡΑΣΕΩΝ :

<i>Πολίτου Ν.</i> Ἄν μιᾶς καὶ δὲν σ' ἀκοῦνε, πάν- τεχε στὸ μύλο κι' εἶσαι	» 156
Ἀκριδὸς στὰ πίτουρα καὶ φθηγὸς στ' ἄλεθρι	» 156
Καὶ σ' ἐμένα λὼ λὼ λὼ ;	» 157
Ἐδῆγ' ἔχεν ἀσπροπρόσωπος	» 157

9. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ (ΠΟΙΚΙΛΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ).

<i>Κοραῖ 'Αδ.</i> Μετὰ τὰς ἐξετάσεις	» 159
» » Ἐν ὄνειρον	» 160
» » Πρὸς τοὺς ἐφόρους τοῦ ἐν Κυθω- νίαις Γυμνασίου	» 163

10. ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΕΡΓΑ.

<i>Τρικούπη Σπ.</i> Λόγος ἐπικήδειος εἰς Ἀνδρέαν Ζαῆμην	» 166
--	-------

11. ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ.

<i>Νιρβάνα Π.</i> Ὁ γέρος	» 169
<i>Πεξοπόρου 'Αν.</i> Παρέλασις	» 171
<i>Καμπούργλου Δ.</i> Θρύψαλα	» 173
<i>Κοραῖ 'Αδ.</i> Γνώμη	» 174
<i>Λασκαράτου 'Α.</i> Στοχασμοί	» 174

12. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ.

<i>Δημώτεις</i>	» 175
---------------------------	-------

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΠΟΙΗΣΙΣ

I. ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

A'. ΜΕΓΑΛΑ ΕΠΗ.

Κορνάρου Β. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Ἑρωτόκριτον;

1. Ὁ Καραμανίτης Σελ. 179
2. Ἡ ξιφομαχία μεταξὺ Κρητικοῦ
καὶ Καραμανίτη » 181

B'. ΜΙΚΡΑΙ ΕΠΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ.

1. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΘΕΜΑ :

- Βαλαωρίτου Ἀρ.* Ἡ φυγὴ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ . . . » 185
- Δημῶδες.* Τὸ παράπονον τῶν βουνῶν . . . » 189
- » Ἡ Δέσπω τοῦ Μπότση » 190
- » Ἡ Λένω τοῦ Μπότση » 190
- » Ὁ θάνατος τοῦ Διάκου » 191
- Πολέμη Ἰ.* Τὸ κρυφὸ σχολεῖν » 193
- » Ἐναγυρῖζει » 194

2. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΜΥΘΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ (ΠΑ- ΡΑΔΟΣΕΙΣ, ΘΡΥΛΟΙ, ΜΥΘΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΚΤΛ.).

- Δημῶδες.* Τὸ κάστρο τῆς Ὠριᾶς » 195
- » Οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν
Φράγκων » 196
- » Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως . . » 197
- » Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσσαβος . . . » 198
- Δροσίνη Γ.* Ὁ Δικέφαλος » 198
- Δαμβέργη Ι. Μ.* Καὶ περιμένει » 199
- Καρασούτσα Ι.* Ὁ Θεὸς καὶ ὁ θάνατος. . » 200
- Πολέμη Ι.* Θεσσαλονίκη » 201

3. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ.

- Δημῶδες.* Ὁ λαθωμένος κλέφτης καὶ τὸ ἄλογόν του » 202
- Δροσίνη Γ.* Διαβατάτικο τρυγόνι . . . » 203
- Πολέμη Ἰ.* Ὁ θάνατος τοῦ ἀλόγου . . » 204

Γ'. ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΑ.

- Βηλαρά Ἰ.* Γονέων καὶ γερόντων συμβουλαὶ . . » 204
- » Σπεῦδε βραδέως » 204

Δ'. ΜΥΘΟΙ.

<i>Παράσχου Ἀχιλλέως. Ἀρνάκι καὶ λύκος . . .</i>	»	205
<i>Πολέμη Ἰ. Πατραγαθία</i>	»	206

Ε'. ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΙ.

<i>Δημῶδες. Ὁ αὐτὸς</i>	»	207
<i>Παλαμᾶ Κ. Ὁ Διγενῆς καὶ ὁ Χάροντας . . .</i>	»	207
<i>Περγαλίτη Ἰ. Τὸ πρωτοτάξιδο</i>	»	208

Ζ'. ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ.

<i>Δημῶδη Αἰνίγματα (1.—τὸ μάτι. 2.—ὁ καπνός. 3.—τὸ κεφάλι. 4.—ὁ σπόγγος)</i>	»	209
<i>Μάτεση Ἀντ. Λεξιγρίφοι (1.—Καλαπόδι. 2.— Μάτι. 3.—Αὐτί.</i>	»	209

2. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Α'. ΚΥΡΙΩΣ ΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

1. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.

<i>Ἀθάνα Γ. Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν ἀδελή . . .</i>	»	210
<i>Δημῶδες. Εἰς τὸν ξενιτευμένον ἀνδρα . . .</i>	»	211
<i>Δημῶδες. Ὁ κλέφτης ποὺ πεθαίνει . . .</i>	»	211
<i>» Μοιρολόγια 6.</i>	»	211
<i>Κρυστάλλη Κ. Ὁ ἐτοιμοθάνατος βοσκὸς . . .</i>	»	212

2. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗΝ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ :

<i>Δάφνη Σιεφ. Τὰ ὄπλα ψάλλω</i>	»	214
<i>» » Ὕμνος τῆς σημαίας</i>	»	215
<i>Δημῶδες. Πόθος σκλάβου</i>	»	216
<i>» Ὁ νέος κλέφτης</i>	»	217
<i>Κάλλιον Ἀνδρ. Ὡδὴ εἰς τὸν ἱερὸν λόγον . . .</i>	»	217
<i>Μακρογᾶ Γερ. Ὁ ἐτοιμοθάνατος Σουλιώτης . .</i>	»	218
<i>Παλαμᾶ Κ. Οἱ στίχοι στὴν πατρίδα μου . . .</i>	»	219
<i>Πάλλη Ἀλεξ. Μεσολογγίτης</i>	»	220
<i>Παράσχου Ἀχιλλ. Οἱ ἀρματολοὶ καὶ οἱ κλέφταις .</i>	»	220
<i>Πολέμη Ἰ. Στὸ νέο μας θωρηκτὸν</i>	»	222
<i>» » Οἱ νεκροὶ τοῦ κάμπου</i>	»	222
<i>Προβελεγίου Ἀρ. Τὸ δένδρον καὶ τὸ πλοῖον . .</i>	»	223
<i>» » Τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον</i>	»	225
<i>Σουρῆ Γ. Εἰς τοὺς φιλέλληνας</i>	»	225

3. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ ΚΑΙ ΤΟΝ
ΘΕΟΝ :

<i>Ἀθάνα Γ. Ἀι-Δημήτρης</i>	»	226
---------------------------------------	---	-----

4. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ

<i>Βηλαρά</i> 'Ι. Ἡ νύχτα	Σελ. 226
<i>Δημῶδες</i> . Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν	» 227
<i>Δροσίνη</i> Γ. Ὕμνος τοῦ Πηλίου	» 228
» » Ἄγριο τριφύλλι	» 228
<i>Παλαμᾶ</i> Κ. Τραγοῦδι τῶν ἑπτὰ νησιῶν	» 229
<i>Προβελεγίου</i> Ἀρ. Πάει τὸ καλοκαίρι	» 231
<i>Σουρῆ</i> Γ. Στὸν ἴσκιο μου	» 232

Β' ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

<i>Βηλαρά</i> 'Ι. Ψευκτάρης	» 233
» » Φιλάργυρος	» 233
<i>Λασκαράτου</i> Ἀ. Στὴ συνέδραση φιλαργύρου	» 234

Γ' ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ.

<i>Πάλλη</i> . Ἀλ. Στὴν Ἑλλάδα	» 235
<i>Σολωμοῦ</i> Δ. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν	» 235

3 ΕΠΙΚΟΛΟΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

<i>Βαλαωρίτου</i> Ἀρ. Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καριοφίλι τοῦ	» 235
<i>Σολωμοῦ</i> Δ. Ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Ὕμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν :	
α) Τὸ προσίμιον	» 237
β) Ἡ ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς	» 239
γ) Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	» 242

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

ΒΙΟΙ, ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	» 245
---	-------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ	» 261
---	-------

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	» 282
ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ	» 288

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

Τὸ θεωρηκτὸν «Γ. Ἀδέρωφ»	Σελίς
Ἄνθρωπος τῆς Μεταμορφώσεως ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθω.	24
Οἱ βράχοι τῶν Μετεώρων	67
Μέσα σὸ δίχτυ	72
Χάρτης τῆς νήσου Σκιάθου	75
Γέφυρα ἐκ πακτωίων ἐπὶ τοῦ Σαγγαρίου	104—105
Τὸ ἐν Ἀθήναις Ζάππειον Μέγαρον	126
Ὁ ἀνδριὰς τοῦ Εὐαγγέλη Ζάππα	134
Ὁ Παστέρ ἐπιθλέπων τὴν θεραπείαν λυσσοδύκτου παιδίου	141
Τὸ κρυφὸ σχολεῖο τοῦ Γύζη	150
Ἀκρόπρωρα πλοίων τοῦ ἁγῶνος	193
	223

Προσωπογραφίαι τῶν συγγραφέων :

	Σελ.		Σ.
Ἀθάνας Γ.	245	Νιρβάνας Παῦλος	253
Βαλαωρίτης Ἀριστοτέλης	245	Ξενοπούλος Γρηγόριος	254
Βικέλας Δημ.	246	Παλαμᾶς Κωστής	255
Βλαχογιάννης Ἰ.	246	Πάλλης Ἀλέξανδρος	255
Δαμβέργης Ἰ.	247	Παπαδιαμάντης Ἀλέξανδρος	256
Δάφνης Στέφανος	247	Παπαρρηγόπουλος Κωνσταντ.	256
Δημητριάδης Ραϊνόβλος	247	Παράσχος Ἀχιλλεὺς	256
Δροσίνης Γεώργιος	248	Περγιαλῆτης Ἰ.	257
Καμπούρογλου Δ. Γρ.	249	Πετιμεζᾶς Ν.	257
Κοραῖς Ἀδαμάντιος	250	Πολέμης Ἰ.	257
Κουρτίδης Ἀριστοτέλης	251	Πολίτης Ν.	258
Κρυσταλλῆς Κώστας	251	Προβελέγγιος Ἀριστομένης	258
Λασκαράτος Ἀνδρέας	252	Σολωμὸς Διονύσιος	258
Λυκούδης Ἐμμανουὴλ	252	Σουρῆς Γεώργιος	259
Μαρκοράς Γεράσιμος	252	Τρικούπης Σπυρίδων	259
Μελᾶς Σπύρος	253	Τσοκόπουλος Γ.	260
Μωραϊτίδης Ἀλέξανδρος	253	Χριστοδασίλης Χρῖστος	260

3000
Ἐν Ἀθήναις τῇ 4 Μαΐου 1923

Ἀριθ. πρωτ. 14931

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Ἀλέξανδρον Γ. Σχοῦν, καθηγητὴν.

Γνωστὸν ποιοῦμεν ὑμῖν ὅτι δι' ἡμετέρας πράξεως τῇ 17ῃ τοῦ
λήξαντος μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῇ 21ῃ τοῦ αὐτοῦ δημοσιευθείσης ἐν
τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 30 φύλλῳ τῆς Ἑφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκρίθη
τὸ πρὸς κρίσιν ἐν χειρογράφῳ υποβληθὲν ὑμέτερον βιβλίον **Νεοελ-
ληνικά Ἀναγνώσματα** διὰ τὴν Γ' τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν Σχο-
λείων καὶ τὴν ἀντίστοιχον τῶν λοιπῶν σχολείων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύ-
σεως, εἰσαχτέον εἰς τὰ εἰρημένα σχολεῖα ἀπὸ τοῦ ἐρχομένου σχολικοῦ
ἔτους 1923—1924.

Κατ' ἐντολὴν τοῦ ὑπουργοῦ
ὁ τμηματάρχης τοῦ Γ' τμήματος
Γ. Γρουπάρης.

ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

- 1) *Νεοελλ. Ἀναγνώσματα* διὰ τὴν Α' τάξιν τῶν Ἑλλήν. Σχολείων.
- 2) *Νεοελλ. Ἀναγνώσματα* διὰ τὴν Β' τάξιν τῶν Ἑλλήν. Σχολείων.
- 3) *Νεοελλ. Ἀναγνώσματα* διὰ τὴν Α' τάξιν τῶν Γυμνασίων.
- 4) *Νεοελλ. Ἀναγνώσματα* διὰ τὴν Β' τάξιν τῶν Γυμνασίων.
- 5) *Ἡ Ἑλευθερία εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Ἀβέρωφ*. Ἱστορικὸν διήγημα
μετὰ 10 εἰκόνων καὶ χαρτῶν, ἐν ᾧ ἐκτίθεται ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Με-
τσόδου κατὰ τὸ 1912 καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ ἀτιμνήστου εὐεργέτου τοῦ
Ἔθνους δρ. 3.